

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΟΜΙΛΙΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΔ' – ΜΑ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 6, 10 - 11)

«Εγέννησε δὲ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ,
τὸν Ἰάφεθ· ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ
ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας».

1. Οὐ τὰ ιυχόνια ἡμᾶς ὠφέλησε ἡ τοῦ δικαίου Νῶε
γενεαλογία. Καὶ γὰρ ἔγνωμεν θανασιτὸν γενεαλογίας τρέ-
πον καὶ εἶδομεν τὸν δίκαιον ἀνακηρυτιτόμενον οὐκ ἀπὸ τῆς
τῶν προγόνων περιφανείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν οικείων τρέ-
πων ἀρειῆς, δι' ἣν καὶ ιοσαύτην ἐδέξατο μαρτυρίαν παρὰ
τῆς θείας Γραφῆς· «Νῶε γάρ», φηοί, «ἄνθρωπος δίκαιος,
τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ ἐηρέεσθη Νῶε».
Εἰς ταῦτα γὰρ βραχέα τὰ ῥήματα ἅπασαν διδασκαλίαν χθὲς
κατηναλώσαμεν. Ἡ γὰρ τῶν θείων λογίων φύσις ἐν ὀ-
λίγοις ῥήμασι πολὺν ἐπιδείκνυται τῶν νοημάτων τὸν πλοῦ-
τον καὶ ἄφατον χαρίζεται τὸν θησαυρὸν τοῖς μετὰ ἀκρι-
βείας τὴν ἔρευναν ποιεῖσθαι βουλομένοις.

Διὸ δὴ, παρακαλῶ, μηδὲν ἀπλῶς διατρέχωμεν τῶν ἐν
τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ἀλλὰ καὶ ὀνομάτων καιάλογος ἢ,
καὶ ἱστορίας διήγησις, τὸν ἐγκεκορυμένον ἀνιχνεύωμεν θη-
σαυρὸν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Ἐρευνάτε
τὰς Γραφάς». Ἐπειδὴ οὐ πανταχοῦ ἐξ ἐπιπολῆς ἐστὶν εὐ-
ρεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων, ἀλλὰ χρεία καὶ πολλῆς
ἐρεύνης ἐστὶν ἡμῖν, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν τῶν ἐν τῷ
θάθει κειμένων. Εἰ δὲ ἡ προσηγορία μόνη τῆς φύσεως, τὸ
«Ἀνθρωπος» ὄνομα λέγω, ιοσαύτην ἡμῖν ἔτεκε χθὲς ὠφε-
λείας ὑπόθεσιν, πόσον οὐ καρπωσόμεθα κέρδος, εἰ ἕκαστον

1. Γεν. 6, 9.

2. Ἰω. 5, 39,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Γέν. 6, 10 - 11)

«Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σῆμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένεσεν ἀπὸ ἀδικίαν».

1. Δὲν μᾶς ὠφέλησεν ὀλίγον χθὲς ἡ γενεαλογία τοῦ δικαίου Νῶε. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσαμεν ἓνα θαυμαστὸν τρόπον γενεαλογίας καὶ εἶδομεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐγκωμιάζεται ὄχι ἀπὸ τὴν λαμπρὰν καταγωγὴν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν του τρόπων, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβε τόσον μεγάλην ἐπιβεβαίωσιν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Διότι λέγει «ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μετὰ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεστός ὁ Νῶε»¹. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους λόγους κατηναλώσαμεν χθὲς ὀλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἡ φύσις τῶν θείων λόγων εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς ὀλίγους λόγους παρουσιάζει μέγαν πλοῦτον νοημάτων καὶ χαρίζει ἀπερίγραφτον θησαυρὸν εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἐξετάζουν αὐτοὺς μὲ ἀκρίβειαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ νὰ μὴ προσπερνῶμεν χωρὶς προσοχὴν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλ' εἴτε εἶναι κατάλογος ὀνομάτων, εἴτε διήγησις ἱστορίας, νὰ ἐρευνῶμεν τὸν θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Νὰ ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»². Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὕρωμεν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὰ κείμενα τῆς Γραφῆς ἀπὸ μίαν ἐπιφανειακὴν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν μετὰ προσοχῆς, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διαφύγη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ βάθος τῶν κειμένων. Ἐὰν δὲ μόνον ἡ προσηγορία τῆς φύσεως, τὸ ὄνομα ἄνθρωπος ἐννοῶ, μᾶς ἐδημιούργησε χθὲς τόσον μεγάλην ἀφορμὴν ὠφελείας, πόσον κέρδος δὲν

τῶν ἐν τῇ Γραφῇ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀγρούπνου διανοίας
 ἐπίωμεν; Καὶ γὰρ φιλόανθρωπον ἔχομεν Δεσπότην καὶ ἐ-
 πειδὰν ἴδη μεριμνῶντας ἡμᾶς καὶ πόθον πολλὸν ἐπιδεικνυ-
 μένους πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων κατανόησιν, οὐκ ἀφίη-
 5 οιν εἰτέρου τινὸς δεηθῆναι, ἀλλ' εὐθέως φωτίζει τὸν ἡμέ-
 τερον λογισμὸν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἔλλαμριν χαρίζεται καὶ
 κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἀληθῆ διδα-
 σκαλίαν ἐντίθησι τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο καὶ προτιρό-
 πων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο καὶ προθυμιοτέρους ἐργαζόμενος, μα-
 10 καρισμῶν ἀξιίους ἀπέφηρε τοὺς τὸν τοιοῦτον πόθον ἐπιδει-
 κνυμένους, λέγων, «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες
 τὴν δικαιοσύνην, οὗτοι αὐτοὶ χορτασθήσονται».

Ὅρα σοφίαν διδασκάλου οὐ διὰ τοῦ μακαρισμοῦ μόνον
 προέτιρεψεν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶν-
 15 τες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξε τοὺς ἀκούοντας μεθ' ὧν
 προθυμίας προσήκει πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λογίων
 ἔρευναν ὁμοῦν. Καθάπερ γὰρ, φησί, οἱ πείνης προσηγησα-
 μένης μετὰ προθυμίας ἀφάτου ἐπὶ τὴν τροφήν ἐπείγονται
 καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ δίψους ἐκκαιόμενοι τῷ πῦματι μετὰ
 20 σπουδῆς προσίασι, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον προσήκει,
 καθάπερ πεινῶντας καὶ διψῶντας, οὕτω τῇ διδασκαλίᾳ τῇ
 πνευματικῇ προσιέναι. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον μακαρι-
 σμῶν ἀξιοί, ἀλλὰ καὶ τῶν σπουδαζομένων ἐπιτεύξονται.
 Καὶ γὰρ «Χορτασθήσονται», φησί, τοῦτ' ἔστιν, ἐμπλησθή-
 25 σονται πληρώσουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πνευματικὴν.
 Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὕτως ἀγαθόν, οὕτω
 φιλότιμον, φέρε καὶ ἡμεῖς ἐπ' αὐτὸν καταφύγωμεν καὶ
 τὴν παρ' αὐτοῦ ροπὴν ἐλπισασώμεθα, ἵνα καὶ αὐτὸς τὴν
 οἰκείαν φιλιανθρωπίαν μιμούμενος φωτίσῃ ἡμῶν τὸν λογι-
 30 σμόν, πρὸς τὸ κατοπιεῦειν τῶν θείων Γραφῶν τὴν δύνα-
 μιν καὶ ἡμεῖς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καθάπερ πει-
 νῶντες καὶ διψῶντες, οὕτω τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν

θὰ ἔχωμεν, ἐὰν ἐξετάζωμεν μὲ προσοχὴν καὶ μὲ ἄγρυπνον σκέψιν ὅλα ὅσα λέγονται εἰς τὴν Γραφήν; Καθ' ὅσον ἔχομεν φιλόανθρωπον Κύριον καὶ ὅταν ἴδῃ ἡμᾶς νὰ φροντίζωμεν καὶ νὰ ἐνδιαφερώμεθα πολὺ διὰ τὴν κατανόησιν τῶν θείων λόγων, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ἀμέσως φωτίζει τὴν σκέψιν μας καὶ μᾶς χαρίζει τὸ φῶς του καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν πανσοφίαν του. Διὰ τοῦτο καὶ προτρέπων ἡμᾶς νὰ κάνωμεν αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ προθυμότερους, ἀνέδειξεν ἀξιους μακαρισμῶν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιδεικνύουν τέτοιον πόθον μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσουν»³.

Πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου. Δὲν προέτρεψε μόνον μὲ τὸν μακαρισμόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του μὲ πόσῃ προθυμίᾳ πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τοὺς πνευματικοὺς λόγους. Διότι λέγει, ὅπως ἀκριβῶς τρέχουν μὲ μεγάλην προθυμίαν πρὸς τὴν τροφήν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως πεινοῦν, καὶ ὅπως σπεύδουν μὲ θίαν, διὰ νὰ πίνουν νερὸ αὐτοὶ ποὺ καίονται ἀπὸ μεγάλην δίψαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν πρέπει νὰ προσέρχωνται πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ὡσὰν πεινῶντες καὶ διψῶντες. Καθ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι ἄξιοι μόνον τῶν μακαρισμῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα φροντίζουν. Διότι λέγει «θὰ χορτάσουν», δηλαδὴ θὰ εἶναι πλήρεις, θὰ ἱκανοποιήσουν τὴν πνευματικὴν τῶν ἐπιθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλότιμον, ἐμπρὸς ᾧς καταφύγωμεν πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν ἐξ αὐτοῦ βοήθειαν, οὕτως ὥστε καὶ αὐτός, κατὰ τὴν φιλόανθρωπον συνήθειάν του, νὰ φωτίσῃ τὴν σκέψιν μας, διὰ νὰ παρατηρῶμεν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ σεῖς ἐξ ἄλλου νὰ δεχθῆτε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν μὲ πολὺ μεγάλην προθυμίαν ὡς πεινῶντες καὶ

ὑποδέσθε. Ἴσως γάρ, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐμήχανος
 Δεσπότης, κἂν ἡμεῖς εὐτελεῖς ὦμεν, καὶ μηδενὸς λόγου ἄ-
 ξιοί, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν χορη-
 γήσει λόγον ἡμῖν ἐν ἀνοίξει τοῦ σιόματος εἰς δόξαν αὐτοῦ
 5 καὶ εἰς οἰκοδομὴν ὑμετέραν.

Εἰς τὴν ἀνωθεν τοίνυν χάριν τὸ πᾶν ἐπιρροίφαντες, κἀ-
 κεῖνον ἐπικαλεσάμενοι τὸν σοφίζοντα τοὺς τυφλοὺς καὶ τρα-
 νοῦντα τὰς γλώσσας τῶν μογιάλων, ἀφώμεθα καὶ τῶν
 προσφάτως ἀνεγνωσμένων, ἵν' ἄπερ ἂν αὐτὸς χορηγήσῃ
 10 τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ταῦτα παραθῶμεν
 τῇ ὑμετέρῃ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ συντείναιέ μοι, παρακαλῶ, τὴν
 διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριθείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις,
 πάντα βιωτικὸν λογισμὸν ἑαυτῶν ἀποσιήσαντες, ἵνα καθά-
 περ εἰς λιπαρὰν καὶ θαυύγεω ἄρουραν, τῶν βοτανῶν καὶ
 15 τῶν ἀκανθῶν ἐκκεκαθαρμένων, οὕτω τὸν πνευματικὸν σπό-
 ρον καταβάλωμεν.

«Αὐταὶ δέ», φηοί, «αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος
 δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσησε
 Νῶε». Ἄχρι τοῦτου τέλος ἔοχε τὰ τῆς διδασκαλίας χθές·
 20 διὸ χρὴ τὰ λειπόμενα εἰς μέσον προθεῖναι. «Ἐγέννησε δέ»,
 φησί, «Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σάμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφειθ».
 Οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν ἡ θεία Γραφή καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν
 ἀριθμὸν ἐπεσημήνατο τῶν παίδων τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ
 ἐντεῦθεν ἡμῖν λαυθανόντως παραδηλῶσαι βουλομένη τῆς πολ-
 25 λῆς αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. Ἀνωτέρω γάρ εἰποῦσα,
 ὅτι «Νῶε ἦν ἐτῶν πεντακοσίων», τότε ἐπήγαγε, «Καὶ ἐγέν-
 νησε τρεῖς υἱούς· διδάσκουσα ἡμᾶς τῆς ἐγκρατείας αὐτοῦ
 τὸ ὑπεράγαν μέγεθος, καὶ ὅτι πάντων τῶν τότε ὄντων ἄν-
 30 θρώπων ἰσοαῦτη ἀκρασία κεχορημένων καὶ πολλὴν τὴν λα-
 γνείαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ πάσης, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἡλικίας
 ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάσης. Ἠκούετε γάρ τῆς θείας
 Γραφῆς λεγοῦσης, «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ

διψῶντες. Ἴσως λοιπόν, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ πάνσοφος Κύριος, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἡμεῖς εὐτελεῖς καὶ ἀνάξιοι λόγου, νὰ μᾶς δώσῃ λόγον πρὸς χάριν σας καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὑφέλειαν, ὅταν θὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα μας πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ οἰκοδομὴν ἰδικὴν σας.

Ἄφοῦ λοιπόν ἐξηγήσαμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω χάριν καὶ παρεκαλέσαμεν αὐτὸν ποῦ κάνει σοφοὺς καὶ τυφλοὺς καὶ λῦει τὰς γλώσσας τῶν βραδυγλώσσων, ἃς παρακολουθήσωμεν καὶ αὐτὰ ποῦ ἀνεγνώσαμεν προσφάτως, οὕτως ὥστε νὰ παραθέσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτά, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς κορηγήσῃ αὐτὸς παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του. Παρακαλῶ ὅμως νὰ δυναμώσετε τὴν προσοχήν σας καὶ νὰ παρακολουθῆτε μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγομεν, ἀφοῦ πρῶτον ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν μέριμναν, οὕτως ὥστε νὰ ρίξωμεν τὸν πνευματικὸν σπόρον εἰς γόνιμον καὶ εὐφορον γῆν, ἣ ὁποῖα εἶναι καθαρὰ ἀπὸ χόρτα καὶ ἀκάνθους.

«Αὐτὴ λέγει εἶναι ἡ γενεὰ τοῦ Νῶε. Ὁ δὲ Νῶε ἦτο τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεστὸς ὁ Νῶε». Μέχρις ἐδῶ ἔφθασεν ἡ χθεσινὴ μας διδασκαλία καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰ ὑπόλοιπα. «Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε», λέγει ἡ Γραφή, «τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ»¹. Δὲν μᾶς ἐλεσήμενεν ἡ Γραφή χωρὶς λόγον καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν υἱῶν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἔκανε τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μᾶς δείξῃ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του. Διότι ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσέθεσε «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς», διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐγκρατείας του, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον πέσει τότε εἰς τόσον μεγάλην ἀκράτειαν καὶ ἔζων μὲ πολλὴν ἀκολασίαν καὶ ὅταν κάθε ἡλικία εἶχε στραφῆ πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ἠκούετε τὴν ἁγίαν Γραφὴν νὰ λέγῃ, «Ὅταν εἶδεν ὁ Κύριος, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων εἰς

κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς τις διανοεῖται τὰ πονηρὰ ἐπιμελῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ νεότητος» καὶ σαφῶς ἡμῖν δεικνυούσης, διὸ καὶ νέοι ἐνίκων τοὺς προβεβηκότας, καὶ οἱ γέροντες τῶν νέων οὐκ ἔλαιτον ἐμάνησαν, καὶ διὸ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπειροκάκος ἡλικία πρὸς τὴν κακίαν πολλὴν εἶχε τὴν ροπὴν.

2. Ἵνα τοῖνυν μάθωμεν, ὅπως τούτων ἀπάντων πολλὴν τὴν λύσαν καὶ τὴν μαρίαν ἐπιδεικνυμένων, ὁ δίκαιος οὖτος ἔμεινε μόνος τὸν τῆς σωφροσύνης ἄθλον μετὰ τῆς ἄλλης ἀρειῆς κατορθῶν, μέχρις οὗτε εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος ἔφθασε. Μετὰ τὸ εἰπεῖν γάρ, «Ἦν Νῶε εἰὼν πεντακοσίων», τότε φησί, «Καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτεια; Μὴ γὰρ διὸ ἀπλῶς αὐτὰ παραδράμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν ἐννοήσαντες ἐκεῖνον καὶ τὴν κακίαν τὴν κατὰ πατὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους διὰ τὴν πολλὴν ραθυμίαν ἐπιπολάζουσαν, σκοπήσωμεν πόσης ἦν ἀρειῆς καὶ φιλοθέου γνώμης, ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου τῆς ἐπιθυμίας τὴν λύτιαν χαλινῶσαι καὶ ἀπεναντίας τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλθεῖν, καὶ μὴ μόνον τῆς παρανόμου μίξεως ἀποσχέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς νενομισμένης, καὶ τῆς ἔξω τυγχανούσης ἐγκλημάτων. «Καὶ ἐγέννησε», φησί, «Νῶε τρεῖς υἱούς τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Ἐμοὶ δοκεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ ὑπηρετούμενον τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ νῦν τῆς μίξεως ἀνασχέσθαι, καὶ τοὺς παῖδας τούτους ἔχειν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τῆς κακίας μέγεθος καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν πονηρίαν παρωλεθρία ἡμελλε τὴν οἰκουμένην καταλήψεσθαι, ὁ δὲ φιλόανθρωπος Θεὸς καθάπερ ῥίζαν τινὰ καὶ ζύμην ἐβούλει τὸν δίκαιον καταλιπεῖν, ἵνα ἀπαρχὴ γένηται μετὰ τὸν ἐκείνων ἀφανισμόν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας, μετὰ πεντακόσια ἔτη τούτους τοὺς τρεῖς παῖδας ἐσχηκῶς, μέχρι τούτων ἴσταιται,

τὴν γῆν καὶ ὁ καθεὶς σκέπτεται τὰ πονηρὰ εἰς τὴν καρδίαν του μὲ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τότε ποῦ εἶναι νέος» καὶ νὰ δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς σαφῶς, ὅτι καὶ οἱ νέοι ὑπερέβαινον τοὺς ἡλικιωμένους καὶ ὅτι οἱ γέροντες δὲν ἐξεμάνησαν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς νέους καὶ ὅτι ἀκόμη αὐτὴ ἡ ἡλικία, ἡ ὁποία δὲν εἶχε λάβει πείραν τῆς κακίας, ἔρρεπε πρὸς τὴν κακίαν.

2. Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπόν, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμεινε μόνος καὶ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετὰς κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἄθλον τῆς σωφροσύνης, μέχρις ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἂν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχον ἐπιδείξει μόνον λύσσαν καὶ μανίαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσθέτει, «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου; Ἄς μὴ προσπεράσωμεν λοιπόν αὐτὰ χωρὶς προσοχῆν, ἀλλὰ ἀφοῦ κατανοήσωμεν καλῶς καὶ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία εἶχε πλεονάσει εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας, νὰ ἐξετάσωμεν πόσον ἐνάρετος καὶ θεοσεβῆς ἦτο, ἀφοῦ κατώρθωσεν ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν λυσιώδη σαρκικὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταθῇ ἀντιμέτωπος ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀπέχῃ μόνον ἀπὸ τὴν παράνομον συνουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν νόμιμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε κακόν. «Καὶ ἐγέννησε», λέγει, «ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένετο ἀπὸ ἀδικίαν». Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ὑπηρετεῖ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἐπαφὴν καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὰ τὰ τέκνα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ καταστραφῇ ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς κακίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς πονηρίας, ὃ δὲ φιλόανθρωπος Θεὸς ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὸν δίκαιον ὡς ρίζαν καὶ ζύμην, διὰ νὰ γίνῃ, μετὰ τὸν ἀφανισμόν ἐκείνων, ὁ πρῶτος αὐτὸς ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν μελλοντικῶς, διὰ τοῦτο ἀπέκτησε μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη αὐτὰ τὰ τρία τέκνα καὶ ἐσταμάτησεν ἐδῶ, δει-

δεικνὺς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ μελλούσα παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἔσονται ὑπηρετούμενος τοῦτο πεποίηκε.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἀπλῶς σιοχασμός ἐστι ταυτὶ τὰ
 5 ῥήματα, σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἔσχεν ὁ δίκαιος τοὺς τρεῖς νιούς, εὐθέως ἐπήγαγεν «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Εἶδες ἐπὶ τῆς αὐτῆς φθοσεως πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν διαφοράν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου ἔλεγεν ἡ
 10 Γραφή, «Νῶε ἀνθρώπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ» ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀπάντων φησὶν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ ὀνόματι τῆς γῆς τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ὀνομάζει. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσαι αὐτῶν αἱ πράξεις γίνονται ἐτύγχανον, διὰ
 15 τοῦτο τῷ τῆς γῆς ὀνόματι τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν ἐμφαίνει, καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου, μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης τῆς πρότερον περισσελλούσης αὐτόν, τῷ ἐπιτιμῷ τοῦ θανάτου αὐτὸν ὑπαγαγὼν ἔλεγε, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύ-
 20 σση», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα, ἐπειδὴ πολλὴ τῶν κακῶν ἡ ἐπίτασις, φησὶν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ». Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ», ἀλλ', «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ εἰπεῖν, «Ἐφθάρη», πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν ἐνέφημεν. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι ἐνὶ καὶ δύο ἁμαρτή-
 25 μασιν ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατέστησαν, ἀλλὰ πάσας τὰς παρανομίας μετὰ πολλῆς τῆς δαυφιλείας διεπράτιοντο· διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε τὴν κακίαν ἐπειθήδενον, ἀλλ' ἐκάστην ἁμαρτίαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτάσεως ἐπεδείκνυντο.

30 Καὶ ὅρα πῶς λοιπὸν οὐδὲ μνήμης αὐτοὺς ψιλῆς ἀξιῶσαι ἀνέχεται, ἀλλὰ τῷ τῆς γῆς ὀνόματι αὐτοὺς καλεῖ, δεικνῦσα καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτιήσεως τὸ

κνύων μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἔκανε αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν εἶναι ἀπλὸς στοχασμὸς, πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μόλις δηλαδὴ εἶπεν, ὅτι ὁ δίκαιος εἶχε τρεῖς υἱοὺς, ἀμέσως προσέθεσεν· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες τὴν μεγάλην διαφορὰν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν; Διότι διὰ τὸν δίκαιον ἡ Γραφή ἔλεγεν, «Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Διὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους ὄλους λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλοι αἱ πράξεις αὐτῶν ἦσαν γῆϊναι, διὰ τοῦτο μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς φανερώνει τὴν μηδαμινότητα αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῶν κακίαν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἰς τὸν πρωτόπλαστον μετὰ ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτόν, ἀφοῦ τὸν κατεδίκασε μὲ τιμωρίαν τὸν θάνατον, ἔλεγεν, «Γῆ εἶσαι καὶ εἰς τὴν γῆν θὰ ἐπιστρέψῃς»⁵, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ ἔντασις τῆς κακίας λέγει, «Διεφθάρη ἡ γῆ». Καὶ δὲν εἶπε μόνον, «Διεφθάρη ἡ γῆ», ἀλλὰ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένισε μὲ ἀδικίαν». Μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «Διεφθάρη», ἐφάνέρωσεν ὅλην τὴν κακίαν αὐτῶν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἔγιναν ὑπεύθυνοι ἐνὸς ἢ δύο ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ διέπραξαν ὅλας τὰς παρανομίας χωρὶς περιορισμόν. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν, «Καὶ ἐγένισε ἡ γῆ ἀπὸ ἀδικίαν». Δὲν ἔπραττον τὴν κακίαν ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ἔμφασιν.

Καὶ πρόσεξε, ὅτι δὲν ἀνέχεται οὔτε κἂν νὰ τοὺς μνημονεύσῃ, ἀλλὰ τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς, ἀποδεικνύουσα τὴν ὑπερβολικὴν τῶν κακίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀγα-

μέγεθος. «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ», φησὶν, «ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστιν, ἀπεναντίας τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν ἅπαντα διεπράττειτο, καταπαιτοῦντες τοῦ Θεοῦ τὰς ἐντολάς καὶ τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον τῇ ἀνθρωπίνῃ διδασκαλίᾳ διὰ τῆς οικείας 5 ραθυμίας προδεδωκότες. «Καὶ ἐπλήσθη», φησὶν, «ἡ γῆ ἀδικίας. Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον κακὸν ἁμαρτία, πῶς καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάζεσθαι λοιπὸν ἀναξίους ἀπεργάζεται; Ἔκουε πάλιν καὶ τῶν ἐξῆς. Καὶ εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη». 10 Ὅρα πάλιν γῆν αὐτοῦς ὀνομαζομένους. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον καὶ τρίτον γῆν αὐτοῦς ὠνόμασεν, ἵνα μὴ τις θπολάβῃ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς ταῦτα εἰρηῆσθαι, φησὶν, «Ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦς καλέσαι κατηξίωσεν, 15 ἀλλὰ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι μόνον ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται, οὗ οὐ περὶ τῆς γῆς ταῦτά φησιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν σάρκα περικειμένων καὶ ταῖς γητῆναις πράξουσιν ἐαυτοῦς καταναλωσάντων. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ, καθάπερ πολλάκις εἶπομεν ἐπὶ τῆς θυμιέρας ἀγάπης, τοὺς 20 σαρκικὸν φρόνημα ἐπιδειξαμένους καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φανταζομένους τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσαγορεύειν, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται».

Τί οὖν; αὐτοῦς ὁ ταῦτα λέγων οὐχὶ σάρκα περιέκειτο; 25 Ἄλλ' οὐ τοῦτό φησιν, οὗ οἱ σάρκα περικειμένοι, οὐ δύνανται ἀρέσαι οὗτοι τῷ Θεῷ, ἀλλ' οὗ οἱ μηδένα τῆς ἀρετῆς λόγον ποιούμενοι, ἀλλὰ πάντα τὰ σαρκικὰ φρονοῦντες καὶ περὶ τὰς ταύτης ἡδονὰς κατασπῶμενοι καὶ μηδεμίαν τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου καὶ νοερᾶς φροντίδα ποιούμενοι. Ἐπεὶ 30 οὖν διὰ τῶν εἰρημένων ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος, τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς

7. Γεν. 6, 12.

8. ἐ.ά.

9. Ρωμ. 8, 8.

νακτῆσεως τοῦ Θεοῦ. «Διεφθάρη ἡ γῆ», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», ὅλα δηλαδή αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον, ἦσαν ἀντίθετα μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας κατεπάτουν καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς ἀνθρωπότητος ἐπρόδωσαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των. «Καὶ ἐγένισεν ἡ γῆ», λέγει, «ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον κακὸν πράγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία καὶ πῶς κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀναξίους τοῦ ὀνόματός των; Ἐκουε πάλιν καὶ τὰ ἐπόμενα. «Καὶ ἐκοίταξεν ὁ Θεὸς τὴν γῆν καὶ αὐτὴ ἦτο διεφθαρμένη»⁷. Βλέπε πάλιν, ὅτι ὀνομάζει αὐτοὺς γῆν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ τοὺς ὠνόμασε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές γῆν, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὴν αἰσθητὴν γῆν, λέγει «Διότι κάθε σὰρξ ἐξετράπη ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν»⁸. Οὕτε καὶ τῶρα τοὺς ἐθεώρησεν ἀξίους νὰ τοὺς ὀνομάσῃ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα σὰρξ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται μὲ σάρκα καὶ κατηνάλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὰς γηῖνας πράξεις. Διότι, ὅπως εἶπομεν πολλὰς φορές εἰς τὴν ἀγάπην σας, ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ἀποκαλῆ μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκὸς αὐτοὺς πού ἐπέδειξαν σαρκικὸν φρόνημα καὶ δὲν ἐπεδίωξαν τίποτε πού ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Αὐτοὶ πού περιβάλλονται μὲ σάρκα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν»⁹.

Τί λοιπόν; Δὲν περιεβάλλετο μὲ σάρκα αὐτὸς πού ἔλεγεν αὐτά; Ἄλλὰ δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδή αὐτοὶ πού περιβάλλονται μὲ σάρκα, δὲν δύνανται νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὅτι αὐτοὶ πού δὲν ἐπιδιώκουν καθόλου τὴν ἀρετὴν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σαρκικὰ καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἀσώματον ψυχὴν, αὐτοὶ δὲν ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἀφοῦ λοιπόν μᾶς ἐδίδαξεν ἡ ἀγία Γραφὴ μὲ αὐτὰ πού μᾶς εἶπε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτῆσεως τοῦ

ἀγανακτῆσεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ διὰ τὴν τῶν
 παρανόμων ἔργων ἐπιτήδευσιν καὶ ἅπαξ καὶ δεῦτερον καὶ
 τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασε, καὶ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι
 προσηγόρευσεν, ἀποσιερέησασα τοῦ τῆς κοινῆς φύσεως ὀνό-
 5 ματος, διὰ τῶν ἐπαγομένων τὴν ἄφαιτον ἡμῖν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν ἐνδείκνυται, καὶ τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑ-
 περβολήν. Τί γάρ φησι; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε».

3. Ὅρα ἀγαθόδητος ὑπερβολήν. Καθάπερ γὰρ φίλος
 φίλω, οὕτω λοιπὸν κοινοῦται τῷ δικαίῳ περὶ τῆς τιμω-
 10 ρίας, ἣν ἐπάγειν μέλλει τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, καὶ
 φησι· «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ, ὅτι
 ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καταφθεί-
 ρω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν». Τί ἐστι, «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώ-
 15 που ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ»; Πολλήν, φησί, ἐπιδειξάμην τὴν
 μακροθυμίαν, πολλήν τὴν ἀνεξικακίαν, οὐ βουλόμενος ταύ-
 την ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐπάγειν μέλλω· ἀλλ' ἐπειδὴ
 πολλὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ἡ ὑπερβολὴ εἰς αὐτὸν ἤ-
 γαγεν αὐτοὺς τὸν καιρὸν, καὶ τέλος δεῖ λοιπὸν ἐπιτεθῆναι,
 καὶ ἐκκοπῆναι αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ περαιτέρω προ-
 20 θῆναι «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀνθρώπου ἦκει ἐναντίον
 ἐμοῦ». Ὅρα καὶ ἐνταῦθα, πῶς καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγε,
 «Πᾶς τις διανοεῖται», οὕτω καὶ νῦν, «Παντὸς ἀνθρώπου».
 Πάντες γὰρ συμφωνοῦσι, πρὸς τὴν παρανομίαν ἠτιμομόλη-
 σαν, φησί, καὶ οὐκ ἔσιν εὐρεῖν ἐν ισοσύντῳ πλήθει τινὰ τῆς
 25 ἀρετῆς λόγον ποιούμενον. «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀν-
 θρώπου ἦκει ἐναντίον ἐμοῦ». «Καιρὸς», τοῦτ' ἔστιν, ἔφθα-
 σεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν δεῖ τὴν τομὴν ἐπιθεῖναι καὶ τὴν νο-
 μὴν τοῦ ἔλκουσ ἐπισχεῖν. Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἦκει
 ἐναντίον ἐμοῦ· ὥσανεὶ μηδενὸς ἐφορῶντος καὶ μέλλοντος
 30 εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν αὐτοῖς πεπλημμελημένων, οὕτω πρὸς
 τὰς παρανόμους πράξεις ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν οὐκ ἐννοοῦντες,
 διὰ ἐμὲ λαθεῖν οὐχ οἶόν τε τὸν τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς χαρι-

Θεοῦ καὶ ὅτι ὠνόμασεν αὐτοὺς γῆν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, ἀφοῦ ἠσκολοῦντο μὲ παράνομα ἔργα καὶ τοὺς ὠνόμασεν μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκός, ἀφοῦ τοὺς ἐστέρησε τὸ φυσικόν των ὄνομα, μᾶς φανερώνει μὲ τὰ ἐπόμενα τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του συγκατάβασιν. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε»¹⁰.

3. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα. Καθ' ὅσον ἀνακοινώνει εἰς τὸν δίκαιον ὡς φίλος πρὸς φίλον τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν σκοπεύει νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ λέγει «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ γῆ ἐγένετο ἀπὸ τὰς ἀδικίας αὐτῶν. Καὶ ἰδού, θὰ καταστρέψω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν αὐτῶν»¹¹. Τί σημαίνει «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων»; Πολλὴν μακροθυμίαν, λέγει, ἐπέδειξα καὶ πολλὴν ἀνεξικακίαν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ μὴ ἐπιβάλλω τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐπιβάλλω. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν των τοὺς ὠδήγησεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, πρέπει καὶ τέλος νὰ δοθῆ καὶ νὰ διακοπῆ ἡ κακία των, ὥστε νὰ μὴ συνεχίσουν περισσότερον. Διότι λέγει «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε καὶ ἐδῶ ὅτι ὁμιλεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ προηγουμένως, «ἡ καρδία παντὸς ἀνθρώπου διανοεῖται», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ τώρα καὶ λέγει «Ὀλων τῶν ἀνθρώπων». Διότι, λέγει, ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι μόνοι των ἐτρέπησαν πρὸς τὴν κακίαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τόσον πλῆθος νὰ εὐρεθῆ κάποιος, ὁ ὁποῖος νὰ ἦτο ἐνάρετος. Διότι λέγει, «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». «Καιρός», δηλαδὴ ἔφθασεν ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἐκτομὴ καὶ ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἔλκου. «Ἐφθασε τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων». Παρεδόθησαν εἰς τὰς παρανόμους πράξεις, ὡσὰν νὰ μὴ τοὺς ἔβλεπε κανεὶς, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν τὴν ἰδικὴν μου προσοχὴν, ὁ ὁποῖος

11. ἐ.δ.

ζόμενον, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν χαρισάμενον, καὶ ἰσοσύτων ἀγαθῶν τὴν χορηγίαν παρεσχηκότα.

«Καιρὸς τοίνυν παντὸς ἀνθρώπου ἴκει ἐναντίον ἐμοῦ». Εἶτα ὡσπερ ἀπολογούμενος τῷ δικαίῳ καὶ δεικνύς, ὅτι ἡ
 5 τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ὑπερβολὴ εἰς ταύτην αὐτὸν ἐκκα-
 λεῖται τὴν ἀγανάκτησιν, φησὶν, «Ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδι-
 κίας ἀπ' αὐτῶν». Μὴ γὰρ παρέλιπόν τι, φηοί, τῶν εἰς κα-
 κίαν συντεινόντων; Τοσοῦτον ἐπεδείξαντο τὸ μέγεθος, ὡς
 καὶ ὑπερβλύξειν λοιπὸν τὴν κακίαν καὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῆς
 10 κακίας ἐμπεπληθῆναι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτοὺς καταφθείρω,
 καὶ τὴν γῆν. «Καὶ ἰδοὺ», φησὶν, «ἐγὼ καταφθείρω αὐτοὺς
 καὶ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ αὐτοὶ προλαβόντες διὰ τῶν παρανό-
 μων πράξεων ἐαυτοὺς κατέφθειραν, διὰ τοῦτο παντελῆ πανω-
 λεθρίαν ἐπάγω, καὶ ἀφανισμὸν ἐργάζομαι, καὶ αὐτῶν, καὶ
 15 τῆς γῆς, ἵνα καθαρόν τινα δυνηθῆ ἰδέσασθαι ἡ γῆ καὶ ἀπο-
 καθῆρσασθαι τοῦ ρύπου τῶν ἰσοσύτων ἁμαρτημάτων.

Ἐννόει μοι λοιπὸν ποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν τὸν δίκαιον
 τοῦτον ταῦτα ἀκούοντα παρὰ τοῦ Δεσπότου. Εἰ γὰρ καὶ
 πολλὴν ἀρετὴν ἐαυτῷ συνήδει, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναλγήτως
 20 ἐδέχεται τὰ λεγόμενα. Φιλόσοργον γὰρ τῶν δικαίων τὸ
 γένος, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας πάντα ἂν ἔλοιτο
 εὐκόλως ὑπομῆναι. Πῶς τοίνυν εἰκὸς ἦν ἐκ τῶν ρημάτων
 τούτων συνέχεσθαι τὸν θαυμάσιον τοῦτον ὑπογράφοντα ἤδη
 τῷ λογισμῷ τὴν ἀπάντων ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς κτίσεως
 25 ἀπάσης φθοράν, ἴσως οὐδὲ περὶ αὐτοῦ τι χρησιτὸν ὑποπιεύ-
 οντα; Οὐδέπω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο φανερόν. Ἴν' οὖν μὴ
 διαταράτῃται τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ μικρὰν τινα παραμυθίαν
 ἐν τῷ τοιοῦτῳ μεγέθει τῆς ἀθυμίας σχεῖν δυνηθῆ, ἐπειδὴ
 ἐδίδαξεν αὐτὸν τῆς κακίας αὐτῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι
 30 καιρὸς κατεπείγει λοιπὸν ἀπαιτῶν βαθεῖαν αὐτοὺς ἰδέσασθαι
 τὴν τομήν, φηοὶ πρὸς αὐτόν· ἐκείνους μὲν κοινὸς ὄλεθρος
 ἐκδέξεται, «Σὺ δὲ ποιήσον σεαυτῷ κισωτόν». Τί ἐστι, «Σὺ

ἐχάρισα τὴν ζωὴν καὶ ἐδημιούργησα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἔχω παρακωρήσει τόσα ἀγαθά.

Ἔφθασε λοιπὸν τὸ τέλος ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειτα ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι αἱ ὑπερβολικαὶ ἁμαρτίαι αὐτῶν ὤθησαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν, λέγει, «Ὅτι ἡ γῆ ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Διότι λέγει, μήπως παρέλειψαν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὀδηγοῦν εἰς τὴν κακίαν; Τόσῃν μεγάλῃν κακίαν ἐπέδειξαν, ὥστε νὰ ὑπερεκχειλίζη ἡ κακία καὶ ὅλη ἡ γῆ νὰ γεμίση ἀπὸ αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ καταστρέψω καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ κατέστρεψαν τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὰς παρανόμους ἐνεργείας των ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τοῦτο ἐπιφέρω ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν καὶ ἐτοιμάζω τὸν ἀφανισμόν καὶ αὐτῶν καὶ τῆς γῆς διὰ νὰ καθαρθῆ ἡ γῆ καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν δυσωδίαν τῶσων ἁμαρτιῶν.

Σκέψου λοιπὸν πόσῃν ψυχικὴν δύναμιν ἔπρεπε νὰ ἔχη αὐτὸς ὁ δίκαιος, ὅταν ἤκουε τὸν Κύριον νὰ λέγῃ αὐτὰ. Διότι ἂν καὶ ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἦτο πολὺ ἐνάρετος, ὅμως δὲν ἤκουεν αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν ὁ Θεὸς χωρὶς πόνον. Διότι ὅλοι οἱ δίκαιοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάπην καὶ θὰ προετίμων νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς νὰ μὴ χάσῃ τὸ θάρρος του ὁ δίκαιος αὐτός, ὅταν ἔχη ὡς σίγουρη εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τῶν πάντων καὶ τὴν φθορὰν ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, χωρὶς νὰ σκέπτεται ἴσως τίποτε τὸ καλὸν οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν του; Διότι ποτὲ μέχρι τῶρα δὲν εἶχε γίνεи φανερόν τοῦτο εἰς αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ ταράσσεται λοιπὸν ὁ λογισμὸς του, ἀλλὰ νὰ ἠμπορῆ νὰ ἔχη κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν εἰς τὴν τόσον μεγάλην στενωχωρίαν του, ἀφοῦ εἶπεν εἰς αὐτόν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν αὐτῶν καὶ ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ δεχθοῦν τὴν τομὴν, λέγει πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνοι μὲν θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς κοινὴν καταστροφὴν, «Σὺ ὅμως νὰ κατασκευάσῃς διὰ

- δέ»; Ἐπειδὴ οὐκ ἐκοινώνησας αὐτοῖς τῆς κακίας, ἀλλὰ
καὶ μετὰ ἀρειῆς τὸν βίον ὅλον διήνησας, διὰ τοῦτο σοι
προσιάτιω κιβωτὸν κατασκευάσαι. «Ἐκ ξύλων τετραγώνων,
ἀσήπιων. Νοσοσίας ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ ἀσφαλιώσεις
5 ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν αὐτὴν τῇ ἀσφάλτῳ. Ἔστω δὲ τριακκο-
σίων πηχῶν τὸ μῆκος, καὶ πενήκοντα τὸ πλάτος, καὶ τριώ-
κοντα τὸ ὕψος. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ εἰς
πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν, τὴν δὲ θύραν ποιήσεις ἐκ
πλαγίων, κατὰ γαῖα διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτὴν».
- 10 Σκόπει Θεοῦ συγκατάθεσιν καὶ δύναμιν ἄφατον καὶ
φιλανθρωπίαν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. Ὁμοῦ καὶ τὴν
περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐπιδείκνυται προσιάτιων αὐτῷ
τὴν κιβωτὸν κατασκευάσαι, καὶ διαταξάμενος καὶ τὸν τρόπον
τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος,
15 καὶ παραμυθίαν αὐτῷ χαρίζεται μεγίστην, ἐλπίδας αὐτῷ
σωτηρίας ὑπογράφων διὰ τῆς κατασκευῆς, κἀκεῖνους τοὺς
ισοσᾶτια ἡμαρτηκότητας βουλόμενος διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς
κιβωτοῦ εἰς ἔννοιαν ἐλθόντας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων καὶ
μετάνοιαν ἐπιδειξαμένους τῆς ἀγανακίσεως τὴν πείραν
20 μὴ λαβεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος χρόνος πάλιν αὐτοῖς πρὸς μετάνοιαν
παρεσχέθη διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ
καὶ σφόδρα πολὺς καὶ ἰκανός, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν ἀγνώμο-
νες, καταπιῆξαι πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπιασιμένων. Εἰ-
κόσ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ὀρῶντα τὸν δίκαιον τεκταινόμενον
25 τὴν κιβωτὸν τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι τῆς κατασκευῆς, εἰτα
μαθόντα τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν εἰς αἰτοῦσιν ἐλθεῖν τῶν
οἰκειῶν ἁμαρτημάτων, εἴπερ ἐβούλοιντο. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οὐδὲ
ἐντεῦθεν ἐκέρδανάν τι πλέον, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδύναντο,
ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἠβουλήθησαν.
- 30 4. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ
τῷ δικαίῳ διετάξατο, κοινοῦται αὐτῷ καὶ τῆς τιμωρίας τὸ

12. ἐ.ἀ. στ. 14.

13. ἐ.ἀ. 14-16,

τὸν ἑαυτὸν σου κιβωτὸν»¹². Τί σημαίνει, «Σὺ ὅμως»; Ἐπειδὴ δὲν ἔλαβες μέρος εἰς τὴν κακίαν αὐτῶν, ἀλλὰ ἔζησες κατὰ ἐνάρετον τρόπον, διὰ τοῦτο σοῦ δίδω ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃς κιβωτὸν «Ἀπὸ ξύλα τετράγωνα, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ σαπίζουν. Νὰ χωρίσῃς τὴν κιβωτὸν κατὰ δωμάτια καὶ νὰ ἀλείψῃς αὐτὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς μεπίσσαν. Τὸ μῆκος αὐτῆς νὰ εἶναι τρικοσίων πήχεων, τὸ πλάτος πεντήκοντα καὶ τὸ ὕψος τριάκοντα. Συναρμολογῶν τὰ ξύλα θὰ κατασκευάσῃς τὴν κιβωτὸν καὶ ἡ στέγη αὐτῆς νὰ ἔχη κλίσιν ἐνὸς πήχεως, ἡ δὲ εἴσοδος νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰ πλάγια καὶ νὰ κάνῃς πρῶτον, δεῦτερον καὶ τρίτον ὄροφον»¹³.

Πρόσεξε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν. Συγχρόνως λαμβάνει πρόνοιαν διὰ τὸν δίκαιον, μετὰ τὸ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν καὶ μετὰ τὸ νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος, καὶ τὸν παρηγορεῖ πολὺ μετὰ τὸ νὰ τοῦ δίδῃ ἐλπίδας σωτηρίας μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ μετὰ τὸ νὰ θέλῃ νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅσοι εἶχον ἀμαρτήσῃ τὸσον πολὺ, ἀφοῦ συνειδητοποιήσουν τὰς πράξεις των μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ δείξουν, ὅτι μετανοοῦν. Καθ' ὅσον δὲν ἦτο ὀλίγος ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ μετανοήσουν μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ πολὺς καὶ ἀρκετὸς διὰ νὰ συνέλθουν καὶ νὰ διορθώσουν τὰ σφάλματά των, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν πολὺ ἀγνώμονες. Διότι ἦτο φυσικὸν ὁ καθείς νὰ βλέπῃ τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάζῃ τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ ζητῇ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς κατασκευῆς καὶ ὅταν θὰ ἐμάνθανε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ νὰ συνειδητοποιεῖ, ἐφ' ὅσον ἤθελε, τὰ ἀμαρτήματά του. Ἐκεῖνοι ὅμως οὔτε ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε περισσότερον, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἤθελον.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν, ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν καὶ τὸ εἶ-

εἶδος, ἧς ἤμελλεν ἐπάγειν, καὶ φησι· οὐ μὲν ταύτην κατε-
 σκεύασον καθὰ διεταξάμην, ἐγὼ δέ, ἐπειδὴν πληρώσης τὴν
 κατασκευήν, καὶ τὰ κατὰ σὲ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσω. «Ἐγὼ
 δὲ ἰδὼν ἐπάγω τὸν κατακλυσμόν, ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν, κα:
 5 φθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ἧ ἔστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω
 τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἂν ἦ ἐπὶ τῆς γῆς τελευτήσῃ». Ὅσα
 πῶς καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς δείκνυσι τῶν ἡμαρτημένων αὐ-
 τοῖς τὸ μέγεθος, καὶ φησι καὶ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ἐπάξω
 καὶ τοῖς λογικοῖς καὶ τοῖς ἀλόγοις. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν αὐτῶν
 10 προεδρίαν προεδδώκασι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων μετέ-
 πεσον κακίαν, οὐδεμίαν διαφορὰν ἔξει ἢ τιμωρία. «Ἐπάγω
 γὰρ κατακλυσμόν ὕδατος καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ἧ
 ἔστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὰ κτήνη,
 φησί, καὶ τὰ πειρινά, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ τετραπόδα, καὶ
 15 ὅσα ἐστὶν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, καταφθαρήσεται. Καὶ ἵνα
 μάθῃς, διὸ οὐδὲν καταλειφθήσεται, φησί, «Καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ
 τῆς γῆς τελευτήσῃ». Καὶ γὰρ καθαροῦ λοιπὸν δεῖται ἢ
 οἰκουμένη, ἀλλὰ τοῦτο μή σε ταρατιέτω μηδὲ συγχέτω σου
 τὸν λογισμόν. Ὅρῳν γὰρ αὐτῶν τοῦ ἔλκουσ τὸ ἀνίατον, σιγ-
 20 σαι βούλομαι τὰ τῆς κακίας ρεύματα, ἵνα μὴ μεῖζοσι τιμω-
 ρίαις ἐναντοῦς ὑπενθύνοῦς καταστήσωσι.

Διὸ καὶ νῦν τὴν ἐναντοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ
 ἀγαθότητι κεραινῆς τὴν ἀγανάκτησιν, τοιαύτην ἐπάγω τὴν
 τιμωρίαν, ὡς ἀνώδυνον αὐτοῖς γενέσθαι καὶ ἀνεπαίσθητον.
 25 Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς μέγεθος ἀφο-
 ρῶν, οὐδὲ τίνων ἄξιοι τυγχάνουσι, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα
 προσῶν καὶ τούτοις βούλομαι τὴν ἀριότιουσαν τιμωρίαν
 ἐπαγαγεῖν καὶ τοὺς ἐξῆς μέλλοντας ἔσεσθαι τῆς ἐκ τούτων
 ἀπαλλάξαι λύμης. Μὴ τοίνυν κατηγῆς ἔσο, μηδὲ θορυβοῦ
 30 ταῦτα ἀκούων. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνους ἀξία τῶν ἡμαρτημένων
 δίκη καταλήφεται, ἀλλὰ «Στήσω τὴν διαθήκην μου μετὰ

14. ἐ.ἀ. 17.

15. ἐ.ἀ.

16. ἐ.ἀ. 18.

δος τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ λέγει. Ἐσὺ νὰ κάνῃς αὐτήν, ὅπως σὲ διέταξα καὶ ἐγώ, ὅταν τελειώσης τὴν κατασκευὴν, θὰ ἀσφαλίσω ὄλους τοὺς ἰδικούς σου. «Ἐγὼ δὲ ἰδοὺ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ καταστραφῇ κάθε ζῶσα σὰρξ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἀποθάνουν, ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»¹⁴. Βλέπε λοιπὸν πῶς δεικνύει καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των καὶ λέγει. Τὴν ἰδίαν τιμωρίαν θὰ ἐπιβάλλω καὶ εἰς τὰ λογικά, δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔχουν προδώσει οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀξίαν των καὶ μετέπεσαν εἰς τὴν κακίαν τῶν ἀλόγων. «Διότι θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος διὰ νὰ καταστρέψω πᾶσαν σάρκα ζῶσαν εὐρισκομένην κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν». Καὶ τὰ κτήνη, λέγει, καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ τετράποδα καὶ ὅσα εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν θὰ καταστραφοῦν. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι δὲν θὰ μείνῃ τίποτε, λέγει «Καὶ ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν θὰ ἀποθάνουν»¹⁵. Καθ' ὅσον ἡ οἰκουμένη χρειάζεται καθαρίσιν, ἀλλὰ αὐτὸ νὰ μὴ σὲ ταραύσῃ οὔτε νὰ σοῦ προκαλῆ σύγχυσιν. Διότι βλέπων τὴν ἀνίατον πληγὴν αὐτῶν, θέλω νὰ σταματήσω τὴν κακίαν των, διὰ νὰ μὴ καταστοῦν ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας.

Διὰ τοῦτο καὶ τώρα παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλοανθρωπίαν μου καὶ κατευνάζων τὴν ἀγανάκτησίν μου μὲ τὴν ἀγαθότητά μου ἐπιβάλλω αὐτὴν τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ εἶναι ἀνώδυνος καὶ ἀνεπαίσθητος. Καὶ δὲν ἀποβλέπω πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των, οὔτε ποίας τιμωρίας εἶναι ἄξιοι, ἀλλὰ προβλέπων τὰ μέλλοντα ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιβάλλω εἰς αὐτοὺς τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, ὥστε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸ μέλλον, νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν φθοράν, ἣ ὁποία θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτοῦς. Μὴ γίνεσαι λοιπὸν κατηφής, οὔτε νὰ θορυβῆσαι ἀκούων αὐτὰ. Διότι καὶ ἂν ἐκείνοι δεχθοῦν τιμωρίαν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων των, ὅμως «θὰ συνάψω μαζί σου συμφωνίαν»¹⁶. Ἐπειδὴ

σοῦ». Ἐπειδὴ πάντες οἱ προλαβόντες ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν καὶ οὐ γέγονασι ἐθγνώμονες περὶ τὰς ἐμὰς ἐντολάς, μετὰ σοῦ λοιπὸν σιγήσω τὴν διαθήκην μου.

Καὶ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος, μετὰ ἰσοσῆτας εὐεργεσίας ἅ-
 5 πάτην ὑπομείνας, παρέβη μου τὰς ἐντολάς καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου
 πάλιν τεχνεῖς εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πνυθμένα ὠλλιοθε.
 Διὸ καὶ διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο μετὰ τῆς κατάρτας.
 Ἄλλ' οὐδὲ ταῖς τοῦτου τιμωρίαις οἱ μετ' αὐτὸν ἐσοφροσί-
 σθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεδαφιλεύσαντο, ὡς καὶ τῆς γενεαλο-
 10 γίας αὐτοὺς ἀποδοκιμασθῆναι. Μετὰ δὴ ταῦτα εὐρών τὸν
 Ἐνώχ τῆς ἀρειῆς τὴν εἰκόνα διασώζοντα, διὰ τὴν πολλὴν
 εὐαρέστησιν ζῶντα αὐτὸν μετέθηκα, δεικνὺς καὶ τοῖς τὴν
 ἀρειτὴν μειοῦσιν, ὅσων καταξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν καὶ θου-
 λόμενος τοὺς ἐξῆς ζηλωτὰς ἐκείνου κατασιῆσαι καὶ τὴν
 15 αὐτὴν ἐκείνῳ θαδίσαι ὁδόν. Ἐπεὶ τοίνυν, πάντων λοιπὸν
 ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάντων, σὲ μόνον εὖρον ἐν ἰσοσῆτι
 πλήθει δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τοῦ προπάτορος τὴν παρά-
 βασιν, μετὰ σοῦ σιγήσω τὴν διαθήκην μου. Ἡ γὰρ τῶν θε-
 βιωμένων σοι πρᾶξις ἀξιόπιστόν σε δείκνυσι πρὸς τὸ δε-
 20 ξασθαι τὰς παρ' ἐμοῦ ἐντολάς.

Εἶτα ἵνα μὴ καὶ ταῦτα ἀκούων ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτι
 ἀθυμῆ, ὡς μόνος μέλλων καταλειφθῆσεσθαι, παραμυθούμε-
 νος αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, πάλιν φησὶν «Εἰσελεύσῃ δὲ εἰς τὴν
 κιθωτὸν σὺ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες
 25 τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ». Εἰ γὰρ καὶ πολὺ τῆς τοῦ δικαίου
 ἀρειῆς ἐλείποντο, ἀλλ' ὅμως τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνων
 κακίας ἐκτὸς ἦσαν. Ἄλλως δὲ καὶ διὰ δύο ταύτας τὰς
 αἰτίας τῆς σωτηρίας ἀπολαμβάνουσι, μίαν μὲν, εἰς τιμὴν τοῦ
 δικαίου· ἕθνος γὰρ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ τιμᾶν τοὺς αὐτοῦ
 80 δούλους καὶ χαρίζεσθαι αὐτοῖς πολλάκις τὴν ἐτέρων σωτη-
 ρίαν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου πεποίηκε, τοῦ διδα-
 σκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας τῆς οἰ-

ὅλοι οἱ προηγούμενοι ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι καὶ δὲν ἐξετέλεσαν μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐντολάς μου, διὰ τοῦτο μαζί σου θὰ συνάψω συμφωνίαν.

Καὶ ὁ πρωτόπλαστος μετὰ ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας ἐξηπατήθη καὶ παρέβη τὰς ἐντολάς μου καὶ αὐτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας καὶ ὡς ἐκ τούτου μαζί μὲ τὴν τιμωρίαν ἔλαβε καὶ τὴν κατάραν. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ἀπόγονοί του ὄχι μόνον δὲν συνετίσθησαν οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συνέχισαν τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ κατηγορηθῆ καὶ ὅλη ἡ γενεὰ αὐτῶν. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ εὔρον τὸν Ἐνώχ νὰ διατηρῆ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἦτο εὐάρεστος, ἐν ὧσιν ἔζη, διὰ τοῦτο τὸν μετέφερα ζῶντα εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ δείξω εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὴν ἀρετὴν πόσων ἀμοιβῶν γίνονται ἄξιοι καὶ ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κάνω τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ζηλωτάς του, διὰ νὰ βαδίσουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκεῖνον. Ἐπειδὴ λοιπόν, ἐνῶ ὅλοι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν κακίαν, εὔρον, ἀπὸ τόσον πλῆθος, ἐσὲ ἰκανὸν νὰ ἐπανορθώσης τὴν παράβασιν τοῦ προπάτορος, διὰ τοῦτο θὰ συνάψω μὲ σὲ συμφωνίαν. Δίδτι αἱ πράξεις τῆς ζωῆς σου σὲ καθιστοῦν ἄξιον νὰ δεχθῆς τὰς ἐντολάς μου.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ στενοχωρῆται ἀκόμη ὁ δίκαιος, καὶ ὅταν ἤκουεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀπομείνῃ μόνος του, ὡσὰν νὰ τὸν παρηγορῆ, λέγει πάλιν. «Θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν κιβωτὸν σύ, οἱ υἱοί σου, ἡ σύζυγός σου καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν σου μαζί μὲ σέ»¹⁷. Αὐτοὶ ἄν καὶ δὲν ἦσαν ἐνάρετοι, ὅσον καὶ ὁ δίκαιος, ὅμως ἀπείχον πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἄλλωστε ἐπιτυγχάνουν τὴν σωτηρίαν των διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τιμὴν τοῦ δικαίου. Συνηθίζει δηλαδὴ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος νὰ τιμᾷ τοὺς δούλους του καὶ νὰ χαρίζῃ πολλὰς φορὰς εἰς αὐτοὺς τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν διδάσκαλον τῆς οἴκουμένης, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας

κειάς διδασκαλίας ἀγιέντος. Ἦνίκα γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν
 Ρώμην ἀνήγειτο, χειμῶνος κατὰ τὴν θάλατταν πολλοῦ γενο-
 μένου, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ περὶ αὐτῆς τῆς σωτη-
 ρίας δεδοικότες, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα χρησιτὴν ἐχόντων
 5 διὰ τὸ τοῦ κλυδωνίου μέγεθος, καλέσας ἅπαντας φησὶ·
 «Εὐθύμεϊτε, ἄνδρες. Ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται
 ἐξ ἡμῶν πλην τοῦ πλοίου. Παρέσιη γὰρ μοι ταύτη τῆ νυκτὶ
 τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμι καὶ λατρεύω, ἄγγελος, λέγων, μὴ φοβοῦ,
 Παῦλε, κεχάρισται γὰρ σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας
 10 μετὰ σοῦ».

Εἶδες πῶς ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν σωτηρίαν ἐκείνοις
 προεξένησε; μᾶλλον δὲ σὸχ ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Δεσπότου. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ νῦν διὰ
 μίαν μὲν αἰτίαν ταύτην δι' ἑτέραν δέ, ἐπειδὴ ἐβούλετο ζῆ-
 15 μιν τινὰ καὶ ρίζαν τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ ἐξῆς συνίστασθαι
 γένους καταλειφθῆναι· οὐκ ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν τῷ Θεῷ
 καὶ ἄνωθεν πάλιν διαπλάσαι καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου τὸ γένος
 ἀξῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἐδοκίμασε τὴν οἰκείαν ἀγαθό-
 τητα μιμούμενος.

20 5. Σκόπει δὲ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα.
 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ ἀπειλῇ τῆς τιμωρίας, μετὰ τοῦ τῶν ἀν-
 θρώπων γένους καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἐρπετὰ, καὶ τὰ πτερι-
 νά, καὶ τὰ θηρία ἀπολέσθαι εἶπεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ
 τὸν δίκαιον καὶ ἐκ τούτων εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν ἄφ'
 25 ἐκάστου γένους προσιάττει μίαν συζυγίαν, ὥστε σπέρμα καὶ
 ἀπαρχὴν γενέσθαι τοῦ μετὰ ταῦτα μέλλοντος ἔσεσθαι πλή-
 θους. «Καὶ ἀπὸ πάντων», φησί, «τῶν κτηνῶν», καὶ ἀπὸ πάν-
 των τῶν θηρίων, καὶ ἀπὸ πάσης σαρκός, δύο δύο ἀπὸ πάν-
 των εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτόν, ἵνα τρέφῃς μετὰ σεαυτοῦ·
 30 ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔσονται. Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρνέων τῶν πε-
 τεινῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, καὶ

ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐροπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σέ, τρέφεσθαι μετὰ σεαυτοῦ, ἄρσεν καὶ θῆλυ». Τοῦτο μὴ ἀπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ· ἐννόησον γὰρ ὅσον ἔτικτε ἰῶ δικαίῳ τὸν θόρυβον, 5 ἐννοοῦντι τὴν τούτων ὕλων ἐπιμέλειαν. Οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἢ φροντίς τῆς γυναικός, καὶ τῶν παιδῶν, καὶ τῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα τῶν ἰσοσούτων ἀλόγων καὶ ἡ διατροφή προσεΐθειο.

Ἄλλ' ἀνάμεινον μικρόν, καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθό-
 10 τητα, καὶ ὅπως ἐπικουφίζει τὴν ἐπικειμένην φροντίδα ἰῶ δικαίῳ. «Σὺ δὲ λήψῃ σεαυτῶ», φησί, «ἀπὸ πάντων τῶν βρωμάτων ὧν ἔδεσθε, καὶ συνάξεις πρὸς σεαυτόν, καὶ ἔσται σοι καὶ ἐκείνοις φαγεῖν». Μὴ νομίσης, φησί, ἀπρονοή-
 15 τὸν σε καταλιμπάνεσθαι. Ἴδὸν γὰρ προσιάτιω καὶ τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν τροφήν ἀρκοῦντα καὶ τὰ πρὸς διατροφήν τῶν ἀλόγων ἅπαντα εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε μήτε ὑμᾶς λιμοῦ καὶ σιανοχωρίας πείραν λαβεῖν, μήτε τὰ ἄλογα διαφθαρῆναι οὐκ ἔχοντα τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ἐ-
 20 ποίησε», φησί, «Ἐπειὶ πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐποίησε». Ὅρα μοι πάλιν καὶ ἐνταῦθα ἐγκωμίου μέγεθος. «Ἐποίησε», φησί, «Ἐπειὶ πάντα ὅσα ἐνετεί-
 25 λαιτο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Οὐ τὸ μὲν τῶν ἐπιταχθέντων εἰς ἔργον ἤγαγε, τοῦ δὲ ἡμέλησε, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐντελ-
 30 γόντα ἐποίησε, καὶ «Ὅτις ἐποίησε», ὥσπερ ἐνετείλατο αὐτῷ· οὐδὲν παρέλιπε, ἀλλὰ πάντα ἐπλήρωσε, καὶ ἔδειξε καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων, διὰ δικαίως ἡξιώθη εὐνοίας τυ-
 ρᾶ τοῦ Δεσπότου. Πόσων σιτημάτων οὐκ ἀξία ἂν γένοιτο ἡ μαρτυρία αὕτη, ἧς ἀπήλαυσε παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ὁ δίκαιος; Τίς ἂν γένοιτο μακαριστίτερος τοῦ πάντα εἰς ἔρ-
 30 γον ἀγαθόντος τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνταλθέντα καὶ ἰσοσούτην

19. Γεν. 6, 19-20.

20. ἔ.ά. στ. 21.

21. ἔ.ά. στ. 22.

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα ἔρπουν εἰς τὴν γῆν, θὰ εἰσέλθουν μαζί σου ἀνὰ δύο, διὰ νὰ τρέφονται μαζί μὲ σὲ καὶ θὰ εἶναι ἓν ἄρρεν καὶ ἓν θῆλυ»¹⁹. Νὰ μὴ προσπεράσης αὐτό, ἀγαπητέ, χωρὶς προσοχὴν. Νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσον ἑταράσσετο, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν φροντίδα πού ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον δὲν ἔφθανεν ἡ φροντίς του διὰ τὴν γυναῖκα του, διὰ τὰ τέκνα του καὶ διὰ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του ἀλλὰ τοῦ ἐπεφορτίζετο ἡ μέριμνα καὶ ἡ διατροφή τῶν ἀλόγων ζώων.

Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἴδῃς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἐλαφρύνει τὴν φροντίδα πού ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ ὁ δίκαιος. «Σὺ θὰ πάρῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου», λέγει, «ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα τρώγονται καὶ θὰ τὰ συγκεντρώσῃς πλησίον σου, διὰ νὰ ἡμπορῆς νὰ τρέφῃσαι καὶ σὺ καὶ ἐκεῖνα»²⁰. Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι σὲ ἀφήνω χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῶ δι' ἐσέ. Διότι ἰδοὺ δίδω ἐντολὴν νὰ εἰσαγάγῃς μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἰδικὴν σου διατροφήν καὶ διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἀλόγων ζώων, οὕτως ὥστε οὔτε σεῖς νὰ πεινάσετε καὶ νὰ εὐρεθῆτε εἰς δύσκολον κατάστασιν, οὔτε νὰ ἀποθάνουν τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχουν τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ὁ Νῶε», λέγει, «ἔκανεν ὅλα ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτόν ὁ Κύριος ὁ Θεός. Καὶ τὰ ἔκανεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε διατάξει ὁ Κύριος»²¹. Βλέπε πάλιν καὶ ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν ἐγκώμιον. «Ἔκανε», λέγει, «ὁ Νῶε ὅλα, ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτόν ὁ Κύριος ὁ Θεός». Δὲν ἐπραγματοποίησε τὴν μίαν καὶ νὰ ἀμελήσῃ διὰ τὴν ἄλλην ἐντολήν, ἀλλὰ ἔφερεν εἰς πέρας ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ ἔτσι τὰς ἐπραγματοποίησεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δώσει τὴν ἐντολήν ὁ Κύριος. Δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀλλὰ τὰ ἐξεπλήρωσεν ὅλα καὶ ἔδειξε μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅτι δικαίως ἠξιώθη τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ. Πόσων ἐπαίνων δὲν θὰ ἦτο ἀξία αὐτῆ ἡ μαρτυρία, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἀγίαν Γραφήν; Ποῖος θὰ ἦτο περισσότερο μακαριστὸς ἀπὸ αὐτόν πού ἔφερεν εἰς πέρας

ὑπακοήν περὶ τὰ ἐπιταχθέντα ἐπιδειξαμένου; Καὶ ἵνα μάθῃς
 ὁσῆς ἀξιοῦται διὰ τοῦτο τῆς προορήσεως παρὰ τοῦ τῶν ἀ-
 πάντων δημιουργοῦ, ἄκουε τῶν ἐξῆς.

«Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε· εἰσελθε
 5 σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν». Εἶτα ἵνα μάθωμεν,
 ὥς οὐ χάριτι μόνον σώζει τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων
 τὰς ἀμοιβὰς ἀτιμῶ δίδωσι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰς ἀντιδόσεις,
 φησί. Διὰ τοῦτό σε προσιάτιω εἰς τὴν κιβωτὸν εἰσελθεῖν
 μετὰ τοῦ οἴκου σου, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ
 10 ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ». Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία.
 Τί γὰρ ἂν γένοιτο ταύτης μεῖζον, ὅταν αὐτὸς ὁ δημιουργός,
 ὁ καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, τοιαῦτα ψηφίζεται περὶ τοῦ
 δικαίου; «Ὅτι σε», φησὶν, «εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ».
 Ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ αὕτη, ὅταν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τις ταύτην
 15 ἐπιδείκνυται, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ἐκεῖνος ἀπαραλόγιστος τὴν
 ψῆφον φέρῃ. Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς
 τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἀπῆται τότε παρὰ τοῦ δικαίου
 (οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον παρ' ἐκάστου βούλεται τῆς ἀρετῆς
 εἰσφέρεισθαι, ἀλλὰ τῇ διαφορᾷ τῶν χρόνων καὶ τὴν διαφο-
 20 ρὰν τῆς ἀρετῆς ἐπιζητεῖ), φησὶν, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον
 ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ εἰς κακίαν ἀποκλινάση
 ιοσαύτην, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ, τὴν ιοσαύτην ἀγνω-
 μοσύνην ἐπιδειξαμένη. Σὲ εἶδον δίκαιον, σὲ μόνον εὖρον
 εὐγνώμονα, σὲ εἶδον τῆς ἀρετῆς πολὺν ποιούμενον λόγον·
 25 σὺ μόνος ἐναντίον μου δίκαιος ὄφθης, τούτων ἀπάντων
 ἀπολλυμένων· σὲ προσιάτιω εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου·
 παντὸς εἰς τὴν κιβωτόν· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν
 κελεύω σε εἰσαγαγεῖν ἐπὶ ἐπὶ. Ἐπειδὴ προλαβὼν προσέ-
 ταξεν ἀδιορίστως ἀπὸ πάντων μίαν συζυγίαν εἰσαχθῆναι,

22. Γεν. 7, 1.

23. ἐ.ἀ.

ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπέδειξε τὴν ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ προστάγματα; Καὶ διὰ τὴν μάθησιν, πόσον μεγάλης ὑποσχέσεως γίνεται ἄξιος ἀπὸ τῶν δημιουργῶν τοῦ παντός, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα.

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε· νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά σου»²². Ἐπειτα διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι δὲν σώζει τὸν δίκαιον μόνον μὲ τὴν χάριν του, ἀλλὰ ὅτι τοῦ ἀνταποδίδει τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του καὶ τῆς ἀρετῆς του, λέγει. Διὰ τοῦτο σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μαζί με τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτόν, «Διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν»²³. Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος εἶναι ἡ μαρτυρία. Διότι ποῖον πρᾶγμα εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτήν, ὅταν ἀποφασίσῃ καὶ χαρακτηρίσῃ ἔτσι τὸν δίκαιον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργός, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὴν ζωὴν; «Διότι σὲ εὔρον», λέγει, «δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν». Ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ, τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύει κανεὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ποὺ χαρακτηρίζεται ἔτσι ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλάθαστος. Ἐπειτα διὰ τὴν διδασκαλίαν εἰς ἡμᾶς ὁ φιλόσοφος Θεὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖον ἐζητεῖ ἀπὸ τὸν δίκαιον τότε, (διότι δὲν θέλει νὰ προσφέρεται ἀπὸ τὸν καθένα τὸ ἴδιον εἶδος ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀναλόγως μετὰ τὴν ἐποχὴν ἀπαιτεῖ καὶ διαφορετικὴν ἀρετὴν), λέγει. «Διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν», ἡ ὁποία ἐστράφη πολὺ πρὸς τὴν κακίαν, εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν τὴν πονηράν, ἡ ὁποία ἔχει ἐπιδείξει πολλὴν ἀχαριστίαν. Εἶδον, ὅτι σὺ εἶσαι δίκαιος, εὔρον, ὅτι σὺ μόνον εἶσαι εὐγνώμων, εἶδον, ὅτι σὺ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν. Μόνος σὺ εὐρέθης ἐνώπιόν μου δίκαιος, ἐνῶ ὅλοι αὐτοὶ εἶχον πάρει τὴν ὁδὸν τῆς καταστροφῆς. Σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μετὰ ὅλην τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ πάρῃς μαζί σου ἀπὸ τὰ καθαρὰ ζῶα ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ εἰσαχθοῦν ἀπροσδιορίστως ἕνα ζεῦγος ἀπὸ κάθε ζῶον, διὰ τοῦτο τώρα

διὰ τοῦτο νῦν φησιν, «Ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν ἐπὶ ἐπὶ, ἀπὸ δὲ τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ». Εἶτα τὴν αἰτίαν διδάσκων ἐπήγαγε, «Διαθροῦμαι σπέρμα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

- 5 Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα διερευνηῖσαι καὶ ἰδεῖν, πόθεν ἦδει ὁ δίκαιος τίνα μὲν ἦν καθαρὰ, τίνα δὲ ἀκάθαρα. Οὐδέπω γὰρ ἦν ἡ διαίρεσις αὕτη γεγενημένη, ἦν μετὰ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε τοῖς Ἰουδαίοις. Πόθεν οὖν ἦδει; Οἴκοθεν, κινούμενος ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει ἐναποκειμένης διδασκαλίας,
- 10 μετὰ δὲ ταύτης καὶ ὁ λογισμὸς ὑπηγόρευσε. Οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένων. Πῶς γὰρ ἀκάθαρτον καλέσοιμὲν τι τῶν δημιουργηθέντων, ἅπαξ τῆς ἄνωθεν ψήφου περὶ αὐτῶν γεγενημένης, καὶ εἰπούσης τῆς θείας Γραφῆς διὰ «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ
- 15 ἰδοὺ καλὰ λίαν»; Ἀλλὰ λοιπὸν ἡ φύσις ἀφ' ἑαυτῆς κινουμένη τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεδείξατο. Καὶ διὰ τοῦτο ἔστιν ἀληθές, ἐννόησόν μοι ἔτι καὶ νῦν, ὅπως ἐν τισι μὲν τόποις τινῶν ἀπέχονται ἔτι οἷα ὡς ἀκαθάρτων καὶ μὴ νεομισμένων, ἔτι οἷα δὲν τούτων πάλιν τὴν μετὰ τὴν ποιῶνται τῆς συνη-
- 20 θείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης. Οὕτως οὖν καὶ τότε αὐτὴ ἡ ἐναποκειμένη γνώσις τῶν δικαίως ἐδίδασκε, τίνα μὲν ἦν πρὸς βρωσὶν ἐπιτήδεια, τίνα δὲ ἀκάθαρα, οὐκ ὄντα, ἀλλὰ νομιζόμενα. Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, ὄνον ἀκάθαρτον ἠγοῦμεθα, καίτοι οὐδὲν ἕτερον σιτούμενον ἢ σπέρματα, ἕτερα
- 25 δὲ τῶν τειραπόδων πρὸς βρωσὶν ἐπιτήδεια νομιζόμενα, καίτοι ἀκαθάρτου τροφῆς μεταλαμβάνοντα; Οὕτω ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ χορηγηθεῖσα τῇ φύσει γνώσις τούτων διδάσκαλος ἐγίνετο. Ἐτέρως δὲ ἔστιν εἰπεῖν, διὰ καὶ ὁ προστάξας Θεὸς τὴν γνώ-

24. ἐ.ἀ. στ. 2.

25. ἐ.ἀ. στ. 3.

26. Γεν. 1, 31.

λέγει, «Ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ νὰ εἰσάγης ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ μὴ καθαρὰ ἀνὰ δύο καὶ θὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα ἄρρεν καὶ ἀπὸ ἕνα θῆλυ»²⁴. Ἐπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν ὄλων αὐτῶν προσέθεσεν· «Διὰ νὰ γίνῃ ἡ διαίωσις τοῦ εἴδους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Ἄξιζει ὁμοίως ἐδῶ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ ἴδωμεν, ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ὁ δίκαιος, ποῖα ζῶα ἦσαν καθαρὰ καὶ ποῖα ἦσαν ἀκάθαρτα. Διότι δὲν εἶχε γίνει καμμίαν φοράν αὐτὸς ὁ διαχωρισμός, τὸν ὁποῖον ἐθέσπισεν ὁ Μωϋσῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν τὸ ἐγνώριζεν; Παρακινούμενος ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον διδασκαλίαν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὸ ὑπηγόρευσε καὶ ἡ λογικὴ. Καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρτον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἀκάθαρτον ἕνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε μίαν φοράν δι' αὐτὰ καὶ ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφή εἶπεν, ὅτι «εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα εἶχε δημιουργήσει καὶ ἰδοὺ ἦσαν πολὺ καλά»²⁵; Ἐπομένως ἡ ἴδια ἡ φύσις παρακινουμένη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της ἔκανε αὐτὴν τὴν διάκρισιν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν πρόσεξέ με, πῶς ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μερικοὺς τόπους ὠρισμένοι ἄνθρωποι δὲν τρώγουν τὸ κρέας μερικῶν ζώων, ἐπειδὴ τὰ θεωροῦν ἀκάθαρτα, ἐνῶ μερικοὶ ἄλλοι τρώγουν αὐτό, ἐπειδὴ τὸ ἔχουν συνηθίσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ἡ ἔμφυτος γνῶσις ἐδίδασκεν εἰς τὸν δίκαιον, ποῖα ἦσαν κατάλληλα ὡς τροφή καὶ ποῖα ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτα, ἐνῶ δὲν ἦσαν. Εἶπέ μου, διατί θεωροῦμεν τὸν ὄνον ἀκάθαρτον, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν τρέφεται μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον μὲ σπόρους, ἐνῶ ἀντιθέτως μερικὰ ἄλλα τετράποδα τὰ θεωροῦμεν κατάλληλα πρὸς διατροφήν, ἂν καὶ χρησιμοποιοῦν τροφήν ἀκάθαρτον; Ἔτσι καθωδήγησεν αὐτὸν ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν μας. Ἐξ ἄλλου ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποῦ τὸν διέταξεν, αὐτὸς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν

σιν αὐτῷ τούτων δήλην ἐποίησεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ἀρκούντως εἰρήκαμεν.

6. Πάλιν δὲ ἕτερον ἡμῖν ἀνακύπτει ζήτημα τί δήποτε ἀπὸ μὲν τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο, ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν 5 ἐπὶ ἐπὶ καὶ πάλιν τίνος ἕνεκεν οὐχ ἕξ, οὐδὲ ὀκτώ, ἀλλ' ἐπὶ. Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἡμῖν ἐκτείνεται ἀλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμειτε, καὶ θούλεσθε, συντόμως καὶ περὶ τούτων διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις χορηγήσῃ. Πολλοὶ γὰρ πολλὰ περὶ τούτων μυθολο- 10 γοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηρήσεις ἀριθμῶν ἐπιδείκνυνται. "Οὐ δὲ οὐκ ἔσι παρατήρησις, ἀλλ' ἡ ἄκαιρος φιλοπραγμοσύνη τῶν ἀνθρώπων ταῦτα ἀναπλάττειν ἐπιχειρεῖ, ὅθεν καὶ αἱ πλείους τῶν αἰρέσεων ἐτέχθησαν, αὐτίκα μᾶλα εἴσεσθε. Καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 15 (ἵνα δόξωμεν ὡς ἐκ περιουσίας ἐπιστοιμίζειν τοὺς τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισφέροντας) εὐρίσκομεν ἐν ταῖς Γραφαῖς μᾶλλον τὸν τῆς συζυγίας ἀριθμὸν σωζόμενον. Καὶ γὰρ ἠνίκα ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, δύο δύο αὐτοὺς ἀπέστειλε, καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες δώδεκα ἦσαν, καὶ τὰ Εὐαγγέλια 20 τέσσαρα τὸν ἀριθμὸν ἔσιν. Ἀλλὰ ταῦτα περιττὸν κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, δεδιδαγμένης ἅπαξ τοῖς τοιούτοις ἀποφράττειν τὰς ἀκοάς.

Ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἐπὶ ἐπὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν προσέταξε. 25 Τὸ μὲν πλεῖονα προσιάξει τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι, διὰ τὸ παραμυθίαν τινὰ ἔχειν καὶ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς ἕξ ἐκείνων ἀπολαύσεως μετέχοντας. Τὸ δὲ ἐπὶ ἐπὶ, καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ τὴν αἰτίαν μάθοιτε, ἀπόδειξις ἂν εἴη μεγίστη τῆς φιλοθέου γνώμης τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ γὰρ 30 ἤδει ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς τοῦ ἀνδρός τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι

τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνη αὐτὰ τὰ ζῶα. Διὰ τὰ καθαρὰ καὶ τὰ ἀκάθαρτα ὅμως ἔχομεν ὁμιλήσει πολὺ.

6. Ἀνακῦπτει ὅμως πάλιν δι' ἡμᾶς ἄλλο ζήτημα. Διατί δηλαδὴ διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτὰ. Καὶ πάλιν. Διατί δὲν λέγει ὀκτῶ ἢ ἕξ ζεύγη, ἀλλὰ λέγει ἑπτὰ. Ἴσως νὰ ἐπεκτείνεται πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ἀλλὰ ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, θὰ διδάξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας δι' ὀλίγων καὶ δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα αὐτὰ πού θὰ μᾶς ἀξιώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Διότι πολλοὶ λέγουν πολλοὺς μύθους δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ ὀρμῶμενοι ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζουν διαφόρους παρατηρήσεις ἀριθμῶν. Τὸ ὅτι ὅμως δὲν ὑπάρχει παρατήρησις, ἀλλὰ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὰ ἡ ἀνῶριμος περιέργεια τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ ὅπου προῆλθον καὶ αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς αἰρέσεις, αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε πολὺ καλῶς ἀμέσως. Καθ' ὅσον εἰς τὴν Γραφὴν κατ' ἐξοχὴν εὐρίσκομεν νὰ χρησιμοποιηῖται περισσότερον ὁ ζυγὸς ἀριθμὸς, (διὰ νὰ φανῆ, ὅτι μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Γραφὴν, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα μας, κλείομεν τὰ στόματα αὐτῶν πού ὁμιλοῦν καὶ βγάζουν αὐτὰ ἀπὸ τὸ μυαλό τους). "Ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς τους, τοὺς ἀπέστειλεν ἀνὰ δύο καὶ ἀκόμη ὅλοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν δώδεκα καὶ ἔπειτα καὶ τὰ Εὐαγγέλια εἶναι τέσσαρα εἰς τὸν ἀριθμὸν. Εἶναι περιττὸν ὅμως νὰ σᾶς ἀπασχολοῦν αὐτά, ἀφοῦ ἐδιδάχθητε μίαν φορὰν νὰ μὴ ἀκοῦτε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Καὶ πρῶτον μὲν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν περισσότερα καθαρὰ ζῶα, διὰ νὰ ἔχουν κάποιαν παρηγορίαν καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἡ οἰκογένειά του, οἱ ὅποιοι θὰ ἐτρέφοντο ἀπὸ αὐτά. Ἐπειτα δέ, ἐὰν θὰ μάθειτε, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, τοῦτο θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολὺ μεγάλην εὐσέβειαν τοῦ Νῶε πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐγνώριζε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἀφοῦ ἦτο δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶχεν

δίκαιος ὢν, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ Δεσπότου φι-
 λανθρωπίας, καὶ τοῦ τοσοῦτου κλυδωνίου διαφυγὼν τὴν
 πείραν, ἤμελλε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, καὶ τὸ
 ἐλευθερωθῆναι τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγῆς, τὴν οἰκείαν
 5 εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι καὶ βούλεσθαι θυσίας ἀνευέγ-
 και ὑπὲρ εὐχαριστίας τῶν γεγεννημένων καὶ ὑπηργυμένων
 αὐτῷ, ἵνα μὴ τοῦτο ποιῶν ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας, διὰ
 τοῦτο προειδῶς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ εὐχάριστον κελεύει
 ἐπιὰ ἐπιὰ εἰσάγεσθαι ἀφ' ἑκάστου γένους τῶν ὀρνέων, ἵνα
 10 τῆς πανωλεθρίας πανοσαμένης καὶ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἐπι-
 δείξῃται καὶ τῇ συζυγίᾳ τῶν πειρινῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὀρ-
 νέων μὴ λυμῆνῃται· ὃ δὴ καὶ προϊούσης τῆς διδασκαλίας
 μαθήσεσθε, ἐπειδὴν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον παραγενώμεθα.
 Ὅψεσθε γὰρ τὸν δίκαιον τοῦτον τοῦτο πεποιηκότα.
 15 Ἐμάθετε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπιὰ ἐπιὰ εἰσαγαγεῖν προσε-
 τάχθη. Μηκέτι λοιπὸν ἀνέχεσθε τῶν μυθολογεῖν ἐπιχειρούν-
 των καὶ καταστοιχειουμένων τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τὰ
 ἀπὸ τοῦ οἰκείου νοὸς ἐλειοφερόντων τοῖς θείοις διδάγμασι·
 Ἐπειδὴ τοίνυν διειάξαιτο πάντα σαφῶς, καὶ περὶ τῶν ὀρ-
 20 νέων, καὶ περὶ τῶν καθαρῶν, καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων, καὶ
 τῆς τούτων διατροφῆς, φησὶ πρὸς τὸν δίκαιον· «Ἐτι γὰρ
 ἡμερῶν ἐπιὰ, καὶ ἰδοῦ ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσ-
 σαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐξαλείψω
 πᾶσαν τὴν ἐξανόσασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς,
 25 ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήσου». Σκόπει μοι καὶ ἐκ τῶν νῦν
 εἰρημένων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, πῶς μετὰ
 τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν καὶ νῦν πρὸ ἐπιὰ ἡμερῶν προ-
 λέγει, βουλόμενος τῷ φῶθι σωφρονεσιέτους αὐτοὺς ποιῆ-
 σαι, καὶ εἰς μετάνοιαν ἀγαγεῖν.

ἀπολαύσει τόσῃν φιλανθρωπίαν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀφοῦ θὰ διέφευγε τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, θὰ ἐσκόπευε μετὰ τὴν διάσωσιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν εὐχαριστηρίους θυσίας, δι' ὅσα εἶχε κάνει δι' αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεὸς τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν τοῦ Νῶε διατάσσει νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη ἀπὸ κάθε εἶδος πτηνῶν, διὰ νὰ μὴ ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας καθὼς θὰ ἔκαμνεν αὐτό, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐτελείωνε ἡ καταστροφικὴ νεροποντὴ, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν καλὴν του διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν συζυγίαν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀρνέων. Τοῦτο λοιπὸν θὰ μάθετε, ὅταν θὰ προχωρήσῃ ἡ διδασκαλία περισσότερον καὶ φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν μέρος. Καθ' ὅσον θὰ ἰδῆτε, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δίκαιος νὰ ἔχῃ κάνει αὐτό.

Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον διετάχθη ὁ Νῶε νὰ εἰσαγάγῃ τὰ ζῶα εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἀνέχεσθε καθόλου αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν μύθους, ποὺ παρερμηνεύουν τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ ποὺ εἰσάγουν εἰς τὰ θεῖα διδάγματα τὰ ἀποκυήματα τῆς ἰδικῆς των φαντασίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσε σαφεῖς ἐντολὰς δι' ὅλα, καὶ διὰ τὰ πτηνά, καὶ διὰ τὰ καθαρὰ καὶ διὰ τὰ ἀκάθαρτα, καὶ διὰ τὴν διατροφήν αὐτῶν, λέγει πρὸς τὸν δίκαιον. «Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου»²⁷. Πρόσεχε, παρακαλῶ, τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητός του, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε τώρα, πῶς δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν μακροθυμίαν προλέγει καὶ τώρα ἀκόμη, πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας, ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς συνετίσῃ περισσότερον μὲ τὸν φόβον καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν μετάνοιαν.

Καὶ διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ἐπαγάγη τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, ἐννόει μοι τοὺς Νινευίτας καὶ βλέπε πόση ἢ διαφορὰ τούτων κάκεινων. Μετὰ γὰρ ἰσοαῦτια ἔτη ἀκούσαντες διὰ ἐπὶ θύραις ἐστὶ τὰ δεινά, οὐδὲ οὕτω τῆς κακίας

5 ἔσποιησαν. Καὶ μὴν εἰώθαμέν πως μελλούσης μὲν τῆς τιμωρίας ραθυμεῖν καὶ διαναβάλλεσθαι· ἐπειδὴν δὲ πλησίον ὄμεν τῶν λυπεῖν δυναμένων, τότε σοσιέλλεσθαι καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν μεταβολήν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν, διὰ «Ἐν ἰσθμῶν ἡμέραι, καὶ

10 Νινεὺς καταστραφήσεται, οὐ μόνον οὐκ ἀπηγόρευσαν, ἀλλὰ καὶ διανέστησαν πρὸς τὸ ρηθὲν καὶ ἰσοαῦτην τῶν κακῶν τὴν ἀποχὴν ἐποίησαντο, καὶ οὕτως ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν ἐπιδείξαντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ἐπεκτεῖναι αὐτοὺς τὰ τῆς ἐξομολογήσεως· οὐχ οὐδὲ τὰ ἄλογα ἐξομολογήσαν-

15 το· πῶς γὰρ τὰ λόγων ἔρημα; ἀλλ' ἵνα διὰ τούτων ἐπισπάσωνται εἰς τὴν περὶ αὐτοὺς φιλανθρωπίαν τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην. Κηρύξαντες γὰρ, φησί, νησιεῖαν, προσέταξαν οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τοὺς βόας, καὶ πάντα τὰ ἄλογα μήτε νομῆς μετασχεῖν, μήτε ὕδατος, ἀλλὰ πᾶσα

20 τότε ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις σάκκον περιβαλλομένη, καὶ αὐτὸς ὃ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος βασιλεύς, πολλὴν καὶ σύντινον τὴν ἐξομολόγησιν ἐποίησαντο, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδότες, οἷα διαφεύξονται τὴν τιμωρίαν. Ἐλεγον γάρ, «Τίς οἶδεν, εἰ ἄρα μετανοήσῃ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἣ ἐλάλησε

25 ποιῆσαι ἡμῖν»;

7. Εἶδες βαρβάρων εὐγνωμοσύνην; εἶδες πῶς οὐδὲ ἢ τῶν ἡμερῶν στενοχωρία αὐτοὺς δκηροτέρους εἰργάσατο, οὐδὲ ἀπαγορεῦσαι πεποίηκεν; Ὅρα καὶ τούτους μετὰ το-

28. Βλ. Ἰωνᾶ κεφ. 3.

29. ἐ.ἀ. στ. 9.

Καὶ τὸ ὅτι προλέγει τὸν κατακλυσμὸν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ δηλαδὴ τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναγγεῖλλει ἐκ τῶν προτέρων, ἐνθυμήσου τοὺς Νινευίτας καὶ βλέπε πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ αὐτῶν καὶ ἐκείνων. Διότι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη, ὅταν ἤκουσαν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ κατεστρέφοντο, οὔτε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἔχομεν συνηθίσει βεβαίως νὰ ἀδιαφορῶμεν καὶ νὰ ἀναβάλλωμεν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἡμᾶς κάποια τιμωρία εἰς τὸ μέλλον. Ὅταν ὅμως εὐρισκώμεθα ἐμπρὸς εἰς μίαν κατάστασιν, ἣ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς στενοχωρήσῃ, τότε συνηθίζομεν νὰ συγκρατῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην μετάνοιαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς Νινευίτας²⁸. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας καὶ θὰ καταστραφῇ ἡ Νινευί, ὄχι μόνον δὲν ἀδιαφόρησαν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγέρθησαν διὰ νὰ ὑπακούσουν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ τόσον ἀπέσχον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τόσον ἀκριβῆ μετάνοιαν ἐπέδειξαν, ὥστε ἐπεξετάθη αὐτὴ μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Ὅχι ὅτι ἐξωμολογήθησαν τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι πῶς θὰ ἐξωμολογοῦντο αὐτὰ πού δὲν ἔχουν ὁμιλίαν; Τοῦτο ἔγινε, διὰ νὰ προσελκύσουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Παναγάθου Κυρίου ἀκόμη καὶ μὲ αὐτά. Διότι λέγει, ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ νηστεία, οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλέως διέταξαν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν τροφήν καὶ τὸ ὕδωρ ἀκόμη καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ βοοειδῆ, καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ἀφοῦ ἐφόρεσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σάκκον, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἐπέδειξαν πολλὴν καὶ εἰλικρινῆ μετάνοιαν καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζον, ἐὰν θὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν. Διότι ἔλεγον· «Ποῖος γνωρίζει, ἐὰν μετανοήσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰπεῖ ὅτι θὰ κάμῃ εἰς ἡμᾶς»²⁹;

7. Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν βαρβάρων; Εἶδες πῶς ἡ πίεσις τοῦ χρόνου δὲν τοὺς ἔκανε, οὔτε νὰ ἀδιαφορήσουν περισσότερο, οὔτε νὰ ἀπελπισθοῦν; Βλέπε τώρα καὶ αὐ-

σοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἀκούσαντας, ὅτι ἔτι ἐπὶ ἡμέραι, καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἐπάγεται, οὐδὲ οὕτως ἐπισιτρευομένους, ἀλλ' ἀναλγήτως διακειμένους, ὅθεν ὠμολογημένον ἂν εἶη, ὅτι ἡ προαίρεσις ἢ ἡμετέρα τῶν κακῶν ἀπάντων αἰτία. Ἰδοὺ
 5 γὰρ καὶ οὗτοι ἄνθρωποι, κάκεινοι ἄνθρωποι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. Διὸ οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἀπήλυσαν, ἀλλ' οἱ μὲν διέφυγον τὴν καταστροφὴν, τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἀρκεοθέντος αὐτῶν τῇ μετανοίᾳ διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ ὑποβρύχιοι γενόμενοι παρω-
 10 ληθρία παρεδόθησαν. «Ἔτι γάρ», φησί, «ἡμερῶν ἐπτά, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶτα αὐξῆσαι τὸν φόβον βουλόμενός φησι «Τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. Τί γάρ; οὐκ ἦν αὐτῷ δυνατὸν, εἴπερ ἐβούλετο, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντα τὸν ὑετὸν ἐπαγαγεῖν; Τί δὲ λέγω ἐν μιᾷ
 15 ἡμέρᾳ; ἐν μιᾷ ὥρᾳ. Ἄλλ' ἐλίθηδες τοῦτο ποιεῖ, βουλόμενος ἑμοῦ καὶ τὸν φόβον ἐπιτεῖναι, καὶ ἀφορμὴν αὐτοῖς παρασχεῖν τοῦ καὶ πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις γενομένους τὴν τιμωρίαν διαφυγεῖν.

«Καὶ ἐξαλείψω», φησί, «πᾶσαν τὴν ἐξανάσασιν, ἣν
 20 ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήρους». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον προλέγει, καὶ οὐδὲ οὕτω καθικνεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποιεῖ, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως αὐτοῖς τὴν ἰσοσθέντην τιμωρίαν ἐπήγαγε καὶ μηδεὶς ἔχη μέμφεσθαι τῶν ἀνοήτων καὶ λέγειν, ὅτι εἰ ἔμα-
 25 κροθύμοεν, ἄρα ἂν μετέγνωσαν, ἄρα ἂν ἀπέσχοντο τῆς κακίας καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὴν ἀρετήν. Διὸ καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν δηλὸν ἡμῖν ποιεῖ καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν προσιάττει. Καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα καὶ πρὸ τῶν ἐπὶ ἡμερῶν προλέγει, ἵνα πάντων τῶν ἀπερισκέπτως φθέγ-
 30 γεσθαι βουλομένων ἐπιστοιμίῃ τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν.

τούς, οἱ ὅποιοι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ γίνῃ ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν μετενόησαν οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ παρέμειναν ἀναίσθητοι. Ὅποτε θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἡ ἰδική μας ἢ διάθεσις εἶναι ἢ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Διότι ἰδοῦ, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ εἶχον τὴν ἴδιαν φύσιν, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν ἴδιαν διάθεσιν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀπήλασαν καὶ τὰ ἴδια ἀγαθὰ, ἀλλὰ οἱ μὲν Νινευῖται διέφυγον τὴν καταστροφήν, ἀφοῦ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του ἠρκέσθη εἰς τὴν μετάνοιάν των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καταποντισθέντες εἰς τὰ νερὰ ἐκάθησαν. Διότι λέγει, «Ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον αὐτῶν, λέγει· «Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Τί δηλαδή; Δὲν ἠδύνατο, ἐφ' ὅσον ἤθελε, νὰ ἐπιφέρῃ τὸν κατακλυσμόν ὅλον ἐντὸς μίας ἡμέρας; Καὶ διατί λέγω ἐντὸς μίας ἡμέρας; Εἰς μίαν στιγμὴν. Κάνει ὅμως αὐτὸ ἐπίτηδες, ἐπειδὴ ἤθελε μαζὶ καὶ νὰ τοὺς φοβίσῃ περισσότερο καὶ νὰ τοὺς δώσῃ κάποιαν ἀφορμὴν νὰ διαφύγουν τὴν τιμωρίαν, ἕστω καὶ ἂν εἶχον φθάσει εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς.

«Καὶ θὰ ἐξαφανίσω», λέγει, «ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου». Πρόσεχε πῶς καὶ μίαν καὶ δύο φορές προλέγει αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ οὔτε πάλιν πραγματοποιεῖ αὐτά. Καὶ ἔκαμνεν ὅλα αὐτά, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως ἐτιμώρησεν αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ μὴν ἠμπορῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι, ἐὰν ἐπεδείκνυε μακροθυμίαν, θὰ μετενόουν, θὰ ἀπεῖχον ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς φανερόν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν καὶ διατάσσει τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προμηνύει, ὅσα θὰ συμβοῦν, πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας, οὔτως ὥστε νὰ σιωπήσῃ τὴν ἀναίσχυτον γλῶσσαν ὄλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὀμι-

«Καὶ ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Ὅρα πῶς καὶ νῦν ἀνακηρύττει τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοήν ἢ θεία Γραφή, διδάσκουσα ὡς οὐδὲν τῶν ἐπιταχθέντων παρέλιπε, ἀλλὰ πάντα 5 πληρώσας, τῆς οικείας ἀρετῆς καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο.

8. Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὸν δίκαιον, καὶ τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς ἡμῖν δεδομένας πληροῦν σπουδάζομεν καὶ μὴ καταφρονῶμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ 10 δεδομένων ἡμῖν νόμων, ἀλλ' ἔναυλον ἔχοντες τούτων τὴν μνήμην, πρὸς τὴν τούτων κατ'ὀρθοῦσιν ἐπειγώμεθα καὶ μὴ ραθυμῶς τὰ κατὰ τὴν ἐαυτῶν σωτηρίαν οικονομῶμεν, καὶ μάλιστα διὸ πολλῶ μείζον μέτρον ἀρετῆς νῦν ἀπαιτούμεθα, ὅσῳ καὶ μειζόνων ἀπηλάουσαμεν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, 15 «Ἐὰν μὴ περιοσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Σκοπῶμεν τοίνυν καθ' ἑαυτούς, καὶ μὴ ἀπλῶς παραιρέχομεν τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ ἐννοήσωμεν ὅση κείσεται κόλασις τοῖς μὴ μόνον ὑπερβαίνειν ἐκείνους μὴ σπουδάζουσιν, 20 ἀλλὰ καὶ ἔλατιον αὐτῶν ἔχουσι καὶ μὴ ἀνεχομένοις μήτε ὀργὴν ἀφεῖναι τῷ πλησίον, μήτε καθαρὰν τὴν γλῶττιαν διατηρεῖν ἀπὸ τῶν ὄρκων, μήτε τῷ ὀφθαλμῷ βουλομένοις ἀποτειχίζειν τὴν ἐπιβλαβῆ θεάν, καὶ τοῦ Δεσπότου προσαιτιοῦσι, μὴ μόνον ἀδικούμενον φέρειν γενναίως, ἀλλὰ καὶ 25 ἐπιδαφιλεύεσθαι. «Τῷ θέλοντι γὰρ σοῦ», φησί, «κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον». Ἡμεῖς δὲ πολλάκις καὶ ἀδικεῖν ἐπιχειροῦμεν τὸν πλησίον, ἢ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καίτοι προσαιτούμενοι μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾶν (Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τελῶναι,

30. Γεν. 7, 5.

31. Ματθ. 5, 20.

32. ἐ.ἀ. στ. 40.

λοῦν ἀπερισκέπτως. «Καὶ ἔκανεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»³⁰. Βλέπε πῶς ἡ ἁγία Γραφή ἐγκωμιάζει καὶ τώρα τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διδάσκουσα, ὅτι δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχε διαταχθῆ νὰ κάνη, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησε τὰ πάντα, ἀπέδειξε καὶ μὲ τὴν πράξιν του αὐτὴν τὴν ἀρετὴν του.

8. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς φροντίζωμεν νὰ ἐκπληρώνωμεν τὰς ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοὺς νόμους ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἔχοντες αὐτοὺς πάντοτε εἰς τὸ μυαλὸν μας, νὰ σπεύδωμεν νὰ τοὺς ἐκτελοῦμεν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ νὰ ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατ' ἐξοχὴν τώρα ποῦ ἔχομεν ἀπολαύσει καὶ μεγαλυτέρας εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ὑπερβάλη τὴν δικαιοσύνην τῶν Γραμματαίων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³¹. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ μὴ παραβλέπωμεν αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ νὰ συνειδητοποιήσωμεν πόση τιμωρία θὰ ὑπάρξῃ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν φροντίζουν νὰ ὑπερβάλουν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀνέχονται, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν πρὸς τὸν πλησίον θυμὸν των, οὔτε νὰ διατηροῦν καθαρὰν τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τοὺς ὄρκους, οὔτε νὰ διαφυλάξουν τοὺς ὀφθαλμοὺς των ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ἂν καὶ ὁ Κύριος διατάσσει, ὄχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα, ὅταν ἀδικούμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωμεν εὐεργεσίας εἰς τοὺς ἀδικοῦντας ἡμᾶς. Διότι λέγει, «Εἰς αὐτὸν ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ κριθῆ μαζὶ μὲ σὲ καὶ νὰ πάρῃ τὸν χιτῶνα σου, ἄφησε εἰς αὐτὸν νὰ πάρῃ καὶ τὸ ἱμάτιόν σου»³². Ἡμεῖς ὁμῶς πολλὰς φορές προσπαθοῦμεν νὰ ἀδικοῦμεν τὸν πλησίον μας, ἢ καὶ νὰ ἀμυνώμεθα ἐναντίον ἐκείνου ποῦ μᾶς ἀδικεῖ, ἂν καὶ ἔχομεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀγαπῶμεν μόνον αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἀγαποῦν (διότι, λέγει, αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ τελῶναι), ἀλλὰ καὶ

φησί, ποιῶσιν), ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθραίνοντας γνησίως διακεῖσθαι, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσῃν ἀγάπην ἐπιδεικνύμεθα.

Διὰ ταῦτα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι ὁρῶν τῆς μὲν ἀρετῆς
 5 ἰσοσύνην ἐν ἡμῖν τὴν σπάνιν, τῆς δὲ κακίας καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν τὴν ἐπίτασιν γινομένην, καὶ οὔτε τῆς γέεννης τὸν
 φόβον ἐκκόπιοντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμήν, οὔτε
 τῆς βασιλείας τὸν πόθον προιροπούμενον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρε-
 τῆς ὁδόν, ἀλλὰ πάντας, ὡς εἰπεῖν, θοοκημάτων δίκην ἀπα-
 10 γομένους καὶ οὐδεμίαν ἔννοιαν λαμβάνοντας οὔτε τῆς φο-
 βερᾶς ἐκείνης ὥρας, οὔτε τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τεθέντων
 ἡμῖν νόμων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν ἀπαν-
 τίας ἐπισημένους, καὶ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον θηρωμέ-
 νους καὶ μηδὲ ἀκούειν τοῦ εὐαγγελίου λόγοντος, «Πῶς δύ-
 15 νασθε ὑμεῖς ποιεῦσαι δόξαν παρὰ ἀνθρώπου λαμβάνοντες,
 καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Ὡσπερ δὲ οἱ
 ταύτης ἐφιέμενοι, ἐκείνης παντελῶς ἐκπίπτουσιν, οὔτως οἱ
 ἐκείνης διηνεκῶς ἐξηρητημένοι, οὐδὲ ταύτης ἀποστεροῦνται.
 Καὶ γὰρ αὐτὸς προλαθὼν ἐπηγγείλατο λέγων, «Ζητεῖτε πρῶ-
 20 τον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται
 ὑμῖν»· καὶ τῷ περὶ ἐκείνην ἔχοντι τὸν πόθον ταῦτα πάντα
 ἔπεται. Ὁ γὰρ ἐκεῖ περῶσας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν πάσης
 τῆς παρουσίας εὐημερίας, ὡς οὐδὲ οὔσης, ὑπερορᾷ. Οἱ γὰρ
 τῆς πίστεως ὀφθαλμοὶ ὅταν ἐκεῖνα κατοπιεύωσι τὰ ἀπόρη-
 25 τα ἀγαθὰ, οὐδὲ αἰσθηθῶσι λαμβάνουσι τῶν ὁρωμένων ἰσοοῦτο
 τὸ μέσον ἐκείνων καὶ τούτων.

Ἄλλ' οὐδένα ὁρῶ προτιμῶντα τῶν ὁρωμένων τὰ μὴ
 ὁρῶμενα. Διὸ λύπη μοί ἐστι, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρ-
 δία μου, ὅτι οὐδὲ ἡ πείρα τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαίδευσεν,
 30 οὐδὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις, οὐδὲ τῶν δωρεῶν τὸ μέγεθος

33. Ἰω. 5, 44.

34. Ματθ. 6, 33.

πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ καλωσύνην. Ἄλλὰ ἡμεῖς οὔτε πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν δὲν δεικνύομεν τὴν ἴδιαν ἀγάπην.

Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ πονῶ, ἀφοῦ βλέπω εἰς ἡμᾶς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν καθημερινὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς κακίας καὶ οὔτε ὁ φόβος τῆς τιμωρίας διακόπτει τὴν ὁρμὴν μας πρὸς τὴν κακίαν, οὔτε ὁ πόθος τῆς βασιλείας μᾶς προτρέπει νὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅλοι ὡς ἄλογα ζῶα βαδίζομεν καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καθόλου οὔτε διὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ὥραν, οὔτε διὰ τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν ὁ Θεός. Ἀντιθέτως ὅλοι ἐνδιαφερόμεθα πολὺ διὰ τὴν ὑπόληψιν ποὺ ἔχομεν εἰς τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἐπιδιώκομεν τὸν ἔπαινον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀκούομεν τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον λέγει. «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε σεῖς, οἱ ὅποιοι δοξάζεσθε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἐπιζητεῖτε τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ;»³³. Διότι ὅπως ἀκριβῶς χάνουν τελειῶς τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν κοσμικὴν δόξαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲν χάνουν οὔτε τὴν κοσμικὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς ὑπεσχέθη ἐκ τῶν προτέρων λέγων· «Νὰ ζητῆτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς σᾶς»³⁴. Ὅλα αὐτὰ θὰ δοθοῦν εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ θὰ πετάξῃ ὁ νοῦς του πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπάρχουν. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν βλέπουν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ δὲν δίδουν σημασίαν πρὸς αὐτὰ τὰ ὁποῖα φαίνονται. Τόση μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐκείνων καὶ αὐτῶν.

Δὲν βλέπω ὅμως κανένα νὰ προτιμᾷ τὰ ἀόρατα ἀγαθὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαίνονται. Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ ἡ καρδιά μου πονᾷ, διότι δὲν μᾶς ἐδίδαξεν οὔτε ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν μᾶς ἔκανε νὰ ποθήσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,

πρὸς τὸν τῆς βασιλείας πόθον μετασιῆναι παρεσκεύασεν, ἀλλ' ἔτι χαμαὶ συρόμενοι προτιμῶμεν τὰ γήϊνα τῶν οὐρανίων, τὰ πρόσκαιρα τῶν μελλόντων, τὰ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπιάμενα τῶν διαιωνιζόντων καὶ τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν τῆς
 5 διηνεκοῦς ἡδονῆς καὶ τὴν βραχεῖαν εὐημερίαν ταύτην τοῦ παρόντος βίου τῶν ἀτελεντήτων αἰώνων ἐκείνων. Οἶδα ὅτι δάκνει τὴν ἀκοὴν ταυτὶ τὰ ρήματα, ἀλλὰ σὺγγνωτε. Ἐπιθυμῶν τὴν ὑμῶν σωτηρίαν ταῦτα φθέγγομαι καὶ βουλόμενος ἐνταῦθα μικρὸν ὑμᾶς δηχθέντας τὴν αἰώνιον κόλασιν δια-
 10 φυγεῖν, ἢ πρὸς ὀλίγον ψυχαγωγηθέντας διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ὑπέχειν. Εἰ γὰρ ἀνάσχησθε τῶν ἐμῶν λόγων, καὶ τὴν προλαβοῦσαν ἀθυμίαν ἀποσείοσθε καὶ μάλιστα νῦν ὡς ἔτι ὁ βραχὺς οὗτος καιρὸς τῆς ἀγίας ὑμῖν ὑπολέλειπται τεσσαρακοσιῆς, δυνήσεσθε καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι, καὶ
 15 πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπισπάσασθαι.

Οὐδὲ γὰρ πολλῶν ἡμερῶν δεῖται ὁ Δεσπότης, οὐδὲ χρόνου, ἀλλ' ἔὰν θελήσωμεν καὶ ἐν ταῖς δυοῖς ταῖταις ἑβδομάσι πολλὴν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπαισιωμένων ἡμῖν ποιησόμεθα. Εἰ γὰρ τοὺς Νινευίτας, ἐπειδὴ τριῶν ἡμερῶν τὴν μετάνοιαν
 20 ἐπεδείξαντο, ἰσοαύτης ἤξιωσε φιλανθρωπίας, πολλῶ μὴ μᾶλλον ἡμᾶς οὐ περιόψεται μόνον ἐὰν τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα καὶ τῆς κακίας ἀποσιάντες ἀφρώμεθα τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ. Καὶ γὰρ περὶ ἐκείνων, τῶν Νινευιτῶν λέγω, μαρτυροῦσα ἡ θεία Γραφή, ἰουτὸ φησι,
 25 ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἀπέσιη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηραῦς». Ἐὰν οἶνυν καὶ ἡμᾶς ἴδη μεταταξαμένους πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐκκλίναντας μὲν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν σπεύδοντας, δέξεται καὶ ἡμῶν τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τῶν φορτίων ἐλευθερώσας τῶν ἁμαρτη-
 30 μάτων παρέξει τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεάς. Οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς οὕτω τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς ἐπιθυμοῦμεν καὶ σωτηρίας ἐφριέμεθα, ὡς αὐτὸς σπεύδει καὶ ἐπείγεται κάκει-

ἀλλὰ συρόμενοι ἀκόμη κάτω προτιμῶμεν ἀπὸ τὰ οὐράνια τὰ γήινα, ἀπὸ τὰ μέλλοντα τὰ πρόσκαιρα, ἀπὸ τὰ αἰώνια αὐτὰ, ποὺ πρὶν φανοῦν, χάνονται, ἀπὸ τὴν παντοτινὴν εὐχαρίστησιν τὴν ἐφήμερον καὶ ἀπὸ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα τὴν παροδικὴν εὐτυχίαν τῆς παρούσης ζωῆς. Γνωρίζω, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν ἀκούγονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀπὸ σαῶ. Λέγω αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν καὶ ἐπειδὴ θέλω, ἀφοῦ πονέσετε ἐδῶ ὀλίγον, νὰ ἀποφύγετε τὴν αἰώνιον τιμωρίαν, παρὰ νὰ ψυχαγωγηθῆτε ὀλίγον ἐδῶ καὶ νὰ τιμωρῆσθε αἰωνίως. Διότι, ἐὰν ἀνεχθῆτε τοὺς λόγους μου καὶ ἐκδιώξετε τὴν προηγουμένην ἀδιαφορίαν, τῶρα μάλιστα ποὺ ὀλίγος καιρὸς μένει ἀκόμη, διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ Τεσσαρακοστή, θὰ ἠμπορέσετε καὶ νὰ καθαρισθῆτε ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ ἀποκτήσετε τὴν πλουσίαν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κύριος δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἡμερῶν, οὔτε χρόνου μακροῦ, ἀλλὰ ἐὰν θελήσωμεν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς δύο ἑβδομάδας θὰ διορθώσωμεν πολλὰ παραπτώματα ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι, ἐὰν ἤξίωσε τοὺς Νινευῖτας τόσης φιλανθρωπίας, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ περιφρονήσῃ ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ μόνον, ἐὰν ἐπιδείξωμεν πραγματικὴν μετάνοιαν, ἐὰν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον δι' ἐκείνους, ἐννοῶ τοὺς Νινευῖτας, ὅταν ὁμιλῆ ἡ ἀγία Γραφή, λέγει τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ ἡ ὅποια ὠδήγει εἰς τὴν κακίαν»³⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἴδῃ, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀποφεύγομεν τὴν κακίαν καὶ στρεφόμεθα πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ πράττομεν τὰ καλὰ ἔργα, θὰ δεχθῆ καὶ τὴν ἰδικὴν μας τὴν ἐπιστροφήν, θὰ μᾶς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰς δωρεάς του. Διότι ἡμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ δὲν ἐπιζητοῦμεν τόσον τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἐκεῖνος σπεύδει καὶ βιάζεται καὶ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ

νων ἡμῖν τὴν ἀπαλλαγὴν δωρήσασθαι, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ἀπόλαυσιν παρασχεῖν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, διεγείρωμεν ἑαυτῶν τὸν λογισμὸν καὶ ἕκαστος ἐξείαστις ἑαυτῷ γινέσθω, εἴ τι πλεον
 5 αὐτῷ κατώρθωται ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, εἴ τινα ὄνησιν ἔσχεν ἐκ τῆς συνεχοῦς ταύτης διδασκαλίας, εἴ τι ἐκαρπώ-
 σαιτο εἰς τὴν τοῦ πλησίον κατὰστασιν, εἴ τινα τῶν ἐλαττω-
 μάτων διώρθωσε τῶν ἑαυτοῦ, εἴ τινα πρὸς φιλοσοφίαν προ-
 τροπὴν ἐδέξατο ἐκ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν παραινέσεως· καὶ
 10 τοῖς μὲν ἤδη κατωρθωμένοις προσθήκη προσοείτω καὶ μη-
 δέποτε παύσθω τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας. Εἰ δέ τις ἔτι
 ὑπὸ τῆς συνηθείας τῆς περὶ αὐτὸν κεκρατημένος ὀργῆ ἑαυτὸν
 τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα, θιασάσθω ἑαυτοῦ τὸν λογισμὸν, δί-
 κην ἀπαιτήσας τῆς ἰσοσότητος ραθυμίας, καὶ μὴ ἀνάσχοιτο
 15 περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου στήσας τὰ τῆς
 πονηρᾶς συνηθείας, ἐκκοπίτω τὴν ὁρμὴν, ἀναχαιτιζέτω τὸν
 λογισμὸν, εἰς ἔννοιαν ἑαυτὸν ἀγέτω τῆς φοβερᾶς ἐκείνης
 ἡμέρας, ἀναλογιζέσθω τῆς φρικτῆς ταύτης ἰατρῆς τὴν
 ἀπόλαυσιν, καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶντος πυρὸς τὴν φαιδρό-
 20 τητα, καὶ τὴν καυστικὴν δύναμιν, καὶ οἷαν ἀπαιτεῖ τοῦ προο-
 ιόντος εἶναι τὴν διάνοιαν, παντὸς ρύπου, πάσης κηλίδος κα-
 θαρεύουσαν καὶ τῶν ἀτόπων λογισμῶν τὴν συνουσίαν ἐκτρι-
 πομένην, ἵν' οὕτως ἑαυτοὺς ἐδιρεπίσαντες ταῖς μεταξὺ ταύ-
 ταις ἡμέραις δυνηθῶμεν, καθ' ὅσον οἶόν τε ἐκκαθάραντες
 25 ἑαυτούς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσεως μετασχεῖν, καὶ τῶν
 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν ἐπηγγείλατο
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλοανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 30 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς σωτηρίας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ ὁ καθεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἔὰν κατὰ τὸ παρελθὸν κατώρθωσε διὰ τὸν ἑαυτὸν του κάτι ἐπὶ πλέον, ἔὰν εἶχε κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὴν συνεχῆ αὐτὴν διδασκαλίαν, ἔὰν προσέφερε κάτι διὰ νὰ καλυτερεύσῃ ἢ κατάστασις τοῦ συνανθρώπου του, ἔὰν διώρθωσε κάποιο ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά του, ἔὰν ἐδέχθη ἀπὸ τὰς καθημερινὰς μας συμβουλάς κάποια προτροπὴν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ φιλοσοφίαν. Καὶ νὰ σκέπτεται νὰ αὐξήσῃ αὐτὰ πού ἤδη ἐπέτυχε καὶ νὰ μὴ παύῃ ποτὲ αὐτὴν τὴν θεάρεστον πρᾶξιν. Ἐὰν ὅμως κάποιος παρασύρεται ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ βλέπῃ τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, νὰ πιέσῃ τὴν σκέψιν του, νὰ ἀπαιτήσῃ τιμωρίαν διὰ τὴν τόσῃν ἀδιαφορίαν καὶ νὰ μὴ ἀνεχθῆ νὰ προχωρήσῃ περισσότερο, ἀλλὰ ἀφοῦ σταματήσῃ ἐδῶ τὰ ἔργα τῆς κακῆς συνηθείας, νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν πρὸς τὴν κακίαν, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν νοῦν καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν φοβεράν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως. Νὰ ἀναλογισθῆ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολαύσεως τῆς φρικτῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ πυρός, τὸ ὅποιον θὰ πηδᾷ ἀπὸ ἐκεῖ ὡς καὶ τὴν καυστικὴν του δύναμιν καὶ ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ σκέψις αὐτοῦ πού θὰ πλησιάζῃ, καθαρὰ ἀπὸ κάθε ρυπαρότητα, ἀπὸ κάθε κηλίδα, καὶ θὰ ἀποφύγῃ τὰς πονηρὰς σκέψεις. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας κατὰ τὰς ἡμέρας πού παρεμβάλλονται καὶ θὰ δυνηθῶμεν, ὅσον θὰ εἶναι δυνατὸν, νὰ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὥστε καὶ νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς τῆς τραπέζης καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γεν. 7, 6)

«Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

5 1. Τῆς ὑποθέσεως βούλομαι πάλιν ἄψασθαι, περὶ ἧς πρώην διελέχθην ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε πάλιν ἱστορίαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Πολὺς γὰρ ὁ τῆς ἀρειῆς τοῦ δικαίου πλοῦτος καὶ προσήκει ἡμᾶς κατὰ δύναμιν ἡμετέραν πάντα κατὰ μικρὸν διερευνησομένους πολλήν
10 ὑμῖν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν παρασχεῖν. Ἄλλὰ συντιναιέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ὑμᾶς διαφύγη τῶν ἐγκειμένων νοημάτων. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνησαί ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μέχρι τίνος ἡμῖν πρώην ἔληξε τὰ τῆς διδασκαλίας, ἵν' ἐκεῖθεν πάλιν ἀναλαβόντες σήμερον τὸν λό-
15 γον, οὕτως ὑψάνωμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ νῦν μέλλοντα ρηθῆσεσθαι. Οὕτω γὰρ ὑμῖν εὐδούροπια ἔσται καὶ τὰ νῦν λεγόμενα.

Ποῦ οὖν τὸ τέλος ἔσχεν ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας; «Εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς
20 ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσήγαγε πρὸς σὲ ἐπὶ καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο. Ἔτι γὰρ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας καὶ ἐξ-
25 αλείψω πᾶσαν τὴν ἐξάνθρωπον, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. Καὶ ἐποίησε Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον ἐνταῦθα κατεπαύσαμεν τὴν διδασκαλίαν. Μέννηθε γὰρ ἴσως καὶ αὐτοί, ὅτι τὴν αἰτίαν εἰσήκαμεν

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ (Γεν. 7, 6)

«Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

1. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὴν ὁποίαν προηγουμένως ὠμίλησα εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ φέρω εἰς τὸ μυαλό σας τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε. Διότι εἶναι πολὺς ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ πρέπει ἡμεῖς νὰ σᾶς προσφέρωμεν ἀπ' αὐτὸν μεγάλο κέρδος, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ πάντα κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Παρακαλῶ ὅμως νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας, διὰ νὰ μὴ σᾶς διαφύγη κανένα ἀπὸ τὰ νοήματα τοῦ κειμένου. Πρῶτον πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας, εἰς ποῖον σημεῖον ἔσταμάτησεν ἡ προηγουμένη διδασκαλία μας, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀρχίσωμεν σήμερον τὸν λόγον ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ πού πρόκειται νὰ εἰποῦμεν μὲ αὐτὰ πού εἶπομεν. Ἔτσι θὰ καταλάβετε καλύτερα αὐτὰ πού λέγομεν τώρα.

Ποῦ λοιπὸν ἔσταμάτησεν ἡ διδασκαλία μας; «Εἶπεν»; λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· εἰσελθε μετὰ τῆς οἰκογενείας σου εἰς τὴν κιβωτόν, διότι σὲ εὔρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν· ἀπὸ τὰ καθαρὰ δὲ κτήνη νὰ εἰσάγῃς μαζί σου ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη καὶ ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου. Καὶ ἔκανεν ὁ Νῶε ὅλα ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»¹. Μέχρις ἐδῶ ἀφοῦ ἔφθασεν ὁ λόγος διεκόψαμεν τὴν διδασκαλίαν. Ἴσως θὰ ἐνθυμησθε καὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ὅταν

ὑμῶν ἡ ἀγάπη, τίς ἐνεκεν ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἐπιὰ
 ἐπιὰ προσέταξεν εἰσαχθῆναι, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκαθάρτων δύο
 δύο. Φέρε οὖν λοιπὸν σήμερον τοῖς ἐξῆς ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξ-
 ἔλθωμεν καὶ ἴδωμεν τί διηγεῖται ἡμῖν ἡ θεία Γραφή με-
 5 τὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν. Νῦν γάρ, εἰ καί
 ποτε ἄλλοιτε, μάλιστα πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι ἡμᾶς προσήκει
 τὴν σπουδὴν, ὅτι διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ τῆς ἡδίστης
 ὑμῶν συντυχίας συνεχῶς ἀπολαύομεν καὶ τῆς περὶ τὴν τρυφὴν
 ἀδηφαγίας ἀπηλλάγμεθα, καὶ διεγηγερωμένον ἔχοντες τὸν
 10 λογισμὸν δυνάμεθα μετὰ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Πόθεν οὖν ἡμῖν ἡ ἀρχὴ γέγονε τῶν σήμερον ἀναγνωσθεν-
 των, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίω», φησί,
 «καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Προσέ-
 χετε, παρακαλῶ, καὶ μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένο·
 15 ἔχει γάρ τινα πλοῦτιον ἐγκεκρυμμένον ταυτὶ τὰ βραχέα ρήματα,
 καὶ εἰς συντείνωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου
 δυνησόμεθα καταμαθεῖν τῆς τε φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου
 τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τῶν τότε ἀνθρώπων κακίας τὴν πολ-
 λὴν ἐπίτασιν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν», φησί, «ἑξακοσίω». Οὐχ
 20 ἀπλῶς ἡμᾶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἐδίδαξε τοῦ δικαίου, οὐδέ
 ἵνα αὐτὸ τοῦτο μάθωμεν, πόσων ἦν ἐτῶν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐπειδὴ
 προλαβοῦσα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή ἤδη εἰποῦσα, ὅτι
 «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν πεντακοσίω», καὶ μετὰ τὸ γνῶριμον ἡμῖν
 ποιῆσαι τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν, τότε διηγῆσατο τῶν ἀνθρώπων
 25 τὴν πολλὴν περὶ τὴν κακίαν ροπὴν καὶ ὅτι ἐγκρίεται ἡ διάνοια
 τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος.

Διὸ φησὶν ὁ Θεός, «Ὅτ' μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου
 ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας», προ-
 μνηνύων αὐτοῖς τῆς ἀνανακίσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν. Εἴτι
 30 ἵνα δῶ αὐτοῖς καιρὸν ἀρκούντα πρὸς τὸ μεταβαλέσθαι καὶ

2. Γεν. 5, 32.

3. Γεν. 6, 3.

εἶπομεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν σήμερον μὲ αὐτὰ πού ἔπειτα ἀνεγνώσθησαν καὶ νὰ ἴδωμεν, τί μᾶς διηγεῖται ἡ θεία Γραφή μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολὺ μεγαλύτερον ζῆλον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν περισσότερον τώρα, πού λόγῳ τῆς περιόδου τῆς νηστείας, καὶ ἀπολαμβάνομεν συνεχῶς τὴν τόσον εὐχάριστον συνάντησίν σας, καὶ ἔχομεν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πολυφαγίας, καὶ ἔχοντες εἰς ἐτοιμότητα τὴν σκέψιν, ἡμποροῦμεν νὰ προσέχωμεν τὰ λεγόμενα μὲ ἀκρίβειαν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν ἀπὸ ποῦ ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις σήμερον· «Ὁ Νῶε» λέγει «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγιγεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Παρακαλῶ νὰ προσέχετε μὴπως καὶ προσπεράσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ πού εἶπομεν προηγουμένως, διότι τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια ἔχουν μέσα τους κρυμμένον κάποιον πλοῦτον, καὶ ἂν ἐντείνωμεν τὴν προσοκὴν μας, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν καλῶς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν μεγάλην ἔντασιν τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, οὔτε διὰ νὰ μάθωμεν τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτό, πόσων ἐτῶν δηλαδὴ ἦτο ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ θεία Γραφή μᾶς ὠμίλησεν ἤδη ἐνωρίτερον λέγουσα, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν»² καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐγνώρισεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἔπειτα ὠμίλησεν διὰ τὴν μεγάλην ροπήν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν κακίαν καὶ ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ρέπει σταθερῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀπὸ τὴν νεότητά του.

Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Θεός· «Δὲν θὰ παραμείνη τό Πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»³, προλέγων εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτισεώς του. Ἐπειτα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς καιρὸν

τὴν πείραν διαφυγεῖν τῆς ἀναγκιήσεως, φησὶν· «Ἔσονται
 δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἕτη ἑκατὸν εἴκοσι» ἀπὸ τοῦ, «μακροθυμή-
 σω ἕτι μετὰ τὰ πεντακόσια ἕτη». Οὐδὲ γὰρ ἐπαύσατο ὁ δί-
 5 καιος οὗτος ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διὰ τῆς οἰκείας προση-
 γορίας πάντας αὐτοὺς ὑπομιμνήσκων καὶ ἐνάγων, εἴπερ ἐβού-
 λοντο προσέχειν, ὥστε καὶ τῆς κακίας ἀποσιῆσαι καὶ πρὸς
 τὴν ἀρετὴν μειατὰξασθαι. «Ἄλλ' ὅμως», φησί, «καὶ τῶν ἕτι
 ἑκατὸν εἴκοσι ἔτων ἀριθμὸν ὑπισχυοῦμαι μακροθυμῆσαι, ἵνα
 τῷ μετὰ τὸν χρόνον εἰς δέον χρησάμενοι, καὶ τὴν κακίαν φύ-
 10 γωσι καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντιλάβωμεθα». Καὶ οὐ μόνον τῇ ὑπο-
 σχέσει τῶν ἐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τῷ δικαίῳ
 προσιάτει κιβωτὸν τεκτιθήσασθαι, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις τῆς
 κιβωτοῦ πάλιν ἀρκοῦσαν αὐτοῖς ὑπόμνησιν παράσχη καὶ μη-
 δεις ἀγνοήσῃ τῆς μελλούσης τιμωρίας ἐπάγεσθαι τὸ μέγεθος.
 15 Αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸν δίκαιον ἐκεῖνον καὶ εἰς τὴν ἄκρην τῆς
 κορυφῆς φθάσαντα ἰσοσάτην ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τὴν τῆς
 κιβωτοῦ κατασκευήν, ἵκανὸν πάντας τοὺς νοῦν ἔχοντας εἰς
 ἀγωνίαν καὶ φόβον ἐμβαλεῖν καὶ πείσαι ἐξευμενίσασθαι τὸν
 οὕτως ἡμέρον καὶ φιλόανθρωπον Δεσπότην. Εἰ γὰρ οἱ θάρ-
 20 βαροι ἐκεῖνοι οἱ Νινευῖται λέγω πάλιν γὰρ αὐτοὺς ἀναγκαῖον
 εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα ταύτη καὶ μᾶλλον δειχθῇ καὶ τούτων
 ἡ ὑπερβάλλουσα κακία, κάκεινων ἢ πολλῇ εὐγνωμοσύνη.
 Καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης ἡμῶν τότε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ
 φοβερᾷ, τῇ τῆς κρίσεως λέγω, δούλους καὶ δούλους εἰς μέ-
 25 σον ἄγων, οὕτω τὴν κατάκρισιν ἐργάζεται, ὅταν δειχθῶσιν
 οἱ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσαντες καὶ τῶν αὐτῶν μετασχόντες μὴ
 τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μετελθόντες· πολλάκις δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων
 ποιεῖται τὰς συγκρίσεις, ἵνα πλείονα τὴν κατάκρισιν τοῖς ἐρ-
 ραθυμικόσιν ἐπαγάγη. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔ-
 30 λεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖται ἀνασθήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ

νὰ μεταμεληθοῦν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν πείραν τῆς ἀγανακτῆσεως, λέγει «Ἡ ζωὴ των θὰ εἶναι ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη»¹, ἀντὶ νὰ εἰπῆ «θὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ὕστερον ἀπὸ τὰ πεντακόσια ἔτη». Καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὁ δίκαιος αὐτὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν νὰ τοὺς ὑπενθυμίζη μὲ τὴν φιλικὴν του συμπεριφορὰν καὶ νὰ τοὺς παροτρύνῃ, ἐὰν βεβαίως ἤθελον νὰ τὸν ἀκούσουν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. «Καὶ τώρα ὄμως», λέγει, «ὑπόσχομαι νὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, οὕτως ὥστε χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, τὸ ἐνδιάμεσον χρονικὸν διάστημα καὶ τὴν κακίαν νὰ ἀποφύγουν καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ δεχθοῦν». Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ κιβωτὸν, διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίζη συνεχῶς καὶ πάλιν ἡ παρουσία τῆς κιβωτοῦ καὶ νὰ μὴ ἀγνοήσῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσῃ. Διότι τοῦτο μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ τόσον ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, εἶναι ἀρκετὸν νὰ κάμῃ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν τόσον πρῶτον καὶ φιλάνθρωπον Δεσπότην. Διότι, ἐὰν οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι, οἱ Νινευῖται ἐννοῶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμεν πάλιν αὐτοὺς, διὰ νὰ τονισθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον περισσότερο καὶ αὐτῶν ἡ ὑπερβολικὴ κακία καὶ ἐκείνων ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη. Διότι ὁ Κύριός μας κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς κρίσεως ἐννοῶ, ὀδηγῶν ἐνώπιόν του τοὺς δούλους βγάζει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀπῆλυσαν καὶ μετεῖχον τῶν ἰδίων ἀγαθῶν. Πολλὰς φοράς δὲ συγκρίνει καὶ μεταξὺ ἀνίσων, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιβάλλῃ βαρυτέραν τὴν τιμωρίαν εἰς τοὺς ἀδιαφορήσαντας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει «Ἄνδρες Νινευῖται θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως μαζὶ μὲ τὴν γενεάν

τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, διὲ μπεινόνησαν
 εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε» μονορον-
 χι λέγων, διὲ οἱ θάρβαροι οἱ μηδεμιᾶς ἐπιμελείας ἀπολαύ-
 5 μεῖα μὴ θεασάμενοι, οἱ θαύματα μὴ ἰδόντες, ἀλλ' ἐνὸς ἀνθρω-
 που ἐκ ναυαγίου διασωθέντος ρήματα ἀκούσαντες πολλὴν αὐ-
 τοῖς τὴν ἀπόγνωσιν παρσχεῖν δυνάμενα καὶ εἰς ἀμηχανίαν
 ἐμβαλεῖν, ὡς καὶ ὑπεριδεῖν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων οὐ
 μόνον οὐ κατεφρόνησαν τῶν τοῦ προφήτου ρημάτων, ἀλλὰ
 10 καὶ εἰς τριῶν ἡμερῶν σιανοχωρίαν ἀποληφθέντες, οὕτως ἀ-
 κριθῆ καὶ συντεταμένην τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, ὥστε τὴν
 ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι τοῦ Δεσπότου.

Οὗτοι οὖν, φησί, κατακρινοῦσι ταύτην τὴν γενεάν, τὴν
 τοσαύτης ἀπολαύσασαν ἐπιμελείας, τὴν προφητικαῖς ἐντραφεῖ-
 15 σαν δίθλοισ, τὴν σημεῖα καὶ τέρατα καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 θεωμένην. Εἶτα ἵνα καὶ τούτων τῆς ἀπιστίας δεῖξη τὴν ὑπερ-
 βολὴν, κάκεινων τὴν ἄφατον εὐγνωμοσύνην, ἐπήγαγεν, «Ὅτι
 μπεινόνησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧ-
 δε» ἐκεῖνοι μὲν, φησὶν, εὐτελεῖ ἄνθρωπον θεασάμενοι τὸν
 20 Ἰωνᾶν, καὶ ἐδέξαντο τὸ παρ' αὐτοῦ κήρυγμα καὶ ἀκριθε-
 σιότην ἐπεδείξαντο τὴν μετάνοιαν· οὗτοι δὲ οἱ πολλῶ πλείω
 τοῦ Ἰωνᾶ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν ὁρῶντες οὐν
 αὐτοῖς συναναστρεφόμενον καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα θαυμάσια
 ἐφ' ἐκάστης ἐργαζόμενον, λεπρούς καθαίροντα, νεκρούς ἐγεί-
 25 ροντα, τὰ πηρώματα τῆς φύσεως διορθούμενον, δαίμονας ἐ-
 λαύνοντα, νόσους ἰώμενον, μετ' ἐξουσίας πολλῆς ἁμαρτημάτων
 ἄφειν χαριζόμενον, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τοῖς θαρβάροις πίστιν
 ἐπεδείξαντο.

2. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, ἵνα
 30 εἰδῆς καὶ τούτων τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ἐπίτασιν καὶ ἐκείνων

αὐτὴν καὶ θὰ τὴν κατακρίνουν, διότι αὐτοὶ μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἢ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ»⁵. Διδάσκει συντόμως μὲ αὐτά, ὅτι οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔτυχον καμμίας φροντίδος, δὲν ἤκουσαν προφητικὰς διδασκαλίας, δὲν εἶδον σημεῖα, δὲν εἶδον θαύματα, ἀλλὰ ἤκουσαν τοὺς λόγους ἐνὸς ἀνθρώπου, πού ἐσώθη ἀπὸ ναυάγιον, λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς δημιουργήσουν μεγάλην ἀπόγνωσιν καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς ἀμηχανίαν, ὥστε νὰ περιφρονήσουν τοὺς λόγους του, οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν περιεφρόνησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ προφήτου, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐλάχιστον διάστημα τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν, ἐπέδειξαν τόσον ἀκριβῆ καὶ ἔντονον μετάνοιαν, ὥστε ἀνεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότη.

Αὐτοὶ λοιπόν, λέγει, θὰ καταδικάσουν αὐτὴν τὴν γενεάν, ἣ ὁποία ἀπήλαυσε τόσης ἐπιμελείας, πού ἐτρέφη μὲ τὴν βίβλον τῶν προφητῶν καὶ βλέπει κάθε ἡμέραν σημεῖα καὶ τέρατα. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἄρρητον εὐγνωμοσύνην ἐκείνων, προσέθεσεν, «Διότι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἢ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ». Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, ὅταν εἶδον τὸν ἀπλὸν ἄνθρωπον, τὸν Ἰωνᾶ, καὶ τὸ κήρυγμά του ἐδέχθησαν, καὶ ἐπέδειξαν τελείαν μετάνοιαν· αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ βλέπουν πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, ἂν καὶ βλέπουν αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν δημιουργὸν νὰ συναναστρέφεται μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ πραγματοποιῇ καθημερινῶς τόσα καὶ τέτοιου εἴδους θαύματα, νὰ καθαρίζει δηλαδὴ λεπρούς, νὰ ἀνασταίνῃ νεκρούς, νὰ διορθῶνῃ τὰς ἀτελείας τῆς φύσεως, νὰ ἐκδιώκῃ δαίμονας, νὰ ἰατρεύῃ ἀρρώστους, νὰ χαρίζει ἄφεσιν ἁμαρτιῶν μὲ πολλὴν ἐξουσίαν, παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐπέδειξαν οὔτε τὴν ἴδιαν πίστιν μὲ τοὺς βαρβάρους.

2. Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, διὰ νὰ μάθῃς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας αὐτῶν

τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ ἐπίπονον· καὶ οὗτοι κάκεινοι μὲν ἐν τρι-
 ον ἡμέραις σιεροχωρηθέντες, οὐδὲ οὕτως ἀπηγόρευσαν αὐ-
 τῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μετάνοιαν οπεύσαντες καὶ τὰ
 ἡμαρτημένα ἀπενήφαντο καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου
 5 ἀξίους ἑαυτοὺς κατέσκησαν. Οὗτοι δὲ αὐτοὶ ἑκατὸν εἴκοσι ἐ-
 τῶν προθεομίαν λαβόντες πρὸς μετάνοιαν οὐδὲ οὕτως ἀπώ-
 ναντό τι πλεόν. Διὸ καὶ ὁ Δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τῆς κακίας
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκεί-
 λαντας, ταχεῖαν αὐτοῖς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, τῆς κακῆς αὐ-
 10 τῶν ζύμης τὴν πονηρίαν ἀφανίσας, καὶ ἐκποδῶν ποιήσας.
 Διὰ τοῦτο φησι «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατα-
 κλυσμός τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Τέως ἐμάθομεν,
 οὗτι ἠνίκα μὲν ἡ ἀγανάκησις γέγονε τοῦ Δεσπότου, καὶ ἡ
 πρόρρησις, πεντακοσίων ἦν ἐτῶν. Ὅτε δὲ ἐπήχθη ὁ κατα-
 15 κλυσμός, ἑξακοσίων, ὡς ἑκατὸν ἔτη ἐν τῷ μέσῳ γενέσθαι καὶ
 μηδὲ ἐν τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι κερδᾶναι αὐτοῦς τι πλεόν, τοσαύ-
 τῆς ἀπολαύοντις διδασκαλίας ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπὸ
 τοῦ Νῶε κιβωτοῦ.

Ἄλλ' ἴσως ἂν τις μαθεῖν ἐπιζητήσῃ, τίνας ἔνεκεν εἰ-
 20 πῶν, «ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν καὶ ἐπαγ-
 γειλάμενος τοσαῦτα μακροθυμήσειν, πρὸ τῆς τοῦτων συμπλη-
 ρώσεως τὴν πανωλεθρίαν ἐπήγαγε. Καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ
 φιλανθρωπίας μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνίατα ἁμαρτάνοντας καὶ οὐ μόνον οὐ-
 25 δὲν κερδαίνοντας ἐκ τῆς ἀγάτου μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
 τείνοντας τὰ ἔλκη, διὰ τοῦτο συνέτισμε τὸν χρόνον, ὥστε μὴ
 μείζονι τιμωρίᾳ ὑπευθύνους αὐτοὺς κατασιῆσαι. Καὶ ποία,
 φησί, μείζων ἦν ταύτης τιμωρία; Ἔσιν, ἀγαπητέ, καὶ μεί-
 ζων, καὶ φοβερωτέρα, καὶ διαρκῆς, ἢ κατὰ τὸν μέλλοντα
 30 αἰῶνα.

Ὅτι γὰρ καὶ ἐνιαῦθα δίκην τινὲς ὑποσχῶσιν, οὐδὲ τὴν
 ἐκεῖ τιμωρίαν διαφεύξονται, ἀλλὰ κουφοτέραν ὑποσιῆσονται

καὶ τὴν μεγίστην εὐγνωμοσύνην τῶν Νινευιτῶν. Ἐκεῖνοι μὲν ἂν καὶ περιωρίσθησαν εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν, δὲν ἄφησαν ἔτσι τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας των, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔσπευσαν πρὸς τὴν μετάνοιαν, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰ σφάλματά των καὶ ἔγιναν ἄξιοι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ ἔλαβον προθεομίαν ἑκατὸν εἴκοσιν ἡμερῶν διὰ νὰ μετανοήσουν, οὔτε ἔτσι ὠφελήθησαν ὀλίγον περισσότερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος βλέπων τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἐξειράπησαν εἰς πολλὰ κακά, ἐπιφέρει εἰς αὐτοὺς ταχέως τὴν διόρθωσιν, μὲ τὸ νὰ ἐκδιώξη καὶ ἐξαφανίση τὴν πονηρίαν τῆς κακῆς ζύμης αὐτῶν⁶. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Τελευταίως ἐμάθαμεν, ὅτι ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν, ὅταν ὁ Κύριος ἠγανάκτησεν καὶ τοὺς προειδοποίησεν. Ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, διότι παρενεβλήθησαν ἑκατὸν ἔτη, καὶ ὅμως οὔτε ἀπὸ τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἐκέρδισαν κατι περισσότερον, ἔστω καὶ ἂν ἐδιδάσκοντο πολλὰ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ποῦ κατεσκεύαζεν ὁ Νῶε.

Ἴσως ὅμως θὰ ἤθελε κάποιος νὰ μάθῃ, διατί ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν προτοῦ συμπληρωθῶν τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἀφοῦ εἶπεν «ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη θὰ διαρκέσῃ ἡ ζωὴ των» καὶ ἀφοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι τόσον θὰ μακροθυμήσῃ. Καὶ τοῦτο ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἔπιπτον καθημερινῶς εἰς ἀσυγχώρητα σφάλματα, καὶ ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδιζον τίποτε ἀπὸ τὴν ἄπειρον μακροθυμίαν, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἐμεγάλωναν τὰς πληγὰς, διὰ τοῦτο ἐσυντόμευσε τὸν χρόνον, ὥστε νὰ μὴ καταστήσῃ αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ ποία τιμωρία, θὰ εἶπῃ κάποιος, θὰ ἦτο μεγαλυτέρα ἀπ' αὐτήν; Ὑπάρχει ἀγαπητὲ καὶ μεγαλυτέρα καὶ φοβερωτέρα καὶ διαρκῆς, ἢ τιμωρία τῆς μελλούσης ζωῆς.

Τὸ ὅτι ὅμως θὰ ὑποστοῦν ἐκείνην τὴν τιμωρίαν, ὅσοι θὰ δοκιμασθῶν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν ἐλα-

διὰ τῶν ἐνιαυθῶν συμβάντων, τὸ μέγεθος τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων ὑποτιμωμένοι, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος καὶ ταλανίζοις τὴν Βηθσαϊδᾶ «Οὐαὶ σοὶ Χωραζεῖμ», φησὶν, «οὐαὶ σοὶ Βηθσαϊδᾶ, ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ
5 γινόμεναι ἐν ὑμῖν, πάσαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μειονήσαν. Διὸ λέγω ὑμῖν ἀνεκτίτερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν».

Ὁρῶς, ἀγαπητέ, πῶς τῷ εἰπεῖν, «Ἀνεκτίτερον», ἔδειξεν, διὸ καὶ οἱ ισοσάτην ἐνιαυθῶν δίκην δόντες καὶ τὸν ἐμπροθεῖον
10 ἐκείνον τὸν καινὸν καὶ ξένον ὑπομείναντες, κάκει τινα τιμωρίαν ὑποστήσονται, κουφοτέρην δὲ ὅμως διὰ τὸ προλαβόντας ἐνιαυθῶν ισοσάτης πειρασθῆναι τῆς ἀγανακτισήσεως; Ἰν' οὖν μὴ καὶ οὗτοι ἐπιτείνοντες τὰ ἁμαρτήματα μείζονος τιμωρίας ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσιν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόαν
15 θρωπος Δεσπότης ὄρων αὐτῶν τὸ ἀμεινότητον, ὃν ὑπέσχετο μακροθυμήσειν, χρόνον συνείημεν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὴν οἰκίαν ἐθγνωμοσύνην ἐπιδεικνυμένων διὰ τὴν παροῦσαν αὐτῷ ἀγαθότητα ἀνακελεῖται τὰς παρ' αὐτοῦ ἀποφάσεις, καὶ μεταβαλλομένους προσεῖται καὶ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλάττει
20 τιμωρίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὴν ἐπαγγέλλεται ἢ ἀγαθὰ τινα παρέξειν, ἢ προθεομίαν μετάνοίας, ἴδη δὲ ἀναξίτους γεγονότας καὶ τότε πάλιν ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἔλεγε· «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀπολλύειν καὶ κατασκάπτειν· καὶ ἐὰν
25 μετανοήσωσι, μετανοήσω καὶ ἐγὼ, ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς»· καὶ πάλιν, «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀνοικοδομεῖν, καὶ ἐὰν ἁμαρτωσοῖ, μετανοήσω καὶ ἐγὼ ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς».

Εἶδες πῶς παρ' ἡμῶν τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει καὶ τῆς
30 φιλανθρωπίας, ἧς περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυται, καὶ τῆς ἀγανα-

7. Λουκᾶ 10, 13-14.

8. Ἰερ. 18, 7-8.

9. Ἰερ. 18, 9-10.

φροτέραν τιμωρίαν, ἕξ αἰτίας αὐτῶν ποῦ συνέβησαν ἐδῶ, μειριάζοντες τὸ μέγεθος τῶν βασανιστηρίων τῆς μελλούσης ζωῆς, νὰ ἀκοῦς τὸν Χριστόν, ὅταν ὁμιλῇ καὶ θεωρῇ δυστυχισμένην τὴν Βηθσαιῶδα. Ἄλλοίμονον εἰς ἐσέ, Χωραζεῖμ», λέγει, «ἄλλοίμονον εἰς ἐσὲ Βηθσαιῶδα, διότι, ἐὰν ἐγίνοντο εἰς τὰ Σόδομα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν εἰς ἐσᾶς, θὰ εἶχον μετανοήσει πρὸ πολλοῦ μὲ σάκκον καὶ σκόνην. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω· κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως πῶς ἀνεκτὰ θὰ εἶναι τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα παρὰ σεῖς»⁷.

Βλέπεις, ἀγαπητέ, πῶς ἔδειξε μὲ τὴν λέξιν «ἀνεκτότερον», ὅτι καὶ αὐτοὶ ποῦ ὑπέστησαν τόσον βαρεῖαν τιμωρίαν ἐδῶ καὶ ὑπέμειναν ἐκεῖνον τὸν πρωτοφανῆ καὶ ἄγνωστον ἐμπρησμόν, θὰ ὑποστοῦν καὶ ἐκεῖ κάποιαν τιμωρίαν, ἀλλὰ ἡλιωτέραν, διότι ἐπρόλαβον ἐδῶ καὶ ἔλαβον κάποιαν γεῦσιν τῆς ἀγανακτήσεως; Διὰ νὰ μὴ γίνουν λοιπὸν μόνοι ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας μὲ τὸ νὰ αὐξάνουν τὰς ἁμαρτίας των, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς βλέπων τὸ ἀμετανόητον αὐτῶν ἐσυντόμεισε τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ μακροθυμήσῃ. Διότι, ὅπως ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς Αὐτόν, λόγῳ τῆς φιλάνθρωπίας του, καὶ ὅταν μεταβάλλωνται τοὺς δέχεται καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν, ἔτσι πάλιν ἀνακαλεῖ τὰς ὑποσχέσεις του, ὅταν ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ ἢ ἀγαθὰ ἢ προθεσμίαν μετανοίας καὶ ἴδῃ, ὅτι εἶναι ἀνάξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ προφήτου ἔλεγεν: «Θὰ ἀναγγείλω τελικὰ εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν· καὶ ἐὰν θὰ μετανοήσουν, θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα εἶπα, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»⁸. Καὶ πάλιν· «Θὰ ὁμιλήσω εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν, καὶ ἐὰν ἁμαρτήσουν θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα ὑπεσκέθην, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»⁹.

Εἶδες πῶς παίρνει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν φιλάνθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπι-

κήσεως; Διά τοι τοῦτο καὶ νῦν ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει, συντέμνει τὸν καιρὸν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναλγήτως διακειμένους καὶ τὴν διὰ τῆς μετανοίας δεδομένην ἡμῖν σωτηρίαν οὐ προσειμένους· «Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ χρησιτὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησανορίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως
10 καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ;».

Εἶδες πῶς καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ πρὸς μετάνοιαν ἡμῖν παρασχεθείσῃ μὴ χρώμενοι εἰς δέον, μείζονι δίκῃ καὶ τιμωρίᾳ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους
15 καθιστῶσι; Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς μονοουχὶ ἀπολογούμενος καὶ δεικνὺς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν πρὸ τῆς τῶν καιρῶν συμπληρώσεως ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμόν, ἐπισημαίνεται ἡμῖν τῶν εἰῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμὸν, καὶ φησι· «Νῶε δὲ ἦν εἰῶν ἑξακοσίῳ». Οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἑκατὸν
20 ἔτεσι μεταβαλέσθαι μὴ βουληθέντες, ἰὶ πλέον ἂν ἐκέρδαιον ἀπὸ τῶν εἴκοσι εἰῶν, ἢ τὸ πλείονα τὴν προσθήκην ἐργάσασθαι; Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος τὴν ὑπερβολὴν καὶ πρὸ ἐπιτᾶ ἡμερῶν μηνῦσαι αὐτοῖς τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ κατακλυμοῦ οὐ παρητήσατο, ἵνα
25 κἂν τῇ σινοχωρίᾳ τοῦ καιροῦ συσταλέντες ἰνὰ μεταβολὴν ἐπιδείξωνται.

3. Καὶ ὄρα φιλανθρωπίαν Δεσπότιον, πῶς διαφόρως καθάπερ ἰατρος ἄριστος μεθώδευσεν αὐτῶν τὴν νόσον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνίατα ἦν αὐτῶν τὰ τραύματα, τοσοῦτον μῆκος
30 αὐτοῖς προθεσμίας παρέσχετο, βουλόμενος κἂν διὰ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου εἰς αἰσθησιν αὐτοὺς ἐλθόντας ἀνακαλέσασθαι αὐτοῦ τῆς ἀναγκιήσεως τὴν ἀπόφασιν. Ἔθος γὰρ

δεικνύει; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τώρα συντομεύει τὸν χρόνον, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναισθήτους καὶ μὴ δεχομένους τὴν διὰ τῆς μετανοίας παρεχομένην σωτηρίαν· «Ἡ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς μακροθυμίας, ἀγνοῶν ὅτι ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ σὲ ὁδηγεῖ εἰς μετάνοιαν; Μὲ τὴν σκληρότητά σου δὲ καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν συγκεντρώνεις ὀργὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ;»¹⁰.

Εἶδες πῶς μᾶς ἐδίδαξε σαφῶς καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν, ὅπως πρέπει, τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ μετάνοιαν, καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν καταδίκην καὶ τιμωρίαν; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς μᾶς φανερώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, σχεδὸν ἀπολογούμενος καὶ δεικνύων τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν προτοῦ συμπληρωθῶν τὰ ἔτη καὶ λέγει· «ὁ Νῶε δὲ ἦτο ἐξακοσίων ἐτῶν». Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀλλάξουν ζωὴν εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, τί θὰ ἐκέρδιζον ἀπὸ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ προσθέσουν περισσοτέρας ἀμαρτίας; Καθιστῶν δὲ φανερὰν τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητά του, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς αὐτοὺς πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν συμφορὰν τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ δείξουν κάποιαν ἀλλαγὴν ἔστω καὶ πιεζόμενοι.

3. Καὶ πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς δηλαδὴ ἐρρῦθμισε κατὰ διαφορετικὸν τρόπον, ὡσὰν ἄριστος ἰατρός, τὴν νόσον των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν ἀνίατα τὰ τραύματά των τοὺς ἔδωσε πολὺ μεγάλην προθεσίαν, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀγανακτήσεώς του, ἐὰν συνήρχοντο ἔνεκεν τοῦ μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος. Συνηθίζει

αὐτῷ αἰεὶ, ἐπειδὴ κήδεται τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, προ-
λέγειν, ὡς μέλλει ἐπάγειν τιμωρίας, διὰ τοῦτο μόνον, ἵνα
μὴ ἐπαγάγη· ὡς εἶ γε ἐπαγαγεῖν ἐβούλειτο, οὐκ ἂν εἶπεν ἀλλ'
ἐπίτηδες προλέγει, ἵνα ἡμεῖς μαθόντες καὶ τῷ φόβῳ σωφρο-
5 ριοθέντες μεταβάλωμεν αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς
ἀποφάσεις αὐτοῦ ἀκύρους καταστήσωμεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως
αὐτὸν εὐφραίνει ὡς ἡ ἐπιστροφή ἢ ἡμετέρα, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς
κακίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐπάνοδος.

Σκόπει οὖν πῶς καὶ τούτων τὴν νόσον ἐμεθόδευσε πρό-
10 τερον μὲν τῷ τοσοῦτον δοῦναι χρόνον προθεσμίας πρὸς μετάνοιαν,
ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ἀναισιδότητος διακειμένους, καὶ
οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, κερδαίνοντας, καὶ πρὸς
αὐταῖς ταῖς θύραις, ὡς εἰπεῖν, τοῦ κατακλυσοῦ προλέγει
οὐ πρὸ τριῶν ἡμερῶν, καθάπερ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν, ἀλλὰ
15 πρὸ ἐπτά. Καὶ γὰρ θαρρῶν ἂν εἶποιμι διὰ τὸ εἰδέναι τοῦ
Δεσπότου τοῦ ἡμετέρου τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν,
ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἐπτά ἡμέραις, εἰ ἐβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν
μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, διέφυγον ἂν τοῦ κατακλυσοῦ τὴν
πεῖραν. Ἐπεὶ οὖν οὕτε ἡ παράτασις τοῦ τοσοῦτου χρόνου,
20 οὕτε ἡ σιανοχωρία τοῦ καιροῦ καθικέσθαι αὐτῶν τῆς κακίας
ἠδυνήθη, ἐπήγαγε κατακλυσμόν ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
τοῦ Νῶε. «Νῶε δέ», φησί, «ἦν ἑτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατα-
κλυσμός τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

Εἶδετε, ἀγαθητοί, πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γέ-
25 γονε τὸ γνῶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑτῶν τοῦ δικαίου καὶ ὅ-
σων ἑτῶν ἦν, ἠνίκα ὁ κατακλυσμός ἐπῆλθε; Φέρε δὴ καὶ
τοῖς ἀκολουθῶσι εἰρημένους ἐπεξέλθωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤρ-
ξατο ὁ κατακλυσμός, φησὶν, «Εἰσῆλθε δὲ Νῶε, καὶ οἱ υἱοὶ
αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ
30 εἰς τὴν κιβωτόν, διὰ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ. Καὶ ἀπὸ
τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν

ὁ Θεός, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, νὰ προλέγη τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐπιβάλη, μόνον διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ δηλαδὴ τὰς ἐπιβάλη· διότι ἐὰν ἤθελε νὰ τὰς ἐπιβάλη δὲν θὰ τὸ ἔλεγεν. Ὁμως ἐπίτηδες τὰς προλέγει οὕτως ὥστε ἡμεῖς, ἀφοῦ μάθωμεν αὐτὰς καὶ ἀφοῦ σωφρονησθώμεν ἀπὸ τὸν φόβον, νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀκυρώσωμεν τὰς ἀποφάσεις του. Διότι δὲν εὐχαριστεῖ τίποτε τὸν Θεὸν τόσον πολὺ ὅσον ἡ ἐπιστροφή μας καὶ ἡ ἐπάνοδος ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Πρόσεξε, λοιπόν, πῶς ἐμεθόδευσε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν μὲ τὸ νὰ δώσῃ κατ' ἀρχὴν τόσον μεγάλην προθεσίαν διὰ νὰ μετανοήσουν· ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἦσαν ἀναίσθητοι καὶ δὲν ὠφελοῦντο καθόλου ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ χρόνου καὶ ἐνῶ ἔφθασαν εἰς τὴν θύραν τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅπως λέγει ὁ λόγος, προλέγει αὐτὸν ὄχι πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Νινευίτας, ἀλλὰ πρὸ ἐπτὰ ἡμερῶν. Μὲ τόλμην δὲ θὰ ἔλεγον, ὅτι συνέβη τοῦτο, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας, διότι καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν θὰ διέφευγον τὴν δοκιμασίαν τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐὰν θὰ ἤθελον νὰ δείξουν πραγματικὴν μετάνοιαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ἡ μεγάλη παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ἡ συντόμευσις αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κακίαν αὐτῶν, ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ Νῶε. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἶδατε, ἀγαπητοί, πόσον ὠφελήθημεν μὲ τὸ νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου καὶ ποία ἦτο ἡ ἡλικία του, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν ἀκολουθῶς. Διότι, ὅταν ἤρχισεν ὁ κατακλυσμός, λέγει: «Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Νῶε, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὴν κιβωτὸν, λόγῳ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ καθαρὰ, καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ μὴ καθα-

μη καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνειτίλειο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνειτίλειο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ διὰ πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξαιτο ὁ Θεοπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπὶ τὴν ἡμέραν, καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Θεοπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσοὺς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆται τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεσιέτους ἐργάσηται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγεννημένων, φησί· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεψάθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὕε-
 20 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας». Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφή τῇ συγκαιθάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἶσιν ἐν τῷ οὐρα-
 25 νῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, διὰ προσέταξε μόνον ὁ Θεοπότης, καὶ εὐθέως ἢ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ἐνίοις ἐξ αὐτῶν σωφρονοσιθένια διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ἁπογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήψεσθαι πανωλεθρίαν. Εἰκόσ γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπειτὰ ἀνὰ ἕν ζευγος εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ τὴν αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφάνερωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἐπειτα διὰ τὴν σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερον μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἢ φύσιν τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσε ἀπ' ὄλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔσιω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφὴν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἣ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μη καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσηλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξαιτο ὁ Θεοπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Θεοπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῷ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

“Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, πῶς σὺ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆσαι τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεσιτέρους ἐργάσῃται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγεννημένων, φησί. “Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρῶνται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὕε-
 20 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύ-
 κτας». “Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφή τῇ συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρῶνται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρα-
 νῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα δια-
 25 λέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Θεοπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 φιλιανθρωπίας. Ἐβούλειο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ἐνίοις ἐξ αὐτῶν σωφρονοσιθένια διαφυγεῖν τὴν παντελεῖ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήφειν πανωλεθρίαν. Εἰκὸς γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ ἀνὰ ἓν ζευγος εἰσηλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτοι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερο μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἢ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὄλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔσιω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφὴν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἣ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μη καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρπειῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων
 εἰσηλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ
 ἐνειλείται Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό,
 «Καθ' ἃ ἐνειλείται Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξή-
 5 ση τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε,
 καθάπερ διετάξαιτο ὁ Δεσπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ'
 αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἐπιὰ ἡμέρας,
 καθάπερ ὑπέσχετο», φησί, «ὁ Δεσπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ
 κατακλυμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοσιῶ ἔτει
 10 ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι
 τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν
 ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμός γέγονεν, ἀλ-
 λά καὶ τὸν μῆνα κατὰδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα
 15 ἵνα τῇ διηγῆσαι τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεσιέτους ἐργάση-
 ται καὶ τὸν φόβον ἀξήση τῶν γεγενημένων, φησί· «Ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ
 οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεψχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὕε-
 τὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας νύ-
 20 κτας». Ὅρα πόση κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἀγία Γραφή τῇ
 συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάν-
 τα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρα-
 νῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνιρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα δια-
 λέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Δεσπό-
 25 τῆς, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγμα-
 τι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντιθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον
 ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξί» ἐπαγαγεῖν
 τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ
 30 φιλανθρωπίας. Ἐθούλειτο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἄν
 ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονοσθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελεῖ
 ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν
 ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοῖς καταλήφεισθαι πανωλε-
 θρίαν. Εἰκόσ γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ ἀνὰ ἓν ζευγος εἰσηλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ τὴν αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμός εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφάνερωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ τὴν σωφρονίση τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερο μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὄλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσῃν συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὄλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσε ἀπ' ὄλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμός διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγω τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἔξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφὴν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

ἐπικλυοῦσθαι, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ προσθήκῃ τινὰ γενέσθαι ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, καὶ ἐφεξῆς. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας παρέτεινε καὶ τεσσαράκοντα ῥύκτις, ἵνα πᾶσαν ἀτιῶν ἀπολογίας πρόφασιν περικόψῃ. Εἰ γὰρ 5 ἐβούλειτο καὶ προσείταξεν ἡδύνατο καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ τὰ πάντα ἐπικλύσαι, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ τῇ ἰσοσύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἐχρήσατο. Εἰτά φησιν, «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ Σῆμ, καὶ Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε, καὶ αἱ 10 ἱρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε». Ὅτε, φησὶν, ἀρχὴν ἔλαβε τὰ τοῦ κατακλισμοῦ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν υἱῶν αὐ- 15 τοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν».

4. Σκόπει καὶ ἐνταῦθα λέξεως συγκατάθεσιν. Ἐκλεισεν ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ κατέστησε τὸν δίκαιον. Τὸ δέ, «Ἐκλεισε», διὰ τοῦτο προσέθηκε, καὶ «Ἐξωθεν», ὥστε μὴ 20 ἐξεῖναι τῷ δικαίῳ ὁρᾶν τὴν πανωλεθρίαν γινομένην καὶ πλείονα καὶ ἀτιῆν τὴν συντριβὴν ὑπομένειν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναλογιζόμενος ἐν διανοίᾳ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο κλυδώριον, καὶ ὑπογράφων τῷ λογισμῷ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τῶν ἀνθρώ- 25 πων γένους, τῶν ἀλόγων ἀπάντων τὴν κοινὴν τελευτήν, καὶ ἀνθρώπων, καὶ κτηνῶν, καὶ αὐτῆς τῆς γῆς, ὡς εἶπειν, τὸν ἀφανισμόν, συνεχεῖτο καὶ διαταραχτιετο. Εἰ γὰρ καὶ ποτηροὶ ἦσαν οἱ ἀπολλύμενοι, ἀλλ' αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ πολλὴν εἰώθασιν τὴν συμπαθείαν ἐπιδείκνυσθαι, ἐπειδὴν ἴδωσι τι- 30 μωρουμένους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ εὐρήσεις ἕκαστον τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἰκετηρίαν τιθεμένους, καθάπερ ὁ παιριάρχης πεποίηκεν ἐπὶ τῶν Σοδόμων, καθάπερ οἱ προφῆται πάντες ποιοῦντες διετέλεσαν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἔλεγεν «Οἱ μοι, Κύριε, ἐξαλείφεις

νῆ ἓνα μέρος τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν νὰ γίνῃ κάποια προσθήκη, ὁμοίως καὶ τὴν τρίτην καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν παρέτεινε τὴν διάρκειαν τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς τεσσαράκοντα ἡμερόνυχτα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ δι' αὐτοὺς καμμία πρόφασις ἀπολογίας. Διότι, ἐὰν ἤθελε καὶ διέτασεν, ἠδύνατο νὰ κατακλύσῃ τὰ πάντα μὲ μιᾶς ἀλλ' ἐκρησιμοποίησε τὴν μεγάλην χρονικὴν διάρκειαν ἐπιδεικνύων τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἐπειτα λέγει: «Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἰσῆλθεν ὁ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μαζὶ μὲ τὸν Σῆμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Νῶε μὲ τὰς τρεῖς συζύγους τῶν υἱῶν του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος, ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε». Ὅταν, λέγει, ἤρχισεν ὁ κατακλυσμὸς, συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Κυρίου, ὁ Νῶε εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτὸν μὲ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του καὶ τὴν σύζυγόν του καὶ μὲ τὰς συζύγους τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισεν», λέγει, ὁ Κύριος τὴν κιβωτὸν ἀπ' ἔξω.

4. Παρατήρησε καὶ ἐδῶ τὴν συγκατάβασιν τοῦ λόγου. Ἐκλείσεν ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτὸν του διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἠσφάλισε καλῶς τὸν δίκαιον. Καὶ προσέθεσε τὸ «ἔξωθεν» εἰς τὸ «ἔκλεισεν», διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν δίκαιον νὰ βλέπῃ νὰ γίνεται ἡ πανωλεθρία καὶ νὰ ὑποφέρῃ καὶ αὐτὸς μεγαλυτέραν συντριβὴν. Διότι ἔστω καὶ σκεπτόμενος τὴν τρομερὰν ἐκείνην θαλασσοταραχὴν καὶ φέρων εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν κοινὸν θάνατον ὅλων τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀφανισμόν ὀλοκλήρου τῆς γῆς, θὰ ἐσυγχίζετο καὶ θὰ ἐκλονίζετο. Διότι, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν κακοὶ οἱ καταστρεφόμενοι, ὅμως αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων συνηθίζουσι νὰ ἐπιδεικνύουσι μεγάλην συμπάθειαν, ὅταν θὰ ἴδουσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ τιμωροῦνται. Θὰ εὖρης δὲ κάθε ἓνα ἐκ τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν νὰ παρακαλοῦν ἰκετευτικῶς δι' αὐτούς, ὅπως ἔκανε ὁ πατριάρχης διὰ τὰ Σδόδομα καὶ ὅπως ἔκαμνον συνεχῶς ὅλοι οἱ προφῆται. Διότι ὁ ἓνας ἔλεγεν·

οὐ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;» ἕτερος δέ φησι Ποιήσεις
 τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας
 ἡγούμενον;». Ἐπεὶ οὖν καὶ ἄνευ τούτου ὁ δίκαιος οὐτις
 5 διαταράττει τὸν λογισμὸν καὶ συνεχεῖτο τὴν διάνοιαν, ἵνα
 μὴ καὶ ἡ θύρις καὶ ἡ θέα εἰς πλείονα αὐτὸν ἐμβάλλῃ συντρι-
 βήν, καθάπερ ἐν δεσμοιωτηρίῳ κατακλείει αὐτὸν ἐν τῇ κιβω-
 τῷ, ὥστε μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν τὰ γινόμενα μηδὲ εἰς δει-
 λίαν κατασιῆναι. Εἰκὸς γάρ ἦν αὐτὸν ὁρῶντα τῶν ὑδάτων
 τὴν πλημμύραν ἀγωνιᾶσαι μὴ καὶ αὐτὸς ὑποβρύχιος γένηται.
 10 Κηδόμενος τοίνυν αὐτοῦ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, οὐ συγχωρεῖ
 οὐδὲ θεάσασθαι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, οὔτε ἰδεῖν τὴν γι-
 νομένην ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης πανωλεθρίαν.
 Ἐγὼ δὲ ὅταν λογίσωμαι τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ δικαίου
 15 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία τὸ πᾶν λογίζομαι. Εἰ μὴ γὰρ ἐκεί-
 νη ἦν ἡ νευροῦσα αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τὰ δύσκολα εὐκο-
 λα ἐργαζομένη, πῶς ἂν, εἶπέ μοι, ἐνεργεῖν ἠδυνήθη καθά-
 περ ἐν εἰρκιῇ τινι καὶ δεσμοιωτηρίῳ χαλεπῷ οὕτως αὐτόθι
 ἐγκεκλεισμένος; πῶς δὲ ἵσχυσεν, εἶπέ μοι, ἀντισχεῖν πρὸς
 20 τὸν τοσοῦτον πάταγον τῶν κυμάτων; Εἰ γὰρ ἐν πλοίῳ τυγ-
 χάνοντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἰστίῳ κεχηρημένοι, καὶ τὸν κνι-
 βερνήτην ὁρῶντες ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενον, καὶ τῇ οἰ-
 κείᾳ τέχνῃ πρὸς τὴν τῶν ἀνέμων ρύμην ἰστάμενον, ἐπειδιὺν
 ἴδωσι κυμάτων σφοδρότητα, ἀποθνήσκουσι τῷ δέει, καὶ πε-
 25 ρὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, σιωτηρίας δεδοίκασι τί ἂν εἴποι τις
 περὶ τοῦ δικαίου τούτου; Καθάπερ γὰρ ἐν δεσμοιωτηρίῳ, ὡς
 ἔφθην εἰπών, τυγχάνων ἐν τῇ κιβωτῷ, ὥδε κάκεισε πε-
 ριεφέροιο, οὐ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν δυνάμενος, οὐχ ἐτέρωθί πο-
 30 δὲν ὅλως ἰδεῖν ἔχων δ παραμυθίαν αὐτῷ τινα φέρειν ἠδύνατο.
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τὴν θάλατταν πλεόντων, κἂν τὰ κύμα-

«Ἀλλοίμονον, Κύριε, καταστρέφεις τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραήλ»; καὶ ὁ ἄλλος λέγει «Θὰ κάνης τοὺς ἀνθρώπους ὡσάν τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, νὰ μὴ ἔχουν ἀρχηγόν;» Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ χωρὶς τοῦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐταράσσετο καὶ ἐσυγχιζέτο καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν συντριψῆ περισσότερον τὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς τὸν κλείει, ὡσάν εἰς δεσμοκτήριον, εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τὰ συμβαίνοντα καὶ λιποψυχῇ. Διότι ἦτο φυσικόν, ὅταν ἔβλεπε τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων, νὰ ἀγωνιᾷ μήπως καὶ αὐτὸς καταποντισθῇ.

Ἐνδιαφερόμενος λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δι' αὐτὸν δὲν ἀφήνει νὰ ἴδῃ οὔτε τὴν τρικυμίαν, οὔτε τὴν γινομένην καιαστροφὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν τῆς οἰκουμένης. Ἐγὼ δέ, ὅταν σκεφθῶ τὴν διαβίωσιν τοῦ δικαίου τούτου εἰς τὴν κιβωτόν, ἐκπλήσσομαι καὶ θαυμάζω καὶ καταλογίζω πάλιν τὸ κάθε τι εἰς τὴν φιλοανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐκείνη νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὴν σκέψιν καὶ νὰ κάμνῃ τὰ δύσκολα εὐκόλα, εἶπέ μου, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νὰ εἶναι κλεισμένος εἰς αὐτὴν ἔτσι ὡσάν εἰς κάποιαν φυλακὴν καὶ σκοτεινὸν δεσμοκτήριον; Εἶπέ μου, πῶς ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν τόσῃν τρικυμίαν; Διότι, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὸν φόβον των καὶ ἀμφιβάλλουν κατὰ ἕνα τρόπον διὰ τὴν σωτηρίαν των, ὅταν θὰ ἴδουν τὴν ὀρμητικότητα τῶν κυμάτων, καὶ ἐνῶ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὸ πλοῖον καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ ἰστιόν καὶ βλέπουν τὸν κυβερνήτην νὰ κάθεται εἰς τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὴν τέχνην του νὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν ὀρμητικότητα τῶν ἀνέμων, τί δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον τοῦτον; Διότι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, εὐρισκόμενος εἰς τὴν κιβωτόν, ὡσάν νὰ ἦτο εἰς φυλακὴν, περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν οὐρανόν, οὔτε νὰ στρέψῃ κάπου ἄλλοῦ τὸ βλέμμα του, ἀλλὰ ἦτο περιορισμένος ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἴδῃ τίποτε, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ τοῦ δώσῃ κάποιαν παρηγορίαν.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν

τα κορυφωθῆ, ἔξεσι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντα πολλὰ-
 κισ καὶ κορυφὴν ὄρους θεασάμενον καὶ πόλιν μακρὰν κατοπιεύ-
 σαντα μικρὰν ἵνα παραψυχὴν λαβεῖν. Εἰ δὲ πολλὸς καὶ ἀφό-
 ρητος ὁ χειμῶν γένοιτο, ἐν δέκα ἢ ὀλίγῳ πλείοσιν ἡμέραις,
 5 καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς χειμῶνας ἐκείνους καὶ τοὺς κινδύνους,
 εἰς τὴν γῆν ἐκτριφέντες, καὶ μικρὸν ἀνέντες, πάντων ἐκείνων
 τῶν λυπηρῶν λήθην λαμβάνουσιν. Ἐνιαυθὰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτο,
 ἀλλ' ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον τὸ καιρὸν καὶ ξέρον ᾧκει δε-
 σμωτήριον, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῦσαι δυνάμενος. Πῶς γάρ,
 10 πανταχόθεν ἠοφαλισμένης τῆς κιβωτοῦ; Πῶς ἀντέσχεεν, εἰπέ-
 μοι; πῶς διήρκεσεν; Εἰ γὰρ ἀπὸ οἰδήρου καὶ ἀδάμαντος αὐ-
 τοῖς συνεισιτῆκει τὰ σώματα, πῶς ἂν ἠδυνήθησαν μήτε ἀέρος
 ἀπολαύοντες μήτε ἀνέμου, οἱ τοῦ ἀέρος οὐκ ἔλαιον τὰ σώματα
 15 σιᾶσαι ἔχοντες πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν, ἢ πρὸς τὴν
 τῶν ἀνθῶν τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ποικιλίαν; Πῶς δὲ οὐχὶ καὶ
 ἀπειυφλώθησαν τὰς ὄψεις ἐπὶ τοσοῦτον οὕτω διάγοντες;

Καὶ εἰ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς ταῦτα βουλευθῆμεν καταμα-
 θεῖν, κάκεῖνο δεῖ ἐννοῆσαι, πόθεν ὕδατος ποίμῳ χορηγίαν
 20 ἔσχον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντες. Καὶ ἵνα ταῦτα παρῶ, πῶς
 ἠδυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν γυναι-
 κῶν τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν λοι-
 πῶν κτηνῶν ἀνασχέσθαι διαγωγὴν; πῶς ἤνεγκε τὴν δυσω-
 δίαν; πῶς ἠνέσχετο τὴν σὺν αὐτοῖς οἴκησιν; Καὶ τί ταῦτα
 25 λέγω; Πῶς αὐτὰ τὰ ἄλογα ἠδυνήθη ἀντισχεῖν καὶ μὴ δια-
 φθαρῆναι ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου, μήτε ἀέρος σπάσαι δυ-
 νάμενα, μήτε κινούμενα, ἀλλ' ἐν ἐνὶ τόπῳ καθειρογμένα;
 Ἴστε γάρ, ἴστε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ ἐπὶ
 τῆς τῶν ἀλόγων, κἂν ἀέρος ἀπολαύωμεν, κἂν τῶν ἄλλων
 30 ἀπάντων, διηνεκῶς δὲ ἐνὶ τόπῳ ὄμμεν συγκεκλεισμένοι, οὐ-

ξεσπάση ἢ τρικυμία εἶναι δυνατόν νὰ λάβουν θάρρος, ὅταν στρέφουν τὰ βλέμματά των συχνὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν βλέπουν μίαν βουνοκορφὴν καὶ ὅταν παρατηροῦν ἀπὸ μακρὰ κάποιαν πόλιν. Ἐὰν δὲ ἡ κακουχία ἤθελε εἶναι μεγάλη καὶ ἀνυπόφορη, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἢ ὀλίγον περισσότερο, λησμονοῦν ὅλας ἐκεῖνας τὰς θλίψεις, ἀφοῦ βγοῦν ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀναπαυθοῦν ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὰς πολλὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους. Ἐδῶ ὅμως δὲν συνέβαινε τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος κατοικοῦσε εἰς τὴν νέαν καὶ παράξενον φυλακὴν, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε τὸν ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ. Πῶς θὰ ἠδύνατο ἀφοῦ ἡ κιβωτός ἦτο κλειστή ἀπὸ παντοῦ; Πῶς ἄνθεξεν; Εἶπέ μου· πῶς διητηρήθη; Διότι καὶ ἂν τὰ σώματά των ἦσαν ἀπὸ σίδηρον καὶ ἀδάμαντα, πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ζῆσουν χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνουν οὔτε ἀέρα, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐκ φύσεως ἔχουν πλασθῆ νὰ ἔχουν ἀνάγκην μεγάλην, ὥστε τὰ ἀνθρώπινα σώματα νὰ ἀνανεώνουν τὸν ἀέρα; Καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρατηρήσουν τὴν θέαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθῶν τῆς γῆς; Πῶς δὲν ἐτυφλώθησαν, ἀφοῦ ἐζοῦσαν τόσον καιρὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν;

Ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ κατανοήσωμεν αὐτὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν πρέπει νὰ κατανοήσωμεν καὶ τοῦτο· ζῶντες εἰς τὴν κιβωτόν, ἀπὸ ποῦ ἐπρομηθεύοντο πόσιμον νερό; Καὶ διὰ νὰ ἀφήσω αὐτά, πῶς ἠδυνήθη ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τοὺς υἱούς του καὶ τὰς συζύγους των νὰ ἀνεχθῆ τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ὑπόλοιπα κτήνη; Πῶς ὑπέφερε τὴν δυσσομίαν; Πῶς ἠνείκετο τὴν συγκατοίκησιν μὲ αὐτά; Καὶ διατί λέγω αὐτά; Πῶς ἠμπόρεσαν αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα νὰ ἀνθέξουν καὶ νὰ μὴ καταστραφοῦν, ὅταν ἦσαν φυλακισμένα εἰς ἓνα τόπον ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε νὰ κινηθοῦν, οὔτε νὰ ἀπολαύσουν καθαρὸν ἀέρα; Διότι γνωρίζετε καλῶς, γνωρίζετε, ὅτι καὶ τὴν ἰδικὴν μας φύσιν καὶ τὴν φύσιν τῶν ζώων δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ χαθῆ καὶ νὰ καταστραφῆ, ὅταν εἴμεθα

δὲν τὸ κωλύον ἀπολέσθαι καὶ διαφθαρεῖναι. Πόθεν οὖν ἠ-
 δυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ πάντων τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ
 τοσοῦτον διαρκέσαι χρόνον; Οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν ἢ ἀπὸ
 τῆς ἄνωθεν ροπῆς τῆς πάντα δυναμένης. Αὐτὸ γὰρ τὸ τὴν
 5 κιβωτὸν ὡςδε κάκεισε περιφερομένην μὴ καταποντιοθῆναι
 ὑπὸ τῆς τοσαύτης τῶν ὑδάτων φορᾶς, σφδενδὸς ὄντος τοῦ
 κυβερνῶντος, οὐ τῆς ἄνωθεν γέγονε ροπῆς; Οὐδὲ γὰρ ἔ-
 χεις εἰπεῖν, ὅτι ἐν πλοίου στήματι ἦν, ὡς δύνασθαι τέχνη
 τινὲ ἠνιοχεῖν αὐτῆς τὴν πορείαν. Κιβωτὸς ἦν πάντοθεν πε-
 10 φραγμένη, καὶ διὰ τὸ πρόσιαγμα τοῦ δημιουργοῦ, οὐ μόνον
 οὐδὲν αὐτὴν ἐλυμήνατο ἢ τῶν ὑδάτων φορὰ, ἀλλὰ καὶ ὑψη-
 λοιτέρα γενομένη ἐν πολλῇ ἀσφαλείᾳ καθίστη τοὺς ἐνοικοῦν-
 τας. "Οἷαν οὖν ὁ Θεὸς ἐργάσεται τι, ἀγαπητέ, μὴ βούλου
 λογιμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐξετάζειν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα,
 15 ὑπερβαίνει γὰρ τὴν ἔννοιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ οὐκ ἂν πο-
 τε δυνηθεῖη ἀνθρωπίνη διάνοια ἐφικέσθαι καὶ καταλαβεῖν
 τὸν λόγον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων.

5. Διὸ προσήκει ἀκούοντας ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς προσέτα-
 ξε, πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. Δη-
 20 μιουργὸς γὰρ ὢν τῆς φύσεως κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἅπαντα
 μεταρρυνμίζει καὶ μεταπλάττει. «Καὶ ἔκλεισε Κύριος ὁ
 Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν». Πολλὴ τοῦ δικαίου τού-
 του ἡ ἀρετὴ καὶ τῆς πίστεως ἡ ὑπερβολή. Αὕτη γὰρ, αὕτη
 καὶ τεκιήσασθαι τὴν κιβωτὸν παρεσκεύασε καὶ τὴν οἴκησιν
 25 πρῶτως ἐνεργεῖν καὶ τῆς σιανοχωρίας ἀνασχέσθαι καὶ τῆς
 μετὰ τῶν θηρίων διαγωγῆς καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐλθὼν
 καὶ ἀνακηρύττων αὐτόν, ἐβόα λέγων· «Πίστει χρηματισθεῖς
 Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκευά-
 30 σε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρι-

διαρκῶς καὶ μαζί κλεισμένοι εἰς ἓνα τόπον, ἔστω καὶ ἂν ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἀέρα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐπῆρε δύναμιν ὁ δίκαιος αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ διετηρήθησαν τόσον χρόνον; Ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἢ ὁποία κατορθώνει τὰ πάντα. Διότι τὸ γεγονός καὶ μόνον, ὅτι ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν κατεποντίσθη ἀπὸ τὴν ὄρμην τῶν κυμάτων, χωρὶς νὰ ἔχη μάλιστα κυβερνήτην, δὲν εἶναι ἔργον τῆς θείας δυνάμεως; Οὔτε ἡμπορεῖς νὰ εἴπης, ὅτι εἶχε τὸ σχῆμα πλοίου καὶ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κατευθύνῃ τὴν πορείαν αὐτῆς μὲ κάποιαν τέχνην. Ἡ κιβωτὸς ἦτο ἀπὸ παντοῦ κλεισμένη καὶ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἔβλαψεν ἢ ὀρμητικότης τῶν ὑδάτων ἀλλὰ καὶ παρεῖχε μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς εὐρισκομένους ἐντὸς αὐτῆς, ἀφοῦ ἔπλεεν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Ὅταν λοιπὸν, ἀγαπητέ, πραγματοποιήσῃ κάτι ὁ Θεός, νὰ μὴ θέλῃς νὰ κρίνης μὲ τὸ ἀνθρώπινον μυαλὸ τὰ ὅσα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ, διότι αὐτὰ ὑπερβαίνουν τὴν διανοητικὴν μας ἰκανότητα καὶ οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ ἀνθρώπινον μυαλὸ νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.

5. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς διέταξεν, πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς ἐντολάς του. Διότι ἐφ' ὅσον εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ρυθμίζει καὶ ἀλλάζει τὰ πάντα, ὅπως αὐτὸς θέλει. «Καὶ ἔκλεισεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ». Πολλὴ μεγάλη ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου τούτου καὶ ὑπερβολικὴ ἢ πίστις του. Διότι αὐτὴ κυρίως τὸν ἔκανε ἰκανὸν καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν καὶ ὑπέφερε ἀγογγύστως τὴν συγκατοίκησιν μὲ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία καὶ ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν τὸν ἐνθυμῆται καὶ τὸν ἐγκωμιάζῃ, ἀναφωνεῖ λέγων· «Διὰ τῆς πίστεως ὁ Νῶε εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἀκόμη δὲν ἦσαν ὄρατά, ἐφοβήθη καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ οἴκου του, μὲ

νε τὸν κόσμον καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος».

Εἶδες πῶς ἡ πίστις ἢ εἰς τὸν Θεὸν καθάπερ ἄγκυρά
 τις ἀσφαλῆς παρεσκεύασεν αὐτὸν, καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κυ-
 5 τιοσκευὴν ποιήσασθαι, καὶ τῆς οἰκήσεως ἀνασχέσθαι; Αὕτη
 γὰρ αὐτῷ καὶ τῆς σωτηρίας ὑπόθεσις γέγονε, «Δι' ἧς», φη-
 σί, «κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης
 ἐγένετο κληρονόμος»· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἔκρινεν, ἀλλ' ἐπειδὴ
 ὁ Δεσπότης συγκρίσεως τὴν κατὰ κρίσιν ἐπάγει τῶν γὰρ
 10 αὐτῶν ἀπολαύσαντες τῷ δικαίῳ, οὐ τὴν αὐτὴν αὐτῷ μετῆλθον
 τῆς ἀρετῆς ὁδόν· διὰ τῆς πίστεως μὲν οὖν, ἣν ἐπεδείξατο,
 κατέκρινεν ἐκείνους τοὺς πολλὴν τὴν ἀπιστίαν ἐπιδειξαμέ-
 νους καὶ μὴ πιστεύσαντας τῇ προρρήσει.

Ἐγὼ δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦ δικαίου ἐκπλήττομαι
 15 τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ Δεσπότης τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἄφα-
 τον φιλανθρωπίαν, ὅταν ἐννοήσω πῶς ἠδυνήθη μετὰ τῶν
 θηρίων διάγειν, τῶν λεόντων λέγω, καὶ τῶν παρδάλεων,
 καὶ τῶν ἄρκτων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀγρίων καὶ αἰτιθάσων.
 Ἀναμνήσθητί μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ,, τῆς ἀξίας ἧς ἀπή-
 20 λαυεν ὁ πρωτόπλαστος πρὸ τῆς παρακοῆς καὶ λογίζου τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ παράβασις ἐκείνου
 ἠκρωτηρίασε τὴν δεδομένην ἐξουσίαν, εἶρε δὲ ὁ ἀγαθὸς
 Δεσπότης ἕτερον ἄνδρα δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τὴν ἀρ-
 25 χαίαν εἰκόνα καὶ διασώζοντα τῆς ἀρετῆς τοὺς χαρακτῆρας
 καὶ πολλὴν περὶ τὰς ἐντολὰς τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενον,
 πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τιμὴν αὐτὸν ἀνάγει, μονονουχὶ διδά-
 σκων ἡμᾶς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀ-
 δάμ τὸ μέγεθος, ἣν εἶχε πρὸ τῆς παρακοῆς.

Ἡ ἀρετὴ τοίνυν τοῦ δικαίου ἐπιλαβομένη τῆς τοῦ Θεοῦ
 30 φιλανθρωπίας, ἀνεκαλέσατο τὴν προτιέραν ἀρχὴν καὶ πάλιν τὰ

τὴν ὁποῖαν κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης»¹¹.

Εἶδες πῶς ἢ εἰς τὸν Θεὸν πίστις παρεσκεύασεν αὐτόν, ὥσάν κάποια ἀσφαλῆς ἄγκυρα, ὥστε καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ νὰ κατορθώσῃ καὶ τὴν παραμονὴν ἐντὸς αὐτῆς νὰ ὑπομείνῃ; Διότι αὐτὴ ἔγινεν ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας του. «Δι' αὐτῆς», λέγει, «κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης». Τοῦτο συμβαίνει, ὄχι διότι ἔκρινε τὸν κόσμον ὁ Νῶε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς συγκρίσεως ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἂν καὶ ἀπῆλυσαν τὰ ἴδια ἀγαθὰ μὲ τὸν δίκαιον, ὅμως δὲν ἠκολούθησαν τὴν ἰδίαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς μὲ ἐκεῖνον. Μὲ τὴν πίστιν λοιπὸν, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξεν, κατέκρινεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπέδειξαν πολλὴν ἀπιστίαν καὶ δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὴν προειδοποίησιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ δὲ μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ θαυμάζω καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὅταν οκεφθῶ, πῶς ἠμπόρεσε νὰ ζήσει μετὰ τῶν ἀγρίων θηρίων, τῶν λεόντων, τῶν λεοπαρδάλεων, τῶν ἄρκτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων. Νὰ ἐνθυμηθῆς ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἀξίαν τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ πρωτόπλαστος πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν καὶ νὰ ἀναλογισθῆς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐφ' ὅσον ἡ παράβασις ἐκείνου κατέστρεψε τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ εἰς αὐτόν, εὔρεν ὁ Θεὸς ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα, νὰ διασώζῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ μεγάλην ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολὰς καὶ ἀπικαθιστᾷ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀδάμ, τὴν ὁποῖαν εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου μαζί μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποκατέστησε τὴν ἀρχικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ τὰ θηρία πάλιν ἐγνώριζον νὰ ὑποτάσσωνται

θηρία τὴν ὑποταγὴν ἐπεγίνωσκον. Ἐνθα γὰρ ἂν ἴδῃ θηρία δίκαιον, ἐπιλανθάνεται τῆς οὐκείας φύσεως, μᾶλλον δὲ οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς θηριωδίας, καὶ μένοντα ἐν τῇ φύσει τὴν θηριωδίαν εἰς τὴν ἡμερότητα μεταβάλλει. Καὶ ὄρα τοῦτο ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ γινόμενον. Ὑπὸ γὰρ τῶν λεόντιων κυκλούμενος, ὡσπερ ὑπὸ προβάτων δορυφορούμενος, οὕτως ἀδεῶς διῆγεν· ἢ γὰρ τοῦ δικαίου παρρησία ἐχαλίνου τῶν θηρίων τὴν φύσιν καὶ οὐκ εἶα τὰ τῶν θηρίων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ θαυμάσιος οὗτος τὴν μετὰ τῶν θηρίων διαγωγὴν μετ' εὐκολίας ἔφερε καὶ οὔτε ἢ στενοχωρία, οὔτε ἢ τοῦ χρόνου παράτασις, οὔτε τὸ οὕτως ἐγκεκλεισθαι καὶ μήτε τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν ναρκῆσαι αὐτὸν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἅπαντα κοῦφα αὐτῷ ἐφαίνετο καὶ οὕτω διῆγεν ἐν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ δεσμοτηρίῳ, ὡσανεὶ ἡμεῖς ἐν λειμῶσι καὶ δενδρικοῖς τόποις. Τὸ γὰρ ἐπίταγμα τοῦ Δεσπότου τὰ δυοχερῆ ράδια αὐτῷ φαίνεσθαι παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ τῶν δικαίων τὸ ἔθος· διὰ τὸ αὐτὸν ὑπομένουσιν, οὐ τῇ ὄψει τῶν γινομένων προσέχουσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν λογιζόμενοι μετ' εὐκολίας ἅπαντα φέρουσιν.

Ἐπεὶ καὶ Παῦλος, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, τὰ δεσμοτήρια, τὰς ἀπαγωγάς, τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, τὰς πολλὰς ἐκείνας καὶ ἀφορήτους θλίψεις ἐλαφρὰς ἐκάλει, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ ὑπόθεσις τῶν γινομένων τοσαύτην αὐτῷ τὴν γνώμην κατεσκεύαζεν, ὡς μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς τὰ ἐπιόντα δεινά. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ παραπίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται». Ἡ προσδοκία, φησί, τῆς μελλούσης καταλήψεσθαι δόξης, καὶ τῆς διηνεκοῦς ἐκείνης ἀνέσεως κούφως ἡμᾶς ποιεῖ φέρειν τὰς ἐπαλλήλους ταύτας θλίψεις καὶ ἐλαφρὰς αὐτὰς ἡγεῖσθαι. Εἶδες ὅπως ὑποιέμεται ὁ πρὸς

εις τὸν ἄνθρωπον. Διότι τὰ θηρία, ὅταν ἔβλεπον τὸν δίκαιον, ἐλησμόνουν τὴν ἰδικήν των φύσιν, μάλιστα δὲ ὄχι τὴν φύσιν των ἀλλὰ τὴν θηριωδίαν των, καὶ ἐνῶ παρέμεινον ἐντὸς τῆς φύσεώς των μετέτρεπον τὴν θηριωδίαν των εἰς ἡμερότητα. Παρατήρησε δὲ καὶ τοῦτο τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸν Δανιήλ. Διότι, ἂν καὶ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς λέοντας τόσον θαρραλέος ἦτο, ὥσταν νὰ ἦσαν γύρω του πρόβατα. Ἡ θαρραλέα ὁμολογία τοῦ δικαίου ἦτο καλινδὸς εἰς τὰ θηρία καὶ δὲν τὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐκδηλώσουν τὴν θηριωδίαν των. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ὁ θαυμαστός Νῶε συνανεστρέφετο εὐκόλως μὲ τὰ θηρία καὶ δὲν τὸν καθήλωσαν οὔτε ὁ στενὸς κῶρος, οὔτε ἡ παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε κλεισθῆ ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται οὔτε ἀέρα νὰ παίρνη, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν ὅλα ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν εὐκόλα καὶ ἐζοῦσεν εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸν δεσμοπήριον, ὅπως ζῶμεν ἐμεῖς εἰς τὰ λιβάδια καὶ τοὺς δενδροφυτευμένους τόπους. Τοῦτο συνέβη, διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὰ δύσκολα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν εὐκόλα. Αὕτῃ εἶναι ἡ συνήθεια τῶν δικαίων. Ὅταν δηλαδὴ ὑποφέρουν κάτι διὰ τὸν Θεόν, δὲν προσέχουν τὴν φαινομένην δυσκολίαν τῶν συμβαινόντων, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν ὑπομένουν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν.

Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος ὠνόμαζεν ἐλαφράς ὄλας ἐκεῖνας τὰς δοκιμασίας, τὰ δεσμοπήρια, τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, ὄχι ἐπειδὴ ἦσαν ἐλαφραὶ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τῶν γεγονότων τόσον ἰσχυροποιῶσε τὸν χαρακτῆρα του, ὥστε δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας θλίψεις. Ἄκουε δὲ αὐτὸν ὁ ὁποῖος λέγει «Διότι ἡ στιγμιαία καὶ ἐλαφρὰ θλίψις μᾶς προετοιμάζει κατ' ἐξοχὴν αἰώνιον βάρος δόξης»¹². Ἡ προσμονὴ τῆς δόξης, λέγει, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς καταλάβῃ καὶ τῆς συνεχοῦς ἐκείνης ἀνέσεως μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τὰς συχνὰς αὐτὰς θλίψεις καὶ νὰ τὰς νομίζωμεν ἐλαφράς. Εἶδες πῶς ἡ

τὸν Θεὸν πόθος τὴν τῶν δεινῶν ἐπίτασιν καὶ οὐδὲ αἰσθησθῆναι συγχωρεῖ λαβεῖν τῶν ἐπιόντων; Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὐδὲς πάντα πρῶτως ἔφερε, τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος.

- 5 «Καὶ ἔκλεισεν», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν. Καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμός τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφύετο ἡ κιβωτός». Σκόπει πάλιν πῶς τῇ διηγήσει αἰξεί τὸν φόβον καὶ ἐξογκοῖ τὸ γεγενημένον. Ἐγένετο γάρ, φησὶν, ὁ κατα-
- 10 κλυσμός τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐπληθύνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπῆρε τὴν κιβωτὸν, καὶ ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφύετο ἡ κιβωτός ἐπάνω τοῦ ὕδατος· τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς.
- 15 6. Ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγεῖται τὴν πολλὴν τῶν ὑδάτων φορὰν, καὶ οὐκ ἐφ' ἐκάστης αἰξείσιν ἐλάμβανεν ἢ πλημμύρα τῶν ὑδάτων. «Ἐπεκράτει γὰρ τὸ ὕδωρ», φησί, «σφόδρα σφοδρῶς, καὶ ἐπεκάλυψε πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. Δεκαπέντε πήχεις ἐπάνω ὑψώθη
- 20 τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπέκλυζεν ἅπαντα τὰ ὄρη». Εἰκότως ἄκονόμησεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης κλεισθῆναι τὴν κιβωτὸν, ὥστε μὴ ὄραν τὸν δίκαιον τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσοῦτον εἰῶν ἀριθμὸν καὶ μετὰ τοσαύτας γενεὰς ἀκούοντες μόνον τῆς Γραφῆς τὴν διήγησιν οὐσιελλόμεθα καὶ ἐν ἀμη-
- 25 χανία γινόμεθα, τί εἰκός ἦν τὸν δίκαιον ἐκείνον παθεῖν, εἴ γε τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα τὴν ἄδυsson ἐκείνην τὴν ἀφόρητον; Πῶς γὰρ ἂν ἠδυνήθη ἂν πρὸς βραχὺ ἀντισχεῖν; οὐχὶ δὲ εὐθέως ἐκ πρώτης ὕψεως ἂν ἐξέσειη τῆς ψυχῆς ἀποσιάσης καὶ μηκέτι δυνηθείσης ἐνεργεῖν τῶν τοσοῦτων δεινῶν
- 30 τὴν θέαν; Ἐννόει γὰρ μοι, ἀγαπητέ, πῶς νῦν μικρᾶς ἐπομβρίας γενομένης ἐναγώνιοι γινόμεθα, περὶ τοῦ παντός δεδοίκαμεν, περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς ἀπαγορευόμεν.

ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν μετριάζει τὴν ἔντασιν τῶν συμφορῶν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τὰ θλιβερά ἐπακόλουθα; Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Νῶε ὑπέφερε τὰ πάντα μὲ ἡρεμίαν τρεφόμενος μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν.

«Καὶ ἔκλεισε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ ἀπ' ἔξω. Καὶ συνέβη ὁ κατακλυσμός ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερονύκτια καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο». Παρατήρησε πάλιν, πῶς μὲ τὴν διήγησιν αὐξάνει τὸν φόβον καὶ παρουσιάζει ζωντανὰ τὰ γεγονότα. Διότι, λέγει, «ὁ κατακλυσμός ἐγένεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀλόκληρα ἡμερόνυκτα, καὶ τὸ νερὸ ὑψώθη καὶ ἐσήκωσε τὴν κιβωτὸν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ τὸ νερὸ ἐπολλαπλασιάζετο ὑπερβολικῶς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐπάνω εἰς αὐτό. Τὸ δὲ νερὸ ἐκυριαρχοῦσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν».

6. Πρόσεχε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν μᾶς διηγεῖται τὴν ὀρμητικότητα τῶν ὑδάτων καὶ ὅτι κάθε ἡμέραν ἠῤῥξανεν ἡ πλημμύρα αὐτῶν. Διότι, λέγει, «Τὸ νερὸ ἐπικρατοῦσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἐοκέπασεν δλα τὰ ὑψηλά βουνά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπ' τὸν οὐρανόν. Τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑψηλά ὄρη καὶ τὰ ἐοκέπασε». Εὐλόγως λοιπὸν ἐφρόντισεν ὁ Θεὸς νὰ κλεισθῇ ἡ κιβωτὸς, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ ὁ δίκαιος τὰ συμβαίνοντα. Διότι ἐὰν ἡμεῖς τρομάζωμεν καὶ εὐρισκώμεθα εἰς τέτοιαν ἀμηχανίαν, ὅταν ἀκούωμεν μόνον τὴν διήγησιν τῆς Γραφῆς, ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια καὶ μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς, τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἐὰν ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην κόλασιν; Πῶς θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνθέξῃ ἔστω καὶ δι' ὀλίγον; Δὲν θὰ ἀπέθνησκεν ἀμέσως μὲ τὴν πρώτην ματιάν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν θέαν τῶν τόσων συμφορῶν; Διότι, ἀγαπητέ, σκέψου πῶς καὶ ἡμεῖς ἀγωνιῶμεν, ὅταν γίνῃ μία μικρὰ καταιγίς, πῶς φοβώμεθα διὰ τὸ κάθε τι καὶ ἀπογοητευόμεθα λόγου χάριν διὰ

- Τί τοίνυν εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον ἰοῖε παθεῖν πρὸς
 τοσοῦτον ὕψος ὀρώγια τὰ ὕδατα κορυφούμενα; Ἐπάνω γάρ,
 φησί, τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις ὑψώθη τὸ ὕδωρ. Ἀνα-
 μνήσθητί μοι ἐπιαῦθα, ἀγαπητέ, τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου
 5 ρηθέντων, διε ἔλεγεν «Ὅθ' μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου
 ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»· καὶ
 πάλιν· «Ἐφθάρη ἡ γῆ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς ἀδικίας»· καί,
 «Εἶδε Κύριος τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, διὸ κατέφθειρε
 πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς».
- 10 Ἐπεὶ τοίνυν ὀλοκλήρου καθαροῦ ἐδεῖτο ἡ οἰκουμένη,
 καὶ ἐχρῆν αὐτὴν ἅπαντα τὸν ρύπον ἀποκαθάρασθαι, καὶ τὴν
 ζύμην ἅπασαν τῆς προλαβοῦσης πονηρίας ἀναιρεθῆναι, καὶ
 μηδὲ ἵχνος τῆς κακίας ἀπολειφθῆναι. Ἄλλ' ὥσπερ ἀναστοι-
 χεῖωσιν τινα γενέσθαι, καθάπερ τεχνίτης ἄριστος, ἐπειδὴν
 15 λάβῃ σκεῦος ὑπὸ τοῦ χρόνου παλαιωθὲν καὶ καταδαπανηθὲν,
 ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ ἰοῦ, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλὼν καὶ πα-
 ρασκευάσας πάντα τὸν ἰὸν ἀποθέσθαι, μεταπλάττει καὶ μετα-
 σκευάζει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐμορφίαν ἐπανάγει. Οὕτω
 καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διὰ τοῦ
 20 ἰοῖε κατακλυσοῦ καθάρας, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἐλευθερώσας τῆς
 κακίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μολυσμοῦ, καὶ τῆς φθορᾶς
 τῆς πολλῆς, λαμπροτέραν αὐτὴν ἀπειργάσατο, ἄνωθεν ἡμῖν
 δείξας αὐτῆς φαιδρὸν τὸ πρόσωπον καὶ οὐ συγχωρήσας
 οὐδὲ ἵχνος τῆς προτέρας ἀμορφίας καταλειφθῆναι.
- 25 «Ἐψώμη», φησὶν, «ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πή-
 χεις τὸ ὕδωρ». Οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν ταῦτα διηγεῖται ἡ Γραφή,
 ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, διὸ οὐ μόνον ἄνθρωποι, καὶ κτήνη, καὶ
 τετραπόδα, καὶ ἐρπετὰ ὑποβρύχια γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὰ
 πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὄρεσι διητιάτο, θηρία
 30 λέγω καὶ ἕτερα ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ὑψώθη

13. Γεν. 6, 3.

14. Γεν. 6, 11-12.

τὴν ζωὴν μας. Τί ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὅταν ἔβλεπε τὰ νερὰ νὰ φθάνουν εἰς τέτοιο ὕψος; Διότι, λέγει, «τὸ ὕδωρ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Ἐνθυμήσου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλεγεν· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους αἰωνίως διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»¹³. καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ καὶ ἐγένεμισεν ἀπὸ ἀδικίας. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ἡ γῆ διεφθαρμένη, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον διαφθεῖρει τὴν ζωὴν τους»¹⁴.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ὁλόκληρος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ γενικὴν κάθαρσιν καὶ ἔπρεπε νὰ καθαρῖσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν, νὰ ἐξαφανίσῃ ὅλην τὴν ζύμην τῆς προηγουμένης πονηρίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ κανὲν ἵχνος κακίας. Καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ κάποια ἀνάπλασις τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὅταν θὰ πάρῃ ἓνα σκεῦος πεπαλαιωμένον καὶ ἐφθαρμένον ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀπὸ τὴν σκωρίαν, καὶ ἀφοῦ τὸ βάλῃ εἰς τὴν φωτιά καὶ ἀφοῦ τὸ ἐτοιμάσῃ νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλην τὴν σκωρίαν, τὸ μεταπλάττει καὶ τὸ ἀνακατασκευάζει καὶ τὸ ξαναδίδει τὴν ἀρχικὴν ὁμορφίαν του. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀφοῦ ἐκαθάρισε τότε ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην μὲ τὸν κατακλυσμὸν καὶ κατὰ κάποιον τρόπον, ἀφοῦ τὴν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸν μολυσμὸν καὶ τὴν πολλὴν διαφθοράν, τὴν ἔκανε λαμπροτέραν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ προσώπου της ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ κανὲν ἵχνος τῆς προηγουμένης ἀσχημίας της.

«Ἀνυψώθη», λέγει, «τὸ ὕδωρ δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται ἡ Γραφὴ αὐτὰ τυχαῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, πὼς ὅχι μόνον ἄνθρωποι καὶ κτήνη καὶ τειράποδα καὶ ἔρπετὰ ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὰ νερὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐζοῦσαν εἰς τὰ ὄρη, ἐννοῶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλλα ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο

ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις», ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δεοπίου εἰς ἔργον ἐξῆλθεν. Ἐλεγε γάρ, ὅτι «Ἐπι ἐπὶ ἡμέραι, καὶ ἐπάγω κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐξαλείψω ἅπασαν τὴν ἐξανάσασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήτους, καὶ ἀπὸ ἐρπειῶν ἕως πειρινῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Οὐχ ἵνα τοῖνον ἀπλῶς τὴν εἰς ὕψος τῶν ὑδάτων κορυφὴν ἡμᾶς διδάξῃ, ἢ θεία Γραφή ταῦτα διηγείται, ἀλλ' ἵνα μετὰ τούτου συνιδεῖν δυνηθῶμεν, ὅτι οὐδὲν ὄλως, οὐ τῶν ἀλόγων, οὐ τῶν θηρίων, οὐ τῶν κινήτων ὑπελείφθη, ἀλλὰ πάντα ἐξηλείφθη μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Ἐπειδὴ δι' αὐτὸν ἅπαντα ταῦτα παρήχθη, τούτου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα συναπολαύει τῆς ἀπωλείας. Εἴτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰς ὅσον ὕψος ἐκορυφώθη τῶν ὑδάτων ἢ φύσις καὶ δι' ὑπερανέβη τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων εἰτέρους δέκα πέντε πήχεις, τὴν ἑαυτῆς ἀκρίθειαν μιμουμένη πάλιν φησί· «Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πειρινῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ πᾶν ἐρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ πάντα ὅσα ἔχει προὐκὴν ζωῆς, καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν». Οὐχ ἀπλῶς ἠνίξαιτο λέγουσα, «Καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς», ἀλλ' ἵνα σε διδάξῃ, ὅτι πάντες μὲν ἀπολώλασιν, ὁ δὲ δίκαιος μόνος μετὰ τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ πάντων διεσώθη. Ἐκεῖνοι γὰρ προλαβόντες, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ διαταγὴν· κατὰ τὴν ξηρὰν, τὴν κιβωτὸν κατέλαβον.

«Καὶ ἐξῆλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήτους καὶ ἐρπειῶν, καὶ πειρινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις τὴν πανωλεθρίαν διδάσκει τὴν γεγεννημένην, καὶ δι' οὐδὲν τῶν ὄντων διέφυγεν, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπεπνίγησαν,

λέγει «Καὶ ἀνυψώθησαν τὰ ὕδατα δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη» διὰ τὸ νὰ μάθῃς καλά, ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου. Διότι ἔλεγεν ὅτι, «ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμόν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ θὰ ἐξαφανίσω ὀλόκληρον τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἀπὸ ἄνθρωπον μέχρι κτῆνος καὶ ἀπὸ ἔρπειτὰ μέχρι τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»¹⁵.

Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται λοιπὸν αὐτὰ ἡ Γραφή, διὰ τὸ νὰ μᾶς διδάξῃ ἀπλῶς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν τὰ νερά, ἀλλὰ διὰ τὸ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν καλῶς μαζὶ μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔμεινε τελείως τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, οὔτε ἀπὸ τὰ κτῆνη, ἀλλὰ ὅλα ἐξηφανίσθησαν μαζὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐφ' ὅσον ἐδημιουργήθησαν ὅλα αὐτὰ δι' αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ συμμετέχουν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν καταστροφὴν, ὅταν ἐπρόκειτο αὐτός νὰ ἀφανισθῆ. Ἐπειτα, ἀφοῦ μᾶς ἀνέφεραν εἰς ποῖον ὕψος ἔφθασαν τὰ νερά καὶ ὅτι αὐτὰ ὑπερέβησαν τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν κατὰ δέκα πέντε πήχεις, ἡ Γραφή μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν πάλιν λέγει· «Καὶ ἀπέθανε κάθε ζῶσα ὑπαρξίς τῆς γῆς καὶ κάθε ἄνθρωπος, καὶ ὅλα τὰ ζωντανά, καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ ἔρπειτὰ τῆς γῆς, καὶ ὅλα ὅσα εὐρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐξωλοθρεύθησαν». Δὲν εἶναι τυχαία ἡ πληροφορία ὅτι «Ἀπέθανον ὅλοι, ὅσοι ἦσαν ἐπάνω εἰς τὴν ξηρὰν»· ἐλέχθη διὰ τὸ νὰ σὲ διδάξῃ, ὅτι οἱ πάντες κατεστράφησαν ἐκτός ἀπὸ τὸν δίκαιον Νῶε, ὁ ὁποῖος διεσώθη μὲ ὅλους, ὅσους ἦσαν μέσα εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι ἐκεῖνοι ἐγκαταλείψαντες τὴν ξηρὰν εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐξηφάνισεν ὁ Θεὸς κάθε ὑπαρξίν, ἡ ὁποία ἦτο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τὰ ζῶα, τὰ ἔρπειτὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ». Πρόσεχε πῶς διδάσκει καὶ μία καὶ δύο φορές καὶ περισσότερον τὴν πανωλεθρίαν ποὺ συνέβη καὶ πῶς δὲν διέφυγε τὴν καταστροφὴν οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ ζωντανά, ἀλλὰ ὅλοι κατεπνίγησαν ἀπὸ τὰ νερά καὶ τὸ

καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ τὸ τῶν ἀλόγων. «Καὶ
κατελείφθη», φησί, «μόνος Νῶε, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ
κιβωτῷ. Καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἑκατὸν πενή-
κοντα ἡμέρας». Ἐπὶ τριακταίας, φηοῖν, ἡμέρας ἔμεινε κορυ-
5 φούμενον τὸ ὕδωρ. Ἐννόει μοι πάλιν ἐνιαῦθα τοῦ δικαίου
τὴν μεγαλοφυχίαν καὶ τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολήν. Τί οὐκ
ἂν ἔπαθεν ὑπογράφων τῇ διανοίᾳ καὶ ὁρῶν, ὡς εἰπεῖν, τῷ
λογισμῷ τὰ σῶματα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ τῶν κτηνῶν, τῶν
καθαρῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων, τὸν κοινὸν θάνατον ὑπομεί-
10 νατα, καὶ ὁμοῦ πεφυρμένα, καὶ σῆδεμίαν διαφορὰν γενο-
μένην; Καὶ μετὰ τούτου πάλιν, ἐπειδὴ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἀνα-
λογιζόμενος, τὴν μόνωσιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν διαγωγὴν ἐ-
κείνην τὴν ὀδυνηράν, καὶ σῆδεμίαν σῆδαμόθεν παραμυθίαν,
οὐκ ἀπὸ συντυχίας, οὐκ ἀπὸ θέας, ἀλλ' σὺδὲ τὸν χρόνον
15 εἰδὼς ἀκριβῶς, πόσον ἤμελλεν ἀνέχεσθαι τῆς ἐν τῷ δε-
σμοτηρίῳ ἐκείνῳ διαγωγῆς;

Ἔως γὰρ ὁ κύππος τῶν ὑδάτων καὶ ὁ πάταγος ἦν, καθ'
ἐκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντα αὐτῷ τὸν φόβον ἐνεργάζετο. Τί
γὰρ ἦν εἰκὸς αὐτὸν χρησιτὸν ὑποπιεῦσαι, ὁρῶντα ἐπὶ ἑκατὸν
20 πενήκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς ταυτίτητος τὰ ὕδατα μένοντα
καὶ εἰς ὕψος ἐγειρόμενα καὶ οὐδὲ τὸ τυχόν λήγοντα; Ἄλλ'
ὅμως ἔφερε γενναίως, εἰδὼς τοῦ Δεσπότου τὸ εὐμήχανον,
καὶ δι' αὐτοῦ ὄντος τῆς φύσεως ἅπαντα ποιεῖ καὶ μειο-
σκευάζει, πρὸς δ' βούλειαι καὶ οὐκ ἐδυσχεραίνει πρὸς τὴν
25 ἐκείσε διαγωγὴν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ροπὴ συνεφαπτομένη
ἐνεύρου αὐτοῦ τὴν προθυμίαν καὶ ἀρκοῦσαν παρεῖχε παρα-
μυθίαν οὐκ ἀφιεῖσα καταπεσεῖν τοὺς λογισμούς, καὶ οὐδὲ
ἀγεννές τι καὶ ἄνανδρον λογίσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προλα-
θὼν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε, τῆς ἀρειῆς τὴν ἀκριβείαν,
30 τῆς δικαιοσύνης τὴν ἐπίτασιν, τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν,
καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου λοιπὸν αὐτῷ μετὰ δαυριλείας
ἐχορηγεῖτο, ἢ ὑπομονή, ἢ ἀνδρεία, τὸ πρῶτος ἅπαντα φέ-
ρειν, τὸ ἀνασχεῖσθαι τῆς οἰκήσεως τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ, τὸ

ἀνθρώπινον γένος καὶ τὸ γένος τῶν ζώων. «Καὶ ἔμεινε», λέγει, «εἰς τὴν ζωὴν μόνος ὁ Νῶε καὶ οἱ εὐρισκόμενοι μετ' αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτὸν. Καὶ ἀνέβαινε ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας. Ἐπὶ τόσας ἡμέρας, λέγει, ἀνέβαινε τὸ ὕψος τοῦ ὕδατος. Κατανόησε πάλιν ἐδῶ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνδρείαν του. Τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ σκεπτόμενος καὶ βλέπων μετὰ τὴν φαντασίαν του τὰ ἀνθρώπινα σώματα καὶ τὰ σώματα τῶν ζώων, τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, νὰ ἔχουν θανατωθῆ, ὑποστάντα τὸν ἴδιον θάνατον καὶ νὰ εἶναι ἀναμεμειγμένα ὅλα μαζὶ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία διαφορά; Καὶ μαζὶ μετὰ αὐτὸ πάλιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν γεμάτην ἀπὸ πόνου ζωὴν του, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν παρηγορίαν ἀπὸ πουθενά, οὔτε ἀπὸ συνάντησιν, οὔτε ἀπὸ τὴν θέαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸν χρόνον ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀνεχθῆ τὴν ζωὴν μέσα εἰς ἐκεῖνο τὸ δεσποτικόν;

Ἔως οὗτο ἠκούετο ὁ κτύπος καὶ ὁ θόρυβος τῶν ὑδάτων, αὐτὸ ἔκανε νὰ αὐξάνῃ ὁ φόβος του καθημερινῶς. Διότι τί καλόν, ἦτο φυσικόν, νὰ περιμένῃ αὐτός, ἀφοῦ ἔβλεπεν, ὅτι ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας τὰ νερὰ εἶχον σταθερὰν πορείαν, νὰ αὐξάνῃ τὸ ὕψος των καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου; Καὶ ὅμως τὰ ὑπέφερεν ὅλα μετὰ γενναιοψυχίαν, ἀφοῦ ἐγνώριζε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι, ὡς δημιουργὸς τῆς φύσεως, τὰ πάντα κάνει καὶ μεταποιεῖ, ὅπως θέλει, καὶ δὲν ἔστενοχωρεῖτο δι' ἐκεῖνον τὸν τρόπον ζωῆς. Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ποῦ τὸν περιέβαλλε τοῦ ἐδυνάμωνε τὴν προθυμίαν καὶ τοῦ ἔδιδε παρηγορίαν καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἀπογοητευθῆ καὶ νὰ σκεφθῆ κάτι τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνανδρον. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἐπέδειξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀρετῆς του, τὴν πολλὴν ἀρετὴν του, τὴν ὑπερβολικὴν του πίστιν, διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐδίδοντο εἰς αὐτὸν πλοῦσια ἢ ὑπομονή, ἢ γενναιοψυχία, ἢ δύναμις νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μετὰ πραδότητα, νὰ ἀνέχεται τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν

μηδεμίαν λύμην ἐκεῖθεν δέξασθαι, ἰὸ μὴ διαφθαρῆναι, μηδὲ δυοχερᾶναι τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων διαγωγὴν.

7. Τοῦτον οὖν παρακαλῶ, τὸν δίκαιον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ τὰ παρ' ἐαυτῶν σπουδάζωμεν εἰσφέρειν, ἵνα ἀ-
 5 ξίους ἐαυτοὺς κατασκευάσωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀναμένει τὰς παρ' ἡμῶν ἀφορμὰς, ἵνα πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν φιλοτιμίαν. Μὴ τοίνυν διὰ ραθυμίαν ἀποσιερωμένους ἐαυτοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν, ἀλλὰ σπεύδωμεν, καὶ ἐπειγόμεθα τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι καὶ τῆς ὁ-
 10 δοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἄρπασθαι, ἵνα τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυναθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τι χρῆσιδόν ἡμᾶς ποτε κατορθῶσαι μὴ τῆς ἄνωθεν ροπῆς ἀπολαύσαντας. Καθ' ἅπερ οὖν εἰς ἄγκυραν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐξαοιήσαντες ἐαυτοὺς τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπί-
 15 δος, οὕτως ὤμεν, καὶ μὴ πρὸς τὸν πόνον βλέπωμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὸν πόνον ἀμοιβὴν λογιζόμενοι κούφως ἅπαντα φέρωμεν. Ἐπεὶ καὶ ἔμπορος, ἐπειδὴν τὸν λιμένα ἐκβαίνη, καὶ τοῦ πελάγους ἐν μέσῳ γένηται, οὐ τοὺς πειραιάς, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κατὰ θάλασ-
 20 σαν, καὶ τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολὰς, καὶ τοὺς ἐπαλλήλους χειμῶνας, καὶ ἀποτυχίας λογίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τὸ διαφυγεῖν ταῦτα προσγιγνώμενα κέρδη, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος ἅπαντα μετ' εὐκολίας καταδέχεται τὰ προλαβόντα μοχθηρά, ἵνα πλείονα περιβάληται χρήματα καὶ οὕτω οἴκα-
 25 δε ἐπανέλθῃ.

Καὶ ὁ γηπόνος δὲ οὐ τοὺς κατὰ τὴν γεωργίαν μόχθους ἐννοεῖ μόνον, καὶ τὰς ἐπομβρίας, καὶ τῆς γῆς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τῆς ἐρροϊθῆς τὴν ἔφοδον, καὶ τῶν ἀκροίδων τὴν λύμην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλω καὶ τὰ δράγματα ὑπογράφων
 30 τοῖς λογισμοῖς, ἅπαντα φέρει γενναίως, οὐδεμίαν τῶν πόνων αἰσθησὶν λαμβάνων διὰ τὴν τῶν χρησιῶν προσδοκίαν, καίτοι ἀδήλου τῆς ἐλπίδος οὐσης, ἀλλ' ὅμως ταῖς χρησιμοτέ-
 ραις ἐλπίσι τρεφόμενος, οὐκ ἀπαγορεύει πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ πάντα τὰ παρ' ἐαυτοῦ εἰσφέρει, ἀναμένων τῶν

κιβωτόν, τὸ νὰ μὴ πάθῃ καμμίαν βλάβην ἐκεῖ, νὰ μὴ καταστραφῇ καὶ νὰ μὴ δυσκολεύεται νὰ ζῆ μαζὶ μὲ τὰ ἄλογα ζῶα.

7. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἑμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν ὅτι ἡμποροῦμεν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ δεχθοῦμεν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο περιμένει νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην φιλοτιμίαν του. Ἄς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰς θείας δωρεὰς καὶ ἄς σπεύσωμεν μὲ βίαν νὰ κάμωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας ἐξασφαλίζοντες τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλίωσιν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ κατορθώσωμεν κάτι καλὸν χωρὶς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Ἐφοῦ λοιπὸν στερεώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν μὲ ἄγκυρα ἀσφαλῆ καὶ ἀμετακίνητον, νὰ παραμείνωμεν ἔτοι καὶ νὰ ὑποφέρωμεν ὅλα εὐκόλως ἀποβλέποντες ὄχι πρὸς τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν ἀμοιβὴν μετὰ ἀπὸ τὸν κόπον. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος, ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ φθάνῃ εἰς τὴν μέση τοῦ πελάγους δὲν συλλογίζεται μόνον τοὺς πειρατὰς, τὰ ναύαγια, τὰ θηρία τῆς θαλάσσης, τὴν θύελλαν, τὰς συχνὰς κακοκαιρίας καὶ τὰς ἀποτυχίας, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη πού θὰ ἀποκτήσῃ μετὰ ὅταν θὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτὰ, καὶ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, δέχεται ὅλας τὰς δοκιμασίας, διὰ νὰ κερδίσῃ περισσότερα χρήματα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ πλουσιώτερος εἰς τὴν πατρίδα.

Καὶ ὁ γεωργὸς δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς κόπους τῆς γεωργίας καὶ τὰς πλημμύρας καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γῆς τὴν ἐρυσίβην καὶ τὴν ζημίαν τῶν ἀκρίδων, ἀλλ' ἀναλογίζεται καὶ τὴν συγκομιδὴν καὶ ὑποφέρει τὰ πάντα μὲ καρτερίαν χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τοὺς κόπους, διότι προσμένει τὴν καρποφορίαν. Καὶ ἂν καὶ εἶναι ἀβεβαία ἡ ἐλπίς τῆς συγκομιδῆς, ὅμως δὲν ἀποφεύγει τοὺς κόπους, τρεφόμενος μὲ τὰς καλύτερας ἐλπίδας καὶ προσφέρει κάθε θυσίαν, διότι περιμένει νὰ ἀμειφθοῦν

- πόνων λαβεῖν τὰς ἀμοιβὰς. Καὶ ὁ σιρραιώτης δὲ πάλιν ὄπλα περιτίθειαι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔξειοι καὶ οὐκ ἐννοεῖ μόνον τὰ τραύματα καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας ταιλαιπωρίας, ἀλλὰ τὴν νίκην καὶ
- 5 τὰ τρόπαια ἐαυτῷ ὑπογράφων, οὕτω τὴν τῶν ὄπλων πανευχίαν περιβάλλεται. Καὶ ἀδηλίας πολλῆς οὔσης καὶ ἀποτυχίας, πάντα τοιοῦτον ἀποσοῦμενος λογιζομέν, καὶ χρησιὰς ἐλπίδας ἐαυτῷ ὑπογράφων, πάντα ὄκνον ἀποιίθειαι, καὶ λυθῶν τὰ ὄπλα πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παρατάξιν ὀρμῆ.
- 10 Εἰ τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἔμπορος, καὶ γηρόνος, καὶ σιρραιώτης, ἔνθα καὶ ἄδηλος ἢ ἐλπίς, καὶ ἀποτυχίαί πλείους, καὶ τὰ κωλύματα, καθάπερ ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ὅμως οὐδεὶς τούτων ἀπαγορεύων πρὸς τοὺς πόρους ἀφίσταται τῆς χρησιωτέρας ἐλπίδος, ποίας ἂν ἡμεῖς
- 15 συγγνώμης ὑχοίμεν ἀποκνοῦντες πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ οὐχὶ πάντα πόνον ἀτιομάτως καταδεχόμενοι, οὕτως ἀσφαλοῦς οὔσης τῆς ἐλπίδος, καὶ ἰσοσούτων ἀποκειμένων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας νικώσης τῆς ἀμοιβῆς πάντα τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα;
- 20 Ἄκουε τοίνυν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος μετὰ ἰσοσῦτας καὶ τηλικαύτας θλίψεις, καὶ τὰς ἀπαγωγὰς, καὶ τὰ δεσμοτήρια, καὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινούς· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
- 25 φησί, θανάτοις ἐαυτοὺς ἐκδῶμεν, ὅπερ ἢ φύσις οὐ δέχεται, εἰ καὶ ἡ γνώμη νικῶσα τὴν φύσιν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν στεφανοῦται, οὐδὲν ἄξιον ὑπομένομεν τῶν μελλόντων ἡμᾶς, φησί, διαδέχεσθαι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς δόξης τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.
- 30 Ὅρα πόσον τῆς δόξης τὸ μέγεθος, ἧς ἀπολαύουσιν οἱ τὴν ἀρετὴν μεταδιώκοντες, ὡς νικᾷν αὐτὴν πάντα, ὅσαπερ ἂν τις ἐπιδειξασθαι δυνήθῃ· καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν τὴν κορυ-

οί κόποι του. Καὶ ὁ στρατιώτης πάλιν, παίρνει τὸν ὀπλισμὸν τοῦ καὶ πηγαίνει εἰς τὸν πόλεμον καὶ δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς τραυματισμοὺς καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἐχθρικὰς ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας τλαιπωρίας, ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην καὶ τοὺς θριάμβους καὶ ἔτσι περιβάλλεται τὴν πανοπλίαν. Ἐὰν καὶ ὑπάρχει ἀβεβαιότης καὶ νὰ ἀποτύχη, ἀφοῦ διώξῃ τέτοιας σκέψεις καὶ ἐνισχυθῇ μὲ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας, ἀφήνει κάθε ὀκνηρίαν καὶ ἀφοῦ πάρῃ τὰ ὄπλα ὀρμᾶ πρὸς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν.

Ἐὰν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ὁ ἔμπορος καὶ ὁ στρατιώτης, καὶ ὁ γεωργός, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐλπίς εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ αἱ ἀποτυχίαι περισσότεραι καὶ τὰ ἐμπόδια, ὅπως ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, ἐὰν αὐτοὶ δὲν ἀπελπίζονται καὶ δὲν ἀποφεύγουν τοὺς κόπους, ποίαν συγχώρεσιν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ μὴ δεχόμενοι αὐθορμήτως τοὺς κόπους, ἐνῶ εἶναι τόσον ἀσφαλῆς ἡ ἰδικὴ μας ἐλπίς καὶ ἐνῶ ὑπάρχουν τόσα ἀγαθὰ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ ἔχωμεν μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀπ' αὐτὰ πού θὰ κάνωμεν;

Ἄκουε, λοιπόν, καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας καὶ τόσας θλίψεις καὶ τὰς τόσας ἀπαγωγὰς καὶ φυλακίσεις καὶ τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, λέγει. «Δὲν συγκρίνονται καθόλου αὐτά, πού ὑποφέρομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μὲ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς». Καὶ ἐάν, λέγει, κάθε ἡμέραν παραδίδωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν θάνατον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν τὸ δέχεται ἡ φύσις, ἂν καὶ ἡ προαίρεσις βραβεύεται ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου νικῶσα τὴν φύσιν, ὅμως, λέγει, δὲν ὑπομένομεν τίποτε τὸ ἰσάξιον μὲ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ μὲ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς.

Πρόσεξε λοιπόν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν, ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετὴν, ὥστε νὰ ὑπερβαίνῃ αὐτὴ ὅλα, ὅσα θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατορθώσῃ,

φὴν φθάσῃ καὶ οὕτω λείπεται. Τί γὰρ ἰσοοῦτιον ἄνθρωπος ἐπιδειξασθαι δύναται, ὡς ἐπαξίως ἀθλῆσαι τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας; Εἰ δὲ Παῦλος ὁ ἰσοοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἔλεγεν, «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν
 5 μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς», ὁ λέγων, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω», καὶ πάλιν, «Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα», ἢ ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ μὴδὲ τὸν τυχόντα κάματον ὑπὲρ τῆς ἀρειῆς ἀναδέξασθαι βουλόμενοι, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἄνεσιν μειαδιώκοντες, καὶ τοῦτο περισκοποῦντες, ὅπως μὴ
 10 δεμίαν πείραν λάβωμεν τῶν λυπηρῶν, καὶ ταῦτα εἰδοῦτες, ὅτι οὐχ οἶόν τε ἐτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, ὅτι οὐχ οἶόν τε ἐτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, μὴ πρότερον ἐνταῦθα τὸν διὰ τῆς ἀθλήσεως ποθήσαντας θίον; Αἱ γὰρ θλίψεις αὗται πρόξενοι γίνονται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεσιήσεως, καὶ τὸ μικρὸν ἐνταῦθα κάμνειν πολλὴν ἡμῖν ἐκεῖ
 15 τὴν παρησίαν χαρίζεται, μόνον εἰς βουλώμεθα κατὰ τὴν συμβολὴν τούτου τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου πορεύεσθαι. Ἐννόει, ἀγαπητέ, ὅτι κἂν λυπηρὰ ἦ τὰ συμπύπνια, ἀλλὰ πρόσκαιρα· τὰ μέντοι ἐκεῖ διαδεξόμενα ἡμᾶς ἀγαθὰ, ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, φησί, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

Ἐνέγκωμεν τοίνυν γενναίως τὰ πρόσκαιρα καὶ μὴ ἀποκάμωμεν πρὸς τοὺς τῆς ἀρειῆς πόνους, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν, καὶ ἀεὶ μερόντων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διότι καὶ ἂν θὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα πάλιν θὰ ὑστερῇ. Διότι τί ἤμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ συναγωνισθῇ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν ὁ τόσον μέγας Παῦλος ἔλεγε, «Δὲν εἶναι ἄξια τὰ παρόντα παθήματα νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν, ἢ ὅποια θὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς», ἐνῶ αὐτὸς παρεδέχετο, «Καθημερινῶς ἀποθνήσκω» καὶ πάλιν «Ἐκοπίασα περισσότερο ἀπὸ ὅλους», τί θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, ποῦ δὲν θέλομεν νὰ ὑποβληθῶμεν οὔτε εἰς τὸν παραμικρὸν κόπον χάριν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιδιώκομεν τὴν καλοπέρασιν καὶ ἐνδιαφερόμεθα μόνον νὰ μὴ δοκιμάσωμεν τὴν λύπην καθόλου, ἂν καὶ γνωρίζομεν, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν ἄνεσιν, ἐὰν δὲν ἀγαπήσωμεν πρῶτα τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν; Μὲ τὰς θλίψεις αὐτὰς γινόμεθα ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ παραμικρὴ προσφορὰ ἐδῶ μᾶς χαρίζει μεγάλην παρρησίαν ἐκεῖ μόνον ἂν θέλωμεν νὰ ζῶμεν συμφώνως μὲ τὴν συμβουλήν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης. Νὰ καταλάβῃς καλά, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ συμβαίνοντα ἐδῶ, ἂν καὶ εἶναι λυπηρά, εἶναι ὅμως πρόσκαιρα. Τὰ ἀγαθὰ ὅμως ποῦ θὰ μᾶς δοθοῦν ἐκεῖ εἶναι ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Διότι, λέγει, «ὅσα βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ὅσα ὅμως δὲν βλέπονται αἰώνια».

Ἄς ὑπομένωμεν, λοιπόν, μὲ καρτερίαν τὰ πρόσκαιρα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θη-
 ρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πε-
 5 τεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ
 ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν
 γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ».

1. Μεγάλη καὶ ἄφατος ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι
 δείκνυται ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐ-
 10 τοῦ ἢ ὑπερβολή, ἣν οὐ μόνον περὶ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ἐπι-
 δείκνυται, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλό-
 γων ζώων φύσιν. Δημιουργὸς γὰρ τῶν ἀπάντων τυγχάνων,
 εἰς πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα τὴν οἰκίαν ἐκτείνει
 ἀγαθότητα, διὰ πάντων ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ὅσην ποιεῖται
 15 πρόνοϊαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ διὲ πάντα ἄνωθεν
 καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπραγματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέ-
 ραν. Κἂν κολάζῃ τοίνυν, κἂν τιμωρῆται, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγα-
 θότητος καὶ ταῦτα κάκεινα ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ πάθει καὶ ὀργῇ
 τὰς τιμωρίας ἐπάγει, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἐγκόποι βουλόμενος,
 20 καὶ ὥστε μὴ πάνυ αὐτὴν προβῆναι. Ἐπεὶ καὶ νῦν, ὡς ἀκούε-
 τε, κατακλυσμὸν δι' οὐδὲν ἕτερον ἐπήγαγεν, ἀλλὰ κηδόμενος
 τῶν πρὸς ἰσοσύτην κακίαν ἑαυτοῦς ἐκδεδωκότων.

Καὶ ποία, φησί κηδεμονία, τὸ πάντας ὑπὸ τῶν ὑδάτων
 ἀναιρεθῆναι; Μὴ ἀπερισκέπτως φθέγγου, ἄνθρωπε, ἀλλ' εὐ-
 25 γνώμονι διανοίᾳ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου γινόμενα δέχου, καὶ
 ἰότε γνώση, ὅσης καὶ τοῦτο μάλιστα κηδεμονίας. Τὸ γὰρ
 τοὺς τὰ ἀνήκεστα ἁμαρτάνοντας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ
 τραύματα ἐπιτείνοντας, καὶ τὰ ἔλκη ἀνίατα ἐργαζομένους,
 ἐκ τῆς κακίας ἀπαλλάττειν, οὐχὶ κηδεμονίας ἦν τῆς μεγίστης;

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔρπετὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ὑπεχώρησεν».

1. Μεγάλη καὶ ἄρρητος ἀποδεικνύεται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὰ πού ἀνεγνώσαμεν προηγουμένως καθὼς καὶ ὑπερβολικὴ ἡ ἀγαθότης του, τὴν ὁποῖαν δὲν δείχνει μόνον εἰς τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων ζώων. Ἀφοῦ εἶναι Δημιουργὸς τῶν πάντων ἀπλώνει τὴν ἀγαθότητά του εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του διὰ νὰ μᾶς δείξη, πόσον ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ὅτι ἐκανόνισε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Καὶ ἂν κολάζη, λοιπόν, καὶ ἂν τιμωρῆ, τὰ κάνει αὐτὰ μὲ τὴν ἴδια ἀγαθότητά του. Διότι δὲν τιμωρεῖ μὲ πάθος καὶ ὀργήν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ πολὺ. Καὶ τώρα, ὅπως ἀκούετε, δὲν ἔκανε τὸν κατακλυσμὸν διὰ κανένα ἄλλον λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφρόντιζε δ' αὐτοῦς, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν κακίαν.

Καὶ ποία ἦτο ἡ φροντίς τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶπη κάποιος, μὲ τὸ νὰ καταστραφῶν τὰ πάντα μὲ τὰ ὕδατα; Μὴ ὀμιλεῖς μὲ ἀπεριοκεψίαν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τότε κατ' ἐξοχὴν θὰ μάθης πόσης φροντίδος ἀπόδειξις εἶναι καὶ αὐτό. Διότι τὸ νὰ ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτοῦς πού ἁμαρτάνουν ἀνεπανορθώτως καὶ μεγαλώνουν καθημερινῶς τὰ τραῦματά των καὶ κάνουν πληγὰς ἀνιάτους, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξις μεγίστου

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς τιμωρίας τρόπος οὐ πάσης γέμει φιλιαν-
 θρωπίας; Τὸ γὰρ τοὺς καὶ ἄνευ τούτου μέλλοντας τὸ τῆς
 φύσεως χρέος ἐκτείνει, οὕτως ἀλύπως ἐν μέρει τιμωρίας
 τὴν ζωὴν ἀποθέσθαι, καὶ μήτε αἰσθησθῆναι τοῦ γεγενημένου
 5 λαβεῖν, ἀλλ' ἀνωδύνως καὶ ἀναλγητὴ τὴν τιμωρίαν δέξασθαι,
 πόσης οὐκ ἂν εἴη σοφίας καὶ ἀγαθότητος; Καὶ αὐτὸ γὰρ
 πάλιν εἴ τις εὐσεβεῖ λογισμῶ καταμᾶνθαι τὸ γεγενημένον, ὅτι
 οὐκ εἰς τοὺς τιμωρηθέντας μόνον τὰ τῆς εὐεργεσίας γέγονεν,
 ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἐξῆς μέλλοντες ἔσεσθαι δύο τὰ μέγιστα
 10 ἐντεῦθεν ἐκαρπώσαντο ἀγαθὰ, (τὸ τε μὴ ἀλῶναι ἐν τοῖς
 αὐτοῖς, καὶ τὸ ἐκ τούτων τῶν γεγενημένων σωφρονεσιέτους
 γεγενῆσθαι), πόσῃ οὐκ ὠφείλον τῷ Θεῷ χάριν ὑπὲρ τού-
 των ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνων καὶ τῷ δέει τοῦ
 μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν σωφρονέστεροι γέγονασιν οἱ μετὰ ταῦτα
 15 καὶ τῷ ἀπάσης τῆς κακίας καὶ πονηρίας τὴν ζύμην ἀναιρεθῆ-
 ναι καὶ μηδένα καταλειφθῆναι διδάσκαλον αὐτοῖς τῆς κακίας
 καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι εὐεργ-
 γεσίαι μᾶλλον εἰσι καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ μάλιστα τὴν περὶ
 20 τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δεικνύουσι; Καὶ εἴ τις βουληθεῖη
 ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, εὐρήσει ἀπὸ
 τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἀπάσας τὰς τιμωρίας ἐπάγοντα τοῖς ἡμαρ-
 τηκόσιν. Ἐπεὶ καὶ τὸν Ἀδάμ, ἠνίκα παρέβη, οὐ κολάζων
 μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου. Καὶ
 25 ποῖα, φησὶν, εὐεργεσία τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ἐν τῷ παραδεισῷ
 διαγωγῆς; Μὴ ἀπλῶς τοῖς γινομένοις πρόσσεχε, ἀγαπητέ, μη-
 δὲ παρέργως τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καταμᾶνθανε, ἀλλὰ
 προδὲς τὸ θάθος κατόπιενε τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ
 εὐρήσεις ἅπαντα διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ γινόμενα. Εἰπέ γὰρ μοι,
 30 εἰ καὶ μετὰ τὴν παράθασιν τῶν αὐτῶν ἀπήλυσεν ὁ Ἀδάμ,
 ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθη; Εἰ γὰρ μετὰ τισαύτας παραγγελίας

ἐνδιαφέροντος; Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας δὲν εἶναι πλήρης φιλανθρωπίας; Διότι δι' αὐτούς, ποῦ πρόκειται νὰ ἀποθάνουν καὶ χωρὶς κατακλυσμόν, νὰ ἀποτελειώσουν τὴν ζωὴν των ἔτσι χωρὶς λύπην ἀντὶ ἄλλης τιμωρίας, καὶ οὔτε νὰ αἰσθανθοῦν καθόλου τὸ γεγονός, ἀλλὰ χωρὶς ἀγωνίαν καὶ πόνον νὰ δεχθοῦν τὴν τιμωρίαν, τοῦτο δὲν εἶναι μεγάλη σοφία καὶ ἀγαθότης; Καὶ πάλιν, ἂν κάποιος ἐξετάσῃ μὲ καλὴν διάθεσιν καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, θὰ ἴδῃ, ὅτι δὲν εὐεργετήθησαν μόνον αὐτοὶ ποῦ ἐτιμωρήθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἀπεκόμισαν τὰ δύο μεγαλύτερα ἀγαθὰ, (τὸ νὰ μὴ γίνουν δηλαδὴ δοῦλοι τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων καὶ τὸ νὰ γίνουν σωφρονέστεροι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συνέβησαν). Πόσῃν χάριν λοιπὸν δὲν ἔχρεωστοῦσαν εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτά, ἀφοῦ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων καὶ μὲ τὸν φόβον μήπως πάθουν τὰ ἴδια ἔγιναν φρονιμώτεροι οἱ μετέπειτα ἄνθρωποι καὶ διότι κατέστρεψεν τὴν ζύμην τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ δὲν παρέμεινεν εἰς αὐτούς κανεὶς διδάσκαλος τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ ποιναὶ καὶ αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερο εὐεργεσίαι καὶ ἀποδεικνύουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν φροντίδα αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Καὶ ἂν ἤθελε κάποιος ἀπαριθμῆσαι αὐτὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, θὰ εὔρη, ὅτι ὅλας τὰς τιμωρίας ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Καὶ τὸν Ἄδὰμ ἀκόμη ἐξεδίωξε ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὅταν παρέβη τὴν ἐντολήν, ὅχι μόνον διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Καὶ ποία εἶναι ἡ εὐεργεσία, θὰ εἶπῃ κάποιος, μὲ τὸ νὰ στερηθῇ τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον; Νὰ μὴ ἐξετάζῃς ἀπλῶς τὰ γεγονότα, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ μαθαίνῃς τυχαίως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχῃς τὸ βάθος τῆς ἀγαθότητός του, καὶ θὰ εὔρη, ὅτι ὅλα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Διότι, εἶπέ μου, ἐὰν ὁ Ἄδὰμ ἀπελάμβανε τὰ ἴδια ἀγαθὰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ποῦ δὲν θὰ παρεσύρετο; Διότι ἐὰν ἐνέδωσεν εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ ὄφρεως μετὰ ἀπὸ τόσας

ἀνασχέσθαι κατεδέξαιτο τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρου καὶ τὴν ἐπι-
 βουλὴν δέξασθαι τοῦ διαβόλου, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγε τῇ
 τῆς ἰσοθείας ἐλπίδι φροσύνας ἀτιοὺς καὶ εἰς τὴν τῆς παρι-
 βάσεως ἀμαρτίαν ἐμβαλὼν, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς
 5 ἔμενεν ἀξίας καὶ διαγωγῆς, πῶς οὐκ ἂν πολλῶ μᾶλλον ἀξιο-
 πιστότερον ἠγήσαιο τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα τοῦ τῶν ὄ-
 λων δημιουργοῦ καὶ μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας πάλιν ἐφαι-
 τιάσθῃ;

Καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις· διὰν ἀμαρτί-
 10 ρουσα μὴ ἀναχαιτίζεται, ἀλλ' ἀδείας ἀπολαβεῖ, περαιτέρω
 προῖοῦσα κατὰ κρημνῶν ἄπειοι. Ἄλλως δὲ καὶ ἐτέρωθεν
 ἔχω δεῖξαι, ὅτι φιλανθρωπίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύμενος
 καὶ ἐξελθεῖν αὐτὸν τοῦ παραδείσου προσείαξε καὶ τῷ τοῦ
 θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνον κατέστησε. Τῇ μὲν ἐκβολῇ καὶ
 15 τῷ πλησίον κατοικίσει σωφρονέστερον ἐργαζόμενος καὶ εἰς
 τὸ ἐξῆς ἀσφαλέστερον καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διδάσκων
 τοῦ ἀπαιεῶνος τὴν ἐπιβουλὴν. Τὸ δὲ τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον
 πάλιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἵνα μὴ λοιπὸν διὰ τῆς παρακοῆς
 τῇ ἀμαρτίᾳ ὑπεύθυνος γεγωνὸς ἀνάστα ἀμαρτιάνῃ. Οὐ δοκεῖ
 20 οὖν σοι ταῦτα πάντα τῆς μεγίστης εἶναι φιλανθρωπίας, καὶ
 τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ τιμωρησασθαι τῷ τοῦ
 θανάτου ἐπιτιμίῳ; Ἐχω δὲ καὶ ἕτερόν τι προσθεῖναι. Ποῖον
 δὴ τοῦτο; Ὅτι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπήγαγεν,
 οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον περισιτῶν τὰ τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ
 25 τοὺς ἐξῆς βουλόμενος διὰ τῶν εἰς ἐκεῖνον γεγεννημένων σω-
 φρονίσασθαι. Εἰ γάρ, καὶ τούτων γενομένων, ὁ ἐξ αὐτοῦ
 τεχνεὶς, ὁ Κάιν λέγω, ὄρων ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ πατρὸς τὴν
 ἐκ τοῦ παραδείσου ἐκβολὴν, τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου
 τὴν ἔκπιωσιν, τῆς κατάρτας ἐκείνης τὸ μέγεθος τῆς λεγού-
 30 σης, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονί-
 σθη. ἀλλὰ μείζοσι κακοῖς ἑαυτὸν περιτέπειρεν, εἰ μὴ εἶδε τὰ

συμβουλὰς καὶ ἔπρσεν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποίαν ἔστησεν αὐτὸς ὡς ὄφρις καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοθεΐας καὶ τοὺς ἔσπρωξεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν καὶ μετὰ ἂπ' αὐτὰ εἶχε τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ ἔκαμνε τὴν ἰδίαν ζωὴν, πῶς δὲν θὰ ἐθεωροῦσε περισσότερον ἔμπιστον τὸν δαίμονα ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων καὶ δὲν θὰ τὸν ἐθεωροῦσεν ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν;

Τέτοιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος. "Ὅταν ἁμαρτάνη καὶ δὲν ἐμποδίζεται, ἀλλὰ ἀφήνεται ἐλεύθερος νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν. "Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ ἤμπορῶ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του. Μὲ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον κατὰ πρῶτον καὶ τὴν ἐγκατάστασιν του πλησίον αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν κἀνῃ πρὸ φρόνιμον καὶ πρὸ σταθερὸν καὶ νὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν πανουργίαν τοῦ διαβόλου. Τὴν δὲ ποινὴν τοῦ θανάτου ἐπέβαλε, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνῃ αἰωνίως, ἀφοῦ μὲ τὴν παρακοὴν ἔγινεν αἷτιος τῆς ἁμαρτίας. Δὲν σοῦ φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς πολὺ μεγάλης φιλανθρωπίας του, καὶ ἡ ἐκδίωξις δηλαδὴ ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου; "Ἐχω νὰ προσθέσω καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; "Ὅτι τὸν ἔδωσε καὶ αὐτὴν τὴν θλίψιν ὄχι μόνον νὰ εὐεργετήσῃ αὐτόν, ἀλλὰ ἐπιθυμῶν νὰ σωφρονισθοῦν καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ γεννηθεὶς ἀπ' αὐτόν, ὁ Κάϊν δηλαδὴ, μολονότι συνέβησαν αὐτά, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατέρα του τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τὴν ἄρρητον ἐκείνην δόξαν καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς κατάρας, ἢ ὁποῖα ἔλεγε, «Χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς», ἐὰν αὐτὸς ὁ Κάϊν δὲν ἐσωφρονίσθη οὔτε μὲ αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ περιέπεσεν εἰς μεγαλύτερα κακά, εἰς ποῖον σημεῖον τρέλλας δὲν θὰ ἔφθανεν, ἐὰν δὲν

εἰς τὸν πατέρα γεγενημένα, ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἤλασε; Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκότα καὶ ἰῶ ἐναγεῖ φόνῳ τὴν δεξιὰν μολύνατα τιμωρούμενος, φιλανθρωπία τὴν τιμωρίαν ἐκέρασε.

- 5 2. Καὶ ἵνα μάθῃς ἐκ τῶν εἰς τοῦτον γεγενημένων τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ἔβρισε καὶ τὴν θυσίαν μέλλων προσάγειν πολλὴν τὴν καταφρόνησιν ἐπεδειξάτο, οὐκ ὀρθῶς διελών, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν προσαγωγὴν ποιησάμενος, οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶπε θαρρῶ
10 οὐδὲ ἐπαχθές, καίτοι γε τὸ ἁμαρτηθὲν οὐ τὸ τυχόν ἦν ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους τοὺς ὁμογενεῖς οἱ τιμῶν βουλόμενοι, τῶν πρωτείων καὶ τῶν ἐξαιρέτων αὐτοῖς παραχωροῦσι, κάκεινα προσάγειν σπουδάζουσι, ἃ μάλιστα πάντων αὐτοῖς τιμιώτερα εἶναι δοκεῖ, ἀνθρωπῶν δὲ ὄντα καὶ
15 Θεῶν προσάγοντα πῶς οὐκ ἔχρησεν τὰ τιμιώτερα καὶ ἐξαιρέτια προσάγειν; Τοσοῦτοι τοίνυν αὐτοῦ ἁμαρτόντιος καὶ τοσαύτην ἐπιδειξαμένου τὴν καταφρόνησιν, οὐκ ἀπήτησε δίκην, οὐδὲ τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εἰσεπράξατο, ἀλλ' ὡσανεὶ φίλος φίλῳ μετὰ πάσης ἡμερότητας διαλεγόμενος οὕτω διε-
20 λέχθη λέγων· «Ἡμαρτες, ἡσύχασον». Μόνον τὸ ἁμαρτηθὲν αὐτῷ ἔδειξε καὶ συνεβούλευσε μὴ περαιτέρω προβῆναι. Εἶδες ὑπερβολὴν ἀγαθότητος; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος οὐ μόνον οὐκ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι μελίζονα προσέθηκε καὶ ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἠπειχθη
25 τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οὕτω μὲν πολλὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν μακροθυμίαν, πυνθανόμενος πρότερον καὶ διδοὺς αὐτῷ τόπον ἀπολογίας· ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινε ἀναισχυντιῶν, τότε τὴν τιμωρίαν ἐπάγει σωφρονισμοῦ ἕνεκεν, πολλὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσαν μειγμένην τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.
30 Ὅρας πῶς, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ἡμαρτε, καὶ ἁμαρτίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπεπέμφατο· διε δὲ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν

ἔβλεπεν αὐτὰ πού συνέβησαν εἰς τὸν πατέρα του; Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστὸν εἶναι, τὸ ὅτι τιμωρῶν αὐτὸν πού διέπραξε τέτοια ἁμαρτήματα καὶ ἐμόλυνε τὴν δεξιὰν μὲ τὸν κατηραμένον φόνον, ἐγέμισε τὴν τιμωρίαν μὲ φιλανθρωπίαν.

2. Καὶ διὰ νὰ μάθης τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκεῖνον πρόσεξε. Ὅταν ὕβρισε τὸν Θεὸν καὶ ἐπέδειξε πολλὴν καταφρόνησιν, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ προσφέρῃ θυσίαν μὲ τὸ νὰ μὴ διαλέξῃ ὀρθῶς, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ τὴν θυσίαν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, δὲν εἶπε τίποτε πρὸς αὐτὸν βαρὺ καὶ δυσάρεστον, ἄν καὶ ἡ ἁμαρτία δὲν ἦτο τυχαία ἀλλὰ πολὺ σπουδαία. Διότι, ἐὰν οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ τιμῆσουν τοὺς συνανθρώπους τους, προσφέρουν τὰ καλύτερα καὶ ἄριστα πράγματα εἰς αὐτούς καὶ φροντίζουν διὰ νὰ προσφέρουν αὐτά, τὰ ὁποῖα φαίνονται, ὅτι εἶναι τὰ πιὸ πολύτιμα εἰς αὐτούς, δὲν θὰ ἔπρεπε αὐτὸς πού εἶναι ἄνθρωπος, ὅταν προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν νὰ προσφέρῃ τὰ πολυτιμώτερα καὶ καλύτερα; Ἄν καὶ διέπραξε λοιπὸν ἁμαρτήματα τόσον μέγала καὶ ἐπέδειξε τόσον μέγαν καταφρόνησιν, δὲν ἐζήτησεν ἀπ' αὐτὸν εὐθύνην, οὔτε τὸν ἐτιμώρησε, δι' ὅσα διέπραξεν, ἀλλὰ ὡς φίλος μὲ φίλον συνομιλῶν μὲ πᾶσαν γαλήνην ἔτσι συνωμίλησε λέγων· «Ἡμάρτησες, ἡσύχασες»¹. Μόνον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ὑπέδειξε καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἁμαρτάνῃ. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; Ἄλλὰ ἐκεῖνος ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν τόσῃν ἀνεξικακίαν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν εἰς τὰ προηγηθέντα κακὰ καὶ χειρότερα καὶ ἔσπευσε καὶ ἔσφαξε τὸν ἀδελφόν του. Καὶ πάλιν ὅμως ἐπέδειξεν εἰς αὐτὸν πολλὴν μακροθυμίαν πληροφορούμενος ἐνωρίτερον τὰ συμβάντα καὶ δίδων εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενε νὰ εἶναι ἀναίσχυτος τότε τοῦ ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν χάριν σωφρονισμοῦ καὶ ἦτο γεμάτη πάλιν καὶ αὐτὴ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του.

Βλέπεις, πῶς τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ὅταν ἡμάρτησεν κατὰ τοῦ προσώπου του καὶ μὲ ἁμαρτίαν μάλιστα ὄχι τυ-

δεξιὰν ὤπλισε, τότε καὶ τὴν ἐπιτίμησιν καὶ τὴν κατάραν ἐδέ-
 ξαιτο. Οὕτω νῦν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ μιμώμεθα τὸν Δε-
 σπότην τὸν ἡμέτερον· καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτήματα πα-
 ραπέμπωμεν καὶ συγχωρῶμεν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελοῦσιν·
 5 ὅταν δὲ εἰς τὸν Θεὸν συντείνῃ, τότε δίκας ἀπαιτῶμεν. Ἄλλ’
 οὐκ οἶδ’ ὅπως ἀπεναντίας ἅπαντα διαπραϊτόμεθα καὶ τὰ μὲν
 εἰς τὸν Θεὸν διαβαίοντα ἁμαρτήματα οὐδὲ ὅλως ἐκδικεῖν
 σπουδάζομεν, ἂν δέ τι τῶν τυχόντων εἰς ἡμᾶς ἁμαρτηθεῖη,
 τούτου σφοδροὶ γινόμεθα ἐξείσασται καὶ κατήγηροι, οὐκ εἰδότες,
 10 ὅτι ταύτη καὶ μειζόνως καθ’ ἡμῶν μᾶλλον παροξύνομεν τὸν
 φιλόανθρωπον Δεσπότην. Ὅτι γὰρ ἔθος τῷ Θεῷ τὰ μὲ εἰς
 αὐτὸν πολλάκις ἀπολέμπεσθαι, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινό-
 μενα ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινόμενα ἁμαρτή-
 ματα, ταῦτα μετὰ πολλῆς ἐκδικεῖν τῆς σφοδρότητος, ἄκουε
 15 τοῦ μὲν μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Εἴ τις γυναῖκα ἔχει
 ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ’ αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω
 αὐτήν. Καὶ γυνὴ εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συ-
 ευδοκεῖ οἰκεῖν μετ’ αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν». Εἶδες πόση ἡ
 συγκατάβασις; **Κἂν** Ἑλληὴ ἦ, φησί, κἂν ἄπιστος, καταδέ-
 20 χεται δὲ τὸ συνοικέσιον, μὴ παραιτήσῃ. Καὶ πάλιν· «**Κἂν** ἐ-
 θνικὴ τυγχάνῃ ἢ γυνή, κἂν ἄπιστος, θούλειται δὲ συνοικεῖν,
 μὴ ἀπόσῃ». Τί γὰρ, φησὶν, οἶδας, ὧ γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 σώσεις, ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; Ὅρα πῶς
 οὐ κωλύει τὸν ἀπιστοῦντα ἀπὸ τῆς ἢ τὴν ἀπιστοῦσαν καταδέχε-
 25 σθαι εἰς τὸν τοῦ συνοικεσίου νόμον.

Ἄκουε δὲ πάλιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθη-
 ταῖς; «Λέγω γὰρ ὑμῖν, διὸ πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐ-
 τοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι». Πολ-
 λὴ τῆς φιλανθρωπίας ἢ ὑπερβολῆς. «**Κἂν** ἄπιστος ἦ», φησὶν,
 30 «ἢ ἐθνικὴ», καταδέχεται δέ, κάτεχε· ἂν δὲ εἰς σὲ ἁμάρτη,

2. Α' Κορ. 7, 12-13.

3. Α' Κορ. 7, 16.

4. Ματθ. 5, 32.

χαίαν. "Όταν ὅμως ἐκτύπησε τὸν ἀδελφόν του μὲ ὤπλισμένην τὴν δεξιάν του χεῖρα, τότε ἐδέχθη καὶ τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν κατάραν. "Ἐτσι πρέπει νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ μιμούμεθα τὸν Κύριόν μας. Καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα νὰ τὰ ἀφήνωμεν καὶ νὰ συγχωροῦμε τοὺς ἁμαρτάνοντας. Διὰ τὰ εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ὅμως ἁμαρτήματα νὰ ἀπαιτοῦμεν εὐθύνας. Δὲν γνωρίζω ὅμως διατί ἡμεῖς κάμνομεν ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ἁμαρτήματα δὲν ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ὅμως γίνῃ κάποια ἁμαρτία εἰς βάρος μας, τότε γινόμεθα πολὺ αὐστηροὶ ἐξετασταὶ καὶ κατήγοροι χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξοργίζομεν περισσότερο ἐναντίον μας τὸν φιλόνητον Θεόν. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ συγχωρῇ πολλὰς φορὰς τὰ εἰς βάρος τοῦ ἁμαρτήματα, τὰ ἁμαρτήματα ὅμως εἰς βάρος τοῦ πλησίον μας τὰ ἐλέγχει καὶ τιμωρεῖ αὐστηρῶς, ἄκουσε τοῦτο ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐὰν κάποιος ἔχῃ ἄπιστον γυναῖκα καὶ αὐτὴ συμφωνεῖ νὰ ζῆ μαζί του νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ. Καὶ ἐὰν κάποια γυναῖκα ἔχῃ ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συμφωνῇ νὰ ζῆ μαζί της νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ»². Εἶδες πόσο μεγάλη εἶναι ἡ συγκατάβασις; Καὶ ἂν λέγῃ εἶναι εἰδωλολάτρης, καὶ ἂν εἶναι ἄπιστος καὶ θέλῃ ὅμως νὰ ζῆ μαζί νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Διότι λέγει· «Ποῦ γνωρίζεις, γυναῖκα, ἐὰν σώσης τὸν ἄνδρα, ἢ ἐσύ, ἄνδρα, ἐὰν σώσης τὴν γυναῖκα;»³. "Ἰδε πῶς δὲν ἐμποδίζει αὐτὸν ποὺ εἶναι ἄπιστος εἰς αὐτὸν ἢ τὴν ἄπιστον νὰ παραμείνουν πιστοὶ εἰς τὸν συζυγικὸν νόμον.

"Ἄκουσε δὲ πάλιν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του· «Διότι οἶς λέγω, ὅτι κάθε ἕνας ποὺ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του διὰ ἄλλον λόγον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μοιχείαν, τὴν κάνει νὰ μοιχεύῃ»⁴. Ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ φιλονηθρία. Καὶ ἂν, λέγει, εἶναι ἄπιστος ἢ ἐθνικὴ καὶ συμφωνῇ νὰ μένῃ κράτησέ την. "Ἄν ὅμως ἁμαρτήσῃ καὶ λησμονήσῃ τὴν συμφωνίαν τοῦ γάμου καὶ προτιμήσῃ τὴν συμβίωσιν μὲ τοὺς ἄλλους, ἡμπορεῖς νὰ τὴν ἐκδιώξῃς καὶ νὰ τὴν

καὶ τῶν συνθηκῶν ἐπιλάθηται, καὶ τὴν εἰέρον κοινωνίαν προτιμήσῃ, ἔξῃσί σοι ἐκβαλεῖν καὶ ἀπόσασθαι. Ταῦτα λογιζόμενοι σπουδάζωμεν καὶ ἡμεῖς ἀμείβεσθαι τὸν Δεσπότην τῆς εἰς ἡμᾶς εὐνοίας, καὶ ὡσερ αὐτὸς τὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι καταδέχεται, τὰ δὲ ἡμέτερα ἐκδικεῖ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ αὐτοὶ ποιῶμεν καὶ ὅσα μὲν εἰς ἡμᾶς ἀμαρτάνουσι οἱ πλησίον συγχωρῶμεν, ὅσα δὲ εἰς τὸν Θεὸν συντείνει, ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐκδικεῖν σπουδάζωμεν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς ὠφελήσεται
 10 τὰ μέγιστα καὶ τοὺς τὴν διόρθωσιν δεχομένους οὐ τὰ τυχόντα ὀνίησι.

Τάχα εἰς πολὺν μῆκος ἡμῖν ἐξετάθη σήμερον τὰ προοίμια. Καὶ τί πάθω; Οὐχ ἐκὼν τοῦτο ὑπέμεινα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου παρασυρεῖς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ πᾶς ὁ λόγος ἐκινήθη ἡμῖν, ἀνάγκην ἔσχομεν δεῖξαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὅτι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαί μᾶλλον εἰσιν ἢ τιμωρίαί, ὡσερ οὖν αὐτὸς ὁ κατακλυσμός. Καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόσοφος, κηδεμονία τῇ περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν πάντα διαπραίτεια. Ἴνα δὲ
 20 καὶ ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀγνωσθέντων μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν τῆς θείας Γραφῆς ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων ὅτι «Υψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ἑκατὸν πεντήκοντα»
 25 (μέγροι γὰρ τούτου ἡμῖν ἐπληρώθη τὰ τῆς διδασκαλίας), σήμερόν φησι, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἔρπειων, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ».

3. Θέα μοι πάλιν τῆς θείας Γραφῆς τὴν συγκατάβασιν.
 30 «Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεός». Θεοπροπῶς νοῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα καὶ μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας φύσεως

5. Γεν. 7, 24.

6. Γεν. 8, 1.

ἀπομακρύνῃς. Σκεπτόμενοι αὐτὰ ἄς φροντίζωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀνταποδίδωμεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς καταδέχεται νὰ παραβλέπῃ τὰ εἰς βάρος του ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς βάρος μας νὰ ἐξετάζῃ μὲ πολλὴν αὐστηρότητα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ἐνεργοῦμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα τῶν πλησίον μας νὰ τὰ συγχωροῦμεν, τὰ εἰς βάρος ὁμοῦ τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ ἐλέγχωμεν μὲ πολλὴν αὐστηρότητα. Ἀπ' αὐτὸ θὰ ὠφεληθοῦμε τὰ μέγιστα καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τοὺς διορθώσωμεν.

Ἰσως νὰ ἐπεκτεῖναμεν σήμερα πολὺ τὴν εἰσαγωγήν. Καὶ τί νὰ κάμω; Δὲν ἔγινε μὲ τὴν θέλησίν μου ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐξοχὴν ὠμιλήσαμεν διὰ τὸν κατακλυσμόν, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ δεῖξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερον φιλανθρωπίαι παρὰ τιμωρίαι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ κατακλυσμός. Διότι ὡσὰν φιλόστοργος πατὴρ ἀπὸ φροντίδα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κάνει τὰ πάντα. Διὰ νὰ μάθετε δὲ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἀπ' αὐτὰ ποὺ προηγήθησαν πρὶν ἀπὸ λίγο καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ἄς ἀκούσωμεν τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων ὅτι «Ἀνυψώθη τὸ ὕδωρ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας»⁵ (διότι μέχρις ἐδῶ συνεπληρώθη ἡ διδασκαλία μας), σήμερον λέγει «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὄλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὄλα τὰ κτήνη, καὶ ὄλα τὰ πτηνά, καὶ ὄλα τὰ ἔρπετά, ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν»⁶.

3. Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς. «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς» λέγει. Νὰ ἐννοῶμεν τὰ λεγόμενα, ἀγαπητοί, μὲ τρόπον ἀρμόζοντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰς παχυλὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται λόγῳ ἀδυναμίας τῆς φύσεώς μας. Διότι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄρρητον θείαν φύσιν τὸ ρῆμα εἶναι ἀκατάλληλον.

λογιζόμεθα τῶν λέξεων τὴν παχύτητα. Ὅσον γὰρ πρὸς τὴν ἄρρητον φύσιν ἐκείνην, ἀνάξιον τὸ ῥῆμα ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀκολούθως εἴρηται. «Ἐμνήσθη», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Ἐπειδὴ γὰρ διηγῆσαι ἡμῖν ἐν τοῖς ἤδη
 5 ῥηθῆναι, καθάπερ προσλαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην διὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ τοσαύταις νυξίν ὁ ὑετὸς γέγονε, καὶ ἐν ἑκατὸν πενήτηκοντα ἡμέραις ἐπὶ τῆς ταυτοῦτος διέμεινε δέκα πέντε πῆχεις ὑψούμενον ἐπάνω τῶν ὄρεων, καὶ διὰ τούτων γινομένων ὁ δίκαιος ἐν τῇ κιβωτῷ
 10 ἐτύχανε, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν δυνάμενος, συνόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων, διὰ τοῦτο φησὶ, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε».

Τί ἐστιν, «Ἐμνήσθη»; Ὡκυριε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντα ἠλέησεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ
 15 στενοχωρίᾳ τυγχάνοντα καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ καθεστῶτα καὶ οὐκ εἰδῶτα μέχρῃ τίνας στήσεται τὰ δεινὰ. Ἐννόει γὰρ μοι πόλους ἀνεκίνει καθ' ἑαυτὸν λογιζομένους μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς τεσσαράκοντα νύκτας, ἃς ἢ τῶν ὑδάτων φορὰ κατεφέρετο, ὄρων ἐπὶ ἑκατὸν πενή-
 20 κοντα ἡμέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰ ὕδατα μένοντα, καὶ οὐδὲ ὄλως λήγοντα· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, διὰ οὐδὲ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς εἶχεν ἰδεῖν τὰ γεγενημένα, ἀλλ' ἐγκεκλεισμένος, καὶ οὐ δυνάμενός ποθεν τῇ ὄψει ὑποβαλεῖν τὰ κατειληφῶτα δεινὰ, μείζονα τὴν ὀδύνην ὑπέμενε καὶ βαρύτερα καθ' ἑκά-
 25 στην ἀνελογίζετο. Ἐγὼ δὲ καὶ θαυμάζω πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς οὐ κατεπόθη, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενος καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ τῆς μονώσεως τῆς οἰκειάς, καὶ τῆς χαλεπῆς ἐκείνης διαγωγῆς. Ἄλλ' ἢ αἰτία πάντων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν ἢ πίστις ἦν ἢ εἰς τὸν Θεόν, δι'
 30 ἦν καὶ ἀντιεῖχε καὶ πάντα γενναίως ἔφερε, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος οὐδενὸς ἀπήσθετο τῶν λυπηρῶν. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδειξάτο καὶ δαφιλῆ τὴν πίστιν εἰσὶν ἐνεργε, πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμε-

“Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν, ἐλέχθη καταλλήλως. «Ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», λέγει. Ἐπειδὴ μᾶς διηγήθη εἰς τὰ προηγούμενα, ὅπως ἀκριβῶς ἐδιδάξαμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι ἡ καταρρακτιώδης βροχὴ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ ὅτι τὸ νερὸ παρέμεινεν ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμερόνυκτα εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν, καὶ ὅτι, ὅταν συνέβαιναν αὐτά, ὁ δίκαιος εὕρισκετο μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν, χωρὶς νὰ ἤμπορῃ οὔτε ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ τὴν στιγμὴν πού ἦσαν ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα μαζί του, δι’ αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε».

Τί σημαίνει «ἐνεθυμήθη»; Ἐλυπήθη ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον, ὁ ὁποῖος ἐζοῦσε μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν, τὸν εὐσπλαχνίσθη, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ εἶναι εἰς δύσκολον θέσιν καὶ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤξευρε μέχρι ποῦ θὰ συνεχίσουν τὰ δεινά. Διότι σκέψου ποῖαι σκέψεις ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ μυαλό του μετὰ τὰ τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔπιπτε τὸ νερὸ, βλέπων τὰ νερὰ νὰ παραμένουν εἰς τὸ ἴδιον ὕψος ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμερόνυκτα καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου. Καὶ τὸ κατ’ ἐξοχὴν δύσκολον ἦτο, τὸ ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἴδῃ μὲ τὰ μάτια του τὰ συμβαίνοντα, ἀλλὰ κλεισμένος ἀπὸ παντοῦ χωρὶς νὰ ἤμπορῃ νὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ κάπου τὰ δεινά, πού τὸν κατέλαβαν, καὶ ὑπέφερε περισσότερο, καὶ ἐσκέπτετο καθημερινῶς τὰ φοβερότερα. Ἐγὼ ἀπορῶ, πῶς δὲν κατεβλήθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν λύπην σκεπτόμενος καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τὴν ἀπομόνωσίν του, καὶ τὴν δύσκολον ἐκείνην ζωὴν. Ἄλλὰ ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἦτο ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀντεῖχε καὶ ὑπέφερε τὰ πάντα γενναίως καὶ δὲν ἰσθάνετο τίποτε ἀπὸ τὰ φοβερὰ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν προσέφερον, ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπ’ αὐτὸν καὶ ἐπέδειξεν ὑπομονὴν καὶ πολλὴν πίστιν μὲ

ρος, σκόπει τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν φιλαν-
θρωπίαν.

«Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Οὐχ ἀπλῶς
εἶπε, «Καὶ ἐμνήσθη» ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή
5 τὴν μαρτυρίαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δῆλην ἡμῖν ἐποίησε περὶ
τοῦ δικαίου, λέγοντος, «Ἐλθε εἰς τὴν κιβωτόν, διὸ σε εἶ-
δον δίκαιον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τοῦτο νῦν φησι «Καὶ ἐ-
μνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε», τοῦτ' ἔστι, τῆς μαρτυρίας, ἣν περὶ
αὐτοῦ ἐποίησατο, ἀνεμνήσθη καὶ οὐ περιεῖδεν ἐπὶ πολὺ τὸν
10 δίκαιον, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου μακροθυμήσας, μέχρις ὅτε ἀντι-
σχεῖν ἠδύνατο, τότε λοιπὸν τὴν παρ' ἑαυτοῦ δωρεῖται χάριν.
Εἰδὼς γὰρ ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἐπειδὴν συγ-
χωρήσῃ πειρασμόν τινα ἐπενεχθῆναι, μέχρι τοσοῦτου ἀφήσῃ,
μέχρις ὅτε οἶδε δυναμένους ὑπενεγκεῖν, ἵνα καὶ ἡμῖν τῆς
15 καρτερίας ἀρχοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν χαρίσῃται καὶ τὴν οἰκείαν
φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται καθάπερ καὶ Παῦλός φησι «Πι-
σις δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἔσσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνα-
σθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ
δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν».

20 Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν
ὑπομονὴν ἐπεδείξατο, πίσιει τῇ εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἐν τῇ κι-
βωτῷ οἴκησιν ἀνασχόμενος, «Καὶ ἐμνήσθη», φησί, «ὁ Θεὸς
τοῦ Νῶε». Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν ἄ-
βυσσον, προσέθηκεν ἡ θεία Γραφή «Καὶ πάντων τῶν θηρίων,
25 καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάν-
των τῶν ἐρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ». Ὅρα
πῶς ἅπαντα διὰ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμὴν ἐργάζεται. Καθά-
περ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀπολωλότων ὑπὸ τοῦ κατακλυσοῦ ἀνθρώ-
πων, μετ' ἐκείνων καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων φύσιν ἅπασαν
30 διέφθειρεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μέλλων τὴν οἰκείαν φιλαν-
θρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὸν δίκαιον, διὰ τὴν εἰς αὐ-
τὸν τιμὴν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, καὶ τὰ θηρία,

7. Γεν. 7, 1.

8. Α' Κορ. 10, 13.

τὸ νὰ εἶναι πολὺ καρτερικός, πρόσεξε τὴν πολλὴν πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐνεθυμήθη», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Καὶ ἐνεθυμήθη», ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφάνέρωσεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον λέγων, «Ἔξελθε εἰς τὴν κιβωτόν, διότι εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν ἔσῃ μόνον εὗρον δίκαιον»⁷, διὰ τοῦτο τώρα λέγει «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», δηλαδὴ ἐνεθυμήθη αὐτὰ πού εἶπε δι' αὐτὸν καὶ δὲν παρημέλησεν ἐπὶ πολὺ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀνέμενε μέχρις ὅτου θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνθέξῃ καὶ τότε προσφέρει τὴν εὐεργεσίαν του. Διότι γνωρίζων τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεώς μας, ἐὰν ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχωμεν κάποιον πειρασμὸν μᾶς ἀφήνει ἀβοήθητους μέχρι τοῦ σημείου πού γνωρίζει, ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ ὑποφέρωμεν, ὥστε καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ προσφέρῃ ἱκανοποιητικὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν νὰ ἐπιδείξῃ. Ἔτσι ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶναι ἔμπιστος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῆτε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἠμπορεῖτε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν θὰ προσφέρῃ καὶ τὴν λύσιν, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ τὴν ὑποφέρετε»⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐπέδειξε καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν ἀνεχθεὶς τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτόν, λόγω τῆς πίστεώς του πρὸς τὸν Θεόν, λέγει ἡ Γραφὴ «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγα βάθος τῆς φιλανθρωπίας του ἡ Ἁγία Γραφὴ προσέθεσεν· «Καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, ὅσα ἦσαν μαζὶ του εἰς τὴν κιβωτόν». Βλέπε πῶς κάνει τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μὲ τοὺς κατασιραφέντας κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπους κατέστρεψε καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα, ἔτσι καὶ τώρα σκοπεύων νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του εἰς τὸν δίκαιον, ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς, ἐπεκτείνει τὴν ἀγαθότητά του καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ ἄγρια θηρία

καὶ τὰ πειρινά, καὶ τὰ ἐρπειὰ ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα.
 «Καὶ ἐμνήσθη», φησὶν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν
 θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν ἐρπειῶν, καὶ ὅσα
 ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα
 5 ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ». Μνησθεῖς, φησί, τοῦ
 Νῶε, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὄντων ἐν τῇ κιβωτῷ προσείαξεν
 ἐπισχεθῆναι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, ἵνα κατὰ μικρὸν τὴν
 οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν καὶ λοιπὸν τὸν δίκαιον
 ἀναπνεῦσαι ποιήσῃ, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς ἐλευθερώ-
 10 σας εἰς γαλήνην αὐτὸν καταστήσῃ, χαρισάμενος καὶ τοῦ φω-
 τὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τοῦ ἀέρος τὴν ἀναπνοήν.

«Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεός», φησί, «πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ
 ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου
 καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ». Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡμῖν
 15 ἅπαντα διαλέγεται. Ἐπεκαλύφθησαν γάρ, φησὶν, αἱ πηγαὶ τῆς
 ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, μονονουχὶ λέγουσα
 δι' ἔδοξε τῷ Δεσπότῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας τὰ
 ὕδατα ἔμεινε, καὶ οὐκ ἔτι πλεονασμὸς ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ
 μικρὸν ἔληγε. Καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς
 20 γῆς, καὶ ἡλατιοῦτο τὸ ὕδωρ μετὰ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡ-
 μέρας. Ποῖος λογισμὸς τοῦτο καταλαβεῖν ἂν δυνηθεῖη ποιέ;
 Ἔστω, ὁ ὑετὸς ἐπεσχέθη, αἱ πηγαὶ οὐκέτι πλεονασμὸν εἰρ-
 γάσαντι καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐπεσχέθησαν τὸ ὕ-
 δωρ τὸ τοσοῦτον πῶς ἔληξε; Πάντα ἄβυσσος ἦν. Πῶς οὖν
 25 ἡ τοσαύτη τῶν ὑδάτων ρύμη ἀνθρώπων ἐλάτιων ἐγίνετο; Τίς
 ἂν τοῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ εὗρεῖν δυνηθεῖη ποιέ; Τί οὖν
 εἶοιεν εἰπεῖν; Τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα ἦν, τὸ ἐργαζόμενον τὰ
 πάντα.

4. Μὴ τοίνυν ἡμεῖς περιεργαζώμεθα τὸ πῶς, ἀλλὰ τοῦτο
 30 μόνον πιστεύομεν, ὅτι ἐκέλευσε καὶ ὑψώθη ἡ ἄβυσσος· προσέ-
 ταξε καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν ἐπέσχε φορὰν καὶ πρὸς τὸν οἰ-
 κεῖον τόπον ὑπανεχώρησεν, ὃν αὐτὸς οἶδε μόνος ὁ δημιουργή-

καὶ πρὸς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔρπετά. «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός», λέγει, «τὸν Νῶε καὶ ὄλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὄλα τὰ κτήνη καὶ τὰ ἔρπετὰ καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ἄνεμον εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ». Ἐπειδὴ, λέγει, ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν, διέταξε νὰ ἀνακοπῇ ἡ φορὰ τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν φιλοανθρωπίαν του καὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸν δίκαιον νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀφοῦ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ λογισμοῦ του καὶ τοῦ χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτὸς καὶ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ἀέρος.

«Καὶ ἔστειλε», λέγει, «ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ. Καὶ ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐκλείσθησαν». Βλέπε πῶς ὀμιλεῖ εἰς ἡμᾶς μὲ ἀνθρωπίνους λέξεις. Διότι λέγει «Ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔπαυσεν ἡ καταρρακτώδης βροχὴ»* λέγουσα σχεδόν, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐκλείσθησαν πάλιν εἰς τοὺς τόπους των καὶ δὲν ἐξεχείλησαν ἔκτοτε ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ περιωρίζοντο. «Καὶ ὑπεχώρει τὸ ὕδωρ ὅλον ἐν καὶ περισσότερον καὶ ἡλαττοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας»¹⁰. Ποία σκέψις θὰ ἤμποροῦσε νὰ συλλάβῃ τοῦτο; Ἔστω ὅτι ἐσταμάτησεν ἡ βροχὴ καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ δὲν ἔδωσαν ἄλλο νερὸ καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ· πῶς ἔφυγε καὶ ἐκάθη τὸ τόσο νερό; Ὅλα ἦσαν μία ἄβυσσος. Πῶς λοιπὸν ἡ τόσο μεγάλη ὄρμη τῶν ὑδάτων ὑπεχώρησε σιγὰ - σιγὰ; ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ συλλάβῃ αὐτὸ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν; Τί λοιπὸν ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν; Ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ ἦτο αὐτή, ἡ ὁποία ἔκαμνε τὰ πάντα.

4. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν τὸ πῶς, ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ διέταξε καὶ ἡ ἄβυσσος ὑψώθη, ἔδωσεν ἐντολὴν καὶ συνεκράτησε τὴν ὄρμην της καὶ ὑπεχώρησε εἰς τὸν τόπον της, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ δημιουργ-

σας αὐτὴν Δεοπότης. «Καὶ ἐκάθισεν», φησί, «ἡ κιβωτὸς ἐν τῷ ἐβδόμῳ μηνί, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἄραράι. Τὸ δὲ ὕδωρ ἤλαιτοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός· καὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ἐν τῷ δεκάτῳ μηνί, τῇ πρώτῃ 5 τοῦ μηνός». Σκόπει πῶς ἀθρόον ἢ μεταβολὴ γέγονε καὶ πόσον ἔληξεν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις, ὡς ἐπὶ τὰ ὄρη τὴν κιβωτὸν καθίσαι. Ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα ἡ Γραφή, ὅτι δέκα πέντε πῆγεις ἐπάνω τῶν ὀρέων ὑψώθη τὸ ὕδωρ, νῦν φησιν, ὅτι ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἄραράι καὶ κατὰ μικρὸν 10 λοιπὸν μέχρι τοῦ δεκάτου μηνός ἤλαιτοῦτο, καὶ τότε τῷ δεκάτῳ μηνί ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων. Ἐννόει μοι τοῦ δικαίου τὴν εὐτιμίαν, πῶς διήρκεσεν ἐν ἰσοσύντοις μηνὶ καθάπερ ἐν σκότῳ κατακεκλεισμένος.

«Καὶ ἐγένετο», φησί, «μετὰ τὰς ἰεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ 15 ἀνέφξεν Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ ἀπέστειλε τὸν κῶρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ». Ὅρα τὸν δίκαιον οὐδέπω τολμῶντα κατοπιεῦσαι δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸν κῶρακα ἀπέστειλε, δι' ἐκείνου μαθεῖν βουλόμενος, εἴ τινὰ ἔστι προσδοκῆσαι χρησιτὴν μεταβολήν. «Καὶ ἐξελθὼν», φησὶν, 20 «οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς». Οὐκ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἀνέστρεψε, τό, «Ἔως», προσέθηκε ἡ θεία Γραφή· ἀλλ' ἰδίωμα τοῦτο ἔστι τῆς θείας Γραφῆς. Καὶ πολλαχοῦ ἂν τις εὔροι ταύτην τὴν συνῆθειαν, καὶ ἐνῆν πολλά τοιαῦτα εὔρειν καὶ παραγαγεῖν εἰς μέσον· ἀλλ' 25 ἵνα μὴ πάντα παρ' ἡμῶν μαθητὸντες ραθυμότεροι γίνησθε, ὑμῖν καταλιμπάνομεν διερευνᾶσθαι τὴν Γραφήν, καὶ εὔρειν ὅπου τοῖς ἰδιώμασι τοῖσις κέχρηται. Τέως δὲ ἡμᾶς ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἀνέστρεψε τὸ ὄρνεον. Ἴσως ληξάντων τῶν ὑδάτων ἀκάθαρτον ὄν τὸ ὄρνεον, καὶ σώ- 30 μασιν ἐντυχόν τοῖς τε ἀνθρωπίνοις, τοῖς τε τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν κατάλληλον εὔρον ἑαυτῷ τροφήν, ἐναπέμεινε. Ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν ἐγίνετο τῷ δικαίῳ τεκμήριον τῆς χρησιτῆς

11. Γεν. 8, 4-5.

12. Γεν. 8, 6.

13. Γεν. 8, 7.

γός αὐτῆς γνωρίζει. «Καὶ ἐκάθισε, λέγει, ἡ κιβωτὸς τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην τοῦ ἐβδόμου μηνὸς εἰς τὸ ὄρος Ἄραράτ. Τὸ δὲ ὕδωρ ἤλαττώνετο μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ δεκάτου μηνός»¹¹. Πρόσεχε, πῶς ἔγινε ἀμέσως ἡ μεταβολὴ καὶ πῶς τὰ ὕδατα ἀπεσύρθησαν, ὥστε ἡ κιβωτὸς νὰ καθίσῃ ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη. Ἄφου εἶπεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως, ὅτι τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη, τώρα λέγει, ὅτι ἡ κιβωτὸς ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Ἄραράτ καὶ ὑπεχώρει τὸ νερὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ τότε κατὰ τὸν δέκατον μῆνα ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων. Σκέψου τὴν ἀντοχὴν τοῦ δικαίου, πῶς διετηρήθη τὸς μῆνας κλεισμένος μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς κιβωτοῦ.

«Καὶ συνέβη», λέγει, «μετὰ τὰς ἰεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἤνοιξεν ὁ Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε κατασκευάσει, καὶ ἔστειλε τὸν κόρακα, διὰ νὰ ἴδῃ, ἐὰν ὑπεχώρησε τὸ νερὸ»¹². Πρόσεξε πῶς ὁ δίκαιος δὲν ἐτολμοῦσε ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ μόνος του, ἀλλὰ ἔστειλε τὸν κόρακα, θέλων νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐὰν ὑπῆρχε περίπτωσης νὰ ἐλπίζῃ εἰς κάποιαν εὐχάριστον μεταβολήν. «Καὶ ἀφου ἐξηλήθεν», λέγει, «δὲν ἐπέστρεψεν, ἕως ὅτου ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»¹³. Δὲν προσέθεσεν ἡ ἀγία Γραφὴ τὸ «Ἔως ὅτου» ἐπειδὴ ἐπέστρεψεν ἀργότερα, ἀλλὰ εἶναι χαρακτηριστικόν τῆς αὐτό. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη θὰ εὔρη κανεὶς τὴν συνήθειαν αὐτὴν καὶ εἶναι δυνατόν νὰ συναντήσῃ πολλὰ τέτοια καὶ νὰ τὰ ἐξετάσῃ. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ γίνεσθε περισσότερο ὀκνηροὶ μαθαίνοντες τὰ πάντα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφήνομεν εἰς ἐσᾶς νὰ ἐρευνήσετε τὴν Γραφὴν καὶ νὰ εὔρητε ποῦ χρησιμοποιοεῖ αὐτὰ τὰ ἰδιώματα. Τελευταίως πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπέστρεψεν ὁ κόρακας. Ἴσως ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερά καὶ ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν ἦτο ἀκάθαρτον νὰ εὔρεν εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων τὴν κατάλληλον τροφήν καὶ νὰ παρέμεινεν. Τοῦτο ὅμως ἦτο διὰ τὸν δίκαιον μεγάλη ἀπόδειξις καλῆς ἐλπίδος.

ἐλπίδος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ εὗρε μικράν τινα παρα-
 μυθίαν, ὑπέστρεψε ἄν. Καὶ διὸ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐντεῦ-
 θεν λοιπὸν τὴν χρησιτὴν προσδοκίαν ἐσχηκώς ὁ δίκαιος ἐκπέμ-
 5 λὴν ἐγγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἀνεχόμενον ἔι-
 ρὸν τι σιειῖσθαι ἢ σπέρματα, τῶν γὰρ καθαρῶν τυγχάνει.
 «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστεράν», φησί, «παρ' αὐτοῦ, ἰδεῖν,
 εἰ κεκόπασκε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ μὴ εὗροῦ-
 σα ἡ περιστερὰ ἀνάπαισιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑπέστρεψε πρὸς
 10 αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτίον, διὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον
 τῆς γῆς».

Ἄξιον ἐνταῦθα διερευνησασθαι πῶς ἀνωτέρω εἰποῦσα
 ἡ ἁγία Γραφή, διὸ αἱ κεφαλαι τῶν ὀρέων ὄφθησαν, νῦν
 φησιν, διὸ οὐχ εὗροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαισιν ὑπέστρεψε
 15 πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτίον, διὸ τὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρό-
 σωπον τῆς γῆς. Μετὰ ἀκριθείας ἀναγνῶμεν τὸ εἰρημένον,
 καὶ εἰσόμεθα τὴν αἰτίαν. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, «Οὐχ εὗροῦσα
 ἀνάπαισιν» ἀλλὰ, «Τοῖς ποσὶν αὐτῆς», προσέθηκεν, ἵνα δι-
 δάξῃ ἡμᾶς, διὸ, εἰ καὶ ἔληξεν ἐκ μέρους τὰ ὕδατα καὶ αἱ
 20 κεφαλαι τῶν ὀρέων ὄφθησαν, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τῆς πλησμονῆς
 τῶν ὑδάτων καὶ αὐταὶ τῶν ὀρέων αἱ κεφαλαι βορβορώδεις,
 ἢ τελματώδους ἰλύος ἦσαν πεπληρωμέναι. Διὸ οὐδὲ σιῆναί
 που ἰσχύσασα ἡ περιστερὰ, οὐδὲ τροφήν κατάλληλον εὗρεῖν
 δυναμένη, ὑπέστρεψε, διὰ τῆς ἐπανόδου διδάσκουσα τὸν δίκαιον,
 25 ὡς ἔτι πολλὰ τῶν ὑδάτων ἐστὶν ἡ φορὰ. «Καὶ ἐκτεί-
 νας», φησί, τὴν χεῖρα ἔλαβεν αὐτήν, καὶ εἰσῆγαγεν αὐτήν
 πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτίον».

Εἶδες πρόση τοῦ ὀρέου ἡ ἐγγνωμοσύνη, πῶς ἐπανελθοῦσα
 διὰ τῆς παρουσίας ἐδίδασκε τὸν δίκαιον ἔτι τινὰ μικράν μα-
 30 κροθυμίαν ἐνδείξασθαι; Διὸ, «Καὶ ἐπισχών», φησὶν, «ἔτι
 ἐπιτὰ ἡμέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ.
 Καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν ἡ περιστερὰ πρὸς ἑσπέραν καὶ εἶχε

14. Γεν. 8, 8-9.

15. Γεν. 8, 9.

Διότι ἂν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ καὶ δὲν εὔρισκεν ἀνακούφισιν θὰ ἐπέστρεφεν. Καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸν αὐτὸ ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν ἔχων τὴν καλὴν ἐλπίδα ὁ δίκαιος ἀποστέλλει τὴν περισσότερὰν, πιηδὸν ἡμερον, φιλικὸν καὶ εὐγνώμον, πού δὲν ἀνέχεται νὰ τρέφεται μὲ τίποτα ἄλλο παρὰ μόνον μὲ σπέρματα, διότι ἀνήκει εἰς τὰ καθαρὰ. «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περισσότερὰν», λέγει, «διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν ἔπαυσαν τὰ νερὰ νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εὔρεν αὐτὴ μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῆ ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, διότι τὸ νερὸ ἐκάλυπτεν ὀλόκληρον τὴν γῆν»¹⁴.

Ἄξιζει νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ διατί, ἐνῶ πιὸ ἐπάνω ἡ Γραφή εἶπε, ὅτι ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, τώρα λέγει, ὅτι ἡ περισσότερὰ ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐπειδὴ δὲν εὐρῆκε μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῆ. Ἄς διαβάσωμεν μὲ προσοχὴν τὸ λεχθὲν καὶ θὰ μάθωμεν τὴν αἰτίαν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἐπειδὴ δὲν εὐρῆκεν ἀνάπαυσιν», ἀλλὰ προσέθεσεν «εἰς τοὺς πόδας τῆς», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμα ὑπεχώρησαν τὰ νερὰ καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅμως ἦσαν βορβορώδεις καὶ πλήρεις λάσπης λόγῳ τῶν πολλῶν ὑδάτων. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ σταθῆ κάπου ἡ περισσότερὰ καὶ νὰ εὐρῆ τροφὴν κατάλληλον, ἐπέστρεψεν ἐξηγοῦσα μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι τὰ νερὰ ἦσαν ἀκόμη πολὺ ὀρμητικά. «Καὶ ἀφοῦ ἤπλωσε τὸ χέρι του τὴν ἐπῆρε μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτόν»¹⁵.

Εἶδες πόση μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ πιηνοῦ καὶ πῶς, ἀφοῦ ἐπέστρεψε, μὲ τὴν παρουσίαν τῆς ἐδίδασκειν εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι πρέπει νὰ κάνῃ ἀκόμη ὀλίγην ὑπομονήν; Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἀφοῦ ἐπερίμενε μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας ἔστειλε πάλιν τὴν περισσότερὰν ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ ἐπέστρεψεν ἡ περισσότερὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν καὶ εἶχεν εἰς τὸ

φύλλον ἐλαίας κάρφος ἐν τῷ σιόματι αὐτῆς». Οὐχ ἀπλῶς ἐν-
 ταῦθα οὐδὲ εἰκῆ κεῖται τό, «Πρὸς ἑσπέραν», ἀλλ' ἵνα μάθωμεν
 ὅτι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας διατραφεῖσα, καὶ εὐροῦσά τινα
 καιάλληλον δίαιταν, κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ
 5 σιόματος φέρουσα κάρφος ἐλαίας. Τοιοῦτον γὰρ τὸ ζῶον,
 ἡμερον, καὶ ἀεὶ τὴν συνήθειαν ἐπιζητοῦν διὰ τοι τοῦτο καὶ
 ὑπέστρεψε καὶ διὰ τοῦ κάρφους τῆς ἐλαίας πολλὴν παραμυθί-
 αν ἐκῶμισε τῷ δικαίῳ.

Ἄλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι καὶ πόθεν εὗρε τὸ φύλλον τῆς
 10 ἐλαίας; Τὸ μὲν πᾶν ἐγίνετο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, καὶ τὸ
 εὗρεθῆναι, καὶ τὸ τὴν περιστερὰν λαβοῦσαν ἐπὶ τοῦ σιόματος
 ἐπανελθεῖν πάλιν πρὸς τὸν δίκαιον ἄλλως δὲ καὶ τὸ δέν-
 δρον ἀειθαλές ἐστι, καὶ εἰκὸς, τῶν ὑδάτων ὑπονοσησάντων,
 εἶ τὸ δένδρον τὴν τῶν φύλλων ἔχειν κόμην. «Καὶ ἐπισχών»,
 15 φησὶν, «εἶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐτέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν,
 καὶ οὗ προσέθειο τοῦ ἐπιστρέφαι πρὸς αὐτὸν εἶπεν». Ὅρα διὰ
 πάντων τὸν δίκαιον ἰκανὴν παραμυθίαν λαμβάνοντα. Ὅσοι
 γὰρ ἐπανελθούσης αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ σιόματος φερούσης τὸ
 φύλλον τῆς ἐλαίας, χρησιὰς εἶχε τὰς ἐλπίδας, οὕτω καὶ νῦν
 20 τὸ ἐξελθούσαν μὴ ὑποστρέφαι πάλιν, δεῖγμα μέγιστον αὐτῷ
 παρεῖχε τοῦ πολλὴν αὐτὴν εὐρηκέναι τὴν ἄνεσιν καὶ λῆξιν
 γεγενῆσθαι τῶν ὑδάτων παντελῆ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀλη-
 θές ἄκουσον τῶν ἐξῆς. «Καὶ ἐγένετο», φησὶ, «τῷ ἐνὶ καὶ
 ἑξακοσιοσιῷ εἶπει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ πρώτου μηνός,
 25 ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ ἀπεκάλυψε
 Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέ-
 λιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

5. Πάλιν ἐνταῦθα ἔπεισέ μοι θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεισθαι
 καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν.
 30 Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, μετὰ τοσοῦτον χρόνον προσβαλὼν τῷ ἀέ-
 ρι, καὶ τὰς ὄψεις ἀναιτίνας εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν οὐκ
 ἀπειφλώθη καὶ ἐπληρώθη τὰς ὄψεις; Ἴσως γάρ, ἴσως, ὅτι

16. Γεν. 8, 10-11.

17. Γεν. 8, 12.

ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας»¹⁶. Δὲν εὐρίσκεται ἐντελῶς τυχαῖα ἐδῶ τὸ «κατὰ τὴν ἑσπέραν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ἀφοῦ ἐτράφη ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ εὐρῆκε κατάλληλον τροφήν, ἐπέστρεψε κατὰ τὴν ἑσπέραν φέρουσα εἰς τὸ ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας. Διότι τέτοιο εἶναι τὸ πιτηνόν, ἡμερον, καὶ ἐπιζητεῖ πάντοτε τὴν κατοικίαν του, διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ἐπέστρεψε καὶ μὲ τὸν κλάδον ἐλαίας ἔδωσε μεγάλην παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον.

Ἄλλὰ ἴσως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ἀπὸ ποῦ εὐρῆκε τὸν κλάδον ἐλαίας; Τὸ πᾶν συνέβαινε μὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ εὐρεθῆ καὶ τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ περιστερὰ εἰς τὸν δίκαιον μὲ τὸν κλάδον εἰς τὸ στόμα της. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ δένδρον εἶναι ἀειθαλὲς καί, ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερά, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ τὰ φύλλα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐπερίμενε, λέγει, ἀκόμη καὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ἔστειλε τὴν περιστερὰν καὶ δὲν ἐπέστρεψεν ὅμως εἰς αὐτόν»¹⁷. Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος ἔπαιρνε ἀρκετὴν παρηγορίαν ἀπὸ τὸ κάθε τι. Ὅπως δηλαδὴ, εὐελπιστοῦσεν ὅταν ἐπέστρεψε καὶ ἔφερεν εἰς τὸ ράμφος μικρὸν κλάδον ἐλαίας, ἔτσι καὶ τώρα τὸ νὰ φύγῃ χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἦτο πολὺ μεγάλη ἀπόδειξις δι' αὐτόν, ὅτι αὐτὴ εὐρῆκε πολλὴν ἄνεσιν καὶ ὅτι τὰ νερά ὑπεχώρησαν τελείως. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν ἄκουσε τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ συνέβη», λέγει, «κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ τὸ νερὸν ἐχάθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα. Καὶ ἠνοιξεν ὁ Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ ποῦ κατεσκεύασε καὶ εἶδεν, ὅτι τὸ νερὸν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»¹⁸.

5. Παρακολούθησέ με πάλι ἐδῶ νὰ θαυμάσωμεν μὲ ἔκπληξιν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶπέ μου, πῶς δὲν ἐτυφλώθη καὶ δὲν ἔχασε τὰς αἰσθήσεις του, ὅταν μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον τὸν ἐκτύπησεν ὁ ἀέρας καὶ ἐκοίταξε πρὸς τὸν οὐρανόν; Διότι γνωρίζετε καλά,

18. Γεν. 8, 13.

μάλιστα τοῦτο πάσχειν ἔθος τοῖς ἀνθρώποις, καὶ πρὸς θρα-
 χὴ μέρος τῆς ἡμέρας ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ζοφωδεσιέ-
 ροις διάγοντες πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἀθρόον ἀγὴν ἀτινίσαι
 5 ἐν τοσοῦτοις μηνί, καθάπερ ἐν σκότῳ, διάγων ἐν τῇ κιβωτῷ,
 καὶ νῦν ἀθρόον πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἀγὴν ἐπιδὼν, οὐδὲν
 τοιοῦτον ἔπασχεν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ἦν μετὰ τῆς παρα-
 οχηθείσης αὐτῷ ὑπομονῆς, ἢ καὶ τοῦ σώματος τὰς αἰσθήσεις
 ἰσχυρὰς ἀπεργαζομένη, καὶ ἀνωτέρας τῶν σωματικῶν ἀναγ-
 10 κῶν ταύτας ποιοῦσα. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξηράνθη ἡ
 γῆ, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός. Οὐχ ἀπλῶς τὴν τοσαύτην
 ἀκρίθειαν ποιεῖται ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι
 μέχρι μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἡ συμπλήρωσις γε-
 γένηται, καθ' ὃν τοῦ δικαίου ἐδείχθη ἡ ὑπομονή, καὶ τῆς
 15 οἰκουμένης ἀπάσης τὸ καθάριστον γέγονεν.

Εἶτα ἐπειδὴ καθάπερ τινὰ ρύπον ἀπεπλύναιτο ἡ κτίσις
 ἅπασα, ἀποδεμένη τὴν ἅπασαν κηλίδα, ἦν ἡ τῶν ἀνθρώπων
 κακία ἐν αὐτῇ κατεσκεύασε, καὶ φαιδρὸν αὐτῆς γέγονε τὸ
 πρόσωπον, τότε λοιπὸν προσιάττει τὸν δίκαιον ἐξελθεῖν ἐκ
 20 τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐλευθεροῖ αὐτὸν τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου δε-
 σιωτηρίου, καὶ φησὶν «Ἐἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· ἐξελ-
 θε σύ, καὶ οἱ υἱοὶ σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν
 υἱῶν σου μετὰ σοῦ· καὶ πάντα τὰ θηρία ὅσα ἐστὶ μετὰ σοῦ,
 καὶ πᾶσα σὰρξ ἀπὸ πεινῶν ἕως κτηνῶν, καὶ πᾶν ἐρπετὸν
 25 κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἐξήγαγε μετὰ σεαυτοῦ, καὶ ἀνξάνεσθε
 καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς».

Σκόπει Θεοῦ ἀγαθότητα, πῶς διὰ πάντων παραμυθεῖται
 τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ γὰρ προσέταξεν αὐτὸν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς
 κιβωτοῦ, καὶ τοὺς υἱούς, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰς γυναῖκας
 30 τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ θηρία πάντα ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο
 πάλιν πολλὴν αὐτῷ κατασκεδάσῃ τὴν ἀθυμίαν καὶ ἐναγώνιον
 αὐτὸν καταστροφή λογιζόμενον, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἔσται, ἐν το-

19. Γεν. 8, 14.

20. Γεν. 8, 15-17.

ὅτι κατ' ἔξοχὴν οἱ ἄνθρωποι συνήθως τὸ παθαίνουν αὐτό, ἐὰν θελήσουν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὸ φῶς, ἀφοῦ μείνουν πολὺ μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας μέσα εἰς σκοτεινοὺς καὶ ζοφώδεις τόπους. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἂν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἓνα ἔτος καὶ τόσους μῆνας μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν, ὡσὰν εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔπαθε τίποτε τέτοιο, ἂν καὶ ἐκοίταξε ἀμέσως πρὸς τὸ φῶς. Διότι μαζὶ μὲ τὴν ὑπομονήν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν, ἦτο καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἰσχυροποιοῦσε τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος καὶ τὰς ἔκαμνε ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας. «Καὶ κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνὸς ἡ γῆ ἐξηράνθη»¹⁹. Δὲν ἀκριβολογεῖ τόσον ἡ Γραφή χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι συνεπληρώθη ὁ χρόνος ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεδείχθη ἡ ὑπομονὴ τοῦ δικαίου καὶ ἔγινεν ὁ ἐξαγνισμὸς ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης.

Ἔπειτα ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη ὅλη ἡ κτίσις, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ρυπαρότητα, ἀφοῦ ἀπέβαλεν ὅλην τὴν ἀκαθαρσίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πρόσωπόν της ἔγινε χαρούμενον, τότε λοιπὸν δίδει ἐντολήν εἰς τὸν δίκαιον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθερῶναι ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν καὶ λέγει· «Εἶπε Κύριος ὁ Θεός εἰς τὸν Νῶε· νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἐσὺ καὶ ἡ γυναῖκα σου καὶ τὰ τέκνα σου καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων σου μαζὶ σου· μαζὶ σου νὰ βγάλῃς καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, ὅσα εἶναι μαζὶ σου καὶ κάθε ζωντανόν ἀπὸ πτηνὰ μέχρι κτήνη καὶ κάθε ἔρπετόν ποῦ σύρεται εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν»²⁰.

Πρόσεξε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃ καὶ αὐτὸ πάλιν πολλὴν λύπην καὶ τὸν γεμίσῃ ἀγωνίαν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐρημίαν κατοικῶν μόνος του εἰς τόσον μεγάλ-

λον πλάτος τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς ἄλλος, ἀφοῦ τοῦ εἶπε, «νὰ ἐξέλθης ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ μαζί σου νὰ βγάλης τὰ πάντα», προσέθεσεν, «Καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος αὐτὸς πάλιν ἄνωθεν λαμβάνει τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Ἄδὰμ πρὶν ἀπὸ τὴν πτώσιν. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος, ὅταν ἐδημιουργήθη ἤκουσε τὸ «Καὶ ἠυλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων, νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ καταλάβετε τὴν γῆν», ἔτσι καὶ τώρα αὐτὸς ἤκουσε τὸ «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ὅπως ἐκεῖνος ἔγινεν ἀρχὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν γεγονότων πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς γίνεται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ζύμη καὶ ἡ ρίζα ὅλων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γεγονότων. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ συγκρότησις τῶν ἀνθρώπων καὶ ὀλόκληρος ἡ φύσις ἀποκτᾶ καὶ πάλιν τὴν ὁμορφίαν τῆς καρποφοροῦσα καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα ἐδημιουργήθησαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου.

«Καὶ ἐξῆλθεν», λέγει, «ὁ Νῶε καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων του μαζί του· καὶ ἀκόμη ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά ποῦ κινουῦνται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν κατὰ γένος ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν»²¹. Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, λέγει, λαβὼν τὴν εὐλογίαν ποῦ ἔλεγε, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐζοῦσε λοιπὸν ὁ δίκαιος μόνος του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του. Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐπιδεικνύει ἀμέσως τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ παρελθόντα καὶ διὰ τὰ μέλλοντα.

Ἄλλὰ, ἐὰν σὰς φαίνεται καλὸν, διὰ νὰ μὴ μακρολογῶμεν, ἄς φυλάξωμεν διὰ τὴν ἐπομένην τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, ἀφοῦ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον μας καὶ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας, νὰ ἔχετε πάντοτε εἰς τὸ μυαλὸ αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ μάθετε τὴν

χρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον καὶ παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν
 ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον τὸν μακάριον ἐν διανοίᾳ περιστρέφειν
 καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μετὰ ἀκριθείας τὴν εὐμορφίαν καταμαν-
 θάνειν καὶ ζηλωτὸς αὐτοῦ γίνεσθαι. Σκόπει γὰρ μοι πόσος αὐ-
 5 τοῦ τῆς ἀρετῆς ὁ πλοῦτος, ὅτι σήμερον ἐν τοσαύταις ἡμέραις
 τὰ καὶ αὐτὸν διηγούμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν τέλος ἐπιθεῖναι
 ἰσχύσαμεν τῇ καὶ αὐτὸν ὑποθέσει. Καὶ τί λέγω τέλος ἐπι-
 θεῖναι; Ὅσα ἂν εἴπωμεν οὐ δυνάμεθα ἐφικέσθαι· ἀλλὰ κἂν
 ἡμεῖς πολλὰ δυνηθῶμεν εἰπεῖν, κἂν οἱ μεθ' ἡμᾶς, οὐδὲ οὐτω
 10 πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνησόμεθα· τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετῆ. Ἐὰν
 γὰρ βουληθῶμεν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν φύσιν οὗτος παιδεῦσαι
 δυνήσεται καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἐναγαγεῖν. Ὅταν
 γὰρ καὶ μετὰ τῶν τοσοῦτων πονηρῶν ἀναστρεφόμενος οὗτος ὁ
 δίκαιος, καὶ μηδένα ἔχων εὐρεῖν ὁμότροπον, πρὸς τοσοῦτον
 15 μέτρον εὐρέθη φθάνων τῆς ἀρετῆς, τίς ἡμῖν ἔσται ἀπολογία
 τοῖς μηδὲ τοσαῦτα κωλύματα ἔχουσι, καὶ ραθυμοῦσι πρὸς
 τὴν ταύτης κατορθώσιν; Μὴ γὰρ μοι τὴν ἐν τοῖς πεντακοσί-
 οῖς ἔτεσι διαγωγὴν λέγε μόνον, ὅτι κωμωδούμενος καὶ χλευα-
 ζόμενος διετέλει ὑπὸ τῶν τὴν κακίαν μετιόντων, ἀλλὰ καὶ
 20 τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διατριβὴν. Ὁ γὰρ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος ἀντίο-
 ροπος εἶναι μοι δοκεῖ τοῦ παντὸς χρόνου· τοσαύτην ἐκεῖ τὴν
 θλίψιν ὑπομένειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζεται, ἐν στενοχωρίᾳ τοιαύ-
 τη τυγχάνων καὶ μηδὲ ἀναπνεῖν δυνάμενος καὶ τῆς μετὰ τῶν
 θηρίων καὶ τῶν ἀλόγων διαγωγῆς ἀνεχόμενος καὶ διὰ πάν-
 25 των δεικνὺς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ στερεόν, καὶ τὸ ἀκλινὲς
 τῆς προαιρέσεως, καὶ τὴν πίστιν ἣν περὶ τὸν Θεὸν ἐπεδεί-
 κνυτο, δι' ἣν πάντα πρῶως καὶ κούφως ἔφερε.

Διὰ τοι τοῦτο, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα εἰσήνεγκε,
 καὶ τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ δαμιλείας ἀπήλασεν. Εἰ γὰρ
 30 καὶ στενοχωρίαν πολλὴν ὑπέμενεν ἐν τῇ διαγωγῇ τῆς κι-
 βωτοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸ κλυδώνιον τὸ φοβερόν· καὶ τὴν πανώλε-
 θρίαν ἐκείνην διέφυγε. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν
 ἐκείνην καὶ τὴν ἀφόρητον εἰρκίην, καὶ ἀδείας καὶ ἀνέσεως
 ἀπήλασε καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἤξιούτο καὶ πάλιν

ὁμορφιά τῆς ἀρετῆς του μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ γίνετε μιμηταὶ αὐτοῦ. Διότι πρόσεξε, πόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του, ἀφοῦ δὲν ἠμπορέσαμεν καὶ σήμερον μετὰ ἀπὸ τόσων ἡμερῶν διηγήσῃν νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ. Καὶ τί λέγω νὰ δώσωμεν τέλος; Ὅσα καὶ νὰ εἴπωμεν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ πλησιάσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ εἰποῦμεν πολλά, καὶ ἂν εἰποῦν πολλὰ οἱ ἐπόμενοι ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τελειώσωμεν. Τόσον μέγαλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ. Ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἠμπορέσῃ αὐτὸς νὰ νουθετήσῃ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, ἂν καὶ συναναστρέφετο μὲ τόσους κακοὺς αὐτὸς ὁ δίκαιος, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα ὁμοιον μὲ αὐτόν, ἐὰν παρ' ὅλα αὐτὰ αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ φθάσῃ εἰς τόσον μέγαλον ὕψος τῆς ἀρετῆς, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχομεν τόσα κωλύματα καὶ ἀδιαφοροῦμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀρετὴν αὐτήν; Μὴ μοῦ λέγῃς μόνον διὰ τὴν ζωὴν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν, ὅτι δηλεδὴ περιεπαίζετο καὶ ἐχλευάζετο ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὴν κιβωτὸν παραμονὴν αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὁ χρόνος μοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι ἰσοδύναμος μὲ ὅλον τὸν προηγούμενον. Ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο ἐκεῖ νὰ ὑπομένη τόσῃν θλίψιν, εὐρισκόμενος εἰς τόσῃν στενοχωρίαν χωρὶς νὰ ἠμπορῇ οὔτε νὰ ἀναπνεύσῃ, νὰ ἀνέχεται τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν σταθεράν του γνώμην καὶ ἀμετακίνητον διάθεσίν του καὶ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ὑπέφερε τὰ πάντα πράως καὶ ἀδιαμαρτυρήτως.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπήλαυσε πλουσίως τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέφερε τὰ πάντα, πού ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτόν. Διότι, ἂν καὶ ἐστενοχωρεῖτο πολὺ κατὰ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅμως ἀπέφυγεν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ταραχὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν ἀπήλαυσε

τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου· καὶ
 πανταχοῦ εὐρήσεις τὰς ἀρχὰς παρ' αὐτοῦ εἰσφερομένηας.
 Ὡσπερ δὲ τὴν πρώτην ἄπασαν ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν μεταδιώ-
 ξας καὶ τῆς κακίας ἐκείνων ἐκτὸς γεγονώς, σὺ συναπῆλυσεν
 5 αὐτοῖς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ πάντων ὑποβρυχίων γινομένων
 αὐτὸς μόνος διεσώζετο, οὕτω πάλιν ἐπειδὴ πολλὴν τὴν πίστιν
 εἰσήνεγκε, καὶ μετ' εὐχαριστίας τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ οἰκήσεως
 ἠρέσχειο, πάλιν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἠκολούθησε μετὰ πολλῆς
 τῆς φιλοτιμίας, καὶ ἐξενεχθεὶς τῆς κιβωτοῦ καὶ εἰς τὴν
 10 προτέραν διαγωγὴν ἀποκατασταθεὶς, εὐθέως εὐλογίας ἀξιού-
 νται καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, καὶ
 τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ποιησάμενος, καὶ οὕτω μειζό-
 των ἀξιούται παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἔθος
 τοῦτο τῷ Θεῷ, ἐπειδὴν μικρὰ καὶ εὐτελῆ παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῆ,
 15 ὅμως δ' οὖν εἰσενεχθῆ, πολλὴν ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ δωρεῖ-
 σθαι φιλοτιμίαν. Καὶ ἵνα μάθης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτελείας
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ Δεσπότου σου τὴν φιλοτιμίαν, σκόπει
 μοι ἐπιταῦθα. Κἂν γὰρ βουληθῶμέν τι εἰσενεγκεῖν, τί τοσοῦτον
 δυνησόμεθα, ἢ ὅσον τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἐπιδείξα-
 20 σθαι; Τὰ μὲν τοι παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων εἰς ἡμᾶς ἐκ-
 πληροῦνται. Ποῦ οὖν ἂν ἴσον γένοιτο ἔργα καὶ λόγοι; Ἄνε-
 δεῖς γὰρ ὢν ἡμῶν ὁ Δεσπότης, οὐδενὸς δεῖται τῶν παρ' ἡ-
 μῶν, εἰ μὴ τῶν ρημάτων μόνον· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διὰ τῶν
 λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιτεῖ, οὐχ ὡς ταύτης χρῆζων αὐτός,
 25 ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ ἐπιγινώσκειν
 τὸν τῶν ἀγαθῶν χορηγόν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων
 ἔλεγεν, «Εὐχάριστοι γίνεσθε». Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιζητεῖ
 παρ' ἡμῶν ὁ Δεσπότης, ὡς τοῦτο τὸ καιρόρθωμα. Μὴ τοίνυν
 ἀγνώμονες γινώμεθα, μηδὲ δι' ἔργων εὐεργετούμενοι αὐτοί,
 30 ὁκνῶμεν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ Δε-
 σπότῃ· πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδος περιόλαιται. Ἐὰν γὰρ
 ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐχάριστοι γενώμεθα, καὶ πρὸς τὸ τῶν

τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ κατέστη ἄξιος τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδείκνυε τὴν εὐγνωμοσύνην του πάλιν ἐμπράκτως. Καὶ θὰ εὔρης, ὅτι παντοῦ αὐτὸς κάμνει τὴν ἀρχήν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐπεδίωξε τὴν ἀρετὴν καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ζωὴν του καὶ ἀπέιχεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι δὲν ἐτιμωρήθη μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ διεσώθη μόνος αὐτὸς ἐνῶ τὰ πάντα εἶχον πνιγῆ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πάλιν, ἐπειδὴ ἐπίστευσε πολὺ καὶ ἠνέχθη εὐχαρίστως τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτόν, ἠκολούθησαν πάλιν αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτόν καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν ἀμέσως ἀξιῶνεται τὴν εὐλογίαν. Καὶ πάλιν ἐπιδείξας τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν του, ἔτσι γίνεται ἄξιος μεγαλυτέρων δωρεῶν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι συνηθίζει ὁ Θεὸς νὰ χαρίζῃ τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του εἰς ἡμᾶς, ὅταν τοῦ προσφέρωμεν μικρὰ καὶ εὐτελεῆ πράγματα, ἀλλὰ τὰ προσφέρωμεν μὲ τὴν καρδίαν μας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναξιότητος καὶ τοῦ Κυρίου σου τὴν φιλοτιμίαν, πρόσεχε ἐδῶ. Καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ προσφέρωμεν κάτι, τί περισσότερον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάνωμεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν εὐχαριστίαν μὲ τὰ λόγια; Τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὅμως δίνονται εἰς ἡμᾶς ἐμπράκτως. Πῶς θὰ ἦσαν ἴσα τὰ λόγια μὲ τὰ ἔργα; Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι πλούσιος ἀγαθῶν ὁ Θεός, δὲν χρειάζεται τίποτα ἀπὸ ἡμᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λόγους μας μόνον. Καὶ αὐτὴν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιτεῖ, ὅχι διότι τὴν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς μάθῃ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφεν, ἔλεγεν· «νὰ γίνεσθε εὐγνώμονες». Διότι τίποτε δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεός ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην. Νὰ μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀγνώμονες, οὔτε, ἐνῶ ἡμεῖς εὐεργετούμεθα μὲ τὰ ἔργα, νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ εὐχαριστοῦμεν μὲ λόγους τὸν Θεόν, διότι τὸ κέρδος πάλιν ἐπιστρέφει εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν δηλαδὴ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεόν

μειζόνων τυχεῖν ἑαυτοῖς πολλήν προσευρεπίζομεν τὴν παρεροσίαν.

Μόνον, παρακαλῶ, καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, εἰ οἶδόν τε, ἀναλογιζόμεθα καθ' ἑαυτοὺς μὴ τὰς κοινὰς μόνον
 5 εὐεργεσίας, ἀς πάση τῇ φύσει ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς κεχάρισται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίαι καὶ καθ' ἕκαστον ἡμῖν παρεχομένους. Καὶ τί λέγω τὰς ἰδίαι καὶ καθ' ἕκαστον παρεχομένας; Καὶ ὑπὲρ ὧν ἀγνοοῦντες εὐεργετούμεθα, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστοῖσθε. Ἐπειδὴ γὰρ κηδεταὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, πολλὰ
 10 καὶ μὴ εἰδότας ἡμᾶς εὐεργετεῖ καὶ πολλάκις καὶ κινδύνων ἐξαπατάζει καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς καταίθεται. Πηγὴ γὰρ ἐστὶ φιλανθρωπίας, καὶ οὐδέποτε παύεται τὰ ἐκείθεν ἰσχυρά τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει προχέουσα. Ἄν τοίνυν ταῦτα
 15 εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐξῆς τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὥστε μὴ ἀναξίους φανῆναι τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, δυναστούμεθα καὶ πολιτείας ἀρίστην ἐπιδείξασθαι, καὶ τῆς κακίας τὴν πείραν διαφυγεῖν. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν ἱκανὴ διδάσκαλος ἡμῖν ἔσται
 20 τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας, οὐκ ἀφιεῖσά ποτε εἰς ῥαθυμίαν ἐμπεσόντας καὶ λήθην, πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι. Ἡ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορούσα ψυχὴ οὐ τότε μόνον ἐπειδὴν κατὰ ῥοῦν φέρεται τὰ πράγματα, εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ καὶ ἐναντία τις πραγμάτων περίστασις παρακολουθήσῃ, καὶ
 25 τότε τὴν ἴσῃν εὐχαριστίαν ἀναφέρει, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς χαννομένη, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον νευρομένη, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν λογιζομένη, καὶ ὡς εὐπορὸς ὢν καὶ εὐμήχανος δύναται καὶ δι' ἐναντίων πραγμάτων, εἰ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν μὴ ἰσχύομεν συνι-
 30 δεῖν, τὴν ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδείξασθαι.

διὰ τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας του, δίδομεν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ θάρρος νὰ ἐλπίζωμεν μεγαλύτερα ἀγαθὰ.

Παρακαλῶ μόνον κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναλογιζώμεθα ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ δημιουργὸς ἔχει χαρίσει εἰς ὀλόκληρον τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτάς, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸν καθένα μας χωριστά. Καὶ διατὶ λέγω αὐτὰς ποὺ παρέχονται ἰδιαίτερος καὶ πρὸς τὸν κάθε ἕνα; Πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν, ὅτι μᾶς παρέχει. Ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ γνωρίζωμεν μᾶς παρέχει πολλὰς εὐεργεσίας καὶ μᾶς σώζει πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ ἄλλας εὐεργεσίας μᾶς προετοιμάζει. Διότι εἶναι πηγὴ φιλανθρωπίας καὶ δὲν παύει νὰ παρέχη εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ἀπὸ ἐκεῖ νάματα. Ἄν λοιπὸν σκεπτόμεθα αὐτὰ καὶ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ προσέφερον καὶ δι' αὐτὰς ποὺ θὰ προσφέρῃ καὶ προετοιμάζωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὥστε νὰ μὴ φανοῦν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν του, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἀρίστην διαγωγὴν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν θὰ εἶναι ἄξιος διδάσκαλος τῆς ἐναρέτου ζωῆς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ περιπέσωμεν εἰς ἀδιαφορίαν καὶ λήθην καὶ νὰ φθάσωμεν μόνοι μας εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἡ νηφάλιος καὶ ἄγρυπνος ψυχὴ δὲν προσφέρει εὐχαριστίαν μόνον, δταν τὰ πράγματα εἶναι εὐνοϊκά, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῆ κάτι τὸ ἀνεπιθύμητον πάλιν προσφέρει τὴν ἰδίαν εὐχαριστίαν, χωρὶς νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐνδυναμοῦται μὲ αὐτὴν περισσότερον ἀναλογιζομένη τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς πλούσιος καὶ ἐφευρετικὸς δύναται καὶ μὲ ἀντίθετα πράγματα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του, ἂν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν των.

6. Οὕτω τοίνυν ἅπαντα τὰ καθ' ἡμᾶς παραχωροῦντες, ὅπως ἂν φέρηται τὰ πράγματα, ἡμεῖς ἐν μόνον ἔργον ἔχωμεν, τὸ διηνεκῶς αὐτῷ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ πάντων. Διὰ γὰρ τοῦτο λογικοὶ τινες γεγόναμεν, καὶ ταύτη τῶν ἀλόγων διε-
 5 στήκαμεν, ἵνα τὰς εὐφημίας καὶ τοὺς ὕμνους καὶ διηνεκεῖς δοξολογίας ἀναφέρωμεν τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ. Διὰ τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἐνέπνευσε καὶ γλώσσαν ἐχαρίσατο, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενοι, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγιγνώσκωμεν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην
 10 ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρωμεν τῷ Δεσπότῃ. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι οἱ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντες, μικρὰν τινα πολλάκις καὶ εὐτελεῖ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίαν καταθέμενοι, ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν, οὐδὲ διὰ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύ-
 15 νην, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐντιεῦθεν λαμπρότεροι φαίνωνται πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦτο πλείω ποιεῖ ἡμᾶς χρεῖ, τοῦ διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν μόνον τοῦτο γίνεσθαι βουλομένου.

“Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ γινομένη εὐχαριστία
 20 εἰς τοὺς εὐεργετηκότας, ἐκείνους λαμπροτέρους ἐργάζεται, οὕτως ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν ἑαυτοὺς λαμπροτέρους ἀπεργαζόμεθα· ἐπειδὴ οὐχὶ τῆς παρ' ἡμῶν δεόμενος εὐφημίας τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα πάλιν εἰς ἡμᾶς περιστῇ τὸ κέρδος, καὶ μείζονος συμμαχίας
 25 ἑαυτοὺς ἀξίους κατασιήσωμεν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δυνάμεθα κατ' ἀξίαν ποτε τοῦτο ποιῆσαι πῶς γὰρ, τοσαύτη ἀσθενεία φύσεως συνδεδεμένοι; καὶ τί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; ἀλλ' οὐδὲ αὐταὶ αἱ ἀσώματοι καὶ ἀόρατοι δυνάμεις, καὶ αἱ ἀρχαί, καὶ αἱ ἐξουσίαι, καὶ τὰ Χερουβίμ, καὶ τὰ Σεραφίμ
 30 τὴν κατ' ἀξίαν δοξολογίαν ἀναφέρειν εὐχαριστοῦντες δυνήσονται· ἀλλ' ὅμως τὴν κατὰ δύναμιν ἀνενεγκεῖν εὐχαριστεῖν δίκαιον ἂν εἴη καὶ διηνεκῶς δοξάζειν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων εὐφημίας καὶ διὰ τῆς ἀρίστης

6. Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ πράγματα νὰ ἔλθουν, ὅπως θέλουν, ἡμεῖς διὰ ἓνα πρᾶγμα μόνον πρέπει νὰ ἐνδιαφερώμεθα, πῶς δηλαδή θὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε Αὐτὸν διὰ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ εἴμεθα λογικοὶ καὶ διαφέρομεν ἔτσι ἀπὸ τὰ ἄλογα ὄντα, διὰ νὰ ἀποδίδωμεν δηλαδή ἐπαίνους, ὕμνους καὶ συνεχεῖς δοξολογίας εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων. Διὰ τοῦτο ἐπίσης μᾶς ἐχάρισε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, ὥστε συναισθανόμενοι τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας καὶ τὴν κυριαρχίαν του νὰ ἀναγνωρίζωμεν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν νὰ ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, ποῦ εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μὲ ἡμᾶς, ἀπαιτοῦν εὐχαριστίαν, δι' ὅσα μᾶς προσέφεραν, ὅταν μᾶς προσφέρουν κάποιαν εὐτελεῖ καὶ ἀναξίαν εὐεργεσίαν, ὅχι χάριν τῆς εὐγνωμοσύνης μας, ἀλλὰ διὰ νὰ φαίνωνται αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περισσότερο ἐνδοξοί, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς αὐτὰ διὰ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ γίνεταί τοῦτο μόνον διὰ τὴν ὠφέλειάν μας.

Ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ εὐχαριστία πρὸς τοὺς εὐεργέτας καθιστᾷ ἐκείνους πρὸ ἐνδόξους ἔτσι καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας κάνομεν πρὸ ἐνδόξους, ὅταν κάνωμεν τοῦτο διὰ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Θέλει δὲ ὁ Θεὸς νὰ γίνεταί τοῦτο, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἰδικοῦ μας ἐπαίνου, ἀλλὰ διὰ νὰ περιέλθῃ τὸ κέρδος πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι μεγαλυτέρας συμπαραστάσεως. Ἄν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν ποτὲ νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ τὴν ἀξίαν μας. Διότι, πῶς εἶναι δυνατὸν, ἀφοῦ ἔχομεν τόσον ἀσθενῆ φύσιν; Καὶ διατί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ ἀόρατοι καὶ ἀσώματοι καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ τὰ Χερουβεὶμ, καὶ τὰ Σεραφεὶμ θὰ ἠμπορέσουν νὰ προσφέρουν, ὅταν εὐχαριστοῦν, τὴν ἀξίαν δοξολογίαν. Ἄλλὰ ὅμως θὰ ἦτο δίκαιον νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν καὶ νὰ δοξάζωμεν συνεχῶς τὸν Θεόν μας καὶ μὲ τοὺς ἐπαινετικοὺς λόγους καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγὴν μας. Διότι αὐτὴ ἡ δοξολογία

πολιτείας. Αὕτη γὰρ μάλιστα καὶ λαμπροτέρα γένοιτο ἢ εὐ-
 φημία, διὰν διὰ μυρίων γλωσσῶν τὴν δοξολογίαν ἀναφέρω-
 μεν. Ὁ γὰρ ἐνάρετος ἕκαστον τῶν εἰς αὐτὸν ὀρώντων πα-
 ρασκευάζει τὸν αὐτοῦ Δεσπότην ἀννυμεῖν, καὶ ἡ παρ' ἐ-
 5 κείνων δοξολογία πολλὴν καὶ ἄφαιον τῷ τὴν αἰτίαν παρέ-
 χοντι χαρίζεται τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐνοίαν.

Τί οὖν ἂν ἡμῶν μακαριστότερον γένοιτο, εἰ μέλλοιμεν
 μὴ μόνον αὐτοὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης δοξάζειν τὸν ἀ-
 γαθὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὁμογενεῖς διεγείρειν εἰς
 10 τὴν ὑπὲρ ἡμῶν δοξολογίαν; Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ
 ἰσχὺς, ὡς μυρίοις στόμασι δύνασθαι τὸν δημιουργὸν ἀννυ-
 μεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἀρίστης πολιτείας ἴσον γένοιτο, ἀγαπητέ.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Λαμπραῖοι τὸ φῶς ἡμῶν ἔμ-
 προσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ἡμῶν τὰ καλὰ ἔργα,
 15 καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Εἶδες πῶς καθάπερ τὸ φῶς φανὲν ἀπελαύνει τὸ σκότιος,
 οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ ὀφθεῖσα καὶ τὴν κακίαν φυγαδεύει, καὶ
 τῆς πλάνης τὸ σκότιος ἀπελάσασα πρὸς δοξολογίαν κινεῖ τῶν
 ὀρώντων τὴν διάνοιαν;

20 Οὕτω τοίνυν σπουδάζωμεν ἡμῶν λάμπειν τὰ ἔργα, ὡς
 τὸν ἡμέτερον δοξάζεσθαι Δεσπότην. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χρι-
 στός, οὐχ ἵνα πρὸς ἐπίδειξιν τι πράττωμεν· μὴ γένοιτο· ἀλλ'
 ἵνα μετὰ ἀκριθείας καὶ κατὰ τὸ ἀντιῶ δοκοῦν πολιτευόμενοι
 μήτε θλασφημίᾳ τινὶ χῶραν παρέχωμεν, καὶ διὰ τῆς τῶν
 25 ἀγαθῶν ἔργων πράξεως παρασκευάζωμεν τοὺς ὀρώντας
 δοξάζειν τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Τότε γάρ, τότε καὶ τὴν παρ'
 αὐτοῦ εὐνοίαν μειζόνως ἐπισπασόμεθα καὶ τὴν κόλασιν δια-
 φυγεῖν δυνασόμεθα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 30 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κρά-
 τος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

θά γίνῃ ἢ κατ' ἐξοχὴν λαμπροτέρα, ὅταν ἀποδίδωμεν μὲ μυρίας γλώσσας τοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος παρακινεῖ αὐτόν, πὺρ τὸν βλέπει, νὰ δοξάζῃ καὶ αὐτός τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἐκ μέρους ἐκείνων δοξολογία παρέχει πολλὴν καὶ ἄπειρον τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος γίνεται ἡ αἰτία τῆς δοξολογίας αὐτῆς.

Τί λοιπὸν θὰ ἤξιζε περισσοτέρου μακαρισμοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον οἱ ἴδιοι μὲ τὴν γλῶσσαν μας, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακινῶμεν ὄλους τοὺς συνανθρώπους μας εἰς ἔπαινον καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι τόσοσιν μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ δυνάμεθα μὲ μύρια στόματα νὰ δοξάζωμεν τὸν Δημιουργόν. Διότι τίποτε, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι ἰσάξιον τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν «Ἄς λάμπῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιον Πατέρα σας»²². Εἶδες πῶς, ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς, ὅταν φανῇ, ἐξαφανίζει τὸ σκότος, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ, ὅταν ὑπάρχῃ, καὶ τὴν κακίαν ἀπομακρύνει, καὶ τὸ σκότος τῆς πλάνης, ἀφοῦ ἐξαφανίσῃ παρακινεῖ εἰς δοξολογίαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι στρέφονται πρὸς αὐτήν;

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ λάμπουν ἔτσι τὰ ἔργα μας, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας. Ἐλεγεν ὅμως αὐτὰ ὁ Χριστὸς ὄχι διὰ νὰ κάμνωμεν κάτι δι' ἐπίδειξιν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσωμεν εἰς οὐδένα τὸ δικαίωμα βλασφημίας συμπεριφερόμενοι ἀπολύτως κατὰ τὸ θέλημά του, καὶ μὲ τὰς καλὰς πράξεις μας νὰ προετοιμάζωμεν τοὺς προσέχοντας, διὰ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν τῶν πάντων. Διότι τότε μόνον καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ θὰ ἀποκτήσωμεν ἀπολύτως καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ κεκρυμμένα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου καὶ συγχρόνως εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γεν. 8, 20)

«Και ὠκοδόμησε Νῶε θυσιασιήριον τῷ Κυρίῳ, και
ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, και
5 ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, και ἀνή-
νεγκεν ὀλοκάρπωσιν εἰς τὸ θυσιασιήριον».

1. Εἶδετε χθὲς τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου τὴν ἀγαθό-
τητα ὅπως τὸν δίκαιον ἐξήγαγεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, ἐλευθερώ-
σας και τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς, και ἀπαλλάξας τοῦ χαλεπεῦ
10 ἐκείνου και ξένου δεσμοτηρίου, και τῆς ὑπομονῆς αὐτῷ
τὰς ἀμοιβὰς ἀποδέδωκεν εἰπὼν «Ἀυξάνεσθε και πληθύν-
εσθε». Μάθωμεν σήμερον τοῦ Νῶε τὴν εὐγνωμοσύνην, και
τὴν εὐχάριστον ψυχὴν, δι' ἧς πάλιν πλείονα και πολλῶ μεί-
ζονα ἐκαλέσατο τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν εὐνοίαν. Καὶ γὰρ
15 τοιοῦτος ὁ Θεός· ἐπειδὴν ἴδῃ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐγνώμονας
γεγεννημένους, ἐπιδαμπεύεται τὰς παρ' ἐαυτοῦ δωρεάς.

Σπουδάζωμεν τοίνυν και ἡμεῖς τὴν κατὰ δύναμιν εὐχα-
ριστίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότη ὑπὲρ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν
παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν, ἵνα και μειζόνων ἀξιοθῶμεν και μηδέ-
20 ποτε ἐπιλανθανώμεθα τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν εἰς
ἡμᾶς γεγεννημένων, ἀλλὰ ἀεὶ ταῦτα σιγέφωμεν ἐπὶ τῆς
διανοίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα ὑπὸ τῆς μνήμης συνωδοῦμενοι
διηνεκῇ τὴν εὐχαριστίαν ποιῶμεθα, εἰ και ἰσοῦνται τὸ πλη-
θὸς εἶσιν, ὡς μηδὲ ἀρκεῖν τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον ἐξα-
25 ροιμήσασθαι τὴν εἰς ἡμᾶς φιλοτιμίαν αὐτοῦ γεγεννημένην.
Τί γὰρ ἂν τις λογίσαιτο τὰ ἤδη εἰς ἡμᾶς γεγεννημένα, τὰ
ἐπηγγελμένα, τὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν γινόμενα ὅτι ἐκ τοῦ
μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ὅτι και σῶμα και ψυχὴν

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γεν. 8, 20)

«Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὄλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὄλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

1. Εἶδατε χθὲς τὴν ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἔβγαλε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἐκεῖ παραμονὴν καὶ τὸν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὸ δυσάρεστον καὶ παράξενον ἐκεῖνο δεσποτήριον καὶ τὸν ἤμειψε διὰ τὴν ὑπομονὴν του λέγων· «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε». Ἄς μάθωμεν σήμερον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Νῶε καὶ τὴν πλήρην εὐχαριστίας ψυχὴν του, μὲ τὴν ὁποῖαν πάλιν ἐπροκάλεσεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ διὰ περισσότερα καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀγαθὰ. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Θεός. Ὅταν ἰδῆ, ὅτι προσφέρωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ παρακωρηθέντα ἀγαθὰ, αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον τὰς δωρεάς του.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν καὶ ἑμεῖς, νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς προσέφερεν, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ μεγαλύτερα καὶ νὰ μὴ λησμονοῦμεν ποτὲ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας μᾶς προσέφερεν ὁ Θεός, ἀλλὰ πάντοτε νὰ τὰς ἔχωμεν εἰς τὸ μυαλὸν μας, οὕτως ὥστε παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐνθουμασίαν των νὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε αὐτόν, ἂν καὶ εἶναι ἀναρίθμηται, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆ τὸ ἰδικὸ μας τὸ μυαλὸ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν φιλοτιμίαν, πὺ ἔχει προσφέρει εἰς ἡμᾶς. Τί δηλαδὴ, θὰ ἡμποροῦσε κάποιος νὰ λογαριάσῃ τὰ ὅσα ἔκανε δι' ἡμᾶς, τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσκέθη, τὰ ὅσα κάμνει καθημερινῶς; Ὅτι μᾶς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅτι μᾶς

ἐχαρίσαιο, ὅτι λογικοὺς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, ὅτι τὸν ἄερα
 τοῦτον ἀναπνεῖν ἐχαρίσαιο, ὅτι τὴν κτίσιν ἄπασαν διὰ τὴν
 ἀνθρωπίνην φύσιν παρήγαγεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβουλήθη ἐκ
 προομιῶν τῆς τοῦ παραδείσου διαίτης ἀπολαύειν τὸν ἄν-
 5 θρωπον, καὶ ἀνώδυνον βίον ἔχειν καὶ μόχθου παντὸς ἀπηλ-
 λαγμένον καὶ μηδὲν ἔλαιτον ἔχειν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν
 ἀσωμάτων ἐκείνων δυνάμεων ἐν σώματι τυγχάνοντα, ἀλλὰ
 καὶ ἀνώτερον εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν;

Εἶτα ἐπειδὴ διὰ ραθυμίαν ὑπήχθη τῇ ἀπάτῃ τοῦ δια-
 10 βόλου τῇ διὰ τοῦ ὄφρεως προσαχθείσῃ, οὐδὲ οὕτω διέλιπε τὸν
 ἡμαρτηκότα, τὸν παραβεθηκότα εὐεργειῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν
 ἐτιμωρήσαιο, καθάπερ καὶ χθὲς ἐλέγομεν, τῆς οἰκείας φιλαν-
 θρωπίας τὴν ὑπερβολὴν ἐπεδείξαιο, καὶ πολλὰ ἔτερα καὶ
 ἀναρτίθητα εὐεργειῶν εἶδη εἰς αὐτὸν κατέθετο. Καὶ λοι-
 15 πὸν τοῦ χρόνου προϊόντις, καὶ τοῦ γένους αὐξανόμενον,
 καὶ εἰς κακίαν ἀποκλίνας, ἐπειδὴ ἐώρα ἀνίατα γινόμε-
 να ἰά τραύματα, καθάπερ ζύμην τινὰ ποτηράν, τοὺς τῆς
 κακίας ἐργάτας ἠφάνισε, καταλιπὼν τὸν δίκαιον τοῦτον,
 ῥίζαν καὶ ἀρχὴν γενέσθαι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.

20 Καὶ πάλιν σκόπει πόσῃν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν
 φιλοτιμίαν. Ἀπὸ τοῦ δικαίου τούτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν
 ἄπασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν εἰς ἰσοοῦτον πλῆθος
 ἐπιδιδόναι παρεσκεύασε καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς δικαίους
 ἐκλεξάμενος, τοὺς παιριάρχας λέγω, διδασκάλους ἐπέστησε
 25 τῷ λοιπῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς
 ἅπαντας ἐναγαγεῖν δυναμένους, καὶ καθάπερ ἰατροὺς, τοὺς
 νενοσηκότας θεραπεύειν δυναμένους. Ποιὲ μὲν εἰς τὴν Πα-
 λαιστίνην, ποιὲ δὲ εἰς Αἴγυπτον κατὰγει, ὁμοῦ καὶ τῶν αὐ-
 τοῦ δούλων ἐγγυμνάζων τὴν ἔπομονήν, καὶ τὴν οἰκείαν δού-
 30 ναμιν περιφανεσιέραν δεικνύς· καὶ διηνεκῶς οὕτω διειτέλε-
 σε φρονιζῶν τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, προσφῆτας ἀνα-

1. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπονοεῖ τὴν φυγὴν τοῦ Ἀβραάμ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἕξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ ποῦ εἶχεν ἐνσκῆψει εἰς τὴν Χαναάν.

ἔδωσε καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, ὅτι μᾶς ἔκανε λογικὰ ὄντια, ὅτι μᾶς ἐχάρισε νὰ ἀναπνέωμεν αὐτὸν τὸν ἀέρα, ὅτι ἐδημιούργησεν ὀλόκληρον τὴν κτίσιν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ ἴδιος ἠθέλησεν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀπολαμβάνη ὁ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ ἔχη ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ κόπους καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε τὸ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς ἀσωμάτους ἐκεῖνας δυνάμεις, ἂν καὶ ἐδημιουργήθη μὲ σῶμα, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας;

Ἔπειτα, ὅταν ἠπατήθη ἀπὸ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἦλθε μὲ μορφὴν ὄφρα, οὔτε τότε ἐγκατέλειψε τὸν ἁμαρτήσαντα καὶ παραβάτην ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ τὸν ἐτιμώρησεν, ὅπως ἐλέγομεν καὶ χθές, τοῦ ἐπέδειξε τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του καὶ προσέθεσεν εἰς αὐτὸν πολλάς ἄλλας καὶ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας. Καὶ ὅταν παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ ἐπολλαπλασιάζετο τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐστρέφετο πρὸς τὸν κακὸν δρόμον, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἦσαν ἀθεράπευτοι, τοὺς ἐργαζομένους τὴν κακίαν ἐξηφάνισεν, ὡς κακὴν ζύμην, καὶ ἄφησε τὸν δίκαιον τοῦτον νὰ γίνῃ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Καὶ πάλιν πρόσεξε, πόσῃν φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ τοὺς υἱοὺς του τὸ ἀνθρώπινον γένος ἠύξησε καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς δικαίους ἐξέλεξεν, ἐννοῶ τοὺς πατριάρχας, τοὺς ἔχρησε διδασκάλους τοῦ ἀνθρώπινου γένους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ καθοδηγήσουν τοὺς πάντας μὲ τὴν ἰδικὴν των ἀρετὴν καὶ νὰ θεραπεύσουν τοὺς ἀρρωτωλοὺς, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἰατροί. Ἄλλοτε μὲν ὀδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον¹ καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ὑπομονὴν τῶν δούλων του καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμίν του ἀκόμη πρὸς ἰσχυράν. Καὶ ἔτσι πάντοτε ἐφρόντιζε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν

δεικνύς, καὶ σημεῖα καὶ θαύματα δι' αὐτῶν ἐπιτελεῖσθαι ποιῶν.

Εἶτα, ἵνα συνιεμὸν εἶπω καθάπερ γὰρ τῆς θαλάττης τὰ κύματα, καὶ μυριάκις θιασώμεθα, οὐκ ἄν ποτε δυνηθεῖμεν ἐξαριθμεῖσθαι, οὕτως οὐδὲ τὸ ποικίλον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐπεδείξατο. Τὸ δὲ τελευταῖον, ἐπειδὴ εἶδε μετὰ ἰσοσύτην πρόνοιαν εἶτι πολλῆς καὶ ἀφάρτου φιλανθρωπίας δεομένην τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ οὐδὲν πλεον ἰσχύσαντας, οὐ τοὺς παιδιάρχας, οὐ τοὺς προφήτας, οὐ τὰ θαύματα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα, οὐ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς ρουθεσίας τὰς καθ' ἕκαστον ἐπαγομένας καὶ τὰς αἰχμαλωσίας ἐκεῖνας τὰς ἐπαλλήλους, ὥσπερ οἰκτιρίας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἰατρὸν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἐκ τῶν κόλπων ἀνασιήσας, ὡς εἶπεν, τῶν παιρικῶν, δούλου μορφῆν ἀναλαβόντα παρεσκεύασεν ἐκ παρθένου τεχθῆναι καὶ σὺν ἡμῖν ἀνασιραφῆναι καὶ πάντα ὑπομεῖναι τὰ ἡμέτερα, ἵνα τὴν ἡμετέραν φύσιν κάτω που κειμένην ὑπὸ τοῦ τῶν ἀμαρτημάτων πλήθους ἀναγαγεῖν δυνηθῆ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ τοῦτο ἐκκλητιόμενος ὁ τῆς βροτιῆς υἱός, καὶ ἐννοῶν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, ἦν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπεδείξατο, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον».

Ὅρα πόσου θαύματος γέμει ἡ λέξις· «Οὕτω», φησί, τὸ μέγεθος ἀναλογιζόμενος, ὅπερ ἤμελλεν ἐρεῖν διὰ τοῦτο οὕτως ἤρξατο. Εἶπέ οὖν ἡμῖν, ὦ μακάριε Ἰωάννη· οὕτω, πῶς; εἶπέ τὸ μέτρον, εἶπέ τὸ μέγεθος, δίδαξον ἡμᾶς τὴν ὑπερβολήν. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Υἱοῦ παρουσίας ταύτης οὕσαν, ὥστε τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι σωτηρίας ἀφορμὴν εὑρεῖν διὰ τῆς

ἀνθρώπων, ἀναδεικνύων προφήτας καὶ δίδων δύναμιν εἰς αὐτοὺς νὰ κάμνουν θαύματα.

Ἔλεπα, διὰ νὰ μὴ μακρυγορήσω, ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν ποτὲ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ ἂν προσπαθήσωμεν χιλιάδας φορές, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς ποικίλας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπέδειξεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ τέλος, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι μετὰ ἀπὸ τόσην φροντίδα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶχεν ἀνάγκην ἀκόμη πολλῆς καὶ μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ δὲν εἶχον κατορθώσει τίποτε, οὔτε οἱ πατριάρχαι, οὔτε οἱ προφῆται, οὔτε ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαύματα, οὔτε αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ νουθεσίαι, τὰς ὁποίας ἔστειλε πρὸς τὸν καθένα καὶ αἱ συνεχεῖς ἐκεῖναι αἰχμαλωσίαι, ὡσὰν νὰ ἐλυπήθη τό γένος μας, ἀνέστησεν τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, τὸν Υἱὸν τοῦ τὸν μονογενῆ, ἐκ τῶν κόλπων τοῦ καὶ τὸν προητοίμασεν, ἀφοῦ λάβη μορφὴν δούλου, νὰ γεννηθῆ ἀπὸ παρθένον καὶ νὰ συναναστραφῆ μαζί μας καὶ νὰ ὑπομείνῃ, ὅ,τι καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν φύσιν μας ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφοῦ εὕρισκετο κάτω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ θαυμάζων τοῦτο ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐφώναζε καὶ ἔλεγεν· «Διότι τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον»².

Πρόσεξε πόσον ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ λέξις. «Τόσον» λέγει σκεπτόμενος τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ. Διὰ τοῦτο ἤρχισεν ἔτσι. Εἶπέ μας λοιπόν, μακάριε Ἰωάννη, «τόσον», πόσον; εἶπέ μας τὸ μέτρον, εἶπέ μας τὸ μέγεθος, δίδαξέ μας τὴν ὑπερβολήν. «Διότι τόσον ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωκε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν μονογενῆ, οὕτως ὥστε ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν νὰ μὴ καθῆ, ἀλλὰ νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, νὰ εὔρουν δηλαδὴ ἀφορμὴν σωτηρίας μὲ τὴν πίστιν των πρὸς αὐτὸν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἀπολε-

εἰς αὐτὸν πίστεως; Τί ἂν τις λογιῶται εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν
 τῆς φιλοτιμίας ἐκείνης τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς καὶ
 πάντα νικώσης λόγον, ἣν ἔχαρίσατο τῇ φύσει τῇ ἡμετέρῃ
 διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς, πάντων ἡμῖν τῶν πλημμε-
 5 λημάτων τὴν ἀπαλλαγὴν δωρησάμενος; Ἄλλὰ τί εἶπω; Οὐ-
 τε ἡ διάνοια ἐξαρκεῖ, οὐδὲ ὁ λόγος ἐξισχύει τὰ λοιπὰ ἐξ-
 αριθμῆσθαι. Ὅσα γὰρ ἂν εἶπω, ἰσοαυτὰ ἔσι τὰ λείπον-
 τα, ὡς νικᾷ τῶν ἤδη ρηθέντων τὴν ὑπερβολήν. Τί οὖν
 ἂν τις ἐννοήσῃε τῆς μειανοίας τὴν ὁδόν, ἣν ἔχαρίσατο διὰ
 10 τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τῷ ἡμετέρῳ γένει καὶ
 μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος δωρεάν τὰς ἐπιτολὰς τὰς θαυμα-
 σιάς, δι' ὧν, εἰ βουληθῆμεν, δυνασόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ
 ροπήν ἐπισπάσασθαι;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; εἶδες πόσας
 15 ἀπαριθμησάμενοι, οὐδέπω οὐδὲ τὸ πολλοσιὸν εἰπεῖν ἠδυ-
 νήθημεν; Πῶς γὰρ ἀνθρωπίνῃ γλῶττια δυνασθεῖται τὰ παρὰ
 τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς γεγενημένα λόγῳ διελθεῖν; Τούτων τοί-
 ρυν ἰσοσύτων καὶ τηλικούτων ὄντων, πάλιν πολλῶ μείζους
 καὶ ἀπορρητότερά εἰσι αἱ εὐεργεσίαι, ἃς μετὰ τὴν ἐν-
 20 τεῦθεν μετᾴσασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπηγγείλατο τοῖς
 τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζουσι. Καὶ ἵνα δι' ὀλίγων ρημά-
 των τοῦ μεγέθους αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ,
 φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς
 οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοί-
 25 μασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Εἶδες δωρεῶν ὑπερ-
 βολήν; εἶδες πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαινούσας αὐ-
 τοῦ τὰς εὐεργεσίας; «Ἐπὶ καρδίαν γάρ», φησὶν, ἀνθρώ-
 που οὐκ ἀνέβη». Ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα ταύτας ἀναλογίζε-
 30 σθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν εὐχαριστίαν ποιῆ-
 σθαι, δυνασόμεθα τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν ἐπὶ πλεον ἐπισπάσασθαι,
 καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μᾶλλον διεγερθῆναι. Ἡ γὰρ τῶν εὐεργ-

θβοῦν; Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς σκεπτόμενος τὴν μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον φιλοτιμίαν, ἢ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὴν φύσιν μας μὲ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος συγχωρῶν ὅλα μας τὰ ἁμαρτήματα; Ἄλλὰ τί νὰ εἰπῶ; Οὔτε ὁ νοῦς ἀρκεῖ, οὔτε ἡ λογικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ὑπόλοιπα. Διότι, ὅσα καὶ νὰ εἴπω, τόσα πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ παραλείπονται, ὥστε νὰ υπερνικοῦν τὸ μέγεθος τῶν ἤδη λεχθέντων. Τί λοιπόν, θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατανοήσῃ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, τὴν ὁποίαν λόγῳ τῆς ἀπεριορίστου φιλανθρωπίας του ἐχάρισεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος τὰς ἀξιοθαυμάστους ἐντολάς του, μὲ τὰς ὁποίας, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειάν του;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; Εἶδες πῶς ἂν καὶ ἔχομεν ἀπαριθμήσει τόσας πολλὰς, οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἠμπορέσαμεν νὰ εἴπωμεν; Διότι μὲ ποῖον τρόπον ἀνθρωπίνῃ γλῶσσᾳ θὰ δυνηθῆ νὰ περιγράψῃ αὐτὰ ποὺ κάνει ὁ Θεὸς δι' ἑμᾶς; Ὅμως ἂν καὶ εἶναι τόσαι πολλαὶ καὶ τοιοῦτου μεγέθους, πάλιν εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι καὶ πολὺ περισσότερον ἄρρητοι αἱ εὐεργεσίαι, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ ὀλίγα λόγια τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῶν λέγει: «Αὐτὰ ποὺ ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρωπίνῃ λογικῇ δὲν συνέλαβεν, αὐτὰ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' αὐτούς, ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁸. Εἶδες ὑπερβολικὰς δωρεάς; Εἶδες, ὅτι ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι; Διότι, λέγει, ἀνθρώπινος νοῦς δὲν τὰς συνέλαβεν. Ἐὰν λοιπόν θὰ θελήσωμεν νὰ ἀναλογισθῶμεν αὐτὰς καὶ νὰ προσφέρωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν εὐχαριστίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἀκόμη περισσότερο τὴν εὐνοϊάν του καὶ νὰ ὠθηθῶμεν περισσότερο πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν

γρεσιῶν μνήμη ἱκανὴ προτιρέεσθαι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς
πόνους καὶ παρασκευάσαι πάντων ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων
καὶ πρὸς τὸν ἰσοαῦτα εὐεργετηκότα κεχηρῆναι καὶ τὸν περὶ
αὐτὸν πόθον ἀκμάζοντα καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπιδείκνυσθαι.

- 5 Ἐπιεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἰσοαύτης ἀπήλαυσε
τῆς ἄνωθεν εὐνοίας καὶ τῆς τιμῆς, ἐπειδὴ πολλὴν ὑπὲρ
τῶν φθασάντων τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο. Ἄλλ' ἵνα
σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν
σήμερον ἀνεγνωρισμένων ἀναγκαῖον προθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑ-
10 μετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ κατὰ
τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, μετὰ τῶν υἱῶν, καὶ τῆς ἐαν-
τοῦ γυναικός, καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ πάντων
τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ ἐδέξατο παρὰ τοῦ Θεοῦ
μετὰ τῆς ἐξόδου καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην τὴν πολλὴν αὐτῶ
15 παραμυθία κομιζουσαν, τὴν λέγουσαν, «Αἰξάνεσθε καὶ πλη-
θύνεσθε», διδάσκουσα ἡμᾶς ἢ θεία Γραφή τοῦ δικαίου τὴν
εὐγνωμοσύνην φησί· «Καὶ ᾠκοδόμησε Νῶε θυσιαστήριον
τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθα-
ρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνή-
20 νεγκεν ὀλοκάρπωσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον».

- Σκόπει μετὰ ἀκριθείας, ἀγαπητέ, ἐκ τῶν νῦν ρημάτων
πάλιν, πῶς ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς
ἐναπέθει τὴν γνώσιν ἡμῖν ἀκριθεῖ τῆς ἀρετῆς. Πόθεν γὰρ,
εἰπέ μοι, τοῦτο τῷ δικαίῳ ἐπῆλθεν; Οὐδεὶς ἦν ἕτερος, πρὸς
25 ὃν ἰδεῖν εἶχεν. Ἄλλὰ καθάπερ ἐν ἀρχῇ ὁ ὑπὸ τοῦ πρω-
τοπλάστου τεχθεὶς, Ἄβελ λέγω, οἶκον κινούμενος τὴν
προσαγωγὴν ἐποιήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας, οὕτω
δὴ καὶ νῦν ὁ δίκαιος οὗτος ἐξ οἰκείας γνώμης καὶ προαι-
ρέσεως ὑγιούς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὡς ἐνόμισε,
30 διὰ τῶν θυσιῶν τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ Δεσπότῃ. Καὶ
ὄρα αὐτὸν μετὰ πολλῆς φιλοσοφίας ἅπαντα διαπραϊτόμενον.
Οὔτε γὰρ οἰκοδομῆς αὐτῷ ἐδέησε λαμπρᾶς, οὐκ ναοῦ, οὐκ
οἴκου τινὸς θαυμασιοῦ, οὐκ ἄλλου οὐδενός· ἦδει γὰρ,
ἦδει σαφῶς, διὰ γνώμην ἐπιζητεῖ μόνον ὁ Δεσπότης· καὶ

εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς παρακινήσῃ πρὸς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ παραβλέσωμεν ὅλα τὰ παρόντα καὶ νὰ στραφῶμεν πρὸς αὐτόν, ποῦ μᾶς προσέφερε τόσα ἀγαθὰ, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καθημερινῶς ἀύξανομένην.

Ἐξ αἰτίας τούτου καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀπήλαυσε τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν καὶ τιμὴν, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὴν εὐγνωμοσύνην, δι' ὅσα ἀγαθὰ εἶχε δεχθῆ. Ἀλλά, διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσθέντων σήμερον. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς υἱοὺς του καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ τὴν ἔξοδον καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία τοῦ ἔδιδε πολλὴν παρηγορίαν λέγουσα, «Νὰ ἀύξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ θεία Γραφή τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου λέγει «Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

Πρόσεξε, ἀγαπητέ, καλὰ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια πάλιν, πῶς εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν μας ὁ δημιουργὸς ὅλων ἔθεσε τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ ἐνεπνεύσθη τοῦτο ὁ δίκαιος; Δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄλλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἰδῆ. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον, ὁ Ἄβελ ἐννοῶ, παρακινούμενος μόνος του προσέφερε τὴν θυσίαν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, ἔτσι καὶ τώρα ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τὴν ἰδικὴν του γνώμην καὶ τὴν ὑγιῆ προαίρεσίν του κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὅπως ἐνόμισε, μὲ τὰς θυσίας εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Καὶ βλέπε, πῶς ἐνεργεῖ τὸ κάθε τι μὲ πολλὴν διάθεσιν. Διότι δὲν ἐκοίταξε νὰ κἀνῃ κάποιαν λαμπρὰν οἰκοδομήν, οὔτε ναόν, οὔτε κάποιαν ἀξιοθαύμαστον κατοικίαν, οὔτε τίποτε ἄλλο, διότι ἤξευρε, ἤξευρε καλὰ, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον διά-

ἐσχεδιασμένον οἰκοδομήσας τὸ θυσιαστήριον καὶ λαβὼν ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, τὰς ὀλοκαυτώσεις ἀνήνεγκε, καί, ὅσον εἶχε δυνάμεως, τῆς οἰκείας προαιρέσεως τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο· ἦν ἀποδεξάμενος ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ τὴν γνώμην ἐστεφάνωσε, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ πάλιν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται.

Φηοὶ γὰρ ἡ Γραφή· «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὄσμην εὐωδίας». Ὅρα πῶς ἡ γνώμη τοῦ προσάγοντος τὸν καπνόν, καὶ τὴν κτίσαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐντεῦθεν τιτιομένην ἀηδίαν πολλῆς τῆς εὐωδίας ἐπέπλησε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε γράφων «Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὄσμη θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὄσμη ζωῆς εἰς ζωὴν». «Ὅσμην εὐωδίας». Μὴ τῇ παχύτητι τῆς λέξεως προσπαιήης, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ ἀσθενείᾳ τῶν ρημάτων τὴν συγκαταβάσιν λογιόμενος, νόει ἐντεῦθεν, δι' ἡμετέραν γέγονεν ἡ προσαγωγή τοῦ δικαίου. Ἔνα γὰρ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰδέναι ἔχωμεν τὸ ἀνευδεὲς τοῦ Δεσπότου, καὶ δι' ὅθεν ἕτερον ταῦτα γίνεσθαι συνεχώρησεν, ἀλλ' ἵνα εἰς εὐγνωμοσύνην ἀγάγη τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο ἀφήσιν αὐτὰς τῷ πρὸς καταναλίσκεσθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσάγοντες μάθωσιν ἐκ τῶν γινομένων, ὡς διὰ τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν ἅπαντα γίνεται. Τίνας δὲ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καὶ ὅπως συγχωρεῖ ταῦτα γίνεσθαι; Καὶ τοῦτο πάλιν συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον κατὰ μικρὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνοντες καὶ θεοὺς ἑαυτοῖς ἐπιφημίζουσιν καὶ τοῖς τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, προλαβὼν καταδέχεται ἑαυτῷ ταῦτα προσάγεσθαι, ἵνα οὕτω γοῦν ἀποσιήσῃ τῆς ὀλεθρίας πλάνης τοὺς μέλλοντας ὑποσύρσεσθαι. Καὶ δι' αὐτὸ συγκαταβάσιν πάντα ταῦτα παρ' αὐτοῦ συνεχωρήθη, σκόπει τοῦ χρόνου προϊόντος, δι' ἡμετέραν περιτομὴν νομοθετεῖσθαι κατεδέξατο, οὐχ ὡς πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν συντελέσαι τι ταύ-

θεσιν θέλει. Καὶ ἀφοῦ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ τὰ καθαρὰ πτηνὰ προσέφερε τὴν θυσίαν καί, ὅσον ἠδύνατο, ἐπέδειξε τὴν εὐγνώμονα διάθεσίν του, τὴν ὁποίαν ἀποδεχθεὶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ τὴν διάθεσιν ἐπεβράβευσε καὶ δεικνύει καὶ πάλιν τὴν φιλοτιμίαν του.

«Καὶ ὠσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὄσμην τῆς εὐωδίας»⁴, λέγει ἡ Γραφή. Βλέπε πῶς ἡ διάθεσις τοῦ θυσιάζοντος ἐγένετο μὲ πολλὴν εὐωδίαν τὸν καπνὸν καὶ τὴν ὄλην ἀναθυμίασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος γράφων ἔλεγεν· «Διότι εἴμεθα εὐωδία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν μεταξὺ ἐκείνων πού σῶζονται καὶ ἐκείνων πού χάνονται, καὶ εἰς ἐκείνους μὲν ὄσμη θανάτου πού ὀδηγεῖ εἰς θάνατον, εἰς τούτους δὲ ὄσμη ζωῆς πού ὀδηγεῖ εἰς ζωὴν»⁵. «Ὁσμην εὐωδίας». Μὴ σκανδαλίζεσαι ἀπὸ τὴν συγκατάβασιν τῶν λέξεων, νὰ καταλάβῃς ἀπ' ἐδῶ, ὅτι ἡ θυσία τοῦ δικαίου ἔγινε δεκτὴ. Διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν δὲν ἄφησε νὰ γίνουν αὐτὰ παρὰ μόνον διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο ἀφήνει νὰ καίγωνται εἰς τὴν πυρὰν τὰ προσφερόμενα, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ προσφέροντες, ὅτι αὐτὰ πού γίνονται, γίνονται πρὸς ὑφέλειαν ἰδικήν των. Εἶπέ μου, διατί ἀνέχεται νὰ γίνωνται αὐτά; Κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν πάλιν ἀνέχεται τοῦτο. Διότι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ ἀποκλίνουν πρὸς ἀδιαφορίαν καὶ νὰ ὀνομάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των θεοὺς καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας μεταξύ των προλαμβάνων αὐτοὺς δέχεται τὰς θυσίας διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὕτως ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν καταστροφικὴν πλάνην αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ παρασυρθοῦν. Καὶ ὅτι συγκαταβατικῶς ἐδέχθη αὐτά, πρόσσεχε, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐδέχθη καὶ τὴν περιτομὴν νὰ νομοθετήσῃ, ὅχι διότι θὰ ἡμποροῦσε αὐτὴ νὰ συντελέσῃ κάπως εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἔχουν

της δυναμένης, ἀλλ' ἵνα ὡσπερ σημεῖόν τι καὶ σφραγίδα περιφέρωσι, δεῖγμα τῆς οἰκείας εὐγνωμοσύνης, οἱ τῶν Ἰουδαίων παῖδες καὶ μὴ ἐξῆ ἀυτοῖς συναναφύρεσθαι ταῖς τῶν ἐθνῶν ἐπιμιξίαις.

6 3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σημεῖον αὐτὸ καλεῖ λέγων «Καὶ σημεῖον ἔδωκε περιτομῆς, σφραγίδα». Ὅτι γὰρ πρὸς τὴν δικαιοσύνην οὐδὲν αὐτῇ συντελεῖ, ἰδοὺ καὶ οὗτος ὁ δίκαιος μηδέπω τῆς περιτομῆς νομοθετηθείσης πρὸς τσαύτην ἔφθασεν ἀρειήν. Καὶ τί λέγω; Αὐτοὺς ὁ πατριάρχης 10 ἡγίας Ἀβραάμ, πρὶν ἢ τὴν περιτομὴν δέξασθαι, ἀπὸ τῆς πίστεως μόνης ἐδικαιώθη. Πρὸ γὰρ τῆς περιτομῆς, φησί, καὶ «Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Τί τοίνυν μέγα φρονεῖς, ὦ Ἰουδαῖε, ἐπὶ τῇ περιτομῇ; Μάνθανε, οὗτοι πρὸ ταύτης πολλοὶ δίκαιοι γεγόνασι. Καὶ γὰρ ὁ Ἀβελ ἐκ πίστεως τὴν προσευγὴν ἐποιήσατο, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν «Πίστει πλείονα θυσίαν Ἀβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ». Καὶ Ἐνώχ μετετέθη, καὶ ὁ Νῶε κατὰ τὴν πολλὴν δικαιοσύνην τὸ κλυδώνιον ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν διέφυγε, καὶ ὁ Ἀβραάμ πρὸ 15 ταύτης ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως ἀνεκηρύχθη. Οὕτως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ πίστεως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς σωτηρίας ἐπέωχε.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὰς θυσίας συνεχώρησεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης αὐτῷ προσάγεσθαι, ἵνα ἐπειδὴ εἰ ἀτελέσθαι 25 ρον διέκειτο ἢ φύσις ἢ ἡμετέρα, ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἔχη ἐπιδεικνυσθαι καὶ τῆς πρὸς τὰ εἰδῶλα θεραπείας πάντη διαφύγη τὴν λύμην. Εἰ γὰρ, καὶ τσαύτης γενομένης συγκαταβάσεως, ὅμως οἱ πολλοὶ οὐ διέφυγον τὸν ὄλισθον, εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, πῶς ἂν τις τὴν ἐκεῖθεν διέφυγε θλάβην; «Καὶ ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας». Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων οὕτως ἀλλὰ τί; Ἀκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Θυμίαμα εἰς βδέ-

6. Ρωμ. 4, 11.

8. Ἐβρ. 11, 4.

7. Ρωμ. 4, 3.

οί Ἰουδαῖοι ὡσάν σημεῖον καὶ σφραγίδα, δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης των, καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμειξίαν μὲ τοὺς ἔθνικοὺς.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μακάριος ὀνομάζει αὐτὸ σημεῖον, ὅταν λέγη· «Καὶ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς σφραγίδα»*. Ὅτι δηλαδὴ δὲν συντελεῖ καθόλου πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἰδοῦ καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ποὺ ἔφθασεν εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ἂν καὶ ἡ περιτομὴ δὲν εἶχε νομοθετηθῆ. Καὶ τί λέγω; Ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, πρὶν δεχθῆ τὴν περιτομήν, ἐδικαιώθη καὶ μόνον ἀπὸ τὴν πίστιν. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομήν λέγει· «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραάμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐθεωρήθη δι' αὐτὸν ὡς δικαιοσύνη»⁷. Διατί λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι, ὦ Ἰουδαῖε, διὰ τὴν περιτομήν; Μάθε, ὅτι πρὶν ἀπ' αὐτὴν πολλοὶ ἦσαν δίκαιοι. Διότι καὶ ὁ Ἄβελ μὲ πίστιν ἔκανε τὴν προσφοράν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἄβελ προσέφερε καλυτέραν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπ' ὅτι ὁ Κάϊν»*. Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἐνώχ ἠρπάγη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ Νῶε λόγῳ τῆς μεγάλης δικαιοσύνης του διέφυγεν ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν κατακλυσμὸν καὶ ὁ Ἀβραάμ, πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομήν, ἀνεδείχθη μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν. Ἔτσι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν πίστιν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπέτρεψεν αἰθυσίαι νὰ προσφέρωνται πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ ἡμπορῆ δηλαδὴ ἡ φύσις μας, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύναμος, νὰ ἐκφράζη τὴν εὐγνωμοσύνην της, καὶ συγχρόνως νὰ ἀποφεύγη τὴν διαφθορὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Διότι, ἐὰν οἱ περισσότεροι δὲν διέφυγον τὴν πτώσιν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσῃν συγκατάβασιν, πῶς θὰ διέφευγε κανεὶς τὴν ζημίαν ἀπ' αὐτὴν τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐὰν θὰ συνέβαινεν αὐτό; «Καὶ ὡσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὄσμην τῆς εὐωδίας». Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους. Τί συνέβη; Ἄκουε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Ἡ ὄσμη τῆς θυσίας μου εἶναι μοσητή»,

λυγμά μοί ἐστι, μονονουχί δεικνύοντις τῆς προαιρέσεως τῶν
 προσαρόντων τὴν μοχθηρίαν. Καθάπερ γὰρ ἐνιαῦθα ἢ τοῦ
 δικαίου ἀρετὴ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν δομῆν ἐθωδίας
 εἰργάσατο, οὕτως ἐπ' ἐκείνων ἢ τῶν προσαρόντων πονηρία
 5 τὸ θυμίαμα τὸ ἐθῶδες εἰς βδέλυγμα ὁσφρανθῆναι παρε-
 σκεύασε.

Πανταχοῦ τοίνυν σπουδάζωμεν, παρακαλῶ, γνώμην ὀγιῆ
 ἐπιδεικνυσθαι. Αὕτη γὰρ αἰτία γίνεται πάντων τῶν ἀγα-
 θῶν. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς Δεσπότης οὐ τοῖς παρ' ἡμῶν γινομένοις
 10 προσέχειν εἶωθεν ὡς τῇ ἔνδοθεν διανοίᾳ, ἀφ' ἧς ὀρμώμε-
 νοι ταῦτα διαπρατιώμεθα καὶ πρὸς ἐκείνην βλέπων ἢ προσίε-
 ται τὰ ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, ἢ ἀποσιρέφεται. Κἂν τε οὖν
 εὐχόμεθα, κἂν τε νησιεύωμεν, κἂν τε ἐλεημοσύνην ἐργα-
 ζώμεθα (αὗται γὰρ ἡμῶν αἱ πνευματικαὶ θυοῖαι), κἂν τε
 15 ἕτερόν τι πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν ἀπὸ γνώμης ὀ-
 γιοῦς ὀρμώμενοι τοῦτο διαπρατιώμεθα, ἵνα καὶ τῶν καμᾶ-
 των ἄξιον τὸν στέφανον κομισώμεθα. Καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν
 ἀποπωτάτων τὸν μὲν πόνον ἡμᾶς ὀπομένειν, τῆς δὲ ἀμοι-
 βῆς ἀποσιτερεῖσθαι, διὰ μὴ κατὰ τοῦς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας
 20 νόμους τὴν ἀρετὴν μετρίωμεν.

Ἔσθι γὰρ, ἔσθι διὰ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλα-
 θρωπίαν καὶ τὸ ἔργον μὴ ἐπιτελέσασθαι, ἀπὸ τῆς γνώ-
 μης μόνον τὸν στέφανον κομίσασθαι καὶ ἵνα μάθης,
 σκόπει μοι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης· διὰ γὰρ ἴδης
 25 τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένον καὶ ἐσχάτην πενίαν κατε-
 χόμενον, καὶ συναλγῆς, τείνας τε τὴν διάνοιαν εἰς τὸν οὐ-
 ρανὸν εὐχαριστήσεως τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ σαυτὸν,
 καὶ ὑπὲρ τῆς ὀπομονῆς τοῦ πένητος, κἂν μὴ δύναιο ἐπαρ-
 κέσαι καὶ λῦσαι τὸν λιμὸν, ἀπὸ τῆς γνώμης ἀπηρτισμένον
 30 ἔλαβες τὸν μισθόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἔλεγεν·
 «Ὁς ἐὰν ποιῆσθαι ποιήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθη-
 τοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ». Μή
 τι ψυχροῦ ποιητοῦ ἐντελέστερον; Ἄλλ' ἢ γνώμην τὸν μι-

μόνον καὶ μόνον θέλων νὰ δείξῃ τὴν κακὴν διάθεσιν τῶν προσφερόντων. Ὅπως δηλαδὴ ἐδῶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν εὐώδη ὄσμην, ἔτσι εἰς ἐκείνους ἡ πονηρία τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν ἔκανε τὴν εὐώδη ὄσμην μισητήν.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, πάντοτε νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὑγιῆ διάθεσιν. Διότι αὐτὴ γίνεται ἡ αἰτία ὄλων τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ βλέπῃ τόσον αὐτὰ ποὺ κάμνομεν, ὅσον τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρακινούμενοι κάμνομεν αὐτὰ καὶ προσβλέπων πρὸς ἐκείνην ἢ δέχεται τὰς πράξεις μας ἢ τὰς ἀποστρέφεται. Καὶ ἂν λοιπόν προσευχώμεθα, καὶ ἂν νηστεύωμεν, καὶ ἂν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην (διότι αὐταὶ εἶναι αἱ πνευματικαὶ μας θυσίαι), καὶ ἂν κάποιο ἄλλο πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν, νὰ διαπράττωμεν τοῦτο παρακινούμενοι ἀπὸ καλὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ τὸν ἄξιον στέφανον τῶν κόπων μας. Διότι θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον ἄτοπα τὸ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους καὶ νὰ στερούμεθα τῆς ἀμοιβῆς, ὅταν δὲν ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωσεν.

Διότι εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἐπιτελέσωμεν κανένα ἔργον μὲ τὴν διάθεσιν καὶ μόνον νὰ ἀποκομίσωμεν τὸν στέφανον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε τοῦτο τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Ὅταν δηλαδὴ ἰδῆς τὸν ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὴν ἀγοράν, τὸν πτωχότατον, καὶ τὸν συμπονέσης καὶ στραφεῖς πρὸς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστήσης τὸν Θεόν, δι' ὅσα σοῦ ἐχάρισε καὶ διὰ τὴν ὑπομονὴν τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ ἤμπορούσες νὰ τὸν χορτάσης, θὰ πάρῃς τὸν μισθὸν μόνον, ἐπειδὴ τὸν ἐσκέφθης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Ὅποιος θὰ δώσῃ μόνον ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ εἰς αὐτοὺς ἐπειδὴ εἶναι μαθηταί μου, ἀλήθεια σᾶς λέγω, δὲν θὰ χάσῃ τὴν ἀμοιβὴν του»*. Μήπως ὑπάρχει τίποτε πρὸς εὐτελὲς ἀπὸ ἓνα ποτήρι δροσεροῦ νεροῦ; Ἄλλ' ἡ διάθεσις ἐπροκάλεσε τὴν

σθὸν ἀτιῶ προεξένησε. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου εὐρήσομεν.

Ἄλλ' ἀναγκαῖον γοῦν ταῦτα κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τούτων τὴν ἀκρίβειαν εἰδότες πολλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης ποιῆσθε τὴν ἀσφάλειαν. Ἄκουε γὰρ τί φησὶν ὁ Χριστός· «Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὁρᾷς καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τῆς μοχθηρᾶς γνώμης καὶ τὴν κατὰ κρισίον ἐπομένην καὶ διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον ὄψιν, ὡς εἰς ἔργον τῆς μοιχείας ἐξεληθούσης ἀτιῶ, τὴν κόλασιν ἐπιρητημένην; Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, πανταχοῦ τὴν γνώμην ἡμῶν ἀσφαλισώμεθα, ἵνα αὐτὴ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα παρασκευάσῃ εὐπρόσδεκτα γίνεσθαι. Εἰ γὰρ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὁσμὴν εὐωδίας ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσῃται τὰς πνευματικὰς ἡμῶν ταύτας λαιμείας, καὶ πόσης ἡμᾶς οὐ παρασκευάσῃ ἀπολαῦσαι τῆς ἄνωθεν εὐνοίας; «Καὶ ὠσφρανθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας». Εἶδες τὰ παρὰ τοῦ δικαίου γεγενημένα, πῶς, ὅσον μὲν πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γεγονότων, εὐτελεῆ ὑγχάνει, ἀπὸ δὲ τῆς ὑγιοῦς αὐτοῦ γνώμης καὶ πάνυ μεγάλα δείκνυται; Σκόπει μοι λοιπὸν τοῦ φιλανθρωποῦ Δεσπότου τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεῖς· οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, οὐ ἐγκριταὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. Οὐ προσθήσω οὖν πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, ἔτι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς».

4. Πολὺς τῆς εὐεργεσίας ὁ ὄγκος, καὶ πολὺ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος καὶ ἄφατος τῆς ἀνεξικακίας ἢ ὑπερβολή. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθεῖς». Τό, «Διανοηθεῖς», πάλιν ἀνθρωπίνως, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν. «Οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου κατη-

10. Ματθ. 5, 28.

11. Γεν. 8, 21.

ἀμοιβήν του. Τὸ ἴδιον θὰ συναντήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν.

Εἶναι ἀναγκαῖον ὅμως νὰ ὑπενθυμίζωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας, οὕτως ὥστε γνωρίζοντες καλῶς αὐτὰ νὰ ἀποδίδεται τὴν εὐγνωμοσύνην ἀσφαλῶς. Διότι ἄκουσε, τί λέγει ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ θὰ ἴδῃ γυναῖκα μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»¹⁰. Βλέπεις ἐδῶ πάλιν, ὅτι λόγῳ τῆς κακῆς διαθέσεως ἀκολουθεῖ ἡ κατάκρισις καὶ ἐπικρέμαται ἡ τιμωρία διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον θέαν, ὡσὰν νὰ ἔγινε πραγματικῶς ἡ μοικεία ἀπ' αὐτόν; Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, νὰ φυλάγωμεν τὴν σκέψιν μας ἀπ' τὸ κάθε τί, οὕτως ὥστε νὰ προπαρασκευάσῃ τὰς πράξεις μας διὰ νὰ γίνουν εὐπρόσδεκτοι. Διότι ἐὰν ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν ὁσμὴν εὐωδίας, πῶς δὲν θὰ δεχθῆ τὰς πνευματικὰς αὐτὰς λατρείας καὶ δὲν θὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τόσῃν πολλὴν εὐνοίαν του; «Καὶ ὡσφράνθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ὁσμὴν τῆς εὐωδίας». Εἶδες, πῶς αἱ πράξεις τοῦ δικαίου εἶναι εὐτελεῖς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέαν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ ἀποδεικνύονται πολὺ μεγαλύτεραι μὲ τὴν καλὴν του διάθεσιν; Πρόσεξε λοιπὸν τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν· δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Δὲν θὰ πατάξω πλέον κανένα ζωντανὸν ὄργανισμὸν, ὅπως ἔκανα τώρα, ποτὲ πᾶ»¹¹.

4. Πολλὴ μεγάλη εἶναι ἡ εὐεργεσία καὶ πολὺ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀκόμη μεγαλύτερη ἡ ἀνεξικακία. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν». Τὸ «σκεφθεὶς» λέγεται ἀνθρωπίνως καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν μας. «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καθ' ὅσον τὸν πρωτόπλαστον τὸν κατηράσθη εἰπὼν, «Ἀκάν-

ράσατο εἰπών, «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖν» καὶ ἐπὶ
 τοῦ Καῖν πάλιν ὁμοίως. Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν τὴν ἰσοστυγῆν
 πανωλεθρίαν ἐπήγαγεν, ἵνα παραμυθῆσθαι τὸν δίκαιον καὶ
 5 θαρρεῖν παρασκευάσῃ καὶ μὴ μέλλῃ λογιζέσθαι καθ' ἑαυτόν,
 «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», εἰ μέλλοιμεν πάλιν εἰς πλη-
 θος ἐπιδιδόντες ἀπόλλυσθαι; Καὶ γὰρ καὶ ἤδη εἶπεν ἐπὶ
 τοῦ Ἀδάμ, «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», καὶ ἐπήγαγε κα-
 10 τακλυσμόν. Ἴνα οὖν μὴ ταῦτα λογιζόμενος καὶ σιρέφων
 Δεσπότιον. «Ὅθ' προσθήσω», φησί, «ἔτι καταράσασθαι τὴν
 γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Ὅρα πῶς ἐπεσημηγαιό-
 15 ῃ, διὰ τὴν τοῦτων μοχθηρίαν τὴν κατάραν ἐπήγαγε τῇ γῆ.
 Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ θέλιον μειτεβά-
 λοντο, διὰ τοῦτο αὐτὸς ταύτην ἐποίησατο τὴν ὑπόχεσιν, φη-
 σὶν «Ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ
 τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος». Ξένον φιλανθρωπίας εἶδος. Ἐπειδὴ
 20 ἔγκειται, φησί, ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ
 πονηρὰ ἐκ νεότητος, διὰ τοῦτο, «Ὅθ' ἐπιπροσθήσω τοῦ κατα-
 ράσασθαι τὴν γῆν». Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, τὰ παρ' ἑμαυτοῦ
 καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον ἐπιδειξάμην· ἐπειδὴ δὲ δρω τὴν
 κακίαν αυξανομένην, ἐπαγγέλλομαι μηκέτι καταράσασθαι τὴν
 γῆν. Εἶτα δεικνὺς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἐπή-
 25 γαγεν· «Ὅθ' προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν,
 καθὼς ἐποίησα, πάσας τὰς ἡμέρας».

Ὅρα μοι πῶς διὰ πάντων μεγίστην χαρίζεται τῷ δι-
 30 καίῳ τὴν παραμυθίαν μᾶλλον δὲ οὐ τῷ δίκαιῳ, ἀλλὰ διὰ
 τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ πάσῃ τῇ μελλούσῃ συνίστασθαι
 τῶν ἀνθρώπων φύσει. Τὸ γάρ, «Ὅθ' προσθήσω οὖν πατάξαι
 πᾶσαν σάρκα ζῶσαν», καὶ τό, «Καθὼς ἐποίησα», καὶ τό,
 «Πάσας τὰς ἡμέρας», τοῦτό ἐστιν ἐνδεικνυμένου, ὅτι οὐκέτι
 τοιοῦτον ἔσται κλυδώνιον, οὔτε ἰσοστυγῆ πανωλεθρία κατα-
 λήφεται τὴν οἰκουμένην. Εἶτα καὶ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ

θας καὶ τριβόλους θὰ θγάζη ἢ γῆ»¹². Καὶ εἰς τὸν Κάϊν πάλιν τὸ ἴδιον. Εἶπεν αὐτά, ἐπειδὴ καὶ τώρα ἐπέφερε τόσην καταστροφήν, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν δίκαιον καὶ διὰ νὰ τὸν ὀπλίσῃ μὲ θάρρος καὶ διὰ νὰ μὴ σκέπτεται, ποῖον τὸ κέρδος τῆς δοθείσης εὐλογίας καὶ τοῦ λεχθέντος «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐὰν πρόκειται νὰ καταστραφῶμεν καὶ πάλιν ἀφοῦ αὐξηθοῦμεν; Διότι καὶ εἰς τὸν Ἀδὰμ εἶπεν εἰπεῖ, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε» ἀλλὰ ἐπέφερε τὸν κατακλυσμόν. Διὰ νὰ μὴ ἀγωνιᾷ λοιπὸν σκεπτόμενος αὐτὰ βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Δὲν θὰ προσθέσω», λέγει, «ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε πῶς ἐπεσήμανεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς κακίας ἔστειλε τὴν κατάραν εἰς τὴν γῆν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴ ἤλλαξαν πρὸς τὸ καλύτερον, λέγει· «Ἐπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν». Θαυμαστὸν τὸ εἶδος τῆς φιλανθρωπίας. «Ἐπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν», διὰ τοῦτο, «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας πλέον εἰς τὴν γῆν». Διότι ἐγὼ μὲν, λέγει, τὰς ἀποφάσεις μου τὰς ἐπραγματοποίησα καὶ μίαν καὶ δύο φορές, ἐπειδὴ ὅμως βλέπω, ὅτι αὐξάνεται ἡ κακία, ὑπόσχομαι νὰ μὴ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν. Ἔπειτα δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, προσέθεσεν· «Ποτὲ πλέον δὲν θὰ πατάξω κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν, ὅπως ἔκανα τώρα».

Πρόσχε πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον; μᾶλλον ὅμως ὄχι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθότητά του καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῆ. Διότι τὸ «Δὲν θὰ ἐξαφανίσω πλέον κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν» καὶ τὸ «καθὼς ἔπραξα», καὶ τό, «Ὅλας τὰς ἡμέρας», ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον τέτοιος κατακλυσμὸς καὶ δὲν θὰ ὑποστῆ ποτὲ τέτοιαν πανωλεθρίαν ἢ οἴκουμένην. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἡ παντοτινὴ εὐεργεσία του,

τὸ διηνεκές· «Ἐν πάσαις», φησί, «ταῖς ἡμέραις», τοῦτ' ἔστι, πάντα τὸν αἰῶνα ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀγανάκτησιν, οὐδὲ οὕτω σύγχυσιν ἐργάσασθαι τῆς τῶν ὠρῶν κράσεως καὶ τῆς τῶν στοιχείων θέσεως. Διὸ
 5 καὶ ἐπήγαγε· «Σπέρμα καὶ θερισμός, ψῦχος καὶ καῦμα, θέρος καὶ ἔαρ ἡμέραν καὶ νύκτα σὺ καταπαύσουσιν». Ἀκίνητος, φησὶν, ἔσται καὶ αὕτη ἡ διατάξις, καὶ οὔτε ἡ γῆ διαλείψει ποτὲ τὰ παρ' ἑαυτῆς τῶ ἀνθρώπων γένει χορηγοῦσα καὶ τῶν καμάτων καὶ τῆς γεωργίας ἀποδιδούσα τὰς ἀμοιβάς,
 10 οὔτε αἱ τροπαὶ μετακινήθουσι, ἀλλὰ ψῦχος καὶ καῦμα, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καθ' ἕκαστον τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλον ἔσται. Ἐπειδὴ γάρ κατὰ τὸν τοῦ κατακλυσμοῦ καιρὸν ταύτης ὅλης τῆς διατάξεως σύγχυσις τις γέγονε, καὶ καθάπερ ἐν μιᾷ νυκτί, οὕτως ἐν παντὶ τῶ χρόνῳ ἐν τῇ κιβωτῶ διῆγεν ὁ
 15 δίκαιος οὐτός, διὰ τοῦτό φησι νῦν οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νύξ τὸν οἰκεῖον ἐλλείπει δρόμον, ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται τοῦτων ἡ λειτουργία.

Εἶδες παράκλησιν ἀρκοῦσαν καὶ δυναμένην ἀνασιῆσαι τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα; εἶδες τῆς εὐγνωμοσύνης οἷαν δέ-
 20 χεται τὴν ἀμοιβήν; Ἄκουε καὶ ἐκ τῶν ἐπαγομένων πάλιν τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀνξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Καὶ ὁ τροβὸς ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται καὶ
 25 πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάσης τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὑπὸ χειρὸς ὑμῶν πάντα δώδεκα. Καὶ πᾶν ἐρπειόν, ὃ ἔστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν. Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν κρέ-
 30 ας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα. Ὅρα γάρ μοι πάλιν τὸν δίκαιον τοῦτον τῆς αὐτῆς εὐλογίας ἀξιούμενον

13. Γεν. 8, 22.

14. Γεν. 9,1-4.

«Ὅλας τὰς ἡμέρας», λέγει, δηλαδὴ ὑπόσχομαι, ὅτι δὲν θὰ ἐπιδείξω τέτοιαν ἀγανάκτησιν ποτὲ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, οὔτε θὰ συγχύσω τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ τὸν νόμον τῶν φυσικῶν φαινομένων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Σπορὰ καὶ θερισμός, κρύο καὶ ζέστη, καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις, ἡμέρα καὶ νύκτα δὲν θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν»¹³. Ἀπαράβατος, λέγει, θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος καὶ ἡ γῆ ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ δίδῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων τῶν γεωργῶν, καὶ οὔτε αἱ ἐποχαὶ θὰ ἀλλάξουν, ἀλλὰ κρύο καὶ ζέστη καὶ καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις θὰ ὑπάρχῃ εἰς κάθε ἕνα ἔτος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κατακλυσμοῦ ὑπῆρξε κάποια σύγχυσις εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν διάταξιν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμενε μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλον τὸν καιρὸν, ὡσὰν εἰς μίαν νύκτα, διὰ τοῦτο λέγει· τώρα οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νύκτα θὰ χάσῃ τὴν σειρὰν τῆς, ἀλλὰ μέχρι τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος ἡ λειτουργία αὐτῶν θὰ εἶναι ἀμετάβλητος.

Εἶδες παρηγορίαν ἀρκετὴν καὶ δυνατὴν νὰ δώσῃ ἡθικὸν εἰς τὸν δίκαιον; Εἶδες, ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνει ἡ εὐγνωμοσύνη; Ἄκουε πάλιν τὴν ἄρρητον φιλοτιμίαν ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Καὶ νὰ εἴσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς κάθε τι κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὅλα τὰ ἔχω δώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σας. Καὶ κάθε ζῶντι ὄργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἑσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε, ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζῶου δὲν θὰ φάγετε»¹⁴. Ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ. Πρόσεξε δηλαδὴ, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀξιώνεται τῆς ἰδίας εὐλογίας μὲ τὸν

ἰῶ Ἀδὰμ καὶ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἀρχὴν ἀνακαλεσάμενον διὰ
 τῆς οἰκείας ἀρετῆς, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἄφατον τοῦ Δεσπό-
 του φιλανθρωπίαν. Ὡσπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνου ἔλεγεν, «Ἀδῆ-
 νεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατα-
 5 κυριεύσατε αἰθῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης,
 καὶ τῶν ἐρπειῶν, καὶ πειτειῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θη-
 ρίων τῆς γῆς»· οὕτω νῦν φησι «Καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ
 ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ
 πάντα τὰ ὄρνεα. Καὶ πᾶν ἐρπειόν, ὃ ἔστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς
 10 βρωσίν. Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν
 κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε».

Ὅρα τὸν αὐτὸν κανόνα εἰτέρως διασωζόμενον, τὸν ἐπὶ
 τοῦ πρωτοπλάσιου. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ μετὰ τὸ πάντων ἐγ-
 χειροῦσι τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν ἐν ἰῶ παραδείσῳ παρασχεῖν
 15 τὴν ἀπόλαυσιν, ἐνὸς ξύλου μόνον ἀπέχεσθαι ἐκέλευσεν, οὕτω
 δὴ καὶ ἐνιαῦθα μετὰ τὴν εὐλογίαν, καὶ τὸ φοβερόν αὐτὸν
 καιασιῆσαι τοῖς θηρίοις καὶ πάντα τὰ πειτειὰ καὶ τὰ ὄρνεα
 ὑπὸ χεῖρα ποιῆσαι, φησί· «Πᾶν ἐρπειόν ζῶν ὑμῖν ἔσται
 εἰς βρωσίν ὡς λάχανα χόρτου ὑμῖν δέδωκα τὰ πάντα».
 20 Ἐνιαῦθεν ἀρχὴ κρεωφαγίας γίνεται, οὐχ ἵνα εἰς γαστρι-
 μαργίαν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμελλον ἐξ αἰθῶν θυ-
 σίας ἀναφέρειν οἱ ἄνθρωποι καὶ εὐχαριστίας ποιεῖσθαι ἰῶ
 Δεσπότῃ, ἵνα μὴ δόξωσιν ὡς ἀφιερωμένων ἀπέχεσθαι, διὰ
 τοῦτο τῆς βρώσεως τὴν ἐξουσίαν χαρίζεται καὶ πολλὴν τὴν
 25 ἄδειαν παρέχει. «Ὡς λάχανα χόρτου, φησί, δέδωκα ὑμῖν
 τὰ πάντα». Ἐἴτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ ἐνὸς ξύλου
 ἐνετείλατο μετὰ τὴν πάντων ἀπόλαυσιν ἀπέχεσθαι, οὕτω καὶ
 ἐνιαῦθα, μετὰ τὸ πάντων ἀδεῶς ἐπιτρέψαι τὴν ἐστίαν,
 φησί· «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Τί οὖν

Ἄδὰμ καὶ μὲ τὴν ἰδικήν του ἀρετὴν ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἀνακαλεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἣ ὁποία εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ εἰς ἐκεῖνον, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε, καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε καὶ νὰ εἴσθε οἱ κυρίαρχοι τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, τῶν ἔρπειῶν καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς», ἔτσι καὶ τώρα λέγει «Καὶ νὰ εἴσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνά. Καὶ κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἔσᾶς διὰ νὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε».

Πρόσεχε πῶς διασώζεται ὁ ἴδιος ὁ νόμος μὲ ἄλλον τρόπον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ἐδόθη εἰς τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῶν πάντων εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, τὸν διέταξε νὰ ἀπέχη μόνον ἀπὸ ἓνα δένδρον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Νῶε ὡς φοβεροῦ καὶ ὡς κυρίαρχου ἔναντι τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, λέγει «Κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἐχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἔσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ κρεωφαγία, ὅχι διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μὲ αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι νὰ προσφέρουν θυσίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν, διὰ νὰ μὴ φανῆ, ὅτι ἀπέχουν ἀπὸ ἀφιερῶματα, διὰ τοῦτο τοὺς παρακωρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς βρώσεως καὶ τοὺς παρέχει πολλὴν ἐλευθερίαν. «Σᾶς ἔχω δώσει», λέγει, «τὰ πάντα διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἐπειτα, ὅπως ἀκριβῶς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἄδὰμ νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πάντων, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐπέτρεψε τὴν βρώσιν τῶν πάντων χωρὶς φόβον, λέγει· «Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγε-

βούλεται τὸ εἰρημένον; τί ἐστὶ, «Κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς»; Τοῦτ' ἐστὶ, πρικιόν. Τοῦ γὰρ ἀλόγου ἢ ψυχῆ τὸ αἷμα τυχγάνει.

5 Ἐπεὶ οὖν τὰς θυσίας ἡμελλον ἐπιτελεῖν τὰς διὰ τῶν ἀλόγων, μονορουχὶ διδάσκει ἀτιοὺς λέγων, ὅτι τὸ μὲν αἷμα ἐμοὶ ἀφώρισται, τὸ δὲ κρέας θυτῶν. Ταῦτα δὲ ποιεῖ, ἄνωθεν προανασιέλλων αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν περὶ τὴν ἀνδροφορίαν. Καὶ ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ἀληθὲς καὶ εὐλαβεσιέτους αὐτοὺς ἐν-
10 ἐϋθεν ποιῆσαι βουλόμενος ταῦτα διατάττειται, ἄκουε τῶν ἐξῆς. Καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα, φησί, τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἐκζητήτω αὐτὸ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ ἐκζητήτω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τί οὖν; ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αἷμα τυχγάνει; Οὐ τοῦτο λέγει μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ κέχρη-
15 ται, ὡς ἂν τις εἴποι τιτί, τὸ αἷμά σου θασιάζω ἐν ταῖς χερσὶ μου, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τῆς ἀναιρέσεώς σου.

“Οὐ γὰρ οὗ τὸ αἷμά ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ψυχῆ, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Καὶ
20 ὅρα τὴν διαφορὰν ὅσην ἐποίησατο. «Ὁ ἐκχέων», φησὶν, αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἀνθρώπον». Ἐννόησόν μοι, ὅσον τὸν φόβον διὰ τοῦ ρήματος ἐπετείχισεν. Εἰ καὶ τὸ δημογενές, φησί, μὴ γίνεται σοι κώλυμα, οὐδὲ ἡ κοι-
25 ρωνία τῆς φύσεως ἀφίστησί σε τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν τὴν ἀδελφικὴν ἀπωσάμενος, ὄλος γίνῃ τοῦ μιανοῦ τούτου τολμήματος, ἐννόει ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ δεδημιούργηται καὶ ὅσης ἡξιώται παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς προεδρίας καὶ ὅτι πάσης τῆς κτίσεως τὴν ἐξουσίαν
30 ἀναδέδεται καὶ παῦσαι τῆς μοχθηροῦς γνώμης. Τί οὖν φησιν; Ἐὰν μυρίους τις ἐργάσεται φόνους, καὶ ἰσοσῶτα αἷματα ἐκχέῃ, πῶς τὴν ἀξίαν δώῃ δίκην, τοῦ αἵματος αὐτοῦ

15. Γεν. 9, 5.

17. Γεν. 9, 6.

16. Ματθ. 10, 28.

τε». Τί σκοπὸν ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος; Τί σημαίνει «Κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου»; Τοῦτο φανερώνει τὸ πνιγμένον. Διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἀλόγου εἶναι τὸ αἷμα.

5. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ προσφέρουν τὰς θυσίας τῶν ἀλόγων ζώων, διδάσκει λέγων, ὅτι τὸ αἷμα προορίζεται δι' ἐμέ, τὸ δὲ κρέας διὰ σᾶς. Κανονίζει αὐτά, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια καὶ ὅτι ἐντέλεται αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ περισσότερον εὐλαβεῖς, ἄκουε καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Διότι τὸ ἰδικόν σας αἷμα», λέγει, «τὸ αἷμα τῶν ψυχῶν σας, θὰ τιμωρήσω μὲ τὰ ἄγρια θηρία, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξαπολύσω ἐναντίον σας καὶ μὲ ἄλλον ἄνθρωπον θὰ τιμωρήσω ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ ἀνθρωπίνην ζωὴν»¹⁵. Τί λοιπόν; Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ αἷμα; Δὲν λέγει τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, «κρατῶ τὸ αἷμα σου εἰς τὰ χέρια μου», ἀντὶ νὰ εἶπῃ «ἔχω τὴν δύναμιν νὰ σὲ φονεύσω».

Ὅτι δὲ δὲν εἶναι τὸ αἷμα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἄκουε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Μὴ φοβῆσθε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν καὶ νὰ φονεύσουν τὴν ψυχὴν»¹⁶. Καὶ πρόσεχε πόσῃν διαφορὰν ἐχρησιμοποίησεν. «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος χύνει αἷμα ἀνθρώπου, λέγει, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ θὰ χυθῆ τὸ ἰδικόν του, διότι ἐδημιούργησα τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ»¹⁷. Κατανόησε πόσον φόβον ἐμβάλλει μὲ τὸ λεχθέν. Διότι, λέγει, ἐὰν δὲν σὲ ἐμποδίζῃ τὸ ἴδιον γένος, οὔτε ἡ φυσικὴ συγγένεια σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ κακὸν ἐγχείρημα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπωθήσῃ καὶ τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν, παρασύρῃσαι ἀπὸ τὸ μιὰρὸν τοῦτο τόλμημα, σκέψου, ὅτι ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ πόσῃν ὑπεροχὴν ἤξιώθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, καὶ δίωξε τὴν κακὴν σου ἀπόφασιν. Τί λοιπὸν λέγει; Ἐὰν κἀνὴ κάποιος μυρίους φόνους καὶ χύσῃ τόσα αἷματα, πῶς θὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τιμωρίαν, ἐὰν χυθῆ μόνον τὸν ἰδικόν του αἷμα; Μὴ σκέπτεσαι τοῦτο,

μόνου ἐκχυθέντος; Μὴ τοῦτο λογίζου, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἐννόει
 οὐ τοιοῦτον μετ' οὐ πολὺ δέξεται σῶμα ἄφθαρτον, τὸ δυνά-
 μενον διηνεκῆ καὶ αἰώνιον κόλασιν ὑπέχειν.

Κἀκεῖνο δὲ σκοπεῖ πῶς μετὰ ἀκριθείας διατάξαι. Ἐπὶ
 5 μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου φησί, μὴ ἐκχέης αἷμα· ἐπὶ δὲ τῶν
 ἀλόγων οὐκ εἶπε, μὴ ἐκχέης, ἀλλὰ, «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι
 ψυχῆς οὐ γάγεσθε». Ἐκεῖ, μὴ ἐκχέης· ἐνταῦθα, μὴ φάγης.
 Εἶδες ὅσον τὸ ἀνεπαχθὲς ἔχουσιν αὐτοῦ αἱ νομοθεσίαι;
 πῶς κοῦφαι καὶ ράδιαι αἱ ἐντολαί; πῶς οὐδὲν βαρὺ οὐδὲ
 10 φορτικὸν ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως; Λέγουσι
 γὰρ τινες βαρὺ καὶ γεῶδες καὶ νοσοποιὸν εἶναι τὸ τῶν ἄ-
 λόγων αἷμα. Ἄλλ' ἡμεῖς μὴ δι' ἐκεῖνον τὸν φιλοσοφώτερον
 λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου νομοθεσίαν τὴν φυλακὴν
 ὀφείλομεν ἐκδεικνυσθαι. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ἀκριθῶς τί-
 15 νος ἔνεκεν ἰσαύτην ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν ἀκριθείαν ἐ-
 ποιήσατο, καὶ οὐ ἀναγκαιζῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν φορικὴν
 γνώμην φησί, «Ὑμεῖς δὲ ἀξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ
 πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»· οὐκ ἁπλῶς
 εἶπεν, Ἐμεῖς δέ, ἀλλὰ μονορουχὶ λέγων, ἔμεῖς οἱ ὀλίγοι,
 20 οἱ εὐαρίθμητοι πᾶσαν τὴν γῆν πληρώσατε, καὶ κατακυριεύ-
 σατε αὐτῆς· τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀρχὴν ἔχετε, καὶ τὴν ἐξουσίαν,
 καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Ὅρα μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς πρότερον μεγάλας
 τὰς εὐεργεσίας δωρούμενος, τότε καὶ νόμον καὶ ἐντολὴν
 25 δίδωσι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, μετὰ τὸ ἐγκατοικῆσαι
 ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τὴν ἰσαύτην ἀπόλαυσιν χαρίσασθαι,
 τότε τὴν ἀποχὴν τοῦ ξύλου ἐνετείλατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα
 μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι μηκέτι τοιαύτην ἐπάξειν πανωλεθρίαν.
 μηδὲ ἀγανάκτησιν τοιαύτην ἐπιδείξασθαι, ἀλλὰ ἀκίνητα
 30 μέχρι τῆς συντελείας εἶν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα διαμένειν,
 ἕκαστον τὸν οἰκεῖον δρόμον καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἀποπλη-
 ροῦντα καὶ εὐλογίας αὐτοὺς ἀξιῶσαι καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐξου-

ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν θὰ ἀποκτήσῃ τέτοιο σῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ δύναται νὰ τιμωρῆται αἰωνίως.

Καὶ ἐκεῖνο νὰ προσέχῃς, πῶς δηλαδὴ τὰ ἐκανόνισε ἀκριβῶς. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, «νὰ μὴ χύσῃς αἷμα», διὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὅμως δὲν εἶπε, «νὰ μὴ χύσῃς», ἀλλὰ, «πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Ἐκεῖ, «νὰ μὴ χύσῃς», ἐδῶ, «νὰ μὴ φάγῃς». Εἶδες πόσον αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δύσκολοι; Πῶς αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἐλαφραὶ καὶ εὐκόλοι; Διατί δὲν ζητεῖ ἀπὸ μᾶς τίποτε τὸ βαρὺ καὶ τὸ δύσκολον; Διότι λέγουν μερικοί, ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζῶων εἶναι βαρὺ, ἀπὸ χῶμα καὶ πρόξενον ἀσθενειῶν. Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ προσέχωμεν ὄχι δι' ἐκεῖνον τὸν περισσότερον πρακτικὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, διατί ὠμίλησε μὲ τόσῃ ἀκρίβειαν διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ ὅτι ἐδίδαξεν αὐτὰ διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς φονικὰς τάσεις τῶν ἀνθρώπων, λέγει «Σεῖς δὲ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ κυριεύσετε αὐτήν». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Σεῖς δέ», ἀλλὰ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, σεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ μετρημένοι εἰς τὰ δάκτυλα, νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Ἔχετε δηλαδὴ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ, ἀφοῦ πρῶτα χαρίσῃ πολλὰς εὐεργεσίας ἔπειτα νομοθετεῖ καὶ ἐντέλλεται. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὸν παράδεισον καὶ τὴν δώριον τῆς ἀπολαύσεως, τότε δίδει τὴν ἐντολὴν τῆς ἀποκῆς ἀπὸ τὸ δένδρον, ἔτσι καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοια καταστροφὴν, οὔτε θὰ ἐπιδείξῃ τέτοια ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ θὰ ἀφήσῃ πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα νὰ μείνουν ἀμετακίνητα μὲ τὸ νὰ ἀκολουθῆ τὸ καθὲν τὴν ὁδὸν τοῦ καὶ τὴν τάξιν τοῦ καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐχάρισεν τὴν εὐλογίαν

οίαν δωρήσασθαι τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἀπάντων, καὶ τῆς
 κρεωφαγίας τὴν ἄδειαν παρυσχεῖν, τότε γησί, «Πλὴν κρέ-
 ας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Εἶδες πῶς πρότερον εὐεργ-
 5 εργεῖ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἄφαιτον ἐπιδείκνυται καὶ τότε
 Καίτοι γε ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἂν ποτε τοῦτο γέ-
 ροιτο. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρότερον βούλονται τὰ παρ' ἑαυτῶν
 ἐπιπαιτόμενα εἰς ἔργον ἐκβῆναι, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι
 τὴν εὐνοίαν τοῦς τὰ ἐπιτάγματα δεχομένους, καὶ τὴν τού-
 10 των ἐκπλήρωσιν ποιουμένους, καὶ τότε ἄρα ἀμείβεσθαι τοῦς
 πολλῆν τὴν ὑπακοήν ἐπιδειξαμένους. Ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ
 πάντων Δεσπότου τὸ ἐναντίον πρότερον εὐεργεῖ καὶ τῷ
 πλήθει τῶν εὐεργεσιῶν ἐφέλκειαι τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ
 τότε κοῦφα καὶ ράδια ἐπιτάττει, ἵνα καὶ τῇ εὐκολίᾳ τῶν
 ἐπιταγμάτων καὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργεσίαις διεγρηγε-
 15 μένοι πρὸς τὴν τούτων ἐπειχθῶμεν ἐκπλήρωσιν.

Μὴ τοίνυν ραθυμῶμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ δκηροότεροι γι-
 νώμεθα περὶ τὴν ὑπακοήν τῶν ἐπιταχθέντων, καὶ τὰς προ-
 λαβούσας εὐεργεσίας λογιζόμενοι καὶ τῶν ἐπιταγμάτων τὴν
 εὐκολίαν, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν
 20 ἡμῖν τεταμιευμένων, ἀλλὰ νήφωμεν καὶ περὶ τὴν ἐργασίαν
 σπεύδωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν ἐντολῶν
 καὶ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐχαρίσατο τῇ ἡμετέρᾳ φύσει πρὸς τὴν
 τῶν ψυχῶν ἡμῶν συντελούσας σωτηρίαν, μὴ ἀποπεμφώμε-
 θα, ἀλλὰ τῷ ὑπολειπομένῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνῳ εἰς δέον
 25 χρυσάμενοι καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονηφώμεθα, καὶ πολλὴν
 ἑαυτοῖς τὴν παρησίαν προσηποῦμεθα, καὶ μάλιστα νῦν,
 ὡς ἔτι ἐνέστηκε τὸ λειπόμενον τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς μέρους.

6. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὁ ὑπο-
 λειπόμενος, εἰ βουληθεῖημεν μικρὸν ἀνανῆναι. Τοῦτο δὲ
 30 εἶπον, οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτου χρόνου μόνον δεῖται τῶν ἡμαρ-
 τημένων ἡμῖν ἢ διόρθωσις, ἀλλ' ἐπειδὴ Δεσπότην ἔχομεν
 φιλάνθρωπον καὶ ἡμερον, καὶ οὐ δεῖται χρόνου πολλοῦ
 μόνον ἐὰν μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ τῆς νήψεως αὐ-
 τῷ προσίωμεν, ἀποστήσαντες ἑαυτοῦς τῶν βεβιωμένων ἀπάν-

καὶ τὴν παλαιὰν δύναμιν πρὸς ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὴν ἄδειαν τῆς κρεωφαγίας, τότε λέγει, «Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Εἶδες πῶς εὐεργετεῖ πρῶτα καὶ ἐπιδεικνύει τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του καὶ τότε διατάσσει; Ἄν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ ἐγίνετο ποτέ. Διότι οἱ ἄνθρωποι πρῶτα θέλουν νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ διαταγαὶ των καὶ νὰ εὐνοήσουν τοὺς δεχομένους αὐτὰς καὶ τοὺς ἐκτελοῦντας αὐτὰς καὶ τότε νὰ ἀνταμείψουν τοὺς ἐπιδείξαντας ὑπακοήν. Εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὸν Κύριον ὅλων, συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Εὐεργετεῖ προηγουμένως καὶ προσελκύει μὲ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν τὴν ἰδικήν μας φύσιν, καὶ μετὰ διατάσσει ἡπίως καὶ εὐκόλως, οὕτως ὥστε νὰ σπεύσωμεν νὰ τὰς ἐκπληρώσωμεν παρακινούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν εὐκολίαν τῶν διαταγῶν καὶ ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας ποὺ προηγήθησαν.

Ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, οὔτε νὰ γινώμεθα πρὸ ὀκνηροὶ εἰς τὴν ὑπακοήν των ἐντολῶν καὶ σκεπτόμενοι τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας, καὶ τὴν εὐκολίαν των ἐντολῶν καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας κρατᾷ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν των διαταγῶν του, ἅς ἀγρυπνῶμεν καὶ ἅς σπεύδωμεν διὰ νὰ ἐπιτελέσωμεν αὐτὰ ποὺ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείψωμεν τὰς ὁδοὺς, τὰς ὁποίας ἐχάρισεν διὰ τὴν σωτηρίαν των ψυχῶν μας, καὶ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς μας χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, καὶ τὰς ἀμαρτίας θὰ ἀπαλείψωμεν καὶ πολὺ θάρρος θὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τώρα μάλιστα ποὺ ὑπολείπεται ἀκόμη χρόνος ἀπὸ τὴν ἀγίαν Τεσσαρακοστήν.

6. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπολειπομένων ἡμερῶν, ἐὰν θὰ ἠθέλωμεν νὰ συνέλθωμεν ὀλίγον. Εἶπον δὲ αὐτὸ ὅχι ἐπειδὴ χρειάζεται μόνον τόσος χρόνος, διὰ νὰ διορθωθοῦν τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν φιλόανθρωπον καὶ ἡμερον καὶ δὲν ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον. Μόνον νὰ πλησιάσωμεν αὐτὸν μὲ πολλὴν θερμότητα καὶ κατάνυξιν, ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ

των, καὶ προσηλώσαντες τῇ ἄνωθεν ῥοπῇ. Καὶ γὰρ οἱ Νι-
 νευῖται τοσοῦτω πλήθει ἁμαρτιῶν βεβαρημένοι, ἐπειδὴ πολ-
 λῇ καὶ ἀκριβεῖ τῇ μετανόᾳ ἐχρήσαντο, οὐκ ἐδεήθησαν πλέον
 ἢ τριῶν ἡμερῶν πρὸς τὸ ἐκκαλέσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγα-
 5 θότητα, καὶ τὴν κατ' ἀδίων ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀκυρον
 ἀποφῆναι. Καὶ τί λέγω, οἱ Νινευῖται; Ὁ λησιῆς ὁ ἐπὶ τοῦ
 σταυροῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἐδεήθη. Καὶ τί λέγω μιᾶς ἡμέ-
 ρας; Οὐδὲ βραχείας ὥρας. Τοσαύτη ἐστὶν ἡ περὶ ἡμᾶς τοῦ
 Θεοῦ φιλανθρωπία. Ἐπειδὴν γὰρ ἴδῃ τὸν τόνον τῆς ἡμε-
 10 τέρας γνώμης καὶ πόθῳ ζέοντι προσιόντας ἡμᾶς, οὐ μέλλει,
 οὐδὲ ἀναβάλλεται, ἀλλὰ ταχεῖαν παρέχει τὴν παρ' ἑαυτοῦ
 φιλοτιμίαν, καὶ λέγει «Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ· ἴδοὺ πάρεμι».

Ἄν τοίων βουλευθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις
 ταύταις σπουδῆν τινα ἐπιδείξασθαι, καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῇ
 15 ἀπὸ τῆς νησιείας εἰς δέον χρῆσασθαι καὶ τὴν ῥαθυμίαν
 ἀποτιναξάμενοι εὐχὰς ἐκτενεῖς ποιήσασθαι πρὸς τὸν Δεσπό-
 την, δάκρυα θεομὰ προχέειν, κατηγορεῖν συνεχῶς τῶν ἡμῖν
 πεπλημμελημένων, προτιθέναι καθάπερ ἰατρῶ τὰ ἡμέτερα
 τραύματα, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔλκη δεικνύναι, καὶ τὴν παρ'
 20 αὐτοῦ ἰατρειάν ἐπιζητεῖν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσ-
 φέρειν, συντριβὴν διανοίας, κατάνυξιν ἀκριβοῦς, ἐλεημοσύνην
 δαψιλῆ, τὰ λοιπὰ πάντα τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν λογισμὸν
 χαλινουῖν, καὶ ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ μήτε ὑπὸ
 τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, μήτε μνησικα-
 25 κεῖν πρὸς τοὺς πλησίον, καὶ ἐχθροδῶς διακεῖσθαι πρὸς
 τοὺς ὁμογενεῖς. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ
 ἀποσιρέφεται, ὥς τὸν μνησικακοῦντα ἄνθρωπον καὶ τὴν
 ἔχθραν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυ-
 λάττοντα. Τοσαύτη γὰρ ταύτης ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ λύμη,
 30 ὅτι καὶ φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο.

Καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομῆναι ὑμᾶς θούλομαι τῆς παρα-
 βολῆς τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν

προσηλωθούμεν εἰς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Διότι καὶ οἱ Νινευῖται, ἂν καὶ ἦσαν ὑπὸ τὸ βάρος τῶσων ἁμαρτιῶν, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην καὶ ἀκριβῆ μετάνοιαν δὲν ἐχρειάσθησαν περισσοτέρας ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας, διὰ τὴν ἐπικαλεσθῶν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀκυρώσασθαι τὴν ἐναντίον των ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Καὶ τί λέγω οἱ Νινευῖται; Ὁ ληστής εἰς τὸν σταυρὸν δὲν ἐχρειάσθη οὔτε μίαν ἡμέραν. Διατί λέγω μίαν ἡμέραν; Οὔτε ὀλίγην ὥραν ἐχρειάσθη. Τόση εἶναι ἡ πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν ἴδῃ τὴν ἔντασιν τῆς θελήσεώς μας καὶ τὴν πλησιάζωμεν μὲ ζέοντα πόθον δὲν καθυστερεῖ, οὔτε ἀναβάλλει, ἀλλὰ χαρίζει ταχέως τὴν φιλοτιμίαν του καὶ λέγει· «Ἐνῶ σὺ ἀκόμη ὀμιλεῖς θὰ σοῦ εἰπῶ, ἴδου εἶμαι παρών»¹⁸.

Ἦμποροῦμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπιδείξωμεν κάποιαν σπουδὴν κατὰ τὰς ὀλίγας αὐτὰς ἡμέρας καὶ τὴν χρησιμοποιήσωμεν δεόντως τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἀναπέμψωμεν προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποφεύγοντες τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν χύσωμεν θερμὰ δάκρυα, τὴν περιφρονήσωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, τὴν ἐκθέσωμεν ὡσάν πρὸς ἰατρὸν τὰ τραύματά μας καὶ τὴν δεικνύωμεν τὰς πληγὰς τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴν ἐπιζητῶμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ θεραπείαν καὶ τὴν ἐκτελῶμεν ὅλα, τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς, ἀκριβῆ κατάνυξιν, πλουσίαν ἐλεημοσύνην, χαλινὸν εἰς τὰ πάθη, πού διαταράττουν τὴν σκέψιν μας, καὶ τὴν ἐκδιώκωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας καὶ τὴν μὴ μᾶς πολιορκῆ ἢ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, μήτε τὴν κρατῶμεν κακίαν πρὸς τοὺς πλησίον μας καὶ οὔτε τὴν διακεῖμεθα ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας. Διότι ὁ Θεὸς δὲν μισεῖ καὶ δὲν ἀποστρέφεται τίποτε τόσον, ὅσον τὸν μνησικακὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὸν πού φυλάττει τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν πλησίον πάντοτε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του. Εἶναι δηλαδὴ τόσον μεγάλη ἡ ζημία αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ἀνακαλεῖ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ τὴν μάθετε, θέλω τὴν σᾶς ὑπενθυμίσω τὴν παραβολὴν τοῦ εὐαγγελίου, πῶς δηλαδὴ ἔλαβε τὴν συγχώρε-

μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος παρὰ τοῦ δε-
 σπότη, ἐπειδὴ προσέπεσε, καὶ ἐδέηθη, καὶ ἰκέτευσε. «Σπλαγ-
 χνισθεὶς γάρ», φησὶν, «ὁ κύριος αὐτοῦ ἀπέλυσε αὐτόν, καὶ
 τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ». Εἶδες εὐσπλαγχνίαν δεσπό-
 5 του; Ἐκεῖνος προσέπιπεν ἰκετεύων προθεσίαν αὐτῷ δο-
 θῆναι. «Μακροθύμησον γὰρ ἐπ' ἐμοί», φησί, «καὶ πάντα σοὶ
 ἀποδώσω». Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ὁ κηδεμὼν καὶ φιλάν-
 θρωπος, ἐπικαμφθεὶς τῷ ἰκέτῃ, οὐχ ὅσον ἤτησε, ἰσοσῆτον
 παρέσχεν, ἀλλ' ὅσον οὐδὲ ἐνενόησε. Τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔ-
 10 θος αἰεὶ νικᾶν καὶ προφθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις. Ἐ-
 κείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρακαλέσαστος καὶ ὑποσχομένου
 πᾶσαν ποιήσασθαι τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα
 πλημμελήματα, σπλαγχνισθεὶς λοιπὸν ἀπέλυσε αὐτόν καὶ
 τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.
 15 Εἶδες τί μὲν ὁ δοῦλος ἠτήσατο, ὅσον δὲ ὁ δεσπότης
 ἐχαρίσατο; Ὅρα πάλιν αὐτοῦ τούτου τὴν ἀπόνοιαν. Διόν
 γὰρ κατὰ τὴν ἰσαύτην φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄγαθον εὐεργ-
 γεσίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην συμπαθέσταιον αὐτὸν κα-
 ταισῆναι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπιδείκνυται.
 20 Ἐξεληθὼν γάρ, φησὶν, οὗτος αὐτός, ὁ τῶν μυρίων ταλάντων
 τὴν συγχώρησιν δεξάμενος. Ἀκούετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀ-
 κριθείας· τὰ γὰρ τούτω συμβάντα ἱκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡ-
 μετέρας ψυχῆς, καὶ πείσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξο-
 ρίσει τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. «Ὅτις τοίνυν ἐξεληθὼν»
 25 εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν
 δηνάρια. Σκόπει πόσον τὸ μέσον. Ὡδε σύνδουλος ὁ ὀφεί-
 λων ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ δεσπότης ὁ ἀπαιτῶν, καὶ μύρια
 ἦν τάλαντα· καὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν ἰκετεύοντα καὶ παρα-
 καλοῦντα, συνεχώρησεν· οὗτος δὲ «Κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε,
 30 λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Τί οὖν; «Πεσών», φησὶν,

19. Ματθ. 18, 27.

20. Ματθ. 18, 26.

21. Ματθ. 18, 28.

22. Ματθ. 18, 28.

σιν ἐκεῖνος ὁ ὀφειλέτης τῶν μυρίων ταλάντων ἀπὸ τὸν Κύριόν του, ἐπειδὴ ἔπασεν εἰς τοὺς πόδας καὶ παρεκάλεσε καὶ ἰκέτευσε. «Καὶ ἀφοῦ τὸν εὐσπλαχνίσθη, λέγει, ὁ κύριός του τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος του»¹⁹. Εἶδες εὐσπλαχνίαν κυρίου; Ἐκεῖνος ἔπιπτεν εἰς τοὺς πόδας του παρακαλῶν νὰ τοῦ δοθῇ προθεομία. Διότι λέγει «Κάνε ὑπομονὴν καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω»²⁰. Ἄλλὰ ὁ καλὸς κύριος, ὁ φιλόανθρωπος κηδεμών, καμφθεὶς ἀπὸ τὸν δοῦλον, δὲν τοῦ παρεχώρησεν, ὅσα τοῦ ἐζήτησεν, ἀλλ' ὅσα δὲν ἐφαντάσθη. Διότι συνηθίζει νὰ ὑπερνικᾷ καὶ νὰ προλαμβάνη τὰ αἰτήματά μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος παρεκάλεσε νὰ ἐνδώσῃ ὁ κύριος καὶ ὑπεσκέθη, ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ ὀλόκληρον τὴν ὀφειλήν, αὐτὸς ποὺ νικᾷ τὰ ἁμαρτήματά μας μὲ τὴν ἀγαθότητά του, ἀφοῦ εὐσπλαχνίσθη αὐτόν, τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος.

Εἶδες τί ἐζήτησεν ὁ δοῦλος καὶ πόσα τοῦ ἐχάρισε ὁ κύριος; Πρόσεξε πάλιν τοῦ δούλου τὴν ἀχαριστίαν. Ἐνῶ ἔπρεπε καὶ αὐτὸς, σύμφωνα μὲ τὴν τέσσην φιλοανθρωπίαν καὶ τὴν ἄπειρον εὐεργεσίαν ποὺ τοῦ ἐδόθη, νὰ φανῇ καὶ αὐτὸς συμπαθὴς πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, ὅμως ἔκανε τὸ ἀντίθετον. Διότι λέγει, «Ἐξῆλθεν» αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ χρέος τῶν μυρίων ταλάντων. Ἀκούετε, παρακαλῶ μὲ προσοχήν, διότι αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς αὐτὸν εἶναι ἀρκετὰ νὰ ἐπιδράσουν εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ βγάλωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας τὸ δυσάρεστον τοῦτο νόσημα. «Αὐτὸς λοιπὸν ἐξεληθὼν συνήνησεν ἕνα ἀπὸ τοὺς σὺνδούλους του, ὁ ὁποῖος τὸν ἐχρεωστοῦσε ἑκατὸν δηνάρια»²¹. Πρόσεχε πόσον εἶναι τὸ χάσμα. Ἐδῶ ὁ σὺνδουλος, ὁ ὁποῖος ὀφείλει ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ ὁ κύριος ποὺ ἀπαιτεῖ τὰ μύρια τάλαντα. Ἄλλ' ὅπως ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι τὸν παρεκάλει καὶ τὸν ἰκέτευε τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος, αὐτὸς ὅμως, «ἀφοῦ τὸν ἔσφιξε εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἔλεγε· δῶσε μου, ὅτι μοῦ χρεωσιᾶς»²². Τί λοιπὸν ἔγινε; «Ἐπέσε λέγει ὁ σὺνδουλός του

«ὁ σύνδουλος αὐτοῦ». Ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τὸ ρῆμα τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, «Ὁ σύνδουλος αὐτοῦ», οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον. Καὶ ὁμοως τὴν αὐτὴν ἰκετηρίαν πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἣν καὶ
 5 οὗτος πρὸς τὸν δεσπότην, λέγων· «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοὶ ἀποδώσω». «Ὁ δέ», φησί, «ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδοῖ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ». Ὡς τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή· ἔναυλον ἔχων τὴν μηνίμην τῆς τοσαύτης γενομένης φιλοτιμίας, οὐδὲ οὕτως ἠέσχετο
 10 συμπαθὲς τι λογίσασθαι· ἀλλὰ πρότερον μὲν ἔπνιγε, νῦν δὲ καὶ εἰς δεσμοτήριον ἐπέβαλεν.

7. Ἄλλ' ὅρα τί γίνεται. Ἰδόντες δέ, φησί, οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα. Οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονητῶς (πῶς
 15 γὰρ, καθειρογμέτος ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ;), ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι, ὡς ἀδικηθέντες, οὕτως ἠνιάθησαν, καὶ ἐλθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. Ἄλλ' ὅρα τοῦ δεσπότου λοιπὸν τὴν ἀγαπάτην. «Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν», φησί, «λέγει· δοῦλε πονηρέ». Ἀληθῶς ἐντεῦθεν ἔσιν ἰδεῖν ὅσος
 20 τῆς μνησικακίας ὁ ὕλεθρος. Ἦνίκα γὰρ τὰ μῦθρια τάλαντα ἐμεθόδευεν, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν πονηρόν, ἀλλὰ νῦν, διὰ περὶ τὸν σύνδουλον γέγονεν ἀπηνῆς, «Πονηρὸ δοῦλε», φησί «πάσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με». Ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν.
 25 Μὴ γὰρ πλεον τι ἐπεδειξέω; φησί. Οὐχὶ ρήματα ψιλὰ ἐποιήσω, καὶ δεξάμενός σου τὴν ἰκεσίαν, πᾶσαν ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπόρρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; Ποίως ἂν εἴης ἄξιος συγγνώμης, εἰ ἐγὼ μὲν ὁ δεσπότης σου το-
 30 σοῦτον ὄγκον ὀφειλημάτων διὰ τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ρήματα συνεχώρησα, σὺ δὲ τὸν σύνδουλόν σου τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἠλέησας,

23. Ματθ. 18, 19.

24. Ματθ. 18, 29-30.

25. Ματθ. 18, 31.

26. Ματθ. 18, 32.

27. Ματθ. 18, 33.

εἰς τοὺς πόδας του»²³. Πρόσεχε πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς τὸν λόγον τοῦτον, «ὁ σύνδουλός του», ὅχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ ὅμως ἔκανε τὴν ἴδιαν παράκλησιν πρὸς αὐτόν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἔκανε πρὸς τὸν κύριον, λέγων· «Κάνε ὑπομονὴν καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα. Ἐκεῖνος δέ», λέγει, «τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως ὅτου δώσῃ εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν ὀφειλήν»²⁴. Πόσον τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας. Ἐνῶ εἶχε πρόσφατον τὴν μνήμην τῆς τόσον μεγάλης φιλοτιμίας, οὔτε καὶ ἔτσι ἠνέχθη νὰ δείξῃ κάποιαν συμπάθειαν, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν τὸν ἔπνιγεν, τώρα δὲ καὶ εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἔβαλεν.

7. Ἄλλὰ πρόσεχε τί γίνεται. «Ὅταν εἶδον, λέγει, οἱ σύνδουλοί του ἐλυπήθησαν καὶ ἐλθόντες ἐξήγησαν εἰς τὸν κύριόν των ὅλα ὅσα συνέβησαν»²⁵. Δὲν ἤλθεν ὁ ἀδικηθεὶς, (διότι πῶς θὰ ἤρχετο, ἀφοῦ ἦτο φυλακισμένος;), ἀλλὰ οἱ σύνδουλοι, αὐτοὶ ποῦ δὲν ἠδίκηθησαν καθόλου, ἐξανέστησαν ὡς ἠδικοῦμενοι, καὶ ἐλθόντες κατήγγειλαν τὰ πάντα εἰς τὸν κύριον. Βλέπε ὅμως καὶ τοῦ κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν. «Ἄφοῦ τὸν ἐκάλεσε, λέγει, τοῦ εἶπε· δοῦλε πονηρὸς»²⁶. Πράγματι ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς μνησικακίας. Διότι δὲν τὸν ἐκάλεσεν πονηρόν, ὅταν τὸν ἔξαπατοῦσε διὰ τὰ μύρια τάλαντα, ἀλλὰ τώρα ποῦ ἦτο σκληρὸς διὰ τὸν σύνδουλον· «Πονηρὸς δοῦλε», λέγει, «σοῦ ἐχάρισα ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρέος, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες». Πρόσεχε πῶς φανερῶνει τὴν ὑπερβολικὴν του κακίαν. Μήπως, λέγει, ἐπέδειξες τίποτε καλύτερον; Δὲν ὠμίλησες μόνον καὶ δεχθεὶς τὴν παράκλησίν σου σοῦ ἐχάρισα ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπεριόριστον ὀφειλήν; «Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ ἐλέησῃς τὸν σύνδουλόν σου, ὅπως καὶ ἐγὼ σὲ ἠλέησα;»²⁷. Ποίας συγγνώμης θὰ εἶσαι ἄξιος, ἐὰν ἐγὼ ὁ κύριός σου σοῦ ἐχάρισα τόσον μέγαν χρέος μὲ τοὺς ὀλίγους σου ἐκείνους λόγους, σὺ ὅμως δὲν ἠλέησας τὸν

οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδὲ, εἰς μνήμην ἔλθων τῶν ὑπαρξάντων σοι παρ' ἐμοῦ, ἐπεδείξω τινὰ περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνελεῆς ἐγένου καὶ ὠμὸς καὶ ἔλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας; Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μαθήσῃ διὰ τῆς πείρας 5 ὅσων κακῶν ἑαυτῷ αἴτιος κατέστης. «Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς».

Ὅρα καὶ νῦν αὐτὸν ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύνδουλον ἀπανθρωπίαν, καὶ τοῖς βασανισταῖς παραδιδόντα καὶ ὑπερ πρῶτον οὐκ ἐποίησεν, ἡνίκα τοσοῦτοις τοῖς ὀφει- 10 λήμασιν ὑπεύθυνος ἦν· νῦν κελεύει γίνεσθαι. «Παρέδωκε γὰρ αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον»· ἕως οὗ, φησί, τὰ μύρια τάλαντα, ὧν τὴν συγχώρησιν ἤδη λαβὼν ἀπῆλθε, ταῦτα καταβάλλῃ. Μεγίστη καὶ ἄγματος ἢ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· ἡνίκα μὲν γὰρ αὐτὸς ἐμ- 15 θόδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἰκεσίαν ἐποίησατο, συνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν σύνδουλον ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον γεγονότα, τότε λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἀνακαλεῖται φιλοτιμίαν, δεικνὺς αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὡς οὗ τοσοῦτον ἐκεῖνον ἠδίκησεν, ὅσον ἑαυτὸν. Καὶ καθάπερ ἐ- 20 κεῖνος εἰς φυλακὴν ἔβαλεν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω καὶ αὐτὸς τοῖς βασανισταῖς παραδεδώκεν, ἕως οὗ ἅπασαν καταθῆ τὴν ὀφειλήν.

Ταῦτα δὲ σὺ περὶ τάλαντων καὶ περὶ δηναρίων ἀπλῶς εἶρηκεν ἀλλὰ περὶ ἁμαρτίας ὁ λόγος καὶ μεγέθους πλημ- 25 μελημάτων, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἡμεῖς μὲν μυρίων πλημμελημάτων δίκας ὀφείλοντες τῷ Δεσπότῃ, διὰ τὴν ἄγαστον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ δεχόμεθα. Ἐὰν δὲ περὶ τοὺς δημοδούλους καὶ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντας ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι 30 γενώμεθα καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελούμενα μὴ διαλύσωμεν, ἀλλ' ὑπέρ τῶν εὐτελῶν τούτων πονηρευώμεθα (ὅσον γὰρ ἑκατὸν δηνάρια πρὸς μύρια τάλαντα, τοσοῦτον τὸν μέσον

σύνδουλόν σου, τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ὑπεχώρηες, οὔτε ἐπέδειξες κάποιαν συμπάθειαν δι' αὐτὸν ἐνθυμούμενος αὐτά, πού ἔκανα διὰ σέ, ἀλλὰ ἔγινες ἀνελεῆς καὶ σκληρὸς καὶ δὲν ἠθέλησες νὰ ἐλεήσης τὸν σύνδουλόν σου; Διὰ τοῦτο ἐδῶ θὰ μάθης μὲ τὴν πείραν, πόσων κακῶν αἴτιος ἔχεις γίνεαι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. «Καὶ ὀργισθεῖς ὁ κύριος αὐτοῦ τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς»²⁸.

Βλέπε καὶ ἐδῶ, ὅτι ὀργίζεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπίας πρὸς τὸν σύνδουλον καὶ τὸν παραδίδει εἰς τοὺς βασανιστάς, καὶ αὐτὸ πού δὲν ἔκανε προηγουμένως, πού ἦτο ὑπεύθυνος τόσων χρεῶν, διατάσσει τώρα νὰ γίνῃ. Διότι, «παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ ὅλα ὅσα ὤφειλεν». Ἔως ὅτου, λέγει, ἐπιστρέψῃ τὰ μύρια τάλαντα, διὰ τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχεν ἀπαλλαγῇ καὶ εἶχε φύγει. Πολὺ μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ φιlanθρωπία τοῦ Θεοῦ, διότι, ὅταν τὸν διηγείτο διὰ τὸ χρέος του, αὐτὸς τὸν συνεχώρησεν, ἐπειδὴ τὸν παρεκάλεσεν. Ὅταν ὁμοίως εἶδεν αὐτὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον πρὸς τὸν σύνδουλόν του, τότε ἀνακαλεῖ τὴν φιλοτιμίαν του, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἠδίκησεν ἐκεῖνον τόσον, ὅσον τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ τὸ χρέος του, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου καταβάλλῃ ὀλόκληρον τὴν ὀφειλήν.

Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπεν ἀπλῶς διὰ τὰ τάλαντα καὶ διὰ τὰ δηνάρια, ἀλλὰ ὁ λόγος γίνεται διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν παραπτωμάτων, διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς, ὅτι, ἂν καὶ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ὁμοίως συγχωροῦμεθα ἐξ αἰτίας τῆς ἀπείρου φιlanθρωπίας του. Ἐὰν ὁμοίως γινώμεθα σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι πρὸς τοὺς συνδούλους καὶ συνανθρώπους τοὺς ἔχοντας τὴν ἰδίαν φύσιν μὲ ἡμᾶς καὶ δὲν συγχωροῦμεν τὰ εἰς βάρος μας παραπτώματα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὰ εὐτελεῖ αὐτὰ γινώμεθα κακοί, τότε θὰ ἐπισύρωμεν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κυρίου

τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Δεσπότην πλημμελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γινομένων παρὰ τῶν ὁμογενῶν), τότε καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπισπασόμεθα τοῦ Δεσπότη, καὶ ὄν πρότερον τὴν συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, οὕτως πάλιν τὴν ὀφείλοισιν
 5 μετὰ βασάνων ἀπαιτεῖσθαι κελυόμεθα. Ἴνα γὰρ μάθωμεν ἀκριβῶς ὅτι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν ταύτην παρήγαγεν ὁ Δεσπότης, ἄκουε τοῦ ἐπαγομένου· «Οὕτω καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν», φησί, «ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ
 10 τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν».

Μέγα τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προσέχειν βουλόμεθα. Τί γὰρ ἰσοῦτον ἀφεῖναι δυνάμεθα, ὅσον ἀφίεται ἡμῖν παρὰ τοῦ Δεσπότη; Καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐὰν τοῦτο βουληθῶμεν, ὁμοδούλους ἀφίμεν· αὐτοὶ δὲ παρὰ τοῦ Δε-
 15 σπότη τὴν συγχώρησιν δεχόμεθα. Καὶ ὄρα καὶ τὴν ἀκριβειαν τῶν εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ἐὰν μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Σκόπει πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν τὴν
 20 καρδίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀτάραχον, καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι πάθους, καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν φιλαγαθωσύνην. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐστὶν αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
 25 αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Μὴ τοίνυν νομίσωμεν ἕτερον εὐεργετεῖν, διὰ τοῦτο ποιῶμεν, ἢ μεγάλην τιὰ εἰς ἐκεῖνον κατατίθεσθαι χάριν. Αὐτοὶ γὰρ ἔσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες, καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν προξενοῦντες· ὥπερ ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶ-
 30 μεν, πάλιν ἐκείνους μὲν οὐδ' ὄλως ἀδικῆσαι τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον τῆς γεέννης κόλασιν προεπιτρέψομεν.

καί, δι' ὅσα συνεχωρήθημεν προηγουμένως, θὰ διαταχθῶμεν νὰ ἐξοφλήσωμεν αὐτὰ μὲ τιμωρίας, (διότι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἑκατὸν δηναρίων καὶ μυρίων ταλάντων, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἁμαρτημάτων τῶν συνανθρώπων μας). Διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν πρὸς ὄφελος τῶν ψυχῶν μας, ἄκουε καὶ τὸ ἐπόμενον· «Ἔτσι», λέγει, «καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ σας θὰ συμπεριφερθῆ εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν συγχωρῆτε ἐκ βάθους καρδίας τὰ παραπτώματα τῶν ἀδελφῶν σας»²⁹.

Πολὺ μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῆς παραβολῆς μόνον, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν. Διότι τί ἤμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ συγχωρήσωμεν τόσον, ὅσον συγχωρεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός; Καὶ ἡμεῖς, πράττοντες αὐτό, συγχωροῦμεν συνανθρώπους μας. Οἱ ἴδιοι ὅμως λαμβάνομεν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν πού ἐλέχθησαν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐὰν δὲν συγχωρῆτε τοὺς συνανθρώπους σας», ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ἐὰν δὲν συγχωρῆ ἐκ βάθους καρδίας ὁ καθεὶς τὰ παραπτώματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ εἶναι ἡ καρδιά μας· νὰ εἶναι πλήρης γαλήνης καὶ ἡσυχίας καὶ ἡ σκέψις μας νὰ εἶναι ἤρεμος καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς πάθους καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς πλησίον μας πολλὴν ἀγαθότητα. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσωμεν αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Διότι ἐὰν ἀφήσετε εἰς τοὺς συνανθρώπους σας τὰ παραπτώματα αὐτῶν, θὰ ἀφήσῃ καὶ τὰ ἰδικά σας ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος»³⁰. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπόν, ὅτι εὐεργετοῦμεν ἄλλον, ὅταν κάμνωμεν τοῦτο, ἢ ὅτι τοῦ κάμνομεν κάποιαν μεγάλην χάριν. Διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαμβάνομεν τὴν εὐεργεσίαν καὶ προσφέρομεν μεγάλο κέρδος εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅπως καὶ ἐὰν δὲν κάμνωμεν αὐτό, δὲν θὰ ἤμπορέσωμεν καθόλου νὰ ἀδικήσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ προετοιμάζομεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν ἀνυπόφορον τιμωρίαν τῆς κολάσεως.

Διό, παρακαλῶ, ταῦτα λογιζόμενοι μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λελυπηκόσιν ἡμᾶς, ἢ εἰτέρως πως ἀδικήσασι μνησικακεῖν, ἢ ἐχθροδῶς πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι, ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσης ἡμῖν εὐεργεσίας πρόξενοι καὶ παρορησίας παρὰ τῷ

5 Δεσπέτῃ γίνονται, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι δαπάνη τυχάνει τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἢ πρὸς τοὺς λυπήσαντας καταλλαγῇ, σπεύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος ἐννοοῦντες ἰσοαύτην ἐλπίδειξώμεθα περὶ τοὺς ἡδικοηκόους

10 θεραπείαν, ὡσαεὶ πρὸς εὐεργείας ἀληθῶς. Ἐὰν γὰρ νήγωμεν, οὐχ οὕτως οἱ γνησίως περὶ ἡμᾶς διακείμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δινήσονται, ὡς ἢ περὶ τοῦτους θεραπεία, ἀξίους ἡμᾶς τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπεργαζομένη καὶ τοῦ φορητοῦ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἐλικουφίζουσα.

15 8. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος ταύτης ἀπὸ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἐληγγείλατο τοῖς ταύτην κατορθωκόσιν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Εἰπὼν γάρ, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ἡμᾶς, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπιηρεαζόντων ὑμᾶς»· ἐπειδὴ μεγάλα ἦν

20 τὰ ἐπιτάγματα καὶ τῆς ἄκρας αὐτῆς ἀπίστευτα κορυφῆς, φησὶν· «Ὅπως γένηθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Εἶδες κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τίτι παρόμοιος γίνεται ὁ μὴ μόνον μὴ

25 ἀμνηρόμενος τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν σπουδάζων; Μὴ τοίνυν ἀποστρεφόμεν ἑαυτοὺς διὰ ραθυμίαν τοιοῦτων δωρεῶν καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λόγον ὑπερβαινόντων, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάζωμεν, καὶ θιασάμενοι τὸν λογισμὸν παιδεύσωμεν εἰ-

30 κειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἐπιτάγματι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γὰρ νῦν ἐποιήσάμην ταύτην τὴν παραίνεσιν καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον

31. Ματθ. 5, 44.

32. Ματθ. 5, 45.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, σκεπτόμενοι αὐτὰ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ κρατῶμεν κακίαν εἰς τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς ἢ εἰς τοὺς ἀδικήσαντας κατὰ κάποιον τρόπον ἡμᾶς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι πόσης εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς γίνονται πρόξενοι καὶ πόσης παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ πάντων, ὅτι ἢ συνδιαλλαγὴ μὲ τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς εἶναι ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἃς σπεύδωμεν καὶ ἃς ἐπειγώμεθα, καὶ σκεπτόμενοι τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὸ ἃς ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς τόσην ἐκτίμησιν, ὅσην πρὸς πραγματικούς εὐεργείας. Διότι, ἐὰν εἴμεθα ἔξυπνοι, δὲν θὰ ἡμπορέσουν νὰ μᾶς ὠφελήσουν τόσον αὐτοὶ πού μᾶς φέρονται καλὰ καὶ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ μᾶς ὠφελήσουν, ὅσον θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἢ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καλῆ συμπεριφορά, ἢ ὅποια θὰ μᾶς προετοιμάσῃ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν καὶ θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας.

8. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρειῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς πού τὴν ἐπιδιώκουν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, εὐλογεῖτε αὐτούς, πού σᾶς καταδιώκουν, προσεύχεσθε δι' ἐκείνους, πού σᾶς κακομεταχειρίζονται»²¹, ἐπειδὴ ἦσαν μεγάλαι αἱ ἐντολαὶ καὶ ἠγγίζαν αὐτὴν τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, λέγει· «Διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα σας, διότι αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»²². Εἶδες μὲ ποῖον γίνεται ὅμοιος κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν αὐτός, ὁ ὅποιος ὄχι μόνον δὲν ἀποκρούει αὐτοὺς πού τὸ λυποῦν ἀλλὰ καὶ φροντίζει νὰ προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Ἄς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τοιαύτας δωρεὰς ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπὸ ἔπαθλα τοιαῦτα, πού ὑπερβαίνουν κάθε σκέψιν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν νὰ κατορθώσωμεν αὐτὸ μὲ κάθε τρόπον καὶ ἀφοῦ πιέσωμεν τὴν σκέψιν μας, νὰ τὴν μάθωμεν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἔδωσα αὐτὴν τὴν συμβολὴν καὶ συνεζήτησα τὴν παραβολὴν καὶ ἀπέδειξα τὸ μέ-

- ἤγαγον καὶ τοῦ κατορθώματος ἔδειξα τὸ μέγεθος καὶ ὅσον
 ἡμῖν ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα, ὡς ἔτι καιρός, ἔκα-
 στος ἡμῶν, εἴ τινα ἔχοι ἐχθροδῶς πρὸς αὐτὸν διακείμε-
 5 ῖον, σπουδὴν ποιησῆται διὰ τῆς πολλῆς θεραπείας καταλι-
 κάσαι αὐτὸν ἑαυτῷ. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι καὶ ἄπαξ
 καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ προσήκατο· εἰ ἀπὸ εἰλικρι-
 νείας τοῦτο πράττωμεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα, μέχρις ἂν
 τῇ πολλῇ προσεδρία νικήσαντες, ἐφελκυσώμεθα αὐτόν, καὶ
 ἀποσιτήσωμεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας. Μὴ γὰρ ἐκείνῃ
 10 τι χαρίζομεθα; Εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ τῆς εὐεργεσίας·
 τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων τὴν
 συγχώρησιν ἑαυτοῖς προαποιδέμεθα, παρησίαν πολλὴν πρὸς
 τὸν Δεσπότην ἐκ τούτου λαμβάνομεν. Ἄν τοῦτο κατορθώ-
 σωμεν, δυνασώμεθα μετὰ καθαροῦ συνειδότιος καὶ τῇ ἱερᾷ
 15 ταύτῃ καὶ φοικιῇ τραπέζῃ προσελθεῖν, καὶ τὰ ρήματα ἐκεῖ-
 να τὰ τῇ εὐχῇ συνεζευγμένα μετὰ παρησίας φθέρξασθαι.
 Ἰσαοῖν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον. Διὸ τῷ ἐκάστου συνει-
 δότι καταλιμπάνω εἰδέναι, πῶς μὲν καιρωθωκότιες τὴν
 ἐντολὴν μετὰ παρησίας προσέσθαι ταῦτα δυνάμεθα κατὰ τὸν
 20 καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν. Εἰ δὲ ραθυμῶσαιμεν, πόσης
 ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον ἑναντία τοῖς ρή-
 μασι διαπρατιτομένοις, τολμᾶν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ προφέρειν
 τὰ τῆς εὐχῆς ρήματα καὶ μεῖζον ἑαυτοῖς ἐπισωρεύειν τὸ
 πῦρ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ Δεσπότης;
- 25 Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν ὑμᾶς μεθ' ἡδονῆς ἀκού-
 οντας τὰ λεγόμενα, καὶ διὰ τοῦ κρότου δεικνύντας, ὅτι ἔ-
 τοιμοὶ γενέσθαι σπουδάζετε καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν δε-
 σποικίην ταύτην παραίνεσιν. Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἰατρεῖον
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτο φάρμακον τοῖς ἡμετέροις τραύ-
 30 μασι, αὕτη ἀρίστη ὁδὸς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως,
 τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τὸν τοῦ Δε-
 σπότης νόμον πάντα καταδέχεσθαι καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ

γέθος τοῦ κατορθώματος καὶ πόσον κέρδος ἔχομεν ἐκ τούτου, οὕτως ὥστε, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη καιρὸς ὁ καθεὶς μας, ἐὰν ἔχη κάποιον ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς αὐτὸν νὰ φροντίσῃ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ αὐτόν. Καὶ ἄς μὴ μοῦ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι παρεκάλεσα καὶ μίαν καὶ δύο φορές καὶ δὲν συνεφώνησεν. Ἐὰν τὸ κάμνωμεν εἰλικρινῶς, νὰ μὴ παύσωμεν μέχρις ὅτου, ἀφοῦ τὸν νικήσωμεν μὲ τὴν ὑπομονὴν μας, τὸν προσελκύσωμεν καὶ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν. Διότι μήπως εἰς ἐκεῖνον κάμνομεν κάποιαν χάριν; Εἰς ἡμᾶς ἐπιστρέφει ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐεργεσίας, ἀποσπῶμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἐξασφαλίζομεν τὴν συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ λαμβάνομεν ἐκ τούτου πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν κατορθώσωμεν τοῦτο θὰ ἠμπορέσωμεν μὲ καθαρὰν συνείδησιν νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ φρικτὴν τράπεζαν καὶ νὰ εἰποῦμεν μὲ θάρρος τοὺς λόγους ἐκείνους, πὺ εἶναι μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴν. Γνωρίζουν οἱ μεμνημένοι αὐτὸ πὺ ἐννοῶ. Διὰ τοῦτο ἀφήνω τοῦ καθενὸς τὴν συνείδησιν νὰ γνωρίσῃ μὲ ποῖον τρόπον θὰ κατορθώσωμεν αὐτὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν, ἐὰν πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολήν. Ἐὰν ὅμως θὰ ἀδιαφορούσαμεν, πόσης κατακρίσεως δὲν θὰ ἤμεθα ἄξιοι ἐνεργουῦντες ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἐντολάς ἐκεῖνου μὲ τὸ νὰ ἀποτολμοῦμεν νὰ λέγωμεν τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν καὶ νὰ ἐπισωρεύωμεν περισσότερον πῦρ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ προκαλῶμεν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου;

Χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι πολὺ βλέπων ἐσᾶς νὰ ἀκούετε μὲ πολλὴν προθυμίαν τοὺς λόγους μου καὶ νὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ χειροκροτήματα, ὅτι φροντίζετε νὰ εἰσθε ἕτοιμοι νὰ ἐφαρμόσετε αὐτὴν τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι τοῦτο εἶναι τὸ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν μας, τοῦτο εἶναι φάρμακον διὰ τὰ τραύματά μας, εἶναι ἡ ἀρίστη ὁδὸς τῆς εὐαρεστίσεως πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις φιλοθέου ψυχῆς, τὸ νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάντα διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴ παρασυρῶμεθα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς

τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρους γίνεσθαι τῶν
 παθῶν, ἐννοοῦντας τὰς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας παρὰ τοῦ Θεοῦ
 εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας γεγενημένας. Καὶ ὄσπερ ἂν ἐπιδει-
 ξόμεθα, οὐδὲ τὸ πολλοσιδὸν φθάσαι μέρος δυνησόμεθα τῶν
 5 τῆ ἤδη παρασχεθέντων ἡμῖν, τῶν τε καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 εἰς ἡμᾶς γινομένων καὶ τῶν ιεταμιευμένων ἡμῖν ἀγαθῶν,
 εἰ βουληθῆμεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ προσι-
 ταγμένα. Ἐκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἐξιὼν,, ἔργον τοῦτο
 ποιησάσθω καὶ ὡς ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπευδέτω καὶ
 10 μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλέσθω. Κἂν καμῆν δέη, κἂν ζητῆσαι,
 κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν, κἂν δυσκολίαι τινὲς ᾧσι, πάντα
 ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνέλωμεν. Ἐνὸς μόνου γινώμεθα, πῶς τὸ
 παρὰ τοῦ Δεσπότου ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυνηθῶ-
 15 μεν καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸν μισθὸν κομίσασθαι. Μὴ γὰρ οὐκ
 οἶδα, διὸ βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται τὸ πρὸς τὸν ἐχθροδῶς
 διακείμενον καὶ πολεμῶς ἀπελθεῖν καὶ σιῆσαι καὶ διαλε-
 χθῆναι; Ἄλλ' ἐὰν ἐννοήσῃς τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ἀξίωμα
 καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ διὸ οὐκ εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ'
 εἰς σὲ ἀναιρέχει τὰ τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοὶ κοῦφα καὶ
 20 ῥάδια φανεῖται.

Ταῦτα τοίνυν σιγέροντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμε-
 τέροις, περιγινώμεθα τῆς σνηθείας καὶ εὐσεβεῖ λογισμῶν
 τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ πληρωταὶ γινώμεθα, ἵνα καὶ
 τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιοθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 25 πῖα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσθενείας, ἀλλὰ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη μας, σκεπτόμενοι τὰς καθημερινὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσον καὶ νὰ προσπαθήσωμεν, οὔτε τὸ ἐλάχιστον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἀπ' αὐτὰ πού μᾶς παρέσχεν ἤδη, ἀπ' αὐτὰ πού καθημερινῶς γίνονται δι' ἡμᾶς καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ πού προορίζονται δι' ἡμᾶς, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰ διατασσόμενα ἀπ' αὐτόν. Ὁ καθεὶς λοιπόν, ὅταν φύγη ἀπ' ἐδῶ, ἅς ἐκτελέσῃ τοῦτο καὶ ἅς τρέξῃ ὡσὰν πρὸς ἀμύθητον θησαυρὸν καὶ νὰ μὴ τὸ ἀναβάλῃ μὲ τίποτε. Καὶ ἂν πρέπει νὰ κουρασθοῦμεν καὶ ἂν πρέπει νὰ τὸν ἀναζητήσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἂν πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς μακρὰν ὁδὸν καὶ ἂν ὑπάρχουν μερικαὶ δυσκολίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κωλύματα νὰ τὰ προσπεράσωμεν. Ἐνα μόνον νὰ ἔχωμεν σκοπόν, τὸ πῶς δηλαδὴ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λάβωμεν τὸν μισθὸν τῆς ὑπακοῆς. Μήπως δὲν γνωρίζω, ὅτι εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολον νὰ ἔλθωμεν πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ νὰ σταθῶμεν καὶ νὰ συνδιαλλαγῶμεν μετ' αὐτοῦ; Ἀλλὰ ἂν κατανοήσῃς τὴν ἀξίαν τῆς ἐντολῆς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμοιβῆς, ὅτι εἶναι διὰ σὲ καὶ ὄχι δι' ἐκεῖνον τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, θὰ σοῦ φανοῦν ὅλα ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα.

Αὐτὰ λοιπόν στρέφοντες εἰς τὸ μυαλό μας ἅς νικήσωμεν τὴν συνήθειαν καὶ μὲ καλὴν διάθεσιν ἅς ἐκπληρώσωμεν τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ ἀμοιβὰς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκουν ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ τε ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς».

1. Τὴν ἐθλογίαν εἰς τὸ μέσον προθέντες χθές, ἥς ὁ Νῶε ἠξιώθη παρὰ τοῦ Δεσπότου μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ θνoιασιήριον οἰκοδομήσας καὶ τὰς εὐχαριστη-
10 τῆς θνoίας ἀναγαγὼν καὶ τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν καὶ παντὶ ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσματι καὶ δεῖξαι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν οὐγκαιάθασιν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν
15 δίκαιον ἐπεδείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ταχέως αὐτὸν συνρσετείλαμεν, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, μηδὲ τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις λυμήρασθαι τοῖς ἤδη ρηθεῖσιν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀπλῶς ἐσπουδάσαμεν μόνον, τὰ πολλὰ εἰπεῖν, ἀλλὰ ἰσοαῖτα
20 βουλόμεθα λέγειν, ὅσα δυνατὸν καὶ ὑμᾶς τῇ μνήμῃ παρακατασχεῖν, καὶ κερδάναντας ἐντιεῦθεν ἀπελθεῖν. Εἰ γὰρ δὴ μέλλομεν καὶ ἡμεῖς πλείονα τοῦ δέοντος λέγειν καὶ ὑμεῖς μηδὲν ἐκ τῶν λεγομένων καρποῦσθαι, τί τὸ ὄφελος;

Εἰδότες οἴνυν, διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν τοῦ-
25 -οῦ ἀνεδεξάμεθα τὸν κάματον καὶ ἀδιαρκοῦσαν ἀμοιβὴν εἰλη-
γένοι νομίζομεν, εἰ τὴν ὑμετέραν θεασοῦμεθα προκοπὴν μετὰ ἀκριβείας κατέχουσαν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑμετέρας διανοίας ἐναπόθεσθε συνεχῶς ταῦτα κινουῦντες καὶ ἀναμαρτυκώμενοι. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν ἤδη ρηθέντων παρα-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς του ποῦ ἦσαν μαζί του· καὶ νᾶ, ἐγὼ σήμερον συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποῦ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν ποῦ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς».

1. Εἶπομεν χθὲς διὰ τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἠξιώθη ὁ Νῶε ἀπὸ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἀφοῦ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ ἀνέπεμψε τὰς εὐχαριστηρίους θυσίας καὶ ἐπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀλλὰ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν πρὸς κάτω καὶ νᾶ διαπραγματευθῶμεν ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα καὶ νᾶ ἀποδείξωμεν τὴν συγκατάβασιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ ὁ λόγος μας εἶχε λάβει ἕκτασιν τὸν ἐβραχύναμεν, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν μνήμην σας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, οὔτε νὰ χάσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν λεχθέντων ἀπ' αὐτά, ποῦ θὰ λεχθοῦν μετὰ ἀπ' αὐτά. Οὔτε ἐφροντίσαμεν τοῦτο, τὸ νὰ εἴπωμεν δηλαδὴ πολλά, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἴπωμεν τόσα, ὅσα ἠμπορεῖ ἡ μνήμη σας νὰ κρατήσῃ καὶ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ μὲ κέρδος. Διότι ἐὰν ἡμεῖς πρὸκειται νὰ εἴπωμεν περισσότερα τοῦ δέοντος καὶ σεῖς δὲν καρπωθῆτε τίποτε ἀπ' αὐτά, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος;

Γνωρίζοντες λοιπόν, ὅτι ἐδέχθημεν τοῦτον τὸν κόπον διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὑφέλειαν, νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν λάβει ἀρκετὴν ἀμοιβήν, ἐὰν θὰ ἐβλέπομεν τὴν προκοπὴν σας νὰ κατέχη μὲ ἀκρίβειαν τοὺς λόγους καὶ νὰ ἔχετε κρατήσῃ καλῶς εἰς τὴν σκέψιν σας αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀνακινήτε καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνετε συνεχῶς. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἤδη

σκευάσει μετὰ πλείονος εὐκολίας ὑμᾶς δέχεσθαι καὶ τὰ μέλ-
 λοντα ρηθήσεσθαι καὶ οὕτω τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἐτέ-
 ροις διδάσκαλοι γενήσεσθε. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἢ πᾶσα ἀγρυ-
 πνία καὶ ἡ σπουδὴ, ὥστε πάντας ὑμᾶς καὶ ἀπηρτισμένους
 5 γενέσθαι καὶ μηδὲν ὑμᾶς λανθάνειν τῶν ἐν ταῖς θείαις
 Γραφαῖς κειμένων. Ἡ γὰρ τούτων γνώσις, εἰ βουλευθείη-
 μεν νῆφειν καὶ ἐργηγορέναι καὶ πρὸς τὴν ἀρίστην πολιτείαν
 τὰ μέγιστα ἡμῖν συμβαλεῖται καὶ προθυμοτέρους ἐργάσεται
 πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους. "Οἴαν γὰρ παιδευθῶμεν οὐ
 10 ἕκαστος τῶν δικαίων τὴν πολλὴν παρηγοίαν πρὸς τὸν Θεὸν
 κηισαμένων, διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων ὁδεύσας ἅπαντα
 τὸν βίον καὶ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐπι-
 δειξάμενος, οὕτω τῶν ἀμοιβῶν ἠξιώθη, πῶς οὐχὶ καὶ αὐ-
 τοὶ σπουδάσομεν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδὸν ἐλθεῖν, ἵνα καὶ τῶν
 15 αὐτῶν αὐτοῖς τύχωμεν ἀμοιβῶν;

Διὸ παρακαλῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσθήκην τινὰ
 ἐργάζεσθαι καὶ αὐξεῖν ὑμῶν τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομίην, καὶ
 τὰ μὲν ἤδη κατορθωθέντα μετὰ ἀσφαλείας καὶ πολλῆς τῆς
 φυλακῆς διατηρεῖν, τὰ δὲ λείποντα προστιθέναι, ἵνα οὕτως
 20 εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς φθάσητε, εἰς καύχημα
 ἡμέτερον, εἰς οἰκοδομίην τῆς Ἐκκλησίας, εἰς δόξαν Χριστοῦ.
 Καὶ γὰρ ὁρῶν ὑμῶν τὸ ἀκόρεστον περὶ τὴν πνευματικὴν
 διδασκαλίαν, οὐ παύομαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καίτοι πενί-
 αν πολλὴν ἐμανιῶ συνειδώς, τὴν ἐστίασιν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τῶν
 25 θείων Γραφῶν παραιθεῖς, καὶ ἅπερ ἂν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ὑμετέραν ὀφέ-
 λειαν χορηγήσῃ, ταῦτα ταῖς ὑμετέροις ἀκοαῖς παραιθέμενος.

Φέρε οὖν καὶ σήμερον δεῖξωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ τῆς
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν, ἣν περὶ τὴν ἀν-
 30 θρωπίνην ἑστέον ἐπιδείκνυται, αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρη-
 θέντα τῷ Νῶε εἰς μέσον προτιθέντες. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς

λεχθέντων θὰ σᾶς προετοιμάσῃ νὰ δεχθῆτε μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν καὶ ἔτσι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ γίνετε καὶ διδάσκαλοι τῶν ἄλλων. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ὅλη προσπάθεια καὶ ἡ φροντίς μας, τὸ νὰ γίνετε δηλαδὴ ὅλοι τέλειοι καὶ κατηρτισμένοι, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφεύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καθ' ὅσον ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀρίστην ζωὴν μας, καὶ θὰ μᾶς κἀνῃ περισσότερο προθύμους νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν, ἐὰν βεβαίως θὰ ἠθέλωμεν νὰ ἀγρυπνώμεν καὶ νὰ γρηγορῶμεν. Διότι, ὅταν θὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλο θάρρος πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν ζωὴν των ὅλην μὲ πειρασμοὺς καὶ θλίψεις καὶ ἐπέδειξε πολλὴν ὑπομονὴν καὶ εὐγνωμοσύνην, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἄξιος τῶν ἀμοιβῶν, πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν θὰ φροντίσωμεν νὰ διέλθωμεν τὴν ἰδίαν ὁδόν, διὰ νὰ τύχωμεν καὶ ἡμεῖς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μὲ αὐτούς;

Ὡς ἐκ τούτου σᾶς παρακαλῶ κάθε ἡμέραν νὰ προσθέτετε κάτι καὶ νὰ αὐξάνετε τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομὴν σας καὶ τὰ μὲν κατορθωθέντα νὰ τὰ διατηρήσετε μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ καλὴν φύλαξιν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα νὰ τὰ προσθέτετε, οὕτως ὥστε νὰ φθάσετε εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς πρὸς ἰδικόν μας καύχημα, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, πρὸς δόξαν Χριστοῦ. Ἐπειδὴ μάλιστα βλέπω τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν σας διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, δὲν παύω καθημερινῶς νὰ σᾶς παραθέτω τὴν τροφὴν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἃν καὶ γνωρίζω καλῶς τὴν μεγάλην πτωχείαν μου, καὶ νὰ φέρω εἰς τὰ αὐτιά σας αὐτὰ ποὺ μοῦ χαρίζει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἃς ἀποδείξωμεν καὶ σήμερον μὲ τὴν ἀγάπην σας τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ θέσω ὑπ' ὄψιν σας τοὺς λόγους ποὺ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ».

τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ». Μετὰ τὸ εὐλογῆσαι αὐτὸν
 καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἰπεῖν, «Ἀδξάνεσθε καὶ πληθύνε-
 σθε, καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἀπάντων ἐγχειρί-
 5 σαι, καὶ τὴν ἐξουσίαν δοῦναι τοῦ, ὡς λάχαρα χόριου, οὐ-
 τῶ τοῦτων ποιεῖσθαι τὴν μετάληψιν, καὶ ἐντεῖλαισθαι ὥστε
 κρέα ἐν αἵματι μὴ φαγεῖν, κηδόμενος ἔτι καὶ τοῦ δικαίου
 καὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι καὶ φιλοτιμούμενος
 ἀεὶ ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἡμετέραν φύσιν, προστίθησι πάλιν
 εὐεργεσίας μείζους καὶ φησι «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε,
 10 καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ ἀριστῶ
 τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς,
 καὶ πάση ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ ὄρνέων καὶ ἀπὸ κτη-
 νῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ
 πάντων τῶν ἐξεληθόντων ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ· καὶ στήσω τὴν
 15 διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς· καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ
 ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσομοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσται κα-
 τακλυσμοὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἔτι ἐναγώνιον εἶναι, καὶ
 τῷ δέει καταβεβλήσθαι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ εἴ ποτε
 20 συμβαίη μικρὰν τινα ἐπομβρίαν γενέσθαι, ἔμελλεν ἂν ἀλύειν
 καὶ ἀναχαιτίζειν, ὡς πάλιν τοιοῦτου κλυδωνίου τὴν οἰκου-
 μένην καταλαμβάνοντος, ἵνα καὶ αὐτὸς ἔξη θαρρεῖν καὶ οἱ
 εἰς τὸ ἐξῆς ἅπαντες, ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης εἰδῶς, ὅτι καὶ τὸ
 τυχόν αὐτὸν λυποῦν θορυβῆσαι δυνήσεται ἢ γὰρ πεῖρα τῶν
 25 παρελθόντων ἱκανὴ πολλὴν δειλίαν ἐμβαλεῖ· ἐπεὶ οὖν εἰκὸς
 ἦν τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ἥτιοῦ κατα-
 πλαγῆναι καὶ δειλιάσαι, διὰ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μονοουχί
 θαρρεῖν αὐτὸν παρασκευάζων καὶ παντὸς δέους αὐτὸν ἀπαλ-
 λάτων καὶ ἐν ἀδελφῇ πολλῇ καὶ εὐθυμίᾳ καθιστάς, ὑπισχεῖ-
 30 ται αὐτῷ μηκέτι τοιαύτην τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν.

2. Καὶ τοῦτο μὲν ἤδη καὶ πρὸ τῆς εὐλογίας ὑπέσχετο
 λέγων, καθάπερ ἠκούσατε, ὅτι «Οὐ προσιωθῶ καταράσα-
 σθαι τὴν γῆν»· εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ τῆς κακίας ἐπιτεί-

Εὐλογήσας αὐτὸν καὶ τοὺς υἱοὺς του εἶπεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» καὶ τοὺς ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν ἀλόγων ζώων καὶ τὴν δύναμιν νὰ τρώγουν αὐτά, ὅπως τὰ χόρτα, καὶ τοὺς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ μὴ τρώγουν κρέας μὲ αἷμα, φροντίζων διὰ τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του καὶ προσθέτει εὐεργεσίας εἰς τὴν φύσιν μας ἀκόμα μεγαλυτέρας καὶ λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς του ποὺ ἦσαν μαζί του· Ἴδου ἐγὼ συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας σήμερον καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποὺ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν ποὺ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ τηρήσω τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον κάθε ζωντανὴ ὑπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ πλέον κατακλυσμός, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὄλην τὴν γῆν»¹.

Ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος νὰ εἶναι ἀκόμη πλήρης ἀγωνίας καὶ νὰ ἔχη καταβληθῆ τὸ ἠθικόν του ἀπὸ τὸν φόβον καί, ἐὰν συνέβαινε νὰ γίνῃ μία μικρὰ ἀλλὰ δυνατὴ βροχή, νὰ παρέλυε καὶ νὰ ἐταράσσειτο, ὅτι θὰ συμβῆ εἰς τὴν οἰκουμένην πάλιν τέτοιος κατακλυσμός, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του λέγει αὐτά, ἐπειδὴ ὁ καλὸς Θεὸς ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ ἡ τυχαία στενοχώρια θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν θορυβήσῃ. Καθ' ὅσον ἡ πείρα τῶν παρελθόντων εἶναι ἰκανὴ νὰ προξενήσῃ πολὺν φόβον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐκπλαγῆ καὶ νὰ δειλιάσῃ ἀπὸ τὴν παραμικρὰν καταιγίδα, διὰ τοῦτο ὁ καλὸς Θεὸς τοῦ ὑπόσχεται, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν τιμωρίαν μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ τὸν ὀπλίσῃ μὲ θάρρος, διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε φόβον καὶ διὰ νὰ τὸν προσφέρῃ πολλὴν ἄνεσιν καὶ χαρὰν.

2. Καὶ τοῦτο τὸ εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῆ πρὶν ἀπὸ τὴν εὐλογίαν. ὅπως ἠκούσατε, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, ὅτι «Δὲν θὰ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν»². Ἄν καὶ αὐξάνεται ἡ κακία τῶν ἀνθρώ-

ρουοισι, ἀλλ' ὅμως ἐγὼ οὐκέτι τοιοῦτω ἐπιτιμίᾳ ὑποβάλλω
 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τὴν ἄφαιτον
 φιλανθρωπίαν καὶ πάλιν τοῦτο ὑποσχρεῖται, ἵνα θαρροεῖν ἔχη
 ὁ δίκαιος καὶ μὴ λογιζοῦναι καθ' ἑαυτὸν καὶ λέγειν καὶ
 5 ἤδη εὐλογίας ἀξιῶσας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον καὶ εἰς πλῆθος
 ἐπιδιδόναι παρασκευάσας, τὴν παρωλεθρίαν ταύτην ἐπήγαγεν.
 Ἔν' οὖν πάντα θόρυβον ἐκβάλλη ἐκ τῶν αὐτοῦ λογισμῶν καὶ
 πληροφορηθῆ ὡς οὐκέτι ἔσται τοῦτο· ὥσπερ γὰρ, φησί, τὸν
 κατακλυσομὸν διὰ φιλανθρωπίαν ἐπήγαγον, ὥστε τὴν κακίαν
 10 ἐγκόψαι καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοὺς προβῆναι, οὕτω καὶ νῦν
 διὰ τὴν ἔμαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοῦτο
 ποιῆσειν, ἵνα πάσης ἀθυμίας ἐκτὸς διάγοντες, οὕτω τὴν πα-
 ροῦσαν ζωὴν διανύητε. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἴδου ἀνίστημι
 τὴν διαθήκην μου», τοῦτ' ἔστι, συνθήκας ποιοῦμαι. Καθ' ἅπερ
 15 ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπειδὴν τις ἐπαγγέλληται
 τι, συντίθεται καὶ πολλὴν παρέχει τὴν πληροφορίαν· οὕτω καὶ
 ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης φησὶν· «Ἴδου ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου».
 Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀνίστημι», ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνανεῶ
 τὴν ὑπὸ τῶν παραπιωμάτων παρωλεθρίαν αὐτῶν γεγενημένην,
 20 καὶ «Ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν
 μεθ' ἡμᾶς.

Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου· οὐ μόνον μέχρις ἡμῶν, φη-
 οῖν, ἴστημι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μεθ' ἡμᾶς γινο-
 μένους ταύτης θεβαίας ἀποφαίνω. Εἶτα ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπι-
 25 δεῖξῃται φιλοτιμίαν, φησί· «Καὶ πάση ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ἡμῶν,
 ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς,
 ὅσα μεθ' ὑμῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελεθόντων ἐκ τῆς κιβωτοῦ
 καὶ οἴσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται
 πᾶσα σὰρξ ἕν ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσοῦ, καὶ οὐκέτι
 30 ἔσται κατακλυσομὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν». Εἶ-
 δες συνθηκῶν μέγεθος; εἶδες ὑποσχέσεων ἄφαιτον φιλοτι-
 μίαν; Σκόπει πῶς πάλιν ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν
 καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων, καὶ εἰκότως. Ὅπερ

πων, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιβάλλω τέτοιαν τιμωρίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πάλιν ὑπόσχεται τοῦτο δεικνύων τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν του, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος ὁ δίκαιος καὶ νὰ μὴ σκέπτεται καὶ λέγῃ· ἂν καὶ ἠυλόγησε τὸ ἰδικόν μας γένος καὶ τὸ ἠύξησε τόσο, ὅμως ἐπέφερεν αὐτὴν τὴν καταστροφήν. Διὰ νὰ τοῦ βγάλῃ κάθε ταραχὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν του καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι δὲν θὰ συμβῇ ποτὲ αὐτό. Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ἐπροκάλεσα τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ φιλανθρωπίαν, διὰ νὰ ἀνακόψω δηλαδὴ τὴν κακίαν καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περισσότερο, ἔτσι καὶ τώρα ὑπόσχομαι ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας μου, ὅτι δὲν θὰ κάνω ποτὲ πλεόν αὐτὸ διὰ νὰ ζῆτε τὸν παρόντα βίον χωρὶς καμμίαν λύπην. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἴδού, συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας», δηλαδὴ συνάπτω συνθήκην. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν κάποιος ὑπόσχεται κάτι, συνάπτει συμφωνίαν καὶ δίδει πολλὰς ἐξηγήσεις, ἔτσι καὶ ὁ καλὸς Θεὸς λέγει· «Ἴδού, συνάπτω τὴν διαθήκην μου». Καὶ καλῶς εἶπεν, «συνάπτω», ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπανορθώνω τὴν καταστροφήν, πού ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ συνάπτω συνθήκην μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας πού θὰ σᾶς διαδεχθοῦν.

Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ κρατήσω μόνον μέχρις ἐσᾶς τὴν συμφωνίαν, λέγει, ἀλλὰ τὴν κρατῶ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σας. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλοτιμίαν του λέγει· «Καὶ μὲ κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν, πού ὑπάρχει μαζί σας, καὶ μὲ τὰ πτηνά, καὶ μὲ τὰ κτήνη, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ κρατήσω καλῶς τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ ποτὲ ζωντανὴ ὑπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ κατακλυσμὸς, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες ἔκτασιν συνθηκῶν; Εἶδες ἄπειρον φιλανθρωπίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις; Πρόσεξε, πῶς πάλιν ἐπεκτείνει τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ μέχρι τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ θηρία καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Αὐτὸ πού

γὰρ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν φημι. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ
 τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα κοινωρεῖ
 νῦν τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον γινομένης. Καὶ
 δοκεῖ μὲν κοινὴ γενέσθαι ἢ διαθήκη καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς
 5 τὰ ἄλογα, οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τὴν αἰτιῶν
 παραμυθίαν γίνεται, ἵνα εἰδέναι ἔχη πόσης ἀπολαύει τιμῆς,
 οὐ μόνον μέχρις αἰτιῶν τῆς εὐεργεσίας ἰσταμένης, ἀλλὰ δι'
 αὐτὸν καὶ τούτων ἀπάντων συναπολαύοντων τῆς φιλοτιμίας
 τοῦ Δεοπότου. «Καὶ οὐκ ἀποθανεῖται», φησί, «πᾶσα σὰρξ ἔτι
 10 ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλι-
 σμός καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ὑπισχεῖ-
 ται τοιαύτην μηκέτι ἐπαγαγεῖν παρωλεθρίαν, ἵνα τὸν θόρον
 τῶν λογισμῶν ἐκβάλλῃ τοῦ δικαίου καὶ παρασκευάσῃ θαρρεῖν
 15 ὑπὲρ τῶν μελλόντων; Εἶτα οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν ἀφο-
 ρῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν, οὐκ ἀρκεῖται
 τῇ διὰ τῶν λόγων ὑποσχέσει, ἀλλὰ τὴν περὶ ἡμᾶς συγκατά-
 θασιν ἐπιδεικνύμενος καὶ οἰμειῖον παρέχει τὸ δυνάμενον παρὶ
 τῷ αἰῶνι συμπαρακτεινόμενον τοῦ τοιοῦτου δέους ἀπαλλάσσειν
 20 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἵνα καὶ πολλὸς ὑεὶός κατενεχθῆ, καὶ
 σφοδρότερος ὁ χειμῶν γένηται, ἢ καὶ ἐὰν ἢ πλημύρα τῶν
 ὑδάτων εἰς πλῆθος ἐπιδιδῶ, μηδὲ οὕτως ἔχωμεν δεδοικέναι,
 ἀλλὰ θαρρεῖν πρὸς τὸ δοθὲν οἰμειῖον ἀφορῶντες. «Καὶ εἶπε
 Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ οἰμειῖον τῆς διαθήκης ἧς
 25 ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ὅρα πόση τιμὴ περὶ
 τὸν δίκαιον κέχρηται. Ὅσων γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώπων δια-
 λεγόμενος, οὕτω καὶ πρὸς αὐτὸν ποιεῖται τὰς συνθήκας, καὶ
 φησι «Τοῦτο τὸ οἰμειῖον τῆς διαθήκης, ἧς ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ
 μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, ἢ ἐ-
 30 σσι μεθ' ὑμῶν, εἰς γενεὰς αἰωνίου». Εἶδες πόση τῇ ζωῇ
 τὸ μέλλον δίδοσθαι οἰμειῖον παρεκτεινόμενον εἰς γενεὰς αἰῶ-

εἶπον πολλὰς φορὰς λέγω καὶ τώρα. Ἐπειδὴ αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο καὶ τώρα συμμετέχουν εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ποῦ προσφέρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Φαίνεται, ὅτι ἡ συμφωνία ἔγινε κοινὴ καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ τοῦτο γίνεται, διὰ τὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, διὰ τὸ νὰ ἡμπορῇ νὰ καταλάβῃ πόσῃν τιμῇν ἀπολαμβάνει, ἀφοῦ ἡ συμφωνία δὲν σταματᾷ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ χάρις αὐτοῦ προχωρεῖ, διὰ τὸ νὰ ἀπολαύουν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. «Καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον, λέγει, κάθε ζωντανὴ ὑπαρξίς ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον κατακλυσμός διὰ τὸν καταστρέψῃ ὀλοκλήρον τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς ὑπόσχεται καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλὰς φορὰς, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν καταστροφήν, διὰ τὸ νὰ βγάλῃ τὴν ταραχὴν ἀπὸ τὸ μυαλό του καὶ νὰ τὸν προετοιμάσῃ νὰ ἔχῃ θάρρος εἰς τὸ μέλλον; Ἐπειτα χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἰδικήν του φύσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς ὑποσχέσεις μὲ τοὺς λόγους, ἀλλὰ δεικνύων τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν παρέχει ἀπόδειξιν, ποῦ δύναται νὰ παραμένῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ νὰ ἀπαλλάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν, οὕτως ὥστε καὶ νὰ γίνῃ πολὺ δυνατὴ βροχὴ καὶ πολὺ σφοδρὰ κακοκαιρία ἢ καὶ μεγάλη πλημμύρα ὑδάτων, νὰ μὴ φοβηθῶμεν, ἀλλὰ προσβλέποντες εἰς τὴν δοθεῖσαν ἀπόδειξιν νὰ λαμβάνωμεν θάρρος. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποῦ συνάπτεται μεταξὺ μας». Πρόσεχε μὲ πόσῃν τιμῇν περιβάλλει τὸν δίκαιον. Διότι συζητῶν ὡς ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπον ἔτσι καὶ μὲ αὐτὸν συνάπτει τὰς συμφωνίας καὶ λέγει· «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποῦ συνάπτεται μεταξὺ ἡμῶν τῶν δύο καὶ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ κάθε ζώσης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία θὰ ὑπάρχῃ μαζί σας πάντοτε»³. Εἶδες πῶς ἰσχύει δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἡ ἀπόδειξις, ποῦ πρόκειται

ρίους; Οὐ μόνον κοινῇ πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ σημεῖον δίδωσιν,
 ἀλλὰ καὶ διηγεκὲς καὶ διαιωνίζον τῇ τοῦ κόσμου ουσιάσει.
 Τί οὖν ἔστι τὸ σημεῖον; «Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ
 καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς».
 5 Ἰδοὺ μετὰ τῆς ὑποσχέσεως τῆς διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦτο
 δίδωμι τὸ σημεῖον, τὴν ἴριν λέγω, ἣν τινὲς φασὶ γίνεσθαι
 τοῦ ἡλίου πρὸς τὰ νέφη τὰς ἀκτῖνας ἀφιέντος. Εἰ ὁ λόγος
 μου, οὐκ ἄρκει, ἰδοὺ καὶ σημεῖον δίδωμι τοῦ μηκέτι τιμωρίαν
 τοιαύτην ἐπάξειν. Τοῦτο τοίνυν ὁρῶντες τὸ σημεῖον τοῦ θεοῦ
 10 ἀπαλλάττεσθε. «Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με», φησί, «νεφέ-
 λας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀφθήσεται τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ
 καὶ μνησθήσομαι τῆς διαθήκης μου, ἣ ἔστιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ
 καὶ ὑμῶν καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί».
 Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφήτα; Ἀναμνησθήσομαι, φησί,
 15 τῆς διαθήκης μου, τοῦτ' ἔστι, τῆς συνθήκης μου, τοῦτ' ἔστι,
 τῆς συνθήκης μου, τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ὑποσχέσεως· οὐκ ἐ-
 πειδὴ αὐτὸς δεῖται ἀναμνήσεως, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνο
 τὸ δοθὲν σημεῖον βλέποντες, μηδὲν ὑποπιεύωμεν χαλεπὸν,
 ἀλλ' εὐθέως εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενοι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγε-
 20 λίας, θαρσῶμεν, ὡς οὐδὲν τοιοῦτο πεισόμεθα.

3. Εἶδες Θεοῦ συγκατάβασιν, ὅσην ποιεῖται κηδεμονίαν τοῦ
 γένους τοῦ ἡμετέρου, πόσον μέγεθος φιλανθρωπίας ἐπεδεί-
 ξαιτο, οὐκ ἐπειδὴ εἶδε τὴν τῶν ἀνθρώπων μεταβολήν, ἀλλ'
 ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς διδάξῃ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑ-
 25 περβολήν; Καὶ οὐκ ἔσται ἔτι ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε
 ἐξαλείφαι πᾶσαν σάρκα· τοιοῦτος ὁ μῦθος οὐκέτι ἔσται. Ἐπει-
 δὴ οἶδε τοῦτο δεδοικυῖαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅρα πῶς
 συνεχῶς ποιεῖται τὴν ὑπόσχεσιν, μονονουχὶ λέγων· κἂν ἴδητε
 πολλὴν τῶν ὁμβρῶν τὴν φορὰν, μηδὲ οὐτις χαλεπὸν τι ὑπο-
 30 πτεύσητε. «Οὐ γὰρ ἔσται τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε ἐξα-

4. Γεν. 9, 13.

5. Γεν. 9, 14-15.

6. Γεν. 9, 15.

νά δοθῆ εἰς κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν; Δὲν δίδει μόνον τὴν ἀπόδειξιν εἰς ὅλα τὰ ἔμψυχα μαζί, ἀλλὰ καὶ τὴν κάνει διαρκῆ καὶ αἰώνιον εἰς τὸν κόσμον. Ποῖα εἶναι λοιπὸν ἡ ἀπόδειξις; «Τοποθετῶ τὸ οὐράνιον τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ εἶναι σημεῖον καὶ ὑπόμνησις τῆς συμφωνίας ποῦ συνάπτεται μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν γῆν»⁴. Καὶ ἰδού, μαζί μὲ τὴν προφορικὴν ὑπόσχεσιν δίδω καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐννοῶ τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ὁποῖον μερικοὶ λέγουν, ὅτι γίνεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὅταν αὐταὶ πίπτουν ἐπάνω εἰς τὰ νέφη. Ἐάν, λέγει, δὲν εἶναι ἀρκετὸς ὁ λόγος μου, νά, σὰς δίδω καὶ ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρω ποτὲ πλέον τέτοιαν τιμωρίαν. Βλέποντες λοιπὸν αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀπαλλάσσεσθε ἀπὸ τὸν φόβον. «Καὶ θὰ συμβαίη, ὅταν θὰ συναθροίζω τὰ νέφη», λέγει, «εἰς τὴν γῆν, θὰ φανῆ τὸ τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ τὴν διαθήκην μου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ κάθε ἄλλης ψυχῆς, ποῦ ὑπάρχει εἰς κάθε ζωντανὸν ὄργανισμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁵. Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφήτα; Θὰ ἐνθυμηθῶ, λέγει, τὴν διαθήκην μου, δηλαδὴ τὴν συμφωνίαν μου, τὴν ὑπόσχεσίν μου, τὴν ἐπαγγελίαν μου. Ὅχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ὑπομνήσεως, ἀλλὰ ἡμεῖς βλέποντες πρὸς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, νὰ μὴ ὑποπτευώμεθα τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ ἐνθυμούμενοι ἀμέσως τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνθαρρυνώμεθα, ὅτι δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε.

3. Εἶδες τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ; πόσον φροντίζει διὰ τὸ γένος μας, πόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν ἐπέδειξεν, ὅχι ἐπειδὴ εἶδε τὴν μεταστροφὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν ὑπερβολικὴν του ἀγαθότητα; «Καὶ δὲν θὰ πέσῃ ποτὲ πλέον ὕδωρ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ τὴν κατακλύσῃ, ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν»⁶. Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ. Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ φοβεῖται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, πρόσεχε πῶς συνεχῶς ὑπόσχεται λέγων· καὶ ἂν ἴδῃτε καταρακτώδη βροχὴν, νὰ μὴ ὑποπτευθῆτε τίποτε δυσάρεστον. «Διότι ἡ βροχὴ δὲν θὰ

λείψαι πᾶσαν οάρκαν· τοιοῦτος δμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης ἀγανακτῆσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις. «Καὶ ἔσται», φησί, «τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζωῆς ἐν πάσῃ σαρκί». Σκόπει πῶς βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀνθρώπινην φύσιν, πάσῃ ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσωμεν μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα διὰ τὸ ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἶόν τε διαπεσεῖν τὰς τῶν Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἣς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἣ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φη-
15 σί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκός τῆς οἴσεως ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράτιον τὴν διάνοιαν, μηδὲ θοροβοῦ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς ἔχε χρησιὰς τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας ἀπολαυέτωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω
20 θαρρεῖν, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην καταλήψεται. Κἂν γὰρ ἐπιείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἐγὼ ἅπερ ἔπεσχόμεν ταῦτα πληρώσω καὶ οὐκέτι τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἶδτε ἀγαθότιτος ὑπερβολήν; εἶδτε συγκαταβάσεως μέγεθος; εἶδτε κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἶδτε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἀλλὰ τῇ σοσιάσει τοῦ κόμοου ταύτην παρεκταθῆναι ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σοφροσιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐ-
30 τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφαισιν αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.

8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμὸν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχη», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, ποὺ ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὄργανισμὸν»⁷.

Πρόσσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρῦνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θεὰ λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, ποὺ συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὄργανισμοῦ, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν»⁸. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, ποὺ ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὄργανισμοῦ, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταρασσῆς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῆς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θεὰ τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθοῦν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἶδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἶδατε μέγεθος συγκαταβάσεως; εἶδατε μεγίστην φροντίδα; εἶδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, οὔτως ὥστε νὰ σωφρονιζώμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

λεῖψαι πᾶσαν σάρκα· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης
 ἀγανακίσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις.
 «Καὶ ἔσται», φησί, «τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι
 τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ
 5 ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί». Σκόπει πῶς
 δουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν, πόση ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ
 ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς
 μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσωμεν μὴ γένοιτο
 10 ἀλλ' ἵνα διὰ τὸ ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ
 τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἶόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ
 Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο
 τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ
 ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἧ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φη-
 15 σί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μετὰ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκός
 τῆς οὐσης ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράτιον τὴν διάνοιαν, μηδὲ
 θορυβοῦ τὸν λογισμόν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς
 ἔχε χρῆσιν τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν
 παραμυθίας ἀπολαύετωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω
 20 θαρρεῖν, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην κα-
 ταλήψεται. Καὶ γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτή-
 ματα, ἀλλ' ἐγὼ ἄπερ ὑπεσχόμεν ταῦτα πληρώσω καὶ οὐκέτι
 τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἶδτε ἀγα-
 θότητος ὑπερβολήν; εἶδτε συγκρατῆσεως μέγεθος; εἶδτε
 25 κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἶδτε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ
 μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν
 ἐδεργεσίαν ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ τοῦ κόσμου ταύτην παρεκταθῆναι
 ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐ-
 30 τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.

8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμόν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὑπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχη», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, πού ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὄργανισμόν»⁷.

Πρόσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θεὰ λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, πού συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν»⁸. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, πού ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὄργανισμοῦ, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταρασσῆς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῆς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θεὰ τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθοῦν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἶδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἶδατε μέγεθος συγκαταβάσεως; εἶδατε μεγίστην φροντίδα; εἶδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, οὔτως ὥστε νὰ σωφρονίζωμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, πού ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

αν τοιαύτης ἡξιώθημεν ὑποσχέσεως. Τοὺς γὰρ νοῦν ἔχοντας καὶ αἱ εὐεργεσίαι μᾶλλον ἢ αἱ τιμωρίαι ἐφέλκονται πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταγμάτων.

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πρὶν ἢ μὴ
 5 ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐπιδείξασθαι, μᾶλλον δὲ καὶ κολάσεως ἄξια ἐργασασμένους τοσαύτης ἡξίωσε τῆς εὐεργεσίας εἰ εὐγνώμονες γενώμεθα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐχαριστίαν ἐπιδειξώμεθα καὶ πολλὴν τὴν ἐπὶ τὸ θέλιον μεταβολὴν ποιησώμεθα, πόσης οὐκ ἂν πάλιν ἡμᾶς ἀξίωση τῆς παρ' αὐτοῦ
 10 φιλοτιμίας; Εἰ γὰρ ἀναξίους ὄντας εὐεργετεῖ καὶ ἡμαρτηκότητας φιλανθρωπεύεται εἰ τῆς κακίας ἀποσιάντες τὴν ἀρετὴν μεταδιώξομεν, τίτων οὐκ ἐπιτευξόμεθα; Διὰ γὰρ τοῦτο προλαμβάνων πολλὰς εἰς ἡμᾶς τὰς εὐεργεσίας κατατίθεται, καὶ ἡμαρτηκότητας πάλιν ἀξιοῖ συγγνώμης, καὶ τὰς τιμωρίας
 15 παρὰ πόδας οὐκ ἐπάγει, ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς ἐφελκύσῃται, καὶ δι' ὧν εὐεργετεῖ, καὶ δι' ὧν μακροθυμεῖ. Πολλάκις δὲ καὶ δι' ὧν ἐνίοις κολάζει, ἐτέρους ἐνάγειν θούλειαι, ἵνα τῶ ἐκείνων φῶδῳ σωφροнисθέντες τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφύγωσιν. Εἶδες εὐμήχανον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν πῶς πάντα
 20 τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓν τοῦτο μόνον γίνεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν;

Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, μὴ ραθυμῶμεν, μηδὲ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, μηδὲ τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους παρατρέχωμεν. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ ἐπισιρέφοντας ἡμᾶς καὶ ἡσυχάζοντας καὶ
 25 ὅλως ἀρχὴν τινα ποιουμένους, καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἐαυτοῦ συνεισφέρει, κοῦφα καὶ ράδια ἡμῖν ἅπαντα κατασκευάζων, καὶ οὐκ ἀφίεις οὐδὲ αἰδοῦσιν λαβεῖν τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων. Ὅταν γὰρ ψυχῇ πρὸς τὸν Θεὸν τείνῃ τὴν διάνοιαν, οὐκ εἰ λοιπὸν ἀπαιτηθῆναι δύναται ὑπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὀρωμένων,
 30 ἀλλὰ πάντα παρατρέχουσα, ἀκριθέστερον τοῦτων τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κειμένων ἐκεῖνα φαντάζεται τὰ μὴ βλέπόμενα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπι-

ριγράπτου φιλανθρωπίας του. Διότι αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μυαλὸ τοὺς ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν περισσότερο αἱ εὐεργεσίαι παρὰ αἱ τιμωρίαι.

Ἄς μὴ γνῶμεθα λοιπὸν ἀχάριστοι. Διότι, ἂν καὶ προηγουμένως μᾶς ἐχάρισε τόσῃν εὐεργεσίαν, προτοῦ ἀκόμη ἐπιδείξωμεν κάτι καλὸν ἢ μᾶλλον ἐνῶ διεπράξαμεν ἔργα ἄξια τιμωρίας, ἐὰν γίνωμεν εὐγνώμονες καὶ ἐπιδείξωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ προηγηθέντα καὶ κάνωμεν στροφὴν πρὸς τὸ καλύτερον, πόσης φιλοτιμίας δὲν θὰ μᾶς ἀξιῶσῃ πάλιν; Διότι ἂν μᾶς εὐεργετῇ, ἐνῶ εἴμεθα ἀνάξιοι, καὶ ἂν εἶναι φιλάνθρωπος, ἐνῶ εἴμεθα ἁμαρτωλοί, ἂν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν, τί δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν; Διὰ τοῦτο μᾶς προλαμβάνει καὶ πολλὴν εὐεργεσίαν μᾶς παρέχει καὶ ἐὰν πάλιν ἡμαρτήσαμεν μᾶς ἀξιῶνει συγγνώμης καὶ δὲ μᾶς τιμωρεῖ, οὕτως ὥστε νὰ μᾶς προσελκύσῃ μὲ τὸ κάθε τί, καὶ μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ μὲ τὴν μακροθυμίαν. Πολλὰς φορὰς δὲ μὲ τὴν τιμωρίαν μερικῶν θέλει νὰ καθοδηγήσῃ ἄλλους, οὕτως ὥστε σωφρονισθέντες μὲ τὸν φόβον ἐκείνων νὰ διαφύγουν τὴν πείραν τῆς τιμωρίας. Εἶδες τὴν ἐφευρετικὴν του φιλανθρωπίαν, πῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓνα σκοπὸν μόνον γίνονται, διὰ τὴν ἰδικὴν μας δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν;

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, ἅς μὴ μᾶς καταλαμβάνῃ ἡ ὀκνηρία, μήτε νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἀρετὴν, μήτε νὰ παραβλέπωμεν τοὺς νόμους, ποὺ αὐτὸς ἐθέσπισεν. Διότι, ἐὰν ἴδῃ, ὅτι ἐπιστρέφομεν καὶ ἡσυχάζομεν καὶ κάμνομεν κάποιαν ἀρχὴν, προσφέρει τὰ ἰδικά του μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα εὐκόλα καὶ εὐχάριστα εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήνῃ νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Διότι, ὅταν ἡ ψυχὴ προσβλέπει πρὸς τὸν Θεόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὴν ὕψιν τῶν βλεπομένων ἀλλά, ἀφοῦ παραβλέψῃ τὰ πάντα, φαντάζεται αὐτά, ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμοὺς μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν, ἀπ' ὅ,τι αὐτὰ ποὺ εὐρίσκονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, αὐτὰ

σιάμενα, ἀλλὰ διηνεκῶς μένοντα, καὶ πεπηγότα, καὶ ἀκίνητα
 τυγχάνοντα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς διανοίας ὀφθαλμοί· πρὸς
 τὴν ἐκείνων θεὰν διηνεκῶς ἀφορῶσι καὶ ταῖς ἐκεῖθεν μαρ-
 μαρυγαῖς καταυγαζόμενοι πάντα τὰ τοῦ παρόντος βίου, ὡς
 5 ὄναρ καὶ σκιάν, παραιτρέχουσιν, οὐδέ τι ἀπάτην ὑπομένοντες,
 οὐδὲ παραλογισθῆναι δυνάμενοι, ἀλλὰ κἄν πλοῦτον ἴδωσιν,
 εὐθέως καταγελῶσιν, εἰδότες διὲν δραπέτου παντὸς ἀγνωμονέ-
 στερον ἀπὸ τούτου εἰς ἐκείνον μεταπηδᾶ καὶ οὐδέ ποτε ἴσταιται,
 ἀλλὰ καὶ μωρία κακὰ τοὺς κεκιημένους διατίθησι, καὶ εἰς
 10 αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τῆς κακίας τὸν κρημνὸν αὐτοὺς ὥσας κατα-
 βάλλει. Κἄν σῶματος εὐμορφίαν θεάσωνται, πάλιν οὐκ ἐπι-
 σιρέφονται, λογιζόμενοι τὸ ἐπίκτητον, τὸ εὐμειάβλητον, καὶ
 διὲν ἀθρόον νόσος ἐπελθοῦσα πᾶσαν ἐκείνην τὴν εὐμορφίαν
 ἠφάνισε, καὶ πρὸ τῆς νόσου γῆρας καταλαβὸν ἀηδῆ καὶ ἀτερ-
 15 πῆ τὴν πρὸ τούτου εὐμορφον ὄψιν ἀπειργάσατο, καὶ θάνατος
 δὲ ἐπελθὼν ἅπασαν τὴν τοῦ σῶματος ὥραν διέφθειρε. Κἄν
 δόξαν ἴδωσί τινα περιβεβλημένον, κἄν δυναστείαν, κἄν εἰς
 αὐτὴν τῶν ἀξιωματίων τὴν κορυφὴν ἀνεληλυθότα καὶ πάσης
 εὐημερίας ἀπολαύοντα, καὶ τοῦτον παραιτρέχουσιν ὡς οὐδὲν
 20 βέβαιον ἔχοντα, οὐδὲ ἀκίνητον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις μέγα φρο-
 νοῦντα τοῖς ποιαιμίων σενμάτων μᾶλλον παραιτρέχουσι. Τί
 γὰρ τῆς δόξης ἀπάσης τοῦ παρόντος βίου εὐτελέστερον, ὅ-
 τιαν ἰψὸν ἄνθει τοῦ χόρτου παραβάλληται; «Πᾶσα γὰρ δόξα ἀν-
 θρώπου», φησὶν, «ὡς ἄνθος χόρτου».

25 4. Εἴδετε, ἀγαπητοί, πῶς μετὰ ἀκριθείας ὀρῶσιν οἱ τῆς
 πίστεως ὀφθαλμοί, ἐπειδὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἢ τειταμένη ἢ
 διάνοια; εἴδετε πῶς ὅπ' οὐδενὸς τῶν ὀρωμένων παραλογι-
 σθῆναι δύναται, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων ἔχουσι κρί-
 σιν, οὐδεμίαν ἀπάτην ὑπομένοντες; Ἄλλ', εἰ δοκεῖ, πάλιν
 30 ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ὀλίγα προσ-

πού μένουν ἀμετάβλητα, πού μένουν συνεχῶς καὶ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς τέτοιοι εἶναι. Προσβλέπουν συνεχῶς πρὸς τὴν θεάν ἐκείνων καὶ καταυγαζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκεῖθεν λαμπερὰς ἀκτῖνας βλέπουν ὅλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ὡς ὄνειρον καὶ σκιάν καὶ δὲν ἀπατῶνται, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ παρασυρθοῦν, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον νὰ ἴδουν τὸν περιγελοῦν, ἐπειδὴ γνωρίζουν, ὅτι μεταπηδᾷ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, ὡς δραπέτης, καὶ δὲν παραμένει, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον μύρια κακὰ ἐπισωρεύει εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτὸν καὶ ἀφοῦ τοὺς σπρώξῃ εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας, διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν ἔτσι, τοὺς καταστρέφει. Καὶ ἂν ἴδουν σώματος ὁμορφιὰν πάλιν δὲν μετανοιῶνουν σκεπτόμενοι τὸ πρόσκαιρον, τὸ εὐμετάβλητον καὶ ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ αἰφνιδίως ἡ ἀσθένεια, ἀφανίζει ὅλην ἐκείνην τὴν ὠραιότητα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ὅταν φθάσῃ τὸ γῆρας θὰ κἀνῃ τὴν προηγουμένως ὁμορφον ὄψιν ἀπεχθῆ καὶ ἀκομφον καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος αὐτὸς θὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὴν ὁμορφιὰν τοῦ σώματος. Καὶ ἂν ἴδουν κάποιον νὰ εἶναι περιβεβλημένος μὲ δόξαν καὶ ἐξουσίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ κάθε εὐημερίαν, καὶ τοῦτον τὸν παραβλέπουν, ὡσάν νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ βέβαιον καὶ σταθερόν, ἀλλὰ παρέρχονται καὶ αὐτοὺς πού ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, περισσότερον ἀπὸ ὅτι τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Διότι τί εὐτελέστερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν δόξαν ὅλην τῆς ἐδῶ ζωῆς, ὅταν μάλιστα αὐτὴ παραλληλίζεται μὲ τὸ ἄνθος τῶν χόρτων; «Διότι ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, εἶναι ὡσάν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»¹.

4. Εἶδατε ἀγαπητοί, πῶς βλέπουν ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν Θεόν; Εἶδατε, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαπατηθοῦν ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού βλέπουν, ἀλλὰ κρίνουν ὀρθῶς τὰ πράγματα χωρὶς νὰ ὑφίστανται οὐδεμίαν ἀπάτην; Ἀλλά, ἐὰν κρίνετε καλόν, ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου

θέντες καταπαύσωμεν τὴν διδασκαλίαν, ὥστε καὶ τὴν μνήμην
 τῶν εἰρημένων ἐντεθῆναι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐτέλεσεν ἡ θεία Γραφή τὴν περὶ τοῦ θείου σημείου διήγησιν,
 βούλεται πάλιν διδάξαι ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ τοῦς
 5 τοῦτου υἱούς, καὶ φησιν· «Ἦσαν δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε οἱ ἐξελ-
 θόντες ἐκ τῆς κιβωτοῦ, Σήμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Χάμ δὲ ἦν πα-
 τὴρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Νῶε ἀπὸ τοῦτων
 διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἄξιον ἐνιαυθὰ ζητῆσαι,
 10 τίνος ἔνεκεν τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε μνημονεύσασα ἡ θεία
 Γραφή ἐπήγαγε, «Χάμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νο-
 μίσητε, παρακαλῶ, ἀπλῶς τοῦτο προσερροῖσθαι· οὐδὲν γάρ ἐ-
 σσι τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ὃ μὴ μετὰ τίνος εἴρηται
 λόγου, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἐγκεκρυμμένην ἔχοντος. Τίνος
 οὖν ἔνεκεν ἐπεσημῆναι καὶ προσέθηκεν, ὅτι «Χάμ δὲ ἦν πα-
 15 τὴρ τοῦ Χαναάν»; Βούλεται διὰ τοῦτου αἰνίξασθαι ἡμῖν τῆς
 ἀκρασίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲ τῆς συμφορᾶς
 τὸ μέγεθος οὐσιασθῆναι αὐτὸν πεποίηκεν, οὐδὲ ἡ τοσαύτη ἐν
 τῇ κιβωτῷ σινοχωρία, ἀλλὰ καίτοι τοῦ πρᾶσιμου οὐδέπω
 καὶ νῦν τεκνοποίησαντος, οὗτος τῇ ἀκρασίᾳ ἑαυτὸν ἐκδοῦς
 20 ἐν καιρῷ τοσαύτης ἀγανακτήσεως καὶ πανωλεθρίας τὴν οἰ-
 κουμένην καιταλαβούσης, περὶ συνοσίαν ἡσυχολεῖτο καὶ τὸ
 ἀχαλίνωτον τῆς ἐπιθυμίας οὐ κατέστελλεν, ἀλλ' ἤδη ἄνωθεν
 καὶ ἐκ προσιμίων ἐκείνου τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ μοχθηρόν. Ἐ-
 25 πει οὖν μετ' οὐ πολλὸν διὰ τὴν ὕβριν τὴν εἰς τὸν γεγεννηκότι
 μέλλει τὴν κατάραν δέχεσθαι ὁ Χαναάν ὁ τοῦτου παῖς, διὰ
 τοῦτο ἤδη προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή ἐπεσημῆναι καὶ τοῦ
 παιδὸς ἡμῖν τὴν προσηγορίαν δῆλῃν ἐποίησεν, ὁμοῦ καὶ τοῦ
 γεγεννηκότος τὸ ἀκρατές· ἴν', ὅτι μετὰ ταῦτα ἴδης αὐτὸν
 30 πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενον πρὸς τὸν γεγεννηκό-
 τα, εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ὡς
 γε οὐδὲ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς συνεστάλη. Ἰκανὴ γὰρ ἡ τοσαύτη
 ἀθυμία πᾶσαν σβέσαι ἠδονὴν καὶ οὐδὲν οὕτω ταύτην τὴν
 φλόγα καὶ τὴν μανίαν κατασιεῖλαι δύναται, ὡς ἀθυμίας ἐπί-

καὶ ἀφοῦ προσθέσωμεν ἀκόμη ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὴν διδασκαλίαν, οὕτως ὥστε τὰ λεχθέντα νὰ γραφοῦν καλὰ εἰς τὸ μυαλό σας. Ἡ ἅγια Γραφή δηλαδή, ἀφοῦ μᾶς διηγήθη διὰ τὸ θεῖον σημεῖον, θέλει πάλιν νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ σχετικά μὲ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς υἱοὺς του, καὶ λέγει «Οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε, πού ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἦσαν ὁ Σήμ, ὁ Χάμ καὶ ὁ Ἰάφεθ. Ὁ Χάμ ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διεσπάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Ἄξιζει νὰ ἐρευνήσωμεν ἐδῶ, διατί ἡ ἅγια Γραφή, μνημονεύσασα τοὺς τρεῖς υἱοὺς τοῦ Νῶε, προσέθεσεν, «ὁ δὲ Χάμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νομίσετε, παρακαλῶ, ὅτι τὸ ἀνέφερον ἔτσι ἀπλῶς, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἅγιαν Γραφὴν χωρὶς κάποιον λόγον, ὁ ὁποῖος κρύβει πολλὴν ὠφέλειαν. Διατί λοιπὸν ἐπεσήμανε καὶ προσέθεσεν, ὅτι ὁ Χάμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν; Θέλει μὲ αὐτὸ νὰ ὑπαινιχθῇ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικὴν του ἀκρασίαν καὶ ὅτι οὔτε τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς τὸν ἔκανε νὰ συσταλῇ, οὔτε ἡ τόση στενοχώρια μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, ἀλλά, ἂν καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς δὲν εἶχε τεκνοποιήσει, αὐτὸς ἤσχολεῖτο μὲ τὴν συνουσίαν, παραδοθεὶς εἰς τὴν ἀκρασίαν τὴν στιγμὴν πού εἶχε καταλάβει τὴν οἰκουμένην τόση ὀργὴ καὶ πανωλεθρία καὶ δὲν κατέστελλε τὴν ἀκαλίωτον ἐπιθυμίαν του, ἀλλὰ ἐφάνερωνεν ἐξ ἀρχῆς ἀκόμη τὴν μοχθηράν του διάθεσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον πρόκειται ὁ υἱὸς του ὁ Χαναάν νὰ δεχθῇ τὴν κἀραν, διότι ἐξύβρισε τὸν πατέρα του, διὰ τοῦτο ἐπρόλαβε ἡ Γραφή καὶ μᾶς ἐπεσήμανε καὶ μᾶς ἐφάνερωσε τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς συγχρόνως μὲ τὴν ἀκρασίαν τοῦ πατρὸς του. Διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ μάθῃς, ὅταν μετὰ ἀπ' αὐτὰ ἴδῃς, ὅτι ἐπέδειξε πολλὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν πατέρα του, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἦτο τέτοιος, ἀφοῦ δὲν συνεστάλη οὔτε ἀπὸ τὴν συμφοράν. Διότι ἡ τόση πολλὴ λύπη ἦτο ἱκανὴ νὰ κατασθῆσῃ κάθε εἶδος ἡδονῆς καὶ δὲν δύναται νὰ καταστείλῃ τὴν φλόγα καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν

ταίς καὶ συμφορᾶς ὑπερβολή. Ὁ τοίνυν ἐν τοσοῦτῳ μεγέθει τῶν κακῶν τοσαύτην ἐπιδειξάμενος τὴν λύτιαν καὶ μαριάν περὶ τὴν παιδοποιίαν, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος;

Ἄλλ' ἐπιεῦθεν ἡμῖν πάλιν ἕτερον ἰκτεται ζήτημα, τὸ 5 πολυθρόλλητον ἐκεῖνο καὶ πανταχοῦ περιφερόμενον, τίνας ἔνεκεν τοῦ πατρὸς ἁμαριόντιος ὁ υἱὸς τὴν κατάραν δέχεται; Ἄλλ' ἵνα μὴ νῦν μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, τοῦτο ταμιευσόμεθα πρὸς τὸ παρόν, ἵν' ἐπειδὴν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἀφικώμεθα, τότε καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν, ἣν ἂν ὁ Θεὸς παράσχη. Οὐ- 10 δὲν γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων ἄνευ λόγου τινὸς καὶ αἰτίας ἐστὶν εὐρεῖν ἐγγεγραμμένον. Τέως οὖν τοῦτο ἔγνωμεν, διὸ οὐχ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, τῆς προσηγορίας τοῦ υἱοῦ ἐμνημόνευσε ὁ Μωϋσῆς εἰπὼν, «Χὰμ δὲ ἦν πατήρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς εἰσὶν οὗτοι υἱοί», 15 φησί, «Νῶε, καὶ ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ τὸ νῦν ρηθέν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. Τρεῖς, φησὶν, ἦσαν οὗτοι υἱοὶ Νῶε, καὶ ἐκ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

20 Πῶς ἀπὸ τῶν τριῶν τοσοῦτον πλῆθος ἐπέδωκε; πῶς ἠδυνήθησαν διαρκέσαι; πῶς ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἅπας ὁ κόσμος συνέστη; πῶς αὐτοῖς τὰ σώματα διέμεινε; Οὐκ ἴαιρός ἦν ὁ θεραπείαν προσάγων, οὐκ ἄλλη τις ἐπιμέλεια. Οὐδέπω γὰρ οὐδὲ πόλεις ἦσαν δειμάμενοι, ἀλλὰ μετὰ τὴν 25 τοσαύτην ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ κίθωτῳ διαγωγῆν, ὡς τεταριχευμένοι καὶ κατειργασμένοι ἐξῆλθον, καὶ ἐν τοσαύτῃ μονώσει τυγχάνοντες καὶ ἐρημίᾳ ἀφάτῳ πῶς οὐ διεφθάρησαν; πῶς οὐκ ἀπώλοντο; Ὁ γὰρ φόβος, εἰπέ μοι, καὶ ἡ ἀγωνία οὐ κατέσειεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ διε- 30 τάρασσε τὸν λογιισμόν; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα ἐργαζόμενος, καὶ ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς ἦν

τόσον τίποτε, ὅσον ἢ ὑπερβολικὴ λύπη καὶ συμφορά. Αὐτός λοιπόν, ὁ ὁποῖος εἰς τόσα πολλὰ κακὰ ἐπέδειξε τόσην λύσσαν καὶ μανίαν διὰ τεκνοποιήσιν, ποίας συγγνώμης θὰ ἦτο ἄξιος;

Ἄλλὰ ἀπ' ἐδῶ γεννᾶται πάλιν ἄλλο ζήτημα, ἐκεῖνο τὸ πολυθρύλλητον καὶ παντιοῦ συζητούμενον, διατί δηλαδὴ ὁ υἱὸς δέχεται τὴν κατάραν, ἀφοῦ ὁ πατὴρ ἡμάρτησεν; Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρυγορῶμεν πρὸς τὸ παρόν, ἄς τὸ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, οὕτως ὥστε, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν σημεῖον, τότε νὰ δώσωμεν καὶ τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεός. Διότι, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον, τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρησ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, πού νὰ εἶναι γραμμένον χωρὶς λόγον. Τελευταίως λοιπόν ἐμάθομεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς δὲν ἐμνημόνευσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Ὁ Χὰμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Νὰ μὴ προσπεράσωμεν, ἀγαπητοί, χωρὶς προσοχὴν καὶ αὐτὸ πού ἐλέχθη τώρα, ἀλλὰ νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. «Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν».

Πῶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἐβγῆκε τόσον μεγάλο πλῆθος; Πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσουν; Πῶς ὁ κόσμος συνεκροτήθη ἀπὸ τοὺς ὀλίγους αὐτούς; Πῶς διειτηρήθησαν τὰ σώματά των; Οὔτε ἰατρός ὑπῆρχε, διὰ νὰ τοὺς θεραπεύῃ, οὔτε καμμία ἄλλη φροντίς. Δὲν εἶχον κτίσει θεβαίως πόλεις, ἀλλὰ μετὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν τόσην ταλαιπωρίαν καὶ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐξῆλθον ὡς ταριχευμένοι καὶ ταλαιπωρημένοι καὶ περιελθόντες εἰς τόσην ἀπομόνωσιν καὶ ἐρημίαν, πῶς δὲν κατεστράφησαν; Διότι, εἶπέ μου, ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία δὲν τοὺς ἐκλόνιζον τὸ ἠθικόν καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασσον τὴν σκέψιν; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔκαμνεν ὄλα αὐτὰ καὶ ὁ δημιουργ-

ὁ πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀναιρῶν, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐ-
 τοῦ ἐκεῖνο τὸ λέγον, «*Ἀθξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πλη-
 ρώσατε τὴν γῆν*», αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἐχαρίσατο. Ἐπει
 καὶ οἱ Ἰσραηλίται ἠνίκα εἰς Αἴγυπτον τῇ πλινθείᾳ καὶ τῷ
 5 πηλῷ κατειργάσθησαν, ταύτη πολλῷ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπέ-
 δωκαν, καὶ οὕτε τὸ ἀνηλεές ἐκεῖνο καὶ ὠμὸν ἐπίταγμα τοῦ
 Φαραῶ, τὸ κελεύον τὰ ἄρρενα εἰς τὸν ποταμὸν ρίπτεσθαι,
 οὐδὲ ἡ λοιπὴ κακουχία, ἦν ὑπὸ τῶν ἐργοδιωκτικῶν ὑπέμενον,
 ἴσχυσεν ἐλαιτῶσαι αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς
 10 πλῆθος ἐπεδίδουν. Ἡ γὰρ ἄνωθεν ροπὴ ἦν ἢ διὰ τῶν ἐναν-
 τίων ἅπαντα ἐργαζομένη.

5. Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζήτει κατὰ ἀκολου-
 θίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος
 γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως,
 15 ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλύοντιν τὰ πράγματα ἀθξάνε-
 σθαι παρασκευάζει. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν
 τριῶν τοῦτων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀνεπλήρωσεν. «*Ἀπὸ
 τοῦτων γάρ*», φησί, «*τῶν τριῶν διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 γῆν*». Εἶδες Θεοῦ δύναμιν; εἶδες πῶς, κἂν πολλὰ ἦν τὰ
 20 κωλύματα, οὐδὲν ἔστι τὸ διακόπιον αὐτοῦ τὸ βούλημα; Τὸ
 αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων
 γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, ἰσοσύτων ὄντων τῶν ἐπιβου-
 λεύοντων, καὶ βασιλέων, καὶ τυράννων, καὶ δήμων κατεξα-
 νισιαμένων, καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σθέσαι τὸν σπινθῆ-
 25 ρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλεύοντων, διὰ τῶν
 κωλύειν βουλομένων, ἰσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἢ φλόξ,
 ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀοίκητον.

Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθης, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν
 πρὸς αὐτὰ τὰ πέριτα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠ-
 30 κεανόν, πανταχοῦ ἐδρῆσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν

10. Ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον καταδυναστεύειν
 τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὴν παρὰ ταῦτα αὔξησιν τοῦ γένους των.

γός τῆς κτίσεως ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐξηφάνιζεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ τὸ πρόσταγμά του, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν», καὶ πού ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν αὐξησιν. Καθ' ὅσον καὶ οἱ Ἰσραηλίται, δταν κατειργάσθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον¹⁰ τὴν πλίνθον καὶ τὸν πηλόν, ἠύξήθησαν ἀκόμη περισσότερον καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐλαττώσῃ οὔτε τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο πρόσταγμα τοῦ Φαραώ, τὸ ὁποῖον ἔλεγε νὰ ριφθοῦν τὰ ἄρρενα τέκνα εἰς τὸν ποταμόν, οὔτε ἡ ὑπόλοιπη κακουχία, τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας, ἀλλὰ περισσότερον ἠύξανοντο. Διότι ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις ἦτο αὐτή, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιεῖ τὰ πάντα μὲ τὰ ἀντίθετα.

5. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς διατάσῃ, νὰ μὴ ζητᾶς νὰ ἐξετάζῃς τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Διότι ἀφοῦ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν φύσιν, δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ προετοιμάζει τὴν αὐξησιν τῶν πραγμάτων καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τώρα ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον μέσῳ αὐτῶν τῶν τριῶν. Διότι λέγει· «Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς οἱ ἄνθρωποι διεσπάρησαν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Εἶδες πῶς ἂν καὶ εἶναι πολλὰ τὰ κωλύματα, δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασίν του; Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ πολεμοῦντες αὐτήν, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ κακῶς διακεείμενοι πρὸς αὐτήν, καὶ βασιλεῖς, καὶ τύραννοι, καὶ λαοὶ πού ἐγείροντο ἐναντίον τῆς μὲ μανίαν καὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν δμῶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, πού τὴν ἐπεβουλεύοντο, ἐξ αἰτίας αὐτῶν, πού ἤθελον νὰ τὴν ἐμποδίσουν, τόσοσιν μεγάλῃ ἐσηκώθη ἡ φλόγα τῆς εὐσεβείας, ὥστε κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀκατοίκητον ἀκόμη περιοχὴν.

Διότι καὶ ἂν μεταβῆς πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἂν ὑπάγῃς πρὸς τοὺς Σκύθας, καὶ ἂν πρὸς τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ὠκεανόν, θὰ εὔρης παντοῦ τὴν χριστιανι-

καταυγάζουσιν τὰς ἀπάντων ψυχὰς. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, οὗ καὶ αὐτὰ τὰ θάρβαρα ἔθνη μειορροῦνται ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος καὶ φιλοσοφεῖν ἔμαθον καὶ τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἀποσιάντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν μειορροῦνται. Καὶ καθάπερ διὰ τῶν τριῶν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πλήθος ἐπιδοῦναι παρεσκεύασεν ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως διὰ τῶν ἑνδεκα, τῶν ἀλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν ἰδιωτῶν, τῶν μηδὲ διαῖραι τὸ σιόμα τολμώντων, ἄπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι, καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἀλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἀπέφραξαν τὰ σιόματα, καὶ καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἄπασαν διέδραμον κατασπείραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτιέμοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθνη, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφρυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ αὐσιγηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾶ συνηθεῖα προκατειληφθῆαι ἄπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἵσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προοδοποιούσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἄπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μελίζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν. Καὶ γὰρ ποτε μὲν μαστιζόμενοι ἀνεχώρουν χαίροντες οὐ διὰ τὰς μάστιγας ἀπλῶς, ἀλλ' «Ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καιηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι· ἄλλοτε δὲ εἰς δεσμοτήριον ἐμβληθέντες, ἐπειδὴ ὑπ' ἀγγέλου ἐξηνέχθησαν, πάλιν τῶν αὐτῶν εἶχοντο, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀφικνούμενοι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον κατέβαλον, σαγηνεύοντες τὰ πλήθη εἰς τὴν εὐσέβειαν· καὶ πάλιν κατεχόμενοι, οὐ μόνον οὐδὲ ἐντεῦθεν ὀκνηρότεροι ἐγίνοντο, ἀλλὰ καὶ πλείονα τὴν παρορησίαν ἐπεδείκνυντο, ἐν μέσῳ μαινομένου δήμου καὶ τοὺς ὀδόντας τρίζοντος ἐσιῶτες καὶ λέγοντες, «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Εἶδες παρορησίας μέγεθος; εἶδες τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ἀλιεῖς

11. Πράξ. 5, 41.

12. Πράξ. 5, 29.

κὴν διδασκαλίαν νὰ πλημμυρίζῃ τὰς ψυχὰς πάντων. Τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον εἶναι τὸ ὅτι καὶ αὐτὰς τὰς βαρβαρικὰς φυλὰς μετέβαλεν ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας καὶ ἔμαθον νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὰς παλαιὰς συνηθείας, μετεπήδησαν πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἠὔξησε μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀνθρώπων, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν πίστιν, μὲ τοὺς ἔνδεκα ἀλιεῖς, τοὺς ἀγραμμάτους, τοὺς ἰδιώτας, μὲ αὐτοὺς ποῦ δὲν ἐτολμοῦσαν οὔτε τὸ στόμα νὰ ἀνοίξουν, μὲ αὐτοὺς προσεῖλκυσεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην εἰς τὴν πίστιν. Καὶ οἱ ἀγράμματοι αὐτοί, οἱ ἰδιῶται καὶ ἀλιεῖς ἔκλεισαν τὰ στόματα τῶν φιλοσόφων, καὶ ὡσὰν νὰ εἶχον περὰ διέτρεξαν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην σπεύροντες τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, κόπτοντες τὰς ἀκάνθας, ἐκριζώνοντες τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ φυτεύοντες παντοῦ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ οὔτε ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ὀλίγοι, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ἰδιῶται, οὔτε οἱ αὐστηροὶ νόμοι, οὔτε ἡ προκατάληψις τῶν παλαιῶν συνηθειῶν, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξηφάνιζεν ἡ χάρις, ἡ ὁποία προῦδευε καὶ ὅλα τὰ ἐπετύγχανον μὲ εὐκολίαν, ἡ δὲ προθυμία των ἐμεγάλωνεν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἐμποδίων. Καὶ ὅταν μάλιστα ἐμαστιγῶνοντο ἔφευγον καίροντες ὄχι ἀπλῶς, διότι ἐμαστιγώθησαν, ἀλλὰ «Διότι ἐκρίθησαν ἄξιοι νὰ κακοποιηθοῦν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»¹¹. Ἄλλοτε πάλιν ριφθέντες εἰς τὴν φυλακὴν, ἀφοῦ ἐλευθερώθησαν ὑπὸ Ἀγγέλου, ἐξηκολούθουν πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἐπήγαινον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον πάλιν προσελκύοντες τὰ πλήθη πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ὅταν συνελαμβάνοντο καὶ πάλιν, ὄχι μόνον δὲν ἐγίνοντο ὀκνηρότεροι, ἀλλὰ καὶ ἐδείκνυσαν περισσότερον θάρρος ἐν μέσῳ τοῦ μαινομένου ὄχλου, ποῦ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἔλεγον, «Πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν παρὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»¹². Εἶδες μέγεθος παρησίας; Εἶδες, ὅτι οἱ ἀπλοῖκοι

ὑπερορῶντας ἰσοσύτων δῆμων μαινομένων καὶ πρὸς φόβους καὶ σφαγὰς ἐτοιμῶν;

Ἄλλὰ οὐ ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ τοῦτοις λογίζου τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν χάριτι τῇ νευρούσῃ καὶ ἀλει-
 5 φύσῃ αὐτῶν τὴν προθυμίαν. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐτις ὁ μα-
 κάριος Πέτρος, ἠνίκα τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς χωλεύουσα
 ὄρθιον ἀποκατέστησε, πάντων ἐκκλητιομένων καὶ θαυμαζόν-
 των αὐτοῦς, ἐπιδεικνύμενος τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην φη-
 σίν· «Ἄνδρες, τί ἀτενίζετε ἡμῖν, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσε-
 10 βείᾳ πεποηκῶσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Τίνος ἔνεκεν, φη-
 σίν, οὐτιω κατεπλάγητε καὶ ἐκπεπληγμένοι ἐστέ ἐπὶ τῷ γε-
 γονότι; Μὴ γὰρ ἡμεῖς ἔομεν οἱ τοῦτο ἐργασάμενοι, ἢ ἰδίᾳ
 δυνάμει πρὸς ὑγίειαν αὐτὸν ἐπαναγαγόντες, καὶ θαδίζειν
 παρασκευάσαντες; Τί ἡμῖν ἀτενίζετε; Οὐδὲν πλέον ἡμεῖς
 15 εἰσηνέγκαμεν, ἢ διὰ τὴν γλῶσσαν ἐδανείσαμεν· ὁ δὲ τὸ
 πᾶν ἐργασάμενος, ὁ Δεσπότης ἐστὶ καὶ δημιουργὸς τῆς φύ-
 σεως. Ἐκεῖνος «Ὁ Θεὸς Ἄβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ,
 οὗς πατριάρχας ἐπιγράφεσθε», ἐκεῖνος «Ὁν ὑμεῖς παραδε-
 δώκατε καὶ ἤρησασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος
 20 ἐκείνου ἀπολύειν· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ταῦτα ἐργασάμενος· ὃν
 «Ἦμεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἤρησασθε, καὶ ἠτήσασθε
 ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς
 κατεκρίνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρ-
 τυροὶ ἔομεν. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον,
 25 ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἡ
 πίσις ἢ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ἀπέναντι
 πάντων ὄμων.

6. Πολλὴ τῆς παρρησίας ἢ ὑπερβολὴ μεγάλη καὶ ἄφαι-
 ος τῆς ἄνωθεν αὐτοῖς παρασχεθείσης χάριτος ἢ δύναμις·
 30 σαφειάτῃ τῆς ἀνασιτάσεως ἢ ἀπόδειξις ἢ τοῦ μακαρίου τού-
 του παρρησία γένοιτ' ἂν. Τί γὰρ ἂν τοῦτου μεῖζον σημεῖον

13. Πράξ. 3, 12.

14. Πράξ. 3, 13-16.

αὐτοὶ ἀλιεῖς παρέβλεπον τόσους ὄχλους μαινομένους καὶ ἐτοίμους νὰ κάνουν φόνους καὶ σφαγάς;

Ἄλλὰ σὺ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκοῦς αὐτὰ μὴ καταλογίζης εἰς αὐτοὺς αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄνωθεν θεῖαν χάριν, ἣ ὁποία ἐδυνάμωνε καὶ ἐσταθεροποιοῦσε τὴν προθυμίαν των. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Πέτρος, ὅταν ἀποκατέστησεν ὄρθιον τὸν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς του κωλόν, ὅταν ὅλοι ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον αὐτοὺς ἐπιδεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του ἔλεγεν· «Ἄνδρες τί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς, ὡσάν νὰ ἐκάναμεν αὐτὸν νὰ περπατῆ μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν καὶ εὐσέθειαν;»¹³. Διατί λέγει ἐξεπλάγητε καὶ εἴσθε ἔκθαμβοι δι' αὐτὸ πού ἐγινε; Μήπως εἴμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ πού ἐκάμαμεν αὐτό, ἢ μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν τοῦ ἐδώσαμεν τὴν ὑγείαν καὶ τὸν ἐκάμαμεν νὰ βαδί-
ζη; «Διατί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς»; Ἡμεῖς δὲν προσεφέραμεν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἐδανείσαμε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸς πού ἔκανε τὰ πάντα εἶναι ὁ Κύριος καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος «ὁ Θεὸς τοῦ Ἄβρααμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ», τοὺς ὁποίους ὀνομάζετε πατριάρχας, ἐκεῖνος «τὸν ὁποῖον ἔσεῖς παρεδώσατε καὶ ἠρνήθητε ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ἂν καὶ εἶχε κρίνει νὰ τὸν ἀπολύσῃ». Ἐκεῖνος εἶναι αὐτὸς πού ἔκανε αὐτά, τὸν ὁποῖον «ἔσεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήθητε καὶ ἐζητήσατε νὰ ἀθωωθῆ ἄνδρας δολοφόνος, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεδικάσατε, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀνέστησεν ἐκ τῶν νεκρῶν, τῆς ἀναστάσεως δὲ αὐτοῦ ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες. Καὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτόν, τὸν ὁποῖον βλέπετε καὶ γνωρίζετε, ἔστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἡ πίστις, ἣ ὁποία ἐνεργεῖται δι' αὐτοῦ, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν πλήρη ὑγείαν ἐνώπιον ὄλων σας»¹⁴.

6. Πολὺ μεγάλο τὸ μέγεθος τοῦ θάρρους. Μεγάλῃ καὶ ἀπερίγραπτος ἡ δύναμις τῆς χάριτος τῆς δοθείσης εἰς αὐτούς. Πολὺ σαφῆς ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως θὰ ἐγίνετο ἡ παρρησία τοῦ μακαρίου τούτου. Διότι ποῖον σημεῖον μεγα-

ἐπιζητήσκειν ἂν τις λαβεῖν, ὅταν ὁ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ
 κόρης εὐτελοῦς ἀπειλήν μὴ δυνηθεῖς ἐνεργεῖν, νῦν οὕτω
 κατεξανίσταται τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου καὶ ἰσαύτη παρ-
 ρηοία καὶ πρὸς ἰσοοῦτον πληθος, μόνος ὢν, οὕτως ἀτάκτως
 5 μεμηγός, ἐπαποδύεται καὶ τοιαῦτα φθέγγεται, ἃ τὴν μανίαν
 αὐτῶν ἐπὶ πλεῖον διεγείρειν δύνναιται; Εἶδες, ἀγαπητέ,
 πῶς, ὅπερ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν δείκνυται;
 Ἐπειδὴν τις πρῶτη ἰψὸς πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, οὐκέτι λοι-
 πὸν ὄρα ἂν ἀνέχεται τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦτοις τοῖς σωματι-
 10 κοῖς ὑπολίπιοινα, ἀλλ' ἐτέρους ὀφθαλμοὺς κηρῶμενος, τοὺς
 τῆς πίστεως λέγω, ἐκεῖνα διὰ παντὸς φανιάζεται καὶ πρὸς
 ἐκεῖνα τὴν διάνοιαν ἔχει τειταμένην, καὶ ἐν γῆ βαδίζων ὡς
 ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων, οὕτω πάντα διαπραττεται,
 ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων ἐμποδιζόμενος πρὸς τὸν κατ'
 15 ἀρετὴν δρόμον. Ὁ γὰρ ἰοιοῦτος οὐ τὰ λαμπρὰ τοῦ θείου
 λοιπὸν ὄρα, οὐ τὰ δυσχερῆ καὶ ἐναντία, ἀλλὰ πάντα παρα-
 τρέχει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπειγόμενος. Καὶ καθάπερ
 ὁ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἰόνου τὸν σωματικὸν τοῦτον δρόμον τρέ-
 χων οὐδένα τῶν ἀπαντιῶντων ὄρα, κἂν μυριάκις αὐτῷ προσ-
 20 πταίῃ, ἀλλὰ πρὸς τὸν δρόμον ἔχων τειταμένον αὐτοῦ τὸν
 λογιισμόν, εὐκόλως ἅπαντα παραδραμῶν ἐπείγεται πρὸς τὸν
 προκείμενον αὐτῷ σκοπόν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τὸν
 κατ' ἀρετὴν δρόμον τρέχειν σπουδάζων καὶ ἀπὸ γῆς εἰς
 οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπιθυμῶν, πάντα τὰ δρώμενα κατὼ ἀφίησι
 25 καὶ ὄλος τοῦ δρόμου γίνεται καὶ οὐ πρότερον ἴσταιται, οὐδὲ
 κατέχεται ὑπὸ τινος τῶν δρωμένων, μέχρις ἂν εἰς αὐτὴν
 ἀνελθεῖν δυνηθῇ τὴν κορυφήν.

Τῷ γὰρ οὕτω διακειμένῳ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι φοβερὰ
 κατὰ τὸν παρόντα θίον, εὐκαταφρόνητα γίνεται, καὶ ὁ τοιοῦ-
 30 τος οὐτε ξίφος δέδοικεν, οὐτε κρημνόν, οὐτε θηρίων ὀδόν-
 τας, οὐ βασάνους, οὐ δημίων χειρας, οὐκ ἄλλο τι τῶν κατὰ

λύτερον ἀπ' αὐτὸ θὰ ἐζητοῦσε κανεὶς νὰ λάβῃ, ὅταν αὐτὸς ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου δὲν ἠμπόρεσε νὰ ὑπομείνῃ ἀπειλὴν εὐτελοῦς νεάνιδος, τώρα ὅμως ἐξανίσταται ἔτσι κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ μὲ τόσον θάρρος καὶ πρὸς τόσον πληθος, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ὡσὰν νὰ ἐξεμάνῃ, ἴσταται ἀντιμέτωπος καὶ λέγει τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διεγείρουν ἀκόμη περισσότερον τὴν μανίαν των; Εἶδες ἀγαπητέ, πῶς ἀποδεικνύεται τώρα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν; Ἐὰν κανεὶς ἔχη φλογερὰν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ἀνέχεται πλέον νὰ βλέπῃ αὐτὰ πού ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ ἀποκτήσας ἄλλους ὀφθαλμοὺς, ἐννοῶ τοὺς τῆς πίστεως, ἐκεῖνα φαντάζεται πάντοτε καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἔχει ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του, ἂν καὶ βαδίζει εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ζῆ ἐκεῖ καὶ κατορθώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πάντα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἐνάρετον δρόμον. Καθ' ὅσον ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν βλέπει πλέον τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου, οὔτε τὰ δυσχερῆ καὶ ἀντίθετα, ἀλλὰ τὰ παραβλέπει ὅλα ἐπειγόμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ τρέχων τὸν ὑλικὸν δρόμον μὲ πολλὴν ἔντασιν καὶ δὲν βλέπει κανένα, καὶ ἂν ἀκόμη προσκρούσῃ πολλὰς φορὰς ἐπάνω τους, ἀλλὰ ἔχων τεταμένην τὴν προσοχὴν του πρὸς αὐτόν, προσπερνᾷ εὐκόλως τὰ πάντα καὶ ἐπείγεται νὰ φθάσῃ πρὸς τὸν ὠρισμένον σκοπόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού φροντίζει νὰ διατρέξῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπαθυμεῖ νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅλα ὅσα βλέπει τὰ παραμελεῖ καὶ ἀφιερώνεται εἰς τὸν δρόμον καὶ δὲν σταματᾷ ἐνωρίτερον, οὔτε σαγηνεύεται ἀπὸ κάτι πού βλέπει, μέχρις ὅτου ἠμπορέσῃ νὰ ἀνεβῆ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν.

Εἰς αὐτόν πού σκέπεται ἔτσι καὶ αὐτὰ πού φαίνονται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν φοβερὰ εἰς αὐτόν φαίνονται εὐκαταφρόνητα καὶ δὲν φοβεῖται οὔτε ξίφος, οὔτε κρημνόν, οὔτε ὀδόντας θηρίων, οὔτε βασάνους, οὔτε χεῖρας δημίων, οὔτε

τὸν βίον λυπηρῶν, ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος ἴδη ὑπεσιορεομένους, ὡς λειμῶνας δροῶν καὶ παραδείσους, οὕτως ἐπιηδᾶ· κἂν ἕτερόν τι τῶν κολαστηρίων εἶδος ἐπαγόμενον θεάσῃται, οὐ ναρκᾷ πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ ἐπιστρέφεται. Ὁ γὰρ τῶν μελλόντων πόθος μειέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ὡς ἀπλῶς
 5 καὶ εἰκῆ τὸ σῶμα περικείμενος, οὕτως ἀνώτερος γίνεται τῶν παθῶν καὶ τῆ ἄνωθεν χάριτι φρουρούμενος οὐδὲ αἰσθησιν λαμβάνει τὴν ἀλγηδόνα τῶν σωματικῶν.

Διὸ παρακαλῶ, ἵν' εὐκόλως τοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν πόρους ἐνεργεῖν δυνηθῶμεν, πολλὸν τὸν περὶ τὸν Θεὸν ἐπιδει-
 10 ξώμεθα πόθον, καὶ ἐκεῖ τὴν διάνοιαν ἡμῶν τείναντες ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸς τὸν ἐκεῖσε δρόμον ὑποοκελιζώμεθα, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν διηγεκῆ ἀπόλαυσιν λογιζόμενοι, πάντα τὰ ἀλγεινὰ τοῦ παρόντος βίου πρῶτως φέρωμεν καὶ μήτε ἀδοξία ἡμᾶς λυπεῖτω, μήτε πενία
 15 πιεζέτω, μήτε νόσος σώματος τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα χανούτω, μήτε τὸ καταφρονεῖσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐξευτελίεσθαι ὀκνηροτέρους περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς καιρόρθωσιν ἀπεργαζέσθω, ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὡσπερ κόνιν, ἀποτιναξάμενοι, καὶ γενναῖον καὶ ὑψηλὸν φρόνημα ἀναλαθόντες, οὐ-
 20 τω πρὸς ἅπαντα πολλὴν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ καθάπερ χθὲς παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τὰς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καταλλαγὰς μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς πάθη ἐξορίσωμεν τῆς ἡμετέρας· κἂν ἐπιθυμία αἰσιπος ἐνοχλῆ, ταύτην φυγαδεύωμεν· κἂν
 25 θυμὸς πρὸς θογγὴν διεγείρη, κατασιέλλωμεν τὴν φλεγμονὴν τῆ ᾠδῆ τῶν πνευματικῶν παραινέσεων, δεικνύντες τοῦ πάθους τὸν ὄλεθρον. «Ἄνηρ γάρ», φησί, θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων»· καὶ πάλιν, «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Κἂν χρημάτων

15. Παροιμ. 11, 25.

16. Ματθ. 5, 22.

τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνθρακας νὰ ἴδῃ ἐστρωμένους τοὺς βλέπει ὡς λειβάδια καὶ παράδεισον καὶ ἔτσι ὀρμᾷ πρὸς αὐτούς. Καὶ ἂν ἴδῃ, ὅτι πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ μὲ ἄλλον εἶδος βασανιστηρίων, δὲν δειλιάζει εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, οὔτε μετανοεῖ. Διότι ὁ πόθος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τοῦ ἰσχυροποίησε τὸν λογισμὸν του καὶ ὡσὰν νὰ περιβάλλεται ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ σῶμα, γίνεται ἔτσι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ πάθη καὶ φυλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἄνωθεν χάριν δὲν αἰσθάνεται τοὺς σωματικούς πόνους.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς, ἃς ἐπιδείξωμεν πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ στρέψωμεν ἐκεῖ τὴν σκέψιν μας, νὰ μὴ ἐμποδιζώμεθα ἀπὸ κανένα πρᾶγμα τοῦ παρόντος βίου εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν διαρκῆ ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγίστως ὅλα τὰ δυσάρεστα τοῦ παρόντος βίου, καὶ οὔτε ἢ ἔλλειψις δόξης νὰ μᾶς στενοχωρῇ, οὔτε ἢ πτωχεία νὰ μᾶς πιέζῃ, οὔτε σωματικὴ νόσος νὰ καταρρακῶνῃ τὸ ἠθικόν μας, οὔτε ἢ καταφρόνησις τῶν πολλῶν, οὔτε ὁ ἐξευτελισμὸς νὰ σᾶς κἀνῃ διστακτικούς κατὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως νὰ τὰ τινάσσετε ὡς σκόνην καὶ νὰ ἀναλαμβάνετε πολὺ καὶ μεγάλο θάρρος, διὰ νὰ ἐπιδείξητε ἔτσι πρὸς ὅλα πολλὴν γενναιοψυχίαν καί, ὅπως ἀκριβῶς παρεκάλεσα τὴν ἀγάπην σας, νὰ συνδιαλλαγῶμεν τάχιστα μὲ τοὺς ἐχθρούς μας καὶ νὰ ἐξαφανίσωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας ὅλα μας τὰ πάθη. Καὶ ἂν μᾶς ἐνοχλῇ κάποια ἐπιθυμία ἀνόητος νὰ τὴν διώκωμεν. Καὶ ἂν ὁ θυμὸς μᾶς διεγείρῃ νὰ ὀργισθῶμεν, νὰ καταστέλλωμεν τὴν ἔξαψιν μὲ μελωδίας τῶν πνευματικῶν συμβουλῶν τονίζοντες τὴν κατεστρεπτικότητα τοῦ πάθους. Διότι λέγει· «Ἄνθρωπος ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸν θυμὸν δὲν εἶναι σεμνοπρεπής»¹⁵. Καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς αἰτίαν, εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν κρίσιν»¹⁶. Καὶ ἂν ταρασῃ

ἐπιθυμία ταράσση τὸν λογισμὸν, φεύγειν σπουδάζωμεν τὴν
 δλεθροίαν ταύτην λύμην καὶ καθάπερ ρίζαν τῶν κακῶν ἀ-
 πάντων ἐκτέμνωμεν. Καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν
 παθῶν διορθοῦν σπουδάζωμεν, ἵνα καὶ τῶν βλαβερῶν ἀπε-
⁵ χόμενοι καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 τὴν φοβερὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι,
 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν λογισμὸν μας ἐπιθυμία χρημάτων, νὰ φροντίζωμεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ καταστρεπτικὸν αὐτὸ πάθος καὶ νὰ τὸ κόπτομεν ὡς ρίζαν πάντων τῶν κακῶν. Καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμᾶς πάθη νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ διορθώνωμεν, οὕτως ὥστε ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ βλαβερά καὶ ἐπιδιώκοντες τὰς καλὰς πράξεις, νὰ δυνηθῶμεν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

(Γεν. 9, 20 - 26)

Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύ-
τευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμε-
θύσθη.

1. Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν τῆς κατὰ τὸν δι-
καιον ὑποθέσεως· διὸ, παρακαλῶ, συντείναιτέ μοι τὴν διά-
νοιαν καὶ μετὰ ἀκριθείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις. Οὐδὲ
γὰρ μικρά, οὐδὲ τὰ τυχόντα ἐστὶ καρπώσασθαι καὶ ἐκ τῶν
10 σήμερον ἀνεγνωσμένων· τὰ γὰρ τοῖς παλαιοῖς συμβεβηκότα,
εἴ βουλοίμεθα νῆφειν, μεγίστης ἡμῖν διδασκαλίας ὑπόθεσις
γίνεται. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐ μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἀγίων
γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τὰ μὲν φεύγωμεν,
τὰ δὲ ζηλώσωμεν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ δείκνυσι σοι
15 ἡ θεία Γραφή καὶ δικαίους πολλάκις σφαλέντας καὶ ἁμαρ-
τωλοὺς πολλὴν μεταβολὴν ἐπιδειξαμένους, ἵνα ἐκαιέρωθεν
ἀρκοῦσαν δεξώμεθα τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μήτε ὁ ἐσιῶς θαρσῆ
δρῶν καὶ δικαίους καταπεσόνας, μήτε ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν
ὄν ἀπαγορεύη, ἰδὼν πολλοὺς ἀνενεγκόντας καὶ πρὸς αὐτὴν
20 τὴν ἄκραν κορυφὴν φθάσαι δυνηθέντας.

Μηδεὶς τοίνυν, παρακαλῶ, κἄν πολλὰ κατορθώματα ἐ-
αντιῶ συνειδῶς ἦ, θαρρεῖω, ἀλλ' ἐναγώνιος ἔσται, καὶ ἄ-
κούετω τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος καὶ παραινοῦντος,
«Ὡστε ὁ δοκῶν ἐσιάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»· μήτε ὁ πρὸς
25 αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας κατελθὼν ἀπελπίζετω ἐαυτοῦ
τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐννοῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρω-
πίαν ἀκούετω πάλιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

(Γεν. 9, 20 - 26)

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, ποῦ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν».

1. Ἐφθάσαμεν λοιπὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς σχετικῆς μετὰ τὸν δίκαιον ὑποθέσεως. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας καὶ νὰ προσέχετε μετὰ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα. Διότι οὔτε μικρὰ εἶναι οὔτε τυχαῖα, ὅσα θὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἐπειδὴ αὐτά, ποῦ συνέβησαν εἰς τοὺς παλαιότερους, γίνονται εἰς ἡμᾶς αἰτία πολλῆς διδασκαλίας, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ ἐπαγρυπνῶμεν. Ἐξ αἰτίας τούτου δὲν ἐγράφησαν μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτως ὥστε τὰ μὲν νὰ ἀποφεύγωμεν, τὰ δὲ νὰ ἐπιδιώκωμεν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ φανερώνει ἡ ἀγία Γραφή καὶ δικαίους ποῦ πολλὰς φορὰς ἡμάρτησαν καὶ ἁμαρτωλούς, ποῦ ἐπέδειξαν μεγάλην μεταβολὴν, διὰ νὰ γίνωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο προσεκτικοὶ καὶ ἀσφαλεῖς, ὥστε οὔτε ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἐνάρετος νὰ ἐνθαρρύνεται, ἀφοῦ βλέπει δικαίους νὰ καταπίπτουν, οὔτε ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἀπελπίζεται, ἀφοῦ ἴδῃ, ὅτι πολλοὶ ἀνυψώθησαν καὶ ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρὸς ἀκραίαν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς.

Κανεὶς λοιπὸν, παρακαλῶ, ἅς μὴ ἐνθαρρύνεται καὶ ἂν ἀκόμη γνωρίζῃ, ὅτι πολλὰ κατώρθωσεν, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ ἀκούῃ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει καὶ συμβουλεύει. «Ὡστε ἐκεῖνος ποῦ νομίζει, ὅτι ἴσταται, ἅς προσέχη, μήπως πέσῃ»¹. Οὔτε νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ αὐτὸς ποῦ θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τῆς κακίας, ἀλλὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἅς ἀκούῃ πάλιν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ στό-

«Μὴ ὁ πίπιων οὐκ ἀνίσιαται, ἢ ὁ ἀποσιτρέφων οὐκ ἐπισιτρέ-
 φει»; καὶ πάλιν, «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ,
 ὡς τὸ ἐπισιτρέφαι, καὶ ζῆν αὐτόν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς
 ἕκαστον τῶν ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ ἐγγεγραμμένων δι' οὐδὲν
 5 ἕτερον μνήμη παρεδόθη, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμε-
 τέραν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους; Ταῦτα
 δὴ λογιζόμενοι ἕκαστος ἡμῶν τὰ κατὰλληλα φάρμακα ἐν-
 τεῦθεν ἑαυτῷ ἐπιτιθέτω. Διὰ γὰρ τοῦτο πᾶσιν ἐπ' ἀδείας
 πρόκειται καὶ ἔξεσι τῷ βουλομένῳ τὸ ἀρμόδιον τῷ ἐνοχλοῦν-
 10 τι πάθει φάρμακον ἐπιτιθέναι καὶ ταχίστην τὴν ὑγίειαν
 δέξασθαι, μόνον ἐὰν μὴ ἀποσεισῆται τις τὴν ἀπ' τῆς ἰατρείας
 θεραπείαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξῃται.
 Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ τῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συνεχόντων
 οὔτε ψυχικὸν οὔτε σωματικὸν πάθος, ὃ μὴ τὴν ἐντεῦθεν
 15 ἰατρείαν δέξασθαι δύναται. Τί γὰρ, εἰπέ μοι; Εἰσέρχεται
 τις ἐνιαῦθα λύπη καὶ πραγμάτων περιστάσει πιεζόμενος
 καὶ διὰ τοῦτο καταχώννυται τῇ ἀθυμίᾳ, εἰσελθὼν καὶ εὐθέ-
 ως ἀκούσας τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἴνα τί περιλύπος εἶ
 ἢ ψυχὴ μου καὶ Ἴνα τί συνταράσσεις με; Ἐλπισον ἐπὶ τὸν
 20 Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου
 μου, καὶ ὁ Θεὸς μου»· ἰκανὴν λαβὼν παραμυθίαν ἄπεισι, πᾶ-
 σαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν ἀποσεισάμενος. Ἔτερος πάλιν πε-
 ρία πιεζόμενος ἐσχάτη δυσχεραίνει, καὶ ἀλύει ὄρων ἑτέρους
 πλούτῳ περιτρομεμένους καὶ μέγα φουσῶντας καὶ πολλὴν
 25 τὴν φαντασίαν περιβεβλημένους. Ἀκούει καὶ οὗτος πάλιν
 τοῦ αὐτοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐπίρροπον ἐπὶ Κύριον τὴν
 μεριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διατρέψαι»· καὶ πάλιν, «Μὴ φό-
 βου, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ
 οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκῃ αὐτὸν λήφεται τὰ
 30 πάντα». Ἔτερος πάλιν ἐπιβουλάς καὶ συκοφαντίας ὑπο-

2. Ἰερ. 8, 4.

3. Ἰεζ. 18, 23.

4. Ψαλμ. 43, 5.

5. Ψαλμ. 54, 23.

6. Ψαλμ. 48, 17-18.

ματος τοῦ προφήτου λέγει· «Μήπως ἐκεῖνος ποὺ πίπτει δὲν σηκώνεται, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνεται δὲν ἐπιστρέφει;»². Καὶ πάλιν, «Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»³. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς τὸ καθὲν ποὺ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν Γραφὴν δὲν παρεδόθη εἰς τὴν μνήμην μας διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἰδικήν μας καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτὰ ὡς κρατήσῃ ὁ καθείς μας τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν ὄλων καὶ δύναται ὁ ἐπιθυμῶν νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὴν ἀσθένειαν ποὺ τὸν ἐνοχλεῖ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ πολὺ γρήγορα τὴν ὑγείαν του, ἐφ' ὅσον δὲν ἀρνηθῆ τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν, ἀλλὰ ἐπιδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Διότι δὲν ὑπάρχει οὔτε σωματικὸν οὔτε ψυχικὸν πάθος, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ταλαιπωροῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ θεραπευθῆ ἀπ' ἐδῶ. Τί δηλαδή, εἶπέ μου; Ἔρχεται ἐδῶ κάποιος καταπιεζόμενος ἀπὸ στενοχώριαν καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις τῶν πραγμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου βυθισμένος εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ὅταν εἰσέλθῃ καὶ ἀκούσῃ ἀμέσως τὸν προφήτην νὰ λέγῃ· «Διατί εἶσαι περίλυπος ψυχῇ μου καὶ διατί μὲ συνταράσσεις; Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ ὁ Θεὸς μου»⁴, ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν, θὰ φύγῃ, ἀφοῦ διώξῃ ὅλην ἐκείνην τὴν στενοχώριαν. Ἄλλος πάλιν εὕρισκεται εἰς δύσκολον κατάστασιν πιεζόμενος ἀπὸ βαθεῖαν πτώχειαν καὶ στενοχωρεῖται βλέπων ἄλλους νὰ πλέουν εἰς τὸν πλοῦτον καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους. Ἀκούει καὶ αὐτὸς πάλιν τὸν ἴδιον προφήτην νὰ λέγῃ· «Ἀνάθεσε τὴν φροντίδα σου εἰς τὸν Κύριον καὶ αὐτὸς θὰ σὲ θρέψῃ»⁵. Καὶ πάλιν· «Μὴ φοβῆσαι, ὅταν πλουτίσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν αὐξηθῆ ἢ λαμπρότης τοῦ οἴκου του, διότι, ὅταν ἀποθάνῃ, δὲν θὰ παραλάβῃ τίποτε μαζί του»⁶. Ἄλλος πάλιν δυσανασχετεῖ, ἐπειδὴ ὑπομένει

μένων δυσχεραίνει, καὶ ἀβίωτον ἡγεῖται τὸν βίον, οὐδαμῶ-
θεν ἀνθρωπίνην βοήθειαν εὐρεῖν δυνάμενος. Διδάσκειται δὲ
καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου ἐν ταῖς τοιαύ-
ταις περιστάσεσι μὴ ἐπ' ἀνθρωπίνην συμμαχίαν καταφεύ-
5 γειν· ἀκούει γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, «Αὐτοὶ ἐνδιέβαλόν με, ἐ-
γὼ δὲ προσηχώμη». Εἶδες ὅθεν τὴν συμμαχίαν ἐπιζητεῖ;

Ἔτεροι, φηοί, δόλους ράπτουσι καὶ συκοφαντίας καὶ ἐ-
πιβουλὰς· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον καταφεύ-
γω, ἐπὶ τὴν ἄγκυραν τὴν ἀσφαλῆ, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκύ-
10 μαντιον, ἐπὶ τὴν εὐχὴν, δι' ἧς πάντα μοι τὰ δυσχερῆ κοῦφα
καὶ ράδια γίνεται. Ἔτερος πάλιν ὑπὸ τῶν πρότερον θερα-
πευόντων καταφρονεῖται καὶ περιορᾶται καὶ ὑπὸ τῶν φί-
λων καταλιμπάνεται καὶ τοῦτο αὐτοῦ μάλιστα συγγεῖ καὶ
ταράσσει τὸν λογισμόν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, εἰ βουλευθεῖη, ἐν-
15 ταῦθα παραγενόμενος ἀκούσει τοῦ μακαρίου τούτου λέγον-
τος· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγ-
γισαν καὶ ἔστησαν, καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστη-
σαν καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου· καὶ οἱ
ζητοῦντες τὰ κακά μου ἐλάλησαν μαιαιότητος καὶ δολιότη-
20 τας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν». Εἶδες μέχρις αὐτοῦ τοῦ
θανάτου τὰς ἐπιβουλὰς ρίπτοιας, καὶ διηνεκῆ τὸν πόλεμον
ἐπιδεικνυμένους; Τὸ γὰρ, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο δη-
λοῖ, διὰ πάσης τῆς ζωῆς.

Τί οὖν αὐτὸς ἐκείνων ταῦτα ἐπιβουλευόντων καὶ καια-
25 σκευαζόντων ἔπρατιεν; «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ὡσεὶ κωφὸς
οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ
καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων
ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἔλεγμούς». Εἶδες φιλοσοφίας ὑπερβο-
λήν, πῶς διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν οὗτος περιεγένετο; Ἔ-
30 κείνοι δόλους ἔφρατιον, αὐτὸς καὶ τὰς ἀκοὰς ἔφρατιεν, ὡς
μηδὲ ἀκούειν· ἐκείνοι πάντα τὸν χρόνον οὐκ ἐπαύοντο καὶ
τὴν γλῶτταν ἀκονοῦντες, καὶ μαιαιότητος καὶ δολιότητος

7. Ψαλμ. 108, 4.

9. Ψαλμ. 37, 14-15.

8. Ψαλμ. 37, 14-15.

ἐπιβουλάς καὶ συκοφαντίας καὶ θεωρεῖ τὸν βίον τοῦ ἀβίωτον, ἀφοῦ δὲν ἤμπορεῖ ἀπὸ πούθενά νά εὕρη ἀνθρωπίνην βοήθειαν. Ὅμως καὶ αὐτὸς διδάσκεται ἀπὸ τὸν μακάριον αὐτὸν προφήτην, ὅτι δὲν πρέπει νά καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συμπαράστασιν κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις, διότι ἀκούει αὐτὸν νά λέγῃ· «Αὐτοὶ μὲ κατηγοροῦν, ἐγὼ ὅμως προσηυχόμεουν»⁷. Εἶδες ἀπὸ ποῦ ζητεῖ συμπαράστασιν;

Ἄλλοι, λέγει, ἐπινοοῦν δόλους, συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς, ἐγὼ ὅμως καταφεύγω πρὸς τὸ ἀκαταμάχητον τεῖχος, πρὸς τὴν ἀσφαλῆ ἄγκυραν, πρὸς τὸν ἴσυχον λιμένα, πρὸς τὴν προσευχὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ δυσχερῆ μου γίνονται ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα. Ἄλλος πάλιν περιφρονεῖται καὶ παραβλέπεται ἀπὸ τοὺς πρώην ὑπηρέτας τοῦ καὶ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ καὶ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν τὸν συγχύζει καὶ τὸν συνταράσσει. Ἄλλὰ καὶ αὐτός, ἐὰν θὰ ἤθελεν, ἀφοῦ ἔλθῃ ἐδῶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μακάριον τοῦτον νά λέγῃ· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐπλησίασαν καὶ ἐστάθησαν ἀπέναντί μου ἐχθρικῶς καὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο πλησίον μου, ἀπεμακρύνθησαν, καὶ ἦσαν βιαστικοὶ αὐτοί, πού ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου. Καὶ αὐτοὶ πού ἐπεθύμουν τὸ κακόν μου μὲ ἐσυκοφάντησαν καὶ ἐσχεδίαζον πανουργίας ὅλην τὴν ἡμέραν»⁸. Εἶδες, ὅτι μέχρις αὐτὸν τὸν θάνατον ἐσχεδίαζον τὰς ἐπιβουλάς καὶ διαρκῆ ἔχθραν ἐδείκνυον; Διότι τό, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των ἐσχεδίαζον πανουργίας.

Ἐκεῖνος τί ἔκαμνεν, ὅταν ἐκεῖνοι τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἐσχεδίαζον αὐτά; «Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ὡς κωφὸς δὲν ἤκουον καὶ ἤμουν ὡς ἄφωνος, πού δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του, καὶ ἔγινα ὡσάν τὸν ἄνθρωπον, πού δὲν ἀκούει καὶ πού δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ στόμα του ἀντιλογία»⁹. Εἶδες μέγεθος φιλοσοφίας, πῶς μὲ τὴν ἀντίθετον ὁδὸν αὐτὸς ὑπερίσχυσεν; Ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον δόλους αὐτὸς ὅμως ἔφραττε τὴν ἀκοὴν τοῦ διὰ νά μὴ ἀκούῃ τίποτε. Ἐκεῖνοι συνεχῶς δὲν ἔπαυον νά ἀκονίζουσαν τὴν γλῶσσαν καὶ νά λέγουσαν ματαιότητος καὶ

φθεγγόμενοι οὗτος δὲ τῆ οἰγῆ τὴν μανίαν ἐκείνων κατέ-
 σιλλε. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὕτως ἑαυτὸν διειπίθει, καίτοι ἐ-
 κείνων ταῦτα κατασκευαζόντων, καὶ ὡσεὶ κωφός, καὶ ἄλα-
 λος, καὶ μήτε ἀκοὰς ἔχων, μήτε γλῶττιαν, οὕτω διέκειτο;
 5 Ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας·
 «Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, Κύριε». Ἐπειδὴ ἐμαντὸν ἐξήρηται,
 φησί, τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, οὐδεὶς μοι λόγος τῶν παρὰ τοῦ-
 των γινομένων. Ἡ γὰρ σὴ ροπή ἱκανὴ πάντα διασκεδάσαι
 καὶ ἀκέρους αὐτῶν ποιῆσαι, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ τὰς
 10 μηχανὰς καὶ μηδὲν ἀφείναι τῶν ἐπ' αὐτῶν κατασκευαζο-
 μένων εἰς ἔργον ἐλθεῖν.

2. Ἴδετε πῶς δυνατὸν ἐκάστης συμφορᾶς τῆς συνεχού-
 σης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατάλληλον ἐντεῦθεν φάρμακον
 λαβόντα ἀπελθεῖν καὶ πᾶσαν ἀπόσασθαι ἀθυμίαν βιωτικὴν,
 15 καὶ ὑπὸ μηδενὸς σοσιτέλλεσθαι τῶν συμπιπτόντων; Διὰ τοῦτο
 παρακαλῶ καὶ συνεχῶς ἐνιαῦθα βαδίζεις, καὶ μετὰ ἀκρι-
 βείας προσέχη τῆ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει, μὴ μόνον
 ἐπειδὴ ἐνιαῦθα παραγίνησθε, ἀλλὰ καὶ ὄκαδε μετὰ χειρὸς
 λαμβάνειν τὰ θεῖα Βιβλία, καὶ μετ' ἐπιμελείας δέχεσθαι
 20 τῶν ἐγκειμένων τὴν ὠφέλειαν. Πολὸν γὰρ τὸ ἐντεῦθεν τιμιό-
 μενον κέρδος· πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, τὴν γλῶττιαν ἀναπλάττε-
 σθαι ποιεῖ διὰ τῆς ἀναγνώσεως· ἔπειτα καὶ ἡ ψυχὴ πιερσθ-
 ται καὶ μετάρσιος γίνεται, τῷ φωτὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης
 ἡλίου καταυγαζομένη, κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν καιρὸν τῆς
 25 τῶν πονηρῶν λογισμῶν λύμης ἀπαλλαιτομένη, καὶ γαλήνης
 ἀπολαύουσα πολλῆς καὶ ἡσυχίας. Καὶ ὅπερ ἡ σωματικὴ τρο-
 φὴ πρὸς τὴν σῶσιν τῆς ἡμετέρας ἰσχύος, τοῦτο ἡ ἀνά-
 γνωσις τῆ ψυχῆ γίνεται. Τροφὴ γὰρ ἐστὶ πνευματικὴ καὶ
 νευροῖ τὸν λογισμὸν καὶ ἰσχυρὰν ἐργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ
 30 εὐτιονωτέραν καὶ φιλοσοφωτέραν, οὐκ ἀφιεῖσα λοιπὸν ἀλί-
 σκεοθαι τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ κοῦφον αὐτῇ τὸ
 πιερὸν ἐργαζομένη καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰπεῖν, τὸν οὐρανὸν
 μεθισιτῶσα.

δολιότητας, ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲ τὴν σιωπὴν τοῦ κατέστελλε τὴν μανίαν τῶν. Καὶ διατὶ ἐνήργει ἔτσι αὐτός, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον αὐτά, καὶ διατὶ ἐφέρετο ἔτσι, ὡσὰν κωφὸς δηλαδὴ καὶ ἄφωνος καὶ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχη οὔτε ἀκοήν, οὔτε γλῶσσαν; Ἄκουε τὸ ἴδιον νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς τόσης φιλοσοφίας: «Διότι εἰς σὲ Κύριε ἤλπισα»¹⁰. Ἐπειδὴ ἐξήρησα τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει, ἀπὸ τὴν ἐλπίδα μου εἰς σέ, δὲν συλλογίζομαι δι' αὐτὰ ποῦ κάνουν αὐτοί. Διότι ἡ δική σου βοήθεια εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐπιτύχῃ ἅ πάντα καὶ νὰ ἀκυρώσῃ καὶ τὰς ἐπιβουλάς καὶ τὰς μηχανογραφίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τίποτε, ἀπ' ὅσα προετοιμάζουν αὐτοί, νὰ πραγματοποιηθῇ.

2. Εἶδате πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λάβωμεν ἀπ' ἐδῶ τὸ κατάλληλον φάρμακον κάθε συμφορᾶς, ποῦ πλήττει τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ γλυτώσωμεν, καὶ νὰ ἐκδιώξωμεν κάθε λύπην τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰ συμβαίνοντα; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ διαρκῶς καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὄχι μόνον, ὅταν ἔρχεσθε ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ κατ' οἶκον νὰ παίρνετε τὰ θεῖα βιβλία καὶ νὰ ὠφελησθε ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν μὲ μεγάλην φροντίδα. Διότι πολὺ εἶναι τὸ κέρδος ποῦ βγαίνει ἀπ' ἐδῶ. Πρῶτον τὸ ὅτι κάμνει τὴν γλῶσσαν νὰ γυμνάζεται μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπειτα καὶ ἡ ψυχὴ ἀποκτιᾷ πτερᾶ καὶ πετᾷ ὑψηλὰ καὶ λαμπρύνεται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἀπαλλάσσεται ἐκείνην τὴν στιγμήν ἀπὸ τὰς καταστροφικὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ ἀπολαμβάνει πολλὴν ἡρεμίαν καὶ γαλήνην. Καὶ ὅτι εἶναι ἡ ὑλικὴ τροφή διὰ τὴν σωματικὴν μας ἰσχύν, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἀνάγνωσις διὰ τὴν ψυχὴν. Διότι εἶναι πνευματικὴ τροφή καὶ δυναμώνει τὸ πνεῦμα καὶ κάνει τὴν ψυχὴν ἰσχυρὰν καὶ ἐντονωτέραν καὶ περισσότερον φιλοσοφικὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὴν καταλαμβάνουν τὰ παράλογα πάθη, ἀλλὰ κάνει τὰ πτερὰ της πιὸ ἐλαφρὰ καὶ τὴν ἀνεβάζει, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, εἰς τὸν οὐρανόν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσοῦτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνονήτους ὁμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι' ὃ παραγεγόναμεν, οὕτω συντινῶμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρπωσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὁμιλίαις ἀκαιροὺς καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄιοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπιόντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταιτιθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντιεταμένην;

Ἴνα οὖν μὴ χείρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν' ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελεθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφορᾶν, πλὴν εἰ μὴ πού τις γνώμην συντιεταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκότισε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἄς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸ τόσον μέγαλον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν μας μὲ φλυαρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποῦ ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποῦ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεῦετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λόγους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανήγυριν νὰ φροντίζωμεν, ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανήγυριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δεῖξωμεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποῦ πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἃς ἐπιδεικνύωμεν φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερήσῃ κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπίδειξῃ τεταμένην προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μέγαλον τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἃς συζητήσωμεν αὐ-

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσοῦτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνονήτους ὀμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι' ὃ παραγεγῶναμεν, οὕτω συντινῶμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρπωσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὀμιλίαις ἀκαιροὺς καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπιόντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταιτιθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντιταμένην;

Ἴνα οὖν μὴ χείρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν' ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀδίον. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μὴ πού τις γνώμην συντιταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκόντισε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἄς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸ τόσον μέγα-
λον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ
προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν
ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν μας μὲ φλυα-
ρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποῦ
ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ
νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποῦ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε
νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν
ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεύετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ
ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχε-
σθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λό-
γους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον,
ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανηγύριν νὰ φροντίζωμεν,
ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν
οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ
εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανηγύριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ
φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσι-
μα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ ἐπανελ-
θωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται
νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δεῖξω-
μεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποῦ
πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἃς ἐπιδεικνύωμεν
φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ
ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ
δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ
ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς
ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη
τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ
εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία
διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερῆση
κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπιδείξη τεταμένην
προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι με-
γάλο τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἃς συζητήσωμεν αὐ-

μερον τὰ ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθῶμεν, καὶ τὸ ἐξ αὐ-
τῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν.

«Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ
ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη».

- 5 Σκόπει πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γίνεται αὐτὸ τῆς
ἀναγνώσεως τὸ προσοίμιον. "Οταν γὰρ ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ
δίκαιος, ὁ τέλειος, ὁ τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν δεξάμενος ἔπιε
καὶ ἐμεθύσθη, πῶς ἡμεῖς λοιπὸν οἱ ἰσοσούτοις καὶ εἰτέροις
ἀμαρτήμασι καταβεβαπυσμένοι οὐχὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου
10 σπουδάσομεν φυγεῖν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην; Καίτοι γε
οὐχ ὁμοίον ἐστὶ τὸ τὸν δίκαιον τοῦτον ἀλῶναι τῷ πάθει καὶ
ἡμᾶς τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ τὸν δίκαιον
τοῦτον συγγνώμης ἄξιον ἀποφαίνει. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὸν
ὑπὲρ τῆς μέθης λόγον ποιούμενος, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐξ
15 ἀκρασίας ὁ δίκαιος ὑπεοκελίσθη, ἀλλ' ὑπὸ ἀγνοίας μᾶλλον.
Καὶ διὸ οὐκ ἀπλῶς εὔρε τὴν οἰνοποισίαν, ἤκουε αὐτῆς τῆς
Γραφῆς λεγούσης καὶ τὴν ἀπολογίαν ποιουμένης, δι' ᾧ
φθέγγεται «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς
γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ
20 ἐμεθύσθη». Αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰπεῖν, «Ἦρξατο», δείκνυσι ὅτι
αὐτὸς τὴν ἀρχὴν εὔρε τῆς οἰνοποισίας, καὶ διὰ πολλὴν ἀγνοι-
αν καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τῆς μεταλήψεως τὰ μέτρα εἰς
τὴν μέθην ἐξεκυλίσθη. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι
καὶ ἀθυμία πολλῇ κατεχόμενος ἐβουλήθη τὴν ἐντιεῦθεν πα-
25 ραμυθίαν ἐαυτῷ ἐπινοῆσαι, καθάπερ καὶ τίς φησι σοφός·
«Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπαις, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύναϊς»·
δεικνὺς ὅτι οὐδὲν οὕτως ἀθυμίας φάρμακον γενέσθαι δύ-
ναιται, ὡς ἡ τούτου χρῆσις· μόνον εἰ μὴ πον ἢ ἀμετρία
λυμήνηται τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν.

- 30 "Οτι δὲ ἐν λύπῃ ἦν καὶ ἀθυμία ὁ δίκαιος οὗτος, ὁρῶν
ἐαυτὸν ἐν ἐρημίᾳ ἰσοσούτη καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων
τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐρριμμένα καὶ μετὰ τῶν κτηνῶν
καὶ τῶν ἀλόγων καὶ τάφον κοινὸν ἅπασι γεγεννημένον, τίς

τὰ πού ἀνεγνώσαμεν σήμερον καὶ ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν τὸ κέρδος ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας.

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, πού ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλειά μας ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν πρόλογον. Διότι ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δίκαιος, αὐτὸς ὁ τέλειος, αὐτὸς πού ἐδέχθη τὴν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἄνω, ὅτι ἔπιδε καὶ ἐμέθυσεν, πῶς λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα βυθισμένοι εἰς τόσα καὶ τόσα ἁμαρτήματα, δὲν θὰ φροντίσωμεν μὲ πολλὴν δύναμιν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐκ τῆς μέθης καταστροφὴν; Ἄν καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ κυριευθῆ ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸ πάθος καὶ νὰ περιπέσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἴδιον. Διότι εἶναι πολλὰ αὐτά, πού καθιστοῦν τὸν δίκαιον ἄξιον συγγνώμης. Καὶ λέγω αὐτά, ὅχι διὰ νὰ ὀμιλήσω διὰ τὴν μέθην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ὁ δίκαιος δὲν κατεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν. Καὶ ὅτι δὲν ἀνεκάλυψε τὴν οἰνοποισίαν τυχαίως ἄκουε τὴν Γραφήν, ἣ ὅποια λέγει καὶ κάνει τὴν ἀπολογίαν μὲ αὐτὰ πού ἀναφέρει. «Καὶ ἤρχισεν, λέγει, ὁ Νῶε, πού ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἡ λέξις, «Ἡρξαστο», ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν οἰνοποισίαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγνοίας καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὰ μέτρα τῆς πόσεως, παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἐπειδὴ κατείχετο ἀπὸ μεγάλην στενοχώριαν, ἠθέλησε νὰ ἐφεύρῃ ἀπ' ἐδῶ παρηγορίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως μάλιστα λέγει καὶ ἕνας σοφός: «Δώσατε οἶνον εἰς τοὺς λυπημένους, καὶ μέθην εἰς τοὺς στενοχωρημένους»¹¹, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσον καλὸν φάρμακον τῆς λύπης, ὅσον ἡ χρῆσις αὐτοῦ, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ καταστρέψῃ ἡ ἀκρασία τὴν ὠφέλειαν ἐξ αὐτοῦ.

Ποῖος θὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς κατείχετο ἀπὸ τόσην λύπην καὶ στενοχωρίαν βλέπων τὸν ἑαυτὸν του εἰς τόσην ἐρημίαν καὶ τὰ πτώματα τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταλελειμμένα μαζὶ μὲ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ὑπάρχη

ἀντιρεῖ; Ἔθος γὰρ τοῖς προφήταις καὶ τοῖς δικαίοις ἅπανι
 μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἴ τις ἐξαριθμησαὶ θούλοιο,
 εὐρήσει πάντας ταύτην τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνυμένους, καὶ
 5 ἀκούσει τοῦ μὲν Ἡσαίου λέγοντος· «Μὴ κατισχύσητε πυ-
 ρακαλεῖν με ἐπὶ τοῦ συντριμματός τῆς θυγατρὸς τοῦ γέ-
 νους μου» τοῦ δὲ Ἱερεμίου, «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου
 ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν;» τοῦ δὲ
 Ἰεζεκιήλ, «Οἴμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ
 10 Ἰσραήλ;». Καὶ τοῦ Δανιὴλ θρηνοῦντος καὶ λέγοντος, «Ὅτι
 ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς ἐποίησας παρὰ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ τοῦ
 Ἀμώς, «Μεινότησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ» καὶ τοῦ Ἀββα-
 κούμ, «Ἴνα τί ἔδειξάς μοι κόπους καὶ μόχθους;» καὶ πάλιν,
 «Καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θα-
 15 λάσσης» καὶ τοῦ μακαρίου δὲ αὐτοῦ τούτου Μωϋσέως ἀ-
 κούσει λέγοντος, «Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες·
 εἰ δὲ μή, καὶ ἐξάλειψον». Καὶ πάλιν ἐπαγγελιομένου τοῦ
 Θεοῦ μείζονος ἔθνος ἡγεμονίαν αὐτῷ ἐγχειρίσαι, καὶ εἰ-
 πόντος, «Ἄφες με, καὶ ἐξαλείψω τοὺς ἀνθρώπους τούτους
 20 καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα», οὐδὲ τοῦτο ἐλέσθαι, ἀλλὰ
 καὶ τὴν προσοσίαν αὐτῶν προτιμιότεραν ἠγήσασθαι. Καὶ ὁ
 τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν,
 «Ἡὐχόμεν ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ
 τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα».
 25 3. Ἴδετε πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων πολλὴν τὴν συμ-
 πάθειαν περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπεδείκνυτο. Ἐννοεῖτε λοιπὸν
 καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν δίκαιον, πόσα εἰκὸς ἦν πάσχειν καὶ
 πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεργάζεσθαι, ὀργῶνια καὶ τῆς το-
 σαύτης ἐρημίας τὴν ἐπίτασιν, καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, τὴν πρό-
 30 τερον κομῶσαν τοῖς πολλοῖς φρυτοῖς καὶ τοῖς ἀνθεσι καλλω-
 πιζομένην, ἄθρόον ὡσπερ ἀποκειραμένην τὴν κόμην καὶ
 γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον τυγχάνουσαν. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη

12. Ἡσ. 22, 4.

13. Ἱερ. 9, 1.

14. Ἱεζ. 9, 8.

15. Δαν. 3, 37.

16. Ἀμ. 7, 3.

17. Ἀμβρ. 1, 3.

18. Ἀμβρ. 1, 14.

19. Ἐξ. 32, 32.

κοινὸς τάφος δι' ὅλα; Καθ' ὅσον συνηθίζουσι οἱ προφῆται καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι νὰ μὴ στενοχωροῦνται μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ ἂν κάποιος ἤθελε τοὺς ἀπαριθμήσῃ θὰ εὔρη, ὅτι ὅλοι ἐπιδεικνύουσιν αὐτὴν τὴν συμπάθειαν καὶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μὲν Ἡσαΐαν νὰ λέγῃ· «Μὴ ἀγωνίζεσθε νὰ μὲ παρηγορήσετε διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου»¹², τὸν δὲ Ἱερεμίαν, «Ποῖος θὰ δώσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου πηγὴν δακρῦων;»¹³, τὸν δὲ Ἰεζεκιήλ, «Ἀλλοίμονον, Κύριε, θὰ ἐξολοθρεύσῃς, ὅτι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ;»¹⁴ καὶ τὸν Δανιὴλ νὰ θρηνῇ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι «Ἐκανες ἡμᾶς ὀλιγωτέρους ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁵, καὶ τὸν Ἀμώς, «Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτό»¹⁶, καὶ τὸν Ἀββακούμ, «Διατί μου ἔδειξες κόπους καὶ ταλαιπωρίας;»¹⁷ καὶ πάλιν, «Καὶ θὰ κάμῃς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης»¹⁸, καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Μωυσῆν θὰ ἀκούσῃς νὰ λέγῃ, «Ἐὰν μὲν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν, συγχώρεσε· ἄλλως κατάστρεψε καὶ ἐμέ»¹⁹. Καὶ πάλιν, ὅταν ὑπέσχετο ὁ Θεός, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἡγεμονίαν μεγαλυτέρου ἔθνους καὶ τοῦ εἶπεν, «Ἐφησέ με νὰ καταστρέψω τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς καὶ θὰ κάνω σὲ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου ἔθνος μέγα»²⁰, οὔτε τοῦτο ἐδιάλεξε, ἀλλὰ ἐθεώρησε προτιμωτέραν τὴν προστασίαν αὐτῶν. Καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἴκουμένης ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡὐχόμενοι ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ εἶμαι ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν μου συγγενῶν»²¹.

3. Εἶδατε πῶς ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ἐδείκνυε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους του. Καταλαβαίνετε λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τοῦ δικαίου τούτου, πόσα ἦτο φυσικὸν νὰ πάθῃ καὶ πῶς ἦτο φυσικὸν νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν, ὅταν ἔβλεπε τὴν τόσον μεγάλην ἐρημίαν καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, ποὺ προηγουμένως ἤνθιζεν καὶ ἦτο στολισμένη μὲ πολλὰ φυτὰ καὶ ἄνθη, νὰ εἶναι τῶρα γυμνὴ καὶ ἔρημος, ὡσὰν νὰ εἶχε κοπῆ ἡ κόμη της. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο

τῆς ἀθυμίας ἦν ἡ ἐπίτασις, μικράν τινα ἑαυτῷ παραμυθίαν ἐντεῦθεν ἐπινοῶν, ἐπὶ τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐξέδωκε, διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

5 Ἄλλ' ἀξιὸν ζητῆσαι εἰ πῦν αὐτὸς ἐξηῦρε τὸ φυτόν, ἢ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦν παραχθέν. Εἰκὸς μὲν τοῦτο ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν δεδημιουργῆσθαι ἠνίκα «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν («Κατέπανσε γάρ», φησί, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ
10 ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε»), μὴ μέντοι γνώριμον εἶναι τοῦ φυτοῦ τὴν χρῆσιν. Εἰ γὰρ ἦν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ φυτόν γνώριμον γεγονός, ἢ ὁ ἐξ αὐτοῦ καρπὸς καιάδηλος, πάντως ἄν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ τὰς θυσίας ἀνάγοντες καὶ οἶνον ἔσπεισαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠγνόουν
15 ἔτι τοῦ καρποῦ τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐχρῆσαντο τῷ φυτῷ. Οὗτος δὲ φιλότεχνος ὢν περὶ τὴν γεωργίαν, καὶ πολλῇ τῇ ἐπιμελείᾳ χρησάμενος, ἴσως καὶ τοῦ καρποῦ ἐγεύσατο, καὶ τοὺς βότρυς ἀποθλίψας καὶ τὸν οἶνον ποιήσας μετέβαλε τῆς χρήσεως. Καὶ ἐπειδὴ μήτε αὐτὸς ἐγεύσατο πρότερον, μήτε ἔ-
20 τερον εἶδε μετεληφτότα, οὐκ εἰδὼς πῶς δεῖ χρῆσασθαι μέτρῳ, οὔτε ὅπως αὐτοῦ τῆς μεταλήψεως προσήκει μετασχεῖν, ὅτ' ἀγνοίας εἰς τὴν μέθην ἐξώλιοθεν. Ἄλλως δέ, ἐπειδὴ ἡ κρεωφαγία εἰσηνέχθη εἰς τὸν βίον, λοιπὸν καὶ ἡ οἰνοποιία.

Ἦν δὲ μοι κατὰ μικρόν, ἀγαπητέ, πῶς ἡ τοῦ κόσμου
25 οὐσίαισις οἰκονομεῖται, καὶ ἕκαστος ὑπὸ τῆς παρὰ Θεοῦ σοφίας ἐγκειμένης τῇ φύσει εὐρειῆς ἐκ προοιμίῳ τέχνης τινὸς γέγονε, καὶ οὕτως εἰς τὸν βίον εἰσήνεγκε τὰ τῶν τεχνῶν ἐπιτηδεύματα. Ὁ γὰρ πρῶτος τὴν ἐργασίαν εἶρε τῆς γῆς, ὁ μετ' αὐτὸν τὴν ποιμαντικὴν, ἕτερος τὴν κτηνοτροφίαν,
30 καὶ ἄλλος τὴν μουσικὴν, ἕτερος τὴν χαλκευτικὴν· οὗτος δὲ

22. Γεν. 1, 31.

23. Γεν. 2, 2.

τόσον μεγάλη ἡ στενοχωρία του, ἐπινοῶν ἀπ' ἐδῶ κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, ποῦ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

Ἄλλὰ ἀξίζει νὰ ἐρευνησωμεν, ἐὰν ἀνεκάλυψε τὸ φυτὸν τῶρα ἢ ἐὰν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀπὸ παλαιότερον. Εἶναι φυσικὸν νὰ εἶχε δημιουργηθῆ τούτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, ὅταν «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησε, καὶ ἦσαν ὅλα πολὺ καλά²²». (Διότι λέγει «ὁ Θεὸς κατέπαυσε κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν²³»), ἀλλὰ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ. Διότι, ἐὰν εἶχε γίνει γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἢ γνωστός ὁ καρπός του, ὅπως ὅποτε καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ προσφέροντες τὰς θυσίας θὰ προσέφερον καὶ οἶνον. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἠγνόουν τὴν χρῆσιν τοῦ καρποῦ, δὲν ἐκρησιμοποίησαν τὸ φυτόν. Αὐτὸς ὅμως, ὁ Νῶε, ἐπειδὴ ἦτο περισσότερο ἐμπειρος εἰς τὰ περὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐπειδὴ ἐφρόντισε περισσότερο, ἴσως νὰ ἐγεῦθη τὸν καρπὸν καὶ ἀφοῦ συνέθλιψε τὴν σταφυλὴν καὶ ἔκανε τὸν οἶνον, ἴσως νὰ τὸν ἐκρησιμοποίησεν. Καὶ ἐπειδὴ οὔτε ὁ ἴδιος εἶχε γευθῆ προηγουμένως, οὔτε ἄλλον εἶχεν ἴδει νὰ πίνη, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, πόσον ἔπρεπε νὰ πίνη, οὔτε πῶς ἔπρεπε νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτόν, ἀπὸ ἄγνοϊαν δηλαδὴ παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἰσῆχθη εἰς τὴν ζωὴν ἡ κρεοφαγία, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ οἰνοποισία.

Πρόσεχε ὀλίγον, ἀγαπητέ, πῶς οἰκονομεῖται ἡ σύστασις τοῦ κόσμου ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ πῶς ὁ καθείς μὲ τὴν σοφίαν, ποῦ ἐδόθη εἰς τὴν φύσιν μας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐγίνεν ἐφευρέτης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κάποιας τέχνης, καὶ ἔτσι εἰσῆγαγεν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἐπαγγέλματα τῆς τέχνης. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἐφεῦρε τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὁ μετὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν ποιμενικὴν, ἄλλος τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἄλλος τὴν μουσικὴν καὶ ἄλλος τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ χαλκοῦ. Ὁ δὲ

ὁ δίκαιος τὴν ἀμπελοργικὴν ἀπὸ τῆς ἐγκειμένης ἐν φύσει διδασκαλίας ἐπενόησε. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη». Σκόπει πῶς τὸ τῆς ἀθυμίας φάρμακον,
 5 τὸ τῆς ὑγιείας ποιητικόν, ἐπειδὴ εἰς ἀμετρίαν ὑπερέβη διὰ τὴν ἄγνοιαν, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐλυμήνατο αὐτοῦ ἐν κατασιάσει.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν καὶ τίνας ἔνεκεν τοσοῦτων γέμων κακῶν φυτὸν εἰς τὸν βίον εἰσηνέχθη; Μὴ ἀπλῶς τὰ
 10 ἐπιόντα φθέγγου, ἄνθρωπε. Οὐ γὰρ τὸ φυτὸν κακόν, οὔτε ὁ οἶνος πονηρόν, ἀλλ' ἢ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Ὅτι γὰρ οὐ παρὰ τὸν οἶνον τὰ ἁμαρτήματα τὰ δλέθρια τίκιται, ἀλλὰ παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην καὶ τῷ τῆ ἀμετρίᾳ λυμαίνεσθαι τὴν ἐκ τούτου ἐγγισμένην ὠφέλειαν διὰ τοῦτο πῦν μετὰ
 15 τὸν κατακλυσμὸν δείκνυσί σοι τοῦ οἴνου τὴν χρῆσιν, ἵνα μάθῃς διὰ καὶ πρὸ τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβάλλουσαν ἐξώκειλεν ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ πολλὴν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐπίτασιν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα οἴνου μηδαμοῦ φαινομένον ἵνα καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν τοῦ οἴνου χρῆσιν,
 20 μὴ τῷ οἴνῳ τὸ πᾶν λογίσῃ, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῇ διεφθαρμένῃ καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολησάσῃ. Ἄλλως δὲ καὶ ἐννόησον ποῦ χρήσιμος γέγονεν ὁ οἶνος καὶ φρεῖζον, ἄνθρωπε. Ἡ γὰρ ἐπόθεσις τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτου τελεῖται. Ἰοασιν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον.

25 «Καὶ ἤρξατο Νῶε», φησὶν, ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Δεινὸν γάρ, δεινόν, ἀγαπητέ, ἢ μέθη καὶ ἱκανὴ πηροῦσαι τὰς αἰσθήσεις καὶ καταβαπίσαι τὸν λογισμὸν. Τὸν γὰρ λογικὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν
 30 κατὰ πάντων ἀρχὴν ἀναδεδεγμένον, καθάπερ νεκρὸν καὶ

δίκαιος αὐτὸς ἐπενόησε τὴν ἀμπελουργικὴν ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἢ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας. «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, ποῦ ἦτο ἄνθρωπος γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε πῶς τὸ φάρμακον τῆς λύπης, αὐτὸ ποῦ διατηρεῖ τὴν ὑγείαν, ἐπειδὴ ὑπερέβη τὸ μέτρον ἐξ ἀγνοίας, ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατέστρεψε τὴν διάθεσιν.

Ἄλλὰ ἴσως καὶ νὰ εἰπῆ κανεὶς, διατί εἰσῆχθη εἰς τὴν ζωὴν τέτοιον φυτὸν πληρὲς κακῶν; Μὴ λέγῃς, ἄνθρωπε, ὅτι εἰσῆχθη χωρὶς λόγον. Διότι τὸ φυτὸν δὲν εἶναι κακόν, οὔτε ὁ οἶνος εἶναι πονηρός, ἀλλὰ κακὴ εἶναι ἡ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Διότι δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὸν οἶνον τὰ καταστρεπτικὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἀπὸ τὸν διεφθαρμένον νοῦν καὶ ἀπὸ τὴν κατάχρησιν, ἢ ὁποία καταστρέφει τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο τώρα μετὰ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν σοῦ παρουσιάζει τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ οἴνου, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐξετράπη καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβολικὴν, καὶ πολλὰ ἁμαρτήματα μεγάλα διέπραξε, καὶ μάλιστα, ἂν καὶ ἠγνοεῖτο ὁ οἶνος. Καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, νὰ μὴ καταλογίσῃς τὸ κάθε τι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὴν διεφθαρμένην προαίρεσιν, ἢ ὁποία αὐτομολεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ἐξ ἄλλου νὰ καταλάβῃς, ἄνθρωπε, ποῦ ἐχρησιμοποιήθη ὁ οἶνος καὶ νὰ φρίξῃς. Διότι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν τῆς σωτηρίας μας δι' αὐτοῦ ἐπιτελεῖται. Ἀντιλαμβάνονται οἱ μεμνημένοι αὐτὸ ποῦ εἶπον.

«Καὶ ἤρχισε, λέγει, ὁ Νῶε, ποῦ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πράγματι φοβερόν, ἀγαπητέ, φοβερόν πρᾶγμα ἡ μέθη καὶ ἀρκετὴ νὰ ναρκώσῃ τὰς αἰσθήσεις καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν λογισμὸν. Διότι τὸν λογικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν πάντων, τὸν κάνει ὡς νεκρὸν καὶ ἄπραγον,

ἀνερέργητον, δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις πεδήσασα κεῖσθαι παρα-
 οκνεύζει· μᾶλλον δὲ καὶ νεκροῦ χεῖρον. Ὁ μὲν γὰρ καὶ πρὸς
 τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνερέργητος τυγχάνει, οὗτος δὲ
 πρὸς μὲν τὰ καλὰ ἀνερέργητος, πρὸς δὲ τὰ κακὰ μᾶλλον
 5 ἐνεργεῖ, καὶ κοινὸς πᾶσι γέλως πρόκειται, καὶ τῇ γυναικί
 καὶ τοῖς παιδίοις καὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκέταις. Οἱ μὲν γὰρ φί-
 λοι οἰκείαν τὴν αἰσχύνην λογιζόμενοι ἐγκαλύπτονται, καὶ
 αἰσχύνονται, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφῆδονται καὶ κωμωδοῦσι καὶ
 ἐπαρῶνται, μονονουχὶ ταῦτα λέγοντες τὰ ῥήματα τοῦτον δεῖ
 10 ὄλωσ ζῆν; τοῦτον δεῖ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα; τὸ θόσκημα, τὸν
 χοῖρον, καὶ ἔτι τούτων χαλεπώτερα φθεγγόμενοι. Τῶν γὰρ
 ἀπὸ τῶν πολέμων ἐπανελθόντων, καὶ τὰς χεῖρας ἡμαγμένας
 ἐχόντων, καὶ φοράδην ἀγομένων χεῖρον οὗτοι διάκεινται.
 Ἐκείνους μὲν γὰρ ἴσως καὶ ἐγκωμιάζουσιν οἱ πολλοὶ διὰ
 15 τὰ τραύματα, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ τὰς σφα-
 γὰς· τούτους δὲ ταλανίζουσιν, ἀθλίους ἀποκαλοῦσι, μυρία
 αὐτοῖς ἐπαρῶνται κακὰ. Τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον τοῦ
 τῇ μέθῃ προσηλωμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν ἄκρα-
 τὸν ἐκχεομένου, καὶ τῶν λογισμοῦν τὸ κριτήριον διαφθείρον-
 20 τος; Διὰ τοῦτο καὶ σοφὸς τις παρήγει λέγων· «Ἀρχὴ ζωῆς
 ἀνθρώπου ἄριος καὶ ὕδωρ καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκος καλύπτων
 ἀσχημοσύνην», ἵνα κἂν ἄλλῃ τις ὑπὸ τῆς μέθης, μὴ ἐκπορευή-
 ται, μηδὲ δημοσιεύηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων περι-
 σιέλληται, καὶ μὴ προκέηται πᾶσι γέλωτος καὶ ἀσχημοσύνης
 25 ὑπόθεσις. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς
 καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμε-
 θύσθη».

4. Τὸ τῆς μέθης ὄνομα, ἀγαπητέ, ἐπὶ τῆς ἀγίας Γρα-
 φῆς οὐ πανταχοῦ ἐπὶ τούτου εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πληρομο-
 30 νῆς. Τοῦτο οὖν ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ δικαίου τούτου, διὸ οὐ
 δι' ἀκρασίαν εἰς τὴν μέθην κατέπεσεν, ἀλλ' ἢ πληρομονὴ τοῦ-

ἀφοῦ τὸν δέσῃ μὲ κάποια ἄλυτα δεσμά, μᾶλλον δὲ τὸν κάνει χειρότερον ἀπὸ νεκρὸν. Διότι ὁ μὲν νεκρὸς τυγχάνει ἄπραγος καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ, ὁ δὲ μέθυσοσ δὲν ἐνεργεῖ τὰ καλὰ, διαπράττει ὅμως τὰ κακὰ καὶ γίνεται περίγελως τῶν πάντων καὶ τῆς συζύγου του καὶ τῶν παιδιῶν του καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὑπηρετῶν του. Διότι οἱ μὲν φίλοι θεωροῦντες ἰδικήν των τὴν ἐντροπὴν κρύπτονται καὶ ἐντρέπονται, οἱ ἐχθροὶ ὅμως εὐχαριστοῦνται καὶ τὸν διακωμωδοῦν καὶ τὸν καταρῶνται λέγοντες σχεδὸν αὐτά· πρέπει αὐτὸς νὰ ζῆ ἀκόμη; πρέπει αὐτὸς νὰ ἀναπνέῃ τὸν ἄερα; τὸ κτῆνος, ὁ κοῖρος καὶ ἀκόμη χειρότερα κραυγάζοντες. Καθ' ὅσον αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἐπιστρέφουν ἀπ' τὸν πόλεμον καὶ ἔχουν αἵματωμένας τὰς χεῖρας καὶ βαδίζουν ὀρμητικῶς. Διότι ἐκείνους ἴσως νὰ τοὺς ἐγκωμιάζουν οἱ περισσότεροι διὰ τὰ τρόπαια, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ διὰ τὰς σφαγὰς. Τούτους ὅμως τοὺς ἀποκαλοῦν ἐλσεινοὺς καὶ ἀθλίους καὶ τοὺς καταρῶνται μύρια κακὰ. Διότι τί ὑπάρχει ἀθλιώτερον ἀπὸ τὸν ἐπιρρηπῆ πρὸς τὴν μέθην καὶ πίνοντα τὸν γνήσιον οἶνον καὶ διαφθείροντα τὴν κρίσιν του; Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συνεβούλευε λέγων· «Ἀρχὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ ἡ οἰκία, ἡ ὁποία καλύπτει τὴν ἀσχημοσύνην»²⁴, ὥστε ἂν κάποιος καταληφθῆ ἀπὸ τὴν μέθην νὰ μὴ διαπομπεύεται, οὔτε νὰ περιφέρεται δημοσίᾳ, ἀλλὰ νὰ συμμαζεῦεται ἀπὸ τοὺς οἰκείους του καὶ νὰ μὴ γίνεται ἀντικείμενον τοῦ γέλωτος τῶν πάντων καὶ αἰτία κακολογίας. «Καὶ ἤρχισε», λέγει, «ὁ Νῶε, ποῦ ἦτο γεωργός, νὰ καλλιεργῆ τὴν γῆν καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν».

4. Τὸ ὄνομα τῆς μέθης, ἀγαπητέ, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν μόνον διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴνου μέθην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πλησμονήν. Τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ κατέληξεν εἰς τὴν μέθην ὄχι λόγῳ τῆς ἀκρασίας, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τὸ ἔκα-

νεν αὐτό. Διότι ἄκουσε τὸν Δαυὶδ, ποὺ λέγει, «θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὸν πλοῦτον τοῦ οἴκου σου»²⁵, ἀντὶ τοῦ, «πλησθήσονται». Ἄλλωστε αὐτοὶ ποὺ παραδίδονται εἰς τὴν μέθην δὲν χορταίνουσι ποτέ, ἀλλὰ ὅσον καὶ ἂν πίνουν τὸν γνήσιον οἶνον, τόσον περισσότερο καίγονται ἀπὸ τὴν δίψαν, καὶ ἡ πόσις του πάντοτε γίνεται ἡ ἀφορμὴ τῆς δίψας. Ἔτσι ἡ εὐχαρίστησις ἐξαφανίζεται καὶ ἡ δίψα, γενομένη ἀνυποχώρητος, σπρώχνει εἰς τὸν κρημνὸν τῆς μέθης αὐτοῦς, ποὺ ἔγιναν αἰχμάλωτοί της. «Καὶ ἐφύτευσεν», λέγει, «ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσε καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πρόσεχε, ὅτι δὲν παθαίνει αὐτὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφὴ ἐπεσήμανεν «Εἰς τὴν οἰκίαν του», διὰ νὰ ἴδῃς δηλαδὴ ἐκ τῶν ἐπακολουθησάντων τὴν ὑπερβολικὴν πονηρίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κατηγόρησε τὴν γύμνωσιν.

«Καὶ εἶδεν, λέγει, ὁ Χάμ ὁ πατὴρ τοῦ Χαναὰν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των καὶ, ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐγνωστοποίησεν τὸ γεγονός εἰς τοὺς εὐρισκομένους ἔξω δύο ἀδελφούς του»²⁶. Ἴσως ἂν ἦσαν καὶ ἄλλοι, καὶ εἰς ἐκείνους θὰ ἐγνωστοποιεῖ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ πατρὸς του. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ κακία τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἦτο διεφθαρμένος ὁ νοῦς του δὲν εἶπεν ἀπλῶς ἡ Γραφή, ὅτι εἶδεν ὁ Χάμ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Καὶ εἶδεν ὁ Χάμ, ὁ πατὴρ τοῦ Χαναὰν». Εἶπέ μου, διατί λέγει καὶ ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἦτο κάποιος ἀκρατῆς καὶ ἀκόλαστος καὶ μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠνέχετο νὰ τεκνοποιήσῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, μὲ αὐτὴν καὶ τώρα ἐξύβρισε τὸν πατέρα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθε, λέγει, ἐγνωστοποίησε τὸ γεγονός εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς του, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο ἔξω». Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ κακὰ δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν γνώμην καὶ τὴν προαίρεσιν. Διότι ἰδοὺ, καὶ οἱ δύο εἶχον τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ ἦσαν ἀδελφοί, εἶχον τὸν ἴδιον πατέρα, ἔνοιωσαν τοὺς ἰδίους πόνους,

αυτῶν ἀπήλυσαν ὠδίνων, τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας εὐχον, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐπεδείξαντο· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἐξώλιθεν, οἱ δὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπένειμαν. Ἴσως δὲ καὶ ἐπεμβαίνων τῇ τοῦ πατρὸς ἀοχη-
 5 μούνη καὶ κωμῳδῶν τὸ γεγονός ἐξηγγείλει, καὶ οὐκ ἤκουσε σοφοῦ υἱος λέγοντος· «Μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρὸς σου».
 Ἄλλ' οἱ ἀδελφοὶ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τί; Ταῦτα ἀκούσαντες, «Δαβόντες», φησί, «Σῆμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέ-
 10 θεντο ἐπὶ τὰ δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Εἶδες εὐγνωμοσύνην παίδων; Ὁ μὲν καὶ ἐξεπόμευσεν, οἱ δὲ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχονται, ἀλλ' ὀπισθοφανῶς βαδίζουσιν, ἵνα ὀρθῶς βαδίσαντες συγκαλύψωσι
 15 τοῦ πατρὸς τὴν γύμνωσιν. Καὶ ὄρα αὐτῶν μετὰ τῆς πολλῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Οὕτε γὰρ ἐπιτιμῶσιν, οὕτε ἐπιπλήττουσι τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ' ἀκούσαντες, ἐνὸς μόνου γίνονται, τοῦ τὴν διόρθωσιν ταχεῖαν ποιήσασθαι, καὶ τὰ εἰς τιμὴν τοῦ γεγεννηκότις συντείνοντα ἐπιδείξασθαι. «Καὶ
 20 τὸ πρόσωπον αὐτῶν, φησί, ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Πολλὴ τῶν παίδων ἡ εὐλάβεια, καὶ ταύτην ἡμῖν δείκνυσιν ὅτ' ἰσχεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀνασχέσθαι ἰδεῖν. Παιδευθῶμεν τοίνυν καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐξ ἀμφοτέρων κερδάνωμεν καὶ τούτους μὲν μιμώμεθα,
 25 ἐκείνου δὲ τὸν ζῆλον φεθγόμεν. Εἰ γὰρ γύμνωσιν αἰσθητὴν ὁ ἐκπομπεύσας, κατὰρας ἐαυτὸν ὑπεύθυνον κατέσκηψε καὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσῶν δουλεύειν αὐτοῖς κατεδικάσθη, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος, ἀλλ' οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες· τί πείσονται οἱ τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν ἐκπομπεύ-
 30 οντες, καὶ οὐ μόνον οὐδ' περιστέλλοντες, ἀλλὰ καὶ μὴ μειζό-

27. Σοφ. Σειράχ 3, 12.

28. Γεν. 9, 23.

ἔτυχον τῆς ἰδίας φροντίδος, ὅμως δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν διάθεσιν, ἀλλὰ ὁ μὲν ἐξώκειλε πρὸς τὴν κακίαν, οἱ δὲ ἀπένειμαν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν πατέρα. Ἴσως νὰ παρενέβη καὶ νὰ ἐγνωστοποιήσῃ τὸ γεγονός, διὰ νὰ διακωμωδήσῃ τὴν ἀσχημίαν τοῦ πατρὸς καὶ δὲν ἤκουσε κάποιον σοφὸν ποῦ λέγει· «Νὰ μὴ δοξάζεσαι ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν τοῦ πατρὸς σου»²⁷.

Οἱ ἀδελφοί του ὅμως δὲν ἔκαναν τὸ ἴδιον. Τί ἔκαναν; Ὅταν ἤκουσαν αὐτά, «Ἔλαβον», λέγει, «ὁ Σῆμ καὶ ὁ Ἰάφεθ τὸ ἔνδυμα τοῦ πατρὸς των καὶ ἔθεσαν αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους των καὶ ὀπισθοβατοῦντες ἐκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των. Καὶ τὸ πρόσωπόν των εἶχον πρὸς ἀντίθετον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των»²⁸. Εἶδες τὸν σεβασμὸν τῶν παιδῶν; Ὁ μὲν τὸν διέσurreν, οἱ δὲ δὲν ἐπιτρέπουν τοὺς ἑαυτοὺς των οὔτε νὰ ἴδουν, ἀλλὰ βαδίζουν ἀντιθέτως βλέποντες, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ βαδίσουν ὀρθῶς νὰ καλύψουν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς. Καὶ βλέπε μαζὶ μὲ τὸν σεβασμὸν των καὶ τὴν ἀγαθότητα. Διότι οὔτε ἐπιτιμοῦν, οὔτε ἐπιπλήτουν τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ, ὅταν ἤκουσαν, ἕνα μόνον σκέπτονται, νὰ διορθώσουν ταχέως τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τιμὴν τοῦ πατρὸς. «Καὶ τὸ πρόσωπόν των», λέγει, «εἶχον πρὸς ἀντίθετον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς των». Πολλὴ εἶναι ἡ εὐλάβεια τῶν παιδῶν καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἀποδεικνύει ὄχι μόνον τὸ ὅτι τὸν ἐκάλυψαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠνέχθησαν νὰ ἴδουν. Ἄς διδαχθῶμεν λοιπὸν καὶ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄς κερδίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο γεγονότα, καὶ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ αὐτῶν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν τρόπον ἐκείνου. Διότι ἂν κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον κατάρας αὐτὸς ποῦ διεπόμπευσε ἀισθητὴν γύμνωσιν καὶ ἔχασε τὴν ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ κατεδικάσθη νὰ γίνῃ ὑπέρτης αὐτῶν, ἂν καὶ ὄχι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του, τί θὰ πάθουν αὐτοὶ ποῦ διαπομπεύουν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν καὶ ὄχι μόνον δὲν καλύπτουν αὐτά, ἀλλὰ

τως αὐτὰ ποιῶντες κατὰ δὴλα καὶ πολλὰ ἐκ τούτου ἐργα-
 ζόμενοι τὰ ἁμαρτήματα; Ὅταν γὰρ δημοσιεύσης τοῦ ἀδελφοῦ
 τὸ παιῆμα, οὐ μόνον ἐκεῖνον ἀναισχυνιότερον καὶ ὀκη-
 ρότερον εἰργάσω ἴσως πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρειῆς, ἀλλὰ
 5 καὶ τοὺς ἀκούοντας ραθυμοτέρους κατέστησας, καὶ πρὸς ἀ-
 πόνοιαν ἤλειψας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ βλασφη-
 μεῖσθαι τὸν Θεὸν παρεσκεύασας. Τοῦτο δὲ ὄσσην προξενεῖ
 τὴν κόλασιν τοῖς τὴν αἰτίαν παρέχουσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ.

Φύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦ Χάρι τὸν ζῆλον, μιμη-
 10 σόμεθα δὲ τῶν εὐγνωμόνων τούτων παίδων τὴν αἰδῶ, ἣν
 περὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐπεδείξαντο· καὶ οὕτω τὰ
 τῶν ἀδελφῶν συσκιαζόμεν ἁμαρτήματα, οὐχ ἵνα εἰς ραθυ-
 μίαν αὐτοὺς παιδοτριβήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ταύτη μάλιστα πλείο-
 να αὐτοῖς ἀφορμὴν παράσχωμεν τοῦ ταχέως τῆς λύμης ἐκεί-
 15 νης ἀπαλλαγῆναι καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρειῆς δρόμον ἐπανελ-
 θεῖν. Ὡσπερ γὰρ τὸ μὴ πολλοὺς ἔχειν μάρτυρας τῶν σι-
 κείων πλημμελημάτων εὐκολωτέραν κατασκευάζει τῷ νή-
 φρονι τὴν ἐπάνοδον οὕτως, ἐπειδὴν ἀπερυσθρίαση ψυχῆ καὶ
 ἴδη, ὅτι οὐδένα λέληθε τὰ ποτηρὰ διαπρατιομένη, οὐκ εὐ-
 20 κόλως ἀποσιῆναι ἀνέχεται, ἀλλὰ καθάπερ εἰς ἕλην τινὰ
 καὶ θυθὸν ἐμπεσοῦσα, καὶ ὑπὸ μυρίων κυμάτων κάτω παρελ-
 κομένης δυσκόλως ἀνανεῦσαι δυνησεται εἰς ἀπόγνωσιν λοι-
 πὸν ἐμπεσοῦσα καὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἀπαγορεύουσα.

5. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, μήτε ἐκπομπεύωμεν τὰ τῶν
 25 πλησίον σφάλματα, καὶ ἐπειδὴν παρ' ἐτέρων ταῦτα μάθωμεν,
 μὴ ἐπειγόμεθα ὥστε τὴν γύμνωσιν ἰδεῖν ἀλλὰ καθάπερ οὗ-
 τοι οἱ εὐγνώμονες παῖδες, συγκαλύπτωμεν, συσκιαζόμεν, τῇ
 παραινέσει, ταῖς συμβουλαῖς καταπεπιωκυῖαν τὴν ψυχὴν
 ἀνορθοῦν σπουδάζωμεν, τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ

καὶ κάνουν αὐτὰ περισσότερο φανερά καὶ συσσωρεύουν ἔξ
αίτιας αὐτοῦ περισσότερα ἁμαρτήματα; Διότι, ὅταν κοινοποι-
ήσης τὸ σφάλμα τοῦ ἀδελφοῦ, ὄχι μόνον ἐκείνον θὰ τὸν
καταστήσης περισσότερο ἀναίσχυντον καὶ περισσότερο ὀ-
κνηρὸν ἴσως διὰ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἀκούοντας θὰ κάνῃς περισσότερο ἀπροθύμους καὶ θὰ
τοὺς φέρῃς εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ θὰ
συντελέσῃς, ὥστε νὰ βλασφημηθῇ ὁ Θεός. "Ολοὶ γνωρί-
ζουν, πόσῃν τιμωρίαν προξενεῖ τοῦτο εἰς αὐτούς, πὺ προ-
καλοῦν τὴν αἰτίαν.

"Ας ἀποφεύγωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸν ζῆλον τοῦ
Χάμ καὶ ἄς μιμηθῶμεν τὸν σεβασμὸν τῶν εὐγνωμόνων τού-
των παίδων, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξαν εἰς τὴν γύμνωσιν τοῦ
πατρὸς των. Καὶ ἄς καλύπτωμεν ἔτισι τὰ ἁμαρτήματα τῶν
ἀδελφῶν, ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐξασκήσωμεν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν,
ἀλλὰ ἔξ αἰτίας αὐτῆς νὰ τοὺς δώσωμεν μάλιστα μεγαλυτέ-
ραν ἀφορμὴν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ταχέως ἀπὸ τὴν διαφθο-
ρὰν ἐκείνων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.
Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς πολλοὺς μάρτυ-
ρας τῶν ἁμαρτιῶν του τοῦτο τοῦ κάνει εὐκολωτέραν τὴν
ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν
ἀποβάλλῃ κάθε ἐντροπὴν καὶ ἴδῃ, ὅτι δὲν διέφυγε τὴν προσο-
χὴν οὔτε ἑνός, ἐνῶ ἔπραττε τὰ πονηρά, δὲν ἀνέχεται νὰ
ἀπομακρυνθῇ εὐκόλως. Ἀντιθέτως ὡσὰν νὰ ἔχη παρασυρθῇ
εἰς τὸν βορβορώδη θυθὸν ἀπὸ τὰ μύρια κύματα, δυσκόλως
θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπανέλθῃ, ἀφοῦ θὰ ἀπογοητευθῇ καὶ θὰ
ἀρνηθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ.

5. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, νὰ μὴ διαπομπεύωμεν τὰ σφάλ-
ματα τῶν πλησίον καὶ ἂν πληροφορηθῶμεν αὐτὰ ἀπ' ἄλ-
λους νὰ μὴ τρέχωμεν διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν γυμνότητά
των. Ἄλλὰ ὅπως αὐτοὶ οἱ εὐγνώμονες παῖδες νὰ τὰ καλύ-
πτωμεν καὶ μὲ τὴν συμβουλήν μας καὶ τὴν παραίνεσίν μας
νὰ ἐπειγώμεθα νὰ ἀνορθώσωμεν τὴν ἁμαρτήσασαν ψυχὴν,
διδάσκοντες τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν

μέγεθος διδάσκοντες, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, τῆς εὐσπλαγγίας τὸ ἄμετρον, ἵνα μείζονος, ἢ περ οὐτοί, εὐλογίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ, τοῦ βουλομένου «Πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν», τοῦ μὴ βουλομένου «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Καὶ τὴν γύμνωσιν, φησί, τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον. «Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐν τῷ νόμῳ τῷ γραπτῷ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους νενομοθετημένα προλαβόντες ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει κειμένου νόμου ἐπλήρουν, καὶ ὅπερ ὁ νόμος ἔλεγε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται»· καὶ, «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω»· τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπληροῦτο.

Εἶδες πῶς προλαβοῦσα ἡ φύσις ἀρκοῦσα εἶχε διδασκαλίαν; «Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». «Ἐξένηψε δέ», φησί. Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν τοῖς συμποσίοις διημερεύοντες τοῦ ὀλίσθου τὸ μέγεθος, καὶ φυγέτωσαν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην. «Ἐξένηψε δέ», φησί. Τί ἐστιν, «Ἐξένηψε»; «Ὅπερ ἡμῖν ἔθος περὶ τῶν μεμνητότων λέγειν, ἐπειδὴν ἐν ἐκκοιάσει γένονται, ὅτι ὁ δεῖνα ἐξένηψε ἀπὸ τοῦ δαίμονος καὶ ἀπῆλλάγη τῆς ἐκείνου τυραννίδος, τοῦτο καὶ ἐν ταῦθα ἔφησεν ἡ Γραφή. Ἀληθῶς γὰρ ἡ μέθη αὐθαίρετός ἐστι δαίμων καὶ χαλεπότερον ἐκείνου σκοιοῖ τὸν λογισμὸν καὶ πάσης εὐγνωμοσύνης ἀποστρεφῆ τὸν ἀλόγια. Τὸν μὲν γὰρ δαιμονιῶντα πολλάκις ὀρῶντες καὶ ἐλεοῦμεν, καὶ συναλγοῦμεν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτῶν τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ μεθύσου τὸ ἐναντίον ἐργαζόμεθα· ἀναγκιστοῦμεν, δυσχεραίνουμεν, μυρία ἐπαρώμεθα. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐλαυνόμενος, ἄκων διαπράττεται, ἄπερ ἂν διαπράξῃται· κἄν

29. Α' Τμ. 2, 4.

30. Ἰεζ. 18, 23.

31. Ἐξ. 20, 12.

32. Ἐξ. 21, 16.

33. Γεν. 9, 24.

ὑπερβολικὴν τοῦ ἀγαθότητα, τὴν ἀμέτρητον εὐπλαγχνίαν τοῦ, οὕτως ὥστε νὰ τύχωμεν μεγαλυτέρας εὐλογίας ἀπ' ὅ,τι αὐτοί, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ παντός, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ, «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»²⁹ καὶ δὲν θέλει, «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»³⁰. «Καὶ τὴν γύμνωσιν, λέγει, τοῦ πατρός των δὲν εἶδον». Βλέπε πῶς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς προλαβόντες αὐτά, πὸ ἐνομοθετήθησαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν γραπτὸν νόμον, τὰ ἐξεπλήρωσαν βάσει τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ ἐπραγματοποίησαν αὐτὸ πὸ λέγει ὁ νόμος· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου διὰ νὰ εὐτυχήσῃς»³¹, καὶ «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑβρίζει τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα, ἄς τιμωρῆται μὲ θάνατον»³², τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων τὸ ἐξεπλήρωσαν.

Εἶδες πῶς ἡ φύσις ἐπρόλαβε καὶ διέθετε ἀρκετὴν διδασκαλίαν; «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ ὀ νεώτερος»³³. «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν». Ἄς ἀκούσουν αὐτοί, πὸ περνοῦν τὴν ἡμέραν των εἰς τὰ συμπόσια, τὸ μέγεθος τοῦ ὀλισθήματος καὶ ἄς ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν τῆς μέθης. «Ἐξένηψε», λέγει. Τί σημαίνει «ἐξένηψεν»; Αὐτὸ τὸ ὀποῖον ἡμεῖς συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν διὰ τοὺς μανιακοὺς, ὅταν καταληφθοῦν ἀπὸ παραφροσύνην, ὅτι δηλαδὴ ὁ τάδε ἀνένηψεν ἀπὸ τὸν δαίμονα καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν τυραννίαν ἐκείνου, τοῦτο λέγει καὶ ἐδῶ ἡ Γραφή. Πράγματι ἡ μέθη εἶναι αὐτοπροαίρετος δαίμων καὶ συσκοτίζει τὸν νοῦν περισσότερο ἀπ' ἐκεῖνον καὶ στερεῖ τὸν καταληφθέντα ἄνθρωπον ἀπὸ κάθε εὐγνωμοσύνην. Διότι τὸν μὲν δαιμονιοθέντα βλέποντες πολλὰς φορὰς τὸν ἔλεοῦμεν καὶ τὸν συμπονοῦμεν καὶ τοῦ ἐπιδεικνύομεν μεγάλην συμπάθειαν. Διὰ τὸν μέθυσον ὅμως κάνομεν τὸ ἀντίθετον, ἀγανακτοῦμεν, δυσσαρεστοῦμεθα καὶ τοῦ λέγομεν μυρίας κακολογίας. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι, ἐκεῖνος μὲν παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα κάνει, ὅσα κάνει χωρὶς τὴν θέλησίν του. Καὶ ἂν

λακίση, κἂν διαρρήξῃ χιτωνίσκον, κἂν αἰσχροῦ τινα φθέγ-
 ξηται, συγγνώμης ἀξιοῦται· ὁ δὲ μεθύων, καὶ ὄπερ ἂν ἐπι-
 δείξηται, οὐκ ἂν ἔσται συγγνώμης ἄξιος, ἀλλὰ καὶ οικεῖους,
 καὶ φίλους, καὶ γείτονας, καὶ πάντας ἔχει σφοδρούς κατη-
 5 γόρους, ἐπειδὴ οἴκοθεν ἀπὸ προαιρέσεως τὴν κακίαν μετε-
 λήλυθε καὶ τῆ ὑβρανίδι τῆς μέθης ἑαυτὸν ἐξέδωκε.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου κατηγορήσω, πολ-
 λὰ γὰρ ἦν τὰ τὴν συγγνώμην αὐτῷ παρέχοντα· καὶ μετὰ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὄπερ μέ-
 10 γιστον ἂν εἶη δεῖγμα καὶ τοῦ προτέρου ἁμαρτήματος, ὅτι
 ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ ραθυμίας τοῦτο ὑπέμεινε. Εἰ γὰρ
 ἀπὸ ραθυμίας τοῦτο ὑπέμεινε, ἐχρῆν ἄρα καὶ πάλιν αὐτὸν
 ἀλῶναι τῷ πάθει· ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο πέπονθεν. Εἰ γὰρ καὶ
 πάλιν τὸ αὐτὸ ὑπέμεινε, οὐκ ἂν ἡ Γραφὴ παρεσιώπησεν,
 15 ἀλλ' ἐγνώρισεν ἂν ἡμῖν. Εἰς γὰρ ἐστὶ σκοπὸς καὶ εἰς ὄρος
 τῆς θείας Γραφῆς, τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν γεγονότων,
 ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας ἡμᾶς διδάσκειν. Οὕτε γὰρ φθόνῳ τινὶ
 τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων παραιρέχει, οὕτε χάριτι πάλιν τὰ
 ἁμαρτήματα συσκοιάζει, ἀλλ' ἅπαντα εἰς μέσον ἡμῖν προτίθη-
 20 σιν, ἵν' ὑπογραμμὸν τινα καὶ διδασκαλίαν ἔχωμεν, καὶ ἐπει-
 δὴν καὶ ἡμεῖς διὰ ραθυμίαν ἀλῶμεν τινι παισόμεαι, ἀσφαλι-
 ζώμεθα μὴ πάλιν τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁ-
 μαρτεῖν χαλεπὸν, ὡς τὸ ἁμαρτήματι ἐπιμένειν.

Μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐμεθύσθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὅτι
 25 οὐκ ἔτι τοῦτο πέπονθεν. Ἄλλ' ἐννόει μοι τοὺς καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν ἐν ταῖς οἰνοφλυγίαις καταδαπανωμένους καὶ ἐφ' ἑ-
 κάστης σχεδὸν εἰπεῖν ἀποθνήσκοντας· καὶ ἐπειδὴν εἰς αἰ-
 σθησθῆσιν ἔλθωσιν, οὐδὲ οὕτω φεύγοντας τὴν ἐκεῖθεν λύμην,
 ἀλλ' ὡς ἔργον τι τοῦτο καὶ ἀνδρείαν μεταδιώκοντας. Πάλιν
 30 δὲ κάκεῖνο ἂν τις ἐννοήσειεν, ὅτι δίκαιος οὗτος, εἰ καὶ ὑπὸ

λακτίση κάποιον καὶ ἂν κλέψῃ χιτώνιον καὶ ἂν αἰσχρολογήσῃ, εἶναι ἄξιος συγγνώμης. Ὁ μέθυσος ὅμως ὅ,τι καὶ νὰ κάνῃ δὲν ἀξίζει τὴν συγγνώμην, ἀλλὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ οἱ οἰκεῖοι, καὶ οἱ φίλοι, καὶ οἱ γείτονες, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, διότι ἀπὸ μόνος του, μὲ τὴν θέλησίν του διαπράττει τὸ κακὸν καὶ παραδίδει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν τυραννικὴν μέθην.

Λέγω αὐτά, ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσω τὸν δίκαιον, διότι εἶναι πολλὰ αὐτὰ πού τοῦ δίδουν τὴν συγγνώμην. Καὶ μεταξὺ ὄλων τῶν ἄλλων, τὸ ὅτι δὲν περιέπεσε ποτὲ ἄλλοτε εἰς τὸ ἴδιον ἁμάρτημα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις, ὅτι καὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἁμάρτημα ὑπέπεσαν ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν του. Διότι ἐὰν ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, θὰ ἔπρεπεν, ὅπως εἶναι φυσικόν, νὰ καταληφθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ ἴδιον πάθος, ἀλλὰ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἔπαθε τοῦτο. Καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπάθαινε πάλιν αὐτό, ἡ Γραφὴ δὲν θὰ τὸ εἰώπα, ἀλλὰ θὰ μᾶς τὸ ἐγνωστοποιούσῃ. Διότι ἕνας εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ὁ ὄρος τῆς ἀγίας Γραφῆς, τὸ νὰ μὴ σιωπᾷ δηλαδὴ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ νὰ μᾶς τὰ ἐκθέτῃ μὲ ἀλήθειαν. Οὔτε ἀπὸ κάποιον φθόνον παραβλέπει τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων, οὔτε διὰ κάποιαν χάριν καλύπτει τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κοινοποιεῖ, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν κάποιο παράδειγμα καὶ διδασκαλίαν, καὶ ἂν τύχῃ καὶ ὑποπέσωμεν εἰς κάποιο σφάλμα ἀπὸ ἀδιαφορίαν, νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ κάνωμεν τὸ ἴδιον. Διότι δὲν εἶναι τόσον δυσάρεστον πρᾶγμα ἡ ἁμαρτία, ὅσον ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄς μὴ βλέπῃς, λοιπόν, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐμέθυσεν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐπανελάβεν αὐτό. Νὰ σκέπτεσαι ὅμως καὶ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν φθείρονται εἰς τὰς οἴνοποσίας καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀποθνήσκουν καθημερινῶς. Καὶ ὅταν συνέλθουν, αὐτοὶ δὲν ἀποφεύγουν τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὴν μέθην, ἀλλὰ τὴν ἐπιδιώκουν σὰν κάποιο μεγάλο πρᾶγμα καὶ ἀνδραγάθημα. Καὶ πάλιν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ σκεφθῇ καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος αὐτός,

- ἀπειρίας καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι τὰ μέτρα τῆς μεταλήψεως πῶν ἐμεθύσθη, ἀλλ' ὅμως δίκαιος ὢν καὶ πολλὰ ἔχων κατορθώματα, οὐσκιᾶζειν ἠδύνατο τὸ συμβᾶν ἁμάρτημα· ἡμεῖς δὲ διαν καὶ ὑφ' ἐτέρων μυρίων ὤμεν πολιορκούμενοι παθῶν
- 5 καὶ μετ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῆς μέθης ἑαυτοὺς καταβαπίζωμεν, ποίαν ἔξομεν παραμυθίαν, εἰπέ μοι; τίς δὲ ἡμᾶς ἀξιώσει συγγνώμης οὐδὲ ὑπὸ τῆς πείρας αὐτῆς σωφρονιζόμενους;
- «Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Πόθεν ἔγνω;
- 10 Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ ἐγνωρίσαν, οὐχὶ τὸν ἀδελφὸν διαβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐγένετο διδάσκοντες, ἵνα κατὰλληλον ἐκεῖνος τῷ τραύματι τὴν βοήθειαν δέξηται. «Καὶ ἔγνω», φησί, «Νῶε ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Τί ἐστιν, «Ὅσα ἐποίησεν»; Ἄντι τοῦ, μέγα καὶ
- 15 ἀφόρητον. Ἐννόησον γάρ, δι' ἔσω ἐν τῇ οἰκίᾳ θεασάμενος τὴν ἀσχημοσύνην, δέον συγκαλύψαι, ὁ δὲ ἐξεληθὼν ἐξεπόμπευσε καὶ εἰς κωμωδίαν καὶ εἰς χλευασίαν τὸν πατέρα, ὅσον τὸ ἑαυτῷ ἤκον, ἐνέβαλε, καὶ ἐβούλει καὶ τοὺς ἀδελφούς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως· καὶ δέ-
- 20 ον μέλλοντα ἐπαγγέλλειν κἂν ἔσω ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοὺς καλέσαι καὶ σθίως ἐξειπεῖν τὴν γύμνωσιν, ὁ δὲ ἐξῆλθεν ἔξω, ἐξεῖπε τὴν γύμνωσιν· ὡς εἰ καὶ πλῆθος ἐτέρων παρῆν, κάκεινους μάρτυρας ἂν ἐποιήσατο τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρὸς.
- 25 Διὰ τοῦτο φησιν, «Ὅσα ἐποίησεν· ιουτέσει, τὴν ὕβριν εἰς τὸν πατέρα ἐπεδείξατο, ἐπελάθειο τῆς ὀφειλομένης τιμῆς παρὰ τῶν παίδων γίνεσθαι εἰς τοὺς γεγεννηκότας, ἐξεπόμπευσε τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἀδελφούς ἠθέλησεν ὑποσῶραι καὶ κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς ὕβρεως. «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησίν,
- 30 «ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Καὶ μὴν οὐχ οὗτος ἦν ὁ νεώτερος· δεύτερος γὰρ ἦν, καὶ πρότερος τοῦ Ἰάφεθ' ἀλλ' εἰ καὶ

ἂν καὶ ἐμέθυσσε λόγῳ τῆς ἀπειρίας του καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ μέτρου τῆς πόσεως, ὅμως ἤμποροῦσε νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ διαπραχθὲν ἀμάρτημα μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ πολλά του κατορθώματα. Ἡμεῖς ὅμως, ὅταν πολιορκούμεθα καὶ ἀπὸ μύρια ἀκόμη πάθη καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα βυθιζώμεθα καὶ εἰς τὴν μέθην, εἰπέ μου, ποίαν παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν; Ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ, ὅταν δὲν σωφρονιζώμεθα οὔτε ἀπ' αὐτὴν τὴν πεῖραν μας;

«Ἀνένηψε δέ», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανε εἰς αὐτὸν ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθεν; Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ νὰ τὸ ἐγνωστοποίησαν εἰς αὐτόν, ὄχι ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κατηγορήσουν τὸν ἀδελφόν των, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξιστορήσουν τὸ γεγονός, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν, οὕτως ὥστε νὰ θεραπευθῇ τὸ τραῦμα ἐκείνου μὲ τὴν κατάλληλον θεραπείαν. «Καὶ ἔμαθεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔκανε εἰς αὐτόν ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Τί σημαίνει, «Ὅσα ἔκαμεν»; Μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα ἔπρεπε νὰ εἴπῃ. Διότι σκέψου, ὅτι ἰδὼν τὴν ἀσχημοσύνην μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἔπρεπε νὰ τὴν καλύψῃ, ἀλλ' αὐτὸς ἐξελθὼν τὴν διεπόμπευσε καὶ ἐγελοιοποίησε καὶ ἐχλεύασε τὸν πατέρα του, ὅσον ἤμποροῦσε, καὶ ἤθελε καὶ οἱ ἀδελφοὶ του νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν κακὴν του ἀπόφασιν. Καὶ ἐνῶ ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἐσκόπευε νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸ γεγονός, νὰ τοὺς καλέσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ τοὺς εἰπῇ ἐκεῖ διὰ τὴν γύμνωσιν, αὐτὸς ἐβγῆκεν ἔξω καὶ τὴν ἐκοινοποίησεν, ὥστε, καὶ ἂν παρευρίσκετο καὶ πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὺς νὰ ἔκαμνε μάρτυρας τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρὸς του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, λοιπόν, λέγει, «ὅσα ἐποίησεν», δηλαδὴ ἐξύθρισε τὸν πατέρα, δὲν ἀπέδωσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῶν τέκνων πρὸς τὸν πατέρα, διεπόμπευσε τὴν ἀμαρτίαν, ἠθέλησε νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ μετόχους τῆς ἐξυθρίσεως. «Ὅσα ἔκανε εἰς αὐτόν», λέγει, «ὁ υἱὸς του ὁ νεώτερος». Καὶ ὅμως δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ νεώτερος, ἦτο δεύτερος καὶ μεγαλύτερος τοῦ Ἰάφεθ. Ἀλλὰ καὶ ἂν

τὴν ἡλικίαν ἦν πρότερος ἐκείνου, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ νεώτερος καὶ ἡ προπέτεια αὐτὸν ἐξέβαλεν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐβούλετο εἶσω τῶν οἰκείων ὄρων μείναι, ἀπώλεσε τὴν παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ διδομένην τιμὴν καὶ ὡσπερ οὐτις, ὅπερ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, προὔδωκε τῇ μοχθηρίᾳ τῆς προαιρέσεως, οὐτις ὁ Ἰάφευθ, ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο προσέλαβεν ἀπὸ τῆς ὑγιоῦς γνώμης.

6. Εἶδες πῶς οὐδὲν ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν ἔστιν εὐρεῖν κείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ; «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησί, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος. Καὶ εἶπεν ἐπικαιῶραιος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Ἴδου ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ πανταχοῦ περιφερόμενον. Πολλῶν γὰρ ἔστιν ἀκοῦσαι λεγόντων· τίνος ἔνεκεν, τοῦ πατρὸς ἡμαρτηκότιος καὶ τὴν γύμνωσιν ἐξαγγελίαντος, ὁ παῖς τὴν κατάραν δέχεται; Διό, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας ἀκούσατε καὶ δέχεσθε τὴν 10 τούτου λύσιν. Ἐκεῖνα γὰρ ἐροῦμεν, ἅπερ ἂν ἡ θεία χάρις παρασχῇ διὰ τὴν ὑμειτέραν ὠφέλειαν. «Καὶ εἶπεν ἐπικαιῶραιος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦ παιδὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ διὰ τινὰ λόγον ἐγκεκρυμμένον. Βουλόμενος γὰρ ὁμοῦ καὶ καθάψασθαι 20 αὐτοῦ διὰ τὸ πλημμεληθέν, καὶ τὴν ἕβριν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπεδείξατο καὶ μήτε τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἤδη γεγεννημένη εὐλογία λυμήνασθαι «Ἐδλόγησε γάρ», φησί, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε ἠνίκα ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ». Ἴνα οὖν 25 μὴ δοκῇ τὸν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς εὐλογίας τυχόντα καταρᾶσθαι, ἐκείνον μὲν τέως τὸν ὑβρικότα ἀφίτησι, τῷ δὲ υἱῷ τὴν κατάραν ἐπάγει. Ναί, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν, φησί, δεικνύουσιν, διὸ διὰ τοῦτο σὺ καταρᾶσαι τὸν Χάμ, ἐπειδὴ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἀπήλαυσε· τίνος δὲ ἔνεκεν ἐκείνου ἀμαρτιόν-

ἦτο μεγαλύτερος ἐκείνου εἰς τὴν ἡλικίαν, ἦτο ὅμως μικρότερος εἰς τὴν λογικὴν καὶ ἡ αὐθάδειά του τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειρὰν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤθελε νὰ κρατήσῃ τὴν φυσικὴν του θέσιν, ἔχασε τὴν τιμὴν, ἡ ὁποία τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἐπρόδωσε μὲ τὴν κακὴν του διάθεσιν αὐτό, πὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἔτσι καὶ ὁ Ἰάφεθ ἀπέκτησε μὲ τὸν καλὸν του τρόπον αὐτό, πὺ δὲν εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν.

6. Εἶδες πῶς δὲν ἤμποροῦμεν νὰ εὕρωμεν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς τίποτε τὸ ἀπλὸν καὶ τὸ τυχαῖον; «Ὅσα ἔκανεν», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱὸς του». «Καὶ εἶπεν· Κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱὸς μου Χαναάν, δοῦλος νὰ εἶναι εἰς τοὺς ἀδελφούς του»³⁴. Καὶ ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖοι συζητεῖται παντοῦ. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσῃς πολλοὺς νὰ λέγουν. Διατί δέχεται τὴν κατάραν ὁ υἱός, ἐνῶ ἡμάρτησεν ὁ πατήρ, πὺ ἀνήγγειλε τὴν γύμνωσιν; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ ἀκούσετε μὲ προσοκὴν καὶ θὰ μάθετε τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτό. Καθ' ὅσον θὰ εἴπωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς παράσχη ἡ θεία χάρις διὰ τὴν ὑφέλειάν σας. «Καὶ εἶπεν· κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱὸς Χαναάν, νὰ εἶναι δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἀνέφερον ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν τὸν υἱόν, ἀλλὰ διὰ κάποιον λόγον συγκεκριμένον. Ἐπειδὴ ἤθελε δηλαδὴ συγχρόνως νὰ κατηγορήσῃ τὸν Χάμ διὰ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυνεν πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ κύρος τῆς ἡ εὐλογία, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ ἤδη ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι λέγει, «Εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν». Διὰ νὰ μὴ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι καταρᾶται αὐτόν, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει τελικῶς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὕβρισεν ἐκεῖνον καὶ δίδει τὴν κατάραν εἰς τὸν υἱόν. Ναὶ μὲν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, λέγει, ἀποδεικνύει, ὅτι δι' αὐτόν τὸν λόγον δὲν κατηράσθη τὸν Χάμ, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Διατί, ἐνῶ ἡμάρτησεν ἐκεῖνος, τιμωρεῖται αὐτός;

ιος οὗτος δίκην δίδωσιν; Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γίνεται. Καὶ γὰρ οὐκ ἔλατιον τοῦ παιδὸς ὁ Χάμ τὴν κόλασιν ἐπέμενε, καὶ τῆς τιμωρίας τὴν αἰσθησὶν ἐλάμβανεν. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς πολλὰκις ἠῤῥξαντο πατέρες ὑπὲρ παιδῶν τιμωρίαν ἐποσχεῖν, καὶ ὅπως βαρύτερον αὐτοῖς ἐστὶν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ τοὺς παῖδας ὁρᾶν τιμωρουμένους, ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους γεγονότας. Ἐγένετο τοίνυν τοῦτο, ἵνα καὶ οὗτος διὰ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν πλείονα τὴν ὀδύνην ὑπομείνῃ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ εὐλογία ἀκέραιος διαμείνῃ καὶ ὁ τὴν κατάραν δεξάμενος παῖς οἰκειῶν ἁμαρτημάτων τίνῃ δίκας. Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς νῦν τὴν κατάραν λαμβάνει, ἀλλ' ὅμως εἰκὸς ἦν δι' οἰκεῖα πλημμελήματα δίδομαι δίκην. Οὐ γὰρ διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς μόνον τὴν κατάραν ἐδέξατο, ἀλλ' ἢ ἕρα ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ ἐκεῖνος μείζονα δῶ τὴν τιμωρίαν. Ὅτι γὰρ οὐτε πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὐτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων δίκην δίδουσιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλησε τὰς εὐθύνας ὑπέχει, πολλαχοῦ ἐστὶν εἰρηεῖν παρὰ τῶν προφητιῶν τοῦτο εἰρημένον ὡσπερ διακ' λέγουσι, «Τοῦ φαρόντιος τὸν ὄμφρακα οἱ ὀδόντες αἰμωδιάσουσιν» καί, «Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτιοῦσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται» καὶ πάλιν, «Οὐκ ἀποθανοῦται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὐτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων».

Μηδεὶς τοίνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἀγνοῶν τῆς θείας Γραφῆς τὸν σκοπὸν, τολμάτω μέμφεσθαι τοῖς ἐγγεγραμμένοις, ἀλλ' εὐγνώμονι διανοίᾳ δεχέσθω τὰ λεγόμενα καὶ θαυμαζέτω τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν καὶ λογιζέσθω, ὅσον ἁμαρτία κακόν. Ἴδού γὰρ τὸν ἀδελφόν, τὸν τῶν αὐτῶν ὠδίνων κοινωνήσαντα, τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς ἰηδύος ἐξελθόντα, τοῦτον ἐπειοελθοῦσα ἡ ἁμαρτία δοῦλον εἰργάσατο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένη, εἰς τὴν ὑποταγὴν ἤγαγε· καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ τῆς δουλείας ἀρχὴν ἐλάμβανε λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ τοῦτου ἡ βλακεία αὐτῆ καὶ τὸ οὐτω διαθροῦπιεσθαι καὶ εἰέρον

35. Ἰερ. 38, 30.

36. Ἰεζ. 18, 20.

37. Δευτ. 24, 16.

Ούτε τοῦτο συμβαίνει χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον δὲν ἐτιμωρήθη ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν υἱὸν ὁ Χάμ. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι πολλὰς φορὰς οἱ πατέρες ἠὺχθήσαν νὰ ὑποστοῦν τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν υἱῶν καὶ ὅτι εἶναι βαρυτέρα εἰς αὐτοὺς ἢ τιμωρία νὰ βλέπουν τοὺς υἱοὺς νὰ τιμωροῦνται εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν ἰδίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπεύθυνοι. Συνέβη λοιπὸν αὐτό, διὰ νὰ ὑπομείνῃ περισσότερον πόνον λόγῳ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας καὶ διὰ νὰ παραμείνῃ ἀκεραία ἢ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ νὰ τιμωρῆται διὰ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας ὁ υἱός, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν κατάραν. Διότι ἐὰν δέχεται τώρα τὴν κατάραν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πατρός του, ὅμως ἦτο φυσικὸν νὰ τιμωρῆται διὰ τὰ ἰδικὰ του ἁμαρτήματα. Διότι δὲν ἐδέχθη τὴν κατάραν μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ πατρός του ἀλλὰ διὰ νὰ τιμωρηθῆ περισσότερον ὁ πατήρ δι' αὐτοῦ. Τὸ ὅτι δὲν τιμωροῦνται οὔτε οἱ πατέρες διὰ τὰ τέκνα, οὔτε τὰ τέκνα διὰ τοὺς πατέρας, ἀλλ' ἔχει ὁ καθεὶς τὰς εὐθύνas τῶν σφαλμάτων του, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εὕρῃ κανεὶς εἰς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγουν, «Θὰ μουδιάσουν τὰ δόντια ἐκείνου, πού θὰ φάγῃ τὰ ἄγορα σταφύλια»³⁵ καὶ «ἡ ψυχὴ πού ἠμάρτησεν αὐτῇ καὶ θὰ ἀποθάνῃ»³⁶. Καὶ πάλιν· «Δὲν θὰ ἀποθάνουν οἱ πατέρες χάριν τῶν τέκνων, οὔτε τὰ τέκνα χάριν τῶν γονέων»³⁷.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, παρακαλῶ, νὰ μὴ ἀγνοῇ τὸν σκοπὸν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ νὰ μὴ τολμᾷ νὰ κατηγορῇ αὐτά, πού ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ μὲ σεβασμὸν νὰ δέχεται τὰ λεγόμενα καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ νὰ σκέπτεται πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία. Διότι ἰδοὺ, τὸν ἀδελφὸν πού ἐγεννήθη μὲ τοὺς ἰδίους πόνους, πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, ταῦτον εἰσαχθεῖσα ἡ ἁμαρτία τὰν ἔκαμε δοῦλον καὶ ἀφοῦ τοῦ ἀφήρесе τὴν ἐλευθερίαν τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀπ' ἐδῶ ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ χώραν ἢ δουλεία. Διότι δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως αὐτῇ ἡ ἀνοησία καὶ τὸ νὰ κομψευώμεθα καὶ νὰ ἔχω-

δεῖσθαι τῶν διακονουμένων, ἀλλ' ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτῷ διη-
 κονεῖτο, καὶ πολλή ἦν ἡ ὁμοιότης, καὶ πᾶσα ἀνωμαλία ἐκπο-
 δῶν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ εἰσηλθὲν ἡ ἁμαρτία, ἐλυμήνατο τὴν ἐ-
 λευθερίαν καὶ διέφθειρε τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δεδομένην
 5 ἀξίαν καὶ τὴν δουλείαν ἐπεισήγαγεν, ἵνα διηνεκῆς ἢ διδά-
 σκαλος καὶ νοῦθεσία τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, ὥστε φεύγειν
 μὲν τῆς ἁμαρτίας τὴν δουλείαν, πρὸς δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 ἀρετῆς ἐπανίεναι. Ὅτι γὰρ ὁ δοῦλος καὶ ὁ δεσπότης διηνεκῆ
 ἔχουσι τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ὠφέλειαν, εἰ βούλοιντο, ἐν-
 10 νοεῖτωσαν, ὁ μὲν δοῦλος, διὸ διὰ τοῦτο εἴληφε τὴν δουλείαν,
 ἐπειδὴ ὁ Χὰμ εἰς ἰσοσύτην προπέτειαν ἐξώκειλε· καὶ ὁ δεσπό-
 τῆς πάλιν λογιζέσθω, διὸ οὐχ ἐτέρωθεν ἡ ὑποταγὴ γέγονε
 καὶ ἡ δουλεία, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰν ἐκεῖνον ἐπιδειξασθαι
 γνώμην καὶ τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσεῖν.

15 7. Ἄλλ' ἐὰν νήφωμεν, ταῦτα τὰ διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν
 προγόνων τῶν ἡμετέρων εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον οὐδὲν
 ἡμᾶς λυμήνασθαι δύναται, μέχρι τῶν ὀνομάτων μόνον ἰσιά-
 μενα. Ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτόπλαστος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ θά-
 νάτου τὸ ἐπιτίμιον εἰσήγαγε καὶ τὸ ἐν λύπαις καὶ μόχθοις
 20 τὴν ζωὴν καταδαπανᾶσθαι· καὶ οὗτος τὴν δουλείαν· ἀλλὰ
 παραγενόμενος ὁ Δεσπότης Χριστὸς ταῦτα πάντα μέχρι τῶν
 ὀνομάτων αὐτῶν ἀφῆκεν εἶναι μόνον, ἐὰν βουλώμεθα. Οὔτε
 γὰρ ὁ θάνατος θανάτος ἐστὶ λοιπόν, ἀλλὰ ὄνομα μόνον ἔχει
 θανάτου· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀφηρέθη. Οὐκέτι γὰρ
 25 οὐδὲ θάνατον αὐτὸν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον.
 Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κε-
 κοιμήται». Καὶ ὁ Παῦλος γράφων Θεσσαλονικεῦσι, φησί· «Πε-
 ρὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί».
 Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως ὄνομά ἐστι· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶ
 30 δοῦλος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενος. Καὶ διὸ καὶ ταύτην ἐξεῖ-
 λεν ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, καὶ μέχρις ὀνόματος αὐτὴν

38. Ἰω. 11, 11.

39. Α' Θεσ. 4, 13.

μεν τὴν ἀνάγκην τῶν ὑπηρετῶν ἀλλὰ ὁ καθείς ὑπηρετεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἰσότητα καὶ κάθε ἀνωμαλία ἀπεμακρύνετο. Ὅταν παρεισέφρυσεν ἡ ἁμαρτία κατέστρεψε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν φυσικὴν τῆς ἀξίαν καὶ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, διὰ τὸ εἶναι διαρκῆς διδάσκαλος, καὶ νοθεσία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀρετῆς. Ὅτι δὲ ὁ δοῦλος καὶ ὁ κύριος ἔχουν διαρκῆ τὴν ἀπ' ἐδῶ προερχομένην ὠφέλειαν, ἐὰν θὰ ἤθελον, ἅς καταλάβουν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι ἔγινε δοῦλος διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χὰμ παρεοῦρθη εἰς τόσην κακίαν. Καὶ ὁ κύριος πάλιν ἅς σκεφθῆ, ὅτι ἡ ὑποταγὴ δὲν προῆλθεν ἀπὸ ἄλλοῦ πουθενὰ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέδειξεν ἐκεῖνος τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην γνώμην, ὥστε νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν τῶν ἀδελφῶν.

7. Ἀλλὰ, ἐὰν ἐγρυπνῶμεν, αὐτὰ ποῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωὴν μας ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τῶν προγόνων μας, δὲν δύνανται καθόλου νὰ μᾶς βλάψουν μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως εἰσήγαγε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ τὴν φθορὰν τῆς ζωῆς μὲ τὰς λύπας καὶ τοὺς κόπους. Καὶ αὐτὸς ὁ Χὰμ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν. Ἀλλὰ ἐλθὼν ὁ Κύριος Χριστὸς ἐπέστρεψεν, ἐὰν θέλωμεν, αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Διότι οὔτε ὁ θάνατος εἶναι θάνατος ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ θανάτου ἔχει, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀφήρέθη. Διότι δὲν ὀνομάζομεν αὐτὸν πλέον θάνατον, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μας ἔχει κοιμηθῆ»²⁸, καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, λέγει «Ὅσον ἀφορᾶ ἐκείνους ποῦ ἔχουν κοιμηθῆ, δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀγνοῆτε, ἀδελφοί»²⁹. Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως μόνον ὄνομα εἶναι, διότι δοῦλος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ὅτι τὴν κατήργησεν ὁ Χριστὸς, ὅταν ἦλθεν, καὶ τὴν ἄφησε νὰ ὑπάρχη μόνον κατ' ὄνομα, μᾶλλον δὲ κατήργησε καὶ

ἀφῆκεν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἐξήλευρεν, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν».

Ὁρᾷς πῶς ἐπεισελθοῦσα ἡ ἀρετὴ, εἰς τὴν τῆς ἀδελφότη-
 5 τος συγγένειαν ἤγαγε τοὺς πρότερον τῷ ὀνόματι τῆς δου-
 λείας ὑπενθύνους ὄντας. «Καὶ ἔστιαι», φησί, «Χαναὰν παῖς,
 οἰκέτης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐκ ἐχρήσω, φησί, εἰς δέον
 τῇ τιμῇ, οὐδὲ ἤνεγκας τὴν εὐπραγίαν τὴν ἀπὸ τῆς ἰσοτιμίας·
 διὰ τοῦτο τῇ ὑποταγῇ σωφρονησθῆναί σε θούλωμαι. Τοῦτο καὶ
 10 ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁμίτιμος
 τῷ ἀνδρὶ γενομένη σὺ καλῶς ἐχρήσατο τῇ δεδομένῃ τιμῇ,
 διὰ τοῦτο ἀφηρέθη τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἤκουσε· «Πρὸς τὸν ἄν-
 δρα σου ἡ ἀποσιροφὴ σου καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Ἐπειδὴ
 σὺκ οἶσθα, φησί, καλῶς κεχρησθαι τῇ ἀρχῇ, μάθε καλῶς
 15 ἄρχεσθαι, ἢ κακῶς ἄρχειν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ σῆτιος νῦν
 σωφρονησιοῦ ἔνεκεν δέχεται τὸ ἐπιτίμιον καὶ διὰ τοῦ παιδὸς
 αὐτός τὴν κόλασιν ὑπομένει, ἵνα μάθῃς, ὅτι κἂν γηραλέος
 λοιπὸν ᾖ, ἀλλ' ἡ τιμωρία εἰς τὸν νῖδον διαθήσεται ὅπερ πι-
 κρὰν καὶ ὀδυνηρὰν αὐτῷ τὴν ζωὴν εἰργάσατο ἐννοοῦντι, ὅτι
 20 καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ὁ παῖς ἤμελλε δίκας τίνειν ὑ-
 πὲρ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ παῖς οἰκοθεν
 μοχθηρὸς ὑπῆρχε καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου πάντες θδελυκτοὶ γεγόνα-
 σι πρὸς κακίαν ἀποκλίναντες, ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης
 ἐν τᾶξει κατάρας· «Ὁ πατὴρ σου Ἀμορραῖος καὶ ἡ μήτηρ σου
 25 Χετταία». Καὶ πάλιν ἑτεροῦς τις ἐνυβρίζων, «Σπέρμα Χαναὰν
 καὶ σὺκ Ἰούδα».

Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον λοιπὸν ἀκοῦσαι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, ἣν
 ἐδέξατο ὁ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐκπομπεύσας, τίνων ἄ-
 ξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ τὴν ἰσοσύτην αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν
 30 ἀπονεύμαντες τῷ πατρὶ. «Καὶ εἶπε», φησί, «εὐλογητὸς Κύ-

40. Α' Τιμ. 6, 2.

41. Γεν. 3, 16.

42. Ἰεζ. 16, 3.

τὸ ἴδιον τὸ ὄνομα, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού λέγει· «Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὅποιοι ἔχουν πιστοὺς κυρίου, ἅς μὴ καταφρονοῦν αὐτούς, διότι εἶναι ἀδελφοί»⁴⁰.

Βλέπεις, ὅταν εἰσήχθη ἡ ἀρετή, πῶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀδελφικὴν συγγένειαν αὐτούς, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἦσαν ὑποχείριοι τῆς δουλείας. «Καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «ὁ υἱὸς Χαναὰν δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἐχρησιμοποίησες, λέγει, ὅπως ἔπρεπε, τὴν τιμὴν, οὔτε ἐδέχθης καλῶς τὴν εὐτυχίαν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν, διὰ τοῦτο θέλω νὰ σὲ σωφρονίσω μὲ τὴν ὑποταγήν. Τὸ ἴδιο ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Διότι ἂν καὶ ἐδημιουργήθη ἰσότιμος μὲ τὸν ἄνδρα, ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησε καλῶς τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀφηρέθη ἡ ἐξουσία καὶ ἤκουσε τό· «ὁ ἄνδρας σου θὰ εἶναι καταφυγίόν σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζη»⁴¹. Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν γνωρίζεις νὰ χρησιμοποιοῦς καλῶς τὴν ἀρχὴν, μάθε νὰ ἐξουσιάζεσαι καλῶς, παρὰ νὰ ἐξουσιάζης κακῶς. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὸς τώρα δέχεται τὴν ποινὴν καὶ μέσω τοῦ υἱοῦ καὶ ὁ ἴδιος τιμωρεῖται, διὰ νὰ σωφρονισθῇ, ὥστε νὰ μάθῃς, ὅτι ἂν καὶ ἦτο εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν ἡ τιμωρία θὰ μεταβῇ εἰς τὸν υἱόν. Τοῦτο βεβαίως ἔκανε τὴν ζωὴν του πικρὰν καὶ ὀδυνηράν, ἀφοῦ ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ υἱὸς του ἐπρόκειτο νὰ τιμωρῆται, δι' ὅσα αὐτὸς ἔπραξε καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν ἰδικόν του θάνατον. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ υἱὸς του ἦτο καὶ μόνος του κακὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του ἔγιναν μισητοί, ἀφοῦ παρεξέκλιναν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε τὴν Γραφήν νὰ λέγῃ ὡσὰν νὰ καταρᾶται· «Ὁ πατέρας σου ἦτο Ἄμορραϊὸς καὶ ἡ μητέρα σου Χετταία»⁴². Καὶ κάποιος ἄλλος πάλιν ὑβρίζων ἔλεγεν· «Ἀπόγονοι τοῦ Χαναὰν καὶ ὄχι τοῦ Ἰούδα».

Ἄλλὰ ἀξίζει νὰ ἀκούσωμεν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη αὐτὸς πού διεπόμπευσε τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός του, ποίων ἀμοιβῶν ἀξιῶνονται αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἀπένειμαν τόσον σεβασμὸν καὶ τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ εἶπεν,

ριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Τοῦτο, ἴσως ἂν τις εἴποι, οὐκ ἔστι τὸν Σήμ εὐλογῆσαι. Καὶ σφόδρα μὲν εὐλόγησεν αὐτόν. Ὅτιαν γὰρ ὁ Θεὸς εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται διὰ τῶν ἀνθρώπων, τότε δαψιλεσιέραν τὴν παρ' 5 ἑαυτοῦ εὐλογίαν εἴωθε χορηγεῖν ἐκείνοις, δι' οὗς αὐτὸς εὐλογεῖται. Εὐλογήσας τοίνυν τὸν Θεόν, ὀφειλέτην αὐτὸν κατέσχησε μείζονος εὐλογίας καὶ αἴτιος γέγονε τῷ Σήμ πλείονος ἀμοιβῆς, ἧς αὐτὸς αὐτόν, εἰ δι' ἑαυτοῦ εὐλόγησεν. Ὡσπερ γὰρ θιαν εὐλογῆται δι' ἡμᾶς, πολλῆς ἡμᾶς ἀξιοῖ τῆς παρ' 10 αὐτοῦ εὐνοίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὴν δι' ἡμᾶς ἕτεροι αὐτὸν βλασφημῶσι, μείζων ἐντεῦθεν ἡμῖν ἢ κατάκρισις γίνεται τοῖς τὴν αἰτίαν παρεχομένοις.

Σπουδάζομεν τοίνυν, παρακαλῶ, οὕτω θιοῦν καὶ ἰσαύτην ἐπιδείκνυσθαι τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίτασιν, ὡς τοῦς εἰς ἡμᾶς 15 ὀρῶντας εὐλογίας ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ Θεῷ. Βούλεται γὰρ ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος δοξάζεσθαι δι' ἡμῶν, οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς τι προσλαμβάνει εἰς τὴν οἰκίαν δόξαν ἀνευδεῆς γὰρ ἔστιν ἀλλ' ἵνα ἀφορμὰς αὐτῷ παράσχωμεν τοῦ πλείονος ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας. «Εὐλογητὸς 20 Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Ὁρῶς πῶς παιρικὴν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρίαν, σωφρονισμὸν οὖσαν μᾶλλον ἢ τιμωρίαν; Πατὴρ γὰρ ἦν, καὶ πατὴρ φιλόστοργος, καὶ οὐ τὴν ἀξίαν ἐβούλετο δίκην ἐπαγαγεῖν, ἀλλ' ὥστε τὴν εἰς τὸ πρόσω κακίαν ἐγκόφαι. Διὰ τοῦτο, φησί, 25 δουλεῖα σε καταδικάζω, ἵνα διηνεκῆ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχῃς τὴν ὑπόμνησιν. Εἰτιὰ φησι, «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Μεγίστη πάλιν αὕτη ἢ εὐλογία, τάχα τινὰ κεκρυμμένον ἔχουσα θησαυρόν. «Πλατύναι γάρ», φησίν, «ὁ 30 Θεὸς τῷ Ἰάφεθ».

43. Γεν. 9, 26.

44. Γεν. 9, 27.

λέγει, «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ»⁴³. Τοῦτο, ἴσως νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν εἶναι εὐλογία πρὸς τὸν Σὴμ. Εἶναι, καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλη εὐλογία πρὸς αὐτόν. Διότι ὅταν εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τότε συνηθίζει νὰ παρέκη πλουσιωτέραν τὴν εὐλογίαν του εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐλογεῖται. Ἀφοῦ ηὐλόγησεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ἔκανε νὰ τοῦ ὀφείλῃ μεγαλυτέραν εὐλογίαν καὶ ἔγινεν αἴτιος μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς εἰς τὸν Σὴμ ἀπ' αὐτὴν ποῦ θὰ ἠξίωσεν ὁ ἴδιος, ἔὰν ηὐλόγῃ τοῦτον μόνος του. Διότι ὅπως, ὅταν εὐλογῆται ἕξ αἰτίας μας, μᾶς ἀξιώνει τῆς πολλῆς του χάριτος, ἔτσι πάλιν, ὅταν ἕξ αἰτίας μας τὸν βλασφημοῦν, μεγαλυτέρα γίνεται ἀπ' ἐδῶ ἢ κατάκρισις εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δίδομεν τὴν αἰτίαν.

Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ ζῶμεν ἔτσι καὶ νὰ δεικνύωμεν τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ὥστε αὐτοὶ ποῦ μᾶς βλέπουν νὰ ἀναπέμπουν ὕμνους εὐλογίας πρὸς τὸν Κύριον Θεόν. Καθ' ὅσον ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, θέλει νὰ δοξάζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσθέτει κάτι εἰς τὴν δόξαν του, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσωμεν ἀφορμὴν, ὥστε νὰ μᾶς ἀξιώσῃ μεγαλυτέρας εὐνοίας του. «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ». Βλέπεις πῶς ἐπιβάλλει πατρικὴν τιμωρίαν, ἢ ὁποία εἶναι περισσότερο σωφρονισμὸς παρὰ τιμωρία; Διότι ἦτο πατήρ, καὶ μάλιστα φιλόστοργος πατήρ, καὶ δὲν ἠθέλε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τιμωρίαν ποῦ ἠξίωσεν, ἀλλ' αὐτὴν ποῦ θὰ ἐμπόδιζε τὴν πρόοδον τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο, λέγει, σὲ καταδικάζω μὲ δουλείαν, οὕτως ὥστε νὰ τὴν ἐνθυμῆσαι διαρκῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Ἔπειτα λέγει, «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰάφεθ τὴν γενεὰν καὶ ἃς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν ἃς γίνῃ δοῦλος αὐτοῦ»⁴⁴. Μεγίστη πάλιν εἶναι ἡ εὐλογία αὐτή, ὥσάν νὰ ἔχῃ κάποιον κρυμμένον θησαυρόν. Διότι λέγει «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὴν γενεὰν τοῦ Ἰάφεθ».

Οὐκ ἂν τις ἀμάριτοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας
 τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τὴν
 προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνό-
 ματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον πολλῶ μᾶλλον ὁ δίκαιος
 5 οὗτος οὐκ ἂν ἀπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσαιο. Διὰ
 γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο
 λαῶν αἰνίτισθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλήσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ
 Σῆμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ,
 καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ,
 10 τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν
 τοῦτο προμηνύουσαν· «Πλατύναι γάρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς τῷ
 Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σῆμ». Τοῦ-
 το ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ
 τοῦ εἰπεῖν, «Πλατύναι», τὰ ἔθνη πάντα ἡνοίξατο· διὰ δὲ τοῦ
 15 εἰπεῖν, Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σῆμ, ὅτι τῶν
 τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέν-
 των τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλάνουσαν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναάν
 παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἷας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς
 20 ἀμοιβάς, καὶ πόσῃν ἐκείνος διὰ τῆς προπειθείας ἑαυτοῦ κατε-
 οκέδασε τὴν αἰμίαν. Ταῦτα διηγεκῶς ἔχουμεν ἐπιγεγραμμένα
 τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γε-
 νέσθαι δυνηθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης
 καὶ τῆς προπειθείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησὶ, «Νῶε
 25 μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τρικόσια πενήκοντα· καὶ ἐγένοντο
 πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἑννακόσια πενήκοντα ἔτη, καὶ ἀπέθα-
 νε». Μὴ νομίσης δὲ τοῦτο ἀπλῶς ἐκσημῆσθαι τὴν θείαν
 Γραφήν, ἀλλ' ὄρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν,
 ὅτι οὔτε ἀδείας ἀρέσεως ἀπολαύσας καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐ-
 30 τῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας
 ἠρέσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ Γραφή, ὅτι ἐτέ-
 ρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατὴρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὴν προφητεύσῃ μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ, πολὺ περισσότερο ὁ δίκαιος αὐτός δὲν ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλησὶν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σῆμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλησὶν τῶν ἔθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἢ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει· «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἄς κατοικήσῃ αὐτός εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιηθῆ εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δὲ «Ἄς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπῆλυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἄς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσῃν ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτὸν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς χαραγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὔτως ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τριακόσια πενήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἑννεακόσια πενήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»⁴⁶. Μὴ νομίσης, ὅτι ἐπεσήμανεν αὐτὸ ἀπλῶς ἢ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεῦει ἡ Γραφή ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία.

Οὐκ ἂν τις ἁμάρτιοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας
 τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τὴν
 προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνό-
 ματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον· πολλῶ μᾶλλον ὁ δίκαιος
 5 οὗτος οὐκ ἂν ἀπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. Διὰ
 γὰρ τῶν εὐλογιῶν τοῦτων, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο
 λαῶν ἀντίτιθεσθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλήσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ
 Σῆμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ παιριάρχης Ἀθραάμ,
 καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ,
 10 τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν
 τοῦτο προμηθύουσαν «Πλατύναι γὰρ», φησί, «ὁ Θεὸς τῷ
 Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σῆμ». Τοῦ-
 το ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ
 τοῦ εἰπεῖν, «Πλατύναι», τὰ ἔθνη πάντα ἠροῖξαιτο· διὰ δὲ τοῦ
 15 εἰπεῖν, Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σῆμ, ὅτι τῶν
 τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέν-
 των τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλανσιν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναάν
 παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἷας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς
 20 ἀμοιβὰς, καὶ πόσην ἐκείνος διὰ τῆς προπαιτείας ἑαυτοῦ κατε-
 σκέδασε τὴν ἀτιμίαν. Ταῦτα διηρεκῶς ἔχωμεν ἐπιγεγραμμένα
 τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γε-
 νέσθαι δυναθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης
 καὶ τῆς προπαιτείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησί, «Νῶε
 25 μετὰ τὸν κατακλυσμόν ἔτη τριακόσια πενήκοντα· καὶ ἐγένοντο
 πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἐννακόσια πενήκοντα ἔτη, καὶ ἀπέθανε».
 Μὴ νομίσης δὲ τοῦτο ἀπλῶς ἐκοιμήσασθαι τὴν θείαν
 Γραφήν, ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν,
 ὅτι οὐτε ἀδείας ἀνέσεως ἀπολαύσας καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐ-
 30 τῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας
 ἠρέσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ Γραφή, ὅτι ἐτιέ-
 ρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατήρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὴν προφητευσίαν μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμόν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ, πολὺ περισσότερο ὁ δίκαιος αὐτὸς δὲν ἔδωσεν ἀπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σῆμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλησίαν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σῆμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλησίαν τῶν ἔθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει: «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἄς κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιηθῆται εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ «Ἄς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δὲ «Ἄς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σῆμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπήλαυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἄς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσῃν ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτὸν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς караγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμόν τριακόσια πεντήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἐννεακόσια πεντήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»⁴⁵. Μὴ νομίσης, ὅτι ἐπεσήμανεν αὐτὸ ἀπλῶς ἡ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεύει ἡ Γραφή ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία.

Ἐπιεῦθεν πάλιν λογιζοῦν τοῦ Χάμ τὴν πολλὴν ἰαύτην ἀ-
 κολασίαν, διὸ οὕτε τὸν πατέρα ὁρῶν ἰσοαύτην ἐπιδεικνύμενον
 ἐγκράτειαν ἐσωφρονίζειο, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τῷ γεγεννηκότι
 ἅπαντα διεπράτειο. Διὸ καὶ εἰκότως ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος
 5 τῇ δουλείᾳ κατεδικάζειο, ἵνα χαλινῶν ἔχη τῆς μοχθηρᾶς προ-
 αιρέσεως. Εἴτα ἐπιεῦθεν διηγουμένη ἡ θεία Γραφή τοὺς ἐκ
 τῶν παίδων τεχθέντας, φησί «Χάμ δὲ ἐγέννησε τὸν Χοῦς»
 καὶ πάλιν «Χοῦς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Οὗτος ἤρξατο
 εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγὸς ἐναντίον
 10 Κυρίου». Καὶ τινες μὲν φασὶ τὸ «Ἐναντίον Κυρίου», ἀντὶ
 τοῦ ἐναντιούμενος τῷ Θεῷ· ἐγὼ δὲ οὐχ ἠγοῦμαι τοῦτο αἰνί-
 τεσθαι τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλ' οὐκ ἰσχυρὸς τις ἦν καὶ ἀν-
 δρεῖος. Τὸ δὲ ἀπέναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὑπ' αὐ-
 τοῦ παραχθείς, ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενος τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογίαν,
 15 ἢ οὐκ ἤμελλεν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ θανατῶσθαι, ὡς τοιοῦτον
 παραγαγὼν καὶ δείξας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν
 μιμούμενος τὸν πρόγονον, καὶ οὐκ εἰς δέον χρῆσάμενος τοῖς
 τῆς φύσεως προτερήμασιν, ἕτερον δουλείας ἐφεῦρε τρόπον
 καὶ ἄρχων καὶ βασιλεὺς γενέσθαι ἐπεχείρησε. Βασιλεὺς γὰρ
 20 οὐκ ἂν γένοιτό ποτε μὴ ὄντων τῶν ἀρχομένων. Αὕτη δὲ δσ-
 κεῖ μὲν μᾶλλον ἐλευθερία εἶναι δουλεία δὲ ἐστὶ χαλεπωτάτη
 ἐν ἐλευθερίας τάξει, ὅσοι καὶ τῶν ἐλευθέρων κρατεῖ. Καὶ
 ὅρα τὴν πλεονεξίαν, ὅσα ποιεῖ ὅρα τοῦ σώματος τὴν ἰσχὺν
 οὐ μένουσαν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐ-
 25 φριεμένην, καὶ τῆς δόξης ὀρεγομένην. Οὐ γὰρ ὡς προϊσιτάμε-
 νος αὐτῶν, ὑπέτασεν, ἀλλὰ καὶ πόλεις ᾤκοδόμησεν, ἵνα ἄρχῃ
 τῶν πολεμίων. Ἐκεῖθεν γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης
 ἐξῆλθεν ὁ Ἀσσοῦρ, καὶ ᾤκοδόμησε τὴν Νινευί.

Σκόπει μοι πάλιν ἐνιαῦθα, πῶς οὐδὲν λυμαίνεται τὴν ἡ-
 30 μετέραν φύσιν ἢ κακία τῶν προγόνων. Οὗτοι γὰρ οἱ Νινευῖται,

46. Γεν. 10, 6.

47. Γεν. 10, 8-9.

48. Γεν. 10, 11.

Ἄπ' ἐδῶ πάλιν νά σκέπτεσαι τὴν πολλὴν ἀκολασίαν τοῦ Χάμ, διότι δὲν ἐσωφρονίζετο, ἂν καὶ ἔβλεπε τὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' ἔκανε τὰ πάντα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὀλόκληρον τὸ γένος του κατεδικάσθη εἰς τὴν δουλείαν, διὰ νά τὴν ἔξη ὡς καλινὸν εἰς τὴν μοχθηράν του γνῶμην. Ἐπειτα ἡ ἀγία Γραφή διηγουμένη ἐν συνεχείᾳ αὐτοὺς ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοὺς παῖδας λέγει· «Χάμ δὲν ἐγέννησε τὸν Χούς»⁴⁶. Καὶ πάλιν· «Ὁ Χούς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος γίγας εἰς τὴν περιοχὴν του. Αὐτὸς ἦτο ἀνδρεῖος κυνηγὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁴⁷. Καὶ μερικοὶ μὲν λέγουν τὸ «Ἐναντίον Κυρίου» ἀντὶ τοῦ ἑναντιούμενος πρὸς τὸν Θεόν'. Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι δὲν ὑπαινίσσεται αὐτὸ ἡ ἀγία Γραφή, ἀλλὰ ὅτι ἦτο κάποιος ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρεῖος. Τὸ δὲ «ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ», ἀντὶ νά εἶπῃ, ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη, ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔλαβεν τὴν εὐλογίαν, ἢ ὅτι ἐπρόκειτο νά θαυμάζεται ὁ Θεὸς μέσῳ αὐτοῦ, διότι ἐδημιούργησε καὶ ἀνέδειξε τέτοιον ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἐμιμήθη τὸν πρόγονον καὶ δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ φυσικά του προσόντα, ὅπως ἔπρεπεν, ἐφεῦρεν ἄλλον τρόπον δουλείας καὶ ἐπεχείρησε νά γίνῃ ἄρχων καὶ βασιλεύς. Καθ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ βασιλεύς, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐξουσιαζόμενοι. Αὐτὴ φαίνεται μᾶλλον ὡς ἐλευθερία, ἀλλὰ εἶναι χειρίστη δουλεία εἰς κατάστασιν ἐλευθερίας, διότι ἐξουσιάζει καὶ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Καὶ πρόσεξε πόσα κάνει ἡ πλεονεξία, πρόσεξε ὅτι ἡ δύναμις τοῦ σώματος δὲν περιορίζεται εἰς τὰ σύνορά της, ἀλλὰ πάντοτε ρέπει πρὸς τὰ περισσότερα καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν. Καθ' ὅσον δὲν ἐξουσίαζεν αὐτοὺς ὡς ἡγεμῶν ἀλλὰ καὶ πόλεις ἔκτιζε, διὰ νά ἐξουσιάσῃ καὶ τοὺς ἐχθρούς. Διότι λέγει· «Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐκείνην ἀνεχώρησεν ὁ Ἀσσοῦρ καὶ ἔκτισε τὴν Νινευί»⁴⁸.

Πρόσεξε πάλιν ἐδῶ, πῶς εἰς τίποτε δὲν μᾶς βλάπτει ἡ κακία τῶν προγόνων. Διότι αὐτοὶ οἱ Νινευῖται ἀποκτήσαντες

οί τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπισπασάμενοι, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου ἀνακαλεσάμενοι, οἳτοι μὲν πρότερον ἔσχον προπάτορα τὸν Χάμ, τὸν πατριολίαν ἐκείνον· ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ αὐθάδη, 5 ἔγγονον ἐσχηκότα τὸν Ἀσοούρ. Λέγονται δὲ ἴσως καὶ ἕτεροι γεγενῆσθαι ἐν αὐτοῖς βλάκες καὶ διατεθριμμένοι, καὶ τὸν ὕγρον καὶ διαρρέοντα ζῶντες βίον, μέθη καὶ γέλωτι καὶ κώμοις καὶ χλευασίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότιες· ἀλλ' ἐπειδὴ ἠβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάσθαι, οὐδὲν αὐτοὺς 10 ἐλυμήνατο τῶν προγόνων ἡ κακία, ἀλλὰ τοσαύτην ἐφελκύσατο τὴν ἄνωθεν ροπὴν, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἄδεσθαι αὐτῶν τὸ τῆς μετανοίας κατόρθωμα.

Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μαθόντες ὡς οἷτε κακία προγόνων ἡμᾶς λυμαίνεται, ἐὰν νήφειν βουλώμεθα, οἷτε ἀρειῆ προγόνων ὠφελῆσαι ἡμᾶς τι δύναται, ἐὰν 15 ραθυμῶμεν, πολλὴν οπουδὴν ποιώμεθα τῆς ἀρειῆς ἀνιέχεσθαι καὶ ἐθγνώμονα προαίρεσιν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τῆς αὐτῆς εὐλογίας τῷ Σῆμ καὶ τῷ Ἰάφεθ ἀπολαύσωμεν καὶ τῆς κατάρτας καὶ τῆς δουλείας, ἣν ὁ Χαναὰν ἐδέξατο, ἐλευθερωθῶμεν καὶ 20 μὴ γενώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν κησάμενοι, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 25 Ἀμήν.

τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας των καὶ ἀνακαλέσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, αὐτοὶ μὲν προηγουμένως εἶχον προπάτορα τὸν Χάμ ἐκεῖνον ποῦ διέσυρε τὸν πατέρα του, ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ ὑπερόπτην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἕγγονον τὸν Ἄσσοῦρ. Ἀναφέρονται δέ, ὅτι ὑπῆρξαν Ἰσως καὶ ἄλλοι μεταξὺ αὐτῶν ἀνόητοι καὶ κομψευόμενοι ποῦ ἔζων εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν μέθην, τὸν γέλωτα, τὴν ἀσέλγειαν καὶ εἰς τοὺς χλευασμούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ ἐπιδείξουν ἀκριβῆ μετάνοιαν, δὲν τοὺς ἔβλαπεν ἡ κακία τῶν προγόνων ἀλλὰ τὴν βοήθειαν ἔλαβον ἐκ τῶν ἄνω, ὥστε μέχρι τώρα νὰ ἐγκωμιάζονται τὸ κατόρθωμα τῆς μετανοίας των.

Αὐτοὺς λοιπὸν νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀφοῦ μάθωμεν, ὅτι οὔτε ἡ κακία τῶν προγόνων μας θὰ μᾶς βλάβῃ, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν, οὔτε ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων δύναται νὰ μᾶς ὠφελήσῃ, ἐὰν ἀδιαφορῶμεν, νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ πολὺν κόπον τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν καλὴν διάθεσιν, οὔτως ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδίαν εὐλογίαν μὲ τὸν Σὴμ καὶ τὸν Ἰάφεθ καὶ νὰ ἀπελευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάραν καὶ τὴν δουλείαν ποῦ ἐδέχθη ὁ Χαναάν καὶ νὰ μὴ γίνωμεν δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν, νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ

(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χειλὸς ἓν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν».

1 Ἰδοὺ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν λοιπὸν τῆς ἀγίας ἱστο-
5 σαρακοσιῆς, καὶ τῆς νησιείας διηγήσαμεν τὸν πλοῦν, καὶ
πρὸς τὸν λιμένα λοιπὸν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατηγήσαμεν.
Ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦτο ραθυμήσωμεν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πολλῶ
πλείονα τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξώμεθα. Ἐ-
πεὶ καὶ οἱ κυβερνήται, ἐπειδὴν μωρία διαβάτες πελάγη,
10 πεπληρωμένων ἀπὸ τῶν ἰστίων, καὶ τῶν φροσίων εἰς
ὑψος ἐγκειμένων, εἰς λιμένα εἰσιέναι μέλλουσι, τότε μάλιστα
πολὺν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν φρονίδα ἔχουσι, μήπου σκοπέλω-
σιν ἢ πέτρα προσεῖξάν τινι τὸ πλοῖον ἀνόνητον ἀπὸ τῶν
προλαβόντων πόνον γενέσθαι παρασκευάσῃ. Οὕτω καὶ οἱ δρο-
15 μεῖς ποιῶσιν ὅταν πρὸς τὸ τέλος τῶν σταδίων φθάσωσι,
τότε μᾶλλον εὐτονώτερον τὸν δρόμον ἐπιδείκνυνται, ὥστε
τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν, καὶ τῶν θραβείων ἀξιοθῆναι. Καὶ
ἀθληταὶ δὲ μετὰ μωρία παλαίσματα καὶ τὰς νίκας, ὅταν τὴν
περὶ τοῦ στεφάνου παλαίωσι πάλην, πλείονα τὸν ἀγῶνα ἐπι-
20 δείκνυνται, ἵνα τὸν στεφάνον λαβόντες οὕτως ἐξέλθωσι.

Καθάπερ οὖν κυβερνήται καὶ δρομεῖς καὶ ἀθληταί, τότε
μᾶλλον τούτων ἕκαστος τὴν σπουδὴν ἐπιτείνει καὶ τὴν ἀ-
γρυπνίαν, ὅταν πρὸς τῷ τέλει γένωνται, τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
πον καὶ ἡμᾶς προσήκει, ἐπειδὴ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην
25 ἑβδομάδα ἐφθάσαμεν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, νῦν μάλιστα καὶ
τῆς νησιείας τὸν δρόμον ἐπιτεῖναι καὶ τὰς εὐχὰς εὐτονωτέ-
ρας ποιῆσθαι καὶ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν
ἡμαρτημένων ἐπιδείξασθαι καὶ τὴν περὶ τὰς ἀγαθὰς πρά-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ

(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓν στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν».

1. Καὶ ἰδοὺ λοιπὸν, πὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπλεύσαμεν τὴν διαδρομὴν τῆς νηστείας καὶ ἐφθάσαμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λιμένα. Ἄλλὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσωμεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀντιθέτως νὰ φροντίσωμεν καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσωμεν ἀκόμη περισσότερο. Διότι καὶ οἱ κυβερνῆται, ὅταν περάσουν ἀναρίθμητα πελάγη καὶ ἐνῶ τὰ πανιὰ εἶναι ἀνοιγμένα καὶ ἀρκετὸν τὸ ὕψος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ πρόκειται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν λιμένα, τότε προσέχουν καὶ ἀγωνίζονται πολὺ περισσότερο, οὕτως ὥστε νὰ μὴ προακρούσῃ τὸ πλοῖον εἰς κάποιον σκόπελον ἢ πέτραν καὶ κἀνῆ τὸν προηγούμενον κόπον ἀνώφελον. Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ δρομεῖς. Ὅταν φθάσουν πρὸς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς, τότε τρέχουν ἀκόμη περισσότερο, οὕτως ὥστε νὰ φθάσουν πρῶτοι εἰς τὸ τέρμα καὶ νὰ ἀξιωθοῦν τῶν βραβείων. Καὶ οἱ ἀθληταὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ νίκας, ὅταν δίδουν τὴν μάχην διὰ τὸν στέφανον, διὰ νὰ τὸν κερδίσουν καὶ νὰ φύγουν ἐστεφανωμένοι, ἀγωνίζονται ἀκόμη περισσότερο.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ κυβερνῆται, οἱ δρομεῖς καὶ οἱ ἀθληταὶ φροντίζουν καὶ ἐπαγρυπνοῦν περισσότερο, ὅταν πλησιάζουν πρὸς τὸ τέρμα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἑβδομάδα, πρέπει τώρα κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν καὶ νὰ αὐξήσωμεν τὰς προσευχὰς καὶ νὰ ἐξομολογηθῶμεν δι' ὅσα ἡμαρτήσαμεν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅλας τὰς καλὰς πράξεις, τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην,

ξεις ἐργασίαν, ἐλεημοσύνην δαφιλή, ἐπιείκειαν, πραότητα, τὴν ἄλλην ἄπασαν ἀρετὴν, ἵνα μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων εἰς τὴν κυρίαν φθάσαντες ἡμέραν τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ἀπολαύσωμεν.

- 5 Μεγάλην δὲ καλοῦμεν τὴν ἐβδομάδα, οὐκ ἐπειδὴ πλέον ἔχει τὸ μῆκος τῶν ὥρων, καὶ γὰρ εἰσὶν ἕτεροι πολλῶ μείζους ὥρας ἔχουσαι οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους ἡμέρας ἔχει, καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς καὶ ταύτη καὶ ταῖς ἄλλαις πάσαις. Τίνος οὖν ἔνεκεν μεγάλην ταύτην καλοῦμεν; Ἐπειδὴ μεγάλα
- 10 τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθὰ. Ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσθέσθη, κατὰρα ἀνηρέθη, τοῦ διαδόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκευὴ αὐτοῦ διηρπάγη, Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους γέγονεν, οὐρανὸς θάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις
- 15 συνειμίγησαν, τὰ διεστῶτα συνήφθη, ὁ φραγμὸς περιηρέθη, τὸ κλειθρον ἀνηρέθη, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο τοίνυν μεγάλην τὴν ἐβδομάδα καλοῦμεν, ἐπειδὴ τοσοῦτον πλήθος δωρεῶν ἡμῖν ἐν αὐτῇ κεχάριται ὁ Δεσπότης. Διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ τὴν
- 20 νησιεῖαν ἐπιτείνουσι καὶ ἀγρυπνίας καὶ παννυχίδας ἱεράς, καὶ ἐλεημοσύνας ἐπιδείκνυνται, δεικνύντες δι' ὧν πράττουσι τὴν τιμὴν, ἣν περὶ τὴν ἐβδομάδα ἔχουσιν. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης τοσαῦτα ἐν αὐτῇ ἡμῖν ἀγαθὰ ἐδώρησατο, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμᾶς προσήκει, δι' ὧν δυνάμεθα, τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν
- 25 ἐπιδείκνυσθαι;

Καὶ γὰρ καὶ οἱ βασιλεῖς, δι' ὧν ποιοῦσι καὶ αὐτοί, δηλοῦσιν ὅσον ἔχουσι τὸ θάῤῥμα τούτων τῶν σεπιῶν ἡμερῶν, κελεύσαντες ἐκεχειρίαν ἅπαντας ἔχειν τοὺς τὰ πολιτικὰ οἰκονομοῦντας πράγματα καὶ τῶν δικαιοηθῶν τὰς θύρας

30 ἀποκλείειν καὶ πᾶν εἶδος μάχης καὶ φιλονεικίας ἐλαύνεσθαι, ἵνα μετὰ πολλῆς ἡσυχίας καὶ γαλήνης ἐξῆ πρὸς τὴν τῶν

τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραΰτητα καὶ κάθε ἄλλην ἀρετὴν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ φθάσωμεν μαζὶ μὲ αὐτὰ τὰ κατορθώματα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου.

Ὁνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέρας ὥρας, διότι ὑπάρχουν ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν πολὺ περισσοτέρας ὥρας. Οὕτε ἐπειδὴ ἔχει περισσοτέρας ἡμέρας, διότι καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι καὶ αὐτὴ ἔχουν τὸν ἴδιον ἀριθμὸν ἡμερῶν. Διατί λοιπὸν ὀνομάζομεν αὐτὴν μεγάλην; Ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατ' αὐτὴν, εἶναι δι' ἡμᾶς μεγάλα καὶ ἀνέκφραστα. Διότι κατ' αὐτὴν κατέπαυσεν ὁ μακροχρόνιος πόλεμος, ἐνίκηθη ὁ θάνατος, ἡ κατάρα ἐξηφανίσθη, ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου κατελύθη, ἠρπάγησαν οἱ αἰχμάλωτοί του, ἔγινεν ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ οὐρανὸς ἔγινε κατοικήσιμος, οἱ ἄνθρωποι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὰ χωρισμένα ἠνώθησαν, ὁ φραγμὸς ἦρθη, ἡ κλείς ἀφηρέθη, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἰρηνοποίησεν τὰ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ εἰς τὴν γῆν ὄντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὀνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ἐπειδὴ δηλαδὴ κατ' αὐτὴν ὁ Κύριος μᾶς ἐχάρισεν πλῆθος ἀπὸ δωρεάς. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἐντείνουσι τὴν νηστείαν, τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὰς ἱεράς διανυκτερεύσεις καὶ ἐλεημοσύνην κάνουν, διὰ νὰ δείξουν μὲ τὰς πράξεις των τὴν τιμὴν, πὺ ἀποδίδουν εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα. Διότι, ἔὰν ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάρισε κατ' αὐτὴν τόσα ἀγαθὰ, πῶς δὲν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποδείξωμεν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν μὲ ὅ,τι ἠμποροῦμεν;

Καθ' ὅσον καὶ οἱ βασιλεῖς μὲ τὰς πράξεις των φανερώουν, πόσον θαυμάζουσι αὐτὰς τὰς ἀγίας ἡμέρας μὲ τὸ νὰ διατάσσουσιν πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν νὰ ἔχουν ἀργίαν καὶ νὰ κλείουσι τὰς θύρας τῶν δικαστηρίων καὶ νὰ ἀπομακρύνουσιν κάθε εἶδος διαφορᾶς καὶ φιλονεικίας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν μὲ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ γαλήνην νὰ σπεύδωμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ.

πνευματικῶν κατορθῶσιν ἐπείγεσθαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰέραν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυνται. Τοὺς τὸ δεσπο-
 τήριον οἰκοῦντας ἀφιᾶσι τῶν δεσμῶν καὶ κατὰ δύναμιν ἀν-
 θρωπίνην μιμουῦνται τὸν ἐναντῶν Δεσπότην. Καθάπερ γὰρ
 5 αὐτός, φησί, τοῦ χαλεποῦ δεσποτηρίου τῶν ἁμαρτημάτων
 ἡμᾶς ἀνήσει καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν παρέχει τὴν ἀπόλαυ-
 σιν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμᾶς, φησί, προσήκει οἷς δυ-
 νάμεθα μιμητὰς γενέσθαι τῆς τοῦ Δεσπότητος φιλανθρωπίας.
 Ἴδετε πῶς διὰ πάντων ἕκαστος ἡμῶν δείκνυσι τὴν αἰδῶ
 10 καὶ τὴν τιμὴν, ἣν περὶ τὰς ἡμέρας ἔχομεν τὰς τῶν τοσοούτων
 ἀγαθῶν προξένους ἡμῖν γεγενημένας; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ,
 νῦν μᾶλλον, εἰ καὶ ποτε ἄλλοιτε, πάντα λογισμὸν βιωτικὸν
 ἀπωσάμενοι, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα καθαρὸν καὶ διεγρη-
 γερμένον ἔχοντες, οὕτως ἐνιαῦθα παραγενώμεθα καὶ μη-
 15 δεῖς εἰσιῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν βιωτικὰς ἐπιουρέσθω φρον-
 τίδας, ἵνα ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν λαθῶν, οὕτως οἷ-
 καδε ἐπανέλθῃ.

Φέρε οὖν πάλιν τὴν συνήθη τραπέζαν ὑμῖν παραδῶμεν,
 καὶ ἐκ τῶν πρόοφαιον ἀναγνωσθέντων παρὰ τοῦ μακαρίου
 20 Μωϋσέως ἐστιτιάσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, αὐτὰ τὰ ἀνε-
 γνωσμένα εἰς μέσον ὑμῖν προθέντες, δείκνῦντες τῆς θείας
 Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν. Ἐπειδὴ γὰρ τέλος ἐπέθηκε τῇ διη-
 γήσει τῇ κατὰ τὸν Νῶε, ἐκ τοῦ Σῆμ λοιπὸν ἤρξατο τῆς γε-
 νεαλογίας, καὶ φησι, «Καὶ τῷ Σῆμ ἐγεννήθησαν καὶ αὐτῷ
 25 πατρὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἐβερ, ἀδελφῶ Ἰάφεθ τοῦ μεί-
 ζονος υἱοῦ. Εἶτα τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων ποιησάμενός
 φησι, «Καὶ τῷ Ἐβερ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί· ὄνομα τῷ ἐνὶ
 Φαλέκ, διὲν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ». Σκόπει
 πῶς τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχνέντιος ἐναπέθειο τοῦ μέλλοντος
 30 ἔσεσθαι μετ' οὐ πολὺν σημείου τὴν πρόγνωσιν, ἵν' ὅταν ἴδῃς
 εἰς ἔργον τὸ προᾶγμα ἐξελθόν, μηκέτι ξενισθῆς ὁρῶν ἄνωθεν
 τοῦτο τὴν προσηγορίαν τοῦ παιδὸς προμηνήσουσαν. Μετὰ γὰρ

1. Γεν. 10, 21.

2. Γεν. 10, 25.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμοῦνται ἀκόμη περισσότερο. Αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς ἀποφυλακίζουν καὶ μιμοῦνται, ὅσον ἀνθρωπίνως εἶναι δυνατόν, τὸν Κύριόν των. Ὅπως δηλαδὴ, λέγει, ἐκεῖνος μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ φοβερόν δεσμωτήριο τῆς ἁμαρτίας καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν μυρίων ἀγαθῶν, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει ὅσον ἠμποροῦμεν νὰ μιμούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Εἶδατε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ὃ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ἀποδεικνύει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν δεικνύομεν πρὸς τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρόξενοι τόσων ἀγαθῶν πρὸς ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, ἀφοῦ ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν σκέψιν καὶ ἔχοντες τὸν λογισμὸν σας καθαρὸν καὶ ἄγρυπνον νὰ ἔλθετε ἔτσι ἐδῶ, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μαζὶ μὲ τὰς βιωτικὰς φροντίδας, οὕτως ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ παραθέσωμεν πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν καὶ νὰ προσφέρωμεν τροφήν εἰς τὴν ἀγάπην σας ἀπ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν καί, ἀφοῦ συζητήσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν, ν' ἀποδείξωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτελείωσε τὴν διήγησιν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε ἤρχισε τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τὸν Σῆμ καὶ λέγει, «Καὶ ὁ Σῆμ, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰάφεθ, ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ ἀνεδείχθη ὁ γενάρχης τῶν υἱῶν Ἐβερ»¹. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀναφέρει τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων, λέγει, «Καὶ ὁ Ἐβερ ἀπέκτησε δύο υἱοὺς· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς ἦτο Φαλέκ, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διεσάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὅλην τὴν γῆν»². Πρόσεχε πῶς ἔκανε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος τὴν πρόγνωσιν τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον θὰ συνέβαινεν μετὰ ἀπ' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ μὴ παραξενευθῆς, ὅταν αὐτὸ τὸ γεγονός πραγματοποιηθῇ, ἀφοῦ γνωρίζεις, ὅτι τοῦτο τὸ ὑπεδήλωνε τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου. Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὸν κατάλογον τῶν ἐκ τούτων γεν-

τὸ ποιῆσασθαι τῶν ἐξῆς γεγενημένων ἐκ τούτων τὸν κατά-
 λογόν, φησὶν· «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἓν, καὶ φωνὴ μία
 πᾶσιν»· οὐδὲ περὶ τῆς γῆς λέγουσα, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν ἀν-
 θρώπων γένους, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι μίαν γλῶσσαν ἅπασα
 5 ἡ τῶν ἀνθρώπων εἶχε φύσις. «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ», φησί,
 «χεῖλος ἓν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν». Χεῖλος ἓν, τὴν λαλίαν φησι,
 καὶ φωνὴν πάλιν τὸ αὐτὸ, ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁμόφωνοι καὶ ὁμό-
 γλωσσοι πάντες ἦσαν. Καὶ ὅτι περὶ λαλιᾶς εἴρηται τὸ, «Καὶ
 ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἓν», ἄκουε τῆς Γραφῆς ἀλλαχοῦ λε-
 10 γούσης, «Τὸς ἀσιπιδῶν ἔπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν». Οὕτως οἶδεν
 ἡ Γραφή τῷ τοῦ χεῖλους ὄνοματι τὴν λαλίαν προσαγορεύειν.
 «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινήσει αὐτοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν, εἶδρον
 πεδίον ἐν γῆ Σενναὰρ, καὶ κατώκησαν ἐκεῖ».

2. Ὅρα πῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἀνέχεται ἴσασθαι
 15 ἐπὶ τῶν οἰκειῶν ὄρων, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐφιεμένη δρέ-
 γεται τῶν μειζόνων. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ μάλιστα ἀπόλλυται
 τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς οἰκείας φύσεως
 ἐπιγινώσκειν τὰ μέτρα, ἀλλ' αἰεὶ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι,
 καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φαντάζεσθαι. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ περὶ
 20 τὰ τοῦ κόσμου ἐπισημένοι πράγματα, ἐπειδὴν πολλὴν περιθάλ-
 λονται πλοῦτιον καὶ δυναστείαν, ὥσπερ ἐπιλανθανόμενοι τῆς
 οἰκείας φύσεως, μέχρι τοσοῦτου εἰς ὕψος ἐπαίρεσθαι θού-
 λονται, μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα κατενεχθῶσι. Καὶ
 τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἐφ' ἐκάστης συμβαῖνον ἡμέρας καὶ οὐδὲ
 25 ταύτη τοὺς λοιποὺς σωφρονιζομένους, ἀλλὰ πρὸς θραχὺ μὲν
 οὐσιελλομένους, ἀθρόον δὲ πάντων λήθην ποιουμένους καὶ
 πάλιν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις θαδίζοντας ὁδὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν
 κρημνὸν καταγομένους, ὅπερ καὶ νῦν ἐστὶν ἰδεῖν ἐπὶ τού-
 των γεγονός.

30 «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινήσει αὐτοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν, εἶ-
 ρον πεδίον ἐν γῆ Σενναὰρ καὶ κατώκησαν ἐκεῖ». Ὅρα πῶς
 κατὰ μικρὸν ἡμᾶς διδάσκει τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ ἄσταιον.

3. Ψαλμ. 139, 4.

4. Γεν. 11, 2.

νηθέντων λέγει «Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓνα στόμα καὶ ὠμίλουν μίαν γλῶσσαν». Δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ μᾶς διδάξη, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον μίαν γλῶσσαν. «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι», λέγει, «εἶχον ἓνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν». «Στόμα ἕν», ἐννοεῖ τὴν λαλίαν, καὶ «φωνὴν» πάλιν τὸ ἴδιον, διὰ νὰ εἶπη, ὅτι ὅλοι ἦσαν ὁμόφωνοι καὶ ὁμόγλωσσοι. Καὶ ὅτι διὰ τὴν γλῶσσαν εἶπε τό, «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓνα στόμα», ἄκουσε τὴν Γραφὴν ποῦ εἰς ἄλλο μέρος λέγει, «Δηλητήριον ἀσπίδων εἰς τὸ στόμα των»³. Ἔτσι γνωρίζει ἡ Γραφή νὰ λέγη διὰ τῆς λέξεως 'χείλη' τὴν ὀμίλιαν καὶ τὴν γλῶσσαν. «Καὶ ὅταν ἐξεκίνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη εὔρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σενὰρ καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ»⁴.

2. Βλέπεις πῶς δὲν ἀνέχεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ παραμένῃ εἰς τὰ ὄρια της, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσα πάντοτε τὰ περισσότερα ζητεῖ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ καταστρέφει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ νὰ μὴ θέλη δηλαδὴ νὰ γνωρίζῃ τὰ μέτρα τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ φαντάζεται τὰ ὑπεράνω τῆς φαντασίας του. Ἀπ' ἐδῶ καὶ αὐτοὶ ποῦ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ἐγκόσμια, ὅταν περιβάλλωνται μὲ πλοῦτον καὶ ἐξουσίαν, ὡσὰν νὰ λησμονοῦν τὴν φύσιν των, θέλουν νὰ φθάνουν εἰς τόσον ὕψος, διὰ νὰ καταλήξουν καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν βυθόν. Καὶ τὸ ἴδιο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίνει καθημερινῶς καὶ νὰ μὴ σωφρονίζωνται οἱ ὑπόλοιποι, ἀλλ' ἀφοῦ συνέλθουν δι' ὀλίγον, ἀμέσως λησμονοῦν τὰ πάντα καὶ βαδίζουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκείνους καὶ πίπτουν εἰς τὸν ἴδιον κρημνόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίνει εἰς αὐτούς.

«Καὶ ὅταν ἀνεχώρησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη εὔρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σενὰρ καὶ κατώκησαν ἐκεῖ». Βλέπε πῶς μᾶς διδάσκει ἡ Γραφή μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὴν ἄστατον γνώμην των. Ἐπειδὴ, λέγει, εἶδον τὴν

Ἐπειδὴ εἶδον, φησί, τὸ πεδίον, μειασιάντες καὶ καταλιπόν-
 τες τὴν προτέραν οἴκησιν, ἐκεῖ κατώκησαν. Εἰτά φησὶν· Εἶ-
 πεν ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίν-
 θους, καὶ ὀπιθήσωμεν αὐτὰς πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ
 5 πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλιος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. «Καὶ
 εἶπον· δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον,
 οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς
 ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς». Ὁ-
 ρα πῶς οὐκ εἰς δέον ἐκέχρηστο τῇ ὁμοφωνίᾳ, καὶ διὲν ἡ
 10 ματαιὰ τοῦ βίου τούτου βουλή γίνεται τῶν κακῶν ὑπόθεσις.
 «Δεῦτε», φησί, «ποιήσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπιθήσωμεν αὐτὰς
 πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφα-
 λιος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός». Σκόπει πάσῃ ἀσφάλειαν ἐπινοῆσαι
 βούλονται τῇ οἰκοδομῇ, οὐκ εἰδότες διὲν, «Ἐὰν μὴ Κύριος
 15 οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες
 αὐτόν». «Καὶ οἰκοδομήσωμεν», φησὶν, «ἑαυτοῖς πόλιν», οὐχ
 ὅτι Ἐεῶ, ἀλλ' Ἐεαυτοῖς. Ὁρα πόση τῆς κακίας ἡ ἐπί-
 ταισις· ἔναυλον ἔχοντες τὴν μνήμην τῆς πανωλεθρίας ἐκεί-
 νης, ἐπὶ τισαύτην μαρίαν ἐξώκειλαν. «Καὶ οἰκοδομήσωμεν»,
 20 φησὶν, «ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως
 τοῦ οὐρανοῦ». Τῷ ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ ἡ θεία Γραφή τῆς
 τόλμης αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ ἐβουλήθη.
 «Καὶ ποιήσωμεν», φησὶν, «ἑαυτοῖς ὄνομα». Εἶδες τὴν ρίζαν
 τῆς κακίας; Ἴνα, φησί, μνήμης διηρηκοῦς ἀπολαύσωμεν,
 25 Ἴνα εἰς τὸ διηρηκὲς ἔχωμεν μνημονεύεσθαι. Τοιαύτη ἡμῶν
 ἔσται ἡ προᾶξις καὶ τὸ ἔργον, ὡς μηδέποτε λήθη παραπεμ-
 φθῆναι. Καὶ τοῦτο ποιήσωμεν «Πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ
 προσώπου πάσης τῆς γῆς». Ὡς ἔτι, φησί, κατὰ ταῦτόν ἐ-
 σμεν, εἰς ἔργον ἀγάγωμεν τὸ δόξαν ἡμῖν, Ἴνα ἀδιάλειπτον
 30 μνήμην καταλίπωμεν ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς.

5. Γεν. 11, 3-4.

6. Ψαλμ. 126, 1.

παιδιάδα, ἀφοῦ ἔφυγαν καὶ ἄφησαν τὰς προηγουμένας κατοικίας των κατώκησαν ἐκεῖ. Ἔπειτα λέγει· Εἶπεν ὁ καθεὶς πρὸς τὸν πλησίον του. Ἐλᾶτε νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ ψήσωμεν αὐτὰς εἰς τὴν πυράν. Ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡσὰν λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην. «Καὶ εἶπον, ἐλᾶτε νὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή θὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν. Ἔτσι θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν»⁵. Βλέπε πῶς δὲν ἐχρησιμοποίησαν ὅπως ἔπρεπε τὴν συμφωνίαν τῆς γλώσσης καὶ ὅτι ἡ ματαία ἀπόφασις αὐτῆς τῆς ζωῆς γίνεται αἰτία τῶν κακῶν. «Ἐλᾶτε, λέγει, νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ τὰς ψήσωμεν εἰς τὴν πυράν. Καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡς λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην». Πρόσεξε πόσῃ ἀσφάλειαν θέλουν νὰ ἐπινοήσουν χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι «Ἐὰν δὲν οἰκοδομήσῃ ὁ Κύριος τὴν οἰκίαν, ματαίως ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομήσαντες αὐτήν»⁶. Καὶ θὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, λέγει, πόλιν, ὅχι ἰδιῶς διὰ τὸν Θεὸν ἀλλὰ «διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας». Βλέπε πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς κακίας. Ἄν καὶ εἶχον πρόσφατον τὴν μνήμην ἐκείνης τῆς καταστροφῆς, ὅμως ἔφθασαν εἰς τόσῃ κακίαν. «Καὶ νὰ οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή θὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν». Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἀγία Γραφή ἠθέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν ὑπερβολικὴν των τόλμην. «Καὶ νὰ ἀφήσωμεν», λέγει, «ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας εἰς τοὺς ἀπογόνους μας». Εἶδες τὴν ρίζαν τῆς κακίας; Διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμῶνται πάντοτε, λέγει, διὰ νὰ μνημονευώμεθα αἰωνίως. Τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἔργον μας, ὥστε οὐδέποτε θὰ λησμονηθῶμεν, καὶ θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο «πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς τὴν ἔκτασιν ὀλοκλήρου τῆς γῆς». Ἔως δτου, λέγει, θὰ εἴμεθα συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἃς πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀπόφασίν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἀφήσωμεν ἀνεξάλειπτον μνήμην εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Εἰσὶ πολλοὶ καὶ νῦν τοῦτους μιμούμενοι, καὶ ἀπὸ τοιού-
των πράξεων μνημονεύεσθαι βουλόμενοι, οἱ τὰς λαμπρὰς
οἰκοδομοῦντες οἰκίας, καὶ τὰ λουτρά, καὶ τὰς σιοάς, καὶ
τοὺς περιπάτους. Ἐὰν γὰρ καὶ τοῦτων ἕκαστον ἐρωτήσης
5 τίς ἐνεκεν ποιεῖ καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ ἰσοαύτην ἐπιδει-
κνυται χρημάτων δαπάνην εἰς οὐδὲν δέον, οὐδὲν ἕτερον ἀ-
κούσῃ, ἢ ταῦτα τὰ ρήματα, ὥστε τὴν μνήμην διηνεκῶς σώ-
ζεσθαι, καὶ ἀκούειν ὅτι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία καὶ τοῦ δεῖνος
ὁ ἀγρός. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μνήμης ἀξιούσθαι, ἀλλὰ μάλ-
10 λον κατηγορίας. Εὐθέως γὰρ τοῖς λόγοις τοῦτοις ἐπεισέρχε-
ται καὶ τὰ μυρίων κατηγοριῶν ἄξια ρήματα τοῦ δεῖνος τοῦ
πλεονέκτου, τοῦ ἄρπαγος, τοῦ χήρας καὶ ὀρφανοῦς γυμνώσαν-
τος. Οὐκ ἔστι τοίνυν τοῦτο μνήμης ἀπολαύειν, ἀλλὰ κατηγο-
ρίαις διηνεκῶς βάλλεσθαι καὶ μετὰ θάνατον σιηλιτεύεσθαι
15 καὶ τὰς τῶν ὀρώντων γλώττας ἀκονᾶν εἰς βλασφημίαν καὶ
κατηγορίαν τοῦ ταῦτα κησαμένου. Εἰ δὲ ὅλως μνήμης ἐρᾷς
διηνεκῶς, ἐγὼ σοι ὑποδείξω ὁδόν, δι' ἧς δυνήσῃ καὶ μνη-
μονεύεσθαι διὰ παντός, καὶ μετ' εὐφημίας πολλῆς καὶ πολ-
λήν σοι τὴν παρηγορίαν ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ παρέξεις.
20 Πῶς οὖν δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
καὶ τοῖς ἐγκωμίοις βάλλεσθαι καὶ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετὰ-
στασιν; Εἰ ταυτὶ τὰ χρήματα εἰς τὰς τῶν πενήτων διαρεί-
μης χεῖρας, ἀφείς τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς,
καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ τὰ θαλανεῖα. Αὕτη ἡ μνήμη ἀθάνατος,
25 αὕτη ἡ μνήμη μυρίων σοι θησαυρῶν πρόξενος γίνεται, αὕτη
ἡ μνήμη τοῦ φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων κουφίζουσα, πολλὴν
σοι τὴν παρηγορίαν προξενεῖ παρὰ τῷ Δεσπότῃ. Ἐνόησάν
γὰρ μοι καὶ αὐτὰ τὰ ρήματα, ἅπερ ἕκαστος μέλλει λέγειν,
τὸν ἐλεήμονα, καὶ φιλόανθρωπον, τὸν ἐπιεικῆ, τὸν χρηστὸν,
30 τὸν μετὰ πολλῆς δαφιλείας διανεύματα. «Ἐσκόρπισε γὰρ»,
φησί, «ἔδωκε τοῖς πένησιν ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς
τὸν αἰῶνα». Τοιοῦτον γὰρ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος σκορπι-

Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ καὶ τώρα θέλουν νὰ μνημονεύωνται μὲ τέτοιου εἴδους πράξεις μιμούμενοι ἐκείνους. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κτίζουν λαμπρὰς οἰκίας, λουτρά, στοὰς καὶ τοὺς τόπους τῶν περιπάτων. Διότι καὶ ἂν ἐρωτήσης κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτούς, διατί κοπιάζει καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ δαπανᾷ χωρὶς νὰ πρέπει τόσα χρήματα, δὲν θὰ ἀκούσης τίποτε ἄλλο παρά αὐτὰ τὰ λόγια, νὰ διατηρῆται δηλαδὴ συνεχῶς ἡ μνήμη καὶ διὰ νὰ ἀκούεται, ὅτι ἐκείνου εἶναι ἡ οἰκία καὶ ἐκείνου ὁ ἀγρός. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιον ἐνθυμήσεως, ἀλλὰ μᾶλλον κατηγορίας. Διότι ἀμέσως μὲ αὐτούς τοὺς λόγους προστίθενται καὶ ἄλλοι λόγοι πλήρεις κατηγοριῶν· τοῦ τάδε, τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ἄρπαγος, αὐτοῦ ποὺ ἐλήστευσε χήρας καὶ ὀρφανά. Δὲν εἶναι δυνατόν λοιπὸν αὐτὸ ν' ἀπολαμβάνῃ ἐνθυμήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως βάλλεται ἀπὸ διαρκεῖς κατηγορίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον σιγματίζεται καὶ ἀκονίζει τὰς γλώσσας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι βλέπουν νὰ βλασφημοῦν καὶ νὰ κατηγοροῦν αὐτὸν ποὺ ἀπέκτησεν αὐτά. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῆς διακαῶς νὰ μνημονεύεσαι πάντοτε θὰ σοῦ ὑποδείξω ἐγὼ τὴν ὁδόν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσης καὶ νὰ μνημονεύεσαι αἰωνίως καὶ μάλιστα μὲ πολλὴν εὐφημίαν καὶ νὰ ἔχῃς πολὺ θάρρος κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσης καὶ νὰ μνημονεύεσαι καθημερινῶς καὶ νὰ δοξάζεσαι καὶ μετὰ τὸν θάνατον; Ἐὰν διανείμῃς ἀμέσως τὰ χρήματά σου εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων, ἀφοῦ ἀφήσης τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ λουτρά. Αὕτη ἡ μνήμη εἶναι ἀθάνατος, αὕτη ἡ μνήμη γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν θησαυρῶν διὰ σέ, αὕτη ἡ μνήμη ἀνακουφίζουσα τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων, σοῦ προξενεῖ πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Διότι σκέψου καὶ αὐτούς τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ εἰπῇ ὁ καθείς μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὁ ἐλεήμων, ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἐπιεικής, ὁ ἀγαθός, αὐτὸς ποὺ διένειμε πλουσίως τὴν περιουσίαν του. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ θὰ μένη αἰωνίως»¹. Διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ὁ πλοῦτος. Ὅταν διαμοιράζεται,

ζόμενος μᾶλλον παραμένει· συνεχόμενος δὲ καὶ ἔνδον ἀποκλειόμενος καὶ τοὺς καιέχοντας συναπόλλυοι. «Ἐσκόρπισε γάρ», φησὶν, «ἔδωκε τοῖς πένησι». Ἄλλ' ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς· «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν μιᾷ
 5 ἡμέρᾳ τὸν πλοῦτον ἐσκόρπισε, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ εἰς πάντα τὸν αἰῶνα διαμένει καὶ τὴν μνήμην ἀθάνατον ἐργάζεται.

3. Εἶδες μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινομένην; Εἶδες μνήμην μεγάλων καὶ ἀπορρήτων γέμουσαν ἀγαθῶν; Διὰ
 10 τοιοῦτων οἰκοδομῶν μνημονεύεσθαι σπουδάζομεν. Αἱ γὰρ διὰ τῶν λίθων σὺ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελῆσαι δύνανται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ στήλης διηνεκοῦς ἡμῶν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καταβοῶσι. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοὶ ἔχοντες
 15 ἄπιμεν, ἀτιὰ δὲ καταλιπόντες ἐνταῦθα, οὐδὲ τῆς ψυχρῆς ἐκείνης καὶ ἀνονήτου παρ' αὐτῶν μνήμης ἀξιούμεθα· ἀλλὰ ταῖς μὲν κατηγορίαις θαλλόμεθα, ἡ δὲ προσηγορία μεθίσταται εὐθέως εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει ἀπὸ τούτου εἰς ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγειο τοῦ δεῖνος, αὔριον δὲ τοῦ
 20 δεῖνος καὶ μετὰ τὴν ἐξῆς πάλιν εἰτέρου. Καὶ ἀπατῶμεν ἐκόντες ἑαυτοὺς, νομίζοντες δεσποτεῖαν τινὰ κεκτηῖσθαι, οὐκ εἰδότες ὅτι μόνον τῆς χρήσεως ἀπολαύομεν καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοντες εἰτέροις τούτων παραχωροῦμεν· ὅτι γὰρ καὶ οἷς σὺ βουλόμεθα, τοῦτο τέως παρήμι. Ὅλως δὲ εἰ μνήμης ἐπιθυ-
 25 μεῖς καὶ τοῦτό σοι περισπούδαστον, ἄκουε πῶς αἱ χῆραι ἐμέμνηντο τῆς Ταθιδᾶς, καὶ πῶς τὸν Πέτρον περιεσιήκεισαν κλαίονσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν ὅσα ἡ Δορκάς. Εἶδες οἰκοδομὰς ἐμψύχους φωνὰς ἀφείσας, καὶ ἰσαύτην ἰσχὺν ἐχοῦσας, ὡς
 30 καὶ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν ἐπαναγαγεῖν; «Ἐπειδὴ γὰρ περιέ-

τότε περισσότερο παραμένει. Ὅταν ὅμως κρατῆται καὶ φυλάσσεται καλὰ μέσα, καταστρέφει καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν κατέχουν. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλὰ ἄκουσε καὶ τὰ ἐπόμενα· «ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ παραμένει αἰωνίως». Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας διένειμε τὸν πλοῦτον ἀλλ' ἡ ἀρετὴ του παραμένει αἰωνίως καὶ κάνει τὴν μνήμην ἀθάνατον.

3. Εἶδες μνήμην ποὺ διαρκεῖ αἰωνίως; Εἶδες μνήμην ἢ ὁποία γεμίζει μὲ μεγάλα καὶ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ; Μὲ τέτοιου εἶδους οἰκοδομὰς νὰ φροντίζωμεν νὰ μνημονεύμεθα. Διότι αἱ οἰκοδομαὶ μὲ τοὺς λίθους ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλὰ καὶ μᾶς κατηγοροῦν μὲ κραυγαλέαν φωνὴν ἀντὶ νὰ εἶναι αἰώνιος στήλη. Καὶ ἂν ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τέτοιου εἶδους ἀμαρτήματα, νὰ φύγωμεν, ἀφοῦ τὰ ἐγκαταλείψωμεν ἐδῶ καὶ νὰ μὴ ἀξιῶνωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν ψυχρὰν ἐκείνην καὶ ἀνώφελον ἀνάμνησιν. Τὸ μόνον ποὺ παραμένει εἶναι αἱ κατηγορίαι, μὲ τὰς ὁποίας βαλλόμεθα, οἱ δὲ τίτλοι κυριότητος μεταβαίνουν ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ πράγματι ἔτσι συμβαίνει. Μεταβαίνει ἀπὸ τοῦτον εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγετο ἡ οἰκία τοῦ τάδε, αὔριον θὰ λέγεται τοῦ ἄλλου καὶ μεθαύριον πάλιν ἄλλου. Καὶ ἀπατώμεθα μόνον μας νομίζοντες, ὅτι ἀπεκτήσαμεν κάποιαν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μόνον ποὺ ἐπετύχαμεν εἶναι ἡ ἀπόλαυσις καὶ εἴτε τὸ θέλομεν, εἴτε ὄχι τὰ κληρονομοῦμεν εἰς ἄλλους. Τὸ ὅτι δὲ τὰ κληρονομοῦμεν καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ δὲν θέλομεν τοῦτο τὸ ἀφήνω. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῆς νὰ μνημονεύεσαι καὶ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ δι' αὐτό, ἄκουσε πῶς αἱ χῆραι ἐνεθυμοῦντο τὴν Ταβιθά καὶ πῶς εἶχαν περικυκλώσει τὸν Πέτρον καὶ ἔκλαιον καὶ ἐπεδείκνυον τοὺς χιτῶνας καὶ τὰ ἐνδύματα, ποῦ ἔκαμνεν, ὅταν ἦτο μαζί των ἡ Δορκάς*. Εἶδες οἰκοδομὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καὶ φωνὴν καὶ δύναμιν τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ ἐπαναφέρουν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν; Ἐπειδὴ δη-

- σιησαν τὸν Πέτρον καὶ τὰ δάκρυα θερμὰ ἐξέχεαν, τὴν τρο-
 φὴν καὶ τὴν χορηγίαν ἐπιζητοῦσαι, ἐκβαλὼν πάντας», φησί,
 «ὁ Πέτρος, θεὸς τὰ γόνατα προσηύξατο καὶ ἀναστήσας αὐ-
 τὴν ἐφώνησε τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας καὶ παρέστησεν
 5 αὐτὴν ζῶσαν». Εἰ θούλει μνημονεύεσθαι, καὶ εἰ δόξης ἀλη-
 θοῦς ἐρᾷς, ταύτην μίμησαι καὶ τοιαύτας οἰκοδομὰς ἐργάζου,
 μὴ περὶ τὴν ἄψυχον ὕλην καταδαπανώμενος, ἀλλὰ περὶ τοὺς
 ὁμογενεῖς πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύμενος. Αὕτη ἡ
 μνήμη ἐπαινετὴ καὶ πολὺ τὸ κέρδος φέρουσα.
- 10 Ἄλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν καὶ ἴδω-
 μεν τῶν τότε ἀνδρῶν τὴν τόλμαν. Τὰ γὰρ ἐκείνων πάθη
 ἡμῖν, εἰ βουλοίμεθα νῆφειν, σωφρονισμὸς γενήσεται. «Καὶ
 οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς», φησί, «πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται
 ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα
 15 πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅρα πῶς πανταχοῦ
 τῆς ἑαυτῶν γνώμης τὴν διαφθορὰν ἐπιδείκνυσι. «Καὶ οἰκο-
 δομήσωμεν», φησί, «ἑαυτοῖς πόλιν»· καὶ πάλιν «Ποιήσωμεν»
 ἑαυτοῖς ὄνομα». Ἄλλ' ὄρα καὶ μετὰ τοσαύτην πανωλεθρίαν
 πάλιν πῶς οὐκ ἐλάττωσι κακοῖς ἐπιχειροῦσι. Τί οὖν ἵνα
 20 γενήσῃ; πῶς ἵνα ἀναχαιτισθῶσι τῆς μανίας; Ὑπέσχετο
 μηκέτι ποιήσῃν κατακλυσμὸν τὴν οἰκίαν φιλανθρωπίαν μι-
 μούμενος· οὗτοι δὲ οὐδὲ ταῖς τιμωρίαις ἐσωφρονίσθησαν,
 οὔτε ταῖς ἐδεργεσίαις βελτίους ἐγένοντο. Διὸ ἄκουε τῶν
 ἐξῆς, ἵνα μάθῃς τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ
 25 μέγεθος. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν
 πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμουν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων».
 Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡ Γραφὴ διαλέγεται. «Καὶ κατέ-
 βη», φησί, «Κύριος ὁ Θεός»· οὐχ ἵνα ἀνθρωπίνως νοήσωμεν,
 ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦτου παιδευώμεθα μηδέποτε καταρηφιζέσθαι
 30 ἀπλῶς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, μήτε ἐξ ἀκοῆς κατα-

λαδὴ περιεκύκλωσαν τὸν Πέτρον καὶ ἔχυσαν θερμὰ δάκρυα, ἐπιζητοῦσαι τὴν τροφὴν καὶ τὴν χορηγίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Δορκάδος, ἀφοῦ ἔβγαλεν ὄλους ἕξω, λέγει, ὁ Πέτρος ἐγονάτισε καὶ προσηυχήθη καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνέστησεν, ἐφώνησε τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας καὶ τὴν παρουσίασε ζωντανήν. Ἐὰν θέλῃς νὰ μνημονεῦσαι καὶ ἂν ἐπιθυμῆς διακαῶς τὴν ἀληθινὴν δόξαν, νὰ μιμῆσαι αὐτήν, καὶ νὰ κτίζῃς τέτοιου εἴδους οἰκοδομὰς, χωρὶς νὰ φθειρεσαι ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἄψυχον ὕλην, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃς πολλὴν φιλοτιμίαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους σου. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπαινετὴ ἀνάμνησις, ἡ ὁποία φέρει καὶ πολὺ κέρδος.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ ἄς ἴδωμεν τὴν τόλμην τῶν τότε ἀνδρῶν. Διότι, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν τὰ παθήματα ἐκείνων θὰ μᾶς σωφρονίσουν. «Ἄς οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ θὰ φθάνη ἕως τὸν οὐρανόν· οὕτω θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας, πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν». Βλέπεις πῶς δεικνύων παντοῦ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς των. «Ἄς οἰκοδομήσωμεν», λέγει, «διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πόλιν» καὶ πάλιν· «Ἄς ἀφήσωμεν ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας». Ἄλλὰ πρόσεχε πῶς μετὰ ἀπὸ τόσην καταστροφὴν ἐπιχειροῦν πάλιν ὄχι μικρότερα κακά. Τί νὰ γίνῃ λοιπόν; πῶς νὰ ἀναχαιτισθοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν; Ὑπεσχέθη, ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατακλυσμὸν λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας συνῆλθαν, οὔτε μὲ τὰς εὐεργεσίας ἔγιναν καλύτεροι. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς· «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῇ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι». Πρόσεξε πῶς ἡ Γραφὴ μᾶς ὀμιλεῖ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός», ὅχι διὰ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα νὰ μὴ καταδικάζωμεν ἕτσι εὐκόλως τοὺς ἀδελφούς

δικάζειν, εὐὰν μὴ πρότερον πολλὴν δεξώμεθα τὴν πληροφο-
 ρίαν. Πάντα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο γίνεται, καὶ
 τοσαύτη κέχρηται τῇ συγκαταβάσει πρὸς διδασκαλίαν τῆς
 τῶν ἀνθρώπων φύσεως. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θε-
 5 ὁς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον».

“Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἐκ προοιμίων ἀνασιέλλοντα αὐτῶν τὴν
 μαρίαν, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ κεχρημένον καὶ ἀναμέ-
 νοντα εἰς ἔργον αὐτοῦ ἀγαγεῖν τὴν πονηρίαν ἅπασαν καὶ
 τότε ἐκκοπῆναι τὴν ἐπιχείρησιν. “Ἴνα γὰρ μὴ τινι ἐξῆ λέ-
 10 γειν, ὅτι ἐβουλεύσαντο μὲν, οὐκ ἤγαγον δὲ εἰς ἔργον τὰ
 δόξαντα, ἀναμένει πληροῦσαι αὐτοῦς τὰ βουλευθέντα, καὶ
 τότε δεῖξαι αὐτοῖς ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειροῦσι. «Καὶ κατέβη»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν, καὶ τὸν πύργον, ὃν
 ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». “Ὅρα φιλανθρωπίας
 15 ὑπερβολήν. Συνεχώρησε καμεῖν αὐτοῦς καὶ ταλαιπωρηθῆναι,
 ἵνα τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα διδάσκαλος αὐτοῖς γένηται. Καὶ
 ἐπειδὴ εἶδεν ἀκμάζουσαν τὴν κακίαν, καὶ τὴν νόσον ἐπι-
 τεινομένην, οὐκ εἰς τέλος ἀφήσιν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐν-
 δεικνύμενος ἀγαθότητα, καθάπερ ἰατροὺς ἄριστος, δορῶν αὐ-
 20 τῶν ἀδξανομένην τὴν νόσον, καὶ τὸ ἔλκος ἀνίατον γινόμε-
 νον, ταχεῖαν ποιεῖται τὴν τομήν, ἵνα παντελῶς ἀφανίσῃ
 τὴν αἰτίαν τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς
 ἰδοὺ γένος ἐν καὶ χεῖλος ἐν πάντων» ἀντὶ τοῦ, φωνὴ μία
 καὶ γλῶσσα μία. Καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ
 25 ἐκλείρει ἀπ’ αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν.

4. “Ὅρα Δεσπότιον φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ μέλλει τὴν
 ὁρμὴν αὐτῶν ἐκκόπτειν, ἀπολογία πρότερον συντίθησι, καὶ
 μονοουχὶ δεικνυσὶν αὐτῶν τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος, καὶ
 τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τῇ συμφωνίᾳ οὐκ
 30 εἰς δέον ἐχρήσαντο. “Ἰδοὺ γάρ», φησί, «γένος ἐν καὶ χεῖλος
 ἐν πάντων. Καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι, καὶ νῦν ἐκλείρει ἀπ’

μας, μήτε νὰ τοὺς καταδικάζωμεν μόνον ἐξ ἀκοῆς, ἐὰν δὲν πληροφορηθῶμεν πρῶτον καλῶς. Διότι πάντα τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ γίνονται καὶ ἔχουν πολλὴν συγκατάβασιν, διὰ νὰ διδάξουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῆ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι».

Βλέπε πῶς ὁ Θεὸς δὲν καταστέλλει ἀμέσως τὴν μανίαν των, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀναμένει νὰ πραγματοποιήσουν τὴν πονηρὰν ἐπιδίωξιν καὶ μετὰ νὰ διακόψῃ τὴν ἐπιχείρησιν. Διὰ νὰ μὴ ἤμπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῆ, ὅτι μόνον ἐσκέφθησαν, δὲν ἐπραγματοποίησαν ὅμως τὰ σχέδιά των, περιμένει νὰ ἐκπληρώσουν τὰς σκέψεις των καὶ τότε ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπιχειροῦν ἀνόητα πράγματα. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῆ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι». Πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν. Ἐπέτρεψεν αὐτοὺς νὰ κοπιᾶσουν καὶ νὰ ταλαιπωρηθοῦν, οὕτως ὥστε ἡ πείρα τῶν πραγμάτων νὰ τοὺς γίνῃ διδάσκαλος. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἐμεγάλωνεν ἡ κακία των δὲν τοὺς ἀφήνει μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ ἐπιδεικνύων τὴν ἀγαθότητά του, ὡς ἄριστος ἰατρός, ἐπειδὴ ἔβλεπε νὰ προχωρῆ ἡ ἀσθένειά των καὶ ἡ πληγὴ των νὰ γίνεται ἀνίατος, ἐκτελεῖ ἀμέσως τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὴν ρίζαν τῆς αἰτίας τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ στόμα ἓν πάντων»· ἀντὶ νὰ εἰπῆ μία φωνὴ καὶ μία γλῶσσα. «Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθησαν καὶ τώρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα οκέπτονται νὰ κάμουν»¹⁰.

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διακόψῃ τὴν ὄρμην των κάμνει ἀπολογία προηγουμένως καὶ ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας των καὶ τὴν ὑπερβολικὴν των ἀγνωμοσύνην καὶ ὅτι δὲν ἐτήρησαν καλῶς τὴν συμφωνίαν. «Διότι ἰδοὺ, λέγει, ἓνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν. Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματο-

αυτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν». Τοῦτο γὰρ ἔθος
 αὐτῷ, ἐπειδὴν μέλλη τιμωρίαν ἐπάγειν, πρότερον δεικνύται
 τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος, καὶ ὥσπερ ἀπολογία τινὰ
 συντιθέται, καὶ τότε ποιεῖσθαι τὴν διορθώσιν. Καὶ γὰρ ἐπὶ
 5 τοῦ κατακλυσοῦ, ἠνίκα ἤμελλε τὴν ἀπειλὴν ἐκείνην τὴν
 φοβερὰν ποιεῖσθαι, φησὶν ἡ Γραφή: «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὁ
 Θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ πᾶς
 τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ
 ἐκ νεότητος». Εἶδες πῶς πρότερον ἔδειξε τῆς κακίας αὐτῶν
 10 τὴν ὑπερβολήν, καὶ τότε φησὶν, «Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον;
 Οὐτίω καὶ νῦν» «Ἰδοὺ γένος ἔν και χεῖλος ἔν πάντων, καὶ
 τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι». Εἰ ὁμονοίας ἰσοσύτης ἀπολαύον-
 τες καὶ ὁμοφωνίας πρὸς ἰσοσύτην ἐξώκειλαν μαρίαν, τοῦ
 χρόνου προϊόντος πῶς οὐχὶ χεῖρονα διαπραΰνονται;
 15 «Οὐκ ἐκλείρει γάρ», φησὶν, ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν
 ἐπιθῶνται ποιεῖν». Οὐδὲν αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυ-
 νήσεται, ἀλλὰ πάντα τὰ βουλευθέντα αὐτοῖς εἰς ἔργον ἀγα-
 γεῖν σπουδάσουσιν, εἰ μὴ ταχέως ὑπὲρ τῶν ἤδη τολμηθέντων
 δίκην δώσουσι. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου γεγονὸς
 20 εὐρήσει τις. Καὶ γὰρ ἐκεῖ, ἠνίκα ἤμελλεν ἐκβάλλειν τῆς ἐν
 τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, φησὶ «Τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυ-
 μνὸς εἶ;». Καὶ πάλιν «Ἰδοὺ γέγονεν Ἄδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡ-
 μῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν. Καὶ νῦν μήποτε
 ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς,
 25 καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐ-
 τὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου». Καὶ νῦν φησιν, «Ἰ-
 δοὺ γένος ἔν και χεῖλος ἔν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆ-
 σαι καὶ νῦν οὐ μὴ ἐκλείρη ἐξ αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπι-
 θῶνται ποιεῖν. Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν

11. Γεν. 6, 5.

12. Γεν. 6, 7.

13. Γεν. 3, 11.

14. Γεν. 3, 22-23.

ποιούν αὐτὸ ποῦ ἐσκέφθησαν, καὶ τῶρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάνουν». Τοῦτο συνηθίζει ὁ Θεός, ἐὰν δηλαδὴ πρόκειται νὰ τιμωρήσῃ, προηγουμένως δεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται κατὰ κάποιον τρόπον, ἔπειτα ἐκτελεῖ τὴν διόρθωσιν. Διότι καὶ κατὰ τὸν κατακλυσμόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἀπειλήν, λέγει ἡ Γραφή· «Ἐλειδὴ εἶδεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἠὺξήθησαν κατὰ πολὺ αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ὁ καθείς ἔχει ἀφιερῶσει τὰς σκέψεις του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας του εἰς τὰς κακὰς πράξεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν»¹¹. Εἶδες πῶς ἔδειξε προηγουμένως τὸ μέγεθος τῆς κακίας των καὶ μετὰ λέγει, «θὰ ἐξαφανίσω τὸν ἄνθρωπον»¹²; Ἔτσι καὶ τῶρα· «Ἴδου ἕνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν, καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ ποῦ ἐσκέφθησαν». Ἐὰν παρεσύρθησαν εἰς τέτοιου εἴδους μανίαν, ἐνῶ εἶχον τόσην ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφωνίαν, πῶς δὲν θὰ ἔκαμνον τὰ χειρότερα, ὅσον θὰ ἐπερνοῦσεν ὁ χρόνος;

«Καὶ δὲν θὰ τοὺς λείψῃ», λέγει, «τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπονται νὰ κάμουν». Τίποτε δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν των, ἀλλ' ὅλα, ὅσα ἀπεφάσισαν νὰ πραγματοποιήσουν, θὰ τὰ κάνουν, ἐὰν δὲν τιμωρηθοῦν ἀμέσως, δι' ὅσα ἐτόλμησαν νὰ κάμουν. Τὸ ἴδιον θὰ εὕρη κανεὶς νὰ ἔκῃ γίνεαι καὶ μὲ τὸν πρωτόπλαστον. Διότι ἐκεῖ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον, λέγει, «Ποῖος σοῦ ἀνήγγειλεν, ὅτι εἶσαι γυμνός;»¹³. Καὶ πάλιν· «Ἴδου ὁ Ἄδὰμ ἔγινεν ὡσὰν ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς, γνωρίζων τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Καὶ τῶρα μὴ τυχὸν καὶ ἀπλώσῃ τὴν χεῖρα του καὶ λάβῃ καὶ φάγῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς καὶ ζήσῃ αἰώνιος. Καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεός ἀπὸ τὸν παράδεισον»¹⁴. Καὶ τῶρα λέγει· «Ἴδου ἕνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν ἔχουν καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν καὶ τῶρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε, ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάμουν. Ἐμπρὸς νὰ κατε-

ἐκεῖ τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον».

“Ὅρα πάλιν τῶν λέξεων τὴν συγκατάβασιν. «Δεῦτε», φησί, «καὶ καταβάντες». Τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα; Συν-
 5 εργαίας δεῖται ὁ Δεσπότης πρὸς τὴν διόρθωσιν; ἀλλὰ συμ-
 μαχίας πρὸς τὴν ἰούτων καθαίρεσιν; Οὐχί, μὴ γένοιτο.
 Ἄλλὰ καθάπερ ἤδη εἶπεν ἡ Γραφή, «Κατέβη Κύριος, δι-
 δάσκουσα ἡμᾶς διὰ τοῦτου, ὅτι μετὰ ἀκριθείας αὐτῶν εἶδε
 τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, «Δεῦ-
 10 τε, καὶ καταβάντες». Ὡς πρὸς ὁμοίτους δὲ πάντως ἐστὶ
 τοῦτὶ τὸ εἰρημένον «Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐ-
 τῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ
 πλησίον». Καθάπερ, φησί, σιγήλην τινὰ διηνεκῆ, τοιαύτην
 αὐτοῖς ἐπιτίθημι τὴν τιμωρίαν, καὶ ἵνα παντὶ τῷ αἰῶνι
 15 συμπαρεκτείνηται, καὶ μηδεὶς χρόνος λήθην αὐτοῖς ἐμπούη-
 ση. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεόντως ἐχρήσαντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, διὰ
 τῆς ἑτεροφωνίας αὐτοὺς σωφρονησθῆναι βούλομαι. Καὶ γὰρ
 οὕτως ἕκαστοιτε εἴωθε ποιεῖν ὁ Δεσπότης. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐποίησεν οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ
 20 δοθείῃ τιμῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέταξεν αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ. Καὶ
 πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ μὴ ἐκέκτανέ τι ἐκ τῆς πολλῆς
 ἀνέσεως, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαίτης, ἀλλὰ διὰ τῆς
 παραβάσεως τῷ ἐπιτιμίῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησεν, ἐξέ-
 βάλε αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῷ ἐπέ-
 25 θηκε διηνεκῆ, λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ
 σοι ἡ γῆ».

Καὶ οὕτοι τοίνυν ἐπειδὴ τιμηθέντες τῇ ὁμοφωνίᾳ, εἰς
 κακίαν ἐχρήσαντο τῇ δοθείῃ τιμῇ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας
 ἴσησιν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν φορὰν. Καὶ συγγέωμεν αὐ-
 30 τῶν, φησί, τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φω-
 νῆς τοῦ πλησίον ἵνα ὥσπερ ἡ ὁμοφωνία τὴν συντόκησιν

15. Γεν. 11, 6-7.

16. Γεν. 3, 18.

βῶμεν ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου»¹³.

Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῶν λεχθέντων. «Ἐμπρός», λέγει, «νὰ καταβῶμεν ἐκεῖ». Τί χρειάζονται αὐτὰ τὰ λόγια; Ἔχει ἀνάγκην συνεργασίας ὁ Θεὸς διὰ τὴν διόρθωσιν; Ἡ μήπως ἔχει ἀνάγκην συμμαχίας διὰ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν; Ὁχι, μὴ γένοιτο. Ἄλλὰ ὅπως ἤδη εἶχεν εἶπει ἡ Γραφή, «Κατέβη ὁ Κύριος» ἐπιθυμοῦσα νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ αὐτό, ὅτι εἶδε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν των, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει «Ἐμπρός ἄς καταβῶμεν». Πάντως αὐτὸ ἐλέχθη ὡσὰν πρὸς ἰσοτίμους· «Ἐμπρός ἄς καταβῶμεν ἐκεῖ καὶ ἄς ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου». Ὡσὰν κάποιαν παντοτινὴν στήλην, λέγει, τέτοιαν τιμωρίαν ἐπιβάλλω εἰς αὐτούς, ὥστε νὰ τοὺς ἀκολουθῇ αἰωνίως καὶ νὰ μὴ λησμονηθῇ ποτὲ ἀπ' αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν ὁμοφωνίαν τῆς γλώσσης, ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς σωφρονίσω μὲ τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτούς πολλῶν γλωσσῶν. Καθ' ὅσον ἔτσι συνηθίζει πάντοτε νὰ κάνῃ ὁ Κύριος. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἔκανε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν, διὰ τοῦτο τὴν ὑπέταξεν εἰς τὸν ἄνδρα. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τοῦ Ἀδάμ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐντὸς τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τὸν κατέστησεν ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν παντοτινὴν τιμωρίαν λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους θὰ βλαστάνῃ εἰς σὲ ἢ γῆ»¹⁴.

Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἠξιώθησαν νὰ τιμηθοῦν μὲ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τοῦτο τὸ δοθὲν προνόμιον μὲ κακίαν, τοὺς σταματᾷ τὴν ὀρμὴν τῆς κακίας των μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς χρησιμοποίησεως διαφορετικῆς γλώσσης. «Καὶ ἄς ἐπιφέρωμεν», λέγει, «σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου», οὕτως ὥστε ὅπως ἡ

εὐργάζετο, οὕτως ἢ διαίρεσις τῆς γωνῆς τὴν διασπορὰν
 αὐτοῖς κατασκευάσῃ. Οἱ μὴ τὴν αὐτὴν ἔχοντες γωνὴν καὶ
 διάλεξιν, πῶς ἂν ἠδύνατο κατὰ ταῦτο οἰκεῖν; Καὶ διέσπει-
 ρεν αὐτοὺς, φησί, Κύριος ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ προσώπου
 5 πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ
 τὸν πύργον. Ὅρα Δεσπότου φιλανθρωπίαν, εἰς ὅσῃν αὐτοὺς
 ἐνέβαλεν ἀμηχανίαν. Καὶ γὰρ μαινομένοις λοιπὸν εἰκόασιν.
 Ὁ μὲν ἐπέταυεν ἕτερον, ὁ δὲ ἕτερον ἐπεδίδου καὶ ἀνόνη-
 τος αὐτοῖς λοιπὸν ἦν πᾶσα ἡ ἐπιχείρησις. Διὸ «Καὶ ἐπαύσαντο
 10 οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη
 τὸ ὄνομα αὐτῆς, σύγχυσις· ὅτι ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς
 τὰ χεῖλη πάσης τῆς γῆς· καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς
 Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς».

Σκόπει πόσα γίνεται, ὥστε τὴν μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι
 15 συμπαρεκτείνεσθαι. Πρῶτον μὲν ἡ τῶν γλώσσῶν διαίρεσις,
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου ἡ τοῦ ὀνόματος προσηγορία· τὸ
 Φάλεκ γὰρ ὄνομα, ὅπερ ὁ Ἔβερ ἐπέθηκε τῷ παιδί, μερι-
 σμὸν σημαίνει. Ἐπειτα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία· σύγχυσις
 γὰρ ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ Βαβυλῶν. Ἐπειτα αὐτὸς
 20 ὁ Ἔβερ ἔμενε τὴν αὐτὴν ἔχων διάλεξιν, ἦνπερ καὶ πρότε-
 ρον, ἵνα καὶ τοῦτο σημεῖον ἐναργὲς γένηται τῆς διαιρέσεως.
 Εἶδες διὰ πόσων ἠβουλήθη διηνεκῆ τὴν μνήμην διασώζε-
 σθαι καὶ μηδέποτε λήθη παραδοθῆναι τὸ τότε γεγενημένον;
 Καὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν πατὴρ παιδὶ ἀνάγκην εἶχε τὴν
 25 αἰτίαν λέγειν τῆς ἑτεροφωνίας καὶ παῖς παρὰ πατρός μανθά-
 νειν ἐζήτει τῆς τοῦ τόπου προσηγορίας τὴν αἰτίαν Βαβυλῶν
 γὰρ διὰ τοῦτο ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ σύγχυσις, ὅτι
 ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς τὰ χεῖλη πάσης τῆς γῆς, καὶ
 ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς. Ἀμφότερα ἡ τοῦ τόπου προση-
 30 γορία σημαίνει μοι δοκεῖ, καὶ ὅτι τὰς γλώσσας συνέχεε,
 καὶ αὐτόθεν τὴν διασπορὰν ὑπέμειναν.

17. Γεν. 11, 8.

18. Γεν. 11, 9.

όμοφωνία τοὺς ἐχάρισε τὴν συνύπαρξιν, ἔτσι ἢ διαίρεσις τῆς φωνῆς νὰ προετοιμάσῃ τὴν διασπορὰν αὐτῶν. Αὐτοὶ ποῦ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκατοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον μέρος; «Καὶ διεσκορπίσεν αὐτούς», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἔπαυσαν πλέον νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον»¹⁷. Βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς πόσῃν ἀμηχανίαν τοὺς ἔρριψεν, διότι τοὺς ἔκανε νὰ ὁμοιάζουν μὲ παράφρονas. Ὁ μὲν ἕνας ἄλλο ἐζήτει, ὁ δὲ ἄλλος ἔφερεν ἄλλο καὶ ἔτσι ὅλη ἡ ἐπιχείρησις ἦτο δι' αὐτοὺς ἀνώφελος. Διὰ τοῦτο «Καὶ ἔπαυσαν νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεκλήθη τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς αὐτῆς, σύγχυσις· διότι ἐκεῖ ἐπέφερε σύγχυσιν ὁ Θεὸς εἰς τὰς γλῶσσας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διεσκορπίσεν αὐτοὺς εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν»¹⁸.

Πρόσεξε πόσα κάνει, ὥστε ἡ ἐνθύμησις αὐτοῦ τοῦ γεγονότος νὰ παραμένῃ αἰώνιως. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Διότι τὸ ὄνομα Φαλέκ, τὸ ὁποῖον ὁ Ἔβερ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν του σημαίνει χωρισμὸν. Ἐπειτα τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς, διότι ὁ τόπος ὠνομάσθη σύγχυσις, δηλαδὴ Βαβυλῶν. Ἐπειτα μόνον ὁ Ἔβερ ἔμεινε νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ προηγουμένως, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ καθαρὸν σημεῖον τῆς διαιρέσεως. Εἶδες μὲ πόσα γεγονότα ἠθέλησε νὰ διασώσῃ τὴν ἀνάμνησιν καὶ νὰ μὴ λησμονηθῇ τὸ τότε συμβάν; Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔπρεπεν ὁ πατὴρ νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν εἰς τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς ἐζητοῦσεν ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ τόπος ὠνομάσθη Βαβυλῶν, τὸ ὁποῖον σημαίνει σύγχυσις, διότι ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ διότι ἀπ' ἐκεῖ τοὺς διέσπειρεν. Καὶ τὰ δύο μοῦ φαίνεται πῶς σημαίνει ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου καὶ ὅτι ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ διεσκορπίσθησαν.

5. Ἦκούσατε, ἀγαπητοί, πόθεν αὐτοῖς ἢ τῆς διασπορᾶς
 ὑπόθεσις γέγονε, καὶ τῶν γλωττιῶν ἢ διαίρεσις. Φύγωμεν,
 παρακαλῶ, τὴν μίμησιν, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχε-
 θεῖσιν ἡμῖν εἰς δέον χρῆσώμεθα, καὶ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρω-
 5 πίνην ἐννοοῦντες οὕτω βουλευώμεθα, ὡς εἰκὸς ἀνθρώπους
 βουλεύσασθαι θνητοῦς τυγχάνοντας· καὶ λογιζόμενοι τοῦ
 παρόντος βίου τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὡς βραχὺς ὁ τῆς ζωῆς ἡ-
 μῶν χρόνος, πολλὴν ἑαυτοῖς παρηγοίαν προαποδώμεθα διὰ
 τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίας· καὶ μὴ μόνον τῆς
 10 νησιείας τὴν ἐπίτασιν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπιδειξώ-
 μεθα, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνης δαφίλειαν καὶ προσευχᾶς ἐκ-
 τενεῖς. Καὶ γὰρ τῇ νησιείᾳ τὴν προσευχὴν ἀεὶ συνεξυῆχθαι
 δεῖ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἔστιν ἀληθές, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγον-
 15 τος· «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ
 καὶ νησιείᾳ». Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, «Προσευξάμε-
 νοι γάρ», φησί, «καὶ νησιεύσαντες παρέθεντο τῷ Κυρίῳ,
 εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν». Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος, «Μὴ ἀπο-
 σιθεεῖτε», φησὶν, «ἀλλήλους, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νησιείᾳ».
 Εἶδες πῶς δεῖται τῆς ἐπιτεῦθεν συμμαχίας ἢ νησιείας;
 20 Τότε γὰρ μάλιστα καὶ μετὰ νήφειας αἱ προσευχαὶ γίνονται,
 κουφοτέρας τῆς διανοίας τυγχανούσης, καὶ οὐδενὶ βαρου-
 μένης, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς τρυφῆς φορτίου πιεζομέ-
 νης. Μέγα γὰρ ὄπλον ἢ εὐχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγας θη-
 σαυρός, μέγας λιμὴν, ἄσυλον χωρίον· μόνον ἐὰν νήφοιτες
 25 προσίωμεν τῷ Δεσπότῃ καὶ πανταχόθεν συνάγοντες ἑαυτῶν
 τὴν διάνοιαν, οὕτω τὴν πρόσοδον ποιῶμεθα μηδεμίαν παρεί-
 δουσιν διδόντες τῷ ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας.
 Ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον δυνάμεθα
 περὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς διαλεχθέντες καὶ τὰ ἡμαρτημένα
 30 ἐξαγορεύσαντες καὶ τὰ τραύματα τῷ Ιατροῦ δείξαντες, πολ-
 λῆς ἐπιτυχεῖν τῆς θεραπείας, τότε μάλιστα ἐφίσταται καὶ

19. Ματθ. 17, 21.

20. Πράξ. 14, 23.

21. Α΄ Κορ. 7, 5.

5. Ἦκούσατε, ἀγαπητοί, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε χώραν ἡ διασπορά καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν. Ἴνα ἀποφύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν μίμησιν καὶ ἄς χρησιμοποιοῦμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ ποῦ μᾶς ἐκάρισεν ὁ Θεὸς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας νὰ σκεπτόμεθα, ὅπως ἀρμόζει νὰ σκέπτονται αὐτοὶ ποῦ εἶναι θνητοί. Σκεπτόμενοι δὲ τὸ εὐφθαρτον τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ὅτι εἶναι ὀλίγος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας νὰ προσφέρωμεν πολὺ θάρρος εἰς τοὺς ἑαυτούς μας μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν καλῶν ἔργων. Καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ τὰς ἐκτενεῖς προσευχὰς. Καθ' ὅσον ἡ προσευχὴ πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν νηστείαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια, ἄκουσε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Τοῦτο τὸ γένος δὲν ἐξέρχεται παρὰ μόνον μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»¹⁹. Καὶ πάλιν διὰ τοὺς ἀποστόλους λέγει· «Διότι ἀφοῦ ἐνήστευσαν καὶ προσηυχῆθησαν ἀφιέρωσαν αὐτοὺς εἰς τὸν Κύριον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον πιστεύσει»²⁰. Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Μὴ στερεῖτε», λέγει, «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, παρὰ μόνον διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»²¹. Εἶδες πῶς ἡ νηστεία ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς συμπράξεως μὲ τὴν προσευχὴν; Διότι τότε γίνονται αἱ προσευχαὶ μὲ προσοχὴν, μὲ καθαρὰν τὴν συνείδησιν καὶ χωρὶς κανένα βάρος καὶ οὔτε νὰ πιέζεται ἀπὸ τὸ πονηρὸν φορτίον τῆς τρυφῆς. Διότι εἶναι πολὺ μεγάλο ὄπλον ἡ προσευχὴ, μεγάλη ἀσφάλεια, μεγάλος θησαυρὸς, μεγάλος λιμὴν, ἀπλησίαστος τόπος, μόνον ὅταν πλησιάζωμεν τὸν Κύριον μὲ νηφαλιότητα καὶ μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, νὰ προσευχώμεθα δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν εἰς τὸν ἐχθρὸν δικαίωμα παρεμβάσεως εἰς τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνωρίζει, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν πολλὴν θεραπείαν, ἀφοῦ συζητήσωμεν δι' αὐτὰ ποῦ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ ἀφοῦ ἐξομολογηθῶμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας καὶ δεῖξωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν τὰ ψυχικὰ τραύματα, τότε κατ' ἐξοχὴν παρουσιάζεται καὶ κάνει

πάντα ποιῆ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκροῦσαι ἡμᾶς καὶ εἰς ραθυμίαν ἐμβαλεῖν.

Διὸ νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ εἰδότες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον οπουδάζωμεν, ὥσαι εἰ
 5 παρόντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἔσιῶτα ὀρῶντες, οὕτως αὐτὸν διακροῦσθαι, καὶ πάντα λογισμὸν διαταράττοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἀπωθεῖσθαι καὶ ὅλους ἑαυτοὺς συντείνειν καὶ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, ἵνα μὴ μόνον ἡ γλῶττια φθέγγεται, ἀλλὰ καὶ ἡ διάνοια συμβαίῃ τοῖς λεγομένοις. Ἐὰν
 10 γὰρ ἡ γλῶττια μὲν προσφέρῃ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια ἔξω ῥέμβηται, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν περιοκοποῦσα, τὰ κατὰ τὴν ἀγορὰν φανταζομένη, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, ἰάχα δὲ καὶ πλείων ἢ κατὰκρισις. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ προσιόντες ἰσοσῆτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν οπουδῆν, ὡς μηδὲ τοὺς πλησίον παρεσιῶ-
 15 τας πολλάκις ὄραν, ἀλλὰ συντείνειν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, κάκεινον μόνον φαντάζεσθαι, ᾧ προσίωμεν πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς χρῆ, καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ταῖς προσευχαῖς προσκαριερεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγε, «Προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ,
 20 προσεύχεσθαι καὶ ἐν πνεύματι μὴ γλώσση μόνον καὶ μετὰ ἀγρυπνίας διηγεκοῦς», φηοῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, Ἐν πνεύματι. Πνευματικὰ γάρ, φηοῖν, ἔσιω θυμῶν τὰ αἰτήματα, νηφέτω ὁ λογισμὸς, συντεινέσθω ἡ διάνοια τοῖς λεγομένοις. Τοιαῦτα αἰτεῖσθε, οἷα εἰκὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν,
 25 ἵνα καὶ τῶν αἰτουμένων ἐπιτύχητε καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνήτε διεγρηγορήμενοι, νήφοντες, ἐγρηγορότες τὴν διάνοιαν, μὴ χαομώμενοι, καὶ κνώμενοι, καὶ ὧδε κάκεισε τὸν λογισμὸν περιηγόμενοι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. «Μακάριος γάρ», φηοῖν, «ὅς καταπτήσσει πάν-
 30 τα δι' εὐλάβειαν».

22. Ἐφ. 6, 18.

23. Παροιμ. 28, 14.

τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται τὰ πάντα, ὥστε νὰ μᾶς ἐμποδίση καὶ νὰ μᾶς ρίψη εἰς τὴν ἀδιαφορίαν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ἔχοντες ὑπὸ φιν τὰς ἐπιβουλὰς του νὰ φροντίζωμεν περισσότερον κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὡσὰν νὰ τὸν βλέπωμεν παρόντα ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποκρούωμεν καὶ νὰ ἐκδιώκωμεν κάθε σκέψιν ποῦ διαταράσσει τὸν λογισμὸν μας καὶ νὰ προσέχωμεν μὲ ὄλην μας τὴν δύναμιν καὶ νὰ προσευχώμεθα, ὥστε νὰ μὴ ὀμιλῇ μόνον ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ νὰ συμβαδίζη μαζί της καὶ ἡ διάνοια. Διότι ἐὰν μὲν λέγη ἡ γλῶσσα τοὺς λόγους καὶ ἡ διάνοια ρεμβάζη ἔξω, ἐξετάζουσα τὰ σχεικὰ μὲ τὴν οἰκίαν, σκεπτομένη τὴν ἀγοράν, δὲν μᾶς ὀφελεῖ καθόλου, ἀλλ' ἀπεναντίας κατακρινόμεθα περισσότερο. Διότι ἐὰν ἐπιδεικνύωμεν τόσῃν προσοχὴν πλησιάζοντες κάποιον ἄνθρωπον, ὥστε πολλὰς φορὰς νὰ μὴ βλέπωμεν οὔτε αὐτούς, ποῦ εὐρίσκονται πλησίον καὶ νὰ ἐντεινῶμεν τὴν προσοχὴν μας, ὥστε νὰ σκεπτόμεθα μόνον ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον πλησιάζομεν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάνωμεν τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν μὲ ἀδιαλείπτους προσευχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔγραφε καὶ ἔλεγε· «Προσευχόμενοι εἰς κάθε καιρὸν ἐν πνεύματι»²², ὅχι μὲ τὴν γλῶσσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ συνεχῆ ἀγρυπνίαν, λέγει, καὶ μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν μας, «ἐν Πνεύματι». Καὶ τὰ αἰτήματά μας πρέπει νὰ εἶναι πνευματικά, ἡ δὲ σκέψις μας νὰ εἶναι πάντοτε καθαρὰ καὶ ἡ διάνοιά μας νὰ εἶναι προσηλωμένη εἰς τὰ λεγόμενα. Νὰ ζητῆτε τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικὸν νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, οὕτως ὥστε νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ ποῦ ζητεῖτε. Νὰ εἴσθε ἀγρυπνοὶ καὶ ἐν συναγερμῷ ψυχῆς, νηφάλιοι, μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, χωρὶς νὰ ἀποχαυνώνεσθε καὶ νὰ ξύνεσθε καὶ περιφέροντες τὴν σκέψιν σας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζετε τὴν σωτηρίαν σας μὲ φόβον καὶ τρόμον. «Διότι μακάριος», λέγει, «εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ φοβεῖται τὰ πάντα διὰ τὴν εὐλάβειαν»²³.

Μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις διαλεγόμενος ἐναρξέτω, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεὸς διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχή διάλεξις ἐστὶ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ 5 διαλογία μου», τοῦτ' ἔστιν, ἡ διάλεξις μου ἡδεῖα φανεῖη τῷ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἡδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιῶν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν 10 ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστιώμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, διὰ τὸν Θεὸν βούλειαι, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. 15 Ὡστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ ἰσοσῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ τῶν ἀπορορήτων ἐκείνων ἀξιωθεὶς, ἠγγόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἐ- 20 αὐτὸν κυκλοῦμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ἠῤῥξαιτο τούτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἄπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γάρ», φησί, «τὸν Κύριον» παρεκάλεσα. Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἄρα μὴ ἐδυσχέρανεν; 25 Ἄρα ὀκνηρότερος γέγονεν; Ἄρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐἶπεν, Ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἦ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

24. Ψαλμ. 103, 34.

25. Β' Κορ. 12, 8.

26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἢ προσευχή. Διότι ἔάν, συζητῶν κα-
 νεῖς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μι-
 κρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποῦ ἀξιῶνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν
 Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχή εἶναι
 συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προ-
 φῆτην ποῦ λέγει, «Ἦδυνθειῆ τῷ Θεῷ ἡ διαλογία μου»²⁴,
 δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἃς φανῆ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι
 μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παραχωρήσῃ πρὶν τὰ ζη-
 τήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ
 ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐ-
 τοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθέντα,
 εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευ-
 χὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυχάνωμεν,
 ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν
 θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅ-
 σον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον
 τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαρι-
 στῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυχάνωμεν αὐτὸ ποῦ ζητοῦμεν καὶ
 ὅταν ἀποτυχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμ-
 φέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτοιος ἄν-
 θρωπος, αὐτὸς ποῦ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐ-
 γνώριζε καὶ ἐζήτηε αὐτὰ ποῦ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλα-
 δὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλῶνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς
 συνεχεῖς πειρασμοῦς, προσηυχήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ
 καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές. Διότι λέγει
 «τρὶς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριον»²⁵. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ
 τρεῖς φορές σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορές παρεκάλεσεν, ἀλ-
 λά δὲν ἐπέτυχεν. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριφέρθη.
 Μήπως ἄρά γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερο ὀ-
 κνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειπεν ὅλα; Ὁχι. Ἀλλὰ τί λέγει;
 «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου
 ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»²⁶. Ὁχι μόνον δὲν
 τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

Μέγα αγαθὸν ἢ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων τις διαλεγόμενος ἐναρέτιω, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεὸς διαλέγεσθαι καταξιωθείς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχή διάλεξις ἐστὶ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθεῖν ἐγὼ Θεῷ ἢ διαλογία μου», τοῦτ' ἐστίν, ἢ διάλεξις μου ἡδεῖα φανείη ἐγὼ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορηῖν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιῶν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, διὰ τὸν Θεὸς θούλειαι, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσομεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. Ὡστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστοῦμεν ὀφειλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσομεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ ἰσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ τῶν ἀπορητίων ἐκείνων ἀξιωθείς, ἠγνόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτιῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἐ- αὐτὸν κυκλούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ἠῤῥξαιτο τοῦτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γὰρ», φησί, «τὸν Κύριον παρεκάλεσα». Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἄρα μὴ ἐδυσχέρασεν; Ἄρα ὀκνηρότερος γέγονεν; Ἄρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐἶπεν, Ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἦ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπιχειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

24. Ψαλμ. 103, 34.

25. Β' Κορ. 12, 8.

26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἢ προσευχή. Διότι ἔάν, συζητῶν κα-
 νεῖς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μι-
 κρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποῦ ἀξιῶνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν
 Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχὴ εἶναι
 συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προ-
 φῆτην ποῦ λέγει, «Ἦδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογία μου»²⁴,
 δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἃς φανῆ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι
 μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παρακωρήσῃ πρὶν τὰ ζη-
 τήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ
 ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐ-
 τοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθέντα,
 εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευ-
 χὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυχάνωμεν,
 ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν
 θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅ-
 σον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον
 τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαρι-
 στῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυχάνωμεν αὐτὸ ποῦ ζητοῦμεν καὶ
 ὅταν ἀποτυχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμ-
 φέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτοιος ἄν-
 θρωπος, αὐτὸς ποῦ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐ-
 γνώριζε καὶ ἐζήτηε αὐτὰ ποῦ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλα-
 δὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλῶνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς
 συνεχεῖς πειρασμούς, προσηυχῆθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ
 καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές. Διότι λέγει
 «τρὶς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριον»²⁵. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ
 τρεῖς φορές σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορές παρεκάλεσεν, ἀλ-
 λά δὲν ἐπέτυχεν. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριφέρθη.
 Μήπως ἄρα γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερο ὀ-
 κνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειπεν ὅλα; Ὁχι. Ἀλλὰ τί λέγει;
 «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου
 ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»²⁶. Ὁχι μόνον δὲν
 τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

εἶπασε. Ναί· ἀλλὰ πόθεν δῆλον δι' οὐκ ἐδυοχέρανεν; Ἐκουε Παύλου λέγοντος, ἐπειδὴ ἔμαθε τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ· «Ἡδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου».

Ὁὐ μόνον, φησί, λοιπὸν ἀπαλλαγῆναι οὐκ ἐπιζητῶ, ἀλλὰ
 5 καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς καυχῆσομαι ἐπὶ τοῦτοις. Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; εἶδες πόθον τὸν περὶ τὸν Θεόν; Ἐκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν». Οὐχ οἶόν τε, φησὶν, ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας εἰδέναι πάντα ἀκριβῶς. Δεῖ οὖν παραχωρεῖν τῷ δημιουργῷ τῆς ἡμε-
 10 τέρας φύσεως, κάκεινα μετὰ χαρᾶς δέχεσθαι καὶ πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἅπερ αὐτὸς δοκιμάσει, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὄντιν τῶν γινομένων ὄραν, ἀλλὰ πρὸς τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ συμφέρον μᾶλλον ἡμῶν, αὐτὸς οἶδε καὶ ὅπως δεῖ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν μεθοδεῦσαι.

15 6. Ἡμῶν τοίνυν ἐν ἔργον ἔσιω, τὸ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσκαριτερεῖν καὶ μὴ ἀσχάλλειν πρὸς τὴν βραδυτήτα, ἀλλὰ πολλὴν τὴν μακροθυμίαν ἐπιδεικνυσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀναγεθῶν ἡμῶν πρὸς τὰς αἰτήσεις ὑπεριθύνεται, ἀλλὰ σοφίζομενος ἡμῶν τὴν προσεδρίαν καὶ βουλόμενος ἡμᾶς διηνεκῶς
 20 πρὸς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι. Ἐπεὶ καὶ παιτὴρ φιλόσοφος αἰτούμενος πολλάκις παρὰ τοῦ παιδὸς οὐκ ἐπινεύει, οὐχὶ μὴ βουλόμενος δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς τὴν προσεδρίαν διὰ τούτου ἐπισπώμενος. Ταῦτα δὲ γινώσκοντες, μηδέποτε ἀπαγορεύομεν, μηδὲ διαλείπωμεν προσιόντες, καὶ τὰς ἰκετηρίας
 25 ποιοῦμενοι. Εἰ γὰρ τὸν ὤμον ἐκείνον καὶ ἀπηνῆ δικαστὴν καὶ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον ἢ προσεδρία τῆς γυναικὸς ἐξεβιάσαιο, καὶ ἐξεκαλέσαιο εἰς τὴν ἑαυτῆς ἀντίληψιν· πόσω μᾶλλον ἡμεῖς, οὐ βουλευθείμεν ἐκείνην μιμήσασθαι τὴν γυναῖκα, τὸν ἡμέρον καὶ φιλόανθρωπον ἡμῶν Δεσπότῃν, τὸν εὐ-

27. Β' Κορ. 12, 9.

28. Ρωμ. 8, 26.

τὸν ἄφησε νὰ τὰς ὑπομένῃ. Ναί, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐδυσσασχέτησεν; Ἔκουσε τὸν Παῦλον ποῦ λέγει, ὅταν ἔμαθεν αὐτὰ ποῦ ἐσκέπτετο ὁ Κύριος· «Εὐχαρίστως λοιπὸν θὰ καυχηθῶ διὰ τὰς ἀσθενείας μου»²⁷.

Ἔτσι μόνον, λέγει, δὲν ἐπιζητῶ νὰ ἀπαλλαγῶ, ἀλλὰ καὶ θὰ καυχηθῶ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν δι' αὐτά. Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἶδες θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν; Ἔκουσε τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «διότι τὸ νὰ προσευχηθῶμεν, ὅπως πρέπει, δὲν γνωρίζομεν»²⁸. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡμεῖς, λέγει, ἐνῶ εἴμεθα ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωμεν τὰ πάντα ἀκριβῶς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεώς μας καὶ νὰ δεχώμεθα μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν πολλὴν αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς δοκιμάζει, καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν πρὸς αὐτὰ ποῦ φαίνονται, ὅτι γίνονται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ ποῦ ὁ Κύριος σχεδιάζει. Διότι αὐτὸς γνωρίζει καλύτερον τὸ συμφέρον μας, αὐτὸς γνωρίζει, πῶς πρέπει νὰ κανονίσῃ τὴν σωτηρίαν μας.

6. Ἰδικὸν μας ἔργον λοιπὸν νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐπιμένωμεν πάντοτε κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ ἀδημονοῦμεν διὰ τὴν ἀργοπορίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολλὴν ὑπομονήν. Καθ' ὅσον δὲν ἀργοπορεῖ διότι θὰ ἀπορρίψῃ τὰς αἰτήσεις μας, ἀλλ' ἐπειδὴ σκέπτεται νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ἐπιδοθῶμεν περισσότερον καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον πρὸς αὐτόν. Διότι καὶ ὁ φιλόστοργος πατήρ, ὅταν τοῦ ζητῆται κάτι ἀπὸ τὸν υἱὸν του, δὲν συγκατανεύει, ὅχι ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνεχῆ παράκλησιν τοῦ υἱοῦ. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ ἀποκάμωμεν ποτέ, οὔτε νὰ παύωμεν νὰ πλησιάζωμεν πρὸς αὐτόν καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν τὰς προσευχάς. Διότι ἐὰν ἡ συνεχὴς παρουσία καὶ παράκλησις ἔκανε τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπάνθρωπον δικαστήν, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Θεὸν δὲν ἐφοβεῖτο, καὶ τὸν ἐκάλεσε πρὸς βοήθειάν της, ἡ ἐπιμονὴ τῆς γυναικός, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς δὲν θὰ προσελκύσωμεν, τὸν ἡμέτερον καὶ φιλόανθρωπον Κύριόν μας, τὸν φιλεῦπλα-

σπλαγγρον, καὶ ἐπιτρέχοντα ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ ἐκκαλεσόμεθα
πρὸς τὴν οἰκείαν ἀντίληπιν;

Παιδεύσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς δυσάποσπάστως ἔχειν καὶ
διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσηλωθῆναι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ
5 ἐν νυκτί, καὶ μᾶλλον ἐν νυκτί, ὅτε σὸδεις ὁ ἐνοχλῶν, ὅτε πολ-
λὴ τῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, ὅτε πολλὴ ἡ ἡσυχία, καὶ ταραχῆς
ἐκτὸς τὸ δωμάτιον, σὸδενὸς ὄντιος τοῦ ἐκκροῦσαι δυναμένου,
καὶ ἀποσιῆσαι τῆς προσόδου, ὅτε συνηρμένη τυγχάνουσα ἡ διά-
νοια πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀναθέσθαι δύναται τῷ τῶν ψυχῶν
10 ἱατρῷ. Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ προ-
φήτης, ὑπὸ τοσοῦτων ὀχλούμενος πραγμάτων, καὶ ἀλουργίδα
καὶ διάδημα περικείμενος ἔλεγε· «Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην
τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου»·
τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον
15 μειδιῶντες, καὶ μηδὲ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ ποιοῦντες; Ἐπειδὴ γὰρ
ἐν ἡμέρᾳ πολλὰ εἶχεν αὐτὸν τὰ περισπῶντα καὶ πολλὴ ἦν ὁ
τῶν πραγμάτων ὄχλος καὶ πολλὴ ἡ ταραχὴ, καὶ καιρὸν οὐχ
ἠῦρισκεν ἐπιτήδειον ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἰοιαύτην πρόσοδον, τὸν
τῆς ἀνέσεως καιρὸν, ὃν ἕτεροι ὕπνου ποιοῦνται καιρὸν ἐπὶ
20 τῶν ἀπαλῶν στρωμάτων κατακεκλιμένοι, καὶ ὧδε κἀκεῖσε
περιστρεφόμενοι, ὁ βασιλεὺς, ὁ τοσαύτην ἀναδεδεμένος φρον-
τίδα, πρόσοδον καιρὸν ἐποιεῖτο, κατ' ἰδίαν τῷ Θεῷ διαλε-
γόμενος, καὶ εἰλικρινεῖς καὶ συντειαμένας τὰς εὐχὰς ποιού-
μενος, ἦνυεν ἄπερ ἠθελε· καὶ διὰ τῶν προσευχῶν τούτων
25 τοὺς πολέμους κατώρθου, τρόπαιον ἰστιάς, καὶ νίκας νίκαις
συνάπιων. Εἶχε γὰρ ὄπλον ἀχείρωτον, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν,

χνον καὶ προστρέχοντα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ μιμηθῶμεν ἐκείνην τὴν γυναῖκα;

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν νὰ εἴμεθα συνδεδεμένοι ἀναποσπάστως καὶ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς τὰς προσευχάς, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ περισσότερον κατὰ τὴν νύκτα, ὅταν κανεὶς δὲν μᾶς ἐνοχλῆ, ὅταν ὁ λογισμὸς μας ἔχη γαλήνην, ὅταν ὑπάρχη πολλὴ ἡσυχία καὶ εἰς τὸ δωμάτιον ὑπάρχη ἡρεμία, διότι κανεὶς δὲν ὑπάρχει πού νὰ δύναται νὰ μᾶς διακόψῃ καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν προσέλευσιν πρὸς τὴν προσευχήν, τότε πού θὰ εἶναι συγκεντρωμένος ὁ νοῦς καὶ θὰ ἠμπορῆ νὰ τὰ ἐκθέσῃ ὅλα εἰς τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν. Διότι, ἐὰν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς μαζὶ καὶ προφήτης, ἐνῶ ἠνοχλεῖτο ἀπὸ τόσα πράγματα καὶ περιεβάλλετο μὲ ἀλουργίδα καὶ διάδημα, ἔλεγε, «Τὸ μεσονύκτιον ἐσηκωνόμουν διὰ νὰ προσευχηθῶ καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὰς δικαίας κρίσεις σου»²⁹, τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ζῶμεν βίον ἰδιωτικὸν καὶ χωρὶς πολλὰς φροντίδας καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν κάμνομεν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν πολλὰ ἦσαν αὐτὰ πού ἀπέσπων τὴν προσοχὴν του, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν πολλὰ τὰ πράγματα, πού τὸν ἠνώχλουν καὶ μεγάλη ἡ ταραχὴ καὶ δὲν εὔρισκε κατάλληλον χρόνον διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν προσευχήν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναπαύσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι κοιμῶνται ἐπάνω εἰς τὰ μαλακὰ στρώματα καὶ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς πού εἶχεν ἀναλάβει τόσας φροντίδας, ἐχρησιμοποιοῦσε τὸν καιρὸν αὐτόν, διὰ νὰ σπεύσῃ νὰ προσευχηθῆ, διὰ νὰ συζητήσῃ ἰδιατέρως μὲ τὸν Θεόν. Καὶ προσευχὰς εἰλικρινεῖς καὶ θερμὰς ἀναπέμπων, ἐπετύχχανεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐπεθύμει. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν προσευχῶν ἐκέρδιζε τοὺς πολέμους καὶ ἔστηνε τρόπαιον συνάπτων ἀλλεπαλλήλους νίκας. Διότι εἶχεν ἀκατάβλητον ὄπλον, τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, ἣ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρκετὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς πολέμους τῶν ἀν-

οὐ πρὸς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολέμους ἀρκέσαι δυναμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας.

Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον μειότερες τὸν ἐν ἀλουργίδι καὶ διαδήματι τὸν τῶν μοναχῶν βίον ὑπερακοτίσαντα. Ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· «Ἐγεννήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄριστος ἡμέρας καὶ νυκτός». Εἶδες ψυχὴν ἐν διηγεκεί κατανύξει τυγχάνουσαν; Ἡ τροφή μου, φησί, ὁ ἄριστος μου, ἡ ἐστιάσις μου οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ τὰ δάκρυά μου ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ. Καὶ πάλιν, «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμαῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Τί ἐροῦμεν ἡμεῖς ἢ τί ἀπολογησώμεθα, οὐδὲ τὴν ἴσην τῷ βασιλεῖ τῷ ὑπὸ τοσοῦτων πραγμάτων περισπωμένῳ κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι βουλόμενοι; Τί γάρ, εἰπέ μοι, τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων ὠραιότερον τῶν ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν δακρύων, καθάπερ ὑπὸ μαργαριτῶν τινων, κεκαλλωπισμένων;

Εἶδες τὸν βασιλέα καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ δακρύοις καὶ εὐχαῖς ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα ὄρα καὶ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον ἐν δεσμοτηρίῳ καθειργμένον καὶ τοὺς πόδας ἔχοντα ἐν τῷ ξύλῳ προσεδεδεμένους ἅμα τῷ Σίλα καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτός προσευχόμενον, οὔτε ὑπὸ τῆς ὀδύνης, οὔτε ὑπὸ τῶν δεσμῶν κωλυόμενον, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πολλὴν καὶ θερμότερον τὸν πόθον ἐπιδεικνύμενον τὸν περὶ τὸν Δεσπότην· «Παῦλος γάρ», φησί, «καὶ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσευχόμενοι ὑμῶν τὸν Θεόν». Ὁ Δαυὶδ ἐν βασιλείᾳ καὶ διαδήματι δακρύοις καὶ εὐχαῖς ἅπαντα τὸν βίον κατηγάλισκεν ὁ ἀπόστολος, ὁ εἰς τρίτον σφραγὸν ἀρπαγείς, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἀξιωθὴς μυστηρίων, ἐν δεσμοῖς τυγχάνων κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτός προσευχάς καὶ ὕμνους ἀνέφερε τῷ Δεσπότην καὶ ὁ βασιλεὺς μεσονύκτιον ἐξεγειρόμενος ἐξωμολογεῖτο, καὶ οἱ

30. Ψαλμ. 41, 4.

31. Ψαλμ. 6, 7.

32. Πράξ. 16, 25.

θρώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν φαλάγγων τῶν δαιμόνων.

Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς, ἄς μιμούμεθα ἡμεῖς οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ζῶμεν βίον ἀπράγμονα καὶ ἥσυχον ἄς μιμούμεθα αὐτὸν πού μὲ τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ διάδημα ὑπερέβη καὶ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Διότι ἄκουσε αὐτὸν πάλιν ἀλλοῦ νὰ λέγῃ· «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν τροφή ἡμέραν καὶ νύκτα»³⁰. Εἶδες ψυχὴν πού εὐρίσκετο συνεχῶς εἰς κατάνυξιν; Ἡ τροφή μου, λέγει, ὁ ἄρτος μου, τὸ γεῦμα μου, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ δάκρυά μου κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν. Καὶ πάλιν· «ἀπέκαμον ἀπὸ τὸν ἀναστεναγμὸν μου, κάθε νύκτα νὰ πλημμυρίζω τὴν κλίνην μου μὲ δάκρυα»³¹. Τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, ἢ πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἴσην κατάνυξιν μὲ τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἤσχολεῖτο μὲ τόσα πράγματα; Διότι, εἶπέ μου, τί εἶναι ὠραιότερον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συνέχονται ἀπὸ δάκρυα, ὡσὰν νὰ εἶναι στολισμένοι μὲ μαργαρίτας;

Εἶδες τὸν βασιλέα νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰς προσευχὰς ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Τώρα βλέπε καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς οἴκουμένης, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἶχε δεμένους τοὺς πόδας του μαζὶ μὲ τὸν Σίλαν εἰς τὸ ξύλον, νὰ προσεύχεται καθ' ὅλην τὴν νύκτα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται οὔτε ἀπὸ τὸν πόνον, οὔτε ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν νὰ δεικνύῃ περισσοτέραν καὶ πιὸ θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, διότι λέγει «ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔψαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν προσευχόμενοι»³². Ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν καὶ διάδημα φέρων ἐπερνοῦσε τὴν ζωὴν του μὲ δάκρυα καὶ προσευχὰς. Ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἠρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, καὶ ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὰ δεσμά κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνέπεμψε προσευχὰς καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς, ἀφοῦ ἐσηκώνητο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, προσήυχετο, καὶ οἱ ἀπό-

ἀπόστολοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐκτενεῖς τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς ᾠμους ἐποιοῦντο.

Τούτους μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν προσευχῶν τειχίζωμεν ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ μηδὲν ἡμῖν ποιεῖ
 5 κώλυμα γενέσθω. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἡμῖν τὸ δυνάμενον ἐμπο-
 δίσαι, ἐὰν νήφωμεν. Μὴ γὰρ τόπου χρῆζομεν, ἢ καιροῦ; Πᾶς
 τόπος, πᾶς καιρὸς ἐπιτηδεῖος ἡμῖν πρὸς τὴν τοιαύτην πρόσοδον.
 Ἄκουε γὰρ πάλιν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέ-
 γοντος· «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντες ὁσίους χεῖρας χωρὶς
 10 ὁργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Ἄν τὴν διάνοιαν ἔχῃς καθαρεύου-
 σαν τῶν αἰσθητῶν παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ᾦς, κἂν ἐν οἰκίᾳ,
 κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ παρεσιῶς, κἂν ἐν θαλάσῃ,
 κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ἐπ' ἐργαστηρίῳ ἢ ἐστικῶς, κἂν ὄ-
 15 πουπερ ἂν ᾦς, δυνήσῃ τὸν Θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτί-
 σεως. Ὅπερ εἰδότες, παρακαλῶ, μετὰ τῆς νηστείας καὶ τῆς
 προσευχῆς τὴν ἀκρίθειαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν ἐντεῦθεν
 συμμαχίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν· ἵνα τῆς παρ' ἀπὸ τοῦ ρο-
 πῆς ἀξιούμενοι, καὶ τὸν παρόντα βίον εὐαρέστως ἀπὸ δια-
 20 γάρῃ καὶ οἰκτιρμοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ'
 οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, ᾧν
 καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στολοι κατά τὸ μεσονύκτιον προσήχοντο καὶ ὕμνουν ἐκτε-
νῶς τὸν Θεόν.

Ἄς μνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ ἃς περιφρουροῦ-
μεν τὴν ζωὴν μας μὲ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς καὶ νὰ μὴ
μᾶς ἐμποδίῃ τίποτε. Διότι, ἐὰν ἀγρυπνῶμεν, τίποτε δὲν
ἔμπορεῖ νὰ μᾶς ἐμποδίῃ. Μήπως ὅμως χρειαζόμεθα τόπον
ἢ καιρόν; Κάθε τόπος, κάθε καιρὸς εἶναι κατάλληλος, διὰ
νὰ σπεύσωμεν πρὸς τὴν προσευχήν. Ἄκουσε ὅμως πάλιν
τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος λέγει· «Εἰς κάθε
τόπον σηκώνοντες ἀγίας χεῖρας χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀμφιβο-
λίαν»³³. Ἐὰν ἔχῃς καθαρὰν τὴν συνειδησίην σου ἀπὸ τὰ
παράλογα πάθη, εἴτε εἶσαι εἰς τὴν ἀγορὰν, εἴτε εἰς τὴν οἰ-
κίαν, εἴτε εἰς τὴν ὁδόν, εἴτε παρευρίσκεσαι εἰς τὸ δικαστή-
ριον, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς πανδοχεῖον, εἴτε εὐρί-
σκεσαι εἰς ἐργαστήριον καὶ ὅπουδήποτε καὶ ἂν εἶσαι, θὰ
ἔμπορέσης νὰ ἐπικαλεσθῇς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἀ-
κριβῶς γνωρίζοντες, παρακαλῶ, μαζὶ μὲ τὴν νηστείαν νὰ
ἐπιδείξετε καὶ τὴν ἀκριβῆ προσευχήν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν
ἀπ' ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν συμπάραστασιν, ὥστε ἀ-
φοῦ γίνωμεν ἄξιοι τῆς βοηθείας του, καὶ τὸν παρόντα βίον
νὰ ζήσωμεν μὲ εὐαρέσκειαν πρὸς αὐτόν, καὶ κατὰ τὸν μέλ-
λοντα νὰ ἀξιωθῶμεν κάποιας φιλανθρωπίας μὲ τὴν εὐσπλα-
χνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου
εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει
ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβε Θάρρα τὸν Ἀβραμ καὶ τὸν Ναχώρ τοὺς
5 υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν Ἄρραν τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα
δὲ Ἀβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ
τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, πορευθῆναι εἰς γῆν τῶν
Χανααίων· καὶ ἦλθεν ἕως Χαρράν, καὶ κατώκη-
σεν ἐκεῖ».

10 1. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, διὲ τε μεθ' ἡδονῆς ἐδέξου-
σθε χθὲς τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς λόγους καὶ διὲ μετὰ ἰσοαύτης
σπουδῆς συνιρέχετε περὶ τὴν ἀκρόβαιον. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς
προθυμοτέρους ἀπεργάζεσθαι καὶ παρασκευάζει δαφιλεσιόταν
ὑμῖν παραιθέσθαι τὴν εὐσίαν ταύτην τὴν πνευματικὴν. Ἐ-
15 πει καὶ γηρόνος, ἐπειδὰν ἴδῃ τὴν ἄρουραν καὶ τὰ καταβαλλό-
μενα σπέρματα πολλαπλάσια δεικνύουσαν καὶ κομῶντα τὰ
λήγια, οὐ παύεται τὰ παρ' ἐαυτοῦ καθ' ἐκάστην εἰσφέρων
καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιούμενος καὶ περιοκοπῶν
καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μὴ πού τι λυμήνηται τοῖς πόνοις
20 αὐτοῦ. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ γὰρ ὁρῶν ὑμῶν τὴν ἄρουραν
ταύτην τὴν πνευματικὴν οὕτω θάλλουσαν καὶ τὸν πνευματι-
κὸν τοῦτον σπῆρον τοῖς τῆς διανοίας κόλποις παρακαταιθέ-
μενον, ὁμοῦ καὶ χαίρω καὶ εὐφραίνομαι καὶ πολλὴν ἔχω τὸν
ἀγῶνα, εἰδὼς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπιβούλου τῆς σωτηρίας τῆς
25 ἡμετέρας τὴν πονηρίαν. Καθάπερ γὰρ οἱ κατὰ θάλατταν πει-
ραιαί, ἐπειδὰν ἴδωσι ναῦν πολλῶν φορτίων πεπληρωμένην
καὶ πλοῦτον ἄφατον ἐπαγομένην, τότε μάλιστα πολλὴν τὴν
ἐπιβουλὴν ἐπιδείκνυνται, ὅσπερ πάντα καταδῦσαι τὸν φόρτον

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβεν ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχώρ τοὺς υἱοὺς του καὶ τὸν ἐγγονόν του Λώτ, υἷόν τοῦ υἱοῦ του Ἄρράν, καὶ τὴν Σάρραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἄβραμ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουσιν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ».

1. Σᾶς χρεωστῶ μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι χθὲς ἐδέχθητε μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τοὺς λόγους μου διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διότι προσέρχεσθε μὲ μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ νὰ μὲ ἀκούσετε. Τοῦτο βεβαίως κάνει ἡμᾶς νὰ εἴμεθα προθυμότεροι καὶ μᾶς προετοιμάζει, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσωμεν μὲ καλύτεραν διάθεσιν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἡ καλλιεργημένη γῆ ἀνταποδίδει πολλαπλάσιον τὸν ριφθέντα σπόρον καὶ ὅτι τὰ σπαρτὰ εἶναι πλήρη εὐφορίας, δὲν παύει καθημερινῶς νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ δεικνύη τὴν πρέπουσαν φροντίδα καὶ νὰ προσέχη καλῶς καὶ κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, μήπως τοῦ καταστρέψῃ κάτι τοὺς κῶπους του. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι ἡ γῆ αὐτὴ ἢ πνευματικὴ θάλλει ἀπὸ βλάστησιν καὶ ὅτι ὁ πνευματικὸς αὐτὸς σπόρος κρατεῖται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας σας, χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι μαζί καὶ πολὺ ἀγωνίζομαι, διότι γνωρίζω τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχθρεύεται καὶ ἐπιβουλεύεται τὴν σωτηρίαν μας. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ πειραταὶ τῆς θαλάσσης, ὅταν ἴδουν, ὅτι ἓνα πλοῖον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ πλοῦσιον φορτίον καὶ μεταφέρει ἀμύθητον πλοῦτον, τότε κατ' ἐξοχὴν δεικνύουν τὴν ἐπιβουλήν των, ὥστε

καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς ἐμπλέοντας κατασιῆσαι, οὕτω δὴ καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἴδῃ πολὺν πλοῦτον συνηγμένον πνευματικόν, καὶ προθυμίαν ζέουσαν, καὶ διάνοιαν διεγυγερμένην, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν πλοῦτον ἀδξανόμενον, δά-
 5 κνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας, καὶ καθάπερ πειραιτῆς οὕτω περιέρχεται μυρίας ἐπινοῶν μηχανάς, ὥστε θραχεῖάν τινα εὑρεῖν εἴσοδον, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς ἀποφῆναι καὶ συλῆσαι πάντα τὸν πλοῦτον ἡμῶν τὸν πνευματικόν.

Διὰ τοι τοῦτο νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ ὄσῳ ἂν τὰ τῆς
 10 περιουσίας ἡμῖν ἀδξῆται τῆς πνευματικῆς, ἰσοούτω καὶ τὰ τῆς ἀγρουπνίας ἐπιτεινέσθω καὶ πανταχόθεν ἀποτειχίζωμεν αὐτῷ τὰς ἐφόδους καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπιποασάμενοι, ἀνωτέρους ἑαυτοῦς κατασιήσωμεν τῶν τοῦ διαδόλου βελῶν. Πονηρὸν γὰρ ἔστι τὸ
 15 θηρίον καὶ πολυπλόκους ἔχει τὰς μηχανάς· καὶ ἐπειδὴν μὴ δυνηθῆ ἔξ εὐθείας πρὸς τὴν κακίαν ἡμᾶς ὑποσῶραι καὶ διὰ τῆς ἀπάτης δελεάσαι· οὐδὲ γὰρ θιάζεται, οὐδὲ ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπαιτᾷ μόνον, καὶ ἐπειδὴν ἴδῃ ραθυμοῦντας, ὑποσκελίζει· ὅταν οὖν μὴ δι' αὐτῆς τῆς κακίας προφανῶς
 20 δυνηθῆ ἢ ἡμετέρα ὀσιτηρία λυμήνασθαι, πολλάκις δι' αὐτῶν τῶν τῆς ἀρειῆς ἔργων, ὧν μετρίωμεν, τὸ δέλεαρ ἐμβαλὼν λανθανόντως ἅπαντα τὸν πλοῦτον κατέδυσε. Τί οὖν ἐσπιν, ὁ φημι; ἀναγκαῖον γὰρ αὐτὸ σαφέστερον εἰπεῖν, ἵνα διδαχθέντες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς διαφύγωμεν τὴν ἐντεῦθεν
 25 βλάβην.

Ὅταν ἴδῃ μὴ ἐθκόλως ἡμᾶς καταδεχομένους γυμνῆν τὴν κακίαν ἀλλὰ φεύγοντας μὲν τὴν ἀσέλγειαν, τὴν δὲ σωφροσύνην ἀσπαζομένους, καὶ πάλιν τὴν πλεονεξίαν ἀποσιρφεφουέντους, καὶ μισοῦντας τὴν ἀδικίαν, καὶ τῆς τρυφῆς καταγελῶν-
 30 τας, καὶ ἠγοιστείαις καὶ προσευχαῖς ἑαυτοῦς ἐκδεδωκότας, καὶ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐποουδακότας, τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἐτέραν μηχανήν, δι' ἧς ἡμῶν τὴν εὐπορίαν ἅπασαν λυμήνασθαι δυνησεται καὶ ἰσοαῖτια κατορθώματα ἀνόητα ἡμῖν ἀπο-

νὰ βυθίσουν ὀλόκληρον τὸ φορτίον καὶ νὰ ἀφήσουν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς πλέοντας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἰδῆ ὅτι ὑπάρχει πνευματικὸς πλοῦτος καὶ ζέουσα προθυμία καὶ σκέψις ἄγρυπνος, δαγκώνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας του καὶ ὡς πειρατῆς χρησιμοποιεῖ μύρια τεχνάσματα, ὥστε νὰ εὕρῃ κάποιαν μικρὰν εἴσοδον διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους καὶ νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πνευματικόν μας πλοῦτον.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ὅσον αὐξάνεται ἡ πνευματικὴ μας περιουσία, τόσον νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχὴν μας καὶ νὰ ἀποκρούωμεν τὰς πανταχόθεν ἐφόδους του καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγὴν μας, ἀφοῦ προσελκύσωμεν τὴν εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πονηρὸν καὶ χρησιμοποιεῖ πολὺπλοκα τεχνάσματα ὅταν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρασύρῃ πρὸς τὴν κακίαν καὶ νὰ μᾶς δελεάσῃ μὲ τὴν ἀπάτην μὲ τὴν πρώτην φοράν. Διότι δὲν μᾶς θιάζει οὔτε μᾶς ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μᾶς ἐξαπατᾷ μόνον καὶ ὅταν ἰδῆ ὅτι ἀμελοῦμεν, μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ὅταν λοιπόν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ θλάσῃ μὲ τὴν κακίαν του φανερῶς τὴν σωτηρίαν μας πολλὰς φορές εἰς τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς εἰσάγει κρυφίως τὸ δόλωμα καὶ μὲ αὐτὸ καταβυθίζει ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον. Τί σημαίνει δὲ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγω; Πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ διδαχθῶμεν τὰς πονηρίας του, ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν βλάβην.

Ὅταν ἰδῆ ὅτι δὲν δεχόμεθα εὐκόλως γυμνὴν τὴν κακίαν, ἀλλ' ἀποφεύγομεν τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἀσπαζόμεθα τὴν σωφροσύνην καὶ ὅτι ἀποστρεφόμεθα τὴν πλεονεξίαν καὶ μισοῦμεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι παραμερίζομεν τὴν τρυφήν, ὅτι ἐπιδιδόμεθα εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν καὶ ὅτι φροντίζομεν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, τότε λοιπόν μεθοδεύει ἄλλα τεχνάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πνευματικόν μας πλοῦτον καὶ νὰ καταστήσῃ ἀκρή-

δειξαι. Τοὺς γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἰόνου περιγεγονότας αὐ-
 τοῦ τῶν μηχανῶν παρασκευάζει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώ-
 μασι καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλέπειν δόξαν, ἵνα
 τῆς ἀληθοῦς δόξης ἐκπεσεῖν ποιήσῃ. Ὁ γὰρ μειῶν τι τῶν
 5 πνευματικῶν καὶ πρὸς ἀνθρωπίνην ἀφορῶν δόξαν, ἀπέχει
 τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐντεῦθεν ἤδη καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ὀφειλέτην
 ἔχει τὸν Θεόν. Παρ' ὧν γὰρ ἐπεζήτησε δοξασθῆναι, ἀπῆ-
 λαισε τῶν ἐπαίνων, κἀκείνων τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ τοῦ
 Δεσπότου ἀπειτέρησεν ἐαυτὸν, προτιμήσας τὴν πρόκαιρον
 10 εὐφημίαν, καὶ τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς παρὰ τοῦ πάν-
 των δημιουργοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν αὐτός, καὶ ἐπὶ προο-
 ευχῆς καὶ ἐπὶ ἐλεημοσύνης καὶ ἐπὶ νησιείας ἐδίδαξεν, οὐ-
 τὼ λέγων· «Ὅταν νησιεύῃς, ἀλειφαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ
 τὸ πρόσωπόν σου νύχαι, ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νη-
 15 σιεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπιῷ· καὶ ὁ Πα-
 τὴρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπιῷ, ἀποδώσει σοι». Καὶ πάλιν·
 «Ὅταν δὲ ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης», φησὶν, «ἐμ-
 προσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγω-
 γαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀν-
 20 θρώπων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν».

Εἶδες πῶς ὁ ταύτην τὴν δόξαν ἐπιζητῶν ἐκείνης ἀπε-
 σιτέρηται, ὁ δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μετερχόμενος καὶ λαν-
 θάνειν βουλόμενος τοὺς ἀνθρώπους, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν
 τὴν φοβεράν ἐν τῷ φανερῷ λήφεται παρὰ τοῦ Δεσπότου
 25 τὰς ἀμοιβάς. «Ὁ γὰρ Πατὴρ σου», φησὶν, «ὁ βλέπων ἐν τῷ
 κρυπιῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ». Μὴ τοῦτο ἐννόει,
 φησὶν, δι' οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐπήγησέ σε καὶ δι' οὐδεὶς
 τῶν μετέρχῃ τὴν ἀρετὴν ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, δι' ἰσοσύτη
 τοῦ Δεσπότου ἔσται ἡ φιλοτιμία μετ' οὐδὲν πολὺ, ὡς μὴ λαν-
 30 θανόντως, μηδ' ἐν ἀποκρύφῳ, ἀλλὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώ-

1. Ματθ. 6, 17-18.

2. Ματθ. 6, 2.

στους τόσας ἀρετάς. Διότι αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ὑπερνικοῦν μὲ μέγαλον κόπον τὰ τεχνάσματά του, τοὺς κάνει νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰ κατορθώματά των καὶ νὰ ἀποβλέπουν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, διὰ νὰ τοὺς κἀνη ἔτσι νὰ χάσουν τὴν ἀληθινὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ πρᾶττων κἀτι τὸ πνευματικὸν καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χάνει τὸν μισθὸν του καὶ ὁ Θεὸς δὲν τοῦ ὀφείλει πλέον τίποτε. Διότι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπεδίωξε νὰ δοξασθῆ ἔλαβε τοὺς ἐπαίνους, προτιμῶν ὅμως τὸν πρόσκαιρον ἔπαινον καὶ τὸν ἔπαινον τῶν συνανθρώπων του ἀπὸ τὸν τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων, ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Κύριος. Καὶ αὐτὸ προλαμβάνων ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε καὶ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ διὰ τὴν νηστείαν τὰ ἐξῆς: «Ὅταν νηστεύης ἄλειψε τὴν κεφαλὴν σου καὶ πλύνε τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύεις, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν Πατέρα σου, ὁ ὁποῖος εἶναι παρῶν εἰς τὰ κρυφά. Καὶ ὁ Πατήρ σου, ποὺ εἶναι παρῶν εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ»¹. Καὶ πάλιν: «Ὅταν δὲ κἀνης ἐλεημοσύνην, μὴ τὴν διαλαλήσης», λέγει, «ἔμπροσθέν σου, ὅπως κἀνουν οἱ ὑποκριταὶ εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ εἰς τοὺς δρόμους, διὰ νὰ τοὺς θαυμάσουν οἱ ἄνθρωποι. Ἀληθῶς σὰς λέγω, ἔχουν λάβει ἤδη τὸν μισθὸν των»².

Εἶδες πῶς στερεῖται ἐκείνην τὴν δόξαν αὐτὸς ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἐδῶ δόξαν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ζῆ βίον ἐνάρετον καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ λάβῃ φανερά τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι «ὁ Πατήρ σου», λέγει, «ὁ ὁποῖος βλέπει τί γίνεται εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ εἰς τὰ φανερά». Νὰ μὴ σκέπτεσαι, λέγει, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν σὲ ἐπήνεσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ζῆς ἐνάρετον βίον, διαφεύγων τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν τόση θὰ εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄχι μυστικά, οὔτε

πων γένους τοῦ ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ παρόντος ἀνακηρύξει σε καὶ σιεφανώσει καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς τὰς ἀμοιβὰς ἀποδώσει. Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ καὶ τὸν πόνον τῆς ἀρετῆς ὑπομένοντες, καὶ διὰ τὴν πρόσ-
 5 καιρον καὶ ἐπιτελῆ καὶ ματαίαν δόξαν τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἀνωθεν τιμῆς ἑαυτοὺς ἀποστειροῦντες;

2. Ἀσφαλιζόμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ὅπερ ἂν καταξιωθῶμεν ἔργον πνευματικὸν μειῖναι, τοῦτο παντὶ τρόπῳ πανταχόθεν ἐν τοῖς ταμείοις τῆς διακονίας τῆς ἡμετέρας
 10 κρύπτειν σπουδάζομεν, ἵνα ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν ἔχωμεν ἐπαινέτην, καὶ μὴ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ τοὺς πρὸς χάριν πολλάκις γινομένους ἐπαίνους, τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐφημίας ἑαυτοὺς ἀναξίους κατασιήσωμεν. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὀλέθρια καὶ λύμη τῆς ἡμε-
 15 τέρας σωτηρίας, καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην ἀφορῶντά τι διαπράττεισθαι τῶν πνευματικῶν καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐφ' οἷς ἂν κατορθῶσαι δυναθῆῃ. Δι' ὃ νῆφειν χρὴ καὶ ἐγρηγορέναι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς φάρμακα ἐπιτιθέναι συνεχῶς ἑαυτοῖς, ὥστε μὴ ἀλῶναι τοῖς ὀλεθρίοις τοῦ-
 20 τοις πάθεσι. Κἂν γὰρ μυρία τις κατωρθωκῶς ἦ καὶ ἅπασαν τὴν ἀρετὴν διανύσας, μέγα δὲ φρονῆ, πάντων ἐλεεινότερος ἂν γένοιτο καὶ ἀθλιώτερος.

Καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν γεγένηται, ἐξ ὧν ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ἠπέμεινε, μεγάλα φρονήσας κατὰ τοῦ τελώνου καὶ
 25 ἐλάτιων τοῦ τελώνου ἀθρόον γεγωνῶς καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἐκχέας καὶ γυμνὸν καὶ ἔρημον ἑαυτὸν καταστήσας καὶ ξένον καὶ καινὸν νανάγιον ὑπομείνας. Εἰς αὐτὸν γὰρ ἐλθὼν τὸν λιμένα ἅπαντα τὸν φόρον αὐτοῦ κατέδυσε. Τὸ γὰρ ἀπ' εὐχῆς τῆς οὐ
 30 δεόντως γεγενημένης τοῦτο παθεῖν, ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ λιμένι νανάγιον ὑπομείναι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ

εἰς τὰ κρυφά, ἀλλὰ ἐμπρὸς εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸ τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνος, θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ καὶ θὰ σὲ στεφανώσῃ καὶ θὰ σοῦ ἀνταποδώσῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων σου διὰ τὴν ἀρετὴν. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἀξίζουσι αὐτοί, πού καὶ τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς ὑπομένουν καὶ στεροῦνται τὴν ἄνωθεν τιμὴν ἕξ αἰτίας τῆς προσκαίρου, εὐτελοῦς καὶ ματαιίας δόξης τῶν ἀνθρώπων;

2. Ἄς ἀσφαλιζώμεθα λοιπὸν, παρακαλῶ, καὶ ὁποιοδήποτε πνευματικὸν ἔργον, ἀξιωθῶμεν νὰ πράξωμεν, νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ φυλάττωμεν μὲ κάθε τρόπον μέσα εἰς τὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς μας, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐπαινέτην τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν καὶ νὰ μὴ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους διὰ τοὺς ἐπαίνους ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου ἕξ αἰτίας τῶν ἐπαίνων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐπαίνων ἐκεῖνων πού πολλὰς φορὰς γίνονται κατὰ χάριν. Καθ' ὅσον καὶ τὰ δύο εἶναι ὀλέθρια καὶ καταστροφὴ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ τὸ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ κάτι ἀπὸ τὰ πνευματικὰ μὲ σκοπὸν νὰ δοξασθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ νὰ ὑπερηφανευώμεθα δι' ὅσα ἠμπορέσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ ἀνησυχῶμεν καὶ νὰ λαμβάνωμεν συνεχῶς τὰ πνευματικὰ φάρμακα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ κυριευώμεθα ἀπὸ τὰ ὀλέθρια αὐτὰ πάθη. Διότι καὶ ἂν κάποιος ἔχῃ κατορθώσει ἀναρίθμητα πράγματα, καὶ ἂν ἔζησεν ἐνάρετον βίον, ἀλλ' ὑπερηφανεύεται, θὰ γίνῃ ὁ πιὸ ἐλεεινὸς καὶ ὁ πιὸ ἄθλιος ἀπὸ ὅλους.

Καὶ τοῦτο μᾶς ἔγινε φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπέστη ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύθη καὶ ἔγινεν ἀμέσως κατώτερος ἀπὸ τὸν τελώνην, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδίαν του τὴν γλῶσσαν ἔδιωξεν ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς του καὶ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του γυμνὸν καὶ ἔρημον, ὑπομείνας καὶ παράξενον καὶ πρωτοφανὲς ναυάγιον. Διότι εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα ἐβύθισεν ὀλόκληρον τὸ φορτίον. Καθ' ὅσον τὸ νὰ πάθῃ κάτι, ἐπειδὴ δὲν προηυχῆθη, ὅπως ἔπρεπεν, ὁμοιάζει μὲ τὸ ναυάγιον κάποιου μέσα εἰς τὸν λιμένα. Διὰ

Χριστὸς παραγγέλλων τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, δι' ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμεν», ἀσφαλιζόμενος ἀδιοὺς καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διασημαίους βουλόμενος τοῦ ὀλεθρίου τοῦτου πάθους ἐκτὸς αὐτοὺς γενέσθαι. Εἶδετε, ἀγαθη-
 5 τοί, πῶς οὐτε ὁ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην κεχηνὼς καὶ διὰ ταύτην τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μειῶν ἔχει τινὰ δνηοῖν, καὶ δι' αὐτὴν καὶ μετὰ τὸ κατορθῶσαι πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς, εἰ δόξει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖσι, πάντων ἔρημος γίνεται καὶ γυμνός;

Φεύγωμεν τοῖνον, παρακαλῶ, ταῦτα τὰ ὀλέθρια πάθη
 10 καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ὀρῶμεν τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχωμεν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, μηδὲ ἐπιζητῶμεν τὸν παρὰ τοῦτων ἔπαινον, ἀλλ' ἀρκώμεθα τῷ παρὰ τοῦ Δεσπότου. «Ὅτ' ὁ ἔπαινος γάρ», φησί, «οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ». Καὶ ὅσῳ ἂν πρὸς μείζονα ἐπιδιδῶμεν
 15 ἀρετῆν, τοσοῦτω μᾶλλον ἑαυτοὺς μειριάζειν παρασκευάζωμεν καὶ συνεσιᾶσθαι. Κἂν γὰρ πρὸς αὐτὴν φθᾶσωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἂν ἀντιθῶμεν τὰς παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐεργεσίας μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, τότε καλῶς ὀφόμεθα, δι' οὐδὲ τὸ πολλοιστὸν μέρος τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡ-
 20 μᾶς ὑπεργυμένων εἰσηνέγκαμεν. Καὶ γὰρ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἐντεῦθεν ἠδδοκίμησε. Καὶ ἵνα μάθης, ἄκουε τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τῆς οὐρανομήτους ἐκείνης ψυχῆς, πῶς μετὰ τοιαῦτα κατορθώματα, μετὰ τὴν τοσαύτην ἄνωθεν μαρτυρίαν, («Σκεῦος γάρ», φησί, «ἐκλογῆς ἐστί μοι οὖτος»), ταῦτα περισιτῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν μάλιστα πεπληροφόρητο, δι'
 25 οὐκ ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, ἀλλ' ἀμφοῖν τὴν συγχώρησιν ἐδέξατο διὰ τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τοῦτων ἐπιλανθάνεσθαι ἀνέχειται, ἀλλὰ βοᾷ καὶ λέγει, δι' ἡλάχιστός εἰμι τῶν ἀποσιόλων καὶ οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπό-

3. Λουκᾶ 17, 10

4. Ρωμ. 2, 29.

5. Πράξ. 9, 15.

τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς δίδων τὰ παραγγέλματά του εἰς τοὺς μαθητάς του ἔλεγεν, «Ὅταν ἐπιτελέσετε τὰ πάντα, νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»*, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προφυλάξῃ καὶ ἐπειδὴ ἤθελεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ὀλέθριον αὐτὸ πάθος. Εἶδατε, ἀγαπητοί, πῶς δὲν ὠφελεῖται καθόλου αὐτὸς ποὺ συνεπαίρεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ πράττει τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μόνον δι' αὐτὴν καὶ ὅτι, ἀφοῦ πραγματοποιήσῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἐὰν φανῇ ὅτι ὑπερηφανεύεται δι' αὐτά, γίνεται ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ὅλα;

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, αὐτὰ τὰ ὀλέθρια πάθη, καὶ ἅς βλέπωμεν μόνον πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ ἅς μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τοὺς συνανθρώπους, οὔτε νὰ ἐπιζητῶμεν τὸν ἔπαινον ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὸν ἔπαινον τοῦ Κυρίου. Διότι, λέγει, «Ὁ ἔπαινος αὐτοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»*. Καὶ ὅσον περισσότερο θὰ ἐπιδιώμεθα πρὸς μεγαλυτέραν ἀρετὴν, τόσον περισσότερο νὰ κάμωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ συνεσταλμένοι. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, ἐὰν ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὴν μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου, τότε θὰ ἴδωμεν καλῶς, ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔκανεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς. Καθ' ὅσον ὁ κάθε ἅγιος προέκοψεν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουε τὸν διδάσκαλον τῆς οἴκουμένης, τὴν οὐρανομήκην ἐκείνην ψυχὴν, πῶς μετὰ ἀπὸ τόσα κατορθώματα, μετὰ τὴν τόσον μεγάλην ἄνωθεν μαρτυρίαν, διότι, λέγει «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς μου, εἶναι αὐτός»*, δὲν λησμονεῖ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ συλλογίζεται. Καὶ οὔτε ἀνέχεται νὰ λησμονήσῃ αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἐπληροφορήθη ὅτι ἔλαβε τὴν συγχώρησιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ φωνάζει καὶ λέγει, ὅτι «Εἶμαι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζω-

σιολος». *Εἶτα, ἵνα τὴν ὑπερβολὴν αὐτοῦ παιδευθῶμεν τῆς ταπεινοφροσύνης, προσέθηκε, «Διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Τί ποιεῖς, ὦ Παῦλε; Ὁ Δεσπότης διὰ τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν συνεχώρησε καὶ ἀπήλειπεν ἅπαντα τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ σὺ ταῦτα σιρέφεις; Ναί, οἶδα, φησί, καὶ οὐκ ἄγνοῶ τοῦ Δεσπότη τοῦ ἐμοῦ τὴν λύσιν· ἀλλ' ὅτιαν ἐννοήσω τὰ ἐμοὶ εἰργασμένα καὶ ἴδω τὸ πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τότε μανθάνω καλῶς, ὅτι χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπία εἰμί, ὃ εἰμι. Εἰπὼν γὰρ διὰ «Οὐκ εἰμί ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόσιολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγε· «Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι, ὃ εἰμι». Ἐγὼ μὲν, φησί, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν μανίαν, ἣ δὲ ἄφατος αὐτοῦ ἀγαθότης καὶ ἡ χάρις τὴν συγχώρησιν ἐχαρίσατο.*

Εἶδες ψυχὴν συντειριμμένην καὶ τῶν πρὸ τοῦ βάπτισματιος ἡμαρτημένων διηνεκῶς τὴν μνήμην περιφέρουσαν; Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν ἡμαρτημένα, ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μιμησοκόμενοι καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ διανοίᾳ περιστρέφοντες, μηδέποτε συγχωρῶμεν εἰς λήθην ἡμᾶς αὐτῶν ἐμπεισεῖν. Ἰκανὸς γὰρ ἡμῖν χαλινὸς τοῦτο γενήσεται πρὸς τὸ συννεσιάλθαι καὶ μειριάζειν. Καὶ τί λέγω Παῦλον, τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον; Θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐντεῦθεν μάλιστα εὐδοκιμήσαντας, ἀπὸ τοῦ μειριάζειν μετὰ μωρία κατορθώματα καὶ τὴν ἄφατον παρησίαν; Ἄκουε τοῦ παιριάρχου λέγοντος, μετὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην· «Ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός».

3. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ παιριάρχου ἐμνήσθη, εἰ δοκεῖ, τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἵνα ταῦτα ἀναπιθξάντες ἴδωμεν τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Θάρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν

6. A' Κορ. 15, 9.

7. A' Κορ. 15, 9.

8. A' Κορ. 15, 10.

9. Γεν. 18, 27.

μαι ἀπόστολος»⁶. Ἔπειτα διὰ νὰ διδαχθῶμεν τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ταπεινοφροσύνης, προσέθεσεν· «Διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»⁷. Τί κάνεις, Παῦλε; Ὁ Κύριος λόγῳ τῆς γενναιοδωρίας του συνεχώρησε καὶ ἔσβησε ὅλας τὰς ἁμαρτίας σου καὶ οὐ τὰς ἐνθυμεῖσαι; Ναί, γνωρίζω, λέγει, καὶ δὲν ἀγνοῶ τὴν συγχώρησιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὅταν σκεφθῶ καλὰ τὰς ἰδικὰς μου πράξεις καὶ ἰδῶ καὶ τὸ πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τότε συνειδητοποιῶ, ὅτι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του εἶμαι αὐτὸ πού εἶμαι. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν εἶμαι ἄξιός νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», προσέθεσε· «ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶμαι, ὅτι εἶμαι»⁸. Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἐπέδειξα τόσῃν μανίαν, ἢ ἀπερίγραπτος ὅμως ἀγαθότης του καὶ ἡ χάρις του μοῦ ἐχάρισεν τὴν συγχώρησιν.

Εἶδες συντετριμμένην ψυχὴν, πού ἐπαναφέρει πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τῆς καὶ τὰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἁμαρτήματα; Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἅς μιμούμεθα, καὶ τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας μας, ἐνθυμούμενοι αὐτὰς καθημερινῶς καὶ ἐπαναφέροντες αὐτὰς διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην μας, νὰ μὴ ἐπιρέπωμεν ποτὲ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ τὰς λησμονήσῃ. Διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ ἰκανὸς χαλινὸς εἰς τὸ νὰ εἴμεθα συνεσταλμένοι καὶ μετριοπαθεῖς. Καὶ διατί ν' ἀναφέρω τὸν Παῦλον, τὸν τόσον ὑψηλὰ ἰστάμενον καὶ τόσον μέγαν; Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ αὐτοὺς πού ἀναφέρονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅτι προέκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦσαν μετριοφρονες μετὰ ἀπὸ μύρια καιροθώματα καὶ τὴν ἀπερίγραπτον παρρησίαν των; Ἄκουε τὸν Πατριάρχην πού λέγει μετὰ τὴν συνομιλίαν μὲ τὸν Θεόν, μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόσχεσιν· «Ἐγὼ ὅμως εἶμαι χῶμα καὶ στάκτη»⁹.

3. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνεθυμήθην τὸν Πατριάρχην, ἐὰν θέλετε, ἅς παραθέσωμεν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἀγνωσθέντα σήμερον, ὥστε, ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξωμεν, νὰ ἴδω-

Ναχώρ τούς υἱούς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν τοῦ υἱοῦ
 αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ ᾿Α-
 θραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας
 τῶν Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χανααίων καὶ
 5 ἦλθεν ἕως Χαρορὰν καὶ κατώκησεν ἐκεῖ· καὶ ἐγένοντο πᾶσαι
 αἱ ἡμέραι Θάρα ἐν Χαρορὰν ἕτη διακόσια πέντε καὶ ἀπέ-
 θανεν ἐν Χαρορὰν».

Μετὰ ἀκριθείας προσέχωμεν, παρακαλῶ, τοῖς ἀναγνω-
 σθεῖσιν, ἵνα δυνηθῶμεν καταλαβεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμ-
 10 μένων. Ἴδου γὰρ ἐν προοιμίοις δοκεῖ ζήτημα εἶναι ἐν τοῖς
 εἰρημένοις. Τοῦ γὰρ μακαρίου τούτου προφήτου, τοῦ Μωϋ-
 σέως λέγω, εἰπόντις, ὅτι «Ἔλαβε Θάρα τὸν ᾿Αθραμ καὶ
 τὸν Ναχώρ καὶ ἐξήγαγεν ἐκ γῆς Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς
 τὴν γῆν τῶν Χανααίων, καὶ ἦλθεν ἕως Χαρορὰν καὶ κατώ-
 15 κησεν ἐκεῖ» ὁ μακάριος Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαί-
 ουσ φησὶν «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν ᾿Α-
 θραμ ὄντι ἐν Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χα-
 ρορὰν, κακεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μειώ-
 κισεν αὐτόν». Τί οὖν ἐστίν; ἐναντιοῦται ἐναντὶ ἡθεῖα Γρα-
 20 φή; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ συνιδεῖν ἐκ τούτου προσήκει, διὸ θεο-
 φιλοῦς ὄντις τοῦ παιδός, ὀφθεῖς αὐτῷ ὁ Θεὸς προσέταξε
 μετανασθῆναι ἐκεῖθεν. Καὶ τοῦτο γινὸς ὁ Θάρα ὁ τούτου
 πατὴρ, εἰ καὶ ἄπιστος εἰτύγχανεν, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τοῦ πρὸς
 τὸν παῖδα φίλτρον κοινωνῆσαι αὐτῷ κατεδέξατο τῆς ἀπο-
 25 δημίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Χαρορὰν κακεῖ κατοικήσας, οὕτω
 μειήλαξε τὸν βίον καὶ τότε κελεύσαντις τοῦ Θεοῦ μετανί-
 σταιται εἰς τὴν Χανααίαν ὁ πατριάρχης. Ἀμέλει σὸ πρότε-
 ρον αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἀνέστησε, μέχρις ὅτε Θάρα ἐτελεύ-
 τησε. Τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, φησί, «Καὶ εἶπε
 30 Κύριος τῷ ᾿Αθραμ ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγ-
 γενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς

10. Γεν. 11, 31-32.

11. Πράξ. 7, 2-4.

μεν τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Καὶ ἔλαβεν», λέγει, «ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχώρ τοὺς υἱούς του, καὶ τὸν ἐγγονόν του Λὼτ καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἄβραμ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουσιν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ· καὶ ἔζησεν ὁ Θάρρα εἰς τὴν Χαρρὰν διακόσια πέντε ἔτη, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Χαρρὰν»¹⁰.

Παρακαλῶ νὰ προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν. Διότι ἰδοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη φαίνεται νὰ ὑπάρχη εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς κάποια διαφορὰ. Διότι ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὁ Μωυσῆς ἐννοῶ, εἶπεν, ὅτι «ἔλαβεν ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχώρ καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ πορευθοῦν πρὸς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ». Ὁ μακάριος ὅμως Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαίους λέγει· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐφανερῶθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἄβραμ, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, πρὶν αὐτὸς κατοικήσῃ εἰς τὴν Χαρρὰν»¹¹, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, μετέφερον αὐτὸν εἰς ἄλλον τόπον. Τί συμβαίνει λοιπόν; ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἡθείας Γραφῆς; Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς του ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ἔμαθεν αὐτὸ ὁ Θάρρα ὁ πατὴρ του, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως λόγῳ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ κατώκησεν ἐκεῖ, ἀπέθανεν, καὶ τότε μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁ πατριάρχης μεταναστεύει εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἀναμφιβόλως ὁ Θεὸς δὲν μετέφερον αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖ ἐνωρίτερον, ἀλλ' ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα. Διότι τότε μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ· ἔξελθε

γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω. Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογῶ σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογῶ τοὺς εὐλογοῦντάς σε καὶ τοὺς καταρωμένους σε καιροῦσθαι καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ἐκαστον τῶν εἰρημένων μετὰ ἀκριθείας διερευνησόμεθα, ἵνα ἴδωμεν τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. Μὴ γὰρ ἀπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννοήσωμεν ὅσος τοῦ ἐπιτάγματος ὁ ὄγκος. «Ἐξέλθε», φησὶν, «ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω». Κατάλιπε, φησί, τὰ δῆλα καὶ τὰ μὴ ὀμολογημένα καὶ προτίμησον τὰ ἄδηλα καὶ τὰ μὴ φαινόμενα. Σκόπει πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων ἐγυμνάζετο ὁ δίκαιος τὰ μὴ φαινόμενα τῶν φαινομένων προτιμᾶν καὶ τὰ μέλλοντα τῶν ἐν χαρῶν ὄντων. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχὸν ἦν ὅπερ ἐπειάτιετο ποιῆσαι, καταλιπεῖν τὴν γῆν, ἔνθα τοσοῦτον ἔκησε χρόνον, καὶ τὴν συγγένειαν ἅπασαν καὶ πάντα τοῦ πατρὸς τὸν οἶκον καὶ ἐλθεῖν ἔνθα μὴ ἤδει, μηδὲ ἠπίστατο. Οὐ γὰρ εἶπεν εἰς ποίαν αἰτὸν χώραν θούλειαι μεταστῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ τοῦ ἐπιτάγματος ἐγύμναζε τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. «Δεῦρον γάρ, φησὶν, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω».

Ἐνόησόν μοι, ἀγαπητέ, ὅπως ὑψηλῆς ἐδεῖτο γνώμης τὸ ἐπίταγμα καὶ μηδεμιᾶ προσπαθείᾳ ἢ συνηθείᾳ κατεχομένης. Εἰ γὰρ νῦν μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι τὴν ἐσθέβειαν, οὕτως εἰσὶ πολλοὶ τῇ συνηθείᾳ προσδεδεμένοι, ὡς καὶ μυριάκις ἂν ἔλουντο, καὶ ἀνάγκη καιτεπίγγη, πάντα ὑπομείναι, ἢ τῶν τόπων μεταστῆναι, ἔνθα πρότερον τὴν οἴκησιν ἔσχον, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων μόνον ἀνδρῶν ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ

ἀπό τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω. Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ εἶσαι ὁ δοξασμένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτοὺς ποὺ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑβρίζουν. Καὶ διὰ σοῦ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»¹².

Ἄς διερευνήσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν φιλόθεον συνείδησιν τοῦ πατριάρχου. Ἄς μὴ προσπεράσωμεν δηλαδὴ ἀπλῶς τὸ λεχθέν, ἀλλ' ἄς ἀντιληφθῶμεν, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς. «Ἐξέλθε», λέγει, «ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν ποὺ θὰ σοῦ δείξω». Ἄφησε, λέγει τὰ φανερά καὶ βέβαια καὶ προτίμησε τὰ κρυφὰ καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν βλέπονται. Πρόσεχε πῶς ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἤσκειτο νὰ προτιμᾷ τὰ ἀφανῆ ἀπὸ τὰ φανερά καὶ τὰ μέλλοντα ἀπὸ τὰ παρόντα. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ ποὺ διετάσσετο νὰ κάνῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ δηλαδὴ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζησεν ἐπὶ τόσον χρόνον, καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλον τὸν πατρικόν του οἶκον, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον ποὺ δὲν τὸν ἐγνώρισε καὶ ποὺ ὅλα τοῦ ἦσαν ἄγνωστα. Καθ' ὅσον δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, ποῦ θέλει νὰ τὸν μεταφέρῃ, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον τῆς ἐντολῆς ἐδοκίμαζε τὴν ἀγάπην τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Σκέψου, ἀγαπητέ μου, πόσον ὑψηλὴν ἀπόφασιν ἀπαιτοῦσεν ἡ ἐντολή, καὶ ποὺ δὲν περιεῖχε καμμίαν προσπάθειαν ἢ συνήθειαν ἀνθρωπίνην. Διότι ἐὰν τώρα, μετὰ τὴν πρόοδον τῆς εὐσεβείας εἶναι πολλοὶ τόσον πολὺ προσδεδεμένοι μὲ τὴν συνήθειαν, ὥστε θὰ προετίμων ἀπείρους φορὰς νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα, καὶ ἂν ὑπάρκῃ μεγάλη ἀνάγκη, παρὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν τόπον του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζων προηγουμένως, καὶ αὐτὰ ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῇ νὰ

καὶ ἐπὶ τῶν φυγόντων τοὺς ἐν μέσῳ θορούβους καὶ τὸν τῶν
 μοναχῶν ἐλομένων θίον, πολλῶ δὴ μᾶλλον τότε τὸν δίκαιον
 τοῦτον εἰκὸς ἦν δυοχεραῖναι πρὸς τὸ ἐπίταγμα καὶ δκηηρό-
 5 τερον κατασιῆναι. «Ἐξελθε», φησί, «καὶ κατάλιπε τοὺς συγ-
 γειεῖς καὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικὸν καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν
 σοι δεῖξω». Τίνα οὖν οὐκ ἂν ἐθορούβησε ταυτὶ τὰ ρήματα;
 Οὐτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν δῆλην αὐτῷ ποιεῖ, ἀλλὰ τῷ
 ἀδιορίστῳ βασανίζει τοῦ δικαίου τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ ἔτε-
 ρὸς τις ἦν ὁ κελευσθεὶς καὶ εἰς τῶν πολλῶν, εἶπεν ἄν ἔστω
 10 κελεύεις με καταλιπεῖν τὴν γῆν ἔνθα νῦν οἰκῶ, τὴν συγγέ-
 νειαν, τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· τίνος ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τὸν τό-
 πον, ἔνθα ἀφικέσθαι με προσιάτεις, δῆλον ποιεῖς, ἵνα εἰ-
 δέναί ἔχω κἂν τοῦ διασιῆματος τὸ μέγεθος; Πόθεν γάρ μοι
 ἐκείνο γνῶριμον ἂν γένοιτο, ὅτι ταύτης, ἣς καταλιμπάνω,
 15 βελτίων ὀφθήσεται ἐκείνη μᾶλλον καὶ εὐπορωτέρα; Ἄλλ’
 ὁ δίκαιος οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ
 πρὸς τὸ τῶν ἐπιειταγμένων μέγεθος ἀπιδῶν, τὰ ἄδηλα
 τῶν ἐν χερσὶ προστίθει. Καίτοι εἰ μὴ ὑψηλὸν εἶχε φρόνημα
 καὶ φιλόσοφον γνώμην καὶ ἐπεπαιδεύετο πάντα πείθεσθαι
 20 τῷ Θεῷ, καὶ ἔτερον οὐ μικρὸν εἶχεν ἂν κώλυμα, αὐτὴν τοῦ
 πατρὸς τὴν τελευτήν. Ἴστε γάρ, ὅτι πολλοὶ πολλάκις διὰ
 τοὺς τάφους τῶν προσηκόντων ἔλλοιτο τοῖς τόποις ἐκείνοις
 ἐναποθανεῖν, ἔνθα τὸν θίον κατέλυσαν οἱ γονεῖς.

4. Εἰκὸς τοίνυν ἦν καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον, εἶγε μὴ ἦν
 25 σφόδρα φιλόθεος, καὶ τοῦτο λογίσασθαι, ὅτι ὁ μὲν πατήρ διὰ
 τὸ περὶ ἐμὲ φίλιτρον οἶκοθεν ἐξανέστη καὶ συνηθείας πα-
 λαιᾶς ὑπερεῖδε καὶ πάντων ἀνώτερος γεγονὼς μέχρι τούτου
 παρεγένετο, καὶ σχεδὸν εἶπεῖν, δι’ ἐμὲ ἐν ἄλλοιτρία τὸν θίον

συμβαίνουν ὄχι μόνον εἰς τοὺς τυχόντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπέφυγον τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, πολὺ περισσότερον λοιπὸν φυσικὸν ἦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ δυσανασχετήσῃ πρὸς τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ γίνῃ διστακτικώτερος. «Ἐξελθε», λέγει, «καὶ ἄφησε τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω». Ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνησυχήσουν αὐτοῖ οἱ λόγοι; Δὲν τοῦ φανερώνει οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον δοκιμάζει τὴν θέλησιν τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ἦτο κάποιος ἄλλος ὁ διαταχθεὶς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ· Ἐν τάξει, μοῦ διατάσσεις νὰ ἐγκαταλείψω τὸν τόπον ποὺ κατοικῶ τώρα, τοὺς συγγενεῖς, τὸν πατρικὸν οἶκον· διατί ὅμως δὲν μοῦ φανερώνεις καὶ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον διατάσσεις νὰ μεταβῶ, ὥστε νὰ γνωρίζω τουλάχιστον τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως; Διότι ἀπὸ ποῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μοῦ γίνῃ γνωστὸν, ὅτι ἐκείνη ἡ γῆ θὰ μοῦ φανῇ κατὰ πολὺ καλυτέρα καὶ εὐπορωτέρα ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἐγκαταλείπω; Ἄλλ' ὁ δίκαιος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλὰ, στρέψας τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ μέγεθος τῶν προσταγμάτων, ἐπροτίμησε τὰ ἀβέβαια ἀπὸ τὰ χειροπιαστά. Ἄν καὶ βέβαια ἐὰν δὲν ἦτο γενναιοφρῶν καὶ ἂν δὲν εἶχε φιλόσοφον σκέψιν καὶ ἂν δὲν εἶχε μάθει νὰ ὑπακούῃ πάντα εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχε καὶ ἄλλο ὄχι μικρὸν ἐμπόδιον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι πολλοὶ ἐξ αἰτίας τῶν τάφων τῶν προσφιλῶν προσώπων τῶν ἐπροτίμησαν νὰ ἀποθάνουν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, ποὺ ἀπέθανον οἱ γονεῖς των.

4. Ἦτο φυσικὸν λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐὰν βεβαίως δὲν ἦτο πολὺ θεοσεβής, νὰ σκεφθῇ καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὁ πατέρας μου διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμὲ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν γῆν του καὶ παρέβλεψε τὴν παλαιὰν συνήθειαν καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ ὄλα, ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, καὶ σχεδὸν νὰ εἰπῇ, ἐξ αἰτίας μου ἀπέθανεν εἰς

κατέλυσεν· ἐγὼ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἴσιν ἀδιῶ
ἀμοιβὴν ἀποδοῦναι σπουδάζω, ἀλλὰ καταλιπὼν μετὰ τῆς
συγγενείας τοῦ πατρὸς τὸν αὐτοῦ ἰάφον, ἀπελεύσομαι; Ἄλλ'
ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτοῦ ἀπαμβλῦναι τὴν ὁρμὴν ἴσχυσεν
5 ἀλλὰ πάντα εὐκόλα αὐτῷ καὶ ῥάδια φαίνεσθαι ἐποίει τὸ
περὶ τὸν Θεὸν φιλίτρον. Ἐπεὶ κάκεινο ἂν ἐγενόησεν, εἶγε
ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι ἐβούλειο
ἐν ἡλικίᾳ, λέγων, τοιαύτη καὶ λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐλαύνων,
ποῦ ἀπελεύσομαι; Οὐ τὸν ἀδελφὸν ἐπιφερόμενος, οὐ τοὺς
10 συγγενεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πάντων τῶν πρὸς γένος
διαφερόντων μοι κευχωρισμένος, πῶς ἔρημος καὶ ξένος οὖτις
τὴν ἀλλοτριὰν καταλήφομαι, οὐδὲ εἰδῶς ὅπου στήσομαι τῆς
πλάνης; Εἰ δὲ καὶ κατὰ μέσσην τὴν ὁδὸν συμβῆ με καταλῦ-
σαι τὸν βίον, τί τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης ταλαιπωρίας; τίς με
15 περισιτελεῖ τὸν γέροντα, τὸν ξέρον, τὸν ἄπολιν, τὸν ἄοικον;
Ἴσως ἢ γυνὴ τοὺς γείτονας παρακαλέοι συμπάθειάν τινα
ἐπιδείξασθαι, καὶ ἐξ ἔρανου τινὸς καὶ συνεισφορᾶς τὰ κα-
θήκοντα πληρώσει. Καὶ πόσῳ βέλτιον αὐτὸν τὸν θραχὴν
χρόνον τὸν ὑπολειπόμενον ἡμῖν εἰς ζωὴν, καθεζόμενον ἐν-
20 ταῦθα καταλῦσαί με τὸν βίον, ἢ μετὰ γῆρας ὧδε κάκεισε
περιέλκεσθαι καὶ τὰ παρὰ πάντων ὑπομένειν σκώμματα, ὥς
οὐδὲ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτη δυνηθέντα ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν, ἀλλὰ
τόπους ἐκ τόπων ἀμείθειν καὶ μηδαμοῦ ἴσασθαι; Ἄλλὰ τού-
των μηδὲν ὑπολογισάμενος ὁ δίκαιος οὖτις ἑπακούειν ἔσπευ-
25 δε τῷ ἐπιτάγματι.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι ἱκανὸν ἦν αὐτῷ εἰς προ-
τροπὴν τὸ λέγειν «Δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω καὶ
ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε». Τοῦτο τοίνυν
αὐτὸ μάλιστα, εἰ μὴ φιλόθεος ἦν, ἤρκει ὀκνηρότερον αὐτὸν

ξένην γῆν, ἐνῶ ἐγὼ δὲν φροντίζω νὰ ἀνταποδώσω εἰς αὐτὸν τὴν ἴσην τιμὴν οὔτε μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ θὰ ἀπέλθω, ἀφοῦ ἀφήσω μαζί μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ πατρὸς καὶ τὸν τάφον του; Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ καλαρώσῃ τὴν ὀρμὴν του, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν ἔκαμνε τὰ πάντα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτόν εὐκολα καὶ ἔλαφρά. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ σκεφθῆ καὶ ἐκεῖνο, ἐὰν βέβαια ἤθελεν ἐνεργήσῃ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, λέγων· ποῦ νὰ ὑπάγω εἰς τέτοιαν ἡλικίαν πού εἶμαι, βαδίζων πλέον πρὸς τὸ ἔσχατον γῆρας; Χωρὶς νὰ ἔχω τὸν ἀδελφόν μου μαζί μου, οὔτε τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλὰ χωρισμένος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ποῦ εἶναι συγγενεῖς μὲ τὸ γένος μου, πῶς θὰ κατοικήσω ἔτσι ἔρημος καὶ ξένος εἰς ξένην χώραν, χωρὶς νὰ γνωρίζω μέχρι ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ περιπλάνησίς μου; Ἐὰν συμβῆ δὲ ν' ἀποθάνω εὐρισκόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, ποῖον θὰ εἶναι τὸ ὄφελος τῆς τόσης ταλαιπωρίας; ποῖος θὰ θάψῃ ἐμὲ τὸν γέροντα, τὸν ξένον, τὸν ἄπατριν, τὸν χωρὶς κατοικίαν; Ἴσως νὰ παρακαλέσῃ ἡ σύζυγος τοὺς γείτονας νὰ ἐπιδείξουν κάποιαν συμπάθειαν καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα τῆς ἐνταφιάσεως μὲ κάποιον ἔρανον καὶ συνεισφοράν. Καὶ πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο αὐτὸν τὸν ὀλίγον χρόνον, πού ὑπολείπεται διὰ νὰ ζήσω, νὰ καθήσω ἐδῶ καὶ νὰ ἀποθάνω, παρὰ μὲ τὴν γεροντικὴν μου ἡλικίαν νὰ περιφέρωμαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπομένω τὰς κατηγορίας ὄλων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἡσυχάσω οὔτε εἰς τοιαύτην ἡλικίαν μὲ τὸ νὰ μεταβαίνω ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ νὰ μὴ σταματῶ πουθενά; Ἄλλὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ δίκαιος αὐτός, ἔσπευδε νὰ ὑπακούῃ μὲ προθυμίαν εἰς τὴν ἐντολήν.

Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι ἦτο ἄρκετόν διὰ νὰ τὸν προτρέψουν τὰ λόγια· «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω». Τοῦτο λοιπόν, αὐτὸ πρὸ πάντων θὰ ἦτο ἄρκετόν νὰ τὸν κἀνῃ πρὸ διστακτικόν διὰ νὰ

περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐργάσασθαι. Ἐδύνατο γὰρ εἰπεῖν, εἰ τῶν πολλῶν εἰς ἤν, οὐκ ἴσως ἔνεκεν εἰς τὴν ξένην με ἀπάγεις καὶ τὴν ἀλλοτριάν με καταλαβεῖν κελεύεις; Διὰ τί γὰρ με ἐπιταῦθα, εἶγε θούλει μέγαν ποιῆσαι, οὐ ποιεῖς; διὰ τί ἐπὶ 5 τῆς οἰκειίας τῆς παιρῶας διάγοντα οὐκ ἀξιῶς τῆς σῆς εὐλογίας; Ὡς εἰ συμβαίη με, πρὶν ἢ φθάσαι εἰς τὸν τόπον ἔνθα κελεύεις, κατεργασθέντα ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδοιοποιίαν καμμάτων καὶ διαφθορῶν καὶ τὸν βίον καταλῦσαι, τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἐπηγγελμένων; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἰς 10 ἔννοιαν λαβεῖν κατεδέξαιτο, ἀλλὰ, καθάπερ ἐθγνώμων οἰκείτης, τῷ ἐπιτάγματι μόνον ὑπήκουεν, οὐ περιεργαζόμενος, οὐδὲ πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπειθέτο καὶ πεπληροφορημένος εὐτύχχανεν, οὐκ ἀφευδεῖς ἦσαν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι· «Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ 15 τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος».

Μέγας τῆς ὑποσχέσεως ὁ ὄγκος. «Ποιήσω σε», φησὶν «εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου». Οὐ μόνον ἔθνει σε μέγῳ ἐπισιτήσω καὶ τὸ ὄνομά σου μέγα ἀπεργάσομαι, ἀλλὰ καὶ εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογη- 20 μένος». Μὴ νομίσης, ἀγαπητέ, ταντολογίαν εἶναι τὸ εἰρημένον τό, «Καὶ εὐλογήσω σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Τσοσάτης σε, φησὶν, εὐλογίας ἀξιῶσω, ὡς παρτὶ τῷ αἰῶνι συμπαρακτεῖνεσθαι αὐτήν. Ἐσῃ γὰρ εὐλογημένος, ὡς ἕκαστον ἀντὶ μεγίστης τιμῆς σπουδῆν ποιεῖσθαι εἰσωθεῖν ἑαυτὸν εἰς 25 τὴν πρὸς σὲ οἰκειότητα. Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμιῶν αὐτῷ προέλεγε τὴν περιφάνειαν, ἐν ἣ καταστήσειν αὐτὸν ἔμελλε. «Ποιήσω σε», φησὶν, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μέγα ἠρονοῦντες ἐπὶ τῷ 30 παιριάρχῳ ἐβούλοντο εἰς τὴν τούτου συγγένειαν ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν καὶ ἔλεγον· «Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἔσμεν». Ἄλλ' ἵνα

ὕπακούσῃ, ἐὰν δὲν ἦτο θεοσεβής. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ, ἐὰν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, πρὸς ποῖον σκοπὸν μὲ ὀδηγεῖς εἰς ξένον τόπον καὶ μὲ διατάσεις νὰ κατοικήσω ἄλλην γῆν; Διατί δὲν μὲ ἀναδεικνύεις μέγαλον ἐδῶ, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸ κάνῃς αὐτό; διατί δὲν μὲ κάνεις ἄξιον τῆς εὐλογίας σου, ἐνῶ ζῶ εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον; Διότι ἐὰν μοῦ συμβῇ, πρὶν νὰ φθάσω εἰς τὸν τόπον πού μὲ διατάσεις, νὰ ἀποκάμω ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας καὶ νὰ ἀρρωστήσω καὶ νὰ ἀποθάνω, τί θὰ μοῦ ὠφελήσουν αἱ ὑποσχέσεις; Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐδέχθη νὰ σκεφθῇ, ἀλλὰ ὑπήκουε μόνον εἰς τὴν διαταγὴν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ εὐγνώμων δοῦλος, χωρὶς νὰ περιεργάζεται, οὔτε νὰ πολυεξετάζη τὰ πράγματα, καὶ ὑπήκουε καὶ ἦτο ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι ἦσαν ἀψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. «Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων».

Μεγάλος ὁ ὄγκος τῆς ὑποσχέσεως. «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ μεγαλύνω τὸ ὄνομά σου». Δὲν θὰ σὲ κάμω μόνον μέγαλο ἔθνος καὶ δὲν θὰ κάνω τὸ ὄνομά σου λαμπρόν, ἀλλὰ καὶ «θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Νὰ μὴ νομίσης, ἀγαπητέ, ὅτι εἶναι ταυτολογία τὰ λόγια, «Καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος». Θὰ σὲ ἀξιώσω, λέγει, τόσης εὐλογίας, ὥστε αὐτὴ νὰ ἐπεκτείνεται καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Διότι θὰ εἶσαι εὐλογημένος, ὥστε ὁ καθένας θὰ κάνῃ τὸ πᾶν, ἀντὶ μεγίστης τιμῆς, νὰ σὲ πλησιάσῃ καὶ νὰ γίνῃ φίλος σου. Πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προέλεγε τὴν ἔνδοξον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ τὸν τοποθετήσῃ. «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «ἔθνος μέγα καὶ θὰ καταστήσω δοξασμένον τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὸν πατριάρχην ἤθελον νὰ θεωροῦνται συγγενεῖς του καὶ ἔλεγον· «Ἐἴμεθα τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁸. Ἀλλὰ διὰ

μάθωσιν, δι ἀπὸ τῆς τῶν τρῶπων κακίας ἀνάξιοι τυγχάνουσι
 τῆς συγγενείας, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Εἰ τέκνα τοῦ
 Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν». Καὶ Ἰω-
 ἀννης δὲ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, ἠνίκα συνέρρεον εἰς τὸν Ἰορδάνην
 5 οἱ βαπτισθῆναι σπεύδοντες, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς «Γεννήματα
 ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φεύγειν ἀπὸ τῆς μελλούσης
 ὀργῆς; Ποιῆσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, καὶ μὴ
 δόξητε λέγειν, δι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Λέγω γὰρ
 ὑμῖν, δι δύναται ὁ Θεὸς καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι
 10 τέκνα τῷ Ἀβραάμ». Εἶδες πῶς μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα παρὰ
 πᾶσιν ἦν; Ἀλλὰ τέως πρὸ τῆς ἐκβάσεως τὸ φιλόθεον τοῦ
 δικαίου δείκνυται, πῶς τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσιν ἐπί-
 στευσε καὶ ἅπαντα τὰ δοκοῦντα εἶναι φορικὰ μετ' εὐκολίας
 κατεδέχετο. «Καὶ εὐλογῆσω», φησὶ, «τοὺς εὐλογοῦντάς σε
 15 καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι καὶ ἐνευλογηθήσου-
 νται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ὅρα Θεοῦ συγκαιθάβαιν καὶ πόσης αὐτῷ φιλίας δεί-
 κνυσι τεκμήριον. Ἐκείνους, φησὶ, φίλους ποιῆσομαι, τοὺς
 πρὸς σὲ γνησίως διακειμένους, καὶ ἐκείνους ἐχθρούς, τοὺς
 20 ἐναντίως πρὸς σὲ ἔχοντας· ὅπερ σχεδὸν οὐδὲ παῖδες πρὸς
 πατέρας ἐπιδείξει ἀνέχονται, τὸ τοὺς αὐτοὺς ποιεῖσθαι αὐ-
 τοῖς καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς. Μεγίστη οὖν, ἀγαπητέ, ἡ περὶ
 τὸν πατριάρχην τοῦ Θεοῦ εὐνοία. Ἐκείνους, φησὶν, εὐλο-
 γῶ καὶ ἐκείνους καταρῶμαι τοὺς
 25 καταρωμένους σε· «Καὶ ἐνευλογηθήσουνται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ
 φυλαὶ τῆς γῆς». Ἴδου προσθήκη καὶ ἐτέρως φιλοτιμίας. Πᾶ-
 σαι γὰρ, φησὶν, αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἐνευ-
 λογεῖσθαι σπουδάσουσι καὶ ἀπὸ τῆς σῆς προσηγορίας σε-
 μνότερα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκατασιήσουσιν.

30 5. Ἰηκοῦσατε, ἀγαπητοί, οἷα ἐπέταξεν ὁ Δεσπότης τῷ

14. Ἰω. 8, 39.

15. Ματθ. 3, 7-9.

νά μάθουν, ὅτι ἀπὸ τὴν κακὴν διαγωγὴν των ἔγιναν ἀνάξιοι τῆς συγγενείας αὐτῆς, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Ἐὰν εἴσθε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἐκάρνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁴. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου, ὅταν ἤρχοντο εἰς τὸν Ἰορδάνην αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ βαπτισθοῦν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς, «Γεννήματα ἐκιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν; Κάμετε λοιπὸν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας καὶ μὴ ἀρκῆσθε, εἰς τὸ νὰ λέγετε, ἔχομεν πατέρα τὸν Ἀβραάμ. Διότι σᾶς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων νὰ ἀναστήσῃ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»¹⁵. Εἶδες πῶς ἦτο μεγάλο τὸ ὄνομά του εἰς ὄλους; Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων δεικνύεται ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδέχετο μὲ εὐκολίαν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν ἀβάστακτα. «Καὶ θὰ εὐλογῆσω», λέγει, «αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ καταρῶνται. Καὶ ἀπὸ ἐσένα θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Πρόσεχε συγκατάβασιν Θεοῦ καὶ πόσης φιλίας ἀπόδειξις γίνεται εἰς αὐτόν. Ἐκείνους, λέγει, ποὺ θὰ σοῦ συμπεριφέρωνται φιλικά, θὰ τοὺς κάνω φίλους σου, καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἐσένα, θὰ τοὺς κάνω ἐχθρούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὔτε τὰ τέκνα σχεδὸν ἀνέχονται νὰ ἐπιδείξουν πρὸς τοὺς πατέρας των, τὸ νὰ κάνουν δηλαδὴ τοὺς ἰδίους φίλους καὶ ἐχθρούς. Πολὺ μεγάλη λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητέ, ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ἐκείνους, λέγει, ποὺ σὲ εὐλογοῦν θὰ τοὺς εὐλογῆσω καὶ θὰ καταρῶμαι αὐτοὺς ποὺ σὲ καταρῶνται. «Καὶ διὰ σοῦ (δι' ἐνὸς ἐκ τῶν ἀπογόνων σου) θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ἴδου καὶ ἄλλη προσθήκη καὶ ἄλλης γενναιοδωρίας. Διότι, λέγει, ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς θὰ φροντίσουν νὰ εὐλογηθοῦν μὲ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ καταστήσουν τὰ τῆς ζωῆς των σεμνότερα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ὀνομασίαν.

5. Ἦκούσατε, ἀγαπητοί, ποῖα πράγματα διέταξεν ὁ Κύ-

Χαλδαίω. ἰῶ γέροντι, ἰῶ μήτε νόμον ἐγνωκῶτι, μήτε προ-
 φήταις ἐντυχόντι, μήτε εἰέρας διδασκαλίας τινὸς ἀπολαύ-
 σαντι; Εἶδετε ὅσος τῶν ἐπιταγμάτων ὁ ὄγκος; πῶς ὑψηλῆς
 τινὸς καὶ νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς πρὸς τὴν τοῦτων ἐκπλή-
 5 ρωσιν; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τοῦ παιριάρχου τὴν εὐγνωμοσύ-
 νην, ὅπως ἡμῖν ἡ Γραφή φανερὰν ἀτιὴν καθίστησι. «Καὶ
 ἐπορεύθη», φησί, «Ἄβραμ καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος ὁ
 Θεός· καὶ ὄχρειο μετ' αὐτοῦ Λῶν». Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐ-
 πορεύθη Ἄβραμ», ἀλλὰ, «Καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος
 10 ὁ Θεός». Ἀκόλουθα, φησί, ἰῶ ἐπιτάγματι ἅπαντα διεπρά-
 ξαιτο. Εἶπεν ἀφεῖναι πάντα, καὶ συγγένειαν καὶ οἶκον, καὶ
 ἀφῆκεν. Εἶπεν ἐλθεῖν εἰς γῆν, ἣν οὐκ ἤδει κατεδέξατο.
 Ἐπηγγείλατο ποιῆσειν εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογῆσειν ἐ-
 πίστευσεν ὅτι ἔσται καὶ τοῦτο. Καὶ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ
 15 Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐπορεύθη· ἀντὶ τοῦ, ἐπίστευσε τοῖς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθῆσιν, οὐδὲν ἐνδοιάσας, οὐδὲ ἀμφιβάλλον,
 ἀλλ' ἐσιτηριγμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογιισμόν,
 οὕτως ἐπορεύθη· διὸ καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπήλαυσε παρὰ
 τοῦ Δεσπότου. «Καὶ ὄχρειο», φησί, «καὶ Λῶι μετ' αὐτοῦ».

20 Τίνος ἔνεκεν, εἰπόντος τοῦ Θεοῦ, «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς
 σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς
 σου», τοῦτον ἐπεφέροιο; Οὐχὶ παρακούων τοῦ Δεσπότου,
 ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ νέος ἦν, καὶ πατρὸς χώραν αὐτῷ ἐπέιχε,
 κακείνος διὰ φιλοστοργίαν καὶ τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν,
 25 δυσαναποσπάσιως εἶχε τοῦ δικαίου, ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰ-
 τίας οὐκ ἀνέχεται αὐτὸν καταλιπεῖν. Λοιπὸν δὲ καὶ ἐν τάξει
 παιδὸς αὐτὸν εἶχε, ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ παῖδας ἔχειν μὴ δυ-
 νηθεὶς διὰ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ
 τρόπος τοῦ νέου οὐ πολὺν ἀπέδει τοῦ δικαίου. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο

ριος εἰς τὸν Χαλδαῖον, τὸν γέροντα ἐκείνον, ποῦ οὔτε νόμον ἐγνώριζεν, οὔτε προφητείας εἶχεν ἀναγνώσει, οὔτε εἶχεν ἀκούσει ἄλλην διδασκαλίαν κάποιου ἄλλου; Εἶδατε πόσον μεγάλο ἦτο τὸ μέγεθος τῶν ἐντολῶν; εἶδατε πῶς εἶχεν ἀνάγκην νεανικῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτά; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πατριάρχου, ὅπως μᾶς τὴν καθιστᾷ φανεράν ἡ Γραφή. «Καὶ ἐπορεύθη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ, ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός· καὶ ἐπορεύετο μαζί του καὶ ὁ Λώτ»¹⁴. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐπορεύθη ὁ Ἄβραμ», ἀλλὰ, «ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός». Ὅλα, λέγει, τὰ ἐξετέλεσε σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν του. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα, καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν οἶκον του, καὶ τὰ ἐγκατέλειπεν. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἐδέχθη νὰ τὸ κἀνῃ. Ὑπεσχέθη νὰ τὸν ἀναδείξῃ εἰς μέγα ἔθνος καὶ νὰ τὸν εὐλογήσῃ, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθῇ. Καὶ ὅπως τοῦ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ἔτσι ἐπορεύθη. Ἐπίστευσεν εἰς αὐτὰ ποῦ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ φοβηθῇ καθόλου οὔτε νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἀλλ' ἐπορεύθη μὲ σταθερὸν θάρρος καὶ σταθεράν τὴν ἀπόφασίν του· διὰ τοῦτο ἔναντι ὄλων αὐτῶν ἔτυχε μεγάλης χάριτος ἀπὸ τὸν Θεόν. «Καὶ ἀνεχώρησεν», λέγει, «μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Λώτ».

Διατί ἔλαβε καὶ αὐτὸν μαζί του, ἐνῶ εἶπεν ὁ Θεός, «Ἐξελθε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον»; Ὅχι βέβαια παραβαίνων τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἵσως ἐπειδὴ ἦτο νέος καὶ εἶχεν ὁ Ἄβραμ τὴν θέσιν τοῦ πατέρα του, καὶ ἐκεῖνος πάλιν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοστοργίας καὶ τῆς καλωσύνης του. ἦτο προσκολλημένος εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Κατ' ἀκολουθίαν εἶχεν αὐτὸν ὡς θετὸν υἱόν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ τέκνα, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, λόγῳ τῆς στειρότητος τῆς Σάρας. Ἄλλωστε καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ νέου δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ ἴδιον,

- τό, προκειμένων τῶν δύο ἀδελφῶν, προσνεῖμαι ἑαυτὸν τῷ
 δικαίῳ, πρόσης ἦν συνέσεως, τὸ διακρῖναι καὶ δοκιμάσαι τινι
 τῶν θείων δέοι τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι; Καὶ τὸ ἐλέσθαι
 τὴν ἀποδημίαν καὶ αὐτὸ πάλιν δεῖγμα τῆς τῶν ἱερόπων ἦν
 5 κοσμιότητος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τελευταῖον ἔν τισι ἔδοξε διαμαρ-
 τάνειν, ἠνίκα τοῖς πρωτείσις ἐπεπήδησεν, ἀλλ' ὅμως κατ'
 ἴχνος τοῦ δικαίου ἐσπούδαζε πορεύεσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ ὁ δίκαιος κοινωνὸν ἐλάμβανε τῆς ὁδοιπορίας, κάκεινος
 μετὰ προθυμίας τῆς οἴκοι διατριβῆς τὴν ξένην προετίμησεν.
 10 Εἶτα ἵνα μάθωμεν διὸ οὐ νεανίσκῳ ὄντι τῷ παιδιάρχῃ ταῦτα
 ἐπέταπεν ὁ Δεσπότης, ἀλλ' ἤδη πρὸς γῆρας ἐλαύνοντι, διε
 καὶ ὀκνηρότερον λοιπὸν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς
 ἀποδημίας διάκεινται, φησὶν· «Ἄβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδο-
 μῆκοντα πέντε, διὸ ἐξῆλθεν ἐκ Χαροζάν».
- 15 Εἶδες πῶς οὕτε ἡ ἡλικία, οὕτε ἕτερόν τι τῶν δυναμένων
 αὐτὸν ἐπισπάσασθαι πρὸς τὴν οἴκοι παραμονὴν κῶλυμα αὐ-
 τῷ γέγονεν, ἀλλὰ πάντων ἀνώτερος ἐγένετο ὁ τοῦ Θεοῦ
 πόθος. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ διεγρηγομένη καὶ νήφουσα ἦ, πάν-
 τα διατέμνει τὰ κωλύματα καὶ ὅλη γίνεται τοῦ ποθυμένου
- 20 καὶ ὅπ' οὐδενὸς τῶν ἐν μέσῳ φαινομένων δυσχερῶν διακό-
 πεται, ἀλλὰ πάντα παραιτέχει καὶ οὐ πρότερον ἴσται,
- μέχρις ἂν ἐπιτύχῃ τοῦ σπουδαζομένου. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ
 δίκαιος οὕτος, καὶ ὑπὸ τοῦ γήρους καὶ ὑπὸ ἐτέρων πλειόνων
 κωλύεσθαι δυνάμενος, πάντα διαρρηξάς τὰ δεσμά, καθάπερ
- 25 νέος καὶ σφριγῶν καὶ ὑπὸ μηδενὸς κωλυόμενος, οὕτως ἔ-
 σπευδε καὶ ἠπειγέτω εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τοῦ Δεσπότης τὸ
 ἐπίταγμα. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τι ποτε βουληθέντα τινὰ γενναῖόν
 τι καὶ ἀνδρεῖον ἐπιδείξασθαι, ἐτέρως τοῦτο εἰς ἔργον ἀγα-
- 30 πρὸς τὴν ἰσαύτην ἐγχείρησιν ἐμποδῶν ἴσταισθαι παραιτά-

τὸ νὰ ἀφιερῶσθαι δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν δίκαιον, ἐνῶ ὑπῆρχον καὶ οἱ δύο ἀδελφοί, πῶσθαι σύνεσιν δὲν δεικνύει μὲ τὸ νὰ διακρίνη καὶ νὰ ἐκλέξῃ εἰς ποῖον ἐκ τῶν θείων ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ; Καὶ τὸ νὰ προτιμῆσθαι τὴν μετανάστευσιν καὶ αὐτὸ πάλιν ἦτο δεῖγμα τῶν καλῶν τοῦ τρόπων. Διότι καὶ ἂν ἐφάνη εἰς τὸ τέλος, ὅτι ἔσφαλλον, ὅταν ἤθελε τὰ πρωτεῖα, ὅμως ἐφρόντιζε νὰ ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη τοῦ δικαίου. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ὁ δίκαιος τὸν ἐπῆρε μαζί του ὡς σύντροφόν του καὶ ἐκεῖνος ἐπροτίμησε μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν ζωὴν εἰς τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ζωὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο νέος, ὅταν διέτασεν αὐτὰ ὁ Κύριος, ἀλλὰ ἐβάδιζεν ἤδη πρὸς τὰ γηρατεῖα, ὅποτε οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀνθρώπων δεικνύουν πλέον ἀπροθυμίαν πρὸς τὰς μεταναστεύσεις, λέγει· «Ὁ δὲ Ἄβραμ ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Χαρράν»¹⁷.

Εἶδες πῶς οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά, πού ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κρατήσουν εἰς τὴν πατρικὴν τοῦ γῆν, ἔγινεν εἰς αὐτὸν ἐμπόδιον, ἀλλ' ὁ πόθος πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἐν ἐγρηγόρσει καὶ προσέχει, ὅλα τὰ ἐμπόδια τὰ ὑπερνικῆ καὶ ἀφοσιώνεται καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὸ ποθούμενον καὶ δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς δυσχερείας πού παρεμβάλλονται, ἀλλὰ τὰ προσπερνᾷ ὅλα καὶ δὲν σταματᾷ, μέχρις ὅτου νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἂν καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδίζεται καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ὡσὰν νέος, γεμᾶτος ἀπὸ σφρίγος καὶ χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τίποτε, ἔτσι ἔσπευδε καὶ ἐβιάζετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οὔτε βέβαια εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ γενναῖον καὶ ἀνδρεῖον καὶ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν προηγουμένως δὲν σταθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς ὅλα αὐτὰ πού πρόκειται νὰ παρεμβληθοῦν ὡς

- μενον. Τοῦτο δὴ σαφῶς καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἐπιστάμενος, πάντα παραδραμῶν καὶ μήτε συνήθειαν, μήτε συγγένειαν, μήτε οἰκίαν παιρικῆν, μήτε τάφον, μήτε τὸ γῆρας αὐτὸ λογισάμενος, εἰς ἐκεῖνο μόνον ἔειπεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν,
- 5 ὅπως δυνηθῆι πληρῶσαι τὸ προσηχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἦν ἰδεῖν προᾶγμα πολλοῦ θαύματος γέμον ἄνθρωπον ἐν γῆρα θαυσιάτῳ μετὰ γυναικὸς καὶ αὐτῆς προβεβηκυίας λοιπόν, καὶ πλήθους οἰκειῶν μεταπιστάμενον, καὶ οὐδέ, ὅπου λήξει αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης, εἰδοῖα. Εἰ δέ τις κἀκεῖνο συνε-
- 10 τῶς λογίσαιτο, πόση καὶ ἐκείνον τὸν καιρὸν ὁδῶν ἢ δυσκολία ἦν (οὐδὲ γὰρ καθάπερ τῶν μετὰ ἀδείας ἐξῆν ἐπιμίγνυσθαι τισι, καὶ οὕτως εὐκόλως τὰς ἀποδημίας ποιεῖσθαι, τῆς ἀρχῆς κατὰ τόπους οὔσης διηρημένης, καὶ ἀναγκαζομένων τῶν διοδευόντων ἀπὸ ἀρχόντων εἰς ἄρχοντας μεταπηδᾶν, καὶ
- 15 καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἀπὸ βασιλείας εἰς βασιλείαν μεταβαίνειν). καὶ τοῦτο τοῖνυν ἰκανὸν ἦν κώλυμα τῷ δικαίῳ, εἶγε μὴ πολλὴν εἶχε τὸν πόθον καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐπιτάγματος ὑπακοήν. Ἄλλ' οὗτος, καθάπερ ἀράχνην, ταῦτα πάντα διασπᾶσας τὰ κωλύματα καὶ τῇ πίστει νευρωθεὶς τὸν λογιζομὸν καὶ τῷ ἀξιώ-
- 20 ματι τοῦ ἐπαγγελαμένου πεποιθῶς, ἤπειτο τῆς ὁδοιπορίας. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Ἄβραμ Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Ἀβὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαροράν, καὶ ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.
- 25 β. Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, πῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται, ἵνα διὰ πάντων μάθωμεν τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Ἀβὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαροράν». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «Πάντα ὅσα ἐκήσαντο ἐν Χαροράν»,
- 30 ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῶν Χαλδαίων ἐπηγά-

ἐμπόδια εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζων καλῶς ὁ δίκαιος αὐτός, παραβλέπων τὰ πάντα καὶ μὴ σκεπτόμενος οὔτε τὴν συγγένειαν, οὔτε τὴν πατρικὴν οἰκίαν, οὔτε τὸν πατρικὸν τάφον, οὔτε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πρὸς ἐκεῖνο μόνον εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του, πῶς δηλαδὴ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἕνα παράξενον θέαμα, ἕνα ἄνθρωπον δηλαδὴ, εἰς βαθύτατον γῆρας, μαζί με τὴν γυναῖκα του, ποῦ καὶ αὐτὴ ἦτο ἤδη προχωρημένης ἡλικίας, καὶ με πλῆθος δούλων νὰ μεταναστεύῃ καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῦ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἤθελεν ἀναλογισθῆ σοβαρῶς καὶ ἐκεῖνο, πόση δηλαδὴ ἦτο ἡ δυσκολία τῶν ὁδοιποριῶν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναντᾶται κανεὶς με ἄλλους με τόσην εὐκολίαν, ὅπως τώρα, καὶ νὰ μεταναστεύῃ με ἄνεσιν, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς διαφόρους τόπους ἦτο διηρημένη καὶ οἱ ταξιδεύοντες ἠναγκάζοντο νὰ μεταπηδοῦν ἀπὸ ἡγεμόνα εἰς ἡγεμόνα καὶ νὰ μεταβαίνουν καθημερινῶς ἀπὸ βασιλείαν εἰς βασιλείαν)· καὶ αὐτὸ λοιπὸν θὰ ἦτο μεγάλο ἐμπόδιον διὰ τὸ δίκαιον, ἐὰν βέβαια δὲν ἦτο μέγας ὁ πόθος του καὶ ἡ ὑπακοή του εἰς τὴν προσταγὴν. Ἄλλ' αὐτός, ἀφοῦ διέσπασεν ὅλα τὰ ἐμπόδια αὐτά, ὡς ἴστων ἀράχνης, καὶ ἀφοῦ ἐδυνάμωσε με τὴν πίστιν, τὸ θάρρος του καὶ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ὑποσχέσεως, ἤρχιζε τὴν ὁδοιπορίαν του. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ μαζί του τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λῶτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν γῆν Χαναάν»¹⁸.

6. Βλέπε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς διηγεῖται εἰς ἡμᾶς τὰ πάντα, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μαζί του τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λῶτ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν». Δὲν εἶπε τυχαίως, «ὅλα ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθω-

γειο ὁ παιριάρχης, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τῶν παιρῶν πα-
 ραχωρήσας τῷ ἀδελφῷ, οὕτως ἐξήγει ἐκεῖνα μόνα ἐπιφερόμε-
 νος, ὅσα εἰς τὴν Χαροῶν ἠδυνήθη κηίσασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ
 ἐποίει ὁ θαυμάσιος οὗτος, οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῦτα,
 5 οὐδὲ ὡς φιλοχρήματος τυγχάνων, ἀλλ' ἵνα πᾶσιν ἔχη δεικνύ-
 ναι διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρό-
 νοιαν. Ὁ γὰρ ἐκ τῆς Χαλδαίων γῆς αὐτὸν ἀνασιήσας καὶ
 πάλιν ἐντεῦθεν μειοικισθῆναι προστάξας, αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τὴν
 περιουσίαν αὐτῷ αὐξῶν ἐγ' ἐκάστης καὶ ἅπασαν δυσκολίαν
 10 ἀναιρῶν· ὥστε καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα τῆς φιλοθέου αὐτοῦ
 γνώμης ἐνύγκανε, ἰσαῦτα ἐπιφερόμενον οὕτω διὰ πάσης λέ-
 ναι τῆς ὁδοῦ. Ἐκαστος γὰρ τῶν ὀρώριων εἰκότως τὴν αἰτίαν
 μανθάνειν ἐβούλετο τῆς τοῦ δικαίου ἀποδημίας. Ἐἶτα πυνθα-
 νόμενος, ὅτι τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος ἐπὶ τὴν ἀλλοτριαν μεθί-
 15 σιατο, τὰ οἰκεῖα καταλιπὼν, δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐδιδάσκειτο
 καὶ τῆς τε ὑπακοῆς τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον ἐμάνθανε, καὶ
 τῆς περὶ αὐτὸν προνοίας τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν.

«Καὶ ἐξῆλθε», φησί, «πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν». Πό-
 θεν ἦδει, ὅτι εἰς τὴν Χανααίων γῆν λήξει αὐτῷ τὰ τῆς ἀπο-
 20 δημίας, καίτοι τοῦ ἐπιτάγματος οὕτως ἔχοντος, ὅτι «Δεῦρο
 εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς αὐτῷ καὶ τοῦτο
 ἐμήνυσε, ὑποδείξας αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐ-
 βούλετο αὐτὸν κατασιῆσαι. Διὰ γὰρ τοῦτο, ἥνίκα αὐτῷ ἐπέτα-
 τεν, ἀδιορίστως ἔλεγε, «Δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω»,
 25 ἵνα ἡμῖν ἐκκαλύψῃ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. Ἐἶτα ἐπειδὴ τὰ
 παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας εἰσῆνεγκε, ταχέως
 καὶ αὐτὸς τὴν γνώσιν αὐτῷ ἐνέθηκε τῆς γῆς, εἰς ἣν ἐβούλετο
 αὐτὸν τὴν οἴκησιν ποιήσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προεώρα τῆς

μεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἐπῆρε τίποτε μαζί του ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, ἀλλ' ἐγκατέλειπεν ὅλην ἐκείνην τὴν πατρικὴν περιουσίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του καὶ ἀνεχώρησεν, ἔχων μαζί του μόνον αὐτὰ ποὺ ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Χαρράν. Καὶ ἔκαμνε τοῦτο αὐτὸς ὁ ἀξιοθαύμαστος, ὅχι ἐπειδὴ ἐσκόπευε μεγάλα πράγματα, οὔτε ὥσάν νὰ ἦτο φιλοκρήματος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐπιδεικνύῃ πρὸς ὅλους μὲ τὴν περιουσίαν του τὴν περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ τὸν ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων καὶ τὸν διέταξε νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὸς ἦτο ποὺ ἠύξανε καθημερινῶς τὴν περιουσίαν του καὶ ἐξηφάνιζε κάθε δυσκολίαν. Ὡστε καὶ αὐτὸ ἦτο δεῖγμα τῆς θεοσεβαῦς σκέψεώς του νὰ μεταφέρῃ τόσα πολλὰ δηλαδὴ καὶ νὰ προχωρῇ ἔτσι καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν του. Διότι ὁ καθένας ποὺ ἔβλεπεν αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ θέλῃ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς μεταναστεύσεως τοῦ δικαίου. Ἐπειτα πληροφορούμενος, ὅτι μετώκει εἰς τὴν ξένην χώραν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλείψας ὅλα τὰ ἰδικά του, μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδιδάσκετο καὶ ἐμάνθανε καὶ τὴν θεοσεβῆ ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δι' αὐτόν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἔφυγε», λέγει, «διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Χαναανίων θὰ σταματήσῃ ἢ μετανάστευσίς του, ἀφοῦ ἡ ἐντολὴ ἔλεγεν· «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς νὰ ἔδειξε καὶ τοῦτο εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐφανέρωσεν εἰς τὴν σκέψιν του τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθελε νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ. Διὰ τοῦτο βεβαίως ὅταν τὸν διέταξε, τοῦ ὠμίλησεν ἀπροσδιόριστα, «Ἐλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω», διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ δηλαδὴ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ προσέφερεν, ὅσα ἐξηρητῶντο ἀπὸ αὐτόν μὲ μεγάλην ἀφθονίαν, ταχέως τοῦ ἐγνωστοποίησε καὶ ὁ Θεὸς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθελε κατοικήσει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προέβλεπε τὸ μέγεθος τῆς

ἀρειῆς τοῦ δικαίου τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο καὶ οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησε, καὶ οὐτε τὸν ἀδελφὸν λαβεῖν ἐπέταξεν, ἐπειδὴ ἐβούλετο τοῦτον διδάσκαλον νῦν μὲν τοῖς κατὰ τὴν Παλαισιίτην ἅπασιν γενέσθαι, μετὰ θραχὺ δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τῆς γνώμης τῆς ἡμετέρας κείται καὶ τὸ τῆς ἀρειῆς, καὶ τὸ τῆς κακίας; Ἴδου γὰρ κατὰ μὲν τὴν φύσιν ἀδελφοὶ ἐτύγγανον ὁ τε παιτριάρχης, καὶ ὁ Ναχώρ, κατὰ δὲ τὴν προαίρεσιν οὐκ ἔτι ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καίτοι τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τοσαύτην ἀρειήν 5 γ θάσαντος, ἔτι τῇ πλάνῃ προκατείληπτο, οὗτος δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐδείκνυ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἅπασιν τῆς κατὰ Θεὸν αὐτοῦ ἀρειῆς τὴν ἐπίδοσιν.

«Καὶ ἦλθε», φησὶν, «εἰς γῆν Χαναὰν καὶ διώδευσε» Ἄβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τοῦ Συχέμ, 15 ἐπὶ τὴν δευρὴν τὴν ὑψηλήν». Διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γραφή τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς ὃ νῦν τὴν κατοίκησιν ποιεῖται ὁ δίκαιος. Εἶτα, ἵνα μάθωμεν ὅπως διέκειτο ἔτι τὰ αὐτόθι, φησὶν· «Οἱ δὲ Χανααῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Οὐχ ἀπλῶς τοῦτο ἐπεσημήνατο πάλιν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν καὶ ἐν 20 τεῦθεν τὴν φιλόσοφον γνώμην τοῦ παιτριάρχου, οὗ τῶν τόπων ἔτι προκατελιημμένων ὑπὸ τῶν Χανααίων, ἠναγκάζετο καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος καὶ ὡς εἰς τῶν ἐπιτελῶν καὶ ἀπερριμμένων, ὡς ἔτιχε καταλύειν, οὐδὲ καταγωγίου ἴσως εὐπορῶν. Καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ εἶπε· τί τοῦτο; ὁ 25 μετὰ τοσαύτης τιμῆς καὶ θεραπείας διάγων ἐν τῇ Χαροάν, νῦν ἀναγκάζομαι, ὡς ἄπολις, καὶ ξένος, καὶ ἔπηλυσ, ἐν χάριτος μέρει περιέναι καὶ καταγωγίου ἐπιτελοῦς ἐπιζητεῖν ἀναπανοῖν καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπιτυχεῖν δύναμαι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν σκηναῖς καὶ καλύβαις με διάγειν ἀνάγκη, καὶ τὰς ἄλλας ἀπάσας 30 γ ἔρειν ταλαιπωρίας. Τοῦτό ἐστιν ὄλον, ὃ ἔλεγε, «Δεῦρο,

19. Γεν. 12, 6.

20. Γεν. 12, 6.

ἀρετῆς τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐσήκωσεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ μὴ πάρῃ μαζί του οὔτε τὸν ἀδελφόν του, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς διδάσκαλος τῶρα μὲν ὀλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης, ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγον καὶ τῆς Αἰγύπτου ὀλοκλήρου. Εἶδες, πῶς καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς σκέψεώς μας; Διότι ἰδοῦ, ὡς πρὸς τὴν φύσιν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ναχώρ ἦσαν ἀδελφοί, κατὰ τὴν διάθεσιν ὅμως ὄχι. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ Ναχώρ, ἂν καὶ ὁ ἀδελφός του εἶχε φθάσει εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ὅμως αὐτὸς ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ παραμένῃ εἰς τὴν πλάνην, ἐνῶ αὐτὸς ὁ δίκαιος μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καθημερινῶς ἐφανέρωνεν εἰς ὅλους τὴν αὔξησιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀρετῆς του.

«Καὶ ἦλθεν», λέγει, «εἰς τὴν γῆν Χαναὰν καὶ διέσχισεν ὁ Ἄβραμ τὴν χώραν κατὰ μῆκος αὐτῆς μέχρι τὸν τόπον Συχέμ, εἰς τὴν τοποθεσίαν «ὑψηλὴ δρυς»¹⁹. Μᾶς διδάσκει ἡ Γραφὴ τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ τῶρα ὁ δίκαιος. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἦσαν εἰς τὸν τόπον τὰ πράγματα, λέγει· «οἱ δὲ Χανααναῖοι κατώκουν τότε τὴν περιοχὴν αὐτὴν»²⁰. Δὲν μᾶς ἐπεσήμανεν αὐτὸ χωρὶς λόγον ὁ Μακάριος Μωσοῦς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν μελετημένην σκέψιν τοῦ πατριάρχου, ὅτι δηλαδὴ, ἐπειδὴ τοὺς τόπους ἐκείνους τοὺς εἶχον προκαταλάβει οἱ Χανααναῖοι, ἠναγκάζετο, ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος καὶ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἄνευ ἀξίας, νὰ κατοικῆ ἐκεῖ ὅπως ἔτυχε, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε ἕνα καταγώγιον, διὰ νὰ μείνῃ. Καὶ ὅμως δὲν ἐδυσανασχετοῦσεν, οὔτε εἶπε· διατί νὰ γίνεταί αὐτό; ἐγὼ ποῦ ἐζοῦσα εἰς τὴν Χαρρὰν μὲ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐξυπηρέτησιν, διατί ἀναγκάζομαι τῶρα ὡς ἄπατρις καὶ ξένος καὶ ὡς ἐλθὼν πρὸ ὀλίγου νὰ περιέρχωμαι εἰς τόπον φιλανθρωπίας καὶ νὰ ἀναζητῶ ἕνα εὐτελὲς καταγώγιον, διὰ νὰ ἀναπαυθῶ καὶ νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ ἐπιτύχω αὐτό, ἀλλὰ νὰ διαβιῶ μέσα εἰς σκηνὰς καὶ καλύβας καὶ νὰ ὑποφέρω ὅλας τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας. Αὐτὸ εἶναι ὅλο ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἔλεγεν, «Ἐλα ἐδῶ καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω

καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»; Τέως μοι κατὰ τὰ προσίμια τί χρησιόν ἐστι προσδοκῆσαι λοιπόν; Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετό τι τοιοῦτον εἰπεῖν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἐνδοιάσαι, ἀλλ' ὀλοκλήρω τῇ διανοίᾳ καὶ τελείᾳ τῇ πίστει θαρρήσας ταῖς τοῦ Θεοῦ
 5 ὑποσχέσεσιν, ἀκλιτῆ διηνεκῶς ἔσχε τὸν λογισμόν· δι' ὃ καὶ ταχέως ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν παραμυθίας.

7. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτεινώμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνταῦθα στήσοιμι καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην μιμήσασθαι τοῦ δικαίου τούτου τὴν γνώμην. Καὶ γὰρ ἂν εἶη τῶν ἀτοπωτάτων, εἰ ὁ μὲν δίκαιος οὗτος, ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενος, τοσαύτην ἐπεδειξάτο τὴν ὑπακοήν, καὶ οὕτε τὸ γῆρας, οὕτε τὰ ἄλλα, ἅπερ ἀπρηθιμώμεθα, κωλύματα, οὕτε ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία, οὕτε ἄλλο τι τῶν ἐπισχεῖν αὐτὸν δυναμένων ἰσχυροὺς ὀκνηροῦ
 15 τερον αὐτὸν περὶ τὴν ὑπακοήν κατασιῆσαι, ἀλλὰ πάντα διαρρήξας τὰ δεσμὰ ἔιρξε καὶ ἠλείγετο ὁ γέρον καθάπερ νέος σφριγῶν, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ καὶ τῶν οἰκειῶν, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιαχθέν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενοι, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς τὸν
 20 οὐρανόν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἰῶ δικαίῳ προθυμίαν περὶ τὴν ὑπακοήν ἐπιδειξάμεθα ἀλλὰ ψυχρὰς πολλάκις καὶ ἀνονήτους προβαλλόμεθα αἰτίας καὶ οὕτε τὸ μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν, οὕτε τὸ εὐτελὲς τῶν ὀρωμένων, διὲ γῆινα καὶ πρόσκαιρα, οὕτε τὸ τοῦ καλοῦντος ἀξίωμα ἐφέλκεται ἡμᾶς· ἀλλὰ τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν ραθυμίαν, ὡς προτιμᾶν τῶν ἀεὶ μερόντων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τὴν γῆν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ μηδέποτε τέλος λαβεῖν δυνάμενα τῶν πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων.

Μέχρι γὰρ ποτε, εἰπέ μοι, οὕτως ἂν μεμήναμεν περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν; τίς ἢ λύσσα τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 30 ὑπὸ τῆς χαλεπῆς ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, καὶ μηδέποτε κό-

ἔθνος μέγα»; Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα μου ἦσαν ὡραῖα· τί καλὸν λοιπὸν ὑπάρχει πού νὰ τὸ περιμένω; Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ὁ δίκαιος ἠνέχετο νὰ εἰπῆ κάτι παρόμοιον, οὔτε νὰ δειλιάσῃ, ἀλλὰ στηρίζας ὄλην τὴν σκέψιν του καὶ τὴν πίστιν του ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, εἶπεν ἀκλόνητον τὴν σκέψιν διὰ τοῦτο καὶ ἡξιώθη ἀμέσως τῆς ἐκ τῶν ἄνω παρηγορίας.

7. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν περισσότερον τὴν διδασκαλίαν, φθάσαντες ἐδῶ, ἃς σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακάλεσωμεν τὴν ἀγάπην σας νὰ κάνῃ ἐκεῖνο, νὰ μιμηθῆ δηλαδὴ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Καθ' ὅσον θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πιὸ ἄτοπα, ὁ μὲν δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐπιδείξῃ τόσῃν ὑπακοήν, ἃν καὶ ἐκαλεῖτο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ μὴ ἡμπορέσῃ νὰ τὸν κάνῃ περισσότερον διστακτικὸν εἰς τὴν ὑπακοήν οὔτε ἡ γεροντικὴ ἡλικία, οὔτε τὰ ἄλλα ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἀπηριθμήσαμεν, οὔτε ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν ἐκείνων, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ἔτρεχε καὶ ἐβιάζετο ὁ γέρων, ὡσὰν νέος γεμᾶτος σφρῖγος, μαζί μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀνεψιὸν του καὶ τοὺς δούλους του, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡμεῖς ἂν καὶ καλούμεθα ὄχι ἀπὸ μίαν χώραν εἰς ἄλλην, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ μὴ ὑπακούωμεν μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν μὲ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ νὰ προβάλλωμεν πολλὰς φοράς ψυχρὰς καὶ χωρὶς ὄφελος δικαιολογίας, καὶ δὲν μᾶς προσελκύει οὔτε τὸ ἀξίωμα τοῦ καλοῦντος, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ εὐτελὲς αὐτῶν πού βλέπομεν, διότι εἶναι γῆινα καὶ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ἐπιδεικνύομεν τόσῃν ἀπροθυμίαν, ὥστε νὰ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ παντοτινά, τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκεῖνα πού μόλις φανοῦν χάνονται, ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν τέλος ποτέ.

Μέχρι πότε, εἶπέ μου, μέχρι πότε θὰ ἔχωμεν τέτοιαν μανίαν διὰ τὴν συλλογὴν χρημάτων, ποῖα εἶναι ἡ λύσσα αὐτὴ τὸ νὰ πολιορκούμεθα καθημερινῶς ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐπιθυ-

ρον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθυόντων χαλεπώτερον δια-
 κεῖσθαι; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσῳ ἂν πλείονα πίνωσι τὸν
 ἄκρατον, ἰσοσῦτῳ μᾶλλον ἐκκαίονται πρὸς τὸ δῖψος καὶ χα-
 λεπωτέραν τὴν κάμινον ἀνάπνουσιν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τῇ
 5 τυραννίδι τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἐαντιοὺς ἐκδεδωκό-
 τες οὐδέποτε ἴστανται τῆς ἐπιθυμίας· ἀλλ' ὅσῳ ἂν πλείονα
 περιβάλλωνται, ἰσοσῦτῳ μᾶλλον αἴρεται ἢ φλόξ καὶ οφοδρο-
 τέρα ἢ κάμινος ἀνάπεται. Οὐχ ὀρώμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν, δι-
 μετὰ τὸ ἅπασαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην περιβαλέσθαι, γυ-
 10 μοὶ καὶ ἔρημοι ἐντεῦθεν ἀνηρπάσθησαν, ἰσοσῦτον μόνον ἀπο-
 λαύσαντες, ὅσον δίκας ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπὲρ πάντων ἀπαι-
 τεῖσθαι; Καὶ τὰ μὲν τῆς οὐσίας πολλάκις διενείμαντο διάφο-
 ροὶ τὰ δὲ ὑπὲρ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοὺς μόνος ἐπιφερόμε-
 νος ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων κολάσεις μετὰ πολλῆς τῆς ἀγα-
 15 νακτῆσεως ὑπέχων καὶ οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν παραμυθίαν εὐ-
 ρεῖν δυνάμενος.

Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπέ μοι, οὕτως ἀμελῶς πρὸς τὴν ἐαν-
 τῶν σωτηρίαν διακειμεθα καὶ ὡς περὶ ἀλλοτριᾶς οὕτω βου-
 λευόμεθα περὶ τῆς ἐαντιῶν ψυχῆς; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Χρι-
 20 στοῦ λέγοντος, «Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς
 αὐτοῦ;» Καὶ πάλιν, «Τί ὀφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κό-
 σμον ὄλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;». Μὴ γὰρ
 ἔχεις τι ταύτης ἀντάξιον; Καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην εἴπης,
 οὐδὲν ἔρεῖς. Τί γὰρ ὄφελος, καθάπερ ὁ Χριστὸς εἶπε, πάν-
 25 τα τὸν κόσμον κερδᾶναι, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῆναι, ἥς ἡ-
 μῖν οἰκειότερον οὐδέν; Ταύτην οὖν τὴν οὕτω τιμίαν, τὴν
 οὕτως ὀφείλουσαν ἡμῖν εἶναι περισπούδαστον, ταύτην οὕτω
 περιορῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν σαρατιομένην, καὶ ποτὲ

μίαν καὶ οὐδέποτε νὰ χορταίνωμεν, ἀλλὰ νὰ μᾶς κάνη νὰ εἴμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅσον περισσότερον οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερον καίονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀνάπτουν τὴν κάμινον φοβερωτέραν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτοί, ποὺ παρέδωσαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων, οὐδέποτε χορταίνουσι τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀλλ' ὅσον περισσότερα ἀποκτοῦν, τόσον περισσότερον μεγαλώνει ἢ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας καὶ φλέγεται μὲ περισσότεραν σφοδρότητα ἢ κάμινος. Δὲν βλέπομεν τοὺς προγόνους μας, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν κατὰ κάποιον τρόπον ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἔφυγαν ἀπὸ ἐδῶ γυμνοὶ καὶ ἔρημοι καὶ ἀπῆλθυσαν μόνον τὸ νὰ ζητῶνται ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εὐθῆναι περισσότεραι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τιμωρηθοῦν πάλιν περισσότερον δι' ὅλα, ὅσα ἔπραξαν; Καὶ τὴν μὲν παρουσίαν πολλὰς φορὰς τὴν ἐμοιράσθησαν ἄλλοι, τὰ δὲ ἀμαρτημάτα των ὁ καθένας μόνος του τὰ ἔφερε μαζί του καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ ὑποστῆ μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν τὴν τιμωρίαν δι' αὐτὰ καὶ χωρὶς μάλιστα νὰ ἠμπορῆ νὰ εὔρη ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν παρηγορίαν.

Διατί λοιπόν, εἶπέ μου, δείχνομεν τόσην ἀμέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ σκεπτόμεθα διὰ τὴν ψυχὴν μας ὡσάν νὰ εἶναι ξένη; Δὲν ἀκοῦεις τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει «Τί εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς του;»²¹. Καὶ πάλιν «Τί ἔχει νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον καὶ χάσῃ τὴν ψυχὴν του;». Μήπως ἔχεις κάτι ἀντάξιον αὐτῆς; Καὶ ἂν εἶπῃς, ὅτι ἔχεις ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην τίποτε δὲν θὰ εἶπῃς. Διότι, ποῖον ὄφελος ἔχομεν, ὅπως εἶπεν ὁ Χριστός, νὰ κερδίσωμεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὴν δὲ ψυχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀγαπητότερον, νὰ τὴν χάσωμεν; Αὐτὴν λοιπὸν ποὺ ὀφείλομεν νὰ τὴν προσέχωμεν τόσον πολὺ, αὐτὴν τὴν τόσον πολύτιμον, αὐτὴν θὰ τὴν ἀφήνωμεν καθημερινῶς νὰ σπαράσσεται καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ

μὲν ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκουμένην, ποιεῖ δὲ ὑπὸ ἀσελγείας καταξαινομένην, ἄλλοιτε δὲ ὑπὸ θυμοῦ καταισχυνομένην, καὶ διαφόρως ὑφ' ἐκάστου τῶν παθῶν καταιτινομένην, καὶ οὐδεμίαν ὄντ' ἑαυτὴ ποιεῖ περὶ αὐτὴν
 5 πρόνοιαν ποιησόμεθα; Καὶ τίς ἀξιώσει ἡμᾶς λοιπὸν συγγνώμης, ἢ ἐξαιρησεται τῆς ἐπικειμένης κολάσεως;

Δι' ὅ, παρακαλῶ, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, ἀποσηχῶμεν αὐτῆς τὸν ῥύπον διὰ δαφίλουσ ἐλεημοσύνης καὶ σβέσωμεν διὰ ταύτης τὴν πύραν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. «Πῦρ
 10 γάρ», φησί, «φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ καὶ ἐλεημοσύναισ ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι». Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον οὕτως ἐξελέσθαι ἡμᾶς δυνήσεται τῆς τοῦ πυρὸς γέεννης, ὡς ἡ περὶ ταύτην δαφίλεια. Ἐν ταύτην ἐπιδειξώμεθα κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντα νόμους, μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν δια-
 15 πρατιόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸν περὶ τὸν Θεὸν πόθον, δυνησόμεθα καὶ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν τὸν ῥύπον ἀπονήψασθαι καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖσ τοῦ μονογενοῦσ αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ ἀντιφ' ἰφ Πατρί, ἅμα ἰφ ἀγίφ Πνεύματι, δόξα, κράτισ, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ
 20 καὶ εἰσ τοὺσ αἰῶνασ πῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

πολιορκῆται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, ἄλλοτε δὲ νὰ καταρρακώνεται ἀπὸ τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἄλλοτε νὰ ἐντροπιάζεται ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ νὰ παρασύρεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπὸ τὸ κάθε πάθος; Καὶ ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ πλέον ἢ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν;

Διὰ τοῦτο οἷς παρακαλῶ, ἐν ὅσῳ ἔχομεν ἀκόμη καιρόν, νὰ καθαρίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν μὲ πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ σβήσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν πυρὰν τῶν ἁμαρτημάτων μας. «Διότι, λέγει, «πυρὰν ἀναδίδουσας φλόγας θὰ σβήσῃ τὸ ὕδωρ, καὶ μὲ τὰς ἐλεημοσύνας καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»²². Διότι τίποτε, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς λυτρώσῃ τόσον ἀπὸ τὴν πυρὰν τῆς κολάσεως, ὅσον ἡ πλουσία ἐλεημοσύνη. Ἐὰν θὰ πραγματοποιήσωμεν αὐτὴν συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, χωρὶς νὰ κάνωμεν αὐτὴν πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν ἁμαρτημάτων μας καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, ἐξουσία καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

(Γεν. 12, 7 - 20)

Και ὤφθη Κύριος τῷ Ἀβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην· καὶ ἀποδομήσεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ἁφθέντι αὐτῷ.

1. Πολὺς ὁ θησαυρὸς καὶ ἄφατος, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς
5 πρόσφατον ἀναγνωθεῖσι καὶ δεῖ συνειταμένης διανοίας καὶ λογισμοῦ νήφοντος καὶ διεγερμένου, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς παραδραμεῖν τῶν ἐγκεκρυμμένων τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐκ ἀτίθεται καὶ ἐκ ψιλῆς ἀναγνώσεως πάντα τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς
10 κείμενα εὐσύννοπτα καὶ δῆλα ἡμῖν τυγχάνειν συνεχώρησεν, ἵνα τὴν νοθεῖαν ἡμῶν διεγείρῃ καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξάμενοι σῶσωμεν τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπώσασθαι. Εἴθε γὰρ πως τὰ μὲν μετὰ πόνου καὶ ζητήσεως εὐρισκόμενα μᾶλλον ἐμπήγνυσθαι ἡμῶν τῆ διανοίᾳ, τὰ δὲ μετ' εὐ-
15 κολίας, θᾶτιον ἀφίπιασθαι τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας.

Μὴ τοίνυν ραθυμῶμεν, παρακαλῶ, ἀλλὰ διεγείρωμεν ἡμῶν τὸν λογισμὸν καὶ πρὸς τὸ θάθος αὐτῶν γεγραμμένων ὀλοοχερῶς καιοπιεύσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν κερδάναντες τι πλεον ἐντεῦθεν, οὕτως οἴκαδε ἐπαρελθεῖν. Καὶ γὰρ πανήγυ-
20 ρίς ἐστὶ πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐκκλησία καὶ ἰατριεὶόν ἐστὶ ψυχῶν· καὶ δεῖ, καθάπερ εἰς πανήγυριν παραγενομένους, πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν συλλέξασθαι, οὕτως ἐπανιέ-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

(Γεν. 12, 7 - 20)

«Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν. Καὶ ὁ Ἄβραμ, ἐπειδὴ ἐκεῖ παρουσιάσθη εἰς αὐτόν ὁ Θεός, ἔκτισε χάριν αὐτοῦ θυσιαστήριον».

1. Πολὺς καὶ ἀπεριόριστος θησαυρός, ἀγραπητοί, εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα προηγουμένως καὶ ἀπαιτεῖ ὀξεῖαν διάνοιαν καὶ σκέψιν ἄγρυπνον καὶ νηφάλιον, ὥστε νὰ μὴ προσπεράσωμεν αὐτὰ πού κρύπτονται εἰς τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς λόγους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δὲν μᾶς φανερῶνει ἀμέσως αὐτὰ πού εἶναι γραμμένα εἰς τὰς Γραφάς, καὶ δὲν τὰ κάνει κατανοητὰ μὲ τὴν πρώτην καὶ ἐπιπολαίαν ἀνάγνωσιν, διὰ νὰ διεγείρη δηλαδὴ τὴν νωθρότητά μας, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιδείξωμεν πολλὴν προσοχὴν, νὰ καρπωθῶμεν ἔτσι τὴν ἐξ αὐτῶν ὑφέλειαν. Καθ' ὅσον συνηθίζεται νὰ μένουν περισσότερον ριζωμένοι εἰς τὴν σκέψιν μας αὐτὰ πού εὐρίσκονται μὲ κόπον καὶ ὕστερα ἀπὸ ἔρευναν, ἐνῶ αὐτὰ πού μαθαίνονται μὲ εὐκολίαν, λησμονοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὴν μνήμην μας.

Ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ νὰ ἐμβαθύνωμεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ νοήματα τῶν γραμμένων, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ κερδίσωμεν ἀπ' ἐδῶ κάτι περισσότερον. Καθ' ὅσον ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι πνευματικὴ πανήγυρις καὶ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν, καὶ πρέπει ὡσὰν νὰ ἔχωμεν ἐπισκεφθῆ πανήγυριν νὰ ἐπιστρέφωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ συνεκεντρώσαμεν πολλὰ ἐμπορεύματα, καί, ὡσὰν νὰ ἐπήγαμεν εἰς ἰατρεῖον, νὰ ἐξερχώμεθα,

ναι, και καθάπερ εις ιαιρειον ἀπαιτωντας, τὰ κατὰλληλα
 τοῖς ὑποκειμένοις πάθει φάρμακα λαβόντας ἐξιέναι. Οὐ
 γὰρ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεδρεύομεν, ἵνα τὰς
 πρὸς ἀλλήλους συντυχίας ἀπλῶς ποιησάμενοι, οὕτως ἀπαν-
 5 τες διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἵνα ἕκαστόν τι τῶν χρησίμων μαθῶν
 και πρὸς τὸ ἐνοχλοῦν πάθος τὴν ιαιρειαν δεξάμενος, οὕτως
 ἐνιεῦθεν ἀναχωρήσῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἴη τῶν ἀσιποτάτων,
 τὰ μὲν παιδία τὰ ἡμέτερα εις διδασκαλεῖον ἀποσιέλλοντας,
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν προσθήκην τινὰ
 10 τῶν μαθημάτων, και οὐκ ἂν ποτε ἀνασχοίμεθα ἀπλῶς και
 εἰκῆ ταῦτα θαδίζειν ἐκεῖσε, εἰ μὴ ἴδωμεν καρπούμενά τι
 πλέον, ἡμᾶς δὲ τοὺς εις μέτρον ἡλικίας φθάσαντας και
 εις τὸ πνευματικὸν τοῦτο διδασκαλεῖον παραγενομένους, μὴ
 τὴν ἴσῃν ἐκείνοις σπουδὴν ἐπιδεικνυσθαι, και ταῦτα ἔνθα
 15 εις τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν τὸ κέρδος διαβαίνει;

Ἐκαστος τοίνυν ἡμῶν, παρακαλῶ, ἐαντὸν καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν διερευνάσθω, τί μὲν ἐκ τῆς ἡμερινῆς ἐκέρδανε
 διαλέξεως, τί δὲ ἐκ τῆς ἐπιούσης, ἵνα μὴ δόξωμεν και
 ἡμεῖς εἰκῆ και ἀπλῶς ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. Ὅτι δὲ τοῦτο
 20 ἡμᾶς μὲν πάσης αἰτίας ἀφήσει (τὰ γὰρ καθ' ἐαντοὺς ἅπαντα
 εἰσφέρουμεν, και οὐδὲν τῶν εις δύναμιν παραλιμπάνομεν),
 τοῖς δὲ ἀγανακτοῦσι και μετὰ ἀκριθείας μὴ προσέχουσι και
 καρποῦσθαι τι πλέον μὴ βουλομένοις μείζονος αἴτιον κατα-
 κρίσεως γίνεται, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος πρὸς μὲν
 25 τὸν καταχώσαντα τὸ τάλαντον, «Πονηρὲ δούλε, ἔδει σε τὸ
 ἀργύριόν μου καταβαλεῖν ἐπὶ τοῦς τραπεζίτας και ἐγὼ ἂν
 ἐλθὼν ἀπήτησα αὐτὸ μετὰ τόκων», περὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων,
 «Εἰ μὴ ἦλθον και ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον ὑμῶν
 δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν».

30 Ἄλλὰ νῦν ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, εἰ ἔξω τῶν ἐγκλη-
 μάτων ἐσμέν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμοῦμεν προκοπὴν και
 ἀκρωτηριάξασθαι ἡμῖν ἡγούμεθα τὰ τῆς εὐφροσύνης, καὶ

1. Ματθ. 25, 26-27.

2. Ἰω. 15, 22.

λαβόντες τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὰς ὑπαρχούσας ἀσθενείας. Διότι δὲν συγκεντρωνόμεθα καθημερινῶς διὰ τοῦτο, ὥστε, ἀφοῦ κάνωμεν μεταξύ μας μίαν ἀπλῆν συνάντησιν, ἔτσι ὅλοι μας νὰ διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ καθεὶς μάθη κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ λάβη κάποιαν θεραπείαν διὰ τὸ ἁμαρτημὰ του πού τὸν ἐνοχλεῖ, νὰ ἀναχωρήσῃ ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ. Διότι πῶς δὲν θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα. τὰ μὲν παιδιά μας νὰ τὰ στέλλωμεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ αὐτὰ καθημερινῶς κάποιαν πρόοδον εἰς τὰ μαθήματα καὶ δὲν ἀνεχόμεθα ποτὲ νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ χωρὶς κανένα σκοπόν, ἐὰν δὲν ἴδωμεν νὰ καρποῦνται κάτι περισσότερο, ἡμεῖς δὲ πού ἐφθάσαμεν εἰς προχωρημένην ἡλικίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ σχολεῖον, νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν τὴν ἰδίαν προσοχὴν μὲ ἐκεῖνα καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ κέρδος ἀφορᾷ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας;

Ὁ καθεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς, παρακαλῶ. νὰ ἐξετάζῃ καθημερινῶς τὸν ἑαυτὸν του, τί ἐκέρδισεν ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὁμιλίαν, τί ἀπὸ τὴν ἐπομένην, ὥστε νὰ μὴ φανῶμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐρχόμεθα ἐδῶ τυχαῖα καὶ χωρὶς σκοπόν. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἀπαλλάσσει ἐμένα ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν (καθ' ὅσον ἐγὼ προσφέρω ὅσα ἠμπορῶ καὶ δὲν παραλείπω τίποτε, ἀπὸ ὅσα μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνατότητές μου), εἰς αὐτοὺς δὲ πού ἀγανακτοῦν καὶ δὲν προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ πού δὲν θέλουν νὰ ὠφεληθῶν κατά τι περισσότερο, γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας κατακρίσεως, ἄκουσε τὸν Χριστὸν πού λέγει, πρὸς αὐτὸν μὲν πού ἔκρυψε τὸ τάλαντον· «Δοῦλε πονηρέ, ἔπρεπε νὰ καταθέσῃς τὰ χρήματά μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἤρχομουν ἐγώ. θὰ ἔπαιρνα αὐτὰ μὲ τόκον», πρὸς δὲ τοὺς Ἰουδαίους, «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει καὶ δὲν εἶχον ὁμιλήσει εἰς αὐτοὺς δὲν θὰ εἶχον αὐτοὶ ἁμαρτίαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογίαν»².

Ἄλλὰ δὲν ἐξετάζω τώρα αὐτό, ἐὰν δηλαδὴ εἶμαι ἔξω ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, ἀλλ' ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικὴν σας πρόοδον καὶ νομίζω, ὅτι μειώνεται ἡ χαρὰ μου, ἔστω καὶ ἂν

μυριάκις αὐτοὶ ὄμεν ἀνεύθυνοι εἰ μὴ καὶ ὑμεῖς ἀξίαν τῶν
 πόνων τῶν ἡμετέρων τὴν οπουδὴν ἐπιδειξήσθε. Ἀὕτη γὰρ
 ἡμῶν τῆς εὐφροσύνης ἢ ὑπόθεσις, τὸ ὄραν ὑμῶν τὴν ἐν
 τοῖς πνευματικοῖς ἐπίδοσιν. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι διὰ τὴν τοῦ
 5 Θεοῦ χάριν συνέσεως πεπληρωμένοι ὄντες δυναθήσεσθε καὶ
 ἄλλους ρουθειεῖν ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐπανα-
 μιμηθήσων ἡμᾶς καὶ διεγείρων ὑμῶν τὸν ζῆλον καὶ τὴν
 προθυμίαν, ταῦτα συνεχῶς παραινῶ, βουλόμενος ὑμᾶς τελεί-
 ουσ καὶ ἀηρητισμένους γενέσθαι. Οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο
 10 αὐτὸ δεῖγμα ποιοῦμαι τῆς κατὰ Θεὸν ὑμῶν προκοπῆς, τὸ
 μετὰ ἰσοσύτης προθυμίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα
 παραγίνεσθαι καὶ ἀκορέσιως ἔχειν περὶ τὴν πνευματικὴν
 διδασκαλίαν. Ὡσπερ γὰρ ἢ περὶ τὴν σωματικὴν τροφὴν
 ὄρεξις ὑγιείας ἂν εἴη μεγίστης σημεῖον, οὕτως ἢ περὶ τὴν
 15 πνευματικὴν διδασκαλίαν ἐπιθυμία τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας
 τεκμήριον ἂν εἴη ἐναργέστατον. Διὰ τοι τοῦτο καγὼ εἰδὼς
 ὑμῶν τὸν πόθον, καὶ ὅτι καὶ μυριάκις παραινῶ τὴν δι-
 δασκαλίαν, οὐδὲ οὕτως ἐμπλήσῃ ὑμῶν δύναμαι τὴν ἐπιθυ-
 μίαν καὶ κόρον ἐμποιῆσαι τῆς τροφῆς ταύτης τῆς πνευμα-
 20 τικῆς, οὐκ παύσομαι κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν, ἅπερ ἂν ἢ τοῦ
 Θεοῦ χάρις παρέχῃ, εἰς ὠφέλειαν ὑμετέραν ταῦτα ἐρ' ἐκά-
 στης ὑμῖν παραινθεὶς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν δι-
 δάγματα ἐναποτιθέμενος ταῖς ὑμετέραις διανοαίαις.

2. Φέρε οὖν καὶ σήμερον τὸν φιλόανθρωπον Δεσπότην
 25 παρακαλέσαντες ὁδηγήσαι ἡμῶν τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν τῶν
 ζητουμένων εὐρεσιν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλί-
 αν, ἀπὸ πρότερον τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑ-
 μετέρας ἀγάπης. «Καὶ ὡφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ
 Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ». Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐξ ἀρχῆς, ὅτι
 30 πολὺς ὁ θησαυρὸς ἐναπόκειται τοῖς βραχέσι τοῦτοις ῥήμασιν;
 Ἴδου γὰρ εὐθές ξένον καὶ καινὸν τὸ προοίμιον τῶν

ἑκατομμύρια φορές εἶμαι ἐγὼ ἀνεύθυνος, ἐὰν δὲν ἐπιδεικνύεται καὶ σεῖς φροντίδα ἰσαξίαν μὲ τοὺς ἰδικούς μου κόπους. Διότι αὐτὴ εἶναι τὸ θέμα τῆς ἰδικῆς μου καρᾶς, τὸ νὰ βλέπω τὴν πνευματικὴν σας πρόοδον. Καὶ γνωρίζω ὅτι, ἐπειδὴ εἴσθε, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, γεμᾶτοι ἀπὸ σύνεσιν, θὰ ἠμπορέσετε νὰ νουθετήσετε καὶ ἄλλους. Ἄλλ' ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος, ὑπενθυμίζων εἰς σᾶς καὶ δυναμῶνων τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν σας, σᾶς δίδω διαρκῶς αὐτὰς τὰς συμβουλὰς, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ γίνεται τέλειοι καὶ ὠλοκληρωμένοι εἰς τὴν πίστιν. Δὲν θεωρῶ βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μικρὸν δεῖγμα τῆς κατὰ Θεὸν προκοπῆς σας, τὸ νὰ ἔρχεσθε δηλαδὴ μὲ τόσῃν προθυμίαν καθημερινῶς ἐδῶ καὶ νὰ μὴ χορταίνετε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρεξις διὰ σωματικὴν τροφήν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι δεῖγμα μεγάλης ὑγείας, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ πιὸ καθαρὴ ἀπόδειξις τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸν πόθον σας καὶ ὅτι, καὶ ἂν παρατείνω πολλὰς φορές τὴν ὁμιλίαν, οὔτε ἔτσι ἠμπορῶ νὰ χορτάσω τὴν ἐπιθυμίαν σας καὶ νὰ σᾶς προσφέρω ἀρκετὴν πνευματικὴν τροφήν, δὲν θὰ παύσω, ὅσον μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μου, ὅσα μοῦ παρέχει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς τὰ προσφέρω καθημερινῶς διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὑφέλειαν καὶ νὰ τοποθετῶ μέσα εἰς τὰς διανοίας σας τὰ διδάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ σήμερον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὸν φιλόανθρωπον Κύριον νὰ ὀδηγήσῃ τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ εὔρη τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐξεταζομένων, νὰ σᾶς παραθέσω τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, παραθέτων κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν προηγουμένως. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν»². Δὲν σᾶς ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι κρύπτεται πολλὸς θησαυρὸς εἰς τοὺς συντόμους αὐτοὺς λόγους; Καὶ νὰ εὐθὺς ἀμέσως τὸ προοίμιον τῶν ἀναγνωσθέν-

ειρημένω. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ
 Ἄβραμ». Πρῶτον τοῦτο εὐρίσκομεν ἐν τῇ Γραφῇ νῦν τὸ
 ρηθέν, ὅτι «ὤφθη»: οὔτε γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, οὔτε ἐπὶ τοῦ
 Ἄβελ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Νῶε, οὔτε ἐπ' ἄλλου τινὸς ταύτη ἐ-
 5 χορήσατο τῇ λέξει ἢ θείᾳ Γραφῇ. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον,
 «Καὶ ὤφθη», φησί; Καὶ πῶς ἐτέρωθι λέγει, «Οὐδεὶς ὄψε-
 ται τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται»; Τί οὖν ἂν εἴποιμεν νῦν τῆς
 Γραφῆς λεγούσης ὅτι «ὤφθη»; Πῶς ὤφθη τῷ δικαίῳ;
 Ἄρα αὐτὴν τὴν οὐσίαν εἶδεν; Οὐχί· μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ τί;
 10 Οὕτως ὤφθη, ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος, καὶ ὡς ἐκείνῳ δυνατόν
 ἦν ἰδεῖν. Εὐμήχανος γὰρ ὢν ὁ σοφὸς καὶ φιλόανθρωπος ἡ-
 μῶν Δεσπότης καὶ συγκαταβαίνων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τοῖς
 ἀξίως προπαρεσκευασμένοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει. Καὶ τοῦτο
 δείκνυσι διὰ τοῦ προφήτου λέγων, «Ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα,
 15 καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὠμοιώθη». Ἐπεὶ καὶ Ἡσαίας εἶδεν
 αὐτὸν καθήμενον· τοῦτο δὲ ἀνάξιον Θεοῦ· Θεὸς γὰρ οὐ κά-
 θηται· πῶς γὰρ ἡ ἀσώματος ἐκείνη καὶ ἀνώλεθρος φύσις;
 Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν εἶδεν αὐτόν, ὡς «παλαιὸν ἡμερῶν»· καὶ
 ὁ Ζαχαρίας ἐτέρως αὐτὸν ἐθεάσατο, καὶ Ἰεζεκιὴλ πάλιν
 20 ἄλλως. Διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα»,
 ἀντὶ τοῦ, πρὸς τὴν ἐκάστον ἀξίαν οὕτως ὤφθη.

Καὶ νῦν οὖν, ἐπειδὴ ἀνέστησε τὸν δίκαιον οἰκοθεῖν καὶ
 προσέταξεν εἰς τὴν ἀλλοτριαν ἐλθεῖν, παραγενόμενος δέ,
 καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος, οὕτω περιήει, τῶν Χανααίων
 25 ἔτι κατοικούντων, ἐπιζητῶν ὅπου τὴν κατοίκησιν αὐτὸν ποιή-
 σασθαι προσῆκεν· ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης παραμυθῆσασθαι αὐτὸν
 βουλόμενος καὶ νευροῦσαι αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, ὥστε μὴ
 ναρκῆσαι, μηδὲ ἐνδοιάσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν ἤδη

4. Ἐξ. 33, 20.

5. Ὡσ. 12, 11.

των φαίνεται νὰ εἶναι πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραὴλ». Διὰ πρώτην φορὰν εὐρίσκομεν τῶρα εἰς τὴν Γραφήν τὸ λεχθὲν αὐτό, «ἐφανερώθη» δηλαδῆ. Διότι οὔτε διὰ τὸν Ἰσραὴλ, οὔτε διὰ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε διὰ τὸν Νῶε, οὔτε διὰ κάποιον ἄλλον ἐκρησιμοποίησε τὴν λέξιν αὐτὴν ἢ ἁγία Γραφή. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθὲν, «Καὶ ἐφανερώθη»; θὰ εἶπῃ κάποιος. Καὶ πῶς ἄλλοῦ λέγει «Κανεὶς δὲν θὰ ζῆσῃ ἐὰν ἰδῆ τὸν Θεόν»; Ἰσραὴλ τί θὰ ἠμποροῦσαμεν νὰ εἴπωμεν τῶρα δι' αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι «ἐφανερώθη»; Πῶς ἐφανερώθη εἰς τὸν δίκαιον; Ἰσραὴλ γὰρ εἶδε τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Ἰσραὴλ, μὴ γένοιτο. Ἰσραὴλ τί εἶδεν; Ἰσραὴλ ἐφανερώθη ἔτσι, ὅπως μόνος αὐτὸς γνωρίζει, καὶ ὅπως ἦτο δυνατόν εἰς ἐκεῖνον νὰ ἰδῆ. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐφευρετικὸς ὁ σοφὸς καὶ φιλόανθρωπος Κύριός μας, κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἀξίως προετοιμασμένοι. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει μὲ τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει «Ἐγὼ ἐπολλαπλασίασα τὰς ἐμφανίσεις μου καὶ εὐρίσκομαι συνεχῶς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προφητῶν». Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰσραὴλ τὸν εἶδε νὰ κάθεται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ταιριάζει διὰ τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς δὲν κάθεται. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κάθεται ἡ ἀσώματος καὶ ἀφθαρτος ἐκείνη φύσις; Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν τὸν εἶδεν ὡς τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, καὶ ὁ Ζαχαρίας τὸν εἶδε μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν μὲ ἄλλον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ἐπλήθυνα τὰς ἐμφανίσεις», ἀντὶ τοῦ, ἐνεφανίσθη εἰς τὸν καθένα συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν του.

Καὶ τῶρα λοιπὸν, ἐπειδὴ ἐσῆκωσε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην χώραν καὶ ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ περιεφέρετο ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος, ζητῶν νὰ εὔρη ποῦ πρέπει νὰ μείνῃ ἐπειδὴ ἑκατοικοῦσαν ἐκεῖ ἀκόμη οἱ Χαναναῖοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ πανάγαθος Κύριος ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ τὴν προθυμίαν του, ὥστε νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ οὔτε νὰ φοβη-

γεγεννημένην πρὸς αὐτόν, ὅτι «Δεῦρο, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα» (καὶ γὰρ ἐναντία τῇ ἐπαγγελίᾳ ἑώρα τὰ γινόμενα ὁ δίκαιος, καὶ ὡς ἓνα τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων καὶ ἀπροσιαιτέων ἑαυτὸν περιούσια καὶ οὐδὲ ὅπου καταχθῆναι ἔχοντα), ἴν' οὖν διεγείρῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, φησί· «Καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Τέως ἡ ὑπόσχεσις μεγάλη, καὶ ἀκόλουθος τῇ ἐπαγγελίᾳ, δι' ἧς οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησεν. Εἶπε γάρ, μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου διὰ τοῦτο
 5 νῦν φησι πάλιν, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν γῆρα τυγχάνων ὁ δίκαιος ἄπαις ἦν, διὰ τὴν τῆς Σάρας στείρωσιν ἐπαγγέλλεται αὐτῷ τῷ ἑξ αὐτοῦ τικιομένῳ τὴν γῆν παρασχεῖν.

Καὶ σκόπει μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς προσιδῶς τοῦ
 15 δικαίου τὴν ἀρετὴν, βούλεται πᾶσι κατὰδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, καὶ καθάπερ μαργαρίτην τινὰ κρυπτόμενον, οὕτω φανερὸν ἀπεργάσασθαι. Καὶ ἐπαγγελίας ἐπαγγελίαις οὐνᾶσας καὶ μεγάλας τὰς ὑποσχέσεις ποιησάμενος, πάλιν μικρὸν διαναβάλλεται, ἵνα ταύτη μάλιστα δειχθῇ τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον,
 20 ὅτι καὶ ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσιν ὄρων τέως ἐκβαίοντα τὰ πράγματα ὁ μακάριος, οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ διεταράττειτο, ἀλλ' ἀκίνητον εἶχε τὸν λογισμόν, πεπεισμένος ὅτι δὴ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαξ αὐτῷ ἐπαγγελθέντα βέβαια καὶ πάγια τυγχάνει.

Ἄλλὰ κατὰ μικρὸν ἅπαντα διερευνησώμεθα, ἵν' οὕτω μάθωμεν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον σοφίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείκνυτο, καὶ τοῦ πατριάρχου τὸ φίλιτρον τὸ περὶ τὸν Δεσπότην. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Πῶς ὤφθη; Ὡς αὐτὸς

6. Γεν. 12, 2.

7. Γεν. 12, 7.

θῆ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣ ὁποία ἤδη ἐδόθη εἰς αὐτόν, «Ἔλα καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω μέγα ἔθνος»⁶, (καθ' ὅσον ὁ δίκαιος ἐβλεπε τὰ συμβαίνοντα ἀντίθετα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ περιφέρεται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς, τοὺς περιφρονημένους καὶ τοὺς ἀπροστατεύτους καὶ νὰ μὴ ἔχη ποῦ νὰ καταφύγη), διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημά του, λέγει· «Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν»⁷. Μέχρις ἐδῶ ἡ ὑπόσχεσις ἦτο μεγάλη καὶ σύμφωνος μὲ τὴν ἐπαγγελίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν χώραν του. Τοῦ εἶπε δηλαδῆ, «Θὰ κάνω μεγάλο τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο τώρα πάλιν λέγει· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ δίκαιος εὐρισκόμενος εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἦτο ἄτεκνος ἐξ αἰτίας τῆς στερρότητος τῆς Σάρας, ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῆ ἀπ' αὐτόν.

Καὶ πρόσθε, σὲ παρακαλῶ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ θέλει νὰ τὸν καταστήσῃ γνωστὸν εἰς τοὺς πάντας καὶ ὡς κάποιον κρυμμένον θησαυρὸν νὰ τὸν φανερώσῃ. Καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωσεν ἐπαγγελίας πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις, τὰς ἀναβάλλει πάλιν δι' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδειχθῆ περισσότερο ἡ ἀγάπη τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι μέχρι τότε τὰ πράγματα συνέβαινον ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, ὅμως δὲν ἐδυσσασχετοῦσεν, οὔτε ἐκλονίζετο, ἀλλ' εἶχε σταθερὰν τὴν σκέψιν του μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτά, ποῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς μίαν φοράν, εἶναι βέβαια καὶ σταθερά.

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν τὰ πάντα ἐν ὀλίγοις, διὰ νὰ μάθωμεν ἔτσι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἐπινοητικὴν σοφίαν καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Πῶς ἐφανερώθη; Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ ὅπως

ὁ Θεὸς μόνος οἶδε καὶ ὡς ἐκεῖνος ἰδεῖν ἠδύνατο. Οὐ γὰρ
παύομαι τοῦτο λέγων, τὸν δὲ τρόπον ἀγνοῶ· ἀκούω δὲ μόνον
τῆς Γραφῆς λεγούσης, ὅτι «¹ Ὁφθῆ Κύριος ὁ Θεὸς ἐν ἡ
Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ ἐν ἡσπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταυ-
5 τῆν». Ἀκριβῶς μνημονεύει τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσε-
ων γινομένων, ἵνα, ὅταν ἴδητε διαφόροις περιστάσεσι τὸν
δίκαιον περιπίπτοντα, μᾶθῃτε αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν
ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνδρείας τὸ σιερρόν, καὶ τοῦ περὶ τὸν
Θεὸν φιλίῳ τὸ θέβαιον καὶ ἀκίνητον, καὶ ἐκ τῶν ἐν
10 δικαίῳ τούτῳ συμβάντων παιδεύθητε, μηδέποτε νομίζειν ἔρ-
γον Θεοῦ ἐγκαταλείψεως εἶναι, ἐπειδὴν ἴδητέ τινα τῶν
ἐναρέτων πειρασμοῖς, ἢ ἐτέραις υἱοῖς θλίψει βιωτικαῖς πε-
ριπεπωκότα, ἀλλ' ἐννοοῦντες τῶν οἰκονομιῶν τοῦ Θεοῦ
τὸ διάφορον, παραχωρήτε τὰ πάντα αὐτοῦ τῇ ἀκαταλήπτῳ
15 προνοίᾳ. Εἰ γὰρ καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον οὕτω φιλόθεον ὄν-
τα, ἰσαύτην ὑπακοὴν ἐπιδειξάμενον, συγχωρεῖ τοιοῦτων πει-
ραθῆναι, ὧν ἀτίκα μάλα εἴσευθε, οὐχὶ περιορῶν τὸν αὐτοῦ
θεράποντα, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν βουλόμενος αὐτοῦ τὴν
ἀρετὴν ἐκκαλύπτει (καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ τοῦτο ἐφ' ἐκάστῳ
20 τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ὅσοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων
Γραφῶν ἔσπε φιλότεχνοι, δυνήσευθε ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς
καταμανθάνοντες, οὕτως εὖρεῖν αὐτὸν οἰκονομοῦντα τῶν αὐ-
τοῦ δούλων τὴν ζωὴν), πῶς οὐκ ἂν εἴη ἐσχάτης ἀγνωμοσύ-
νης τὸ νομίζειν ἐγκαταλείψεως εἶναι τὴν ἰσαύτην συγ-
25 χώρησιν, οὐ πολλῆς δὲ μᾶλλον κηδεμονίας, καὶ τῆς ἀφάρτην
φιλανθρωπίης τοῦτο μέγιστον ποιεῖσθαι σημεῖον;

Δεικνὸς τοίνυν τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν αὐτοῦ, δύο
ταῦτα ἐντιεῦθεν κατασκευάζει, καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τὴν
ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἅπασιν φανερὰν καθίστησι, καὶ
30 τῆς προνοίας αὐτοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ μεταξὺ τῶν δεινῶν

ἐκείνος ἠδύνατο νὰ τὸν ἰδῆ. Δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω τοῦτο, ἀλλὰ τὸν τρόπον δὲν τὸν γνωρίζω. Ἀκούω μόνον τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐφανερώθη ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Νὰ ἐνθυμηθῆτε μὲ ἀκρίβειαν τὰς ὑποσχέσεις, ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεός, οὕτως ὥστε, ὅταν ἰδῆτε τὸν δίκαιον νὰ περιπίπτῃ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς καταστάσεις, νὰ μάθετε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφημένης σκέψεώς του καὶ τὴν σταθερὰν ἀνδρείαν του καὶ τὴν βεβαίαν καὶ ἀκλόνητον ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μάθετε ἀπ' αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν δίκαιον, νὰ μὴ νομίζετε ποτέ, ὅτι εἶναι ἔργον τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἰδῆτε κάποιον ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ περιπίπτῃ εἰς πειρασμοὺς καὶ βιωτικὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιλαμβανόμενοι τοὺς διαφορειακοὺς τρόπους τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ν' ἀποδίδετε τὰ πάντα εἰς τὴν ἀκατάληπτον πρόνοιαν αὐτοῦ. Διότι ἐὰν ἀφήνῃ καὶ τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐνῶ ἔχει τόσην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐνῶ ἐπέδειξε τόσην ὑπακοήν, νὰ πειρασθῆ ἀπὸ τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ γνωρίσετε ἀμέσως πολὺ καλά, ὅχι ἐπειδὴ παραβλέπει τὸν δούλον του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ (καθ' ὅσον εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τοὺς δικαίους συνηθίζει νὰ κἀνῃ αὐτό· καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀγίων Γραφῶν, θὰ ἠμπορέσετε, ἀφοῦ μάθετε καλῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη, νὰ ἀντιληφθῆτε, ὅτι ἔτσι ρυθμίζει τὴν ζωὴν τῶν δούλων του), πῶς δὲν θὰ ἦτο μεγίστη ἀγνωμοσύνη τὸ νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτῆ εἶναι ἔργον ἐγκαταλείψεως καὶ νὰ μὴ τὴν θεωροῦμεν ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τοῦ ἀπεριόριστου ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ἀρρήτου φιλανθρωπίας του;

Δεικνύων λοιπὸν τὴν ὑπερβολικὴν δυνάμιν του ἐπιτυχάνει μὲ αὐτὸ δύο πράγματα, καὶ φανερώνει εἰς ὄλους τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν δούλων του καὶ τὸ εὐμήχανον τῆς προνοίας του καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ εὐρίσκονται

αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸ ἀπογνωσθῆναι σχεδὸν τὰ πράγματα, τότε πρὸς ὃ θούλειαι μεδίσιταιν, οὐδὲν ὑπὸ τῆς ἐν μέσῳ δυσκολίας γενομένης ἐμποδιζόμενος. «Καὶ ὥφθη», φηοί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ τῷ σπέρματι σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ποθεινὴ μάλιστα τῷ δικαίῳ. Ἰοιτε γάρ ὅπως οἱ ἐν γήρᾳ φθάσαντες, μάλιστα καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τὸν ἅπαντα διάγοντες χρόνον, ἐπιθυμοῦσι παίδων. Τῆς ὑπακοῆς τοίνυν αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν διδοὺς ὁ Δεσπότης, καὶ ὅτι ἀκούσας, «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου», οὐχ ὑπερέθειο, οὐκ ἀνεβάλλειο, ἀλλ' ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι καὶ εἰς ἔργον ἤγαγε τὸ προσιαχθέν, φηοί, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».

3. Σκόπει πῶς διὰ τοῦ ρήματος ἀνέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τῶν καμάτων παρέσχε τὴν ἀντιδοσιν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος, τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος, εὐθέως ἐπὶ εὐχαριστιάν τρέπεται. «Καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ, φηοί, «θυοιασιήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ». Ὅρα φιλοθέου γνώμης τεκμήριον. Καὶ αὐτὸν τὸν τόπον, ἔνθα τῆς ὀμιλίας ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφιέρωσε καὶ τὴν εὐχαριστιάν τὴν κατὰ δύναμιν ἐπιδείξατο. Τοῦτο γάρ ἐστιν, «Ὀικοδόμησε θυοιασιήριον», ἀντὶ τοῦ εὐχαρίστησεν ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελθέντων. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι πολλάκις ὑπὸ φίλιου κινούμενοι καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦσιν, ἔνθα ἂν τοῖς γνησίως περὶ αὐτοὺς διακειμένοις συντυγχάνωσι, πολλάκις δὲ πολλοὶ καὶ πόλεις ἔσποιησαν καὶ τὰς ἐπονομασίας αἰτιαῖς ἐκ τῆς τῶν ἐπιτηδείων συντυχίας ἐπέθηκαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἔνθα τῆς ὀπιασίας τῆς τοῦ Θεοῦ ἠξιώθη, τὸ θυοιασιήριον ᾠκοδόμησε Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ, καὶ ἀπέστη», φηοί, «ἐκεῖθεν». Τί ἐστι, «Καὶ ἀπέστη ἐκεῖθεν»; Ὡς ἱερωμένου λοιπὸν τοῦ τόπου καὶ τῷ Θεῷ ἀνατεθέντος, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ

8. Γεν. 12, 7.

9. Γεν. 12, 7-8.

ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ ἔχει φθάσει ἢ κατὰστασις εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον, τὴν μετατρέπει ὅπως θέλει, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν δυσκολίαν, ἢ ὁποία παρουσιάζεται. «Καὶ ἐφανερῶθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν». Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἀκόμη περισσότερον ποθητὴ εἰς τὸν δίκαιον. Διότι γνωρίζετε πόσον ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τέκνα οἱ προχωρημένης ἡλικίας καὶ μάλιστα, ὅταν ὅλον τὸν χρόνον τὸν περνοῦν ἄτεκνοι. Διὰ τὴν ὑπακοήν του λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος τὸν ἀμείβει καὶ διότι, ὅταν ἤκουσε, «φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲν ἐβράδυνεν, οὔτε ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολήν καὶ τὴν ἐπραγματοποίησε, διὰ τοῦτο λέγει «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν γῆν αὐτήν».

3. Πρόσεξε πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν δίκαιον μὲ τοὺς λόγους του καὶ πῶς τοῦ ἔδωσεν ἀρκετὴν ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, τρέχει ἀμέσως νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. «Καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ», λέγει, «θυσιαστήριον διὰ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη εἰς αὐτόν»⁸. Βλέπε ἀπόδειξιν θεοσεβοῦς σκέψεως. Καὶ τὸν τόπον αὐτόν, ὅπου ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, τὸν ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν καὶ τὸν ἠὐχαρίστησε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκτισε θυσιαστήριον», ἀντὶ νὰ εἰπῇ τὸν ἠὐχαρίστησε διὰ τὰς ὑποσχέσεις του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι πολλὰς φορές παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀγάπην κτίζουν οἰκίας ἐκεῖ πού συναντοῦν τοὺς καλοὺς φίλους, πολλὰς φορές πολλοὶ ἔκτισαν ἀκόμη καὶ πόλεις καὶ τὰς ἔδωσαν ὀνομασίας ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς συναντήσεως μὲ τοὺς φίλους των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐκεῖ πού ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, «Ἐκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου πού παρουσιάσθη εἰς αὐτόν καὶ ἔφυγεν», λέγει, «ἀπὸ ἐκεῖ»⁹. Τί σημαίνει «Καὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ»; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο ἱερὸς καὶ εἶκον ἀφιερωθῆ εἰς

μειτῆλθεν εἰς ἕτερον τόπον, φησίν, «Εἰς τὸ ὄρος κατὰ ἀνατολάς Βεδήλ, καὶ ἔσκησεν ἐκεῖ τὴν σκηπὴν αὐτοῦ». ἔσχεδιασμένην, φησί, τὴν οἰκηοῖν ἐποίησατο.

“Ὅρα πῶς ἦν ἀπέριτος, πῶς ἦν εὖζωνος, ὡς μειὰ
 5 τε γυναικὸς καὶ οἰκειῶν οὐτως εὐκόλως μετανίστασθαι. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες. Καὶ γὰρ πολλάκις εἰς ἄγρον ἐξιέναι δεόμενοι, μυρίας ἐπινοοῦμεν μηχανὰς καὶ πολλὰ καὶ διάφορα πραγματευόμεθα, διὰ τὸ πολλὰ ἐπισύρεσθαι καὶ μὴ τῆς χρείας γίνεσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ τὰ περιτὰ καὶ ἀνόνητα, καὶ φαντασίας ἔνεκεν ἡμῖν ἐσπουδασμένα,
 10 ταῦτα μεθ’ ἑαυτῶν ἄγειν καὶ περιάγειν. Ἄλλ’ οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος. Ἄλλὰ τί; Ἐπειδὴ ἀξιωθεὶς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δουλίας, τὸν τόπον ἀφιέρωσε καὶ θυοιασιήριον ᾠκοδόμησε, μετέστη μετὰ πάσης εὐκολίας εἰτέρωθι. «Καὶ ἔσκησεν ἐκεῖ
 15 τὴν σκηπὴν αὐτοῦ, ἐν Βεδήλ κατὰ θάλασσαν, καὶ Ἀγγαὶ κατὰ ἀνατολάς· καὶ ᾠκοδόμησε κακεῖ θυοιασιήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου».

“Ὅρα πῶς διὰ πάντων δείκνυσιν ἑαυτοῦ τὴν φιλόθεον γνώμην. Ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημέ-
 20 νην αὐτῷ ὑπόσχεσιν τὸ θυοιασιήριον ᾠκοδόμησε καὶ τὸν τόπον ἀφιέρωσε ἀνεχώρησεν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ τὴν σκηπὴν ἐπήξατο, πάλιν «ᾠκοδόμησε», φησί, «θυοιασιήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου». Εἶδες γνώμην φιλόσοφον; εἶδες ὅπερ γράφων παρήγεσεν
 25 ὁ θαυμασιὸς τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντιας ὁσίους χεῖρας»· τοῦτο προλαβὼν ὁ πατριάρχης διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου, καθ’ ἕκαστον τόπον θυοιασιήριον οἰκοδομῶν καὶ τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρων τῷ Δεσπότῃ. Ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς ὡς οὐδὲν
 30 ἕτερον ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς μετὰ τὰς μυρίας καὶ ἀφάτους αὐτοῦ εὐεργεσίας, ὡς εὐχάριστον γνώμην καὶ τὸ εἰδέναι χάριν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπεργμένων.

10. Γεν. 12, 8.

11. Γεν. 12, 8.

12. Α' Τιμ. 2, 8.

τὸν Θεόν, ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετέβη εἰς ἄλλον τόπον, λέγει, «Εἰς τὸ δρος ἀνατολικῶς τῆς Βεθλή, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν του»¹⁰. Κατεσκεύασε, λέγει, πρόχειρον τὴν κατοικίαν του.

Βλέπε πῶς ἦτο ὀλιγαρκής, πῶς ἦτο ἔτοιμος νὰ μεταναστεύσῃ εὐκόλως μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τοὺς δούλους του. Ἄς ἀκούσουν οἱ ἄνδρες, ἄς ἀκούσουν αἱ γυναῖκες. Καθ' ὅσον, δταν χρειάζεται νὰ ἐξέλθωμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐπινοοῦμεν μύρια τεχνάσματα καὶ ἀσχολούμεθα μὲ πολλὰ καὶ διάφορα, ἐπειδὴ παίρνομεν μαζὶ μας πολλὰ καὶ ὄχι, ὅσα χρειάζονται, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόητα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν διὰ τὴν ματαιοδοξίαν μας, αὐτὰ παίρνομεν μαζὶ μας καὶ τὰ περιφέρομεν. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἦτο τέτοιος. Τί ἔκανε λοιπόν; Ἐπειδὴ ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, ἀφίέρωσε τὸν τόπον καὶ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ εὐκόλως μετέβη πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πόλιν Ἀγγαὶ πρὸς ἀνατολάς. Καὶ ἔκτισεν καὶ ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφίέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ»¹¹.

Πρόσεξε πῶς δεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ σκέψιν του. Διότι ἐκεῖ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐξ αἰτίας τῆς ὑποσχέσεως, ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ ἀφίέρωσε τὸν τόπον εἰς αὐτόν. Ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ ἔστησεν τὴν σκηνὴν του «Ἐκτισε», λέγει, «θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφίέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Εἶδες φιλοσοφημένην σκέψιν; εἶδες αὐτὸ ποὺ συνεβούλευσεν μὲ τὰ γραπτὰ του ὁ θαυμαστὸς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ Παῦλος ὁ μακάριος, λέγων· «Εἰς κάθε τόπον νὰ σηκώνετε χεῖρας καθαρὰς»¹². Τοῦτο προλαμβάνων ὁ Πατριάρχης τὸ ἐξεπλήρωνε μὲ ἔργα, κτίζων εἰς κάθε τόπον θυσιαστήριον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζεν καλῶς, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς τῶν πάντων μετὰ ἀπὸ τὰς μυρίας καὶ ἀπεριόριστους εὐεργεσίας του, πλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ νὰ γνωρίζωμεν νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν, δι' ὅσα μᾶς ἔδωσεν.

Ἄλλ' ἴδωμεν πάλιν, πῶς καὶ ἐντεῦθεν ὁ δίκαιος μεταγί-
 σταιται. «Καὶ ἀπῆρε», φησὶν, «Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρα-
 τοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ὅρα πάλιν τὴν φιλόθεον αὐτοῦ
 γνώμην, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν πολλήν. Πάλιν, φησὶν, ἐν-
 5 τεῦθεν ἀνεχώρησε, καὶ Ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». *Τίνος ἔνεκεν ἀπῆρεν ἐκεῖθεν; Ἰσως δρωῶν τινὰς οἰκητό-
 ρων οὐκ ἀρεσκομένους αὐτοῦ τῇ παρουσίᾳ. Διὰ τοι τοῦτο
 δεικνὺς αὐτοῦ τῆς πραότητος τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅπως περὶ
 πολλοῦ ποιεῖται τὴν ἡουχίαν, καὶ τὸ πρὸς μηδένα τι ἔχειν
 10 κοινόν, τὴν ἐρημίαν καταλαμβάνει. «Καὶ πορευθεὶς», φησὶν,
 «ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ξένη λέξει ἐχρήσατο ἡ
 θεία Γραφή· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων ἔθος ἐστὶ λέ-
 γειν, οὕτω καὶ νῦν εἶπεν ἐπὶ τοῦ δικαίου, δι' ἐστρατοπέ-
 δευσεν, ἵνα δείξῃ τὸ εὗζωνον τοῦ πατριάρχου, δι' καθάπερ
 15 οἱ σιραιῶται μετ' εὐκολίας νῦν μὲν ἐνταῦθα, νῦν δὲ ἐκεῖσε
 σιραιοπεδεύονται, οὕτω δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καίτοι γυ-
 ναῖκα ἐπιπερόμενος, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν καὶ τοσοῦτων οἰ-
 κειῶν πλήθος, μετὰ πλείονος τῆς εὐκολίας τὰς μεταναστιά-
 σεις ἐποιεῖτο.*
 20 Εἶδες θίον ἐν γῆρα μετὰ γυναικὸς καὶ οἰκειῶν τοσοῦτων
 εὗζωνον; Ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι ἔπεισι μάλιστα τῆς γυναικὸς
 τὴν ἀνδρείαν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς φύσεως τῆς γυναι-
 κείας τὴν ἀσθένειαν καὶ λογίσωμαι, ὅπως μετ' εὐκολίας ἅμα
 τῷ δικαίῳ τὰς μεταναστιάσεις ἐποίει, οὕτε αὐτὴ δυσχεραίνου-
 25 σα, οὕτε τῷ δικαίῳ κόλυμα γινομένη, ἐκπλήττομαι, καὶ λο-
 γίζομαι δι' οὐκ ἔλατιον τοῦ δικαίου καὶ αὐτὴ φρόνημα ὑψη-
 λὸν καὶ ἀνδρεῖον ἐκέκτητο. Καὶ τοῦτο μάλιστα εἰσόμεθα,
 ἐπιόντες τὰ ἐξῆς τῶν ἀνεγνωσμένων. Εἶδες δι' μετὰ τὸ
 ἀκοῦσαι, δι' «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», πῶς
 30 οὐχ ἠσούχασεν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐκεῖ μετέβαινε, καὶ
 πάλιν ἐκεῖθεν ἐτέρωθι; Ἄλλ', ὅρα καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας
 αὐτὸν πάλιν ἐλαυνόμενον, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν πάλιν, πῶς ὁ δίκαιος μεταναστεύει καὶ ἀπὸ ἐδῶ. «Καὶ ἔφυγε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον»¹². Βλέπε πάλιν τὴν θεοσεβῆ σκέψιν καὶ τὴν πολλὴν φιλοσοφίαν του. Καὶ ἀνεχώρησε πάλιν ἀπ' ἐδῶ, λέγει, καὶ «κατεσκήνωσεν εἰς τὴν ἔρημον». Διατὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ; Ἴσως ἐπειδὴ ἔβλεπε μερικoὺς ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ μὴ τοὺς ἀρέσῃ ἢ παρουσία του. Διὰ τοῦτο βεβαίως δεικνύων τὴν ὑπερβολικὴν του πραότητα καὶ διὰ νὰ εἶναι ἡσυχος καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε τὸ κοινὸν μὲ κανένα ἄλλον, καταλαμβάνει τὴν ἔρημον. «Κοὶ πορευθεὶς», λέγει, «ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον». Παρ᾽ ἄξενον λέξιν ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἁγία Γραφή. Διότι ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται διὰ τοὺς πολέμους, ἔτσι καὶ τώρα εἶπε διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ ἐστρατοπέδευσε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐκνησίαν τοῦ πατριάρχου, διότι, ὅπως οἱ στρατιῶται στρατοπεδεύουν μὲ εὐκολίαν ἄλλοτε μὲν ἐδῶ, ἄλλοτε δὲ ἄλλοῦ, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἂν καὶ εἶχε μαζί του τὴν γυναῖκα του καὶ τὸν ἀνεψιὸν του καὶ τόσον πλῆθος δούλων, καὶ μὲ πολὺ μεγάλην εὐκολίαν μετενάστευεν.

Εἶδες εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν ζωὴν καλῶς ὀργανωμένην, μὲ γυναῖκα καὶ τόσους ὑπηρέτας; Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοθαύματος ἢ ἀνδρεία τῆς γυναικός. Διότι ἐκπλήττομαι, ὅταν συνειδητοποιήσω τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως καὶ ὅταν σκεφθῶ, μὲ ποῖον τρόπον μετεκινεῖτο μὲ εὐκολίαν μαζί μὲ τὸν δίκαιον χωρὶς νὰ δυσανασχετῆ, οὔτε νὰ γίνεταί ἐμπόδιον εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀναλογίζομαι, ὅτι δὲν εἶχεν ὀλιγώτερον ἀκμαῖον καὶ γενναῖον ἠθικὸν ἀπὸ τὸν δίκαιον. Καὶ θὰ μάθωμεν τοῦτο καλύτερον, εἰάν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπομένων. Εἶδες, πῶς δὲν ἡσύχασεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τότε πού ἤκουσεν, ὅτι «θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλὰ μετέβαιναν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἄλλοῦ; Ἄλλὰ πρόσεξε, ὅτι καὶ πάλιν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἔρημον, ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην

ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀκουέτωσαν οἱ ἀπλῶς καὶ ἀπαραφυλάκτως φθεγγόμενοι καὶ οἰωνιζόμενοι καὶ λέγοντες, ὅτι ἐπειδὴ ὁ δεῖνα παρεγένετο, λιμὸς γέγονε καὶ ἐπειδὴ ὁ δεῖνα ἦλθε, τόδε 5 συνέβη. Ἴδου καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου παρουσίας λιμὸς, καὶ λιμὸς θαρῦς, καὶ οὐ θορυβεῖται ὁ δίκαιος, οὐδὲ πάσχει τι ἀνθρώπινον, καὶ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ λογίζεται τοῦ λιμοῦ τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶδε τὴν φύσιν ἐλεγχομένην, καὶ ἐπεκράτησεν ὁ λιμὸς, «Κατέβη», φησί, «εἰς Αἴγυπτον ἵνα 10 θραυ παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς».

4. Σκόπει πῶς μακρότερα τὰ σκάμματα τῷ δικαίῳ ἐγίνετο. Ὁκονόμει γὰρ ὁ Δεσπότης μὴ μόνον τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον διδάσκαλον αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸ φῶς τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς 15 πᾶσι κατὰδὸλον ποιῆσαι. Καθάπερ γὰρ φωσιτῆρά τινα λανθάνοντα καὶ κεκρυμμένον εἰς τὴν Χαλδαίων, ἐκεῖθεν ἀνέστησεν, ἵνα τοὺς ἐν τῷ οὐδαίῳ τῆς πλάνης καθημένους χειραγωγῆσθαι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις 20 ὁκεῖσε δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀναχθῆναι; Εἰκὸς μὲν ἔστι καὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας δι' εἰτέρων γενέσθαι τὴν πρόνοιαν ὅμως δὲ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Οὐκ ἔστι προφήτης αἷμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι». Ἴνα οὖν τὴν ἐπαγγελίαν εἰς ἔργον ἀγάγη τὴν αὐτοῦ, ἣν ἐποίησατο 25 λέγων, «Καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο καὶ τὸν λιμὸν ουγκωρεῖ γενέσθαι καὶ διὰ τούτου ἀνάγκην εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸν ἀφικέσθαι, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ αὐτόθι, ὅση τοῦ ἀνδρός ἔστιν ἡ ἀρετή. Καθάπερ γὰρ τις δῆμιος δεσμὰ περιβαλὼν, οὕτως αὐτοὺς ὁ λιμὸς ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἀνα- 30 στήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον εἴλκεν.

Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τὰ ἐπιτεῦθεν, καὶ ὅση περιστάσει

14. Γεν. 12, 10.

15. Γεν. 12, 10.

16. Ματθ. 13, 57.

τῆς πείνας. «Καὶ ἐνέσκηψε», λέγει, «πεῖνα εἰς τὴν χώραν»¹⁴. Ἄς ἀκούσουν αὐτοὶ ποὺ ὁμιλοῦν ἐπιπόλαια καὶ χωρὶς προσοχὴν καὶ συμπεραίνουσι καὶ λέγουσι, ὅτι, ἐπειδὴ ἦλθεν ὁ τάδε, ἐνέσκηψεν ἡ πείνα, καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν ὁ τάδε, συνέβη αὐτό. Νὰ ὅμως ποὺ καὶ μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ δικαίου ἐνοκῆπται πείνα καὶ μάλιστα πείνα μεγάλη, ἀλλὰ ὁ δίκαιος δὲν φοβεῖται, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ θεωρεῖ τὴν παρουσίαν του ὡς αἰτίαν τῆς πείνης. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἡ φύσις ἐδοκιμάζετο καὶ ἡ πείνα ἐπεκτάθη «Μετέβη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ, διότι ἡ πείνα εἶχε καταστῆ βαρυτέρα εἰς τὴν χώραν»¹⁵.

4. Πρόσεχε, πῶς παρουσιάζοντο μεγαλύτερα πεδία, διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ὁ δίκαιος. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος ἐσχεδίαζε νὰ τὸν κάνῃ διδάσκαλον ὄχι μόνον τῶν κατοικούντων τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ καταστήσῃ ὀλοφάνερον τὴν λάμπιν τῆς ἀρετῆς του. Διότι ὡσὰν κάποιον ἄγνωστον καὶ κρυμμένον ἀστέρα εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ, οὕτως ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας αὐτοῦς, ποὺ παρέμενον εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης. Ἄλλ' ἴσως νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῆ κάποιος. Καὶ διατί δὲν προετοίμασε δι' αὐτοῦ αὐτούς, ποὺ ἔμενον εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ὥστε νὰ ὀδηγηθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν; Εἶναι φυσικὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων νὰ ἐφρόντισαν ἄλλοι, ἀλλὰ ἄκουσε καὶ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει, «Δὲν ὑπάρχει προφήτης, ποὺ νὰ περιφρονῆται τόσο, ὅσον εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα του»¹⁶. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ λοιπὸν τὴν ὑπόσχεσιν, ποὺ ἔδωσε, λέγων, «Καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ ἐνοκῆσῃ ἡ πείνα καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, πόση ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός. Ὡσὰν κάποιος δήμιος δηλαδὴ ἡ πείνα τοὺς ἔδεσε μὲ τὰ δεσμὰ καὶ τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν ἔρημον, καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν πλέον αὐτὰ ποὺ συνέβησαν ἀπὸ ἐδῶ

ὁ δίκαιος περιπέτωκεν, ἵνα καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν μάθω-
 μεν, καὶ τῆς γυναικὸς τὴν φιλόσοφον γνώμην. Ἐπειδὴ γὰρ
 πολλὸ τῆς ὁδοῦ προῆλθον καὶ γεγονῶσι λοιπὸν πλησίον τῆς
 Αἰγύπτου, ἐναγώνιος γέγονεν ὁ δίκαιος, καὶ περὶ αὐτῆς,
 5 ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς δεδοικῶς καὶ τρέμων διαλέγεται τῇ
 γυναικί. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «ἡνίκα ἤγγισεν Ἄβραμ
 εἰσελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἶπε Σάρρα τῇ γυναικί αὐτοῦ γινώ-
 σκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, διὰ τὸ ἰδῶσί
 10 σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτε-
 νοῦσί σε, σὲ δὲ περιποιήσουσι. Εἶπε οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐ-
 τοῦ εἰμι, ὅπως εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ
 μου ἕνεκεν σου». Εἶδες ἐκ τῶν ρημάτων εἰς ὅσον ἀγῶνα
 καὶ δειλίαν ὁ δίκαιος κατέστη· καὶ οὐδαμοῦ τὸν λογισμὸν
 15 ἔταράττειτο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο τὴν γνώμην, οὐδὲ ἐνενοεῖ καὶ
 ἔλεγε· τί τοῦτο; ἄρα ἐγκατελείφθημεν; ἄρα ἠπατήθημεν; ἄ-
 ρα μὴ ἐρήμους ἡμᾶς κατέλιπε τῆς αὐτοῦ προνοίας ὁ Δεσπό-
 της; ὁ εἰπὼν, «Μεγαλυνῶ σε καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω
 τὴν γῆν ταύτην», οὕτως ἡμᾶς ἀφίησι νῦν περὶ τῶν ἐσχάτων
 20 αὐτῶν δεδοικέναι καὶ εἰς προφανῆ κίνδυνον ἐμπροσθεῖν; Οὐ-
 δὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν ὁ δίκαιος κατεδέξατο,
 ἀλλ' ἐνὸς νῦν ἐγένετο μόνου, ὅπως δυνηθῆ ἰσοψάμενός τινα
 μηχανὴν καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρεῖν, καὶ τῶν Αἰγυ-
 πτίων τὰς χεῖρας διαφυγεῖν. «Γινώσκω», φησί, «ὅτι γυνὴ
 30 εὐπρόσωπος εἶ».

Ὅρα πόση γυναικὸς ἦν ἡ εὐμορφία, ὅτι καὶ εἰς γῆ-
 ρας αὐτῶν ἐλασάντων λοιπὸν καὶ μετὰ τοσοῦτων εἰδῶν ἀρι-
 θμὸν ἔτι ἔμενον ἀκμάζουσα, τοῦ κάλλους τὴν ὥραν ἐπὶ τῆς
 ὄψεως φέρουσα, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν
 καὶ κακουχίαν, ἣν κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπέμενον ἀπὸ τόπων εἰς
 30 τόπους μετανισταμένη, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς Χαλδαίων χώρας

καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ τί καταστάσεις ἀντεμετώπισεν ὁ δίκαιος, ὥστε καὶ τὴν ἰδικὴν του ἀνδρείαν νὰ μάθωμεν, καὶ τὴν εὐσεβῆ ἀπόφασιν τῆς γυναικὸς του. Ὅταν λοιπὸν ἐβάδισαν ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Αἰγύπτου, ὁ δίκαιος κατελήφθη ἀπὸ ἀγωνίαν φοβούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του τὴν ζωὴν καὶ μὲ τρέμουσαν ρωνὴν συζητεῖ μὲ τὴν γυναῖκα του. «Συνέβη», λέγει, «ὅταν πλησίασεν ὁ Ἄβραμ τὴν Αἴγυπτον, εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του Σάραν· Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφῆ. Θὰ συμβῆ λοιπὸν, ὅταν θὰ σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ θὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτῆ· καὶ θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσὲν θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἶπε λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν ἐξ αἰτίας σου καὶ νὰ μὴ φονευθῶ ἀπ' αὐτούς»¹⁷. Ἀνιελήφθη ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς πόσῃν ἀγωνίαν εἶχεν ὁ δίκαιος καὶ πόσον ἐφοβήθη. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἐνταράχθη ἡ ψυχὴ του, οὔτε ἔχασε τὸ ἠθικόν του, οὔτε ἐσκέπτετο, οὔτε ἔλεγεν. Τί σημαίνει αὐτό; Ἄρά γε ἐγκατελείφθημεν; Ἄρά γε ἐξηπατήθημεν; μήπως ἄρά γε μᾶς ἄφησε χωρὶς τὴν πρόνοιάν του ὁ Κύριος; Αὐτὸς ποῦ εἶπε, «Θὰ σὲ δοξάσω καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», μᾶς ἀφήνει τώρα ἔτσι νὰ φοβούμεθα διὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ γεγονότα καὶ νὰ περιέλθωμεν εἰς ὀλοφάνερον κίνδυνον; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὁ δίκαιος δὲν ἔβαλεν εἰς τὸ μυαλὸν του, ἀλλ' ἓνα μόνον πρᾶγμα ἐσκέπτετο, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ δηλαδὴ, ἀφοῦ ἐφεύρη κάποιον τέχνασμα, καὶ τὴν πείναν νὰ ξεπεράσῃ, καὶ τὰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων νὰ ἀποφύγῃ. «Γνωρίζω», λέγει, «ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφῆ».

Πρόσεχε πόσο ὁμορφῆ ἦτο ἡ γυναῖκα, διότι, ἂν καὶ εἶχον φθάσει πλεόν εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἔμενεν ἀκόμη πολὺ νέα ἔχουσα εἰς τὸ πρόσωπόν της τὴν ὠραιότητα τοῦ κάλλους, καὶ αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν ταλαιπωρίαν καὶ κακουχίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερε μεταφερομένη εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ μὲν τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων νὰ μεταναστεύῃ εἰς τὴν

- εἰς τὴν Χαρρὸν μετανοισαμένη, κάκειθεν εἰς τὴν Χαναάν,
 καὶ πάλιν ἐντιϋθεν ἐκεῖ ἐν τῇ Χαναταίᾳ, κάκειθεν ὧδε,
 καὶ νῦν πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τίνα οὖν οὐκ ἂν καὶ τῶν
 σφριγῶντων ἀνδρῶν αἱ οὐτω συνεχεῖς ἀποδημίαι κατειρ-
 5 γάσαντο; Ἄλλ' ἡ θαυμασία αὕτη, καὶ μετὰ τὴν ἰσοαύτην τα-
 λαιπωρίαν ἔτι λάμπουσα τῷ τῆς ὕψεως κάλλει, πολὺ καὶ
 σφοδρὸν τὸ δέος ἐνεποιεῖ τῷ δικαίῳ· διὸ καὶ ἔλεγε· «Γινώ-
 σκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί
 σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη καὶ ἀποκτε-
 10 νοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Σκόπει πῶς ἐθάρρει τῷ
 τρόπῳ τῆς γυναικὸς καὶ οὐκ ἔδεισε μὴ ποιεῖ τοῖς ἐπαίνοις
 χανρωθῆ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτην εἰσάγει τὴν συμβουλήν· λέγων·
 ἵνα μὴ ἐμὲ μὲν ἀποκτείνωσι, σὲ δὲ περιποιήσονται, «Εἰπέ
 οὖν ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται καὶ ζή-
 15 σεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Ἐπειδὴ οὖ τὸ τυχὸν ἦν,
 ὑπερ ἐπέτατε, διὰ τοῦτο διὰ τῶν ἐπαγομένων ρημάτων ἐφελ-
 κῶσασθαι αὐτὴν ἠβουλήθη, ὥστε καὶ εἰς οἶκτον αὐτὴν ἐπι-
 κάμψαι καὶ πείσαι μετὰ προθυμίας ὑποκρίνασθαι τὸ δροῦμα.
 «Ἔσται οὖν», φησὶν, «ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν,
 20 ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσου-
 νται». Οὐκ εἶπε, σὲ καθυβρίσουσι· ἰέως οὐ θούλειαι αὐτὴν
 καταπλήξαι διὰ τῶν ρημάτων, ἄλλως τε καὶ δέδοικεν ὑπὲρ
 τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο φησι, «Σὲ δὲ περιποιή-
 σονται· εἰπέ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι».
- 25 Ἐννόει μοι ἐν οἷα καταστάσει τυγχάνειν εἰκὸς ἦν τοῦ
 δικαίου τὴν διάνοιαν, ἠγίκα ταῦτα συνεβούλευε τῇ γυναικί.
 ἴστε γάρ, ἴστε πῶς οὐδὲν τούτου βαρύτερόν ἐστι τοῖς ἀνδρά-
 σιν, εἰς τὸ κἂν εἰς ὑπορίαν τοιαύτην τὴν γαμετὴν ἐλθεῖν.
 Ὁ μέντοι δίκαιος καὶ σπουδάζει καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε εἰς
 30 ἔργον τὴν μοιχείαν ἐκβῆραι. Ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς, ἀγαπητέ,

Χαρρὰν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναάν, καὶ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναanaίαν χώραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ καὶ τώρα πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ποῖον λοιπὸν ὑγιῆ ἄνθρωπον δὲν θὰ κατέβαλλον αἱ τόσον συνεχεῖς μετακινήσεις; Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ καὶ μετὰ τὴν τὸσην ταλαιπωρίαν ἔλαμπεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τοῦ προσώπου της καὶ ἐπροξένει πολὺν καὶ μεγάλον φόβον εἰς τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφη. Θὰ συμβῆ λοιπὸν, ὅταν σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ εἰποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι σύζυγός του· καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Πρόσεξε πῶς ἐνεθαρρύνθη μὲ τὸν τρόπον τῆς συζύγου καὶ δὲν ἐφοβήθη, μήπως κολακευθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπαίνοους, ἀλλὰ καὶ τέτοιαν συμβουλήν δίδει λέγων, «Διὰ νὰ μὴ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Νὰ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του, οὕτως ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ πού τὴν συνεβούλευε, διὰ τοῦτο μὲ τοὺς ἐπομένους λόγους ἠθέλησε νὰ τὴν προσελκύσῃ ὥστε καὶ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ τὸν λυπηθῆ καὶ νὰ τὴν πείσῃ νὰ παίξῃ μὲ προθυμίαν τὸ θέατρον. «Θὰ συμβῆ», λέγει, «μόλις σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι, νὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτῆ, καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Δὲν εἶπε, θὰ σὲ προσβάλουν. Δὲν θέλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τὴν τρομοκρατήσῃ μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ἄλλωστε καὶ ἐφοβεῖτο διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· «ἐσένα δὲ θὰ περιποιηθοῦν. Εἶπέ λοιπὸν ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του»,

Σκέψου εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκηται ὁ δίκαιος, ὅταν συνεβούλευεν αὐτὰ εἰς τὴν γυναῖκα του. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι βαρύτερον εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχουν ἔστω καὶ κάποιαν ὑποψίαν μόνον διὰ τὴν γυναῖκα των. Ὁ δίκαιος ὅμως φροντίζει καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ μοιχεία. Ὅμως, ἀγαπητέ μου, νὰ μὴ καταδικά-

- καταψηφίση τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου μάλιστα κατὰ-
 μαθε αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν.
 Τὴν ἀνδρείαν μὲν, ὅτι οὕτω γενναίως ἀντεῖχε καὶ περιε-
 γένειο τῆς τῶν λογιουμῶν ταραχῆς, ὡς καὶ τοιαῦτα συμβου-
 5 λεῦσαι. "Οὐ γὰρ οὐδέν ἐστι τούτου ἀφορητότερον, ἄκουε
 τοῦ Σολομῶντος λέγοντος· «Μεσιὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀν-
 δρός αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλά-
 ξεται πολλῶν δώρων τὴν ἔχθραν»· καὶ πάλιν, «Σκληρὸς ὡς
 ἄδης ζῆλος».
- 10 5. Ὁρῶμεν δὲ πολλοὺς, ὅτι εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξη-
 κονιόθησαν, ὡς μηδὲ αὐτῶν φείσασθαι τῶν γυναικῶν, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὸν τὸν μοιχὸν πολλάκις συγκατέσφαξαν καὶ ἐαν-
 τοὺς. Τοσαύτη τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ μανία καὶ οὕτως ἀ-
 κάθεκτός ἐστιν ὁ ζῆλος, ὡς κατασκευάζειν καὶ τῆς οἰκείας
 15 σωτηρίας ὑπεριδεῖν τὸν ἅπαξ ἄλόντια τῷ πάθει. Καὶ τὴν
 μὲν ἀνδρείαν ἐκεῖθὲν ἐστὶ καταμαθεῖν τοῦ δικαίου· τὴν δὲ
 σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλήν, ὅτι ἐν ἀμηχανίᾳ τοσαύτῃ, καὶ
 ὡσπερ ἐν δικτύοις ἀποληφθεὶς ἴσχυσε ταύτην εὑρεῖν τὴν
 ὁδόν, δι' ἧς ἔλαιον ἂν γένοιτο τὸ κακόν. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν,
 20 ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἦν καὶ μὴ ὑπεκρίνατο τὸ δροῦμα καὶ τῷ τῆς
 ἀδελφῆς ὀνόματι ἐχρήσατο, καὶ αὐτὴ ἂν ἀφηρέθη τοῦ δι-
 καίου, τοῦ κάλλους τῆς εὐμορφίας ἐπισπωμένου τῶν Αἰγυ-
 πτίων τὴν ἀκόλαστον γνώμην, καὶ ὁ δίκαιος ἂν ἐσφάγη,
 ὥστε μὴ εἶναι τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας. "Ἰνα οὖν, τῶν
 25 δύο τούτων χαλεπῶν μελλόντων πάντως ἐκβαίνειν διὰ τὴν
 ἀκρασίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα, δυ-
 νηθῶσιν ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ μικρὰν τινα παραμυθίαν εὑρεῖν,
 φησὶν «Εἰπέ, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι»· τοῦτο γὰρ ἐμὲ ἴσως
 ἐλευθερώσει τῶν κινδύνων. Τὸ γὰρ σόν, κἄν τε ἀδελφὴν
 30 εἶπης σαυτήν, κἄν τε γυναῖκα, οὐδεὶς ἀντιρεῖ, ὅτι πάντως
 ἐκθήσεται, καὶ ἐπιδραμοῦσι τῇ ἀφαιρέσει διὰ τὴν τῆς σοφ-

18. Παροιμ. 6. 34-35.

19. Ἄσμα Ἄσμ. 8, 4.

σης τὸν δίκαιον ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦτο πρὸ πάντων νὰ μάθῃς καὶ τὴν σύνεσίν του τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὴν ἀνδρείαν του μὲν, διότι ἄνθεξε γενναῖα καὶ κατέβαλε τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του, ὥστε καὶ νὰ συμβουλευθῇ τέτοιου εἴδους πράγματα. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ ἀφόρητον ἀπὸ αὐτό, ἄκουσε τὸν Σολομῶντα ποῦ λέγει· «Εἶναι γεμάτη ἀπὸ ζήλεια ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνδρός της. Δὲν θὰ τὴν λυπηθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οὔτε θὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἔχθραν μὲ πολλὰ δῶρα»¹⁸. Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Εἶναι σκληρὰ ὡς ὁ Ἄδης ἡ ζήλεια»¹⁹.

5. Βλέπομεν, ὅτι πολλοὶ ἔφθασαν εἰς τόσην μανίαν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐλυπήθησαν τὰς γυναῖκας των, ἀλλὰ καὶ κατέσφαξαν πολλὰς φορὰς τὸν μοιχὸν καὶ οἱ ἴδιοι ηὐτοκτόνησαν. Τόση μανία προκαλεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τόσον ἀνυπόφορη εἶναι ἡ ζήλεια, ὥστε αὐτόν, ποῦ θὰ καταληφθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, τὸν κάνει νὰ ἀδιαφορῇ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, τὴν δὲ πολλὴν σύνεσίν του ἀπὸ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἦτο εἰς τόσην ἀμηχανίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς δίκτυα, κατῴρθωσε νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ κακὸν θὰ ἐγίνετο μικρότερον. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι ἦτο γυναῖκα του, καὶ αὐτὴ θὰ ἠρπάζετο ἀπὸ τὸν δίκαιον, καθ' ὅτι ἡ πολλὴ της ὁμορφιά θὰ προσεῖλκε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ὁ δίκαιος θὰ ἐσφάζετο, διὰ νὰ μὴ ἐλέγξῃ τὴν παρανομίαν. Διὰ νὰ ἠμπορέσουν λοιπὸν νὰ παρηγορηθοῦν ἔστω καὶ ὀλίγον, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὅπωςδήποτε τὰ δύο αὐτὰ δυσάρεστα ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρασίας τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς τυραννίας τοῦ βασιλέως, λέγει· «Νὰ εἰπῆς, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ αὐτοῦ», διότι τοῦτο ἴσως μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ὅσον ἀφορᾷ σέ, εἴτε εἰπεῖς, ὅτι εἶσαι ἀδελφὴ, εἴτε ὅτι εἶσαι γυναῖκα, οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ καὶ ὅτι θὰ ὀρμήσουν νὰ σὲ ἀρπάξουν ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ὁμορφιάς σου, ἐνῶ ἐγὼ εἶναι φυσικὸν νὰ ἀποφύγω

κός εὐμορφίαν· ἐμὲ δὲ εἰκὸς διαφυγεῖν τὴν ἐπιβουλὴν, εἰ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι χρῆσαι.

Εἶδες σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς ἀποληφθεὶς ὁδὸν τινα ἴσχυσεν εὐρεῖν, δι' ἧς ἐβουλεύετο, πῶς ἂν δυνηθεῖ τῆς
 5 τῶν Αἰγυπτίων ἐπιβουλῆς ἀνώτερος γενέσθαι; Πάλιν ἀνα-
 λογίζου μοι κἀνταῦθα καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ
 τῆς γυναικὸς τὸ φιλάγαθον· τοῦ μὲν δικαίου, ὅτι οὐκ ἀπε-
 δυσπέτησε καὶ εἶπε· τίνας δὲ ἔνεκεν ταύτην ἐπάγομαι, αἰτίαν
 μοι γινομένην ἰσοσούτου κλυδωνίου; τί γάρ μοι τὸ ὄφελος
 10 ἀπὸ τῆς συνουσίας, ὅταν μέλλω δι' αὐτὴν περὶ τῶν ἐσχατίων
 κινδυνεῦειν; τί τὸ κέρδος, ὅτι μὴ μόνον μηδεμίαν μοι εἰσά-
 γη παραωθήαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατόν μοι τίκιη διὰ
 τῆς οἰκειᾶς εὐμορφίας; Οὐδὲν τοιούτων οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνε-
 νόησεν, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογιζομὸν ἀπωσάμενος, καὶ
 15 οὔτε πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ διστάσας, ἐνὸς μόνου
 δὴ ἐγίνετο, τοῦ πῶς δυνηθῆ διαφυγεῖν τὸν προσορῶμενον
 κίνδυνον. Ἐννόει μοι γὰρ ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν
 ἄφαιτον μακροθυμίαν, πῶς οὐδαμοῦ ἐφίσταται οὐδὲ παραω-
 θεῖται τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει κορυφωθῆναι τὰ δεινὰ
 20 καὶ ἀυξηθῆναι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθεῖν, καὶ τότε τὴν
 οἰκειάν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. «Εἰπέ οὖν», φησί, «ὅτι ἀ-
 δελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζή-
 σεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐχ ὡς μελλούσης τῆς αὐτοῦ
 ψυχῆς ἀποθνήσκειν, ταῦτα εἶρηκεν ὁ δίκαιος («Μὴ φοβη-
 25 θῆτε γάρ», φησί, «ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν
 δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι»), ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ
 τὴν συνήθειαν ἐφθέγγετο τοῦτο πρὸς τὴν γυναῖκα. «Ὅπως
 ἂν εὖ μοι», φησί, «γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου
 ἕνεκεν σοῦ»· μονοουχὶ λέγων πρὸς αὐτήν· Εἰπέ, ὅτι ἀδελ-
 30 φὴ αὐτοῦ εἰμι, ἵνα μὴ διὰ τὸν λιμὸν φυγόντα τὴν Χανα-
 ναίαν ἔργον με ποιήσης γενέσθαι τῶν Αἰγυπτιακῶν χει-

τὰς κακὰς διαθέσεις των, ἐὰν θὰ χρησιμοποιοῖσθης τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς.

Εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδή, ἂν καὶ εἶχεν εὗρεθῆ μέσα εἰς ἐμπόδια, κατώρθωσε νὰ εὔρη κάποιαν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὰς κακὰς διαθέσεις τῶν Αἰγυπτίων; Σκέψου πάλιν καὶ ἐδῶ καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν καλωσύνην τῆς γυναίκος. Τοῦ μὲν δικαίου τὴν ὑπομονήν, διότι δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ δὲν εἶπε: διατί νὰ τὴν πάρω μαζί μου, ἀφοῦ θὰ μοῦ γίνῃ αἰτία μεγάλης στενοχωρίας; Διότι ποῖαν ὠφέλειαν θὰ ἔχω ἀπὸ τὴν συντροφίαν της, ὅταν πρόκειται νὰ διατρέξω θανάσιμον κίνδυνον ἐξ αἰτίας της; ποῖον τὸ κέρδος, ὅταν ὄχι μόνον δὲν μοῦ δίδῃ καμμίαν παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ προετοιμάζῃ τὸ θάνατον ἐξ αἰτίας τῆς ὁμορφιάς της; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὅμως οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδιωξε κάθε τέτοιαν σκέψιν καὶ χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, ἕνα μόνον ἐσκέπτετο, πῶς δηλαδή θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπεριόριστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδή δὲν συμπαρίσταται, οὔτε παρηγορεῖ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει νὰ αὐξηθοῦν καὶ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα καὶ νὰ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν καὶ τότε νὰ φροντίσῃ δι' αὐτόν. «Νὰ εἰπῆς λοιπόν», λέγει, «ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Δὲν εἶπεν αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῆ ἢ ψυχὴ του, (διότι λέγει, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ φονεύσουν τὴν ψυχὴν»³⁰), ἀλλὰ εἶπεν αὐτὸ ἀπλῶς πρὸς τὴν γυναῖκα του, ὅπως συνηθίζεται, «ὥστε νὰ τύχῃ ἐξ αἰτίας σου καλῆς μεταχειρίσεως καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου», λέγει, ὡσὰν νὰ ἔλεγε πρὸς αὐτήν· Εἶπέ, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, διὰ νὰ μὴ μὲ κήνης αἰχμάλωτον τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῶ ἔφυγα ἀπὸ τὴν Χαναναίαν, διὰ νὰ γλυτώσω τὴν πείναν. Νὰ γίνῃς λοιπόν

ρῶν. Γενοῦ μοι οὖν τῆς σωτηρίας αἰτία, «Ὅπως ἂν εἴ μοι γένηται διὰ σέ».

Ἐλεεινὰ τὰ ρήματα· πολὺς ἦν ὁ φόβος διὰ τε τὴν μα-
 νίαν τὴν Αἴγυπτιακὴν, καὶ διὸ οὐπω ἦν καταλυθεῖσα τοῦ
 5 θανάτου ἢ τυραννίς· διὰ τοῦτο καὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς γυναικὸς
 αἰρεῖται κοινωνῆσαι ὁ δίκαιος, καὶ μονοουχί ὑπηρετήσα-
 σθαι τῷ μοιχῷ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς ὕβριν, ἵνα τὸν θάνα-
 τον διαφύγῃ. Ἐτι γὰρ φοβερόν ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· οὐ-
 δέπω ἦσαν αἱ χαλκαὶ πύλαι κλασθεῖσαι· οὐδέπω ἦν τὸ κέν-
 10 τρον αὐτοῦ ἀμβλυθέν. Εἶδες σύνδεσμον ἀγάπης ἀνδρὸς καὶ
 γυναικὸς; εἶδες καὶ ἄνδρα, οἷα ἐθάρρησεν ὑποθέσθαι τῇ
 γυναικί, καὶ γυναῖκα οἷαν δέχεται τὴν συμβουλήν; Οὐκ ἀνα-
 νεύει οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ, ὥστε τὸ δράμα
 λαθεῖν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ μιμεῖσθω-
 15 σάν τούτων τὴν ὁμόνοιαν, τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, τῆς
 εὐσεβείας τὴν ἐπίτασιν καὶ ζηλοῦτωσαν τῆς Σάρρας τὴν σω-
 φροσύνην. Ὅτι καὶ ἐν γῆρα οὕτω κάλλει διαλάμπουσα μέχρι
 ἴσως διέμεινεν ἀμιλλωμένη ταῖς τοῦ δικαίου ἀρειαῖς· δι' ὃ
 καὶ ἰσαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς
 20 ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Μηδεὶς τοίνυν αἰτιάσθω τοῦ κάλλους τὴν εὐμορφίαν,
 μηδὲ λεγέτω ἐκεῖνα τὰ ἀνόνητα ρήματα, διὸ τὴν δεῖνα τὸ
 κάλλος ἀπώλεσε· καὶ τῇ δεῖνι τὸ κάλλος γέγονεν ὀλέθρου
 αἴτιον. Οὐ τὸ κάλλος αἴτιον· μὴ γένοιτο· ἔργον γὰρ εἶσι
 25 καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἢ διεφθαρμένη αἰτία
 πάντων τῶν κακῶν ἐστίν. Εἶδες τὴν θαυμασίαν ταύτην γυ-
 ναῖκα ἐκατέρωθεν διαλάμπουσαν καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ψυχῆς
 κάλλους καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ὕψεως, καὶ κατ' ἴχνος τοῦ δικαίου
 πορευομένην; Ταύτην μιμεῖσθωσαν αἱ γυναῖκες. Ἴδου γὰρ
 30 καὶ ὥρας εὐμορφία καὶ στείρωσις καὶ χρόνος ἰσοοῦτος καὶ
 περιουσία πολλή καὶ μετανάστασις ἰσαύτη καὶ ἀποδημία
 καὶ πειρασμοὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι· καὶ οὐδὲν τούτων
 ἀτιῆς τὸν λογισμὸν παρεσάλευσεν, ἀλλ' ἔμενεν ἀπερίτρε-
 πτος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τῆς ὑπομονῆς ἀξίαν τὴν ἀμοιβὴν ἐ-

ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας μου, «Ὡστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς ἐξ αἰτίας σου».

Ἀπελλιστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι καὶ πλήρεις φόβου ἐξ αἰτίας τῆς μανίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ διότι δὲν εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἡ ἀπειλὴ τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ προτιμᾷ νὰ δεχθῆ τὴν πορνείαν τῆς γυναικὸς του καὶ ὡσὰν νὰ ἐξυληρετῆ τὸν μοιχὸν εἰς τὴν προσβολὴν τῆς, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον. Ἀκόμη ἦτο φοβερὸν τὸ πρόσωπόν του, δὲν εἶχον σπάσει ἀκόμη αἱ χάλκιναι πύλαι του, δὲν εἶχεν ἀμβλυνθῆ ἀκόμη τὸ κεντρί του. Εἶδες δεσμὸν ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς; Εἶδες τί πράγματα ἐτόλμησεν ὁ ἄνδρας νὰ συμβουλευσῆ εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ ποίαν συμβουλήν δέχεται ἐκείνη; Δὲν τὴν ἀρνεῖται, οὔτε δυσσασχετεῖ, ἀλλὰ κάνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ ξεχάσῃ τὴν προσποίησιν. Ἄς τὸ ἀκούσουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄς μιμηθοῦν τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν, τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης των, τὴν ὑπερβολικὴν εὐσέβειάν των καὶ ἄς παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τὴν σύνεσιν τῆς Σάρας. Διότι ἂν καὶ ἔλαμπε τόσον ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ὅμως συνηγωνίζετο τὸν δίκαιον εἰς τὰς ἀρετάς, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς ἰόσης προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβῆς.

Ἄς μὴ κατηγορῆ λοιπὸν κανεὶς τὴν ὁμορφίαν, οὔτε νὰ λέγῃ ἐκείνους τοὺς ἀνοήτους λόγους, ὅτι δηλαδὴ τὴν τάδε τὴν κατέστρεψεν ἡ ὁμορφιά, καὶ εἰς τὴν τάδε ἡ ὁμορφιά ἔγινεν αἰτία τῆς καταστροφῆς τῆς. Δὲν εἶναι αἰτία ἡ ὁμορφιά, μὲ γένοιτο, διότι καὶ αὐτὴ εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ διεφθαρμένη διάθεσις εἶναι ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Εἶδες τὴν ἀξιοθαύμαστον αὐτὴν γυναῖκα, ποῦ λάμπει καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τῆς ψυχῆς τῆς καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τοῦ προσώπου καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἴκνη τοῦ δικαίου; Ἄς τὴν μιμηθοῦν ὄλαι αἱ γυναῖκες. Διότι ἰδοὺ ἡ ὁμορφιά τῆς, ἡ στείρωσις, ἡ μεγάλη ἡλικία, ἡ πολλὴ περιουσία, ἡ μακροχρόνιος μετανάστευσις, ἡ ἀποδημία καὶ οἱ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι πειρασμοί, ὅμως τίποτε δὲν ἐσάλευε τὴν σκέψιν τῆς, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ σύζυγος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν

κομίσατο, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ἀπὸ μήτρας πεπηρωμένης καὶ νηδύος νενεκρωμένης τεκεῖν δυνηθεῖσα. «Ὅπως ἄν», φησὶν, «εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐδέν, φησὶν, ἔτιρον ὑπολέλειπταί μοι εἰς σωτηρίαν, ἢ τὸ
 5 σὲ βουλευθῆναι εἰπεῖν, διὸ «Ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι». Ἴσως γὰρ διαφεύξομαι τὸν προσδοκώμενον κίνδυνον καὶ διὰ σὲ λοιπὸν ζήσομαι καὶ σοὶ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν ἐπιγράφομαι. Ἰκανὰ τὰ ῥήματα ἐφελκύσασθαι τὴν γυναῖκα καὶ συμπάθειαν ἀγαγεῖν.

- 10 6. Τοῦτο ἀληθῶς συνοικέσιον, τὸ μὴ μόνον ἐν ἀνέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἑαυτοῖς συμπεριφέρεσθαι τοῦτο ἀγάπης γνησίας τεκμήριον, τοῦτο φιλίας ἀκριβεσιότης γνώρισμα. Οὐχ οὕτω διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον λαμπρὸν δείκνυσι τὸν θρασύτητα, ὡς τὴν μακαρίαν ταύτην περι-
 15 φανῆ καὶ λαμπρὰν ἀπέδειξεν ἡ ὑπακοὴ αὐτῆ, ἣν περὶ τὴν συμβουλήν τοῦ δικαίου ἐπεδείξατο. Τίνα οὖν τὸ ταύτης καταπειθὲς λογιζόμενον οὐκ ἐκοιήσῃ; τίς γὰρ ἂν κατ' ἀξίαν ταύτην ἐπαιπέσειεν, ἥτις μετὰ ἰοσαύτην σωφροσύνην καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ ὑπὲρ τοῦ τὸν δίκαιον διασῶσαι, ὅσον εἰς
 20 τὴν οἰκείαν γνώμην καὶ εἰς μοιχείαν ἑαυτὴν ἐξέδωκε καὶ συνουσίας ἠνέσχετο βαρβαρικῆς; Ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήγαγον πρόνοιαν. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν πολλὴν ταύτην ἐπεδείξατο μακροθυμίαν, ἵνα καὶ τὸν δίκαιον περιφανέστερον ἐργάζεται καὶ διὰ τῶν ἐκεῖ γινο-
 25 μένων μὴ μόνον οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ Παλαισίτην, παιδευθῶσιν, ὅσης εὐνοίας ἀπολαύει ὁ πατριάρχης παρὰ τοῦ πάντων Δεσπότου. «Ἐγένετο γάρ», φησὶν, «ἡνίκα εἰσῆλθεν Ἄβραμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, διὸ καλὴ ἦν σφόδρα· καὶ εἶδον αὐτὴν
 30 οἱ ἄρχοντες Φαραὼ καὶ ἐπήνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραὼ καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ

ἔλαβε καὶ τὴν ἀξίαν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς της, ἀφοῦ ἡδυνήθη νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν της ἀπὸ μήτραν ἐξησθενημένην καὶ κοιλίαν νεκρωμένην. «Ὡστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς», λέγει, «ἔξ αἰτίας σου καὶ νὰ ἐπιζήσω ἔξ αἰτίας σου». Δὲν μοῦ ἔμεινε τίποτε ἄλλο, λέγει, πὺ νὰ ἡμπορῇ νὰ μὲ σώσῃ, ἀπὸ τὸ νὰ θελήσῃς ἐσὺ νὰ εἰπῆς, ὅτι «Εἶμαι ἀδελφὴ του». Διότι ἴσως νὰ ἀποφύγω τὸν κίνδυνον καὶ νὰ ζήσω εἰς τὸ μέλλον ἔξ αἰτίας σου καὶ θὰ ὀφείλω εἰς σὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου. Αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ συγκινήσουν τὴν γυναῖκα καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ τὸν συμπαθήσῃ.

6. Αὐτὸ εἶναι πραγματικὸν συνοικέσιον, τὸ νὰ μὴ εἶναι δηλαδὴ προσκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον μόνον κατὰ τὰς εὐχαρίστους στιγμὰς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κινδύνους. Αὐτὸ εἶναι σημεῖον γνησίας ἀγάπης, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα πολυτιμοτάτης φιλίας. Δὲν κάνει τὸν βασιλέα λαμπρὸν τόσον τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ὅσον ἀπέδειξεν ἔνδοξον αὐτὴν ἢ ὑπακοή. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐκπλαγῇ ὅταν σκεφθῇ τὴν εὐκολοπιστίαν αὐτῆς; ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὴν ὅσον ἤξιζεν, ἢ ὁποῖα μετὰ ἀπὸ τόσην σύνεσιν καὶ εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ σώσῃ τὸν δίκαιον, ὅσον ἠδύνατο, παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν της εἰς τὴν μοιχείαν καὶ ἠνείχετο βαρβαρικὴν συνουσίαν; Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἰδῆς τὴν ἐφευρετικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξε τὴν πολλὴν αὐτὴν μακροθυμίαν, διὰ νὰ καταστήσῃ δηλαδὴ τὸν δίκαιον περισσότερον περιφανῆ καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ κατοικοῦντες τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, πόσῃν εὐνοίαν ἀπολαμβάνει ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων. Διότι λέγει· «Καὶ συνέβη, ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὡραία. Καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραῶ καὶ τὴν ἐπήνεσαν εἰς τὸν Φαραῶ καὶ τὴν ὠδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ καὶ χάριν αὐτῆς περιποιήθησαν τὸν Ἄβραμ.

ἐχρήσαντο δι' αὐτήν. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι».

Ὅρα πῶς, ἅπερ προλαβὼν ὑπείδειο ὁ δίκαιος, ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη. Ὡς γὰρ εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, «Ἰδόντες ⁵ οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα» οὐχ ἀπλῶς καλὴ, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἁπαντίας ἐπισπωμένη τὸς ὀρῶντας. «Καὶ ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν αὐτὴν ἔμπροσθεν Φαραώ». Μὴ ἀπλῶς παραδράμης, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ θαύμασον, πῶς οὐδεις τῶν Αἰγυπίων ¹⁰ πῶς ἐνεχείρισε τὴν γυναῖκα ὡς ξένην καὶ ἀπὸ γῆς ἀλλοτριᾶς ἐπιδημήσασαν, οὐδὲ κατεφρόνησαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰσελθόντες ἰὼ βασιλεῖ κατὰδηλον πεποιήκασιν. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ἵνα φανερώτερον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ μὴ εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα τῆς ἐκδικήσεως ¹⁵ γινομένης πανταχοῦ διαδοθῆναι τὸ γεγονός. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν πρὸς Φαραώ». Εὐθέως ἀφηρέθη τῆς γυναικὸς ὁ δίκαιος καὶ εἰσάγεται πρὸς τὸν Φαραὼ αὕτη. Σκόπει πόση τοῦ Θεοῦ ἡ μακροθυμία· πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ ἐκ προοιμίῶν τὴν ἰδίαν ἐπιδεικνυται πρόνοιαν, ἀλλὰ ἀφίησι πάντα ²⁰ γενέσθαι καὶ εἰς αὐτὸν σχεδὸν τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἐμπεσεῖν τὴν γυναῖκα καὶ τότε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν πᾶσι ποιεῖ κατὰδηλον. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ». Ἐν οἷα καταστάσει ἦν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς γυναικὸς ἡ διάνοια; πῶς αὐτῆς ὁ λογισμός διεταράττετο; ²⁵ πῶς ἐκορυφούτο τὰ κύματα; πῶς ναγάγιον οὐχ ὑπέμενε, ἀλλ' ἔμενε καθάπερ πέτρα τις ἀκίνητος, πρὸς τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἀποβλέπουσα;

Τί δὲ λέγω τὴν γυναῖκα; Τὸν δίκαιον ὅποιαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν, ἐκείνης εἰς τὸν οἶκον Φαραώ εἰσαγομένης; ³⁰ «Καὶ ἰὼ Ἄβραμ εὐ ἐχρήσαντο δι' αὐτήν», ὡς ἀδελφῷ δηλοῖ. «Καὶ ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι, καὶ κάμηλοι καὶ ἡμίονοι». Ταῦτα δὲ

Καὶ ἔφερον εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, ἡμιόνους καὶ καμήλους»²¹.

Πρόσεχε πῶς, ὅσα προηγουμένως ὑπωπτεύετο ὁ δίκαιος, αὐτὰ καὶ πραγματοποιοῦνται. Διότι μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «ὅταν εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὄμορφη», ὄχι ἀπλῶς ὄμορφη, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὴν ὠραιότητα, ὥστε νὰ ἀποσπᾶ αὐτοὺς ποὺ τὴν βλέπουν, «Καὶ ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραώ, ἐπήνεσαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Μὴ παραβλέψης, ἀγαπητέ, τὸ λεχθέν, ἀλλὰ νὰ θαυμάσης πῶς κανεῖς ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους δὲν συμπεριφέρθη εἰς τὴν γυναῖκα ὡς εἰς ξένην, ἣ ὁποία ἔφθασεν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλην χώραν, οὔτε περιεφρόνησαν τὸν ἄνδρα, ἀλλ' εἰσελθόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀνεκοίνωσαν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα. Τοῦτο δὲ συνέβη, διὰ νὰ γίνῃ τὸ γεγονός περισιώτερον γνωστὸν καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκδίκασις ὄχι εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα καὶ νὰ διαδοθῇ τὸ γεγονός παντοῦ. «Καὶ ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Ἄμεσως ὁ δίκαιος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ αὐτὴ ὀδηγεῖται εἰς τὸν Φαραώ. Πρόσεξε, πόση εἶναι ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν δεικνύει ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν πρόνοιάν του, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ γίνουν τὰ πάντα καὶ νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἢ γυναῖκα καὶ τότε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς ὄλους τὴν δύναμιν. «Καὶ ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ». Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν εὐρίσκετο τότε ἡ γυναῖκα; πῶς ἐταράσσετο ἢ σκέψις της; πῶς ὑψώνοντο τὰ κύματα; πῶς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος της, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ ὡς βράχος, ἀναμένουσα τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν;

Διατί ὁμιλῶ μόνον διὰ τὴν γυναῖκα; Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκετο ὁ δίκαιος, ὅταν ἡ Σάρα εἰσῆγετο εἰς τὰ ἀνάκτορα; «Τὸν Ἄβραμ περιποιήθησαν ἕξ αἰτίας αὐτῆς», ἀφοῦ ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο ἀδελφός της, «καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, καμήλους καὶ ἡμιόνους». Αὐτὰ ὅμως ποῦ

αδιά, ἃ ἰουφῆς ἔνεκεν καὶ θεραπείας ἐδίδοιο, πόσῃ οὐκ ἀνήπιεν ἐν αὐτῷ τὴν πυράν; πῶς δὲ αὐτοῦ οὐ κατέφλεγε τὴν διάνοιαν καὶ ἀνεπίμρα τὸν λογισμόν ἐννοοῦντι τῶν δώρων τὴν ὑπόθεσιν; Εἶδες πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος σχεδὸν ἤκου-
 5 τὰ τὰ δεινὰ; εἶδες πῶς οὐδεμία λοιπὸν κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἐλπίς διορθώσεως ὑπελείπειο; εἶδες πῶς ἀπέγνωστο τὰ πράγματα κατὰ ἀνθρωπίνην ὑπόληψιν; εἶδες πῶς εἰς αὐτὸν τὸν λαιμὸν τοῦ θηρίου ἐνέπεσεν ἡ γυνή; Ὁ-
 10 ρα λοιπὸν ἐνιαῦθα τὴν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἐκπλάγηθι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἦτασε», φησὶν «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ ἑτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἀβραμ».

Τί ἐσιν, «ἦτασε»; Δίκην, φησὶν, ἀπήτησε τοῦ ἰολμή-
 15 ματος καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μοχθηροῦς. «Ἐτασμοῖς μεγάλοις» οὐχ ἀπλῶς ἦτασε τὸν βασιλέα, ἀλλ' «Ἐτασμοῖς μεγάλοις». Ἐπειδὴ καὶ τὸ ἰόλμημα οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία μεγάλη. «Καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ». Καὶ τίνος ἔνεκεν τοῦ βασιλέως ἀμαρτήσαντος
 20 μόνου, καὶ οἱ τοῦ οἴκου πάντες τῆς τιμωρίας μετέχουσιν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτου καθίκηται τῆς τοῦ βασιλέως μανίας. Ἐδεῖτο γὰρ σφοδροτέρας τῆς πληγῆς, ὥστε καιαπλαγέντια ἀποσιῆναι τοῦ μύσου. Καὶ ποῦ, φασί, τοῦτο δίκαιον, δι' ἐκεῖνον καὶ τούτους τιμωρεῖ-
 25 σθαι; Οὐ δι' ἐκεῖνον μόνον τὴν τιμωρίαν ὑπέμενον, ἀλλ' εἰκὸς ἦν καὶ αὐτοὺς συμπράξαι καὶ συνεργῆσαι τῇ μελλούσῃ γίνεσθαι παρανομίᾳ. Ἦκουσας γὰρ ἀνωτέρω τῆς Γραφῆς λεγοῦσης, οὗ «Ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ». Εἶδες αὐτοὺς
 30 προαγωγῶν ἔργον πεποιτηκίας τῇ πρὸς τὸν βασιλέα χάριτι εἰς τὴν τοῦ δικαίου γυναῖκα. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ αὐτὸς μόνος,

τοῦ ἐδώριζον δι' ἀπόλαυσιν καὶ ἐξυληρέτησιν, πόσῃν φωτιᾷν δὲν ἤναπτον εἰς αὐτόν; πῶς δὲν κατέκαιε τὸν λογισμόν του καὶ δὲν ἐπυρπόλει τὴν σκέψιν του, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν αἰτίαν τῶν δώρων; Εἶδες ὅτι τὰ δεινὰ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον ἀπογνώσεως; εἶδες πῶς δὲν ἔμενε καμμία ἐλπίς ἐπανορθώσεως κατὰ τὴν κοινὴν λογικὴν; εἶδες πῶς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν τὰ πράγματα εἶχον φθάσει εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον; εἶδες πῶς ἡ γυναῖκα ἔπεσε καὶ εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ θηρίου; Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκπλήττεσαι μὲ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. «Καὶ ἐβασάνισε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ μὲ μεγάλας καὶ σκληρὰς τιμωρίας καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὰς πρὸς τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ, πονηρὰς σκέψεις του»²².

Τί σημαίνει «ἤτασε»; Τὸν ἐτιμώρησε, λέγει, δι' αὐτὸ πού ἐτόλμησε καὶ διὰ τὴν μοχθηρὰν συμπεριφορὰν του. Μὲ πολλὰς βασάνους. Ἐπειδὴ αὐτὸ πού ἐτόλμησε νὰ κἀνη δὲν ἦτο τυχαῖον, ἀλλὰ καὶ πολὺ κακόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία ἦτο μεγάλη. «Καὶ τὴν οἰκογένειάν του», λέγει. Ὅχι μόνον αὐτὸν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ «καὶ τὴν οἰκογένειάν του». Καὶ ἀφοῦ ἠμάρτησε μόνον ὁ βασιλεὺς, διατί μετέχει τῆς τιμωρίας καὶ ὀλόκληρος ἡ οἰκογένειά του; Αὐτὸ δὲν γίνεται χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστείλῃ μὲ τοῦτο τὴν μανίαν τοῦ βασιλέως. Διότι ἐχρειάζετο σκληροτέραν τιμωρίαν, ὥστε, ἀφοῦ συνέλθῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κακόν του σχεδίων. Καὶ ποῦ γράφεται, ὅτι εἶναι δίκαιον τοῦτο, θὰ εἰπῇ κάποιος, νὰ τιμωροῦνται καὶ αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Δὲν ἐτιμωροῦντο μόνον ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἀλλ' ἦτο φυσικὸν νὰ συμπράξουν καὶ νὰ συνεργήσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν παρανομίαν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Διότι ἤκουσες προηγουμένως τὴν Γραφήν νὰ λέγῃ, ὅτι «Ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραώ, τὴν ἐπήνεσαν καὶ τὴν ὠδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ». Εἶδες ὅτι ἔκαναν χρέη προαγωγῶν διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ δικαίου πρὸς χάριν τοῦ βασιλέως. Διὰ

ἀλλὰ καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῷ πάντες τῆς τιμωρίας συμμετέχουσιν, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ εἰς ξένον ἀπλῶς τὴν παροινίαν ἐπεδείξαντο, οὐδὲ εἰς τὸν τυχόντα ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς ἄνδρα τὸν τῷ Θεῷ περισπούδασιον καὶ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ
 5 φρονίδος ἀξιούμενον. Διὰ τοῦτο οὖν τῇ πολλῇ σοφοδότημει τῆς τιμωρίας κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἀπέσιτησεν αὐτὸν τῆς μαρᾶς τόλμης, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν τῆς ὁρμῆς τῆς ἀλογίστου, ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν ἀκόλασιον γνώμην, ἐπέδησεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀκάθεκτον, τοῦ θυμοῦ τὴν μανίαν
 10 ἐχαλίνωσε.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὄρα αὐτόν, μεθ' ὅσης ἐπιεικειᾶς διαλέγεται ὁ βασιλεὺς, ὁ τύραννος τῷ ξένῳ, τῷ καθάπερ ἀλήτη περιμόντι, οὗ καὶ τὴν γυναῖκα ἀφελέσθαι ἐτόλμησε. Καὶ καλῶς εἶπεν, ὅτι «Ἦσιασε τὸν Φαραῶν καὶ τὸν οἶκον
 15 αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ». Αἰσθησὶν ἅμα τῇ τιμωρίᾳ λαμβάνει, ὅτι γυνὴ ἦν τοῦ δικαίου. Καὶ γὰρ καὶ εἰς τὸν οἶκον εἰσενεχθεῖσα τοῦ Φαραῶ, ἔμενε γυνὴ τοῦ δικαίου τυγχάνουσα. «Καλέσας δέ», φησί, «Φαραῶν τὸν Ἄβραμ, εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἐποίησάς μου»; Ὅρα τὰ ρήμα-
 20 τα, οἷα ὁ βασιλεὺς προτεταί. «Τί τοῦτο ἐποίησάς μου»; φησὶν. Ἐγὼ σοὶ ἐποίησα, ὁ ξένος, ὁ μηδενὶ γνώριμος, ὁ διὰ λιμὸν παραγενόμενος, τῷ βασιλεῖ, τῷ τυράννῳ, τῷ κρατοῦντι τῆς Αἰγύπτου; Τί ἐποίησά σοι; Σὺ ἀφείλω μου τὴν γυναῖκα καθάπερ ξένου ὑπερεῖδες, κατεφρόνησας, οὐδένα λό-
 25 γον ἐποίησω ἄλλως τῆς ἀκολάσιον ἐπιθυμίας γέγονας καὶ ἐβουλήθης εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ σοὶ δόξαντα. Τί οὖν ἐποίησά σοι; Μεγάλα μοι, φησὶν, ἐποίησας, καὶ δεινὰ εἰς ἐμὲ διαπράξω.

Ὅρα πόση τῶν πραγμάτων ἡ μεταβολή· ὁ βασιλεὺς τῷ
 30 ἰδιώτῃ λέγει, «Τί ἐποίησάς μου»; τὸν Θεόν μοι, φησὶν, ἐξεπολέμωσας, παρ' αὐτοῦ ὀργὴν μοι ἐπήγαγες, τῇ τιμωρίᾳ

τοῦτο λοιπὸν δὲν τιμωρεῖται μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ σὺν αὐτῷ συμμετέχουν εἰς τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι δὲν ἔδειξαν ἀπλῶς τὴν παραφροσύνην των εἰς ἓνα ξένον, οὔτε εἰς τὸν τυχαῖον ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἰς ἄνθρωπον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔδειξε μεγάλην πρόνοιαν καὶ ὁ ὁποῖος ἤξιούτο τόσης πολλῆς φροντίδος ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μὲ τὴν σφοδρὰν τιμωρίαν ἐσάλευσεν τὴν σκέψιν του, τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ μιὰρὸν ἐγχείρημα, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀλόγιστον ὀρμὴν του, συνεκράτησε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν του, κατέστειλε τὴν ἀσυγκράτητον ἐπιθυμίαν του καὶ ἐχαλιναγώγησε τὴν μανίαν τῆς ψυχῆς του.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν βλέπε μὲ πόσῃ ἐπιείκειαν συζητεῖ ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ὁ τύραννος, μὲ τὸν ξένον, μὲ αὐτὸν ποῦ γυρίζει ὡς περιπλανώμενος, μὲ αὐτὸν ποῦ ἐτόλμησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν γυναῖκα του. Καλῶς εἶπεν, ὅτι «ἐβασάνισε τὸν Φαραῶ καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ». Συγχρόνως μὲ τὴν τιμωρίαν του ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἦτο γυναῖκα τοῦ δικαίου. Καθ' ὅσον, ὅταν εἰσῆχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραῶ, συμπεριεφέρετο ὡς γυναῖκα τοῦ δικαίου. «Ἀφοῦ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Φαραῶ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν εἰς αὐτόν. Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;»²³. Βλέπε ποίους λόγους χρησιμοποιεῖ ὁ βασιλεὺς: «Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;» λέγει. Ἐγὼ σοῦ ἔκανα, ὁ ξένος, ὁ ἄγνωστος εἰς τοὺς πάντας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνας εἰς τὸν βασιλέα, τὸν τύραννον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου; Τί σοῦ ἔκανα; Σὺ μοῦ ἀφήρεσες τὴν γυναῖκα μου, ὡς ξένον μὲ παρέβλεψες, μὲ περιεφρόνησες, δὲν μὲ ὠμίλησες καθόλου, κατελήφθης ἀπὸ τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν καὶ ἠθέλησες νὰ πραγματοποιήσῃς αὐτά, ποῦ ἐσκέφθης. Τί λοιπὸν σοῦ ἔκανα; Ἀρκετά, λέγει, μοῦ ἔκανες καὶ φοβερὰ διέπραξες εἰς βάρος μου.

Κοίταξε πόσον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ὁ βασιλεὺς λέγει πρὸς τὸν ἰδιώτην, «Τί μοῦ ἔκανες;». Ἐκάνες τὸν Θεόν, λέγει, νὰ μὲ ἐχθρεύεται, ἐπέσυρες τὴν ὀργὴν του ἐ-

ὑπεύθυνόν με καιέσιπας, δίκην παρεσκευάσας με δοῦναι
 μετὰ τοῦ οἴκου μου παντός τῶν εἰς σέ τολμηθέντων. «Τί
 τοῦτο ἐποίησάς μοι, διὸ οὐκ ἀνήγγειλάς μοι, διὸ γυνή σου
 5 ἐσσι; Καὶ ἵνα τί εἶπας, διὸ ἀδελφή μου ἐσσι; καὶ ἔλαβον
 αὐτήν ἐμαυτῷ γυναῖκα». Ἐγώ, φησὶν, ὡς ἀδελφήν σου ἐ-
 βουλόμην ἀγαγέσθαι. Καὶ πόθεν ἔμαθες, διὸ γυνή ἐσσι τοῦ
 δικαίου; Ὁ τῆς παρανομίας ταύτης ἔκδικος, ἐκεῖνός μοι
 τοῦτο γνώριμον ἐποίησε. «Τί οὖν ἐποίησάς μοι τοῦτο καὶ
 οὐκ ἀπήγγειλάς μοι, διὸ γυνή σου ἐσσι; καὶ ἔλαβον αὐτήν
 10 ἐμαυτῷ γυναῖκα», μέλλων ἐξαμαρτεῖν. Ὡς εἰς ἀδελφήν
 σὴν συγγινόμενος τοῦτο ποιεῖν ἐπεχείρησα. Σκόπει πῶς
 τῆς τιμωρίας ἢ σφοδρότης καιέσειεν αὐτοῦ τὸν λογισμὸν,
 τῷ δικαίῳ καὶ ἅπασαν περὶ αὐτὸν θεραπείαν ἐπιδείκνυσθαι.

Καὶ τοι εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ ῥοπή ἦν ἡ τὴν διάνοιαν αὐ-
 15 τοῦ μαλάξασα καὶ εἰς φόβον αὐτὸν καταστήσασα, ἀκόλου-
 θον ἦν καὶ εἰς πλείονα θυμὸν αὐτὸν ἐξενεχθῆναι, καὶ ὡς
 ἀπαιτήσαντα ἀμύνασθαι τὸν δίκαιον, καὶ δίκην εἰσπράξασθαι,
 καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἀγαγεῖν. Ἀλλ' οὐ-
 δὲν τούτων ἐποίησεν ὁ γὰρ τῆς τιμωρίας φόβος καιέσει-
 20 λεν αὐτοῦ τὴν φλεγμονὴν καὶ ἐνὸς μόνου ἐγίνετο, τοῦ τὴν
 περὶ τὸν δίκαιον θεραπείαν ἐπιδείξασθαι. Ἦδει γὰρ λοι-
 πόν, διὸ οὐχ οἶόν τε τὸν τυχόντα εἶναι ἄνδρα τὸν τοσαύτης
 ἀπολαύοντα τῆς ἄνωθεν εὐνοίας. «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου
 ἐνώπιόν σου, λαθὼν ἀπίσχεξε». Νῦν, φησὶν, ἐπειδὴ ἔγνω,
 25 διὸ οὐκ ἀδελφή σου ἐσσι, ἀλλὰ γυνή σου, ἰδοὺ ἔχεις αὐτήν.
 Οὐδὲν γὰρ ἐλυμνησμένη τῆς συζυγίας τῆς ὑμετέρας, οὐδὲ
 ἀπεισιέρησά σε τῆς γυναικός σου· ἀλλ' «Ἰδοὺ ἡ γυνή σου
 ἐναντίον σου λαθὼν αὐτήν ἀπίσχεξε».

Ποία διάνοια δυνήσεται πρὸς ἀξίαν θαυμάσαι τὰ γεγε-
 30 νημένα, ἢ ποία γλῶττια ἐξειπεῖν ἰσχύσειε τὸ θαῦμα; Γυνὴ
 λάμπουσα τῇ ὄρᾳ ἀνδρὶ Αἰγυπτίῳ, καὶ βασιλεῖ, καὶ τωράν-

ναντίον μου, μὲ κατέστησες ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, μὲ ἔφερες εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρηθῶ μαζί μὲ τὴν οἰκογένειάν μου δι' ὅσα ἐτόλμησα νὰ κάνω εἰς ἐσένα. «Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι ἦτο γυναῖκα σου; Καὶ διατί εἶπες, ὅτι εἶναι ἀδελφή μου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς γυναῖκα μου;»²⁴. Ἐγώ, λέγει, ἤθελον νὰ τὴν πάρω ὡς γυναῖκα μου, ἔπειδὴ ἐνόμισα, ὅτι ἦτο ἀδελφή σου. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἔμαθες, ὅτι εἶναι γυναῖκα τοῦ δικαίου; Ὁ τιμωρὸς αὐτῆς τῆς παρανομίας, ἐκεῖνος μοῦ τὸ ἐγνωστοποίησεν. «Διατί λοιπὸν μοῦ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι εἶναι γυναῖκα σου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς σύζυγόν μου» καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἁμαρτήσω; Ἐπεχείρησα νὰ κάνω τοῦτο συμπεριφερόμενος ὡσάν πρὸς ἀδελφήν σου. Πρόσεξε, πῶς ἡ σκληρὰ τιμωρία ἐτάραξε τὸν λογισμὸν του, ὥστε καὶ νὰ ἀπολογῆται εἰς τὸν δίκαιον καὶ νὰ τὸν παρακαλῆ νὰ δεχθῆ τὰς καλὰς του ὑπηρεσίας.

Καὶ βέβαια, ἐὰν δὲν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ αὐτῆ, ποῦ ἔκανε πιδ ἥπιον τὸν θυμὸν του καὶ ποῦ τὸν ἐφόβισεν, ἦτο φυσικὸν νὰ θυμῶσῃ περισσότερο καὶ νὰ ἀμυνθῆ κατὰ τοῦ δικαίου ὡς ἐξαπατηθεὶς καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Ἄλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔκανε, διότι ὁ φόβος τῆς τιμωρίας κατεπράϋνε τὴν ὀργὴν του καὶ ἔν μόνον ἐσκέπτετο, τὸ πῶς δηλαδὴ νὰ περιποιηθῆ τὸν δίκαιον. Ἐγνώριζε λοιπὸν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὁ τυχὼν ἄνθρωπος αὐτός, ποῦ τόσῃν εὐνοίαν εἶχεν ἐκ τῶν ἄνω. «Καὶ τώρα ἰδοὺ ἡ γυναῖκα σου ἐδῶ κοντὰ σου εὐρίσκεται, ἀφοῦ τὴν πάρηξ, φύγε ταχέως»²⁵. Τώρα, λέγει, ἔπειδὴ ἔμαθον, ὅτι εἶναι γυναῖκα σου, ἰδοὺ σοῦ ἀνήκει. Καθ' ὅσον δὲν προσέβαλον τὸν γάμον σας, οὔτε σὲ ἐστέρησα ἀπὸ τὴν γυναῖκα σου, ἀλλ' «Ἰδοὺ, ἡ γυναῖκα σου ἀπέναντί σου, ἀφοῦ τὴν πάρηξ, φύγε ταχέως».

Ποῖος νοῦς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ θαυμάσῃ ἐπαξίως τὰ συμβάντα, ἢ ποία γλῶσσα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξιστορήσῃ τὸ θαῦμα; Γυναῖκα ἀστράπτουσα ἀπὸ ὁμορφιάν, ἦν καὶ ἐκοιμήθη μὲ ἄνδρα Αἰγύπτιον καὶ μάλιστα βασιλέα καὶ τύραννον καὶ τό-

- νῶ καὶ οὕτω μαινομένῳ, καὶ ἀκολάστως διακειμένῳ ουγκ
 κατακλιθεῖσα ἀνέπαφος ἐξήκει, τὴν οἰκείαν σωφροσύνην ἀ-
 κέραιον διατηρήσασα. Τοιαῦτα γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν,
 αἰεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ οἰκονομούμενα, θαυμασιὰ καὶ παρά-
 5 δοξα. Καὶ ὅταν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπογνωσθῇ τὰ πράγμα-
 τα, τότε αὐτὸς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον ἐν ἅπασιν δύ-
 ναμιν. Ὡσπερ γάρ θαυμασιὸν ἦν καὶ παράδοξον, τὸν ἄν-
 δρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν θηρίων ἐκείνων κυ-
 κλούμενον καὶ μηδὲν πάσχοντα, ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ προσβάτων
 10 περιστοιχιζόμενον, οὕτως αἰνῆ ἐκ τοῦ λάκκου ἀνιόντα, καὶ
 τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν καμίνῳ, καθάπερ ἐν λειμῶνι καὶ πα-
 ραδείσῳ διατριβόντας, καὶ μηδὲν ἔπὸ τοῦ πυρὸς βλαπτι-
 μένους, ἀλλὰ καθάπερ ἀνδριάντας οὕτως ἐκεῖθεν ἐξεληθόντας,
 τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον θαυμάσαι ἄξιον καὶ τὸ νῦν γεγονός,
 15 διὸ ἢ τοῦ δικαίου γυνὴ οὐδεμίαν ὕβριν ἔπομείνασα παρὰ
 τοῦ βασιλέως τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ τυράννου, τοῦ ἀκολάστου,
 ἐξήκει σώα. Θεὸς γάρ ἦν ὁ τὰ πάντα ἐργασάμενος, ὁ καὶ ἐν
 ἀπόροις πόρον διδοὺς καὶ τὰ πράγματα ἐξ ἀπεγνωσμένων
 εἰς ἐλπίδα χρησιτὴν ἀγειν αἰεὶ δυνάμενος.
- 20 «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἢ γυνὴ σου ἐναντίον σου, λαθὼν ἀπίστευ-
 χε». Μὴ νομίσης, φησὶν, ἠδικῆσθαί σε παρ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ
 καὶ ἐξ ἀγνοίας τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡμῖν γέγονεν, ἀλλ' ἰδοὺ
 νῦν ἔγνωμεν, ὅσον ἔχεις προσιάτην. Καὶ ἢ ἀγανάκτησις ἢ
 καθ' ἡμῶν γενομένη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅσης ἀπολαύεις παρὰ
 25 τοῦ τῶν ἀπάντων Θεοῦ τῆς εὐνοίας. «Λαθὼν οὖν τὴν γυ-
 ναϊκά σου ἀπίστευχε». Φοβερός λοιπὸν ἦν αὐτοῖς ὁ δίκαιος,
 δι' ὃ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας αὐτὸν προπέμψαι ἐπέ-
 γονται, διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων τὸν αὐτοῦ Δεσπότην
 ἐξευμενιζόμενοι.
- 30 Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον ἐστὶν ὑπομονὴ καὶ καρτερία,
 Ἐπιταῦθά μοι ἀναμιμνήσκου τῶν ρημάτων ἐκείνων, ὧν,
 ὅτι ἔμελλον πλησιάζειν τῇ Αἰγύπτῳ, ὁ πατριάρχης ἔλεγε·

σον μανιακὸν καὶ μὲ ἀκόλαστον διάθεσιν, ὅμως ἐξῆλθεν ἀνέπαφος διατηρήσασα ἀκεραίαν τὴν τιμὴν της. Τέτοια εἶναι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σχεδιαζόμενα, ἀξιοθαύμαστα καὶ παράδοξα. Καὶ ὅταν φθάσῃ, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἀπροχώρητον, τότε φανερώνει τὴν δύναμίν του ἀκαταμάχητον εἰς τὰ πάντα. Καθ' ὅσον, ὅπως ἦτο ἀξιοθαύμαστον καὶ παράξενον νὰ ἰδῆ κανεὶς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸν Δανιήλ, ἀνάμεσα εἰς τὰ θηρία περιστοιχιζόμενον ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ παθαίνη τίποτε, ἀλλ' ὡσὰν νὰ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ πρόβατα ἔτσι νὰ βγαίνη ἀπὸ τὸν λάκκον σῶος, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς καμίνου οἱ ὁποῖοι ἔνοιωθαν, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς λειβάδι καὶ κῆπον καὶ νὰ μὴ βλάπτωνται καθόλου ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ νὰ βγαίνουν ὡσὰν ἀνδριάντες ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς καὶ τὸ παρὸν γεγονός, διότι ἡ γυναῖκα τοῦ δικαίου ἐξῆλθεν ἀνέπαφος, χωρὶς νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ἀκόλαστον βασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτός, ποὺ εἰς τὸ ἀδιέξοδον δίδει διέξοδον, καὶ αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ ὀδηγῇ τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν.

«Καὶ τώρα νὰ ἡ γυναῖκα σου, ἀφοῦ τὴν παραλάβῃς φύγε ταχέως». Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν. Διότι, ἐὰν ἐνεργήσαμεν ἔτσι ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἰδοὺ ὅμως τώρα ἀντελήφθημεν, ποῖον ἔχεις προστάτην. Καὶ ἡ ἐναντίον μας ἀγανάκτησίς του μᾶς ἐδίδαξεν πόσῃν εὐνοϊαν ἀπολαμβάνεις ἀπὸ ἰὸν Θεὸν τῶν πάντων. «Ἀφοῦ παραλάβῃς τὴν γυναῖκα σου, φύγε ταχέως». Φόβον λοιπὸν προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς ὁ δίκαιος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπείγονται νὰ τὸν προπέμψουν μὲ πολλὰς τιμὰς, διὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Κύριόν του, δι' ὅσα ἔκαναν εἰς αὐτόν.

8. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον μέγαλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερία; Ἐδῶ ἐνθυμήσου τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ πατριάρχης ὅταν ἐπλησίαζε τὴν

«Γινώσκω, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ· ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί
 σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐμὲ ἀποκτενοῦσι, σὲ δὲ περιποιήσονται».
 Ἐκεῖνα τοῖνον ἐν διανοίᾳ λαβὼν οκόπει τὰ νῦν γινόμενα
 καὶ θαύμαζε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ τοῦ φιλαν-
 5 θρώπου Θεοῦ τὴν δύναμιν, μεθ' ὅσης δόξης ἐπανελθεῖν
 παρασκευάζει τὸν δίκαιον, τὸν μετὰ ἰσοσούτου φόβου καὶ
 δέους ἐλθόντα. «Καὶ ἐντειέλιαιτο», φησί, «Φαραὼ ἀνδράσι
 περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
 καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ τὸν Λῶϊ μετ' αὐτοῦ». Μετὰ
 10 περιφανείας λοιπὸν ἀπάσης ὁ δίκαιος ἐπάνειοι, καὶ περιου-
 σίας πολλῆς, καὶ γίνεται οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ δι-
 δάσκαλος διὰ τῶν συμβεβηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν
 ὁδὸν ἅπασι καὶ τοῖς εἰς τὴν Παλαιστινήν οἰκοῦσιν. Οἱ γὰρ
 ἰδόντες αὐτὸν, ἠνίκα καιῆει διὰ τὴν τοῦ λιμοῦ ἀνάγκην,
 15 μετὰ φόβου καὶ τρόμου καιῶντα, καὶ νῦν πάλιν ἐν ἰσοσούτῃ
 περιφανείᾳ καὶ περιουσίᾳ καὶ πλούτῳ ἐμάνθανον τῆς περὶ
 αὐτὸν τοῦ Θεοῦ προνοίας τὴν δύναμιν.

Τίς εἶδέ ποτε; τίς ἤκουσεν; Ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν
 εὐρασθαι· καὶ πλοῦτον περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον,
 20 οὐτως ἐπανερχεται. Μὴ ξερισθῆς, ἀγαπητέ, μηδὲ θαυμά-
 σης ἐπὶ τῷ γεγονότι· μᾶλλον δὲ καὶ θαύμασον, καὶ ἐκπλά-
 γηθι, καὶ δόξαζε τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου τὴν
 δύναμιν. Καὶ ἴδρα καὶ τοὺς τοῦτου ἀπογόνους κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν τρόπον καιῶντας μὲν εἰς Αἴγυπτον πάλιν διὰ τὴν ἀνάγ-
 25 κην τοῦ λιμοῦ, κἀκεῖθεν πάλιν μετὰ πολλὴν δουλείαν καὶ
 ταλαιπωρίαν, μετ' εὐπορίας ἀνιόντας. Τοιοῦτος γὰρ εὐμή-
 χανος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος. Ὅταν συγχωρήσῃ κορυφω-
 θῆναι τὰ δεινά, τότε πάλιν διασκοδάσας τὸν χειμῶνα, γα-
 λήνην ἐργάζεται καὶ πολλὴν τῶν πραγμάτων τὴν μεταβο-
 30 λὴν διδάσκων ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἐνέ-
 βη δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ

Αἴγυπτον· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναῖκα ὁμορφῆ· θὰ συμβῆ λοιπὸν μόλις σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐσένα δὲ θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Ἐκεῖνα λοιπὸν ἀφοῦ λάβῃς ὑπ' ὄψιν, σκέψου αὐτά, τὰ ὁποῖα γίνονται τώρα καὶ νὰ θαυμάζῃς καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος προετοιμάζει τὸν δίκαιον νὰ ἐπανεέλθῃ μὲ τόσῃν δόξαν, ἐνῶ εἶκεν ἔλθει μὲ φόβον καὶ δέος. «Καὶ διέταξε», λέγει, «ὁ Φαραὼ εἰς ἄνδρας νὰ προπέμψουν τὸν Ἄβραμ καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὄλα, ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λῶτ μαζί μὲ αὐτόν»²⁴. Μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν λοιπὸν ἐπιστρέφει ὁ δίκαιος καὶ μὲ περιουσίαν πολλὴν καὶ γίνεται διδάσκαλος μὲ αὐτὰ πού συνέβησαν, ὅχι μόνον τῶν κατοικοῦντων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πού συναντοῦσαν καθ' ὁδόν, καὶ τῶν κατοικοῦντων εἰς τὴν Παλαιστίνην. Διότι αὐτοῖ πού τὸν εἶδον νὰ κατεβαίνῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον λόγῳ τῆς πείνας, μὲ φόβον καὶ τρόμον, καὶ τώρα πάλιν νὰ ἐπιστρέφῃ μὲ τόσῃν μεγαλοπρέπειαν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ἐμάνθανον τὴν δύναμιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ δι' αὐτόν.

Ποῖος τὸ εἶδε ποτέ; ποῖος τὸ ἤκουσεν; Ἔφυγε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πείναν καὶ ἐπανερχεται, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον πλοῦτον καὶ δόξαν. Νὰ μὴ παραξενευθῆς, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ θαυμάσῃς διὰ τὸ γεγονός, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ νὰ θαυμάσῃς καὶ νὰ ἐκπλαγῆς καὶ νὰ δοξάζῃς τὴν δύναμιν τοῦ κοινοῦ Θεοῦ μ.σ. Κοίταξε καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὅτι κατεβαίνουν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξ αἰτίας τῆς πείνας καὶ ἐπιστρέφουν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον δουλείαν καὶ ταλαιπωρίαν, μὲ πλοῦτον πολύν. Τόσον ἐφευρετικὸς εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἐπιτρέψῃ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα, τότε πάλιν, ἀφοῦ καθησυχάσῃ τὴν ταραχὴν, προετοιμάζει τὴν γαλήνην καὶ μεταβάλλει ριζικῶς τὰ πράγματα καὶ φανερώνει εἰς ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. «Ἀνέβη δὲ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἄβραμ, ἡ γυναῖκα του καὶ ὄλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ὁ Λῶτ μαζί του

πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼι μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν ἔρημον». Εὐ-
 καιρῶς ἂν τις ἀρμόσειε τῷ δικαίῳ τούτῳ ἐκεῖνα τὰ ρήμα-
 τα, ἅπερ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμα-
 λωσίας ἐπανελθούσιν ἔλεγεν· «Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυοις,
 5 ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαι-
 ον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν
 ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

Εἶδες κάθοδον ἀγῶνος καὶ δέους πεπληρωμένην, καὶ
 περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἔχουσαν ἐπικείμενον;
 10 Ὅρα πάλιν ἄνοδον περιφανείας πολλῆς γέμουσαν καὶ λαμ-
 πρότητος. Πᾶσι γὰρ λοιπὸν αἰδέσιμος ἦν ὁ δίκαιος, καὶ
 τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ. Τίς γὰρ οὐκ
 ἂν ἠδέσθη τὸν οὕτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φρουρούμενον καὶ το-
 σαύτης ἀξιούμενον προνοίας; Οὐδένα γὰρ ἴσως ἔλαθε τὰ
 15 εἰς τὸν βασιλέα γεγονότα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Πάντα γὰρ
 διὰ τοῦτο συνεχωρήθη καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοσούτου προῆλ-
 θε τὰ τῶν πειρασμῶν τῷ δικαίῳ, ἵνα καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ
 λαμπριέτρα γένηται καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰς ἅπασαν ἐξενεχθῆ
 τὴν οἰκουμένην καὶ μηδεὶς ἀνήκοος γένηται τῆς ἀρετῆς
 20 τοῦ δικαίου.

9. Εἶδτε, ἀγαπητοί, ὅσον τῶν πειρασμῶν τὸ κέρδος;
 εἶδτε ὅση τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀμοιβή; εἶδτε καὶ ἄνδρα, καὶ
 γυναῖκα, καὶ γέροντα, καὶ προδεδηκυῖαν, ὅσην ἐπεδείξαντο
 τὴν φιλοσοφίαν, ὅσην τὴν ἀνδρείαν, ὅσην τὴν περὶ ἀλλήλους
 25 φιλοστοργίαν, ὅσον τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον; Τοῦτον ἄ-
 παντες μιμησώμεθα καὶ μηδέποτε ἀσχάλλωμεν, μηδὲ νομί-
 ζωμεν ἐγκαταλείψεως εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ περιορᾶσθαι
 τεκμήριον τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴν, ἀλλὰ τοῦτο μέ-
 γιστον ποιώμεθα μᾶλλον δεῖγμα τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ
 30 κηδεμονίας. Ἄν τε γὰρ ἁμαρτημάτων ἔχωμεν ἐπικείμενα
 ἡμῖν φορτία, δυνησόμεθα, πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν
 εὐχαριστίαν ἐπιδειξάμενοι, κουφότερα ταῦτα ἐργάσασθαι

καὶ ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον». Πολὺ ὀρθῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσαρμόσῃ κανεὶς εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ μακάριος Δαυὶδ διὰ τοὺς ἐπανεληθόντας ἀπὸ τὴν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίαν· «Αὐτοὶ ποὺ σπεύρουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ ἀγαλλίασιν. Ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον ρίπτοντες τοὺς σπόρους των. Ὅταν θὰ ἔρχωνται, θὰ φθάσουν μὲ ἀγαλλίασιν σηκώνοντες τὴν ἔσοδείαν των»²⁷.

Εἶδες κάθοδον πλήρη ἀγωνίας καὶ φόβου, ἀφοῦ ἀντεμετώπιζε κατ' αὐτὴν καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον; Κοίταξε πάλιν ἐπιστροφὴν πλήρη μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος. Ἦτο λοιπὸν ὁ δίκαιος σεβαστὸς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Αἰγύπτου καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης. Διότι, ποῖος δὲν θὰ ἐσέβετο αὐτόν, ὁ ὁποῖος τόσον ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἦτο ἄξιος τόσης προνοίας; Διότι κανένα δὲν διέφυγον αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκανε τὴν παραχώρησιν νὰ συμβοῦν ὄλα αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔφθασε μέχρι τέτοιου σημεῖου πειρασμῶν, διὰ νὰ ἀποδειχθῆ δηλαδὴ ἡ ὑπομονὴ του περισσότερον μεγαλοπρεπῆς καὶ διὰ νὰ διαδοθοῦν εἰς ὅλοκληρον τὸν κόσμον τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν συμβάντα καὶ νὰ μὴ ὑπάρκῃ κανεὶς ποὺ νὰ ἀγνοῇ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου.

9. Εἶδατε, ἀγαπητοί, πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἐκ τῶν πειρασμῶν; εἶδατε πόση εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὑπομονῆς; εἶδατε ἄνδρα καὶ γυναῖκα, γέροντα καὶ γριάν, πόσῃ φιλοσοφίαν ἐπέδειξαν, πόσῃ γενναιοψυχίαν, πόσῃ στοργὴν εἶχεν ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον, πόσον μέγας ἦτο ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης των; Ἄς μιμηθῶμεν ὅλοι αὐτόν νὰ μὴ ἀνυπομονῶμεν, μήτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι οἱ συνεχεῖς πειρασμοὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τῆς περιφρονήσεως, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τοῦτο ὡς μέγιστον δεῖγμα τῆς πρὸς ἡμᾶς φροντίδος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἔχωμεν μέγαν φερτίον ἀπὸ πειρασμοῦς θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ τοὺς καταστήσωμεν πρὸς ὑποφερτοὺς, εὐχαριστοῦντες αὐτόν, καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν πολλοὺς πειρασμοὺς

ἂν τε μὴ πολλὰ ἔχωμεν ἁμαρτήματα, πάλιν καὶ οὕτω πλεί-
 ονος ἀπολαύσομεν τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, εἰ εὐχαρίστως ἐνέγ-
 κοιμεν. Φιλότητος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ τῆς
 ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, διὰ τοῦτο καθάπερ γυμνάσι-
 5 ὄν τι καὶ ἀγῶνας προτιθήσιν ἡμῖν ἀντὶ σκαμμάτων πολλά-
 κισ τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴν, ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν καὶ
 ἡμεῖς ἐπιδειξάμενοι, θαυλοῦς ἀπολαύσωμεν τῆς παρ' αὐ-
 τοῦ προνοίας. Ὅπερ εἰδότες μὴ ναρκῶμεν ἐν τοῖς πειρα-
 σμοῖς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ χαί-
 10 ρωμεν κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον «Νῦν γάρ», φησί, «χαίρω
 ἐν ταῖς θλίψεσί μου».

Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἰ γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἔ-
 χαιρε, πότε ἠδύνατο οὕτως ἐν λύπῃ γενέσθαι; Εἰ τὰ ἐπὶ τῶν
 ἄλλων λυποῦντα ἐκείνῳ εὐφροσύνης ὑπόθεσιν ἔτικτιν, ἐννοεῖ
 15 μοι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν κατάστασιν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι
 οὐχ οἷόν τε ἐτέρως τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτυ-
 χεῖν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιοθῆναι, εἰ μὴ
 διὰ θλίψεως ὀδεύσασιν τὸν παρόντα βίον, ἄκουε τῶν ἀπο-
 σιόλων λεγόντων πρὸς τοὺς ἄρι τῆ πίσει προσιόντας· «Καὶ μα-
 20 θητεύσαντες», φησὶν, «ἰκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύσιραν,
 καὶ Ἰκόνιον, καὶ Ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν
 μαθητῶν καὶ παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῆ πίσει, καὶ ὅτι
 διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν
 τῶν οὐρανῶν». Ποία οὖν ἀπολογία ἔσται ἡμῖν, μὴ βουλομέ-
 25 νοις γενναίως καὶ ἀνδρείως καὶ εὐχαρίστως πάντα φέρειν
 τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἐτέρως ἡμᾶς
 τῆς σωτηρίας ἐπιτυχεῖν μὴ ταύτην ὀδεύσαντες τὴν ὁδόν;
 Ὅτι γὰρ οὐδὲν ξένον καὶ καιρὸν οὐδεὶς τῶν δικαίων ὑπέ-
 μεινε διὰ θλίψεως τὴν παροῦσαν ὀδεύσας ζωὴν, ἄκουε τοῦ
 30 Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε, ἀλλὰ θαρ-

28. Πράξ. 14, 21-22.

29. Ἰω. 16, 33.

καὶ πάλιν θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὐνοίαν, ἐφ' ὅσον τοὺς ὑποφέρομεν μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν εἶναι φιλότιμος καὶ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διὰ τοῦτο, ὡσάν νὰ μᾶς γυμνάζη, μᾶς παρεμβάλλει, ἀντὶ διὰ στίβους, τοὺς πειρασμούς, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπαιτουμένην προσπάθειαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν πλουσίαν πρόνοιάν του. Γνωρίζοντες τοῦτο ἅς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τοὺς πειρασμούς, μήτε νὰ δυσανασχετοῦμεν διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ νὰ καιρῶμεθα, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Διότι λέγει· «Τώρα καιροίμαί διὰ τὰς θλίψεις μου».

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; Διότι, ἐὰν ἐχαίρετο κατὰ τὰς θλίψεις, πότε ἦτο δυνατὸν νὰ λυπηῖται; Ἐὰν αὐτά, πού λυποῦν τοὺς ἄλλους, ἐγίνοντο αἰτία εὐχαριστήσεως δι' αὐτόν, σκέψου τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰ ἀγαθὰ, πού μᾶς ὑπεσχέθη, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐὰν δὲν ζήσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν θλίψει, ἄκουσε τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς πού μόλις εἶχον πιστεύσει· «Καὶ ἀφοῦ ἐδίδαξαν», λέγει, «ἄρκετοὺς, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν, τὸ Ἰκόνιον καὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἐνίσχυσον τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, καὶ προέτρεπον εἰς αὐτοὺς νὰ παραμένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ τοὺς ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ περάσωμεν ἀπὸ πολλὰς θλίψεις, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁸. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ὑπομένωμεν ὅλα τὰ συμβαίνοντα μὲ γενναϊότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐχαρίστησιν, ὅταν μάλιστα γνωρίζωμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἐὰν δὲν περάσωμεν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς θλίψεως; Ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν δικαίων δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ παράξενον καὶ πρωτάκουστον ζῶν τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ θλίψιν, ἄκουσε τὸν Χριστὸν πού λέγει· «Εἰς τὸν κόσμον αὐτόν θὰ ἔχετε θλίψεις, ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος»²⁹. Διὰ νὰ μὴ ἀπογοητευθοῦν,

σεῖτε». Ἴνα γὰρ μὴ καιαπέσωσι τοῦτο ἀκούσαντες, εὐθέως
 τὸ θάρρος αὐτοῖς ἐνέθηκε καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ροπὴν ὑπέ-
 σχειο. «Ἄλλὰ θαρσεῖτε ἐγὼ», φησί, «ενίκηκα τὸν κόσμον».
 Ἔχεις, φησί, τὸν τὰ λυπηρὰ ἐπικουφίζοντα, τὸν οὐκ ἀφιέν-
 5 τα σε καταβαπυσθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς,
 τὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθασιν παρέχοντα καὶ οὐ
 συγχωροῦντα ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν ἐπαχθῆναι τὰ χα-
 λεπά. Τί ἀσχάλλεις; τί ἀλύεις; τί δυσανασχετεῖς; τί μικρο-
 ψύχως διάκεισαι; Μὴ γάρ, ἐὰν τὰ εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέ-
 10 ραν εἰσενέγκωμεν, τὴν ὑπομονὴν λέγω, καὶ τὴν καρτερίαν,
 καὶ τὴν εὐχάριστον γνώμην, συγχωρεῖ περιοφθῆναι ἡμᾶς
 ποτε; Μὴ γάρ, κἄν εἰς ἀλόγνωσιν ἔλθῃ τὰ πράγματα, νικᾷ
 τὴν σοφίαν τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου; Ἡμεῖς τὰ παρ' ἐαν-
 τῶν ἐπιδειξώμεθα καὶ εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἔχωμεν, εἰδότες
 15 τὸ εὐμήχανον τοῦ προσιάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Καὶ
 πάντως ὁ μᾶλλον ἡμῶν εἰδὼς τὸ συμφέρον, οὕτως αὐτὸ
 δεόντως οἰκονομήσει, ὡς καὶ αὐτῷ πρόπον ἐστὶ καὶ ἡμῖν
 συμφέρον, ἵνα καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν κομισώμεθα,
 καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ
 20 οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ
 αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν ἤκουσαν αὐτό, ἀμέσως τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς ὑπεσχέθη τὴν βοήθειάν του. «Ἄλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος· ἐγὼ», λέγει, «ἐνίκησα τὸν κόσμον»²⁰. Ἔχεις, λέγει, αὐτὸν ποὺ σὲ ἀνακουφίζει ἀπὸ τὰς θλίψεις, αὐτὸν ποὺ δὲν σὲ ἀφήνει νὰ δοκιμασθῆς ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, αὐτὸν ποὺ μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν δίδει καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτὸν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς συμβοῦν κακὰ ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς μας. Διὰ τί ἀγανακτεῖς; Διὰ τί ταράσσεσαι; Διὰ τί δυσανασχετεῖς; Διὰ τί λιποψυχεῖς; Μήπως, θὰ μᾶς παραβλέψη, ἐὰν προσφέρωμεν, ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, δηλαδὴ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν; Διότι μήπως, ὅταν τὰ πράγματα φθάσουν εἰς ἀπόγνωσιν, ὑπερνικοῦν τὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου μας; Ἡμεῖς νὰ κάνωμεν, ὅτι ἠμποροῦμεν καὶ νὰ ἔχωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ προστάτου τῶν ψυχῶν μας. Καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τὸ συμφέρον μας, θὰ τὸ κανονίσῃ ἔτσι, ὅπως πρέπει, ὅπως ἀρμόζει εἰς αὐτὸν καὶ συμφέρει εἰς ἡμᾶς, οὕτως ὥστε νὰ λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς μας καὶ ν' ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας του, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ

(Γέν. 13, 2 - 13)

«Ἄβραμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνῃσι καὶ ἀργυ-
 ρίῳ καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν
 5 ἔρημον ἕως Βεδήλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ
 αὐτοῦ τὸ πρότερον ἀνὰ μέσον Βεδήλ καὶ ἀνὰ μέσον
 Ἄγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν
 ἐκεῖ τὴν ἀρχήν».

1. Ὁρῶν ὑμῶν σήμερον τὴν μετὰ προσθυμίας ἐνταῦθα
 10 σύναξιν καὶ τὸν περὶ τὴν ἀκρόασιν πόθον, βούλομαι χρεός
 ὑμῖν καταθεῖναι, ὅπερ ὀφείλομεν τῇ ὑμετέρῃ ἀγάπῃ. Καὶ
 οἶδα ὅτι αὐτοὶ μὲν ἴσως ἐπιλέλησθε, διὰ τὸ πολλὰς ἐν τῷ
 μεταξὺ παρελθεῖν ἡμέρας καὶ ἐφ' ἕτερα ἡμῖν ἐξελκυσθῆναι
 τὴν διάλεξιν. Ἡ γὰρ τῆς ἀγίας ἑορτῆς παρουσία τὴν ἀκο-
 15 λουθίαν ἡμῖν διέκοφεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν εὐλογον τὸν στανρὸν
 ἡμᾶς ἑορτάζοντας τοῦ Δεσπότου, περὶ ἕτερα ἡμῖν τὴν διδα-
 σκαλίαν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐχρῆν καθ' ἕκαστον καιρὸν τὴν ἀρ-
 μότιουσαν ὑμῖν παρατιθέναι τράπεζαν. Διὰ τοι τοῦτο ἠνίκα
 ἢ τῆς παραδόσεως ἔφθασεν ἡμέρα, τὴν ἀκολουθίαν διατε-
 20 μόντες τῆς διδασκαλίας, τοῦ κατεπέγοντος γενόμενοι, ἐπὶ
 τὸν προδότην τὴν γλῶτταν ἐπαφήκαμεν καὶ πάλιν τὰ κατὰ
 τὸν στανρὸν ὑμῖν εἰς μέσον προεδήκαμεν. Εἶτα ἀναστάσεως
 ἡμέρας καταλαβούσης ἀναγκαῖον ἦν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως
 τοῦ Δεσπότου διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ πάλιν ἐν
 25 ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν ὑμῖν
 παρασχεῖν διὰ τῶν μετὰ ταῦτα γεγεννημένων θαυμάτων, διε-
 καὶ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐπιλαθόμενοι, ἐκεῖθεν
 ὑμῖν συνεχῆ τὴν ἐσίασιν παρεθήκαμεν, πολλὴν τὴν παρὰ-
 30 ρεοῖν καθ' ἑκάστην πρὸς τοὺς νεωσι τῆς χάριτος ἀξιοθέν-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ

(Γέν. 13, 2-13)

«Ὁ Ἀβραμ δὲ ἦτο πολὺ πλοῦσιος εἰς κτήνη καὶ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνὴ του μεταξὺ Βαιθήλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν».

1. Ἐπειδὴ βλέπω σήμερον τὴν ἐδῶ πρόθυμον συγκέντρωσίν σας καὶ τὸν πόθον σας νὰ μὲ ἀκούσετε, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἐξοφλήσω κάποιο χρέος, τὸ ὁποῖον ὀφείλω εἰς τὴν ἀγάπην σας. Καὶ γνωρίζω, ὅτι ἐσεῖς ἴσως νὰ τὸ ἐλησημονήσατε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεσολάβησαν πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἡ ὁμιλία μας ἠσκολήθη μὲ ἄλλα θέματα, καθ' ὅσον ἡ ἀγία ἑορτὴ διέκοψε τὴν συνέχειάν μας. Καὶ δὲν ἦτο καλὸν, ἐνῶ ἐωρτάζαμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, νὰ ἀσκοληθῶμεν μὲ ἄλλα θέματα, ἀλλ' ἔπρεπεν εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ σᾶς παραθέτω τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τράπεζαν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς παραδόσεως, ἀφοῦ διεκόψαμεν τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, ἐξ αἰτίας τῶν ἐπικαίρων γεγονότων, ἐκάναμεν λόγον διὰ τὸν προδότην, καὶ πάλιν σᾶς παρέθεσα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν σταυρὸν. Ἐπειτα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως ἦτο ἀναγκαῖον νὰ διδάξω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔπειτα πάλιν κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν ἀνάστασιν μὲ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτὴν, ὅταν καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων σᾶς παρέθεσα ἀπὸ ἐκεῖ συνεχῆ πνευματικὴν τροφὴν καὶ ἔδινα συμβουλὰς καθημερινῶς εἰς αὐτοὺς ποὺ εἶχον ἀξιωθῆ νὰ λάβουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὸν τελευταῖον καιρὸν.

Νῦν οὖν ἀναγκαῖον τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομῆσαι καὶ τό-
 τε τὴν ἔκτισιν ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ ὑπὸ
 πολλῶν περιέλκεσθαι φροντίδων οὐδὲ ἴσπε τοῦ χρέους τὴν
 φύσιν, ἅτε καὶ γυναικὸς φροντίδα ἔχοντες, καὶ παίδων ἐπι-
 5 μελούμενοι, καὶ ἑτέρω τῆς καθημερινῆς τροφῆς σπουδάζον-
 τες, καὶ ἑτέροις πολλαῖς βιωτικαῖς περιελκόμενοι φροντίσιν
 ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' οὐδενὸς τούτων ὀχλούμενοι, καὶ τοῦ χρέους
 ὑμᾶς ὑπομυμήσομεν, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν παρεσκευα-
 ζόμεθα. Καὶ μὴ θαναμάσητε, εἰ ἰσοαύτην ἐθγνωμοσύνην ἐπι-
 10 δεικνύμεθα. Ἄπ' ἐναντίας γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν ἐ-
 σσι τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἂν ποιε-
 ταχέως ὁ ὀφείλων ἰσοαύτην ἐθγνωμοσύνην ἐπιδείξεται, εἰ-
 δὼς ὅτι τὸ καταθεῖναι τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ μὲν ἐλαττοῖ τὴν
 οὐσίαν, τῷ δὲ λαμβάνοντι αὐξήσει τὴν περιουσίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ
 15 χρέους τούτου τοῦ πνευματικοῦ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ ταύτη
 μᾶλλον καὶ ὁ ὀφείλων καταθεὶς πολλῶν πλέον εὐπορώτερος
 ἔσται, καὶ τοῖς λαμβάνουσι μείζων ἢ εὐπορία. Διὰ τοῦτο
 ἐπ' ἐκείνων μὲν πολλὴ ἡ ἀγνωμοσύνη γίνεται· ἐνταῦθα δὲ
 ἑκατέροις πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῷ κατατιθέντι καὶ τοῖς
 20 ὑποδεχομένοις. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης παρήνεσεν ὁ μα-
 κάριος Παῦλος λέγων, «Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλητε, εἰ μὴ τὸ
 ἀλλήλους ἀγαπᾶν»· δεικνὺς ὅτι τοῦτο τὸ χρέος αἰεὶ μὲν κα-
 ταβάλλεσθαι λέγεται, μηδέποτε δὲ παύεσθαι. Μήτε ὑμᾶς
 ἀμελεῖν δεῖ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν παρασκευαζομένους· τοῦτο
 25 γὰρ καὶ ἡμᾶς τοὺς καταβάλλοντας εὐπορωτέρους καθίστησι,
 καὶ ὑμῖν πλείονος ὠφελείας ὑπόθεσις γενήσεται. Ἐπεὶ οὖν
 τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, καὶ ὅσῳ ἂν καταβάλ-
 λωμεν, τοσοῦτω μᾶλλον τῇ πλείονι καταβολῇ τὴν ἐναντιῶν
 περιουσίαν αὐξομεν, φέρε δὴ λοιπὸν διδάξωμεν ὑμᾶς καὶ
 30 τοῦ χρέους τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ προθυμότερον ὑπο-

Τώρα λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ χρέος καὶ μετὰ νὰ σᾶς τὸ ἐξοφλήσω. Διότι ἐὰν σεῖς, ἀπορροφώμενοι ἀπὸ τὰς πολλὰς φροντίδας, δὲν γνωρίζετε τὴν φύσιν τοῦ χρέους, ἐπειδὴ ἔχετε τὴν φροντίδα τῆς συζύγου καὶ ἐπιμελεῖσθε τὰ τέκνα σας καὶ τρέχετε διὰ τὴν καθημερινὴν τροφήν καὶ ἀπορροφᾶσθε ἀπὸ πολλὰς ἄλλας βιωτικὰς φροντίδας. Ἐγὼ ὅμως, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτά, σᾶς ὑπενθυμίζω τὸ χρέος καὶ ἐτοιμάζομαι νὰ σᾶς τὸ ἀποδώσω. Καὶ νὰ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἐπιδεικνύω τόσην εὐγνωμοσύνην. Διότι ἡ φύσις τοῦ χρέους τούτου εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ ὑλικά κρήματα. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ὀφείλων δὲν δεικνύει καμμίαν φορὰν τόσην προθυμίαν, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀποδώσῃ τὸ χρέος ἐλαττώνει τὴν ἰδικὴν του περιουσίαν καὶ αὐξάνει τὴν περιουσίαν τοῦ λαμβάνοντος. Σχετικὰ ὅμως μὲ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν χρέος δὲν συμβαίνει κάτι παρόμοιον, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωση αὐτὴν καὶ αὐτὸς ποὺ ὀφείλει θὰ γίνῃ πολὺ περισσότερον πλούσιος, ὅταν ἀποδώσῃ τὸ χρέος καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ λάβουν τὸ χρέος ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν εὐπορίαν. Ὡς ἐκ τούτου εἰς ἐκείνους ποὺ χρεωστοῦν ὑλικὸν χρέος, ὑπάρχει μεγάλη ἀχαριστία, ἔδῳ ὅμως εἰς τὴν περὶπτωσιν τοῦ πνευματικοῦ χρέους ὑπάρχει μεγάλο κέρδος καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ διὰ τὸν ὀφειλέτην καὶ διὰ τὸν λαμβάνοντα τὸ χρέος. Αὐτὸ συνεβούλευσε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ τὴν ἀγάπην λέγων, «Νὰ μὴ ὀφείλετε εἰς κανένα τίποτε, παρὰ μόνον τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»¹, δεικνύων ὅτι αὐτὸ τὸ χρέος πρέπει νὰ καταβάλλεται συνεχῶς, χωρὶς καμμίαν διακοπὴν. Οὔτε πρέπει νὰ ἀμελῆτε, ὅταν ἐτοιμάζεσθε νὰ δεχθῆτε τὸ χρέος, καθ' ὅσον τοῦτο καθιστᾷ πλουσιώτερον ἐμὲ τὸν καταβάλλοντα καὶ εἰς σᾶς θὰ γίνῃ αἴτιον μεγαλυτέρας ὠφελείας. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τέτοια ἡ φύσις τοῦ χρέους καὶ ὅσον καὶ ἂν καταβάλωμεν, τόσον περισσότερον μὲ τὴν περισσότεραν καταβολὴν αὐξάνομεν τὴν περιουσίαν μας, ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς σᾶς φανερώσω καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ χρέους, διὰ νὰ δεχθῆτε

δέξησθε τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην ἀποδεξάμενοι ἀμείνησθε ἡμᾶς τῷ μετὰ σπουδῆς προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Τίς οὖν ἐστὶ τοῦ χρέους ἢ ὑπόθεσις; Ἴστε καὶ μῆμη-
 5 σθε, διὰ τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαθόντες καὶ
 τὴν διὰ τὸν λιμὸν γενομένην ἀτιῶ κάθοδον εἰς Αἴγυπτον
 καὶ τῆς Σάρρας τὴν ἀρπαγὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Φαραῶ γεγενημέ-
 νην καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὴν
 περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐποιήσατο, καὶ κατ' αὐτοῦ, καὶ
 10 κατὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, παρασκευάσας μετὰ πολλῆς
 τῆς περιφανείας τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπάνοδον ποιήσα-
 σθαι τὸν πατριάρχην «Ἐντειλάτο γάρ», φησί, «Φαραῶ ἀν-
 δράσι περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ Λῶτι μετ' αὐτοῦ. Ἀνέβη
 15 δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ πάντα
 τὰ αὐτοῦ, καὶ Λῶτι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον». «Ἐνταῦθα
 τὸν λόγον καταλύσαντες, τὰς μεταξὺ πάσας ἡμέρας εἰς τὴν
 περὶ τῶν κατεπειγόντων διδασκαλίαν αὐτὸν μετηγάγομεν.
 Διόπερ σήμερον ἀναγκαῖον τῆς ἀκολουθίας ἄρσασθαι, καὶ
 20 καθάπερ οἶμα ἐν συνάφαι καὶ τὰ μέλλοντα ρηθήσεσθαι τοῖς
 ἤδη λεχθεῖσιν· οὕτω γὰρ εὐσύνροπος ὑμῖν γενήσεται ὁ τῆς
 διδασκαλίας λόγος. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερα ὑμῖν γένηται τὰ
 λεγόμενα, ἀκλόουθον ἂν εἶη καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σή-
 μερον ἀναγνωσθέντων προθεῖναι ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης.
 25 Ἄβραμ δέ», φησὶν, «ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσιν, ἀρ-
 γυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν ἔ-
 ρημον ἕως Βεδήλ, ἕως τοῦ τόπου οὗ ἦν ἡ σκητὴ αὐτοῦ τὸ
 πρότερον, ἀνὰ μέσον Βεδήλ καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν
 τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ
 30 ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Μὴ
 ἀπλῶς παραδράμωμεν τὰ ἀνεγνωσμένα, ἀλλὰ καταμάθωμεν

2. Γεν. 12, 20 καὶ 13, 1.

3. Γεν. 13, 2-4.

καὶ σεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὰ λεγόμενα καὶ ἀφοῦ δεχθῆτε τὴν εὐγνωμοσύνην μου νὰ μὲ ἀμείψητε μὲ τὸ νὰ ἀκούετε μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ λεγόμενα.

Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπόθεσις τοῦ χρέους; Γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι, ἀφοῦ ὠμίλησαμεν διὰ τὸν πατριάρχην καὶ διὰ τὴν κάθοδόν του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνης, καὶ διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Σάρας ἀπὸ τὸν Φαραῶ καὶ διὰ τὴν ἐναντίον του ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία συνέβη καὶ ἐναντίον του καὶ ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸς τὸν δίκαιον ἐνδιαφέροντος, καὶ προετοίμασε τὴν ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν, «ἔδωσεν ἐντολήν», λέγει, «ὁ Φαραῶ εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ προπέμψουν αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λῶτ μαζί μὲ αὐτόν. Καὶ ἀνέβη ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, αὐτός, ἡ γυναῖκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του καὶ ὁ Λῶτ μαζί εἰς τὴν ἔρημον»². Ἐδῶ ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν τὴν ὁμιλίαν μας, τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὠμίλησαμεν διὰ τὰ ἐπίκαιρα γεγονότα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη σήμερον νὰ συνεχίσωμεν καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, μὲ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν, καὶ νὰ τὰ κάνωμεν μίαν ὁμιλίαν. Ἔτσι ἡ διδασκαλία θὰ γίνῃ περισσότερον κατανοητή. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πῶς σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, πρέπει νὰ ἐκθέσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον.

«Ὁ Ἄβραμ δέ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος ἀπὸ κτήνη, ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνὴ του, μεταξὺ Βαιθήλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν· καὶ ἐπεκαλέσθη ἐκεῖ ὁ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ»³. Ἄς μὴ προσπεράσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ πού ἀνεγνώσα-

σαφῶς τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, ὅπως οὐδὲν ἡμῖν
 παρέργως διηγείται. «Ἐθραυ δέ», φησί, «ἦν πλούσιος
 σφόδρα». Σκόπει πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἐπεση-
 μῆναιτο, οὐδὲ μᾶτην, οὐδὲ εἰκῆ νῦν πλούσιον αὐτὸν καλεῖ.
 5 Οὐδαμοῦ γὰρ ἐτέρωθι ἐμνημόνευσεν, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀλλὰ
 νῦν πρῶτον. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ἴνα μάθῃς τῆς τοῦ
 Θεοῦ σοφίας τὸ ἐδμήχανον καὶ τῆς προνοίας, ἣν περὶ τὸν
 δίκαιον ἐποιεῖτο, τὴν ὑπερβάλλουσαν τε καὶ ἀπειρον δύνα-
 μιν. Ὁ γὰρ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ τὴν ἀποδημίαν ποιη-
 10 σάμενος τὴν εἰς Αἴγυπτον καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν ἐν τῇ
 Χαναταίᾳ στεροχωρίαν, ἀθρόον πλούσιος γέγονε καὶ πλού-
 σιος οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα καὶ οὐ κινήσει μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.

2. Εἶδες ὅση τοῦ Θεοῦ πρόνοια; Ἐπῆλθε λιμοῦ παρα-
 15 μυνθίαν εὐρέσθαι, καὶ ἐπανῆλθεν οὗ τὸν λιμὸν μόνον παρι-
 μυνθησάμενος, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον πολὺν περιβαλλόμενος καὶ
 δόξαν ἄφατον, καὶ πᾶσι κατὰδηλος γεγονώς, ὅστις ἦν καὶ
 λοιπὸν καὶ οἱ τὴν Χαναταίαν οἰκοῦντες ἀκριβέστερον ἐμάν-
 θανον τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ὁρῶντες οὕτως ἀθρόαν γε-
 20 γενημένην τὴν μεταβολὴν καὶ τοσοῦτον πλοῦτον περιορεόμενον
 τὸν ξένον, τὸν καθάπερ φρυγάδα καὶ ἀλήτην εἰς τὴν Αἴγυ-
 πτον κατελθόντα. Καὶ ὅρα αὐτὸν οὐδὲ ὑπὸ τῆς πολλῆς εὐθυμε-
 ρίας καὶ τῆς τοῦ πλοῦτου περιουσίας χαυνότερον γεγονότα,
 οὐδὲ ραθυμότερον, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπει-
 25 γόμενον, ἔνθα καὶ πρότερον ἦν, πρὶν ἢ τὴν Αἴγυπτον κα-
 ταλαθεῖν. «Ἐλθε γάρ», φησί, «εἰς τὴν ἔρημον ἕως τοῦ
 τόπου, οὗ ἦν ἡ σκητὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον, εἰς τὸν τόπον τοῦ
 θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπεκαλέσα-
 30 ῖτο τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἐννόει μοι πῶς ἦν ἡσυχίας

μεν, ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀγίας Γραφῆς, διότι τίποτε δὲν μᾶς διηγεῖται ἀσκοπῶς. «Ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος». Πρόσεξε πρῶτα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπεσήμανεν ἀπλῶς, οὔτε ἄσκοπα, οὔτε τὸν ἀποκαλεῖ τυχαῖα πλούσιον. Διότι πούθενά ἄλλοῦ δὲν ἀνέφερον, ὅτι ἦτο πλούσιος, ἀλλὰ τώρα μόνον διὰ πρώτην φοράν. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διὰ τὴν μάθησιν τὴν πολυμήχανον σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς τὸν δίκαιον, τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἄπειρον δύναμίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ὁ Ἄβραμ, ἀποδημήσας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐξ αἰτίας τῆς πείνης καὶ διὰ τὴν μὴ ὑποφέρειν τὴν εἰς τὴν Χαναanaίαν γῆν δύσκολον κατάστασιν, ἐγένετο ἀμέσως πλούσιος, καὶ ὄχι ἀπλῶς πλούσιος, ἀλλὰ πολὺ πλούσιος. Καὶ ὄχι μόνον πλούσιος εἰς κτήνη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄργυρον καὶ χρυσόν.

2. Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ; Ἐφυγε διὰ τὴν γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἐπανῆλθεν ὄχι μόνον ἀνακουφισμένος ἀπ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ περιβεβλημένος μὲ πολὺν πλοῦτον καὶ ἀπεριόριστον δόξαν καὶ ἐγένετο γνωστὸς εἰς ὅλους, ποῖος ἦτο. Καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Χαναanaίας γῆς ἐπληροφορήθησαν καλύτερον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, βλέποντες τὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία εἶχε συμβῆ εἰς τόσον ὀλίγον χρόνον, καὶ τὴν πλῆθυσιν εἰς τόσον πλοῦτον ὁ ξένος αὐτός, ὁ ὁποῖος ὡς ἐξόριστος καὶ περιπλανώμενος εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ πρόσεξε, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐγένετο περισσότερον μαλθακὸς καὶ ὀκνηρὸς ἐξ αἰτίας τῆς καλοπεράσεως καὶ τοῦ πολλοῦ πλοῦτου, ἀλλ' ἐπείγεται νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτο καὶ προηγουμένως, πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον. «Ἦλθε», λέγει, «εἰς τὴν ἔρημον, πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου προηγουμένως ἦτο ἡ σκηνὴ σου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἀρχικῶς εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ εἶχεν ἀφιερῶσαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πῶς ἡγάπα πάρα πολὺ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην καὶ ὅτι συνεχῶς ἡσυχολεῖτο μὲ τὴν

πρὸς τὸ θεῖον θεραπεία. Ἐκείνον γάρ, φησί, τὸν τόπον κατέλαβεν, ἔνθα ἦν πρότερον τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ προλαθὼν ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ Δαυὶδ 5 εἰρημένον, ὅτι «Ἐξελεξάμην τὸ παραρριπιεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν». Ἡ γὰρ ἐρημία διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ προτιμιότερα αὐτῷ ἐτύγγανε τῶν πόλεων. Ἦδει γάρ, ἦδει, ὅτι πόλεως μέγεθος οὐκ οἰκοδομημάτων ποιεῖ κάλλος, 10 οὐδὲ οἰκητόρων πλῆθος, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων ἀρετὴ, δι' ἣν καὶ ἡ ἔρημος τῶν πόλεων τιμιωτέρα ἐτύγγαυεν ὑπὸ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς κοσμουμένη καὶ λαμπριότερα τῆς οἰκουμένης φαινομένη.

«Καὶ Λῶν», φησί, «αὐτῷ συμπορευομένῳ μετὰ Ἄβραμ ἦν 15 καὶ πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, δι' ἣν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ καὶ οὐκ ἠδύνατο κατοικεῖν ἅμα». Οὐ μόνον τῷ παιδιάρχῃ τὰ τῆς περιουσίας ἠὔξετο, ἀλλὰ «Καὶ τῷ Λῶι ἦν», φησί, «πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη». Ἴσως τὰ μὲν αὐτός, φιλότιμος 20 ὢν, ἐδώρειτο τῷ ἀδελφιδῷ, τὰ δὲ καὶ ἕτεροι αὐτῷ παρεῖχον διὰ τὴν εἰς τὸν παιδιάρχῃν τιμὴν. «Καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς», φησί, «ἡ γῆ, δι' ἣν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ». Ὅρα τὸ πλῆθος τῆς περιουσίας εὐθέως διαστάσεως αἴτιον γινόμενον καὶ τὴν διαίρεσιν ἐργαζόμενον καὶ τὴν ὁμόνοιαν δια- 25 κόπτον καὶ τῆς συγγενείας τὸν σύνδεσμον διαιροῦν.

«Καὶ ἐγένετο μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τοῦ Λῶι. Οἱ δὲ Χανααῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Σκόπει πῶς οἱ προσήκοντες τὴν ἀρχὴν τῆς διαστάσεως ἐργάζονται. Ἐντεῦθεν γάρ, αἰεὶ πάντα φύεται τὰ κακὰ ἀπὸ τῆς τῶν 30 οἰκείων μοχθηρίας. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον

4. Ψαλμ. 83, 11.

5. Γεν. 13, 5-6.

6. Γεν. 13, 7.

λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐγκατεστάθη, λέγει, ὅπου προηγουμένως εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀφοῦ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Θεόν, ἐξεπλήρωσεν ἔτσι ἐκ τῶν προτέρων τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Δαβίδ, ὅτι δηλαδή «ἐπροτίμησα νὰ εἶμαι ριγμένος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ κατοικῶ εἰς κατοικίας ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων»⁴. Καθ' ὅσον διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἔρημος ἦτο προτιμωτέρα εἰς αὐτὸν ἀπ' ὅτι αἱ πόλεις. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν πόλεων δὲν τὴν κάνει ἡ ὠραιότης τῶν κτηρίων, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν κατοικοῦντων αὐτήν, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ τῶν κατοίκων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἔρημος ἦτο τιμωτέρα τῶν πόλεων, ἐπειδὴ ἐκοσμεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἐφαίνεται λαμπρότερα ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην.

«Καὶ ὁ Λῶτ», λέγει, «ὁ ὁποῖος συνεπορεύετο μὲ τὸν Ἄβραμ εἶχε πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἦσαν πολλὰ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μένουν μαζί»⁵. Ὅχι μόνον ἡ περιουσία τοῦ πατριάρχου ηὐξήθη, ἀλλὰ «καὶ ὁ Λῶτ εἶχεν», λέγει, «πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη». Ἴσως ἀλλὰ μὲν νὰ τὰ ἐδώρισεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο φιλότιμος, καὶ ἄλλα νὰ τὰ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἄλλοι, λόγῳ τῆς ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν πατριάρχην. «Καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ», λέγει, «διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλὰ». Κοίταξε, πῶς τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας γίνεται ἀμέσως αἰτία τῆς διαστάσεως καὶ προετοιμάζει τὴν διαίρεσιν καὶ διακόπτει τὴν ὁμόνοιαν καὶ καταργεῖ τὸν δεσμὸν τῆς συγγενείας.

«Καὶ ἔγινε διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ καὶ τῶν ποιμένων τοῦ Λῶτ. Τὴν χώραν κατῴκουν τότε οἱ Χανααναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι»⁶. Πρόσεχε πῶς οἱ ὑπηρέται κάνουν τὴν ἀρχὴν τῆς διαιρέσεως. Διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν τῶν συγγενῶν. «Καὶ ἔγινεν», λέγει, «διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων».

τῶν ποιμένων». Οὗτοί εἰσιν οἱ τῆς διαιρέσεως τὴν ἀφορμὴν παρέχοντες, οἱ τὴν δμόνοιαν διασπῶντες, οἱ πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι. «Οἱ δὲ Χανααῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατώκουν τὴν γῆν». Τίνος ἔνεκεν ἡμῖν τοῦτο
 5 ἐπεσημῆναι; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα», τὴν αἰτίαν ἡμᾶς διδάξαι ἠθέλησεν ἡ θεία Γραφή, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὐκ ἐχώρει, ἐπειδὴ ἔτι προαιτίηται ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν.

Ἄλλ' ἴδωμεν τοῦ παιριάρχου τὴν φιλόθεον γνώμην, ὅπως κατασιέλλει τὴν μέλλουσαν ἐξάπιεσθαι πυρὰν διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικειᾶς. «Εἶπε δὲ», φησί, «Ἄβραμ τῷ Ἀβὶ μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Ὅρα ταπεινοφροσύνης ὑπερβολὴν, ὅρα φιλοσοφίας
 15 ἕψος. Ὁ γέρον, ὁ προσβύτερος τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδῶν ἀδελφὸν προσαγορεύει καὶ εἰς τὴν ἀδελφὴν ἀδελφὴν ἀνάγει καὶ οὐδὲν ἐαυτῷ πλέον νέμει, ἀλλὰ φησι, «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη, φησί, εὐλογον τοῦτο
 20 γενέσθαι, ἐπειδὴ ἀδελφοὶ ἐσμεν. Εἶδες ἀποστολικὸν νόμον ἀδελφὸν πληροῦντα τὸν λέγοντα· «Ἦδη μὲν σὺν ὅλῳς ἡτιμα ὑμῖν ἐσιν διὰ κρίματα ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν. Διὰ τί οὐκ εἰς μάλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐκ εἰς μάλλον ἀποστερεῖσθε; Ἄλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς». Ταῦτα
 25 πάντα διὰ τῶν ἔργων πληρῶν ὁ παιριάρχης φησί, «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Τί ταύτης τῆς ψυχῆς εἰρηνικώτερον γένοιτ' ἄν; Ἄρα οὐκ αἰτίη οὐδὲ εἰκὴ ἐν προοιμίῳς ἔλεγον, ὅτι διὰ τὸ ἡουχίας ἐρεῖν καὶ ἀπραγμοσύνης, διὰ τοῦτο τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκουμένης προετίμα.

Ὅρα γὰρ ἀδελφὸν καὶ νῦν, ἐπειδὴ ὅλῳς εἶδε τοὺς ποιμένας διαπληκτιζομένους, πῶς ἐξ ἀρχῆς ἐνθέως περικρατεῖται

7. Γεν. 13, 8.

8. Α' Κορ. 6, 7-8.

Αὐτοὶ εἶναι ποὺ παρέχουν ἀφορμὴν διαιρέσεως, οἱ ὁποῖοι διασποῦν τὴν ὁμόνοιαν, αὐτοὶ ποὺ δεικνύουν πολλὴν ἀχαριστίαν. «Τὴν χώραν κατώκουν τότε οἱ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι». Διατί μᾶς τὸ ἀνέφεραν αὐτό; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Δὲν τοὺς ἐκωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικοῦν μαζί», ἠθέλησεν ἡ ἀγία Γραφή νὰ μᾶς ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἐκωροῦσεν, ἐπειδὴ ἡ χώρα κατείχετο ἀπὸ προηγουμένως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔθνη.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τὴν θεοσεβῆ ψυχὴν τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ μὲ τὴν πραότητά του καταστέλλει τὴν πυρὰν ποὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ. «Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ πρὸς τὸν Ἀὼτ· ἄς μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξύ μας καὶ μεταξύ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»⁷. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην, βλέπε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφίας. Ὁ γέρον, ὁ μεγάλης ἡλικίας, ἀποκαλεῖ τὸν νεαρόν, τὸν ἀνεψιόν, ἀδελφὸν καὶ τὸν ἀναβιβάζει εἰς τὴν ἴδιαν τιμὴν μὲ αὐτὸν καὶ δὲν κρατεῖ τίποτε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ λέγει· «Ἄς μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξύ μας καὶ μεταξύ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Διότι δὲν θὰ ἦτο, λέγει, καλὸν αὐτό, ἐπειδὴ εἴμεθα ἀδελφοί. Εἶδες, ὅτι αὐτὸς ἐκπληρῶνει τὸν ἀποστολικὸν νόμον ποὺ λέγει· «Καὶ μόνον λοιπὸν τὸ ὅτι ὑπάρχουν δίκαια μεταξύ σας δὲν εἶναι πρὸς τιμὴν σας. Διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀδικῆσθε; διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερῆσθε; Ἄντιθέτως ἐσεῖς ἀδικεῖτε καὶ στερεῖτε ἄλλους καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἀδελφοί σας»⁸. Ὅλα αὐτὰ ἐφαρμόζων εἰς τὴν πράξιν ὁ πατριάρχης λέγει· «Νὰ μὴ ὑπάρχη διαμάχη μεταξύ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εἰρηνικώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴν; Δὲν ἔλεγον λοιπὸν μάταια εἰς τὴν ἀρχὴν, οὔτε τυχαῖα, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην, διὰ τοῦτο ἐπροτίμησε τὴν ἔρημον.

Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὸν τώρα, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι οἱ ποιμένες διεπληκτίζοντο, μὲ ποῖον τρόπον ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρ-

κατασιεῖλαι τὴν μέλλουσαν ἐξάπιεσθαι πυρὸν καὶ παύει τὴν φιλονεικίαν. Ἔδει γὰρ αὐτὸν πᾶσι τοῖς τὴν Παλαισίνην οἰκοῦσι διδάσκαλον φιλοσοφίας ἀφιγμένον μηδεμίαν παρέχειν ἀφορμὴν, μηδὲ λαβὴν δοῦναι, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας οὐλοπιγγοσ λαμπρότερον πάντας αὐτοὺς παιδεῦσαι καὶ μιμητὰς κατασιῆσαι τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς. «Μὴ ἔστω», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἔσμεν». Πολλὴ τῶν ρημάτων ἡ ἐπιεικεία, «Ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

3. Σκόπει πῶς ἐξ ἰσοτιμίας αὐτῷ διαλέγεται καίτοι τὰ τῆς μάχης οὐχ ἐτέρωθεν οἶμαι τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι, ἢ ἀπὸ τοῦ τοὺς ποιμένας τοῦ πατριάρχου μὴ συγχωρεῖν ἐκείνοις τῆς αὐτῆς αὐτοῖς ἀδείας ἀπολαύειν. Ἄλλ' ὁ δίκαιος ἐπιεικῶς πάντα ποιεῖ, δεικνὺς τῆς οἰκειᾶς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ παιδεύων οὐ τοὺς τότε παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐξῆς, μηδέποτε πρὸς τοὺς πλησίον διαπληκτίζεσθαι τοὺς ἡμῖν διαφέροντας. Ἡ γὰρ ἐκείνων φιλονεικία ἡμῖν πολλὴν προσιθίζεται τὴν ἀδοξίαν καὶ οὐδὲν ἐκείνοις λογιεῖται τὰ γινόμενα, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει τὰ τῆς μέμφεως. Ποῦ οὖν εὐλογον ἀνθρώπους, ἀδελφοὺς ὄντας καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τυγχάνοντας καὶ τῆς αὐτῆς συγγενείας καὶ παροικεῖν ἐνιαῦθα μέλλοντας, εἰς ἰσοσύτην ἐμπίπτειν φιλονεικίαν, ὀφείλοντας ἐπιεικείας, καὶ πραῦτητος, καὶ φιλοσοφίας ἀπάσης διδασκάλου καθίστασθαι τοῦτοις πᾶσιν; Ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ νομίζοντες ἔξω τυγχάνειν ἐγκλημάτων, ἐπειδὴν τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας περιορῶσι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα ἀρπάζοντας, πλεσνεκτιοῦντας, μυρία κακὰ διατιθέντας, καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν ἀγροῖς, τοὺς αὐτοῖς γεινιῶντας, καὶ παρασπωμένους τοῦ μὲν τὸν ἀγρόν, τοῦ δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτη πλεῖονα μᾶλλον τὴν εὐνοίαν περὶ αὐ-

χὴν προσπαθεῖ νὰ καταστείλῃ τὴν φωτιάν, πὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ, καὶ σταματᾷ τὴν φιλονεικίαν. Διότι ἔπρεπεν αὐτὸς πὺ εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Παλαιστίνην ὡς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς δι' ὅλους τοὺς κατοίκους αὐτῆς, νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν, οὔτε νὰ δώσῃ λαβὴν, ἀλλὰ μὲ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπου νὰ τοὺς κάνῃ νὰ ἀστράπτουν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα καὶ νὰ τοὺς κάνῃ μιμητὰς τῆς ἰδικῆς τοῦ ἀρετῆς. «Νὰ μὴ ὑπάρχη», λέγει, «διαμάχη μεταξὺ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Πολλὴν καλωσύνην κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι, «Μεταξὺ μας».

3. Πρόσεχε πῶς συζητεῖ μὲ αὐτὸν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον. Ἄν καὶ νομίζω, ὅτι ἡ διαμάχη δὲν προῆλθεν ἀπὸ πουθενὰ ἄλλου, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ποιμένες τοῦ πατριάρχου δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ποιμένας τοῦ Λῶτ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἐλευθερίαν. Ἄλλὰ ὁ δίκαιος κάνει τὰ πάντα μὲ καλὴν διάθεσιν, δεικνύων τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ φιλοσοφίαν καὶ διδάσκων ὄχι μόνον τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετέπειτα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν ποτὲ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς νὰ διαπληκτίζωνται μὲ τοὺς ἄλλους. Διότι ἡ διαμάχη ἐκείνων δυσφημεῖ ἡμᾶς καὶ δὲν θὰ καταλογισθοῦν εἰς ἐκείνους αὐτὰ πὺ γίνονται, ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἀπευθύνεται εἰς ἡμᾶς. Πῶς λοιπὸν εἶναι σωστὸν ἄνθρωποι πὺ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν καταγωγὴν καὶ τὸ ἴδιον γένος καὶ πρόκειται νὰ κατοικήσουν ἐδῶ μαζί, νὰ περιέλθουν εἰς τέτοιου εἴδους διαμάχην, ἐνῶ ὀφείλουν νὰ γίνουν εἰς ὅλους διδάσκαλοι τῆς ἀνεξικακίας, τῆς πραότητος καὶ τῆς ἀρετῆς; Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ πὺ νομίζουν, ὅτι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν, ὅταν ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτούς, ἐξ αἰτίας τῆς οἰκειότητος πὺ ὑπάρχει μεταξὺ των, νὰ γίνωνται ἄρπαγες, πλεονέκται, καὶ νὰ διαπράττουν ἀμέτρητα κακὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς βάρος τῶν γειτόνων των, καὶ νὰ ἀρπάζουν ἄλλου μὲν τὸν ἀγρόν, ἄλλου δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δεικνύουν πρὸς αὐτοὺς

τοὺς ἐπιδεικνύμενοι. Εἰ γὰρ καὶ ἑτέρου τὸ τῆς ἀδικίας ἔργον ἦν, ἀλλ' αὐτὸς ἐκοινώνησας τοῦ πράγματος, οὐ μόνον τῷ ἐφήδεσθαι τῷ γεγεννημένῳ καὶ νομίζειν ἐκ τούτου σοὶ τὴν οὐσίαν εὐξέσθαι καὶ τὴν περιουσίαν πλείονα γενέσθαι, 5 ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ κωλύσαι μέλλουσαν τὴν ἀδικίαν εἰς ἔργον ἐκβαίνειν. Ὁ γὰρ δυνάμενος κωλύσαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ οὐκ οὕτω ποιῶν, οὐκ ἔλαιον τοῦ ἀδικοῦντος τὰς εὐθύνas ὑφάρξει.

Μὴ τοίνυν ἀπατιῶμεν ἑαυτοὺς, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φεῦγωμεν τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας καὶ τὸ ἐκ τῶν τοι- 10 οῦτων αὐξέειν ἡμῖν τὴν περιουσίαν καὶ τοὺς ἡμῖν προσήκοντας παιδεύωμεν μηδὲν τοιοῦτο ἐργάζεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀνευθύνους ἡμᾶς τοῦτο ἀφήσιν, ἀλλὰ πλείονα τὴν κατὰκρισιν ἐργάζεται· πρὸς γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀρέσκειαν ἐκείνοι τὴν ἑαυτῶν προδιδόντες σωτηρίαν τὴν ἀδικίαν τολμῶσι, μετὰ 15 τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας καὶ ἡμᾶς συγκατασπῶντες. Εἰ δὲ βουλόμεθα νῆφειν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐντεῦθεν λύμης ἀπαλλαγησόμεθα κἀκεῖνους ἀποστήσομεν τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ μὴ μοι λέγε τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα· οὐδὲν μοι μέλει. Μὴ γὰρ ἐγὼ παρεσπασάμην; Οὐδὲν οἶδα· ἕτερος εἰργάσατο, οὐκ 20 ἐκοινώνησα τῆς ἀδικίας. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Εἰ βούλει δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐκοινώνησας τῆς ἀδικίας καὶ οὐ συνέπραξας καὶ τῆς πλεονεξίας οὐ γέγονας ἐργάτης, διόρθωσαι τὸ γεγονός, παραμύθησαι τὸν ἠδίκημένον, ἀπόδος τὰ ἀφαιρεθέντα. Οὕτω γὰρ καὶ σαυτὸν ἐλευθερώσεις ἐγκλη- 25 μάτων καὶ τὸν ἠδίκηκότα διορθώσῃ, δείξας ὡς οὐ κατὰ γνώμην σου τὰ παρ' αὐτοῦ πέπρακται, καὶ τὸν πένητα παρακαλέσας οὐκ ἀφήσεις ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας καταποθῆναι, ἦν διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὑφίστασθαι ἔμελλε.

«Μὴ ἔστω», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ

μεγαλυτέραν εϋνοϊαν. Διότι ἂν καὶ διέπραξεν ἄλλος τὴν ἀδικίαν, ὅμως ἔλαβες μέρος καὶ σὺ εἰς αὐτήν, ὅχι μόνον ἐπειδὴ εὐχαριστεῖσαι μὲ τὸ συμβᾶν καὶ πιστεῦεις, ὅτι θὰ αὐξηθῇ ἕξ αἰτίας αὐτοῦ ἡ παρουσία σου καὶ τὰ ἀγαθὰ σου θὰ γίνουν περισσότερα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν παρεμποδίζεις τὴν ἀδικίαν ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ. Καθ' ὅσον αὐτός, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀδικοῦντα καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτό, δὲν θὰ ἔχη μικροτέραν εὐθύνην ἀπὸ τὸν ἀδικοῦντα.

Ἄς μὴ αὐταπατώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κλοπὴν, τὴν πλεονεξίαν καὶ ὅ,τιδῆποτε ἐκ τῶν παρομοίων κακῶν αὐξάνει τὴν παρουσίαν μας, καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπήρειάν μας εὐρισκομένους νὰ μανθάνωμεν νὰ μὴ κάνουν τίποτε τέτοιο. Διότι τοῦτο δὲν μᾶς καθιστᾷ ἀνευθύνους, ἀλλὰ προκαλεῖ μεγαλυτέραν καταδίκην. Διότι ἐκεῖνοι τολμοῦν νὰ ἀδικήσουν διὰ νὰ εἶναι ἄρεστοὶ εἰς ἡμᾶς καὶ χάνουν τὴν σωτηρίαν των, παρασύροντες καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἰδικὴν των καταστροφὴν. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ προσέξωμεν καὶ οἱ ἴδιοι θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς προερχομένην καταστροφὴν των, καὶ θὰ προφυλάξωμεν καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν κακὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Καὶ μὴ μοῦ λέγῃς ἐκεῖνα τὰ ψυχρὰ λόγια· Ἐνὸς μὲ ἐνδιαφέρει καθόλου. Μήπως ἐγὼ ἔκλεψα; Δὲν γνωρίζω τίποτε. Ἄλλος τὸ ἔκανε, ἐγὼ δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀδικίαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἀποδείξῃς, ὅτι δὲν συμμετεῖχες εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ δὲν συνέπραξες καὶ δὲν ἔγινες συνεργάτης τῆς πλεονεξίας, διόρθωσε αὐτὸ ποῦ ἔγινε, παρηγόρησε τὸν ἀδικημένον καὶ ἀπόδωσε τὰ ὅσα τοῦ ἠρπάγησαν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν καὶ θὰ ἀποδώσῃς τὸ χρέος εἰς τὸν ἀδικηθέντα, ἀφοῦ θὰ δείξῃς, ὅτι, ὅσα ἔγιναν, δὲν ἔγιναν ἐπειδὴ τὸ ἤθελες. Καὶ παρηγορῶν τὸν πτωχόν, δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃς νὰ καταβληθῇ ἀπὸ τὴν λύπην, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ μὲ τὴν κλοπὴν.

«Νὰ μὴ ὑπάρχη», λέγει, «μεταξύ μας διαμάχη καὶ με-

τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, οὗτοι ἄνθρωποι
 ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Εἶδες πραΰτητα; εἶδες ἐπιείκεια;
 Ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς, ἵνα μάθῃς ἀπὸ τοῦ τῆς φιλοσοφίας
 τὴν ὑπερβολήν. Πῶς οὖν τὰ τῆς μάχης λύσιν λάβῃ καὶ σβε-
 5 σθῇ τὰ τῆς φιλονεικίας; «Ἴδου πᾶσα ἡ γῆ», φησὶν, «ἐναν-
 τίων σου ἐστί. Διαχωρήσθητι ἀπ' ἐμοῦ. Εἰ σὺ εἰς ἀριστερά,
 ἐγὼ εἰς δεξιὰ· εἰ δὲ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά». Σκό-
 πει τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης
 τὴν ἐπίτασιν. Πρὸ δὲ τούτων ἐννόει μοι, ἀγαπητέ, ὅση τοῦ
 10 πλούτου ἢ λύμῃ καὶ τῆς περιουσίας τῆς πολλῆς ἢ διαφορᾷ.
 Ἠθξήθη τὰ ποίμνια, προσεγένετο πλοῦτος πολὺς καὶ εὐθέως
 διακόπεται ἡ ὁμόνοια· καὶ ἔνθα ἦν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ σύνδε-
 σμος τῆς ἀγάπης ἐκεῖ μάχη καὶ φιλονεικία. Ὅπου γὰρ τὸ
 ἐμὸν καὶ τὸ σὸν, ἐκεῖ πᾶσα μάχης ἰδέα καὶ φιλονεικίας ὑ-
 15 πόθεσις· ἔνθα δὲ τοῦτο μὴ ἦ, τὰ τῆς ὁμονομίας καὶ τὰ τῆς
 εἰρήνης μετὰ πάσης ἀκριθείας πολιτεύεται.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τί φησὶν ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ
 τῶν ἐξ ἀρχῆς τῆ πίστει προσείοντων. («Ἦν», φησὶ, «πάντων
 ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· οὐκ ἐπειδὴ ψυχὴν μίαν εἶχον
 20 πάντες (πῶς γὰρ ἐν διαφόροις σώμασιν ὄντες;), ἀλλὰ τὴν
 ἐπιειταμένην ὁμόνοιαν ἡμῶν δείκνυσι. Καὶ εἰ μὴ σφόδρα
 μακροθύμως τις ἦν ὁ δίκαιος καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, καὶ ἐ-
 χαλέπηγεν ἂν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· τίς ἢ ἰσοαύτη παροιμία;
 Ὅλως γὰρ ἐιλμησαν οἱ προσήκοντές σοι διαῖραι στόμα πρὸς
 25 τοὺς ἐμοὶ διαφέροντας; καὶ οὐκ ἐνενόησαν, ὅσον τὸ μέσον
 ἐστί μεταξὺ ἡμῶν; Πόθεν γὰρ σοὶ τὰ τῆς εὐπορίας ταύτης
 γεγένηται; οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς κηδεμονίας; Τίς δέ σε εἰς ἄν-
 θρώπουσ ὀφθῆναι πεποίηκεν; οὐκ ἐγὼ ἀντὶ πάντων σοὶ
 γεγωνῶ καὶ τὴν πατρὸς σοὶ χρεῖαν διὰ πάντων ἐπιδειξά-
 30 μενος; Ταύτας μοι τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως τῆς πολλῆς περὶ

ταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἶμεθα ἀδελφοί». Εἶδες πραότητα; Εἶδες καλὴν διάθεσιν; Διὰ τὴν μάθησιν τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ εὐσέβειαν, ἄκουσε καὶ τὰ ἐπόμενα. Πῶς λοιπὸν θὰ λυθῆ ἡ διαμάχη καὶ πῶς θὰ ἐξαλειφθῆ ἡ φιλονεικία; «Νά», λέγει, «ὀλόκληρος ἡ χώρα εὐρίσκεται ἐνώπιόν σου. Ἄς χωρίσωμεν. Ἐὰν ὑπάγῃς ἐσὺ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιὰ. Ἐὰν σὺ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐγὼ πρὸς τὰ ἀριστερά». Πρόσεξε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ σκέψου, ἀγαπητέ, πόση εἶναι ἡ ζημία τοῦ πλούτου καὶ πόσῃν φιλονεικίαν προκαλοῦν τὰ πολλὰ ἀγαθὰ. Ἡὕξῃθησαν τὰ ποίμνια, προσετέθη πολὺς πλοῦτος, καὶ ἀμέσως διακόπτεται ἡ ὁμόνοια, καὶ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης, ἐκεῖ γεννᾶται ἡ διαμάχη καὶ ἡ φιλονεικία. Διότι ὅπου ὑπάρχει τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τὸ μικρόβιον τῆς διαμάχης καὶ ἡ αἰτία τῆς φιλονεικίας. Ὅπου ὅμως λείπει τοῦτο, βασιλεύει ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ εἰρήνη μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν.

Καὶ διὰ τὴν μάθησιν καλῶς, ἄκουσε τί λέγει ὁ μακάριος Λουκᾶς δι' αὐτοὺς, πού προσήρχοντο εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. «Εἶχον», λέγει, «ὄλοι μίαν καρδίαν καὶ μίαν ψυχὴν»· ὄχι ἐπειδὴ εἶχον ὄλοι μίαν ψυχὴν (διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ εἶχον διαφορετικὰ σώματα;), ἀλλὰ μᾶς φανερώνει τὴν πολὺ μεγάλην ὁμόνοιαν. Καὶ ἐὰν δὲν ἦτο ὁ δίκαιος πολὺ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐγνώριζε τὴν φιλοσοφίαν ἴσως καὶ τὴν ἐστενοχωρεῖτο καὶ τὴν τοῦ ἔλεγε· Τί παραφροσύνη εἶναι αὐτῆ; Ἐτόλμησαν οἱ ἰδικοί σου ἄνθρωποι τὴν ἀνοίξουν τὸ στόμα των πρὸς τοὺς ἰδικούς μου, ἐπειδὴ εἶχον κάποιαν διαφορὰν; καὶ δὲν ἐσκέφθησαν, ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ μας; Ἄπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ εὐπορία σου; δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου τὸ ἐνδιαφέρον; Ποῖος σὲ ἔκανε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους; δὲν σὲ ἔκανα ἐγὼ καὶ δὲν ἤμουν πάντοτε δι' ἐσένα ὡσάν πατέρας σου; Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν μου ἀποδίδεις διὰ τὴν πολλὴν φροντίδα μου δι' ἐσένα; Μὲ

σὲ θεραπείας; Ταῦτα ἐλπίζων πανταχοῦ σε μετ' ἐμοῦ περιή-
 γον; Ἔστω, οὐδὲν τῶν ὑπεργμένων σοι παρ' ἐμοῦ εἰς ἔν-
 νοιαν ἔλαβες· κἄν μου γοῦν τὸ γῆρας αἰδεσθῆναί σε οὐκ
 ἔχρην καὶ τιμῆσαι τὰς πολιὰς τὰς ἐμάς; Ἀλλὰ περιεῖδες
 5 τοὺς ποιμένας τοὺς σοὺς ἐμπαροinou̅ντας τοῖς ἐμοῖς ποιμέ-
 σιν, οὐκ εἰδὼς δι ὡσπερ ἡ εἰς ἐκείνους ὕβρις εἰς εὐὲ
 διαβαίνει, οὕτω καὶ ἡ ἐκείνων προπέτεια εἰς μὲ τὴν ἀνα-
 φορὰν ἔχει.

4. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος οὔτε εἰς διάνοιαν
 10 λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν ἀπωσάμε-
 νος, ἐνὸς γίνεται μόνου, ὅπως καὶ τὴν μέλλουσαν ἐξάπιε-
 σθαι φιλονεικίαν κατασβέση καὶ τὸν χωρισμὸν ἀλύπως ἐπι-
 νοήσας πάσης ταραχῆς ἐκτὸς ποιήσῃ τὴν οἰκίαν. Οὐκ ἰδοῦ,
 φησί, πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου ἐστί; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐ-
 15 μοῦ· εἰ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀρι-
 στερά, ἐγὼ εἰς δεξιὰ. Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαίου.
 Δεικνὺς γὰρ αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων, δι οὐχ ἐκὼν τοῦτο
 ποιεῖ, οὐδὲ βουλόμενος αὐτὸν χωρισθῆναι, ἀλλὰ διὰ τὴν
 τῆς φιλονεικίας ἀνάγκην, καὶ ὥστε μὴ διηνεκῆ τὸν πόλεμον
 20 εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ, σκόπει πῶς διὰ τῶν λόγων καταπραῖνει
 αὐτοῦ τὴν γλεγμασὴν καὶ αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν δίδωσι
 τῆς ἐκλογῆς καὶ προτίθησιν αὐτῷ τὴν γῆν ἅπασαν, καὶ φη-
 σιν· Οὐκ ἰδοῦ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Ἦν ἂν βούλλῃ,
 ἐλοῦ, κἀγὼ ἐκείνην καταδέξομαι μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς,
 25 ἦν ἂν αὐτὸς καταλίπῃς.

Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. Διὰ πάντων ἀνεπα-
 χθῆς βούλεται γενέσθαι τῷ ἀδελφιδῷ. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν,
 ὅπερ οὐκ ἐβουλόμην, τοῦτο γίνεται, καὶ ἵνα τὰ τῆς φιλονει-
 κίας πανθῆ, τὸν χωρισμὸν ἀνάγκη συμβῆναι διὰ τοῦτό σε
 30 κύριον καθίστημι τῆς αἰρέσεως καὶ τὴν ἐξουσίαν σοι πᾶσαν
 δίδωμι, ἵνα ἦν ἂν νομίσης εἶναι τιμιωτέραν γῆν, ἐκείνην
 ἐλόμενος, τὴν λοιπὴν ἐμοὶ καταλίπῃς. Ἔρα ἂν τοῦτο ποιῆ-

αὐτὰς τὰς ἐλπίδας σὲ εἶχον παντοῦ μαζί μου; Ἔστω ὅτι δὲν ἔλαβες ὑπ' ὄψιν σου τὰ ὅσα ἀπέκτησες ἐξ αἰτίας μου· δὲν θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ σεβασθῆς τὰ γεράματά μου καὶ νὰ τιμήσης τὰ ἄσπρα σου μαλλιά; Ἄλλὰ σὺ ἔφησες τοὺς ποιμένας σου νὰ προσβάλουν τοὺς ἰδικούς μου, χωρὶς νὰ ἔκῃς ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι, ὅπως ἡ πρὸς ἐκείνους ὕβρις μεταβαίνει εἰς ἐμέ, ἔτσι καὶ ἡ αὐθάδεια αὐτῶν μεταβαίνει καὶ εἰς ἐσένα.

4. Ὅμως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ σκεφθῆ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδωξε κάθε παρομοίαν σκέψιν, δι' ἓν μόνον φροντίζει, πῶς δηλαδὴ καὶ νὰ κατασθέσῃ τὴν φιλονεικίαν πού πρόκειται ν' ἀνάψῃ καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν οἰκίαν του ἀπὸ κάθε ταραχὴν, ἀφοῦ ἐπιτύχῃ χωρισμὸν χωρὶς λύπην. Ἴδου λέγει δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὀλόκληρη ἡ χώρα; Ἄς χωρισθῶμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐὰν δὲ ἐσὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιὰ. Πρόσεχε τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου. Διότι μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς αὐτὸν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι δὲν κάνει τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν του, οὔτε ἐπειδὴ θέλει νὰ χωρισθοῦν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλονεικίας καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαρκὴς διαμάχῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, πρόσεξε, μὲ ποῖον τρόπον ἀπαλύνει τὸν πόνον του μὲ αὐτὰ πού λέγει καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ παρουσιάζει ὀλόκληρον τὴν χώραν καὶ λέγει· Δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὀλόκληρη ἡ χώρα; Αὐτὸ τὸ μέρος πού θέλει διάλεξέ το, καὶ ἐγὼ θὰ δεχθῶ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὸ ἄλλο, πού σὺ θὰ ἀφήσης.

Μεγάλῃ εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ δικαίου. Ἐπιθυμεῖ μὲ τὸ κάθε τι νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν ἀνεψιὸν του. Ἐπειδὴ, λέγει, γίνεται αὐτὸ πού δὲν ἠθελον καὶ διὰ νὰ παύσῃ ἡ διαμάχῃ, εἶναι ἀνάγκῃ νὰ χωρισθῶμεν. Διὰ τοῦτο σοῦ δίδω τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ σοῦ δίδω ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ διαλέξῃς, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, τὸ μέρος ἐκεῖνο πού θὰ νομίσης ὅτι εἶναι εὐφορώτερον, νὰ ἀφήσης εἰς ἐμὲ τὸ ἄλλο. Ἄρά γε θὰ κατεδέχετο κανεὶς νὰ κἀνῃ πρὸς συνο-

σαί ποιέ τις καιεδέξατο πρὸς δηήλικα ἀδελφῶν, ὅπερ ὁ
 πατριάρχης πρὸς τὸν ἀδελφιδουὺν ἐπεδείξατο; Εἰ γὰρ και
 αὐτὸς προλαβὼν τὴν ἐκλογὴν ποιησάμενος και τὰ πρωτεῖα
 λαβὼν παρεχώρησεν ἐκείνω τὰ ὑπολειφθέντα, οὐχὶ και
 5 οὕτω μέγα ἦν τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον; Ἀλλ' ὅμως βουλό-
 μενος και τῆς ἀρετῆς δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν και τοῦ νέου
 τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσαι, ὥστε μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ
 γενέσθαι λύπης ἀφορμὴν, αὐτῷ προθεῖς ἅπασαν τὴν ἐξου-
 σίαν, φησί· «Ἴδὸν πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου διαχωρίσθητι
 10 ἀπ' ἐμοῦ, και οἶαν ἂν θούλη ἐλοῦ». Δέον τοίνυν τὸν ἀδελ-
 φιδουὺν ισοσότης ἐπιεικειᾶς πειραθέντα ἀντιτιμῆσαι τὸν
 πατριάρχην, και μᾶλλον αὐτὸν αὐτῷ παραχωρῆσαι τῆς αἰ-
 ρέσεως τὴν ἐκλογὴν. Εἰδῶταμεν γὰρ πως ἅπαντες οἱ ἄνθρω-
 ποι, ἐπειδὴν ἀντιτείνοντιας μὲν ἴδωμεν τοὺς μέλλοντιας πρὸς
 15 ἡμᾶς τι διερευνησθαι και φιλονεικοῦντιας τοῖς πρωτεῖοις
 ἐπιπηδᾶν, μὴ ἀνέχεσθαι ἐλατιοῦσθαι, μηδὲ ἐνδιδόναι αὐτοῖς·
 διαν δὲ παραχωροῦντιας θεασώμεθα και καθυφειμένοις ρή-
 μασι τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἡμῖν ἐπιτρέποντιας, ὥσπερ αἰδού-
 μενοι τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν και τῆς φιλονεικίας ἀφιστάμεθα
 20 και πάλιν ἀντιστρέφοντιας πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν παραχωροῦ-
 μεν, κἄν ἐλάτιων εἶναι δοκῆ ὁ πρὸς ἡμᾶς διερευνώμενος.
 Ὅφείλων τοίνυν και ὁ Λῶτι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τοῦτο δια-
 πράξασθαι, καθάπερ νεοσιός, και ὑπὸ τῆς τοῦ πλειονος ἐπι-
 θυμιας ἐξελκόμενος, τοῖς πρωτεῖοις ἐπιπηδᾷ, ὡς ἐνόμιζε,
 25 και τὴν ἐκλογὴν ποιεῖται.

«Και ἐπᾶρας», φησί, «Λῶτι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε
 πᾶσαν τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου, διι πᾶσα ἦν ποιζομένη
 πρὸ τοῦ καταστρέφαι τὸν Θεὸν Σδόδομα και Γόμορρα ὡς
 ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, και ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν
 30 εἰς Ζόγορα. Και ἐξελέξατο ἐαντιῷ Λῶτι πᾶσαν τὴν περὶ-
 χωρον τοῦ Ἰορδάνου, και ἀπῆρε Λῶτι ἀπὸ ἀνατολῶν, και

μίληκον ἀδελφὸν αὐτὸ πού ἔκανεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν ἀνεψιόν; Διότι ἐὰν αὐτὸς ἔκαμνε πρῶτος τὴν ἐκλογὴν καί, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὰ καλύτερα μέρη, ἄφηνεν εἰς ἐκεῖνον τὰ ὑπόλοιπα, δὲν θὰ ἦτο καὶ ἔτσι μεγάλη ἡ ἐνέργειά του; Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤθελε καὶ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νέου, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία ἀφορμὴ στενοχωρίας ἀπὸ τὸν χωρισμὸν, παραχωρῶν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν πρωτοβουλίαν, λέγει· «Νά, ὀλόκληρος ἡ χώρα εἶναι ἔμπροσθέν σου. Ἄς χωρισθοῦμεν, καὶ διάλεξε, ὅποιο μέρος θέλεις. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ ἀνεψιός, ἀφοῦ ἔτυχε τόσον μεγάλης ἐπιεικειᾶς, ν' ἀποδώσῃ τὴν τιμὴν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἔπρεπε νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς. Συνηθίζομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι δυσασαχετοῦν ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νὰ διεκδικήσουν κάτι μαζί μας καὶ νὰ φιλονεικοῦν διὰ νὰ λάβουν τὰ πρωτεῖα, νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ ἀδικηθῶμεν, οὔτε νὰ ἐνδίδωμεν εἰς αὐτούς. Ὅταν ὅμως ἴδωμεν, ὅτι παραχωροῦν εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα καὶ μᾶς δίδουν τὴν πρωτοβουλίαν με λόγους πλήρεις ταπεινοφροσύνης, ὡσὰν νὰ αἰσθανώμεθα ἐντροπὴν διὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειάν των, καὶ τὴν φιλονεικίαν ἐγκαταλείπομεν, καὶ ἀνταποδίδοντες τὴν τιμὴν παραχωροῦμεν τὴν πρωτοβουλίαν, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται, ὅτι εἶναι κατώτερος σὺτός, ὁ ὁποῖος ἔχει διαφορὰς με ἡμᾶς. Ὅφειλων λοιπὸν καὶ ὁ Λῶτ, νὰ κάνῃ αὐτὸ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡσὰν νέος πού ἦτο, κυριευμένος ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχῃ περισσότερα, ἐφορμᾷ νὰ λάβῃ τὰ πρωτεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ διαλέγει.

«Καὶ ὁ Λῶτ», λέγει, «ἀφοῦ ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του, εἶδεν ὀλόκληρον τὸν τόπον γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διότι ἦτο ποτιζομένη πρὶν ὁ Θεὸς καταστρέψῃ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, μέχρι τῆς Ζογόρα, ὅπως ὁ Παράδεισος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅπως ἡ Αἴγυπτος. Καὶ ὁ Λῶτ ἐδιάλεξε τὴν χώραν γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην καὶ μετέβη πρὸς ἀνατολάς. Ἔτσι

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς
 ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν
 οὐδὲ θλασιῆσαι τὴν ρίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ
 μέλλοντα φύεσθαι καίωθεν ἐξέτεμε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ
 5 ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπερο-
 ψίαν ἄφαιτον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνύς ἅπασιν ὅπως πά-
 σης ἀδιῶ περιουσίας προτιμοτέρα τυγχάνει ἡ εἰρήνη καὶ
 τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι; Ἴνα γὰρ μή τις καταγνῶ τοῦ
 δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λῶι, καὶ δι-
 10 οἴκοθεν αὐτὸν ἀνασιῆσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοιρίας,
 ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίση τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἔνε-
 κεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, δι' εἰρήνης
 ἀντιεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν ἀδιῶ
 παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἐλομένου οὐκ ἔδυσχέ-
 15 ρανεν, ἵνα πάντες εἰδέναί ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης
 τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηρικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυστήριον ἦν προσοικονομήμε-
 ρον, ὅσπερ πολλὰ καὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λῶι διὰ τῶν
 πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐ-
 20 ποιήσαιο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λῶι τὴν ἀρε-
 τήν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς
 τὸν παιριάρχη γεγεννημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγου-
 σαν «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην»· καὶ
 ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀφόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς
 25 ἡμῖν ἅπαντα κατὰδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρώ-
 κησεν ἐν γῆ Χαναάν· Λῶι δὲ κατώκησεν ἐν πόλει τῶν
 περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι
 οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ
 σφόδρα». Ὅρθως τὸν Λῶι πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον
 30 ἀπιδόντα καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονη-
 ρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.

11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»¹⁰. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέ-
 τρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως
 ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ φυτρώσουν,
 ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀ-
 ρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ
 δεικνύῃ εἰς ὅλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προ-
 τιμότερα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονει-
 κίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι
 ἦτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λῶτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ
 τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώ-
 κει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανεὶς,
 ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι
 κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανα-
 σχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἡμπο-
 ρέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ
 δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται,
 ὥστε νὰ γίνουν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ Λῶτ
 νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανε, ὅπως ἔπρεπε,
 τὴν ἐκλογὴν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουν τὴν
 ἀρετὴν τοῦ Λῶτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμὸς, νὰ πραγμα-
 τοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν·
 «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν
 αὐτὴν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδω-
 μεν αὐτὰ διότι ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς τὰ φανερῶνει ὅλα. «Καὶ
 ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἤλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν,
 ὁ δὲ Λῶτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατε-
 σκηνώσεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἦ-
 σαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹¹. Βλέπεις
 ὅτι ὁ Λῶτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν
 ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ
 ὄφελος, εἶπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ θλασιῆσαι τὴν ρίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ μέλλοντα φύεσθαι κείθεν ἐξέειπε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ
 5 ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπεροψίαν ἄφαιον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνὺς ἅπασιν ὅπως πάσης ἀδιῶ περιουσίας προτιμιότερα τυγχάνει ἢ εἰρήνη καὶ τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι; Ἴνα γὰρ μὴ τις καταγνῶ τοῦ δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λῶι, καὶ δι
 10 οἰκοθεν αὐτὸν ἀνασιῆσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοιρίας, ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μὴδὲ νομίση τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἔνεκεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, ὅτι εἰρήνης ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν ἀδιῶ παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἐλομένου οὐκ ἔδυσχέ-
 15 ρανεν, ἵνα πάντες εἰδέναί ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηρικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπὸν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυσιήριον ἦν προσοικονομούμενον, ὥστε πολλὰ καὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λῶι διὰ τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐ-
 20 ποιήσατο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λῶι τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς τὸν πατριάρχη γενενημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγουσαν «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» καὶ ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀψόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς
 25 ἡμῖν ἅπαντα κατὰδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρώκησεν ἐν γῇ Χαναάν· Λῶι δὲ κατώκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Ὅρας τὸν Λῶι πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον
 30 ἀπιδότρια καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονηρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.

11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»¹⁰. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέ-
 τρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως
 ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ φυτρώσουν,
 ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀ-
 ρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ
 δεικνύῃ εἰς ὄλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προ-
 τιμοτέρα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονει-
 κίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι
 ἤτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λῶτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ
 τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώ-
 κει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανεὶς,
 ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι
 κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο
 καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανα-
 σχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἡμπο-
 ρέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ
 δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται,
 ὥστε νὰ γίνουν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ Λῶτ
 νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανε, ὅπως ἔπρεπε,
 τὴν ἐκλογὴν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουν τὴν
 ἀρετὴν τοῦ Λῶτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμὸς, νὰ πραγμα-
 τοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν·
 «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν
 αὐτὴν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδω-
 μεν αὐτὰ διότι ἡ ἀγία Γραφή μᾶς τὰ φανερώνει ὅλα. «Καὶ
 ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἤλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν,
 ὁ δὲ Λῶτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατε-
 σκῆνησεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἦ-
 σαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹¹. Βλέπεις
 ὅτι ὁ Λῶτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν
 ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ
 ὄφελος, εἶπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

πῶν εὐφορίαν, διὰν οἱ ἐνοικοῦντες ὧσι μοχθηροὶ τὸν τρόπον; Τί δὲ θλάβος ἀπ' ἐρημίας ἂν γένοιτο καὶ γῆς φανλοῖταις, διὰν οἱ ἐνοικοῦντες ὧσιν ἐπιεικέστεροι; Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν ἐνοικούντων ἐστὶν εὐγνωμοσύνη. Ἄλλ' 5 ὁ Δὼτὴ πρὸς ἓν μόνον εἶδε, τῆς γῆς τὴν εὐφορίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Γραφή σημαίνει ἡμῖν βουλομένη τῶν ἀτιθὶ οἰκούντων τὴν πονηρίαν, φησί· «Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Οὐ μόνον, φησί, «Πονηροί», ἀλλὰ «Καὶ ἁμαρτωλοί», καὶ οὐχ ἄ- 10 πλῶς «Ἀμαρτωλοί», ἀλλὰ καὶ «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτι ἔστι, πολλῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀτιῶν ἢ ἐπίταισι καὶ ὑπερβάλλουσα ἀτιῶν ἢ πονηρία· δι' ἃ καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα».

Εἶδες κακίας μέγεθος; εἶδες ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τοῖς 15 πρωτείσις ἐπιπηδᾶν καὶ μὴ τὸ συμφέρον σκοπεῖν; εἶδες ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια καὶ τὸ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν καὶ ἐλατιοῦσθαι; Ἴδου γὰρ προΐουσης τῆς διδασκαλίας ὀφύμεθα τὸν μὲν τὰ πρῶτα ἐκλεξάμενον, οὐδεμίαν ἐκεῖθεν ὄνησιν προσλαμβάνοντα, τὸν δὲ ἐλάτιονα ἐλόμενον, περιφανέστερον 20 καθ' ἑκάστην γινόμενον καὶ διὰ πάντων αὐξανομένην ἀτιοῦ τὴν εὐπορίαν καὶ πᾶσι περίθλεπτον καθιστάμενον.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, μέχρι τούτου σιήσαντες τὸν λόγον, εἰς τὴν ἐξῆς ταμιενώμεθα τὰ λειπόμενα, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, 25 ὥστε ζηλωσαὶ τὸν παιριάργην καὶ μηδέποτε τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ πείθεσθαι ἰῶ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι, «Τῆ τιμῇ ἀλλήλους προσηγούμενοι» ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ σπουδάζειν ἐν ἅπασιν ἐλατιοῦσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ τὰ πρωτεῖα ἔχειν, καθάπερ καὶ ὁ Χριστὸς φησὶ· «Ὁ ταπεινῶν 30 ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Τί οὖν ἂν εἴη τούτου ἴσον, διὰν δι'

12. Ρωμ. 12, 10.

13. Λουκᾶ 14, 11.

πλουσίαν καρποφορίαν, όταν οί κάτοικοι εἶναι ἀμαρτωλοί; Ποῖον κακὸν δὲ θὰ προήρχετο ἀπὸ ἔρημον καὶ μὴ εὐφορον γῆν, ὅταν οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι πολὺ ἐνάρετοι; Διότι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ὁ Λῶτ μόνον ἔνα πρᾶγμα ἐπρόσεξε, τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἐπισημάνῃ τὴν κακίαν αὐτῶν ποὺ ἐκατοικοῦσαν ἐδῶ, λέγει· «Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Σοδόμων ἦσαν πολὺ πονηροὶ καὶ ἀμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Δὲν λέγει μόνον «πονηροὶ» ἀλλὰ «καὶ ἀμαρτωλοὶ», καὶ ὅχι ἀπλῶς «ἀμαρτωλοὶ», ἀλλὰ καὶ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ἦσαν πολλαὶ καὶ μεγάλαὶ αἱ ἀμαρτίαι των, καὶ ὑπερβολικὴ ἡ πονηρία των. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολὺ».

Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς κακίας; εἶδες πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἀρπάξῃ κανεὶς τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸ συμφέρον του; εἶδες πόσον καλὸν εἶναι ἡ καλὴ διάθεσις καὶ ἡ παρακώρησις τῶν πρωτείων καὶ ἡ ταπεινώσις; Διότι ἰδοὺ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐδιάλεξε τὰ πρωτεῖα δὲν εἶχε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐπροτίμησε τὰ ὀλιγώτερα καθημερινῶς νὰ γίνεται περισσότερο ἐνδοξος καὶ νὰ αὐξάνῃ ἡ περιουσία του μὲ τὸ κάθε τι καὶ νὰ ἔχῃ φθάσει εἰς περίλαμπρον θέσιν.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν πολὺ τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ σταματήσωμεν τὸν λόγον ἐδῶ, ἅς κρατήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μνηθῆτε τὸν πατριάρχην καὶ νὰ μὴ προτιμᾶτε ποτὲ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ λέγει, «Νὰ προλαμβάνετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον εἰς ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν»¹², ἀποδεικνυόμενοι ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ σας, καὶ νὰ φροντίζετε εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ εἴσθε ταπεινοί. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ κατοχὴ τῶν πρωτείων, ὅπως λέγει καὶ ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του, θὰ ὑψωθῇ»¹³. Ποῖον πρᾶγμα λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτό, ὅταν μὲ αὐτά ποὺ

ὧν ἐιτέροις τῶν προτιείων παραχωροῦμεν, αὐτοὶ μείζονος ἀπολαύωμεν τῆς τιμῆς, καὶ δι' ὧν ἐιτέρους προτιμῶμεν, ἐναντιὸς εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνάγωμεν;

Τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, σπουδάζωμεν, ὥστε μιμεῖσθαι
 5 τοῦ παιριάρχου τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ κατ' ἴχθος τοῦτου τοῦ πρὸ τοῦ νόμου τὴν τοιαύτην ἐπιδειξαμένου φιλοσοφίαν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι πορευόμεθα. Ταπεινοφροσύνη γὰρ ἀληθῶς αὕτη ἐστίν, ἥνπερ ὁ θαυμασίος οὐσίος ἀνὴρ ἐπεδείξαιτο περὶ τὸν πολὺ αὐτοῦ λειπόμενον, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἀρε-
 10 τῆς λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Ἐννόησον γὰρ ὅτι ὁ πρεσβύτης τῷ νέῳ παρεχώρησε, καὶ ὁ θεῖος τῷ ἀδελφιδῷ, καὶ ὁ ἰσαύτης ἀπολαύων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐθνοίας τῷ μηδὲν μηδέπω μέγα τι ἐπιδειξαμένῳ· καὶ ἄπερ ἐχρῆν ἐκεῖνον εἰπεῖν, ὡς νέον πρὸς τὸν πρεσβύ-
 15 τὴν καὶ θεῖον ἑαυτοῦ, ταῦτα ὁ παιριάρχης πρὸς τὸν νέον ἔλεγε.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν μὴ περὶ τοὺς ὑπερβεθηκότας ἡμᾶς, ἢ εἰς τοὺς ἴσους ἡμῖν ἰσχυρότητας μόνον τὰ τῆς τιμῆς ἐπιδειξώμεθα. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν εἴη ταπεινοφροσύνη· διαν
 20 γὰρ τις τὸ ἐξ ἀνάγκης ὀφειλόμενον ποιῇ, οὐ ταπεινοφροσύνη τοῦτό ἐστίν, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ δὲ ἀληθῆς ταπεινοφροσύνη, διαν τοῖς ἐλάττωσιν εἶναι δοκοῦσι παραχωρῶμεν καὶ ἐκείνους προτιμῶμεν τοὺς πολὺ καταδεεσιτέρους εἶναι νομιζόμενους. Ἄν δὲ νήφωμεν, οὐδὲ ἐλάττωσ ἡμῶν εἶναί τις
 25 νομίσωμεν, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαίνειν ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο λέγω, οὐ περὶ ἡμῶν τῶν μυρίοις ἁμαρτήμασι θεβαπισμένων, ἀλλὰ καὶ μυρία τις ἢ καιροθώματα ἑαυτῷ συνειδώς, μὴ τοῦτο δὲ λογίζοιο καθ' ἑαυτὸν, ὅτι πάντων ἐστίν

παραχωροῦμεν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ πρωτεῖα, μὲ αὐτὰ ἀπολαμβάνωμεν ἑμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν τιμὴν, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ἐκτιμῶμεν τοὺς ἄλλους, μὲ αὐτὰ ἀνυψώνομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ὑψίστην τιμὴν.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν φροντίδα, παρακαλῶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν, ὥστε νὰ μιμούμεθα τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὰ ἴχνη αὐτοῦ ποὺ ἔδειξε τέτοιαν φιλοσοφίαν πρὶν ἀκόμη θεσπισθῆ ὁ νόμος, ἑμεῖς ποὺ ζῶμεν ὑπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι αὐτή, τὴν ὁποῖαν ὁ θαυμασιὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ποὺ ὑπελείπετο κατὰ πολὺ ἀπὸ αὐτόν, ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Σκέψου δηλαδὴ, ὅτι ὁ γέρον παρέρωρησε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, ὁ θεῖος εἰς τὸν ἀνεψιόν, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀπελάμβανε τόσην εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς αὐτόν, ποὺ οὐδέποτε ἐπέδειξε τίποτε τὸ σημαντικόν. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἰπῆ ἐκεῖνος, ὡς νέος πρὸς τὸν γέροντα καὶ θεῖόν του, αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν νεαρόν.

Ἄς μὴ ἀπονέμωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν τιμὴν μόνον πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς περνοῦν εἰς τὴν ἡλικίαν, ἢ εἰς αὐτοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνομήλικοι. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο ταπεινοφροσύνη, διότι ὅταν κάποιος κἀνῆ αὐτὸ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη, αὐτὸ δὲν εἶναι ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ πραγματικὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι, ὅταν παραχωροῦμεν τὰ πρωτεῖα εἰς αὐτοὺς ποὺ φαίνονται μικρότεροι καὶ τιμῶμεν ἐκείνους ποὺ φαίνονται κατὰ πολὺ κατώτεροι. Ἐὰν ὅμως εἴμεθα προσεκτικοὶ δὲν θὰ θεωρήσωμεν ὠρισμένους κατωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀνωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγω ὄχι δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ ἀναριθμητὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος πιστεύῃ ἀπόλυτα, ὅτι ἐπετέλεσεν ἀναριθμήτους ἀγαθοεργίας, ἐὰν δὲν ἠθελε σκεφθῆ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁ ἔσχατος ὅλων, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη

ἔσχατος, οὐδὲν ἀτιμῶ ὄφελος ἂν γένοιτο τῶν ισοσύτων καιροθωμάτων. Τοῦτο γὰρ ἔστι ταπεινοφροσύνη, ὅταν τις ἀφορμὰς ἔχων τοῦ ἐπαίρεσθαι, κατασιέλλῃ ἑαυτὸν καὶ ταπεινοῖ καὶ μειριάζῃ. Τότε γὰρ καὶ εἰς τὸ ἀληθὲς ἕψος ἀναχθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ὑπόσχεσιν τὴν λέγουσαν, ὅτι «Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

Σπουδάσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, πάντες τοῦ ἕψους ἐπιτυχεῖν τοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἵνα τῆς ἀτιμῆς τῶν δικαίῳ ἐθροίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ Δεσπότου καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῶ Πατρὶ, ἅμα τῶ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὰς τόσας ἀγαθοεργίας του. Διότι αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, ὅταν δηλαδὴ κάποιος, ἐνῶ δικαιολογεῖται νὰ ὑπερηφανεύεται, αὐτὸς ὅμως ταπεινῶνῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν κἀνὴ νὰ εἶναι μετριοπαθής. Διότι τότε θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀληθινὸν ὕψος, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου, ποῦ λέγει· «Αὐτὸς ποῦ ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του θὰ ὑψωθῆ».

Ἄς φροντίσωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ὕψος, ποῦ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἴδιαν εὐνοίαν μὲ τὸν δίκαιον ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Γέν. 13, 14 - 18)

«Εἶπε δὲ Κύριος ἰϥ Ἀβραμ μετὰ τὸ χωρισθῆναι τὸν Λῶι ἀπ' αὐτοῦ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ νῦν εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀναιολὰς καὶ θάλασσαν, διὲ πᾶσαν τὴν γῆν,

5 ἦν σὺ ὄρας, σοὶ δώσω αὐτήν».

1. Καταμάθετε χθές ἀγαπητοί, τοῦ παιριάρχου τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην, εἶδειε ἐπιεικείας ὑπερβολήν. Οὐδὲ γὰρ ἦν τὸ τυχόν τὸ τὸν προεβύτην, τὸν ἰσαυτῖα εὐεργετηκότα, τὸν ἰσαυτῖα ἀπολαύοντα τῆς εὐνοίας παρὰ

10 τοῦ πάντων Δεσπότου, ἰσαυτῖα ἐπιδείξασθαι περὶ τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν, τὴν ἰσοτιμίαν, ὥστε καὶ τῶν πρωτείων αὐτῷ παραχωρῆσαι καὶ τὰ ἐλάτιονα ἐλέσθαι καὶ πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τοῦ τὸν πόλεμον ἀνασιεῖλαι καὶ τὴν τῆς φιλονεικίας ὑπόθεσιν ἐκποδῶν ποιῆσαι. Τοῦτο ἅπαντες ζη-

15 λοῦν σπουδάζωμεν καὶ μηδέποτε κατὰ τῶν πλησίον ἐπαιρώμεθα, μηδὲ μέγα φρονῶμεν, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενοι παραχωρῶμεν, καὶ ἐλατιοῦσθαι μᾶλλον σπεύδωμεν ἐν πράγμασι καὶ ἐν ῥήμασι, καὶ μήτε πρὸς τοὺς ἀδικουῦντας ἀπεχθανώμεθα, κἂν εὐεργετημένοι τύχωσι παρ'

20 ἡμῶν ὄντες· τοῦτο γὰρ ἀρίστη φιλοσοφία. Μήτε πρὸς τὰς ὕβρεις ἀγριαίνωμεν, κἂν ὑποδεέστεροι εἴεν οἱ πρὸς ἡμᾶς διαπληκτιζόμενοι, ἀλλὰ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ τῇ πραύτητι τὸν θυμὸν καιασιτέλλωμεν. Οὐδὲν γὰρ ταύτης ἰσχυρότερον, οὐδὲν ταύτης δυνατιώτερον.

25 Αὕτη τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐν διηγεκῆ καθίστησι τῇ γαλήνῃ καθάπερ ἐν λιμένι αὐτὴν ὀρμίζεσθαι παρασκευάζουσα, καὶ πάσης ἀναπαύσεως ὑπόθεσις ἡμῖν γινομένη.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Γέν. 13, 14 - 18)

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λῶτ ἀπὸ αὐτόν· ἀφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμοὺς σου κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ὅπου τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, διότι ὅλην τὴν γῆν ποὺ βλέπεις θὰ τὴν δώσω εἰς ἐσένα».

1. Ἐμάθατε καλῶς χθές, ἀγαπητοί, τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ εἶδατε τὴν ὑπερβολικὴν του ἐπιείκειαν. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον τὸ ὅτι ἐπέδειξε τόσην ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν του ὁ γέρων, ποὺ τόσον εὐεργετήθη καὶ ἀπελάμβανε τόσης εὐνοίας ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων, ὥστε καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ προτιμήσῃ τὰ ὀλιγώτερα καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα, διὰ νὰ κατασθήσῃ τὴν διαμάχην καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἀφορμὴν τῆς φιλονεικίας. Αὐτὸν ὡς φρονιζόμεν ὅλοι νὰ μιμηθῶμεν καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα ποτὲ πρὸς τοὺς πλησίον μας, οὔτε νὰ μεγαλοφρονῶμεν, ἀλλὰ δεικνύοντες πολλὴν ταπεινοφροσύνην νὰ ὑποχωρῶμεν καὶ νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον νὰ εἴμεθα ταπεινόφρονες καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ εἰς τοὺς λόγους, καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῶμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ἔτυχον τῶν εὐεργεσιῶν μας· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρίστη φιλοσοφία. Οὔτε νὰ ἐξαγριωνώμεθα διὰ τὰς ἐναντίον μας ὕβρεις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κατώτεροι αὐτοὶ ποὺ διαπληκτίζονται μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ καταστέλλωμεν τὸν θυμὸν μὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ μὲ τὴν πραότητα. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πῶς ἰσχυρὸν καὶ πῶς δυνατὸν ἀπὸ αὐτὴν.

Αὐτὴ χαρίζει διαρκῆ γαλήνην εἰς τὴν ψυχὴν μας, προετοιμάζουσα αὐτὴν ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς λιμένα,

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν θείαν ἐκείνην διδα-
 σκαλίαν ποιούμενος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰ-
 μι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαντι ταῖς ψυ-
 χαῖς ὑμῶν». Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ψυχὴν ἐν ἀναπαύσει καθί-
 5 σιτοι καὶ πολλῇ τῇ ἡσυχίᾳ, ὡς πραΐτης καὶ ταπεινοφροσύνη.
 Τοῦτο παντὸς διαδήματος τιμιώτερον ἢ γένοιτο τῷ ταύτην
 κεκτημένῳ, τοῦτο πάσης περιφανείας καὶ δόξης λυσιτελέ-
 σιτον. Τί γὰρ ἢ γένοιτο μακαριώτερον τοῦ ἀπηλλαγμένου
 τοῦ ἔνδοθεν νικητομένου πολέμου; Καὶ γὰρ μυριάκις εἰρήνης
 10 ἕξωθεν ἀπολαύωμεν θεραπείας, ἔνδοθεν δὲ τίκῃται ἡμῖν
 ἐκ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς θόρυβος καὶ ζάλη, οὐδὲν ὄ-
 φελος τῆς ἕξωθεν εἰρήνης· ὥσπερ οὐδὲ πόλεώς τι ἐλεεινό-
 τερον, καὶν μυρία τις τείχη καὶ χαρακώματα αὐτὴν περιβάλλη,
 ἐκ δὲ τῶν ἔνδοθεν ἐνοικούντων τὴν προδοσίαν ὑπομένη.
 15 Τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, πρὸ πάντων σπουδάζωμεν, ὑ-
 πέρτατον ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἐν ἡσυχίᾳ αὐτὴν καθιστάναι, πά-
 σης ἀηδίας ἀπηλλάχθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλῆς τῆς ἀνα-
 παύσεως ἀπολαύωμεν καὶ τοῖς συγγινόμενοις ἡμῖν προσηνεῖς
 γινώμεθα. Τοῦτο γὰρ μάλιστα γνώρισμα ἀνθρώπου τοῦ λό-
 20 γῳ τειμημένου, τὸ ἡμερον, τὸ ἐπιεικές, τὸ πραῖον, τὸ τα-
 πεινόν, τὸ ἡσυχον, τὸ μὴ καθάπερ ἀνδράποδον οὕτως ἔλκε-
 σθαι καὶ σύρεσθαι, ἢ ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν,
 ἀλλὰ τῷ λογισμῷ περιγίνεσθαι τῶν ἐνδόθεν οκιριτημάτων
 καὶ τὴν οἰκίαν διασώζειν εὐγένειαν καὶ μὴ διὰ ραθυμίας
 25 εἰς τὴν τῶν ἀλόγων ἐκπίπτειν θηριωδίαν. Καὶ ἵνα μάθης,
 ὅση τῆς πραΐτητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἡ ἰσχὺς καὶ ὡς ἤρκε-
 σεν αὕτη μόνη ἢ ἀρετὴ τὴν αὐτὴν μετὰ ἀκριθείας κατορθω-

καὶ γίνεται αἰτία διὰ κάθε ἀνάπαυσίν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, διδάσκων ἐκείνους τοὺς θεῖους λόγους, ἔλεγεν· «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὑρετε ἀνάπαυσιν διὰ τὰς ψυχὰς σας»¹. Διότι τίποτε δὲν ἤρεμεῖ τόσον τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν γαληνεύει, ὅσον ἡ πραότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ δι' αὐτόν, πού ἔχει αὐτὴν, τιμιώτερον ἀπὸ κάθε κόσμημα, αὐτὸ εἶναι ὠφελιμώτερον ἀπὸ κάθε λαμπρότητα καὶ δόξαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτυχέστερον ἀπ' αὐτόν πού ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν πόλεμον πού γεννᾶται μέσα του; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνωμεν ἐξωτερικὰ εἰρήνην ἄπειρον καὶ περιποίησιν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐσωτερικόν μας γεννῶνται ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν λογισμῶν θόρυβος καὶ ζάλη, δὲν ἔχομεν κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐλεεινότερον ἀπὸ μίαν πόλιν, ἂν ἀκόμη τὴν περιβάλλῃ κανεὶς μὲ ἄπειρα τείχη καὶ χαρακώματα, ἀλλὰ προδίδεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους της.

Αὐτὴν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ δείχνωμεν τὴν φροντίδα πρὸ πάντων, νὰ ἔχωμεν ἀτάραχον τὴν ψυχὴν μας, ἤρεμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε δυσαρέσκειαν, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι ν' ἀπολαύωμεν μεγάλης ἀναπαύσεως καὶ νὰ γινώμεθα εὐχάριστοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους πού συναναστρεφόμεθα. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν γνῶρισμα ἀνθρώπου πού ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸν λόγον, ἡ ἡμερότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ πραότης, ἡ ταπεινότης, ἡ γαλήνη, τὸ νὰ μὴ παρασύρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὡσὰν δοῦλος, εἴτε ἀπὸ τὴν ὀργήν, εἴτε ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ἀλλὰ νὰ καθησυχάζῃ μὲ τὸ λογικὸν τὰ ἐκ τῶν ἔσω σκιρτήματα καὶ νὰ μὴ φθάνῃ εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν ἀλόγων ζώων ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας καὶ ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνη της νὰ κάνῃ ἄξιον τῶν ἀνεκφράστων ἐκείνων ἐπαίνων αὐτόν, πού θὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ μὲ ἀ-

κότια τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἐπαίνων ἀξιῶσαι, ἄκουε τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν ἀνακήρυξιν ἐντεῦθεν γινομένην, καὶ στέφανον ἀτιῶ ἐκ ταύτης οὕτω πλεκόμενον. «Καὶ Μωϋσῆς ἦν», φησί, «πρόβητος πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς 5 γῆς». Εἶδες ἐγκωμίου μέγεθος, ὃ πάσης ἀτιῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰσοοῦσιον ἀπέφηνε, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους προέκρινε; Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Δαβὶδ φησιν ἡ Γραφή· «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πρόβητος αὐτοῦ». Ἐντεῦθεν καὶ ὁ παιριάρχης πολλῶν 10 πλείονα τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπεσπάσατο καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκῶν, τῶν μειζόνων ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο εἶσεσθε, ἐπειδὴν εἰς μέσον προθῶμεν ὑμῖν τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς εἰρημένων καὶ τὰ πρῶτον ἀναγνωσθέντα 15 ἀναπύξωμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ἐπιδειξάμενος τὴν ἐπιείκειαν παρεχώρησε τῷ Λῶι τῶν πρωτείων, καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς, εἴλετο προθύμως τὴν ἐλάτιονα μερίδα ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ἐκποδῶν γενέσθαι φιλονεικίαν· ὄρα ὅπως ἀπολαύει παραχρηῆμα 20 παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀμοιβῆς καὶ ὅπως ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας μείζονος ἀξιῶ τῆς ἀντιδόσεως τὸν παιριάρχην. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὴν ἴδη μικρὸν τι εἰσενεγκόντας ἡμᾶς, δαφιλεῖς ἡμῖν παρέχει τὰς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὰς καὶ ἰσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν, ὥς πολ- 25 λῶ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίσαι τὰ παρ' ἡμῶν γεγονότα.

2. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παρ' ἡμῶν ἐπιτελουμένων εὐρήσει τις παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, δύο ὁβολῶν ἂν γένοιτο εὐτελέστερον; Ἄλλ' ὅμως τὴν χῆραν ἐκείνην, τὴν τοὺς δύο ὁβολοὺς καταβαλοῦσαν, ἐξ ἐκείνου μέ- 30 χρι τοῦ παρόντος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρύττεσθαι πεποίηκε. Καὶ τί λέγω δύο ὁβολούς; Κἂν ποιήριον ψυχροῦ τις δῶ, καὶ ὑπὲρ τούτου μεγάλας ὀρίζει τὰς ἀμοιβὰς, ἀπὸ

κρίθειαν, ἄκουσε, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μακαρίου Μωυσέως ἀπὸ ἐδῶ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπ' αὐτὴν πλέκεται ὁ στέφανος δι' αὐτόν. Καὶ ὁ Μωυσῆς, λέγει, ἦτο ὁ πρῶτος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Εἶδες τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκωμίου, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπέδειξεν ἰσότιμον πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ κατέστησεν αὐτόν ἀνώτερον ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ πάλιν ἡ Γραφή διὰ τὸν Δαυὶδ λέγει· «Νὰ ἐνθυμηθῆς, Κύριε, τὸν Δαυὶδ καὶ ὄλην τὴν πραότητά του»². Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης ἀπέσπασε πολὺ περισσότεραν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὐνοιαν καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ προσέφερον ὅσα ἠδύνατο, ἠξιώθη τὰ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε καλύτερον, ὅταν συνεχίσωμεν αὐτὰ πού ἐλέχθησαν χθὲς καὶ ὅταν ἀναπτύξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν προηγουμένως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπέδειξε πολὺ καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Λῶτ καὶ τοῦ παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς, ἐπροτίμησε μὲ προθυμίαν τὸ μικρότερον μερίδιον μὲ σκοπὸν νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε φιλονεικίαν. Πρόσεχε πόσῃν ἀμοιβῇ παίρνει ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ πῶς, ἂν καὶ εἶχε μεγαλυτέραν περιουσίαν, ὅμως κάνει ἄξιον τὸν πατριάρχην πολὺ μεγαλυτέρας ἀνταποδόσεως. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἰδῆ, ὅτι προσφέρομεν κάτι τὸ ἐλάχιστον, μᾶς παρέχει πλουσίας τὰς ἀμοιβάς του καὶ ἐπιδεικνύει τόσῃν φιλοτιμίαν, ὥστε νὰ ὑπερβῆ αὐτὴ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ ἡμᾶς.

2. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς νὰ γίνεται ἀπὸ αὐτόν, εἰς κάθε ἓνα ἀπ' ὅσα κάμνομεν ἡμεῖς. Διότι εἶπέ μου, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτελέστερον ἀπὸ δύο ὀβολούς; Ἄλλ' ὅμως τὴν χήραν ἐκείνην, πού εἶχε δώσει δύο ὀβολούς, τὴν ἔκανε νὰ διακηρύττεται ἀπὸ τότε μέχρι τώρα εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Καὶ διατί λέγω δύο ὀβολούς; Καὶ ἂν κάποιος δώσῃ ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ καὶ δι' αὐτόν προσβλέπει

τῆς γνώμης ἀεὶ στεφανῶν τοὺς τὴν ἀρετὴν καιροῦντας.
 Καὶ ἐπὶ τῆς προσεδρίας δὲ τῶν εὐχῶν τοῦτο ἴδοι τις ἂν
 παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ μετὰ θερμότητός τινα
 προσιόντα, εὐθέως ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· «Ἔτι λαλοῦντίς σου
 5 ἴδου πάρεμι». Εἰ δὲ πλείονα τὴν προσεδρίαν ἐπιδείξῃται
 καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ ζεσούσης τῆς προθυμίας τὰ
 τῆς αἰτήσεως φιλοτιμεῖται, καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως ἀνακηρύ-
 τει καὶ στεφανοῦ· ὄπερ καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας πεποίηκεν.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτῆς τὸν τόπον καὶ τὴν πολλὴν ἔνοιασιν,
 10 πρότερον ἀνακηρύξας καὶ στεφανώσας, ὡς εἰπεῖν, διὰ τῶν
 ἐγκωμίων καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένη κατὰδηλον αὐτὴν ποιήσας,
 τότε καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως ἐφιλοτιμήσατο μετὰ πολλῆς τῆς
 δαυλιείας. Εἰπὼν γάρ, «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις»,
 τότε ἐπήγαγε, «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Καὶ εἰ βουλοί-
 15 μεθα ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐκλέγειν, παν-
 ταχοῦ πολλὴν ὀρμέμεθα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Δεσπότου. Ὅπερ
 ἀκριβῶς ὁ παιριόρχης ἐπισιτάμενος, καὶ εἰδὼς διὲν ὁ τῶν
 ἐλατιόνων παραχωρήσας μείζονων ἐπιτεύξεται, καθάπερ
 χθὲς ἠκούσατε, παρεχώρησε τῷ Λῳί, καὶ εἴλειο τὴν εὐτε-
 20 λεστεράν χωρᾶν, ἵνα καὶ τῆς φιλονεικίας τὰς ἀφορμὰς πε-
 ριέλῃ, καὶ τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἐπιδείξῃται, καὶ ἐν εἰρήνῃ
 κατασίγη τὴν οἰκίαν ἅπασαν. Ἄλλ' ἴδωμεν ἐκ τῶν προσ-
 φάτως ἀνεγνωσμένων, τίνας λαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς παρὰ
 τοῦ Δεσπότου ὑπὲρ τῆς ἰσοαύτης ἐπιεικειάς.
 25 «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραμ μετὰ τὸ διαχω-
 ρισθῆναι τὸν Λῳί ἀπ' αὐτοῦ· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου,
 ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, ὃς νῦν σὺ εἶ, πρὸς βοροᾶν καὶ λίβα,
 καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· διὲν πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὄρας,
 σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».
 30 Ὅρα τὸ τάχος τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς,

3. Ματθ. 15, 28.

4. Γεν. 13, 14-15.

μεγάλας ἀμοιβάς, διότι πάντοτε στεφανώνει τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους μὲ κριτήριον τὴν διάθεσίν των. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν προσευχὴν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ γίνεται αὐτὸ ἀπ' αὐτόν. Διότι ἐὰν ἰδῆ κάποιον νὰ προσέρχεται μὲ θέρμην εἰς τὴν προσευχὴν, ἀμέσως θὰ εἶπῃ πρὸς αὐτόν· «Ἐνῶ ἀκόμη ὁμιλεῖς, ἐγὼ εἶμαι παρών». Ἐὰν ὅμως ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν καὶ διατυπώσῃ τὰ αἰτήματά του μὲ πολὺν πόθον καὶ ζέουσιν προθυμίαν, πρὶν ἀκόμη ζητήσῃ τὸν ἐγκωμιάζει καὶ τὸν στεφανώνει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν. Διότι ὅταν εἶδε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν της, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε, κατὰ κάποιον τρόπον, μὲ τὰ ἐγκώμια, καὶ τὴν ἔκανε γνωστὴν εἰς ὁ λόκληρον τὴν οἰκουμένην, τότε καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ αἴτημά της μὲ πολλὴν γενναιοδωρίαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «γυναῖκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», τότε προσέθεσεν, «Ἄς γίνῃ εἰς ἐσένα ὅπως θέλεις»³. Καὶ ἂν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ κάθε ἓνα χωρίον τῆς ἀγίας Γραφῆς, θὰ ἴδωμεν παντοῦ μεγάλην τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ πατριάρχης καὶ γνωρίζων καλῶς, ὅτι αὐτὸς ποῦ παραχωρεῖ ὀλιγώτερα, θὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα, ὅπως ἠκούσατε χθές, παρεχώρησεν εἰς τὸν Λῶντ τὰ πρωτεῖα καὶ ἐπροτίμησε τὴν ὀλιγώτερον εὐφορον γῆν, οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς φιλονεικίας νὰ ἐξαφανίση, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ τελευταίως ἀνεγνώσαμεν ποίας ἀμοιβὰς λαμβάνει ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ τὴν τόσῃν ἐπιείκειάν του.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λῶντ ἀπὸ αὐτόν· Ἄφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποῦ τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, διότι ὄλην τὴν χώραν, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως»⁴. Πρόσεχε τὴν ταχύτητα τῆς

- ἥς περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Βουλομένη γὰρ ἡμᾶς διδάξαι ἢ θεία Γραφή, ὕψους ἀποδοχῆς ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ὁ παιριάρχης ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ταπεινοφροσύνῃ, εἰποῦσα ὅτι διεχωρίσθη ὁ Λῶι καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν,
- 5 ἦν εἴλετο ὡς καλλιστεύουσα, ἐνθέως ἐπήγαγε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ. Εἶτα ἵνα μάθωμεν μετὰ ἀκριβείας, ὅτι ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν Λῶι γεγεννημένων ἀμειβόμενος αὐτὸν ταῦτά φησι, προσέθηκε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λῶι ἀπ' αὐτοῦ· μονονουχί
- 10 ταυτί πρὸς αὐτὸν φανερώς λέγων τὰ ῥήματα· παρεχώρησας διὰ πολλὴν ἐπιεικείαν τῆς καλλιστευομένης χώρας τῷ ἀδελφιδῶ καὶ τὴν ἄκραν ἐπεδείξω ταπεινοφροσύνῃν, καὶ τοσαύτην ἐποίησω τῆς εἰρήνης τὴν πρόνοιαν, ὡς πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τὴν μηδεμίαν εἶναι ὑμῶν μεταξὺ φιλονεικίαν·
- 15 διὰ τοῦτο λάμβανε παρ' ἐμοῦ δαφιλεῖς τὰς ἀμοιβάς. «Ἀναβλέψας», φησί, (αἰτοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν οὐ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὄρας, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».
- 20 Εἶδες ἀντίδοσιν πολλῶν τῶν μέτρων ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα; Δι' αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἔρχεται ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, δι' ὧν καὶ ὁ παιριάρχης τὴν παραχώρησιν ἐποίησαιο. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἔλεγεν, «Οὐκ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ· εἰ σὺ
- 25 εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιὰ», οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης φησὶν· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν ὄρας, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος». Ἐπιταῦθά μοι σκόπει τῆς φιλοτιμίας τὴν ὑπερ-
- 30 βολήν. Σὺ μὲν γάρ, φησὶν, αἴρεσιν δὸς τὴν τῆς ἐκλογῆς, τὴν μὲν παρεχώρησας, ἦνπερ ἐλέοθαι ἐβουλήθη, τὴν δὲ ὑπολειφθεῖσαν αὐτὸς κατεδέξω, ἐγὼ δὲ τοσαύτην ποιῶμαι

προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀγία Γραφή θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ, πόσον κέρδος εἶχεν ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς τόσης ταπεινοφροσύνης του, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Λῶτ ἐχωρίσθη καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν χώραν τὴν ὁποίαν ἐδιάλεξεν ὡς καλύτεραν, ἀμέσως προσέθεσε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Ἐπειτα διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς, ὅτι λέγει αὐτὰ ὡς ἀμοιβήν, δι' ὅσα ἔκανε διὰ τὸν Λῶτ, προσέθεσε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ὁ Λῶτ ἀπὸ αὐτόν», ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν φανερὰ αὐτὰ τὰ λόγια· «Ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἐπεικειίας σου παρεχώρησες τὴν πιὸ εὐφορον χώραν εἰς τὸν ἀνεσιόν σου καὶ ἐπέδειξες τὴν ἄκραν ταπεινοφροσύνην καὶ τόσον ἐνδιεφέρθης διὰ τὴν γαλήνην, ὥστε ἐδέχθης τὰ πάντα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία φινονεικία μεταξὺ σας· διὰ τοῦτο δέξου ἀπὸ ἐμένα πλουσίας ἀμοιβάς. «Ἄφοῦ σηκώσης», λέγει, «τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμᾶς, διότι ὄλην τὴν χώραν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως».

Εἶδες ἀνταμοιβὴν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτὰ πού ἔκανεν αὐτός; Μὲ τὰ ἴδια λόγια ὁμιλεῖ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ὁ πατριάρχης ἔκανε τὴν παραχώρησιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν ἐκεῖνος, «Νά, ὄλη ἡ χώρα δὲν εὐρίσκεται ἐνώπιόν σου; Ἄς χωρισθοῦμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς δεξιά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω ἀριστερά. Καὶ ἂν σὴ ἀριστερά, ἐγὼ δεξιά⁵, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Ἄφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς· διότι ὀλόκληρον τὴν χώραν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους διὰ πάντα». Ἐδῶ πρόσεξε σὲ παρακαλῶ, τὴν ὑπερβολὴν τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Θεοῦ. Σὺ μὲν, λέγει, ἔδωσες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν Λῶτ καὶ τοῦ παρεχώρησες τὴν χώραν πού ἠθέλησε νὰ διαλέξῃ, τὴν δὲ ἄλλην ἐπῆρες ἐσὺ, ἐγὼ ὅμως εἶμαι τόσον γενναιόδωρος, ὥστε ὁ-

τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν ὑποπίπτουσιν τῇ τῶν σῶν
 ὀφθαλμῶν θέα ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἀπὸ ἄρκτου
 καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ ἀναιολῶν καὶ δυσμῶν, πᾶσαν
 τὴν γῆν, ἣν ὄρεῖς, σοὶ παραχωρήσω καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 5 ἀλλὰ «Καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».

Εἶδες ἀξίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὴν φιλοτιμίαν;
 εἶδες ὅσων παραχωρήσας, ὅσων ἠξιώθη; Ἐντεῦθεν παι-
 δευόμεθα πολλὴν ἐπιδεικνυοῦναι δαριλίαν περὶ τὴν ἐλεη-
 μοσύνην, ἵνα μικρὰ δόντες μεγάλων ἀξιοθῶμεν. Ποῦ γὰρ
 10 ἴσον, εἶπέ μοι, ἀργύριον βραχὺ δοῦναι καὶ συγχώρησιν ἁ-
 μαρτημάτων κομίσασθαι; θρέψαι πεινῶντα, καὶ παρορησίας
 ἀξιοθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ καὶ ἀκοῦσαι τὰ
 τῆς βασιλείας ἀντάξια ρήματα, «Ἐπεινάσα, καὶ ἐδώκατέ μοι
 φαγεῖν»; Μὴ γὰρ ὁ σοὶ παρασχὼν τὴν τοσαύτην δαριλίαν
 15 οὐκ ἠδύνατο κάκεινον τὴν ἔνδειαν παραμυθῆσασθαι; Ἀλλὰ
 διὰ τοῦτο ἀφήσιν αὐτὴν τῇ πενίᾳ τρυχεσθαι, ἵνα κάκεινος
 τῆς ὑπομονῆς πολλὴν κομίζηται τὸν μισθὸν καὶ οὐ τὴν ἀπὸ
 τῆς ἐλεημοσύνης σαυτῷ προαποθῆ τὴν παρορησίαν.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς ἅπαντα διὰ τὴν
 20 ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομεῖ; Ὅτιαν οὖν ἐννοήσῃς, ὅτι διὰ
 σὲ καὶ τὴν σὴν ὀφέλειαν ἐκεῖνος τῇ πενίᾳ προσπαλαίων
 λιμῷ διαφθείρεται, μὴ παρέλθῃς ἀνηλεῶς, ἀλλὰ γενοῦ πι-
 σιτὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου σοὶ παρασχεθέντων,
 ἵνα τὴν ἐκεῖνου ἔνδειαν παραμυθησάμενος πολλὴν ἐπισπάσῃ
 25 τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν. Καὶ δόξασόν σου τὸν Δεσπότην, ὅτι διὰ
 σὲ καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν συνεχώρησεν ἐκεῖνον ἐν πενίᾳ
 διάγειν, ἵνα σὺ δυνηθῆς ὁδὸν εὗρεῖν, δι' ἧς δυνήσῃ καὶ τὰ
 ἡμαρτημένα ἀπονήρασθαι καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου σοὶ
 παρασχεθέντα καλῶς οἰκονομήσας τῶν ἐπαίνων ἐκείνων ἀ-

λόκληρον τὴν χώραν ποὺ πίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ματιῶν σου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ βορρᾶν, νότον, ἀνατολὰς καὶ δυσμᾶς, ὀλόκληρον τὴν χώραν, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, θὰ σοῦ τὴν παραχωρήσω· καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα».

Εἶδες ὅτι ἡ γενναιοδωρία εἶναι ἀξία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; εἶδες πόσα ἠθέλησε νὰ παραχωρήσῃ καὶ πόσων ἠξιώθη νὰ ἀποκτήσῃ; Ἐκ τούτου διδασκόμεθα νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην γενναιοδωρίαν κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὥστε, δίδοντες ὀλίγα, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν πολλά. Διότι, εἶπέ μου, ποῦ ὑπάρχει ἴσον πρᾶγμα, νὰ δίδῃς ἕνα μικρὸ νόμισμα καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃς συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν; νὰ θρέψῃς τὸν πεινῶντα καὶ νὰ ἀξιωθῆς παρρησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ νὰ ἀκούσῃς τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ σὲ κάνουν ἄξιον τῆς βασιλείας, «Ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»⁶; Μήπως δὲν ἠμποροῦσεν αὐτὸς ποὺ σοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν τόσῃν ἀφθονίαν τοῦ πλοῦτου νὰ θεραπεύσῃ καὶ τὴν πτωχείαν ἐκείνου; Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἀφήνει αὐτὸν νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν πενίαν, ὥστε καὶ ἐκεῖνος νὰ λάβῃ μεγάλον μισθὸν διὰ τὴν ὑπομονὴν του καὶ σὺ νὰ ἔχῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὴν παρρησίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐλεημοσύνης.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς οἰκονομεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν; Ὅταν λοιπὸν συνειδητοποιήσῃς, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικὴν σου ὠφέλειαν παλαίει μὲ τὴν πτωχείαν ἐκεῖνος καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴν πείναν, μὴ τὸν προσπεράσῃς χωρὶς νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἀλλὰ νὰ γίνῃς πιστὸς οἰκονόμος τῶν ὧσων ἐδόθησαν εἰς ἐσένα ἀπὸ τὸν Κύριον, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν ἐκείνου, νὰ ἀποσπάσῃς πολλὴν εὐνοίαν ἐκ τῶν ἄνω. Καὶ δόξασε τὸν Κύριον, διότι ἐπέτρεψε νὰ ζῆ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀνέχειαν διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃς ἐσὺ νὰ εὕρῃς ὁδόν, μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ ἠμπορέσῃς καὶ τὰς ἁμαρτίας νὰ ἀποπλύνῃς καὶ ἀφοῦ διαχειρισθῆς καλῶς αὐτὰ ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὁ Κύριος, νὰ ἀξιωθῆς ἐκείνων τῶν ἐπαίνων, οἱ

ξιωθῆναι τῶν πάντα λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαινόντων. Ἀκούσῃ γάρ «Ἐὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπ' ὀλίγων ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατασιήσω εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

- 5 Ταῦτα ἐννοοῦντες, καθάπερ εὐεργέτας, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῖν τὰς ἀφορμὰς παρέχειν δυναμένους, οὕτως δοῶμεν τοῖς πένητας καὶ μετὰ δαυριλείας καὶ ἰλαρᾶς τῆς προθυμίας παρέχωμεν, μηδέποτε ἀνανεθόντες περὶ τὴν δόσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς διαλεγόμενοι καὶ προαίτηα
10 πολλὴν δεικνύμενοι. «Κλῖνον γὰρ πτωχῷ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι», ἵνα καὶ πρὸ τῆς δόσεως τῇ προσηνείᾳ τῶν ρημάτων τὴν καταβεβλημένην αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐνδείας ἀνασιήσῃς· «Κρεῖσσον γάρ», φησί, «λόγος ἢ δόσις». Οὕτως οἶδε καὶ ρῆμα νευρῶ-
15 σαι ψυχὴν καὶ πολλὴν εἰσαγεγεῖν τὴν παραμυθίαν.

- Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν λαμβάνοντα μόνον δοῶντες τὴν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην φιλοτιμίαν ποιώμεθα, ἀλλὰ λογιζόμενοι τίς ἐστίν ὁ οἰκειούμενος τὰ εἰς τὸν πένητα γινόμενα καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν διδομένων ἔκτισιν ὑποσχόμενος, οὕτω πρὸς
20 ἐκεῖνον τείνοντες τὴν διάνοιαν μετὰ πάσης προθυμίας παρέχειν σπουδάζωμεν καὶ σπεύρωμεν, ὡς ἔτι καιρός, μετὰ δαυριλείας, ἵνα καὶ μετὰ δαυριλείας θερίσωμεν. «Ὁ σπεύρων γάρ», φησί, «φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει». Ἀφειδεῖ τοίνυν τῇ χειρὶ καταβάλλωμεν τὰ καλὰ ταῦτα σπέρματα,
25 ἵνα ἐν καιρῷ μετὰ δαυριλείας θερίσωμεν. Νῦν μὲν γὰρ ἐστίν ὁ τοῦ σπόρου καιρός, δὴ μὴ παραδράμωμεν, παρακαλῶ, ἵνα ἐν τῇ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἐνταῦθα σπαρέντων ἡμέρᾳ, τοὺς καρποὺς ἀποδρεψώμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότητος φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον τῶν

7. Ματθ. 25, 23.

8. Σοφ. Σειφ. 4, 8.

9. Σοφ. Σειφ. 18, 16.

10. Β' Κορ. 9, 6.

ὅποιοι ὑπερβαίνουν κάθε λόγον καὶ κάθε σκέψιν. Διότι θὰ ἀκούσης· «Εὖγε, δοῦλε καλὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἤσουν πιστός, ἀλλὰ εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»⁷.

Ἀντιλαμβανόμενοι αὐτὰ νὰ βλέπωμεν τοὺς πτωχοὺς ὡς εὐεργέτας καὶ ὡς δυναμένους νὰ παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀμορφήν τῆς σωτηρίας μας καὶ νὰ τοὺς ἐλεοῦμεν μὲ πολλὴν καὶ καλὴν διάθεσιν, ποτὲ νὰ μὴ ἀρνούμεθα νὰ δίδωμεν, ἀλλὰ νὰ συνομιλοῦμεν μὲ πολὺ ἐπιείκειαν καὶ νὰ δείκνωμεν πολλὴν πραότητα. Διότι λέγει, «τεῖνε μὲ προσοχὴν τὸ αὐτί σου εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπάντησε εἰς αὐτὸν μὲ εἰρηνικοὺς λόγους καὶ πραότητα», ὥστε καὶ πρὶν ἀκόμη τοῦ δώσης ἐλεημοσύνην, μὲ τοὺς ἡπίους λόγους σου νὰ ἀναστήσης τὴν ψυχὴν του πὺ εἶναι καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν πολλὴν πτωχείαν· διότι, λέγει· εἶναι προτιμότερος ὁ καλὸς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»⁸. Ἔτσι γνωρίζει καὶ ὁ λόγος νὰ τονώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τῆς δώσῃ πολλὴν παρηγορίαν.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν τὴν ἐλεημοσύνην ἀποβλέποντες μόνον πρὸς τὸν δεχόμενον τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ, σκεπτόμενοι ποῖος οἰκειοποιεῖται αὐτὰ πὺ δίδονται εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ὑπόσχεται νὰ ἐξοφλήσῃ αὐτὰ πὺ δίδονται, ἔτσι στρέφοντες τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖνον νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν μὲ κάθε προθυμίαν καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρὸς, νὰ σπεύρωμεν μὲ ἀφθονίαν, ὥστε καὶ νὰ θερίσωμεν μὲ ἀφθονίαν. Διότι λέγει· «Ἐκεῖνος πὺ σπέρνει μὲ φειδωλίαν καὶ θὰ θερίσῃ μὲ φειδωλίαν»⁹. Ἄς δίδωμεν λοιπὸν τοὺς καλοὺς αὐτοὺς σπόρους μὲ ἀπλοχερίαν, ὥστε νὰ θερίσωμεν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς μὲ ἀφθονίαν. Διότι τῶρα εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς, τὸν ὅποιον, παρακαλῶ, νὰ μὴ παραβλέσωμεν, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τῶν σπαρέντων ἐδῶ νὰ δρέψωμεν τοὺς καρποὺς καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Κυρίου. Διότι ἴποτε, κανὲν ἄλλο κατόρθωμά μας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σῆσῃ τόσον τὴν πυρὰν

κατορθωμάτων οὕτω δυνήσεται σβέσαι τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν τὴν πυράν, ὡς ἡ τῆς ἐλεημοσύνης σαφίλεια. Αὕτη καὶ τῶν ἁμαρτημένων ἡμῖν τὸν ἀφανισμὸν ἐργάζεται, καὶ παρηγορίας ἡμῖν πρόξενος γίνεται, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων
5 ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν προεντιεπίζει.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανῶς εἴρηται πρὸς τὴν ἑμετέραν προτροπὴν καὶ πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι μικρὰ διδόντες μεγάλων ἀξιοσμεθὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου. Ἐντιεῦθεν γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ λόγος πρὸς τὴν τῆς ἐλεημοσύνης παραίνεσιν ἐξεκυλίσθη· ἐ-
10 πειδὴ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι μέρος γῆς παραχωρήσας ὁ πατριάρχης καὶ τὸ κάλλιστον τῆς χώρας προέμενος τῷ Ἀὐτῷ καὶ τὴν φανλοτάτην γῆν ἐλόμενος ἑαυτῷ ἰσοαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλοτιμίας, ὡς ὑπερβαίνειν πάντα νοῦν καὶ διάνοιαν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν
15 γεγεννημένην. «Ἀναβλέψας γάρ», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα· δι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὄρεᾶς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Μέρος γῆς, φησί, παρεχώρησας τῷ ἀδελφιδῷ· ἴδου ἐγὼ δλόκληρόν σοι τὴν γῆν ὑπισχνού-
20 μαι καὶ σὺ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρματί σου παρέξειν ἐπαγγέλλομαι αὐτὴν καὶ «ἕως αἰῶνος», τοῦτ' ἔστι διηρηκῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ἐν ταῖς εὐεργεσίαις; Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει δι τούτου μάλιστα ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν οὕτω νευρώσει, φησί· καὶ τοῦτό
25 σοι παρέξω, ὅσπερ καὶ τοὺς ἀπὸ σοῦ ἰκτιομένους διαδέξασθαι τῆς γῆς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ διηρηκῆ ταύτης ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Εἶτα ἵνα μὴ πρὸς τὴν οἰκειάν μόνον φύσιν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας τὸ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τῆς Σάρρα στερῶσιν ἀπιδῶν, νερκήσῃ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θαρρήσῃ τῇ
30 τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει, φησί· «Καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς. Εἰ δυνήσεται τις τὴν ἄμμον τῆς γῆς ἐξαριθμηῆσαι καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμηθήσεται». Ἀληθῶς

τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως ἡ πλουσιοπάροχος ἐλεημοσύνη. Αὐτὴ ἐπιτυχάνει καὶ τὸν ἀφανισμόν τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ γίνεται πρόξενος εἰς ἡμᾶς παρρησίας καὶ μᾶς προετοιμάζει, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθὰ.

Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι ἐπαρκῆ διὰ νὰ σᾶς νουθετήσουν καὶ νὰ σᾶς δεῖξουν, ὅτι μὲ τὸ νὰ δίδωμεν ὀλίγα, ἀξιούμεθα πολλῶν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ἀπὸ ἐδῶ ἤρchiσε καὶ ὁ λόγος νὰ σᾶς συμβουλεύω διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐλέγομεν, ὅτι ὁ παρακωρήσας πατριάρχης ἕνα μέρος τῆς γῆς καὶ μάλιστα ἀφῆνων τὸ πιδ εὐφορον εἰς τὸν Λῶτ καὶ προτιμῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸ χειρότερον μέρος, ἠξιώθη τόσον μεγάλης φιλανθρωπίας ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ ὑπερβαῖνη κάθε νοῦν καὶ σκέψιν ἢ ὑπόσχεσις πού ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον πού τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, διότι ὀλόκληρον τὴν γῆν πού βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μέρος τῆς γῆς, λέγει, ἔδωσες εἰς τὸν ἀνεψιόν σου· ἰδοὺ ἐγὼ σοῦ ὑπόσχομαι ὀλόκληρον γῆν καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὑπόσχομαι, ὅτι θὰ δώσω αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογνους σου καὶ μάλιστα «ἕως αἰῶνος», δηλαδὴ θὰ τὴν ἔχουν ὡς ἰδικὴν των συνεχῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ὁ Κύριος μὲ τὰς εὐεργεσίας; Διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης καὶ δὲν ἤμποροῦσε τίποτε ἄλλο νὰ δυναμώσῃ τόσο τὴν προθυμίαν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ δώσω, ὥστε καὶ αὐτοὶ πού θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα νὰ διαδεχθοῦν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς γῆς καὶ νὰ ἐξουσιάζουν αὐτὴν συνεχῶς. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅταν θὰ ἴδῃ τὴν ἰδικὴν του φυσικὴν κατάστασιν καὶ τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, λέγει· «Καὶ θὰ κάνω τόσους πολλοὺς τοὺς ἀπογόνους σου, ὅσον ἄπειρος εἶναι ἡ ἄμμος τῆς γῆς. Ἐὰν θὰ ἠμπορέσῃ κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν ἄμμον τῆς γῆς, θὰ ἀπαριθμήσῃ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου»¹¹. Πράγματι ἡ ὑπόσχεσις ἦτο ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύ-

ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἦν ἡ ὑπόσχεσις· σὺ μόνον γὰρ πα-
 τέρᾳ αὐτὸν ποιήσῃς ὑπέσχετο, τοσοῦτων ὄντων τῶν κωλυ-
 μάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς πλήθος τοσοῦτον ἐπιδώσῃς, ὡς τῆ
 ἄμμοφ τῆς γῆς παρισωθῆναι, καὶ ἀνώτερον ἀριθμοῦ τὸ πλη-
 5 θος γενέσθαι, τὴν ἐπίτασιν τῆς ὑπερβολῆς διὰ τοῦ παρα-
 δείγματος ἐμφῆναι βουλόμενος.

Σκόπει πῶς ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης κατὰ μικρὸν γυ-
 μνάζει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. Εἰπὼν γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι
 «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», νῦν πάλιν φησί,
 10 «Καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω ἕως αἰῶνος καὶ ποιήσω αὐτὸ
 ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς». Καὶ τέως μέχρι λόγων τὰ τῆς ὑπο-
 σχέσεως καὶ πολλὸς ἐν μέσῳ παραγίνεται χρόνος, ἵνα καὶ
 τῆς γνώμης τοῦ παιριάρχου μάθωμεν τὸ φιλόθεον, καὶ τοῦ
 Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν. Ἐπίτηδες γὰρ μέλλει καὶ
 15 ἀναβάλλεται, ἵνα εἰς θαυτὴν γῆρας ἐλάσαντες οἱ τὴν ὑπό-
 σχεοῖν δεξάμενοι, καὶ ἀπογνόντες, ὡς εἶπεῖν, τέως κατὰ
 ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν, τότε καὶ τῆς οἰκειᾶς ἀσθενείας
 τὴν πείραν, καὶ τῆς ἀφάτου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερ-
 βολὴν ἴδωσιν.

20 4. Ἐννόει δέ μοι ἐκ τῆς παραιτάσεως τοῦ ἐν μέσῳ χρό-
 νου τὸ σιερρὸν τῆς τοῦ παιριάρχου γνώμης, πῶς πάντα
 τὰ ἀνθρώπινα παραιρέχων, πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ ὑποσχο-
 μένου τείνας τὴν διάνοιαν οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἐταράτιετο.
 Ἴσως γὰρ πολλάκις, ὅτι ἐπειδὴν τις ἅπαξ καὶ δεῦτερον ὑπο-
 25 σχόμενος μηδέπω εἰς ἔργον ἀγάγη τὰ ἐπαγγελθέντα, πῶς
 ἄκηρότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ πάλιν αὐτὸ πιστεῦσαι ὑπι-
 σχνουμένῳ. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου εἰκότως ἂν τοῦτο γέ-
 νοιτο, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ μετὰ πολλῆς σοφίας τὰ ἡμέτερα
 οἰκονομοῦντος, ἐπειδὴν ἅπαξ ἐπαγγείληται, καὶ μυστία ἐν
 30 τῷ μέσῳ κωλύματα παρεμπίπτει, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τοῦ
 Θεοῦ δυνάμεως ὁρῶντας θαρρεῖν χρῆ καὶ ἐστηριγμένον ἔ-

σεως· διότι ὄχι μόνον ἔδιδεν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὸν κάνη πατέρα, ἐνῶ ὑπῆρχον τόσα πολλὰ κωλύματα, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ καὶ τόσους πολλοὺς ἀπογόνους, ὥστε αὐτοὶ νὰ ἐξισώνωνται μὲ τὴν ἄμμον τῆς γῆς καὶ μάλιστα νὰ εἶναι περισσότεροι ἀπ' αὐτὴν κατὰ τὸ πλῆθος, ἐπιθυμῶν μὲ τὸ παράδειγμα νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὑπερβολικὴν δωρεάν του.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλόανθρωπος Κύριος γυμνάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Διότι, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν», τώρα πάλιν λέγει, «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ τὴν δώσω διὰ πάντα καὶ θὰ τοὺς κάνω ἀπείρους, ὡσάν τὴν ἄμμον τῆς γῆς»¹². Καὶ κατ' ἀρχὴν ἡ ὑπόσχεσις περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς λόγους καὶ παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος, ὥστε νὰ μάθωμεν καὶ τὴν θεοσεβῆ σκέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐπίτηδες ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ὥστε, ἀφοῦ φθάσουν εἰς βαθειὰ γεράματα αὐτοὶ ποὺ ἐδέχθησαν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ περιέλθουν προηγουμένως εἰς ἀπόγνωσιν, τρόπος τοῦ λέγειν, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, νὰ ἴδουν τότε καὶ τὴν ἰδικὴν των ἀδυναμίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεκφράστου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

4. Σκέψου δὲ ἀπὸ τὴν παράτασιν τοῦ μεσολαβήσαντος χρόνου τὴν σταθερότητα τῆς σκέψεως τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ παραβλέπων ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ στρέφων τὴν σκέψιν του πρὸς τὸ δυνατόν τῆς ὑποσχέσεως, δὲν ἐθορυβεῖτο, οὔτε ἐταράσσετο. Διότι γνωρίζετε, ὅτι πολλὰς φορές, ὅταν κάποιος μᾶς ὑπόσχεται μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ δὲν πραγματοποιεῖ τὰς ὑποσχέσεις, πῶς γινόμεθα πρὸς διστακτικοὶ νὰ τὸν πιστεύσωμεν καὶ πάλιν ὅταν μᾶς δίδῃ νέας ὑποσχέσεις. Ἄλλ' αὐτὸ μὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῆ κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς περίπτωσιν ἀνθρώπου, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ ποὺ ρυθμίζει μὲ πολλὴν σοφίαν ὅσα ἀφοροῦν ἡμᾶς, ὅταν ὑποσχεθῆ μίαν φοράν, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβληθῶν μύρια ἐμπόδια, πρέπει νὰ παίρνωμεν θάρρος βλέπον-

χειν τὸν λογισμὸν καὶ εἰδέναι ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβῆναι
 δεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ δυνήσεται
 ποτε διακόφαι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένα. Θεὸς γάρ ἐστιν,
 ᾧ πάντα δυνατὰ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς δ βούλεται, μεθίστησι
 5 τὰ πράγματα, καὶ πόρους ἐξ ἀπόρων εὐρεῖν δυνάμενος, καὶ
 μετὰ τὴν ἀπόγνωσιν τὴν ἡμετέραν εἰς χρησιτὰς ἐλπίδας ἄ-
 γων, ἵν' οὕτω σαφέστερον αὐτοῦ μανθάνωμεν τῆς εὐμηχά-
 νου σοφίας τὴν ὑπερβολήν.

«Ἀνασιτὰς γάρ», φησί, «διόδδουσιν τὴν γῆν», εἰς τε τὸ
 10 μῆκος αὐτῆς καὶ εἰς τὸ πλάτος, δι' οὗ σοὶ δώσω αὐτήν». Ὁ-
 ρα πῶς διὰ πάντων τῶν πραγμάτων πολλὴν βούλεται πλη-
 ροφορίαν ἐνθεῖναι τῷ δικαίῳ. Ἀνασιτὰς, φησί, περιέλθε,
 καὶ κατὰμαθε καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς
 καὶ τὸ μέγεθος τῆς γῆς, ἧς ἀπολαύειν μέλλεις, καὶ πρὸ
 15 τῆς ἀπολαύσεως τῆ ἐλπίδι ιεροφόμενος, πολλὴν ἔχῃς τὴν
 εὐθυμίαν. Ὅσην γάρ ἂν περιέλθῃς γῆν, σοὶ δώσω αὐτήν,
 ἵνα μάθῃς, οὗ οὐ ἰσοσῶντα παρεχώρησας, ὅσα νῦν λαμβάνειν
 μέλλεις. Μὴ τοίνυν νομίσης τὴν ἐλάτιονα εἰληφέναι, ἐπειδὴ
 ἐκεῖνος τοῖς πρωτείοις φαινόμενοις ἐπεπήδησεν. Εἴση δὲ
 20 μετ' οὐ πολὺ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, δι' οὐ λυσιτελῆς
 ἦν αὐτῷ τῶν πρωτείων ἢ ἐκλογῆ· καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος μα-
 θήσεται, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τῶν πρωτείων ἐρᾶν. Τέως δὲ
 αὐτὸς κομίζου τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπεικειίας, ἣν
 περὶ τὸν ἀδελφιδουὺν ἐπιδείξω, τὰς ἀμοιβὰς καὶ δέχου τὴν
 25 ἄποχεσιν καὶ ἤδη κατὰμάνθανε τὴν γῆν ἅπασαν, ἧς κύ-
 ριος εἶ, καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα τὸ σὸν
 εἰς τὸ διηγεκὲς καθέξετε. «Καὶ τῷ σπέρματί σου γάρ», φη-
 οῖν, «ἕως τοῦ αἰῶνος». Πολὺ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὸ
 μέγεθος, πολλὴ τῆς φιλοτιμίας τῶν πάντων ἡμῶν Δεσπότου
 30 ἢ δαψίλεια, πολλὴ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ φιλανθρώπου καὶ παν-

τες πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν τὴν σκέψιν μας πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, πού νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του· διότι εἶναι Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλα εἶναι δυνατά. Διὰ τοῦτο καὶ δίδει ὅποιανδήποτε μεταβολὴν εἰς τὰ πράγματα καὶ ἠμπορεῖ νὰ εὔρῃ λύσεις ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδιέξοδον καὶ μετὰ τὴν ἀπόγνωσίν μας μᾶς ὀδηγεῖ εἰς καλὰς ἐλπίδας, ὥστε ἔτσι νὰ μαθαίνωμεν καλύτερα τὴν ὑπερβολικὰ εὐμήχανον σοφίαν του.

«Ἐφ' αὐτοῦ σηκωθῆς», λέγει, «διάσχισε τὴν χώραν αὐτὴν κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, διότι θὰ σοῦ τὴν δώσω αὐτήν»¹³. Βλέπε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ἐπιθυμεῖ νὰ πληροφορήσῃ καλῶς τὸν δίκαιον. Ἐφ' αὐτοῦ σηκωθῆς, λέγει, νὰ περιέλθῃς καὶ νὰ μάθῃς καλῶς καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς χώρας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζῃς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἀπολαμβάνῃς, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, νὰ ἔχῃς μεγάλην χαράν. Διότι, ὅσην χώραν θὰ περιέλθῃς, θὰ σοῦ τὴν δώσω, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν παρεχώρησες τόσα, ὅσα τώρα πρόκειται νὰ πάρῃς. Νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ὅτι ἐπιῆρες τὸ μικρότερον μέρος, ἐπειδὴ ἐκεῖνος κατέλαβε φαινομενικὰ τὰ πρωτεῖα. Θὰ μάθῃς δὲ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν ἦσαν ὠφέλιμα εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος θὰ μάθῃ, πόσον κακὸν εἶναι τὸν ἀγαπᾶ κανεὶς μὲ πάθος τὰ πρωτεῖα. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν πάρε τὴν ἀμοιβὴν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπεικειας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξες πρὸς τὸν ἀνεπιόν σου, καὶ δέξου τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ γνώρισε ὀλόκληρον τὴν χώραν, τῆς ὁποίας εἶσαι ὁ κύριος, καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὴν κατέχετε σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου αἰωνίως. Διότι λέγει «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μεγάλον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως καὶ πλουσία εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλανθρώπου καὶ εὐσπλάγ-

οικίρμονος ἢ ὑπερβολή, ἦν περὶ τὸν μακάριον τοῦτον ἐποιήσατο καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ μέλλοντι τίκιεσθαι σπέρματι.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ παιριόρχης, καὶ ἐκπλαγείς τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα, «Ἀποσκηνώσας», φησί, «ἐλθὼν
 5 καιώκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ, τὴν ἐν Χεβρών». Μετὰ τὸ δέξασθαι φησί, τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τὸν χωρισμὸν γενέσθαι τοῦ Λῶι, τὴν σκηνὴν αὐτοῦ μειώκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ. Ὅρα φιλόσοφον γνώμην, ὅρα φρονήματος ὕψος, πῶς μετ' ἐδκολίας μετανίσταται καὶ οὐ δυοχεραίνει
 10 πρὸς τὸ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν. Καὶ γὰρ εὐρήσεις αὐτὸν οὐ σινηθεῖα τινὶ προκατειλημμένον καὶ προσειτηκότα, ὃ πολλοὶ πολλάκις ὑπομένουσι καὶ τῶν δοκούντων φιλοσοφεῖν καὶ τῶν ἐν μέσῳ θορούδων ἀπηλλάχθαι καὶ εἶ ποτε καιρὸς καλοῖη μετὰσπῆναι καὶ εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελθεῖν, πολ-
 15 λάκις καὶ πνευματικοῦ πράγματος ἕνεκα, δυοχεραίνοντις, ἀλύοντις, βαρέως φέροντις τὴν μετὰσπασιν εὐροῖς ἂν αὐτούς, διὰ τὸ τῇ σινηθεῖα προειληφθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐκ προσιμίῳ ἐφιλοσόφει καὶ καθάπερ ξένος καὶ παρεπίδημος, οὕτως ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κάκειθεν
 20 ὧδε μετανιστάμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην διὰ τῶν ἔργων ἐποπθεύειν ἐπιδείκνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ καιεσκήνωσε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρὴ, εὐθέως ἐκεῖ θυσιαστήριον ἀποδομήσει τῷ Κυρίῳ.

Εἶδες εὐχάριστον γνώμην; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν σκηνὴν
 25 ἐπήξαιτο, εὐθέως ὑπὲρ τῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐπαγγελίας τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερε τῷ Δεσπότῃ. Καὶ καθ' ἕκαστον τόπον, ἔνθα καιεσκήνου, εὐρήσεις αὐτὸν τοῦτου πρὸ πάντων ἐπιμελούμενον καὶ θυσιαστήριον οἰκοδομοῦντα καὶ τὰς εὐχὰς ἀναφέροντα καὶ ἀποστολικὸν νόμον πληροῦντα, τὸν κελεύον-

χνου Κυρίου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον καὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἀκούσας αὐτὰ ὁ πατριάρχης καὶ ἐκπλαγείς ἀπὸ τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, «Διέλυσε», λέγει, «τὴν σκηνὴν του καὶ ἦλθε καὶ κατώκησε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὴν Χεβρών»¹⁴. Μετὰ τὴν ἀποδοχήν, λέγει, τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸν χωρισμὸν μὲ τὸν Λῶτ, μετεκίνησε τὴν σκηνὴν του πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ. Βλέπε φιλοσοφημένην σκέψιν, βλέπε ὑψηλὸν φρόνημα, πῶς εὐκόλως μεταναστεύει καὶ δὲν δυσανασχετεῖ μὲ τὸ νὰ μεταβαίῃ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Καθ' ὅσον θὰ εὔρης αὐτὸν νὰ μὴ εἶναι κατειλημμένος ἀπὸ κάποιαν συνήθειαν καὶ ἀφοσιωμένος εἰς κάτι, πρᾶγμα πού παθαίνουν πολλὰς φορὰς πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού θεωροῦνται ὅτι ζοῦν εὐσεβῆ ζωὴν καὶ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τοὺς θορύβους τῆς ζωῆς· καὶ ἐὰν κάποτε ἡ κατάστασις τὸ ἀπαιτοῦσε νὰ μετακινηθοῦν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς ξένον τόπον, πολλὰς φορὰς καὶ διὰ λόγους πνευματικούς, θὰ τοὺς ἔβλεπε νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ ταρασσονται ἀπὸ τὴν θλίψιν καὶ νὰ φέρουν βαρέως τὴν μετακίνησιν, διότι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν συνήθειαν. Ὅμως ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλὰ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείκνυεν ἀρίστην φιλοσοφίαν καὶ ὡσὰν ξένος καὶ παρεπίδημος, ἔτσι μετεκινεῖτο ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος εἰς ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο εἰς αὐτὸ καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐφρόντιζε νὰ ἀποδεικνύῃ ἐμπράκτως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅταν κατεσκήνωσε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἀμέσως ἔκτισεν ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου.

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; Διότι μόλις ἔστησε τὴν σκηνὴν του, ἀμέσως ἠὐχαρίστησε τὸν Κύριον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν πού τοῦ ἔδωσε. Καὶ εἰς κάθε τόπον, ὅπου κατεσκήνωνε, θὰ ἰδῆς αὐτὸ προπάντων νὰ φροντίζῃ καὶ νὰ κτίζῃ θυσιαστήριον καὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἐκπληρώῃ τὸν ἀποστολικὸν νόμον, πού παραγγέλλει νὰ προσεύχεσθε εἰς κάθε τόπον ὑψώ-

ια ἐν παντὶ τόπῳ εὐχεσθαι ἐπαύροντας ὁσίους χεῖρας. Εἶ-
 δες ψυχὴν ἐπιτερωμένην πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον καὶ ὑπὲρ
 ἀπάντων εὐχάριστον γινομένην; Οὐδὲ γὰρ ἀνέμενεν εἰς
 ἔργον ἔλθειν τὰ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπο-
 5 σχέσεως εὐχαριστεῖ καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδεικνυται, ἵνα
 τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐγνωμοσύνης ἐπιδειξάμενος καὶ
 περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκκαλέσθαι τὸν ἑ-
 αυτοῦ Δεσπότην.

5. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα καὶ θαρροῦμεν ταῖς
 10 τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι, καὶ μήτε ὁ χρόνος ἀμαυροῦτω τὴν
 προθυμίαν, μήτε τὰ ἐν μέσῳ κωλύματα, ἃν συμβαίη, χαννού-
 τω ἡμῶν τὸν λογισμόν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει θαρροῦν-
 τες, ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄρῶντες τὰς ὑποσχέσεις
 ἐκβεβηκυίας, σθιω τὴν πίσιν εἰλικρινῆ ἐπιδειξόμεθα. Καὶ
 15 γὰρ καὶ ἡμῖν μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἐπηγγέλται ὁ Δεσπότης,
 καὶ ὑπερβαίοντα τὸν ἡμέτερον λογισμόν, τῆς βασιλείας λέγω
 τὴν ἀπόλαυσιν, τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὴν μειουσίαν, τὴν
 μετὰ ἀγγέλων διαγωγὴν, τὴν τῆς γενένης ἀπαλλαγὴν. Ἀλλὰ
 ὅμως μηδὲν ἀπιστιῶμεν, ἐπειδὴ μὴ ὁρᾶται τοῖς σωματικοῖς
 20 ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς ἐννοοῦντες τοῦ ἐπαγγελαμένου
 καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος, τοῖς τῆς πίστεως ὀ-
 φθαλμοῖς αὐτὰ καιοπιεῶμεν, καὶ ἐκ τῶν ἤδη παρασχε-
 θέντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων χρησιτὰς ἔχωμεν τὰς ἐλπί-
 δας· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα πολλὰ ἡμῖν ἐδωρήσατο,
 25 ἵνα ἐκ τούτων ὀδηγούμενοι καὶ περὶ ἐκείνων θαρροῦν ἔ-
 χωμεν.

Ὁ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν ἐκδοὺς διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς
 ἀγάπην, πῶς οὐχὶ πάντα ἡμῖν τὰ λοιπὰ χαριεῖται; Καθάπερ
 καὶ Παῦλός φησιν· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο,
 30 ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν
 αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;». Εἰ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐξέδω-
 κεν ὅπερ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰ τοῦ βαπτίσματος τὴν δω-

νοντες καθαρά χέρια. Είδες ψυχὴν ἀφωσιωμένην ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν πόθον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐπιδεικνύουσαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ κάθε τι; Διότι δὲν ἀνέμενε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, ἀλλ' εὐχαριστεῖ καὶ μόνον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς του ἐπιδεικνύει, ὥστε, ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα συνέβησαν, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κύριόν του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις.

5. Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς παίρνωμεν θάρρος ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ὁ χρόνος νὰ μειώνη τὴν προθυμίαν μας, οὔτε τὰ ἐμπόδια ποὺ παρεμβάλλονται, ἐὰν τυχὸν συμβῆ κάτι τέτοιο, νὰ μειώσουν τὸ ἠθικόν μας, ἀλλὰ λαμβάνοντες θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὰς ὑποσχέσεις νὰ πραγματοποιοῦνται, ἔτσι νὰ ἐπιδεικνύωμεν εὐλικρινῆ πίστιν. Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ὑπεσχέθη μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἀγαθὰ, ὑπερβαίνοντα τὴν σκέψιν μας, ἐννοῶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς οὐρανίου βασιλείας, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὅμως νὰ μὴ ἀπιστοῦμεν διὰ τίποτε, ἐπειδὴ δὲν τὸ βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του, ἄς βλέπωμεν αὐτὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως καὶ ἄς ἔχωμεν καλὰς ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα συμφώνως μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς παρεσχέθησαν· διότι δι' αὐτὸ μᾶς ἐχάρισε καὶ ἐδῶ πολλὰ ἀγαθὰ, ὥστε, ὀδηγούμενοι ἀπὸ αὐτά, νὰ λαμβάνωμεν θάρρος καὶ διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ.

Διότι αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὸν Υἱόν του ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης του, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθὰ; Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὸν δι' ὅλους ἡμᾶς, πῶς δὲν θὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὅλα γενικῶς;»¹⁶. Ἐὰν ἔδωσε τὸν Υἱόν του δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἐὰν μᾶς ἐχάρισε τὴν δωρεὰν τοῦ βα-

ρεάν ἐχαρίσαιο, εἰ τῶν προλαβόντων ἁμαρτημάτων τὴν ἄ-
 φροσιν ἐδώρησαιο, εἰ μετανοίας ὁδὸν ἡμῖν ἔτεμεν, εἰ μυστρία
 ἕτερα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμετέραν ἐπραγματεύσαιο, δηλονό-
 τι καὶ τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἡμῖν τειταμιενόμενα ἀγαθὰ παρέξει.
 5 Ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρόδου ταῦτα προεντιρε-
 πίσας διὰ τὴν οἰκειάν ἀγαθότητα, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν ἀπό-
 λανσιν χαριεῖται; Ὅτι γὰρ προλαβὼν ταῦτα ἡμῖν ἠτοίμασε
 τὰ ἀγαθὰ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς ἐκ δεξιῶν ἐσιῶ-
 10 τας. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε
 τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου». *Εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολήν, πόση περὶ τὸ ἡμέτερον γένος
 κέχρηται τῇ φιλανθρωπίᾳ, ὡς καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου κα-
 ταβολῆς ἡμῖν τῆς βασιλείας προεντιρεπίσαι τὴν ἀπόλανσιν;*
Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γενόμεθα, παρακαλῶ, μηδὲ ἀνα-
 15 *ξίους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν ἰσοσούτων δωρεῶν, ἀλλὰ*
ἀγαπήσωμεν, ὡς δεῖ, τὸν ἡμέτερον Δεσπότην καὶ μηδὲν
διαπρατιώμεθα τῶν διακοπιόντων τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ εὖ-
νοιαν. Μὴ γὰρ αὐτοὶ προκατάρχομεν τοῦ πράγματος; Αὐτὸς
προλαβὼν πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐλε-
 20 *δείξατο. Πῶς οὖν οὐκ ἄτιπον τὸν οὕτως ἀγαπήσαντα μὴ*
καὶ ἡμᾶς, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, ἀγαπᾶν; Αὐτὸς γὰρ διὰ
τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην πάντα μεθ' ἡδονῆς ὑπέμεινε, καὶ ἐξ
αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν παιρικῶν ἀλλόμενος, ὡς εἰπεῖν,
δούλου μορφῆν ἀναλαβεῖν κατεδέξατο, καὶ διὰ πάντων τῶν
 25 *ἀνθρωπίνων ἐλθεῖν, καὶ τὰς παρὰ Ἰουδαίων ὕβρεις καὶ*
ἀτιμίας ὑπομεῖναι, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρὸν κατεδέξατο
καὶ θάνατον τὸν ἐπονείδιστον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς χαμαὶ συρομέ-
νους καὶ μυστοὺς φροτίους ἁμαρτημάτων βαρουνμένους, διὰ
τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐλευθερώσῃ. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐν-
 30 *νοῶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θεορμὸς ἐρασιῆς τοῦ Χριστοῦ,*

πίσματος, ἂν μᾶς ἐδώρησε τὴν ἄφρασιν τῶν ἁμαρτιῶν ποῦ διεπράξαμεν, ἂν μᾶς ἤνοιξε τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, ἂν ἐπραγματοποιήσεν ἀναρίθμητα ἄλλα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχει φυλάξει διὰ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ποῦ προετοίμασεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του, πρὶν ἀκόμη γεννηθῶμεν, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν; Τὸ ὅτι προετοίμασεν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ πολὺ πρὶν, ἄκουε αὐτὸν ποῦ λέγει πρὸς τοὺς ἰσταμένους εἰς τὰ δεξιά του· «Ἐλαίτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία προετοιμάσθη διὰ σᾶς πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου»¹⁶. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα, μὲ πόσῃν φιλανθρωπίαν συμπεριφέρεται πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου;

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀγνώμονες, οὔτε νὰ κάνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους τόσων δωρεῶν, ἀλλὰ νὰ ἀγαπήσωμεν, ὅπως πρέπει, τὸν Κύριόν μας καὶ νὰ μὴ κάνωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ διακόπτουν τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐνοιάν του. Μήπως ἐκάναμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ πράγματος; Αὐτὸς, προλαμβάνων, ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς τὴν πολλὴν καὶ ἀπεριόριστον ἀγάπην του. Πῶς λοιπόν δὲν εἶναι παράλογον νὰ μὴ ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν αὐτὸν ποῦ μᾶς ἠγάπησεν μὲ τόσῃν δύναμιν; Διότι αὐτὸς ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὑπέμεινε τὰ πάντα εὐχαρίστως καὶ ἐξελεθὼν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρός του, τρόπος τοῦ λέγειν, κατεδέχθη νὰ λάβῃ μορφήν δούλου καὶ νὰ διέλθῃ ἀπὸ ὄλα τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς προσβολὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰς τὸ τέλος κατεδέχθη νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ θανατωθῇ μὲ τὸν πῦρ ἐπονείδιστον θάνατον, ὥστε νὰ ἐλευθερώσῃ, μὲ τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν, ἡμᾶς ποῦ ἐσυρόμεθα εἰς τὴν γῆν καὶ ἐβαρυνόμεθα μὲ ἄπειρον βάρος ἁμαρτιῶν. Διότι ὄλα αὐτὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θερμὸς ἐρα-

ὁ καθάπερ ὑπόπιερος τὴν οἰκουμένην περιτρέχων ἄπασαν, ὁ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων ἐπιδεικνυσθαι σπουδάζων, ἐβόα λέγων «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς».

“Ὅρα εὐγνωμοσύνην, ὄρα ἀρετῆς ὑπερβολήν, ὄρα πό-
 5 θον ζέοντα. «Ἡ ἀγάπη», φησί, «τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς»
 τοῦτι ἔστιν, ὠθεῖ, καιαναγκάζει, καιεπειγεί. Εἶτα ἐρμηνεύ-
 σαι βουλόμενος τὸ παρ’ ἑαυτοῦ ρηθέν, φησί «Κρίναντας
 τοῦτο, δι εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες
 ἀπέθανον. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μη-
 10 κέτι ἑαυτοῖς ζῶοιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι και
 ἐγεροθέντι». Εἶδες πῶς εἰκότως ἔλεγεν, δι «Συνέχει ἡμᾶς
 ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»; Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, φησί, πάντων
 ἀπέθανε, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς οἱ ζῶντες μηκέτι ἑ-
 15 αυτοῖς ζῶμεν, ἀλλ’ ἐκείνῳ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι και
 ἐγεροθέντι. Δεχόμεθα τοίνυν τὴν παραινέσιν τὴν ἀποστολι-
 κὴν και μὴ ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι
 και ἐγεροθέντι.

Καὶ πῶς, φησί, δυνησόμεθα μὴ ἑαυτοῖς ζῆν; Ἄκουε
 τοῦ μακαρίου τούτου πάλιν λέγοντος· «Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ,
 20 ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». “Ὅρα πῶς ἐπὶ γῆς βαδίζων και
 σαρκὶ συμπεπλεγμένος, καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκῶν, και
 ταῖς ἀσωμάτοις συναναστρεφόμενος δυναμέσιν, οὕτω διέ-
 κειτο. Διὰ τοῦτο ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ,
 τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν οὐκ τοῖς παθήμασι και ταῖς ἐπιθυ-
 25 μίαις». Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ μὴ ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
 ἡμῶν ἀποθανόντι και ἐγεροθέντι, διὰν καθάπερ νεκροὶ ὄ-
 μεν τοῦ παρόντος βίου και πρὸς μηδὲν τῶν ὀρωμένων ὄμεν
 ἐπισημένοι. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἐσταυρώθη,
 ἵνα ἀντὶ ταύτης τῆς ζωῆς ἐκείνην ἀνταλλαξόμεθα μᾶλλον

17. Β' Κορ. 5, 14.

18. Β' Κορ. 5, 14-15.

19. Γαλ. 2, 20.

20. Γαλ. 5, 24.

σιῆς τοῦ Χριστοῦ, αὐτός, πού περιέτρεχεν ὡσάν πτερωτός ὀλόκληρον τὸν κόσμον, αὐτός πού ἐφρόντιζε νὰ δεικνύῃ εἰς τὸ σῶμα του τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, ἐβροντοφώναζε τὰ ἐξῆς· «Διότι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»¹⁷.

Πρόσεχε εὐγνωμοσύνην, πρόσεχε ὑπερβολικὴν ἀρετὴν, πρόσεχε ἀγάπην θερμὴν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, λέγει, μᾶς συγκρατεῖ», δηλαδὴ μᾶς ὠθεῖ, μᾶς καταναγκάζει, μᾶς κάνει βιαστικούς. Ἐπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὸ πού εἶπε, λέγει· «Κρίναντες τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἀπέθανεν ἓνας δι' ὄλους τοὺς ἄλλους, ἄρα ὄλοι ἀπέθανον. Καὶ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς δι' ὄλους, ὥστε ὅσοι ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ δι' αὐτὸν πού ἀπέθανε καὶ ἀνεσιτήθη δι' αὐτούς»¹⁸. Εἶδες πῶς ἔλεγεν ὀρθῶς, ὅτι «ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»; Διότι, ἐάν, λέγει, ἀπέθανε δι' ὄλους ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, διὰ νὰ μὴ ζῶμεν ἡμεῖς, ἐν ὄσῳ ζῶμεν, διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' ἐκείνους, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεσιτήθη δι' ἡμᾶς. Ἄς δεχώμεθα λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμβουλήν καὶ ἄς μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεσιτήθη δι' ἡμᾶς.

Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, λέγει, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας; Ἄκουσε πάλιν τὸν μακάριον αὐτὸν πού λέγει· «Δὲν ζῶ ἐγὼ πλέον, ἀλλὰ ζῆ ἐντός μου ὁ Χριστός»¹⁹. Βλέπε πῶς, ἂν καὶ ἐβάδιζεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ περιεβάλλετο τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα ἕζη ἔτσι, ὡσάν νὰ κατώκει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὡσάν νὰ συνανεστρέφετο μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας»²⁰. Αὐτὸ σημαίνει λοιπὸν τὸ νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, πού ἀπέθανε καὶ ἀνεσιτήθη δι' ἡμᾶς, τὸ νὰ ζῶμεν δηλαδὴ ὡσάν νεκροὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ νὰ μὴ τρομάζωμεν ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού βλέπομεν. Διότι διὰ τοῦτο ἐσταυρώθη ὁ Κύριός μας, διὰ νὰ ἀνταλλάξωμεν αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἄλλην, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ διαπραγμα-

δέ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκείνην ἑαυτοῖς πραγματευοόμεθα. Ἡ γὰρ παροῦσα ζωή, ἐὰν βουλόμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡμᾶς ὁδηγεῖ καὶ δυνησόμεθα, εἰ βουληθεῖμεν μικρὸν διεγερθῆναι καὶ δια-
 5 νοῖξαι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, τῆς ἐκεῖ λήξεως τὴν ἔννοιαν διὰ παντὸς τρέμειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ οὕτω τὰ μὲν ὁρώμενα παραιρέχειν καὶ ὑπερίπιασθαι, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα καὶ διαιωνίζοντα τείνειν τὸν λογισμόν· καθάπερ καὶ ὁ μακάριος οὐτός παιδεύων ἡμᾶς ἔλεγεν· «Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί,
 10 ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδότος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑμοῦ».

6. Ὅρα ψυχὴν πεπυρωμένην, ὄρα λογισμόν ἐπιερωμένον, ὄρα διάνοιαν ἐκκαιομένην τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ. «Ὁ νῦν ζῶ», φησὶν, «ἐν πίστει ζῶ». Μὴ γὰρ νομίσητέ με, φησὶ,
 15 συντελεῖν τι εἰς τὰ τοῦ παρόντος θείου πράγματα. Εἰ γὰρ καὶ σάρκα περιέκειμαι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως προσδέδεμαι, ἀλλ' ἐν πίστει ζῶ τῇ εἰς Χριστόν, πάντων ὑπεροχῶν τῶν παρόντων, τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς αὐτὸν πάντα παραιρέχων, ἐκκριασμένην ἔχω τὴν διάνοιαν πρὸς αὐτόν. Εἴτις ἵνα
 20 μάθῃς αὐτοῦ τοῦ φίλιτρον τὴν ὑπερβολήν, φησὶν· «Ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδότος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἑμοῦ». Σκόπει πόσης τῆς εὐγνωμοσύνης ἢ ὑπερβολῆς. Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; Πρὸ μικροῦ ἔλεγες, «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσοιο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡ-
 25 μῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», καὶ νῦν λέγεις, «Τοῦ ἀγαπήσαντός με», καὶ ἰδιοποιῆ τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν; Ναί, φησὶν· εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἡ θυσία προσενηύκεται παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ περὶ αὐτὸν φίλιτρον μου ἐγὼ ἰδιοποιεῖμαι τὸ γεγονός. Οὕτω καὶ τοῖς
 30 προφήταις ἔθος ποιεῖν, καὶ λέγειν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», καίτοι τῆς οἰκουμένης ἐστὶ Θεός· ἀλλ' ἴδιον τοῦ πόθου, τὰ κοινὰ ἰδιοποιεῖσθαι.

τευθῶμεν με αὐτὴν τὴν ζωὴν με ἐκείνην. Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωὴ, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν καὶ νὰ γρηγοροῦμεν, μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν ὀλίγον καὶ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μας, νὰ τρέφωμεν πάντα εἰς τὸν νοῦν μας τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ζωῆς, καὶ ἔτσι τὰ μὲν ὀρώμενα νὰ παρατρέχωμεν καὶ νὰ ἀδιαφορῶμεν δι' αὐτά, πρὸς δὲ τὰ μελλοντικὰ καὶ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένον τὸν νοῦν μας, ὅπως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε διδάσκων ἡμᾶς· «Τὴν ζωὴν δὲ πού ζῶ τώρα με τὴν σάρκα, τὴν ζῶ με τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος με ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ»²¹.

6. Πρόσεχε ψυχὴν ζέουσαν, πρόσεχε σκέψιν πού πετᾶ πρὸς τὰ ἄνω, πρόσεχε διάνοιαν πού κατακαίεται ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην. «Τὴν ζωὴν πού ζῶ τώρα», λέγει, «τὴν ζῶ με τὴν πίστιν». Μὴ νομίζετε, λέγει, ὅτι ἀφοσιώνομαι εἰς τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς. Διότι ἂν καὶ εἶμαι ἀπὸ σάρκα καὶ εἶμαι δεμένος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, ὅμως ζῶ με τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν, περιφρονῶν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, με τὴν ἐλπίδα πού παρατρέχει διαρκῶς πρὸς αὐτόν, ἔχω προσηλωμένην τὴν σκέψιν μου πρὸς αὐτόν. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθης τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀγάπης του, λέγει· «Ζῶ με τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος με ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ». Πρόσεχε πόσον ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη του. Τί λέγεις, μακάριε Παῦλε; Πρὸ ὀλίγου ἔλεγες, «ὁ ὁποῖος δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων ἡμῶν», καὶ τώρα λέγεις, «ὁ ὁποῖος με ἠγάπησεν» καὶ κάνεις ἰδικὴν σου τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ἐθυσιάσθη δι' ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτόν ἀγάπης μου κάνω ἰδικόν μου τὸ γεγονός αὐτό. Ἔτσι συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ οἱ προφηταὶ καὶ νὰ λέγουν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», ἂν καὶ ὁ Θεὸς ἀνήκει εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, ἀλλὰ εἶναι ἴδιον γνώρισμα τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης νὰ κάνῃ ἰδικὰ τῆς τὰ κοινὰ πράγματα.

«Τῆ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ», φησί, «τοῦ ἀγαπήσαντός με». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησε; Πᾶσαν μὲν, φησί, τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ἐγὼ ὡς μόνος ἀγαπηθεῖς, οὕτως αὐτῷ χάριτας ὀφείλω. «Καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν».

5 Τί οὖν, ἔπερ σοῦ μόνον ἐσταυρώθη; Οὐκ αὐτὸς λέγει, «Ὁτιαν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκῶσω πρὸς ἑμαυτόν»; οὐδ' οὐ αὐτὸς εἶπας, ὅτι «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν ἑαυτόν»; Ναί, φησὶν οὐκ ἐναντιούμενος ἑαυτῷ ταῦτ' αἶψα φημι, ἀλλὰ τὸν ἑμαυτοῦ πόθον παραμυθούμενος. Καὶ ὄρα πάλιν καὶ ἕτερόν τι

10 διὰ τῶν εἰρημμένων ἡμᾶς διδάσκοντα. Ἀνωτέρω γὰρ εἶπ' ἔτι περὶ τοῦ Πατρὸς, ὅτι «ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἐνιαῦθα λέγει, «Ἐαυτὸν παρέδωκεν»· ἐκεῖ μὲν, ἵνα τὴν ὁμόνοιαν δείξῃ καὶ τὴν ὁμοιμίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν αἰνίξῃται· ἐπεὶ καὶ ἀλλαγῶ φησι, «Γε-

15 νόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου», πανταχοῦ τὴν οἰκονομίαν πισιτούμενος. Ἐνιαῦθα δὲ τό, «Παρέδωκεν ἑαυτόν», τέθεικεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκὼν τὸ πάθος κατεδέξατο, καὶ οὐκ ἀνάγκη οὐδὲ βία, ἀλλὰ βουλόμενος καὶ θέλων παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν πραγματεύεσθαι, τὸν σταυ-

20 ρὸν ἐπέμεινε.

Ποίαν οὖν καὶ ἀξίαν ἀγάπην ἐπιδείξασθαι δυνησόμεθα, πρὸς τὸν οὕτω πλουσίαν τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενον; Κἄν γὰρ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέοθαι καταδεξώμεθα ὑπὲρ τε τῶν αὐτοῦ νόμων καὶ τῆς φυλακῆς τῶν ἐπιτολῶν

25 τῶν παρ' αὐτοῦ δοθεισῶν, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ μέτρον φθάσαι δυνησόμεθα τῆς ἀγάπης, ἣν περὶ τὴν ἡμετέραν ἐπεδείξατο φύσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ Θεὸς ὢν ὑπὲρ ἀνθρώπων τοῦτο κατεδέξατο καὶ Δεσπότης τυγχάνων ὑπὲρ δούλων, καὶ οὐχ ὑπὲρ δούλων ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων καὶ πολλὴν καὶ ἄσπον-

30 δον τὴν ἔχθραν ἐπιδεικνυμένων. Καὶ αὐτὸς μὲν προλαβὼν εἰς ἀναξίους καὶ μωρία ἐπαικίους τὴν ἰσοσύνην εὐεργεσίαν

22. Ἰω. 12, 32.

23. Φιλ. 2, 8.

«Μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ», λέγει, «ὁ ὁποῖος με ἠγάπησε». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησεν; Ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, λέγει, ὅμως ἐγὼ τὸν εὐγνωμονῶ, ὡσὰν νὰ ἠγαπήθην μόνον ἐγώ. «Καὶ ὁ ὁποῖος παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του δι' ἐμέ». Τί λοιπὸν λέγεις, μόνον διὰ σὲ ἐσταυρώθη; Δὲν λέγει αὐτός, «Ὅταν ὑψωθῶ θὰ πάρω μαζί μου ὄλους ἐσᾶς»²²; καὶ οὐ ὁ ἴδιος δὲν εἶπες, ὅτι «παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων μας»; Ναί, λέγει· δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ παρηγορήσω τὸν πόθον μου. Καὶ πρόσεξε πάλιν, ὅτι μᾶς διδάσκει καὶ κάτι ἄλλο μὲ ὅσα λέγει. Προηγουμένως δηλαδὴ, ἂν καὶ εἶπε διὰ τὸν Πατέρα ὅτι «παρέδωσεν αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας», τώρα λέγει «παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του». Εἰς ἐκείνην τὴν περίπτωσιν εἶπεν αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ νὰ ὑπαινιχθῇ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου»²³, βεβαιῶν παντοῦ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν. Ἐδῶ δὲ ἐκρησιμοποίησε τό, «Παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι μόνος του ἐδέχθη τὸ πάθος καὶ ὄχι ἀναγκαστικῶς καὶ μὲ βίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε καὶ ἐπεθύμει νὰ σώσῃ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τοῦτο ὑπέμεινε τὸν σταυρόν.

Ποίαν ἀγάπην λοιπὸν ἰσαξίαν μὲ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἠγάπησε τόσον πολὺ; Καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας χάριν τῶν νόμων του καὶ διὰ νὰ διαφυλάξωμεν τὰς ὑπ' αὐτοῦ δοθείσας ἐντολάς, οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι αὐτός, ἂν καὶ εἶναι Θεός, κατεδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν τῶν ἀνθρώπων, καί, ἂν καὶ εἶναι Κύριος, ἐδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν δούλων, καὶ ὄχι ἀπλῶς χάριν δούλων ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων δούλων, ποὺ ἐπιδεικνύουν πολλὴν καὶ ἄσπονδον ἔχθραν. Καὶ αὐτὸς μὲν πρῶτος εὐηργέτησε τόσον πολὺ τοὺς ἀναξίους καὶ ἄ-

ἐπεδείξατο, ἡμεῖς δέ, ὅπερ ἂν ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν μέγα ποιοῦμεν τὸν προφθάσαντα ταῖς ἰουδαίαις εὐεργεσίαις ἡμᾶς ἀμείβεσθαι σπουδάζοντες. Τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν, ἂν ἄρα ἀκολουθῶσιν, ἀμοιβή τίς ἐστί καὶ ὀφειλή, τὰ δὲ
 5 παρ' αὐτοῦ, χάρις καὶ εὐεργεσίαι καὶ δωρεᾶς μέγεθος.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα λογιζόμενοι, ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, καθάπερ Παῦλος αὐτὸν ἠγάπησε, καὶ μηδεὶς ἡμῖν τῶν παρόντων ἔστω λόγος, ἀλλὰ διηνεκῶς τὸν αὐτοῦ πόθον ἔχωμεν ἰδρυμένον ἡμῶν τῇ ψυχῇ. Οὕτω γὰρ καὶ πάντων
 10 καταγελασόμεθα τῶν τοῦ παρόντος βίου καὶ οὕτω τὴν γῆν καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκήσωμεν, οὔτε ὑπὸ τῶν χρησιῶν ἐνιαῦθα χαννούμενοι, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συσιελλόμενοι, ἀλλὰ πάντα παραιρέχοντες πρὸς τὸν ποδοῦμενον ἡμῶν Δεσπότην ἐνιεῦθεν ἐπειχθησόμεθα καὶ μήτε πρὸς αὐτὴν τὴν
 15 μέλλησιν δυσχερανοῦμεν, ἀλλ' ἐροῦμεν κατὰ τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἡμεῖς, ὅτι «Ὁ νῦν ζῶμεν ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶμεν τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀγαπήσαντος ἡμᾶς καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύτως διανύσωμεν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι κατα-
 20 ξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πείρους ἀμαρτίας διαπράξαντας, ἡμεῖς ὅμως, ὅ,τι καὶ νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν, δὲν κάνομεν τίποτε τὸ σπουδαῖον μὲ αὐτὴν τὴν φροντίδα δι' αὐτόν, ὃ ὁποῖος πρῶτος μᾶς ἤμειψε μὲ τόσας πολλὰς εὐεργεσίας. Διότι αὐτὰ πού κάνομεν ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον ἔπονται ἐκείνων, εἶναι κάποια ἀνταπόδοσις καὶ ὀφειλή, ἐνῶ ὅ,τι χαρίζει ἐκεῖνος, εἶναι χάρις εὐεργεσίαι καὶ ὑπερβολικὴ δωρεά.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, ἃς ἠγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ὅπως ἀκριβῶς ἠγάπησεν αὐτόν καὶ ὁ Παῦλος, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν διαρκῶς εἰς τὴν ψυχὴν μας ριζωμένην καλῶς τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην αὐτοῦ. Διότι ἔτσι καὶ θ' ἀδιαφορήσωμεν δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἔτσι θὰ κατοικήσωμεν τὴν γῆν, ὅπως τὸν οὐρανόν, χωρὶς ν' ἀπορροφώμεθα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα πράγματα, οὔτε νὰ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ παραβλέποντες τὰ πάντα νὰ σπεύσωμεν ἀπὸ ἔδῳ καὶ πέρα πρὸς τὸν ἀγαπητὸν Κύριόν μας καὶ οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' αὐτὴν τὴν προπαρασκευήν, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ὅτι «Τὴν ζωὴν πού ζῶ τώρα τὴν σαρκικὴν τὴν ζωὴν μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἡμᾶς», ὥστε νὰ ζήσωμεν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ νὰ καταξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα. ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γέν. 14, 1 - 23)

«*Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἀμαρῶν βασιλέως
Σενναάρ, Ἀριώχ βασιλεὺς Ἀλασάρ, καὶ Χοδολογο-
5 μός βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθάκ βασιλεὺς τῶν ἐ-
θνῶν ἐποίησαν πόλεμον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σο-
δόμων».*

1. *Μέγα ἀγαθόν, ἀγαπητοί τῶν θείων Γραφῶν ἢ ἀ-
νάγνωσις. Τοῦτο τὴν ψυχὴν φιλόσοφον ἀπεργάζεται, τοῦτο
10 πρὸς τὸν οὐρανὸν μετίστησι τὴν διάνοιαν, τοῦτο εὐχάριστον
κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ποιεῖ πρὸς μηδὲν τῶν
παρόντων ἐπισησθαι, τοῦτο διηγεκῶς ἐκεῖ ποιεῖ διαιτᾶσθαι
τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον καὶ πρὸς τὴν τοῦ Δεσπότου ἀ-
μοιβὴν ὀρῶντας ἅπαντα ἡμᾶς διαπρατίεσθαι καὶ πρὸς τοὺς
15 τῆς ἀρετῆς πόνους μετὰ πολλῆς ἐγχειρεῖν τῆς προθυμίας.
Ἐντεῦθεν γάρ ἐστι μαθεῖν ἀκριβῶς τῆς ταχείας ἀντιλή-
ψεως τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τῶν δικαίων τὴν ἀνδρείαν,
τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τῶν ἀμοιβῶν τὸ μέγε-
θος. Ἐντεῦθέν ἐστιν εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν διεγερθῆναι
20 τῆς φιλοσοφίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ μὴ ναρκᾶν πρὸς
τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, ἀλλὰ θαρρεῖν καὶ πρὸ τῆς ἐκθά-
σεως ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι. Δι' ὃ, παρακαλῶ,
μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν
ποιώμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτευξόμεθα, εἰ
25 συνεχῶς ἐπίωμεν τὰ ἐγκείμενα. Οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν μετὰ
σπουδῆς καὶ πολλοῦ πόθου τοῖς θείοις ἐπιτυχάνοντα λόγοις
περιοφθῆναί ποτε· ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος ἡμῖν μὴ γένηται
διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ Δεσπότης ἄνωθεν ἐμβατεύων ταῖς καρ-
δίαις ταῖς ἡμετέραις φωτίζει τὴν διάνοιαν, καταγράφει τὸν*

1. Σενναάρ. Ἦτο χώρα πλησίον τῆς Βαβυλώνας.

2. Ἀλασάρ. Πόλις τῆς κάτω Βαβυλωνίας, πλησίον τοῦ Εὐφράτου.

3. Ἐλάμ. Περιοχὴ ἀνατολικῶς τῆς Βαβυλώνας.

4. Ἔθνη. Πρόκειται μᾶλλον διὰ λαοὺς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν πλη-
σίον τῶν Σοδόμων.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

(Γέν. 14, 1 - 23)

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σεναάρ¹, ὁ Ἀριῶχ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλασάρ², καὶ ὁ Χοδολογομὸρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ³, καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐθνῶν⁴, ἔκαναν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδομῶν».

1. Μεγάλο ἀγαθόν, ἀγαπητοί, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων Γραφῶν. Αὐτὸ κάνει τὴν ψυχὴν εὐσεβῆ, αὐτὸ μεταφέρει τὸν νοῦν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ κάνει τὸν ἄνθρωπον εὐγνώμονα, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ μὴ φοβούμεθα ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα, αὐτὸ κάνει τὴν σκέψιν μας νὰ εἶναι διαρκῶς ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἐκεῖ, νὰ κάνωμεν τὰ πάντα ἀποβλέποντες πρὸς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους μὲ πολλὴν προθυμίαν χάριν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν πρόνοιαν τῆς ταχείας ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σπεύδει διὰ νὰ μᾶς σώσῃ, τὴν ἀνδρείαν τῶν δικαίων, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν του. Ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ διεγερθῆ ὁ πόθος καὶ ἡ μίμησις τῆς ἐναρέτου ζωῆς τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνώμεθα καὶ πρὶν ἀκόμη πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀναγιγνώσκωμεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν μὲ πολλὴν προσοχήν. Διότι ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν αὐτήν, ἐὰν μελετῶμεν συνεχῶς αὐτὰ ποὺ γράφονται ἐδῶ. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ περιφρονηθῆ ποτὲ αὐτός, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τοὺς θείους λόγους μὲ πολλὴν προσοχήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχη κάποιος ἄνθρωπος ὡς διδάσκαλός μας, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, εἰσερχόμενος εἰς τὴν καρδίαν μας, φωτίζει τὸν

λογισμὸν, ἐκκαλύπτει τὰ λανθάνοντα, διδάσκαλος ἡμῖν γίνεται τῶν ἀγνωσμένων· μόνον εἴαν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν βουλόμεθα. «Μὴ καλέσητε γάρ», φησί, «διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς».

5 Ἐπειδὴν οὖν λάβωμεν μετὰ χειρᾶς βιβλίον πνευματικόν, συντιέναντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν καὶ συναγαγόντες τὸν λογισμὸν καὶ πᾶσαν βιωτικὴν ἔννοιαν ἀπωσάμενοι, οὕτω τὴν ἀνάγνωσιν ποιώμεθα μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας, μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἵνα δυνηθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος ὀδηγηθῆναι ἐπὶ τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπώοασθαι. Καὶ γὰρ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος ὁ θάρσαρος, ὁ τῆς βασιλείουσης Αἰθιοπῶν, ἐν τισαύτῃ τυγχάνων περιφανείᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ὀχήματος φερόμενος, οὐδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως ἡμέ-
 15 λει, ἀλλὰ τὸν προφήτην ἔχων μετὰ χειρᾶς, πολλὴν ἐποιεῖτο τὴν οπουδὴν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς τὰ ἐγκείμενα· ἀλλ' ὁμοῦς ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσὸν ἔνεγκε, τὴν σπουδὴν, τὴν προθυμίαν, τὴν προσοχὴν, ἐπέτυχε τοῦ καθοδηγήσασθαι. Ἐνόησον γὰρ μοι ὅσον ἦν, μήτε ὀδοιπο-
 20 ροῦντα ἀμελήσαι τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ταῦτα ἐπ' ὀχήματος καθήμενον.

Ἀκουέτωσαν οἱ μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦτο ποιῆσαι καταδεχόμενοι, ἀλλὰ νομίζοντες πάρεργον εἶναι τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, καὶ διὰ τὸ γυναικί συνοικεῖν, καὶ στρατεία κατε-
 25 λῆφθαι, καὶ παίδων φροντίζεῖν, καὶ οἰκειῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἑτέρων πραγμάτων ἔχειν φρονίδα, μὴ προσῆκειν αὐτοῖς περὶ τὴν τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσιν ἔχειν σπουδὴν. Ἰδοὺ γὰρ εὐνοῦχος, ἄνθρωπος θάρσαρος, ἀμφοτέρω ἰκανὰ εἰς πολλὴν ραθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ μετὰ τούτων ἢ πολλὴ
 30 περιφάνεια, τοῦ πλοῦτου ἢ περιοιοία, αὐτὸ τὸ ἐν ὀδοιπορίᾳ εἶναι καὶ ἐπ' ὀχήματος φέρεσθαι οὐδὲ γὰρ ράδιον ἀναγνώ-

5. Πρόκειται διὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Φιλίππου μὲ τὸν εὐνοῦγον ἄρχοντα τῆς Κανδάκης τῆς βασιλείουσης τῶν Αἰθιοπῶν. Πρβλ. Πράξ. 8, 26ε.

νοῦν μας, καταυγάζει τὴν σκέψιν μας, ἀποκαλύπτει αὐτὰ ποὺ κρύπτονται εἰς τὰ κείμενα, μᾶς ἐξηγεῖ αὐτὰ ποὺ δὲν καταλαβαίνομεν, μόνον ἐὰν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εἰσφέρωμεν αὐτὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι λέγει «Μὴ ὀνομάσετε διδάσκαλον εἰς τὴν γῆν».

Ὅταν λοιπὸν πάρωμεν κάποιο βιβλίον πνευματικὸν εἰς τὰ χέρια καὶ ἀφοῦ ἐντείνωμεν τὴν προσοχὴν μας καὶ αὐτοσυγκεντρωθῶμεν καὶ διώξωμεν κάθε βιωτικὴν μέριμναν, νὰ μελετῶμεν αὐτὸ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν καὶ μεγάλην προσοχὴν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν ἔχοντες ὡς ὀδηγὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ κατανοήσωμεν ὅσα γράφονται εἰς τὸ κείμενον καὶ νὰ λάβωμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλην ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος, ὁ εὐνοῦχος τῆς βασιλείου τῶν Αἰθίοπων, ἂν καὶ κατεῖχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ ἐφέρετο μὲ τὴν ἄμαξαν, δὲν ἐγκατέλειπεν οὔτε ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἔχων τὸ προφήτην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐφρόντιζε νὰ μελετᾷ, καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο, ὅσα ἐγράφοντο ἐκεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως προσέφερον ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἴδιον, τὴν φροντίδα, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προσοχὴν, εὔρε καὶ τὸν καθοδηγητήν. Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, ὅτι δὲν παραμελοῦσε, ὅσον ἠδύνατο, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς οὔτε καὶ ὅταν ἐταξίδευε καὶ μάλιστα καθήμενος ἐπὶ τῆς ἁμάξης*.

Ἄς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν καταδέχονται νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν των, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι εἶναι πάρεργον ἢ μελέτη τῆς Γραφῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ μελετοῦν αὐτὴν ἢ διότι εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν σύζυγόν των, ἢ διότι ἐστρατεύθησαν, ἢ διότι φροντίζουν διὰ τὰ τέκνα των καὶ ἐπιμελοῦνται τοὺς ὑπηρέτας των καὶ φροντίζουν δι' ἄλλα πράγματα. Διότι ἰδοῦ, ἄνθρωπος εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος, ἦσαν ἰκανὰ καὶ τὰ δύο νὰ τὸν κάνουν νὰ ἀδιαφορήσῃ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ πολλὴ λαμπρότης, ὁ μέγας πλοῦτος, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ταξίδι καὶ μάλιστα ἢ μεταφορὰ τοῦ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξαν· διότι δὲν

σει προσέχειν τῷ οὐτως ὁδοιποροῦντι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δυοχερές· ἀλλ' ὅμως ὁ πόθος καὶ ἡ πολλὴ σπουδὴ πάντα τὰ κωλύματα ἐκποδῶν ἐποιεῖτο καὶ εἶχετο τῆς ἀναγνώσεως καὶ οὐκ ἔλεγε ταῦτα, ἃ νῦν πολλοὶ λέγουσιν· οὐ νοῶ τὰ
5 ἐγκείμενα, οὐ δύναμαι συνιέναι τὸ βάθος τῶν γεγραμμένων τίνος ἔνεκεν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ τὸν κάματον ὑπομενῶ, ἀναγινώσκων καὶ οὐχ ἔχων τὸν ὁδηγῆσαι δυνάμενον; Οὐδὲν τούτων ἐλογίσατο ὁ θάρβαρος μὲν τὴν γλῶσσαν, φιλόσοφος δὲ τὴν διάνοιαν· ἀλλ' ἐννόησας ὡς οὐ περιοφθῆσεται,
10 ἀλλὰ ταγέως ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ροπῆς, εἰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ εἰς δύναμιν ἐπιδείξαιτο, εἶχετο τῆς ἀναγνώσεως. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ὁρῶν αὐτοῦ τὸν πόθον, οὐ περιεῖδεν, οὐ κατέλιπεν ἀπρονόητον, ἀλλ' εὐθέως αὐτῷ τὸν διδάσκαλον ἔπειπε.

15 Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, πῶς ἔμενεν ἐκεῖνον πρότερον τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν, καὶ τότε τὴν οἰκειάν ἀντίληψιν ἐπιδείκνυται. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἀπήριστο, λοιπὸν ὥφθη ὁ ἄγγελος Κυρίου λέγων τῷ Φιλίππῳ· «Ἀναστάς πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαί-
20 ρουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Γάζαν, αὕτη ἐστὶν ἔρημος. Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ Αἰθίοψ, δυνάστης εὐνοῦχος Κανδάκης, τῆς βασιλείου Αἰθιοπῶν, ὃς ἐλήλυθε προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ οὗτος ὑπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν». Ὅρα πῶς ἀ-
25 κριβῶς ἡμῖν διηγήσατο ὁ τὴν βίβλον γράψας, εἰπὼν, ὅτι Αἰθίοψ, ἵνα γινώμεν ὅτι θάρβαρος ἦν· εἰτά φησιν, ὅτι Ἀννάστης, ὅτι ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ καὶ περιφανείᾳ ἐτύγχανεν, «Ὅς ἐλήλυθεν», φησί, «προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ». Ὅρα καὶ τὴν πρόφασιν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας, ἱκανὴν οὐ-

εἶναι εὐκόλον νά προσέχη εἰς τὰ ὅσα ἀναγινώσκει αὐτὸς πού ταξιδεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' εἶναι μάλιστα πολὺ δύσκολον. Ὁ πόθος του ὅμως καὶ ἡ μεγάλη του προσοχὴ ἀπεμάκρυνεν ὅλα τὰ ἔμπόδια καὶ παρηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ δὲν ἔλεγεν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγουν πολλοί· Δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὸ περιεχόμενον, δὲν ἤμπορῶ νά κατανοήσω τὸ βαθύτερον νόημα τῶν γραφομένων· διατί νά κουράζωμαι χωρὶς λόγον, ἀφοῦ μελετῶ καὶ δὲν ἔχω αὐτὸν πού ἤμπορεῖ νά μὲ καθοδηγήσῃ; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη ὁ βάρβαρος μὲν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, φιλόσοφος δὲ εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλ' ἀντελήφθη, ὅτι δὲν θὰ περιφρονηθῇ, ἀλλὰ θὰ ἔχη ταχέως τὴν ἐκ τῶν ἄνω δύναμιν ἐὰν κατέβαλε τὴν προσπάθειαν πού ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐσυνέχιζε τὴν ἀνάγνωσιν. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βλέπων τὸν πόθον του, δὲν τὸν περιεφρόνησεν, οὔτε τὸν ἄφησεν ἀβοήθητον, ἀλλ' ἔστειλεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ ἀνέμενε νά καταβάλῃ πρῶτον ἐκεῖνος ὄλην τὴν προσπάθειάν του καὶ ἔπειτα τοῦ δίδει τὴν βοήθειάν του. Ὅταν λοιπὸν ἔγιναν ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν, τότε ἐνεφανίσθη ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἶπεν· «Ἐφοῦ σηκωθῆς, πήγαινε πρὸς τὴν ὁδὸν πού κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Γάζαν. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἔρημος. Καὶ ἰδοῦ, ἄνθρωπος Αἰθίοψ, εὐνοῦχος, ἀξιωματοῦχος τῆς Κανδάκης τῆς βασιλείου τῶν Αἰθίοπων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει νά προσκυνήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ἐπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τῆς ἀμάξης του καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν»⁶. Πρόσεχε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν μᾶς διηγήθη ὁ συγγραφεὺς τῆς Βίβλου, λέγων, ὅτι ἦτο Αἰθίοψ, διὰ νά μάθωμεν, ὅτι ἦτο βάρβαρος. Ἐπειτα λέγει, ὅτι ἦτο ἄρχων, διὰ νά καταλάβωμεν, ὅτι εἶχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ λαμπρότητα, «Ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει», λέγει, «διὰ νά προσκυνήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ». Πρόσεχε καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ταξιδίου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὴ νά δείξῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν

σαν δεῖξαι τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης· ἰδοὺ γὰρ πόσῃν ὁδὸν στέλλεται, ὥστε τὴν προσκύνησιν ἀποδοῦναι τῷ Δεσπότῃ. Ἔτι γὰρ ἐνόμισον ἐν ἐνὶ τόπῳ συγκεκλειῖσθαι τὴν λατρείαν καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν ὁδὸν στελλόμενοι ἐκεῖ τὰς 5 εὐχὰς ἀνέφερον· διὰ τοι τοῦτο καὶ οὗτος παρεγένετο, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν καὶ ἡ λατρεία ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἵνα τὴν προσκύνησιν ἀποδῶ τῷ Δεσπότῃ. Καὶ ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὸ ποδοῦμενον, «Υποστρέφω», φησί, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκεν».

10 2. Εἶτα ἐπισιτὰς ὁ Φίλιππος φησι πρὸς αὐτόν· «ἜΑρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Εἶδες ψυχὴν μεμεριμημένην, οὐκ εἰδυῖαν μὲν τὰ ἐγκείμενα, ἐχομένην δὲ τῆς ἀναγνώσεως καὶ ποθοῦσαν ἐπιτυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος διδασκάλου; Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ ἀπόστολος διὰ τῆς ἐρωτήσεως διε- 15 γείρει αὐτοῦ τὸν πόθον· ὅτι γὰρ ἄξιός ἦν τυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος πρὸς τὴν τῶν ἐγκειμένων κατανόησιν, αὐτὴ ἡ ἀπόκρισις τοῦ ἀνδρὸς δηλοῖ. Τοῦ γὰρ ἀποστόλου εἰπόντος, «ἜΑρά γε γινώσκεις;» καὶ μετὰ εὐτελοῦς οχήματος προσιόντος, οὐκ ἐδυσχέραεν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐνόμισεν θ- 20 βροῖσθαι, ὃ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων πάσχουσι, καὶ πολλάκις αἰροῦνται ἐν διηνεκεῖ ἀγνοία τυγχάνειν αἰσχυνόμενοι τὴν ἄγνοιαν ὁμολογῆσαι καὶ παρὰ τῶν διδάξαι δυναμένων μαθεῖν. Ἀλλ' οὗτος οὐδὲν τούτων πέπονθεν ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ εὐλαθείας τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, δεικνὺς 25 αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν καίαισασιν, καὶ φησι «Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μὴ τις ὁδηγήσῃ με;». Καὶ οὐ μόνον ἀπεκρίνατο μὲν μετ' ἐπιεικείας, παρέδραμε δέ, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν οἰκείων τῶν ὁδῶν ἐνδεικνύμενος ἡμῖν τὴν ἀρετὴν, ταῦτα εἰ- 30 πὼν, παρεκάλεσεν ὁ δυνάστης, ὁ θάραχος, ὁ ἐπ' ὀχλήματος φερόμενος τὸν εὐτελεῖ φαινόμενον, τὸν ἀπὸ τῆς ἐοδητῆτος εἰκαταφρόνητον, ἀναθάντα καθίσει οὐκ αὐτῷ.

7. Πράξ. 8, 30.

8. Πράξ. 8, 31.

ἀγάπην του. Διότι ἰδοὺ πόσῃ ἀπόστασιν διήνυσε διὰ τὴν προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καθ' ὅσον ἐνόμιζον ἀκόμη, ὅτι εἰς ἓνα μόνον τόπον προσφέρεται ἡ λατρεία καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐβάδιζον μεγάλην ἀπόστασιν, προσηύχοντο ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς μετέβη ἐκεῖ, ὅπου εὐρίσκειτο ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐτελεῖτο ἡ Ἰουδαϊκὴ λατρεία, διὰ τὴν προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καὶ ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν πόθον του, «Ἐπέστρεψε», λέγει, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς ἀμάξης του ἀνεγίνωσκεν».

2. Ἐπειτα ὁ Φίλιππος ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐὰν γὰρ καταλαβαίνεις αὐτὰ πού διαβάσεις;»⁷. Εἶδες ψυχὴν πού μεριμνᾷ, καὶ δὲν γνωρίζει μὲν τὸ περιεχόμενον, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ εὔρη τὸν διδάσκαλον πού θὰ τὴν κατευθύνῃ; Καθ' ὅσον ἀμέσως ὁ ἀπόστολος μὲ τὴν ἐρώτησιν διεγείρει τὸν πόθον του. Διότι τὸ ὅτι ἦτο ἄξιός νὰ εὔρη τὸν ὁδηγὸν διὰ τὴν κατανόησιν τὸ περιεχόμενον, τὸ φανερῶνει ἡ ἴδια ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνδρός. Διότι ὅταν εἶπεν ὁ ἀπόστολος, «Ἐὰν γὰρ καταλαβαίνεις;», δὲν ἐδυσφόρησεν, οὔτε ἠγανάκτησεν, οὔτε ἐθεώρησεν ὡς προσβολὴν τὸ ὅτι τὸν ἐπλησίασε μὲ ἀσήμαντον ἀμφίεσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παθαίνουν πολλοὶ ἀνόητοι, καὶ πολλὰς φορὰς προτιμοῦν νὰ παραμένουν εἰς συνεχῆ ἄγνοιαν, ἐντρέπόμενοι νὰ τὴν ὁμολογήσουν τὴν ἄγνοιάν των καὶ νὰ διδασχθοῦν ἀπὸ αὐτοῦ πού ἠμποροῦν νὰ τοὺς διδάξουν. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔπαθε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ μὲ κάθε εἰλικρίνειαν καὶ εὐλάβειαν ἀποκρίνεται, δεικνύων τὴν ψυχικὴν του κατάστασιν καὶ λέγει «Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν δὲν μὲ ὁδηγήσῃ κάποιος;»⁸. Καὶ ὅχι μόνον ἀπεκρίθη μὲν μὲ εὐγένειαν, ἠδιαφόρησε δὲ διὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ δεικνύων εἰς ἡμᾶς ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀρετὴν τῆς καλῆς του διαγωγῆς, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ὁ ἀξιωματοῦχος, ὁ βάρβαρος, αὐτὸς πού ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξαν, παρεκάλεσε τὸν ἀσήμαντον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, τὸν εὐκαταφρόνητον ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, νὰ ἀνεβῆ καὶ νὰ καθίσῃ μαζί του.

Είδες ψυχῆς προθυμίαν; εἶδες εὐλαθείας ἐπίτασιν; εἶ-
 δες βαρβάρου γνώμην φιλόθεον, πῶς ἐπλήρου ἐκεῖνο τὸ
 παρὰ σοφοῦ ἴκος εἰρημένον· «Ἐὰν ἴδῃς οὐνεκόν, ὀρθοῖζε
 πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ ποῦς
 5 σου»; Εἶδες πῶς δικαίως οὐ περιώφθη; εἶδες πῶς δι-
 καίως ἀπήλυσεν τῆς ἄνωθεν προνοίας; εἶδες πῶς οὐδὲν
 ἐνέλιπε τῶν ὀφειλόντων παρ' αὐτοῦ εἰσενεχθῆναι; Διὰ
 τοῦτο λοιπὸν ἐπιτυχῶν τοῦ διδασκάλου, ἐμάνθανε μετὰ ἀ-
 κριθείας καὶ τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν καὶ ἐφωτίζετο
 10 τὴν διάνοιαν. Ἴδετε ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ μετὰ προσοχῆς
 καὶ σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν ποιεῖσθαι τῶν θείων Γραφῶν;
 Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν κατὰ τὸν βάρβαρον τοῦτον ἱστορίαν
 εἰς μέσον ὑμῖν παρήγαγον, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῶμεν ἅπαντες
 ζηλωταὶ γενέσθαι τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνούχου, τοῦ μηδὲ
 15 ἐν ὀδοιπορίᾳ τῆς ἀναγνώσεως ἀμελοῦντος. Ἰκανὸς γὰρ οὗ-
 τος ὁ βάρβαρος ἅπασιν ἡμῖν διδάσκαλος γενέσθαι, καὶ τοῖς
 τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐπανηρημένοις, καὶ τοῖς ἐν στρατιᾷ
 κατειλεγμένοις καὶ ἐν περιφανείᾳ τυγχάνουσι καὶ πᾶσιν ἀ-
 παξιαπλῶς οὐκ ἀνδραῖον, ἀλλὰ καὶ γυναιξίν, ὅσῳ καὶ διη-
 20 νεκῶς οἴκοι διατριβουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸν μοναχικὸν
 βίον ἐπανηρημένοις, ἵνα μανθάνωσι πάντες, ὡς οὐδεὶς και-
 ρὸς κώλυμα γίνεται πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων ἀνάγνω-
 σιν, ἀλλὰ δυνατὸν μὴ μόνον ἐπὶ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀ-
 γορᾶς βαδίζοντας καὶ ὀδοιπορίαν ποιουμένους καὶ ἐν συνου-
 25 σίᾳ πλειόνων τυγχάνοντας καὶ πράγμασι συμπλεκομένους,
 τῆς τούτων ἔχεσθαι σπουδῆς, ἵνα τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσφέρου-
 ντες, ταχέως καὶ τοῦ ὀδηγοῦντος ἐπιτύχωμεν. Ὅρων γὰρ
 ἡμῶν ὁ Δεσπότης τὴν περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιθυμίαν, οὐ
 περιόφεται, ἀλλὰ παρέξει τὴν ἄνωθεν ἔλλαμψιν καὶ φωτιεῖ
 30 ἡμῶν τὴν διάνοιαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τῆς ἀναγνώσεως, ἀλ-
 λά κἂν τε εἰδῶμεν τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν, κἂν τε

Είδες προθυμίαν τῆς ψυχῆς; Είδες μέγεθος εὐλαβείας; εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ βαρβάρου πρὸς τὸν Θεόν, πῶς ἐξεπλήρωνεν ἐκεῖνο, ποῦ εἶπε κάποιος σοφός; «Ἐὰν συναντήσης κάποιον συνετόν ἄνθρωπον νὰ πηγαίνης εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ πρῶν καὶ οἱ πόδες σου νὰ καταφάγουν τὰς βαθμίδας τῶν θυρῶν του»; Εἶδες πῶς δικαίως δὲν περιεφρονήθη; εἶδες πῶς ὀρθῶς ἀπήλαυσε τῆς ἐκ τῶν ἄνω προνοίας; εἶδες πῶς δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπὸ ὅσα ὤφειλε νὰ προσφέρῃ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν, συναντήσας τὸν διδάσκαλον, ἐμάνθανε μὲ ἀκρίθειαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὄσων περιέχονται εἰς τὴν Γραφὴν καὶ ἡ σκέψις του ἐφωτίζετο. Ἴδετε πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ μελετῶμεν τὴν ἀγίαν Γραφὴν μὲ προσοχὴν καὶ ζῆλον; Διὰ τοῦτο καὶ σὰς ὑπενθύμισα τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μὲ τὸν βάρβαρον, διὰ νὰ μὴ ἐντραπῶμεν ὅλοι νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνοῦχου, ὁ ὁποῖος οὔτε κατὰ τὸ ταξίδιον ἐγκατέλειπε τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς. Διότι αὐτὸς ὁ βάρβαρος εἶναι ἱκανὸς νὰ γίνῃ διδάσκαλος ὄλων μας, καὶ αὐτῶν ποὺ ζοῦν τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν, καὶ αὐτῶν ποὺ εἶναι στρατευμένοι, καὶ αὐτῶν ποὺ κατέχουν ὑψηλὰ ἀξιώματα, καὶ ὄλων γενικῶς, ὅχι μόνον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν, ποὺ διαμένουν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, διὰ νὰ μάθουν ὅλοι, ὅτι καμμία στιγμή δὲν εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ὅχι μόνον εἰς τὰς οἰκείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κατὰ τὰ ταξίδια καὶ κατὰ τὰς συγκεντρώσεις καὶ ὅταν καταγινώμεθα μὲ διάφορα ἄλλα ζητήματα, νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὥστε, εἰσφέροντες αὐτὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ εὕρωμεν ἀμέσως καὶ αὐτὸν ποὺ θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ. Διότι βλέπων ὁ Κύριος τὴν ἐπιθυμίαν μας διὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν θὰ μᾶς παραβλέψῃ, ἀλλὰ θὰ μᾶς παράσχη τὴν ἐκ τῶν ἄνω φώτισιν καὶ θὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μας.

Ἄς μὴ ἀδιαφορῶμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, διὰ τὴν μελέτην, ἀλλ' εἴτε γνωρίζομεν τὴν δύναμιν τῶν νοημάτων, εἴτε

ἀγνοῶμεν, συνεχῶς αὐτὰ ἐπίωμεν. Ἡ γὰρ διηλεκτὴς με-
 λέτη ἀνεξάλειπτον ἐργάζεται τὴν μνήμην· καὶ πολλάκις ὅ-
 περ σήμερον εὐρεῖν οὐκ ἰσχύσαμεν ἀναγνόντες, τοῦτο πάλιν
 αὖριον ἐπελθόντες ἀθρόον εὗρομεν, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ
 5 ἀοράτως ἡμῶν τὴν διάνοιαν φωτίζοντος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν
 νῦν πρὸς τὸ συνεχῆ ποιῆσθαι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θεῶν
 Γραφῶν εἰρήκαμεν· ἵνα δὲ μάθητε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
 ἀπάντων τοῦτο ἰῶ Δεσπότῃ ἔτις, ἐπειδὴν τὰ παρ' ἑαυτῶν
 εἰοενέγκωμεν, μετὰ δαφιλείας τὰ παρ' ἑαυτοῦ χορηγεῖ καὶ
 10 αὐτός καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως πεποίηκε μετὰ πολλῆς
 τῆς ταχύτητος πέμπας τὸν διδάσκαλον ἰῶ βαρβάρῳ, τοῦτο
 καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιέναι βουλομένων ἐργάζεται,
 ἀκουσον τῶν νῦν λεγομένων. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ
 λόγος γίνηται οὗτος, ἀκόλουθον ἂν εἶη πάλιν τὰ κατὰ τὸν
 15 παιριάρχῃν εἰς μέσον ἀγαγεῖν καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν χθές
 ἡμῖν εἰρημένων νῦν ἐπιλαβέσθαι. Καὶ γὰρ ἔγνωτε ἐκ τῶν
 ἤδη ρηθέντων, πῶς τῆς πολλῆς ἐκείνης ταπεινοφροσύνης,
 ἣν περὶ τὸν Λῶι ἐπεδειξάτο παραχωρήσας αὐτῷ τῶν πρω-
 τείων, πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς ὑπόσχεσιν
 20 δεξάμενος πολλῷ ἰῶ μέτρῳ ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ
 γεγενημένα. Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνε-
 γνωσμένων πάλιν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ἵν' οὕτω προϋόν-
 τες καταμάθωμεν τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῶν γεγενη-
 μένην κηδεμονίαν. Παιδεύων γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς διὰ τῆς
 25 τοῦ παιριάρχῃν φιλοσοφίας, ἀφήσιν αὐτὸν καθ' ἕκαστον
 καιρὸν πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῆς οἰκείας γνώμης τὸ φι-
 λόθεον καὶ τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὴν εἰσφέρει, ἵνα σπου-
 δάσωμεν καὶ αὐτοί, μιμούμενοι τὸν παιριάρχῃν, πρότερον
 ἐγχειρεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις καὶ οὕτως ἀναμένειν τῶν
 30 παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν τὴν ἀντίδοσιν.

τὴν ἀγνοοῦμεν, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν συνεχῶς αὐτά. Καθ' ὅσον ἡ συνεχὴς μελέτη τὰ κάνει νὰ μὴ ληομονῶνται ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν μας, καὶ πολλὰς φορὰς αὐτὸ πού δὲν ἤμπορέσαμεν σήμερον μὲ τὴν ἀνάγνωσιν νὰ τὸ καταλάβωμεν, αὐτὸ ἐπαναλαμβάνοντες πάλιν τὴν ἐπομένην, τὸ εὔρομεν ἀμέσως, διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς φωτίζει ἀοράτως τὴν σκέψιν μας. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπομεν τώρα διὰ νὰ μελετᾶτε συνεχῶς τὴν ἁγίαν Γραφήν, διὰ νὰ μάθετε ὅμως ὅτι ἔτσι συνηθίζει νὰ ἐνεργῇ ὁ Κύριος καὶ διὰ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅταν πράξωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ αὐτὸς χορηγεῖ τὰ ἰδικά του μὲ ἀφθονίαν, καὶ αὐτὸ πού ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, μὲ τὸ νὰ στείλῃ ταχέως διδάσκαλον εἰς τὸν θάρβαρον, αὐτὸ τὸ ἴδιο κάνει καὶ δι' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀρετὴν, ἄκουσε καὶ αὐτὰ πού θὰ εἰποῦμεν τώρα. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως περισσότερον ἀντιληπτὴ αὐτὴ ἡ ὁμιλία μας, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ φέρωμεν καὶ πάλιν ἔμπροσθέν μας τὰ οχετικά μὲ τὸν πατριάρχην καὶ ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν συνέχειαν αὐτῶν πού ἀνεγνώσθησαν χθές. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσατε ἀπὸ τὰ ὅσα ἤδη ἐλέχθησαν, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης του, πού ἐπέδειξε πρὸς τὸν Λῶτ μὲ τὸ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα, ἔλαβε πολλὴν ἀμοιβὴν ἐκ τῶν ἄνω, ἀφοῦ τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὰ πού ὁ ἴδιος ἔπραξεν. Ἄς ἴδωμεν δὲ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν, ἀπὸ αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὥστε, προχωροῦντες ἔτσι, νὰ μάθωμεν τὴν ἀπεριόριστον φροντίδα πού ἐπέδειξε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. Διὰ νὰ διδάξῃ δηλαδὴ ὅλους ἡμᾶς μὲ τὴν εὐσέβειαν τοῦ πατριάρχου, ἀφήνει εἰς ἐκάστην περίπτωσιν αὐτὸν πρῶτα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα ἀμείβει αὐτόν, διὰ νὰ φροντίσωμεν καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸν πατριάρχην, νὰ κοπιᾶζωμεν προηγουμένως διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἔπειτα νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς ἀμοιβῆς ἀπ' αὐτόν.

3. Ἄλλ' ὥρα λοιπὸν αὐτὰ ὑμῖν προειθέναί τὰ σήμερον ἀνεγνωσμένα, οὐδὲ γὰρ ἐρμηνείας δεῖται σχεδόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ἀνάγνωσις ἰκανὴ δεῖξαι τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς τὴν υπερβολήν. «Ἐγένετο δέ, φησὶν, «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἄμαρῶν βασιλέως Σενναάρ, Ἀριώχ, βασιλεὺς Ἐλασάρ, καὶ Χοδολογομὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθάκ βασιλεὺς ἐθνῶν, ἐποίησαντο πόλεμον μετὰ Βαλάκ βασιλέως Σοδόμων, καὶ μετὰ Βαρσάκ βασιλέως Γομόρρας, καὶ μετὰ Σενναάρ βασιλέως Ἀδαμά, καὶ Συμοβὸρ βασιλέως Σεβοείμ, καὶ βασι-
10 λέως Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ. Πάντες οὗτοι συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἀλκὴν· αὕτη ἢ θάλασσα τῶν ἀλῶν».

Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, ὅπως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων ἐμνημόνευσε, καὶ τῶν ἐθνῶν· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ἐκ τῆς τούτων προσηγορίας τὴν θάρ-
15 βρον αὐτῶν γνώμην. Οὗτοι γάρ, φησί, πρὸς τὸν Σοδόμων βασιλέα καὶ τοὺς λοιποὺς ἐποίησαν πόλεμον. Εἴτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει τοῦ πολέμου, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχε. «Δώδεκα γὰρ ἔτη», φησὶν, «ἐδούλευον τῷ Χοδολογομὸρ βασιλεῖ Ἐλάμ· τῷ δὲ τρισκαιδεκάτῳ ἔτει ἀπέστησαν». Ἐν δὲ τῷ
20 ιεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἦλθε Χοδολογομὸρ καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτοῦ κατέκρησαν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσιαρῶν καὶ Καρναείμ, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς, καὶ τοὺς Ὀμμαίους ἐν Σανῆ τῇ πόλει, καὶ τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι Σηεῖρ, ἕως τῆς ιερεθίνθου τῆς Φαράν, ἣ ἐστὶν ἐν
25 τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἀναστρέφαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως· αὕτη ἐστὶ Κάδης· καὶ κατέκρησε πάντας τοὺς ἀρχοντας Ἀμαλήκ καὶ τοὺς Ἀμορραίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀσασονθαμάρ.

Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα, μηδὲ
30 νομίσωμεν ἀνωφελῆ εἶναι τὴν διήγησιν. Ἐπίτηδες γὰρ ἢ

3. Ἄλλ' εἶναι καιρὸς νὰ σᾶς παραθέσω αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν σήμερον· βέβαια δὲν χρειάζεται σχεδὸν καμμία ἐρμηνεία, ἀλλ' ἡ ἰδία ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. «Συνέβη», λέγει, «κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἄμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σενναάρ, ὁ Ἀριώχ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλασάρ, καὶ ὁ Χοδολογομὸρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ, καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν ἔθνῶν, νὰ κηρύξουν πόλεμον κατὰ τοῦ Βαλάκ, βασιλέως τῶν Σοδόμων, καὶ κατὰ τοῦ Βαρσάκ, βασιλέως τῆς Γομόρρας, καὶ κατὰ τοῦ Σενναάρ, βασιλέως τῆς Ἀδαμά, καὶ τοῦ Συμοβὸρ, βασιλέως τῆς Σεβοείμ, καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαλάκ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Σηγῶρ. Ὅλοι αὐτοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν ἄλμυρὰν κοιλάδα, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἄλμυρὰ θάλασσα»¹⁹.

Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἐμνημόνευσε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἔθνῶν, ὄχι χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὅτι ἦσαν βάρβαροι. Αὐτοί, λέγει, ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθεν ὁ πόλεμος. «Δώδεκα ἔτη», λέγει, «ἦσαν δοῦλοι τοῦ Χοδολογομὸρ βασιλέως τῆς Ἐλάμ». Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος ἐπανεστάτησαν. Κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος ἐπετέθη ὁ Χοδολογομὸρ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τῆς Ἀσταρῶθ καὶ τῆς Καρναείμ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἔθνη ἰσχυρά, τοὺς Ὀμμαίους τῆς πόλεως Σαυῆ καὶ τοὺς Χορραίους τῶν ὀρέων Σηεῖρ μέχρι τῆς δρυὸς τῆς Φαράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ ἐπιστρέψαντες ἦλθον εἰς τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία λέγεται Κάδης καὶ κατέκοψαν ὄλους τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκίτων καὶ τοὺς Ἀμορραίους, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἀσασονθαμάρ.

Ἄς μὴ παρέλθωμεν, ἀγαπητοί, ἔτσι ἀπλῶς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, οὔτε νὰ θεωρήσωμεν τὴν διήγησιν αὐτὴν ὡς ἀνώ-

θεία Γραφή μετὰ ἀκριθείας ἅπαντα ἡμῖν διηγῆσαι, ἵνα μάθωμεν τῶν θαρβάρων τούτων τὴν ἰσχύν, καὶ ὅσην τὴν ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο, καὶ μετὰ πόσης σφοδρότητος πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν, ὡς καὶ τοὺς γίγαντας, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἰσχυροὺς κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν, καταγωνίσασθαι καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε οἰκοῦντα ἔθνη τροπώσασθαι. Καθάπερ γὰρ χειμάρρους σφοδρῶς ἐπελθὼν ἅπαντα παρασύρει καὶ ἀπόλλυσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οἱ θάρβαροι πᾶσι τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ἐπελθόντες, πάντας ἄρδην ἀπόλεσαν, ὡς καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τροπώσασθαι.

Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν καὶ τί μοι ὄφελος ἀπὸ τοῦ γινώσκειν τῶν θαρβάρων τὴν ἰσχύν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ἡ Γραφή ταῦτα τῇ διηγῆσει ἐγκατέμιξεν, οὐδὲ μάτην ἡμεῖς νῦν προλαβόντες παρεγγυῶμεν ὑμῖν μεμνηθῆσαι τῆς τούτων ἀνδρείας· ἀλλ' ἵνα προοιούσης τῆς διδασκαλίας μάθητε καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν. Πρὸς τούτους οὖν, φησί, τοὺς ἰσαύτην δύνανται κερτιμένους, καὶ ἰσοαῦτα ἔθνη τροπωσαμένους «Ἐξῆλθε παρατάξασθαι ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρας, καὶ Ἀδαμά, καὶ Σεβοείμ, καὶ Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ· καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἀλυκῇ εἰς πόλεμον, πρὸς Χοδολογομόρ καὶ Θαρθὰκ καὶ Ἀμαρφαὶ καὶ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς πρὸς τοὺς πέντε. Κοιλὰς δὲ ἡ ἀλυκὴ, φρέατα ἀσφάλτου». Εἶτα ἵνα μάθωμεν, πῶς καταπλαγέντες αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς δυνάμεως τὴν ἰσχύν εἰς φυγὴν ἐιράπησαν, φησὶν ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρας καὶ ἐνέπεσον ἐκεῖ, ἔνθα τὰ φρέατα· οἱ δὲ καταλειφθέντες εἰς τὴν ὄρεινὴν ἔφυγον».

11. Γεν. 14, 8-10.

12. Γεν. 14, 10.

φελον. Καθ' ὅσον ἡ Γραφή σκοπίμως μᾶς διηγήθη μὲ ἀκρίβειαν ὅλα αὐτά, ὥστε νὰ μάθωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν βαρβάρων καὶ πόσῃν ἀνδρείαν ἐπέδειξαν καὶ μὲ πόσῃν ὀρμὴν ὤρμησαν διὰ νὰ πολεμήσουν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς γίγαντας, δηλαδὴ τοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν σωματικὴν δύναμιν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ κατατροπώσουν ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Διότι ὡς χεῖμαρρος ποὺ ἔρχεται μὲ σφοδρότητα καὶ παρασύρει καὶ καταστρέφει τὰ πάντα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ βάρβαροι αὐτοί, ἐλθόντες ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἔθνῶν, ἐξηφάνισαν τοὺς πάντας ἀκόμη καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκитῶν καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους τοὺς κατετρόπωσαν.

Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ τί θὰ μὲ ὠφελοῦσε νὰ μάθω τὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων; Ἡ ἀγία Γραφή δὲν συμπεριέλαβεν εἰς τὴν διήγησιν αὐτὰ χωρὶς λόγον, οὔτε καὶ ἡμεῖς οἶς προτρέπομεν τώρα χωρὶς λόγον νὰ ἐνθυμῆσθε ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε, μὲ τὴν πρόοδον τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Πρὸς αὐτοὺς λοιπόν, λέγει, ποὺ εἶχον τόσῃν δύναμιν καὶ εἶχον κατατροπώσει τόσους λαοὺς «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων νὰ πολεμήσῃ καὶ μαζί του οἱ βασιλεῖς τῆς Γομόρρας, τῆς Ἀδαμά, τῆς Σεβοειμ καὶ τῆς Βαράκ, ἡ ὁποῖα εἶναι ἡ Σηγῶρ. Καὶ παρετάχθησαν εἰς τὴν ἄλμυρὰν κοιλάδα, διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ Χοδογομὸρ, τοῦ Θαρθῶκ, τοῦ Ἀμαρφάθ καὶ τοῦ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς ἐναντίον τῶν πέντε. Ἡ κοιλὰς δὲ ἡ ἀλυκὴ εἶχε φρέατα ἀσφάλτου»¹¹. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἐπάτησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἰσχυρὰν δύναμίν των, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ ἔπεσαν εἰς τὰ φρέατα τῆς κοιλάδος. Ὅσοι ἀπέμεινον δὲ ἔφυγον πρὸς τὰ ὄρη»¹².

- Είδες πόση τῶν ἀνδρῶν ἢ ἰσχύς; πῶς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσόψεως καταπλαγῆναι αὐτοὺς παρεσκεύασαν καὶ εἰς φυγὴν τραπῆναι πεποιθήκασιν; Ὅρα λοιπὸν πῶς μετὰ πάσης εὐκολίας, φρυγᾶδων ἀπάντων γεγενημένων, τὰ αὐτῶν ἕπαν-
 5 τα λαβόντες ἐκεῖνοι ἐπανήσαν. «Ἔλαβον δέ», φησί, «καὶ τὴν ὄρεινὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων καὶ Γουόρρας, καὶ πάντα τὰ βρώματα αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον. Ἔλαβον δὲ καὶ τὸν Λῶι τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀβραμ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπόχοντι. Ἦν γὰρ καιρικῶν ἐν Σοδόμοις.
- 10 Ἴδου ὅπερ χθές ἔλεγον, εἰς ἔργον ἐξέβη νῦν· οὐτι οὐδὲν ἀπώγαιτο ὁ Λῶι ἀπὸ τῆς τῶν πρωτείων ἐκλογῆς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπαιδεύειο τῶν πρωτείων μὴ ἐρᾶν. Οὐ μόνον γὰρ αὐτῷ ἐκ τούτου οὐδὲν ὄφελος γέγονεν, ἀλλ' ἰδὸν καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη καὶ ἐμάνθανε διὰ τῶν ἔργων,
 15 οὐτι πολλῷ θέλιον ἦν αὐτῷ τῆς τοῦ δικαίου συνουσίας ἀπολαύειν, ἢ χωρισθέντι καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ γεγονότι τοσοῦτων πειραθῆναι τῶν συμφορῶν. Ἴδὸν γὰρ ἐχωρίσθη τοῦ παιριάρχου καὶ ἐνόμισεν ἐν πλείονι εἶναι ἀδεία, καὶ τῶν πρωτείων ἐπιτειυχέκναι, καὶ ἐν πολλῇ τυγχάνειν τῆ εὐπορία,
 20 καὶ ἀθρόον αἰχμάλωτος, ἄοικος, ἀνέστιος γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἢ διαίρεισι καὶ ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἢ ὁμόνοια, καὶ οὐτι προσήκει μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς μεῖζοσιν, ἀλλ' ἀγαπᾶν ἐλατιοῦσθαι μᾶλλον. «Ἔλαβον», γὰρ, φησί, «τὸν Λῶι καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ». Πόσω μᾶλλον θέλιον ἦν
 25 συνεῖναι τῷ παιριάρχη καὶ πάντα καταδέχεσθαι ἕπερ τοῦ μὴ διασπασθῆναι τὴν μετὰξὺ ὁμόνοιαν, ἢ χωρισθέντι καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκλεξάμενον, εὐθέως τοσοῦτοις κινδύνοις περιβληθῆναι καὶ ὑπὸ θαυδάροις γενέσθαι;
- «Παραγενόμενος δέ τις», φησί «αὐτῶν ἀνασωθέντων, ἀπήγ-
 30 νειλε τῷ Ἀβραμ τῷ περάτῃ. Αὐτὸς δὲ καιώκει πρὸς τῆ δροῦτ, τῆ Μαμβροῆ Ὁμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐοχώλ, καὶ ἀδελ-

Είδες, πόση ἦτο ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν; πῶς τοὺς ἔκαναν νὰ τὰ χάσουν μόνον μὲ τὴν ἐμφάνισίν των καὶ νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν; Πρόσεχε λοιπὸν πῶς μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἀφοῦ ἔφυγον ὅλοι, κατέλαβον τὰ πάντα καὶ ἐπέστρεψαν. «Κατέλαβον», λέγει, «τὴν ὄρεινὴν χώραν καὶ συνέλαβον ὀλόκληρον τὸ ἵππικὸν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τῶν Γομορριτῶν καὶ ὅλα τὰ τρόφιμά των καὶ ἔφυγον. Συνέλαβον δὲ καὶ τὸν Λῶτ, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἰαβραμ, καὶ ἔλαβον καὶ τὴν περιουσίαν του καὶ ἔφυγον ταχέως, διότι ὁ Λῶτ κατοικοῦσεν εἰς τὰ Σόδομα»¹³.

Ἴδου ἐπραγματοποιήθη γύρω αὐτὸ πού ἐλεγον χθές, ὅτι δηλαδὴ καθόλου δὲν ὠφελήθη ὁ Λῶτ μὲ τὸ νὰ προτιμήσῃ τὰ εὐφορώτερα μέρη, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδιδάσκετο νὰ μὴ προτιμᾷ τὰ πρωτεῖα. Διότι ὅχι μόνον δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε, ἀλλ' ἴδου καὶ ὠδηγήθη αἰχμάλωτος καὶ ἐμάθαιεν ἐμπράκτως, ὅτι ἦτο πολὺ καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν συντροφίαν τοῦ δικαίου, παρὰ νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτὸν καί, ζῶν μόνος του, νὰ δοκιμάσῃ τόσας συμφοράς. Διότι, νά, ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἐνόμισεν, ὅτι εἶχε μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ὅτι ἐπέτυχε τὰ πρωτεῖα καὶ ὅτι ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ ἀμέσως γίνεται αἰχμάλωτος, μένει ἄστεγος καὶ χωρὶς οἰκογένειαν, διὰ νὰ μάθῃς πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ δичόνοια καὶ πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ὁμόνοια καὶ ὅτι πρέπει νὰ μὴ σπεύδωμεν διὰ τὰ μεγαλύτερα, ἀλλὰ νὰ προτιμῶμεν νὰ εἴμεθα ταπινόφρονες. «Διότι, λέγει, συνέλαβον τὸν Λῶτ καὶ ἔλαβον τὴν περιουσίαν του». Πόσον προτιμότερον ἦτο νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἢ μεταξὺ των ὁμόνοια, παρά, χωρισθεὶς καὶ προτιμήσας τὰ πρωτεῖα, νὰ περιβληθῇ ἀπὸ τόσους κινδύνους, καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους;

Ἐλθὼν δὲ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού διεσώθησαν ἀνήγγειλε, λέγει, «εἰς τὸν Ἰαβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα. Αὐτὸς κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρῦν τοῦ Μαμβρῆ τοῦ Ὁ-

φοῦ Ἀνῶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ). Πῶς τοσοῦτου πολέμου συγκροτηθέντος οὐκ ἔγνω ὁ πατριάρχης; Ἴσως πολὺν τὸ ἐν μέσῳ διάστημα εἰύγγανε, δι' ὃ καὶ ἠγγνόησεν. «Ἐλθὼν δέ τις ἀπήγγειλε τῷ Ἄβραμ τῷ περάτῃ» ἵνα ἡμᾶς ἵ ἀναμνήσῃ, οὗ τῷ ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἐπανελθόντι. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν τοῦ Εὐφράτου τὴν κατοίκησιν εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ περάτης ἐλέγετο. Καὶ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπέθεσαν, προσηνύοντες αὐτῷ τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῦ μετανάοισιν. Ἐπειδὴ γὰρ περᾶν ἔμελλε τὸν Εὐφράτην καὶ ἐπὶ τὴν Παλαιασιτίην ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ Ἄβραμ ἐκαλεῖτο.

4. Σκόπει πῶς καὶ ἄπιστοι ὄντες οἱ γονεῖς οὐκ εἰδότες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ εὐμηγάνου Θεοῦ σοφίας ὀδηγούμενοι, τὸ ὄνομα ἐπέθεσαν τῷ παιδί, καθάπερ καὶ ὁ Λάμεχ τῷ Νῶε.
15 Καὶ τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις προσηνύειν τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον. Ἀπήγγειλεν οὖν ἐλθὼν, φησί, τίς τῷ περάτῃ τὰ γεγονότα, τοῦ ἀδελφιδοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τῶν βασιλέων ἐκείνων τὴν πολλὴν δυναστείαν, καὶ τὴν ἐν Σοδόμοις πόρνησιν, καὶ
20 τὴν μετ' αἰσχύνῃς φηγήν. «Αὐτὸς δὲ κατώκει παρὰ τῇ θρῦτὶ τῇ Μαμβορῇ Ὁμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχὼλ καὶ Ἀνῶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ).

Ἄλλ' ἴσως ἐνταῦθα ἂν τις ζητήσῃ: τίνας ἔνεκεν μόνος τῶν ἐν Σοδόμοις πεφευγόντων ὁ δίκαιος Ἄωτι εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάγεται; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ εἰκῆ ἀλλ' ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν πραγμάτων ὁ Ἄωτι καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἕτεροι διασωθῶσι καὶ ἵνα παιδευθῇ μὴ τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῶν μειζόνων. Ἀκούσωμεν δὲ λοιπὸν τῶν ἐξῆς, ἵνα μάθωμεν

μοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἑσχῶλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἄβραμ»¹⁴. Πῶς ὁ πατριάρχης δὲν ἀντελήφθη τόσον πόλεμον; Ἴσως διότι τοὺς ἐχώριζε μεγάλη ἀπόστασις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔμαθεν αὐτὸ πού συνέβη. «Ἦλθε κάποιος καὶ ἀνήγγειλε εἰς τὸν Ἄβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα», διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίση, ὅτι εἶχεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Χαλδαίαν. Διότι, ἐπειδὴ εἶχε κατοικήσει πέραν τοῦ Εὐφράτου, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζετο Περάτης. Καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν οἱ γονεῖς του εἶχαν δώσει εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα προλέγοντες εἰς αὐτὸν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ μετανάστευσίν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ τὸν Εὐφράτην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζετο Ἄβραμ.

4. Πρόσεχε πῶς, ἂν καὶ ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλ' ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸ εὐμήχανον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱόν των, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Λάμεχ εἰς τὸν Νῶε. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ προλέγῃ δηλαδὴ καὶ μὲ τοὺς ἀπίστους ἀκόμη αὐτὰ πού πρόκειται νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον. Ἐλθὼν λοιπόν, λέγει, κάποιος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Περάτην τὰ γεγονότα, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του, τὴν μεγάλην δύναμιν ἐκείνων τῶν βασιλέων, τὴν κατάληψιν τῶν Σοδόμων καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἐντροπῆν φυγὴν. «Αὐτὸς δὲ κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρυὴν Μαιμβρῆ τοῦ Ὁμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἑσχῶλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι μὲ τὸν Ἄβραμ».

Ἄλλ' ἴσως ἤθελε κάποιος ἐρωτήσῃ· Διατί ἠχμαλωτίσθη ὁ μόνος ὁ Λῶτ ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔφυγον ἀπὸ τὰ Σόδομα; Δὲν συνέβη αὐτὸ χωρὶς λόγον καὶ ἀσκοπως, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ὁ Λῶτ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν νὰ σωθοῦν καὶ ἄλλοι καὶ διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴ προτιμᾷ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ παραχωρῇ τὰ μεγαλύτερα. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπόν τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ τοῦ

καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον συμ-
μαχίαν. Ἀλλὰ προσέχειτε μετὰ ἀκριθείας τοῖς λεγομένοις,
καὶ συντείνετε ἑμῶν τὴν διάνοιαν. Πολλὰ γὰρ ἔστι κατὰ
ταῦτόν ἐντεῦθεν κερδᾶναι καὶ ἐκ τῶν τῷ Λῶτι συμβάντων
5 ἐκεῖθεν παιδευθῆναι μηδέποτε διαπορεῖν, εἴποτε δίκαιοι μὲν
πειρασμοῖς περιπέσοιεν, φαῦλοι δὲ καὶ πονηροὶ διαφύγοιεν,
μήτε ἐκ παντός τῶν πρῶτοις ἐπιζητεῖν, μήτε τῆς με-
τὰ τῶν δικαίων συνοσίας ἕτερόν τι προτιμότερον ἠγεῖσθαι,
ἀλλὰ πᾶν δουλεύειν δέοι, συντείνειν δὲ ἐναρτέοις ἀνδράσι, τοῦ
10 ἐν ἐλευθερίᾳ εἶναι τοῦτο λυσιτελέστερον εἶναι νομίζειν. Καὶ
μετὰ τούτων δὲ καὶ τοῦ παιριάρχου μαθεῖν ἐντεῦθεν ἔστι
τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν, τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν,
τῆς ἀνδρείας τὸ μέγεθος, τῶν χρημάτων τὴν ὑπεροψίαν, τῆς
περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ βοηθείας τὴν ἄφαιτον δύναμιν.

15 «Ἀκούσας δέ», φησὶν, «Ἄβραμ διηχημαλώτεται Λῶτι
ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, ἠρήθησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τρια-
κοσίους δέκα καὶ ὀκτώ καὶ κατεδίωξαν ὀλίγω αὐτῶν ἕως
Δάν καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν ῥύκτια αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες
αὐτοῦ καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς ἕως Χωβάλ, ἣ ἔστιν ἀριστερὰ
20 Λαμασκοῦ. Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ
Λῶτι τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρ-
χοντα αὐτοῦ, καὶ τὸν λαόν, καὶ τὰς γυναῖκας». Ἐννόει μοι
ἐπαῦθα, ἀγαπητέ, τῆς τοῦ δικαίου ἀνδρείας τὴν μεγαλο-
ψυχίαν, ὅπως θαρρήσας τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει οὐ κατεπλάγη
25 τῶν ἀνδρῶν τὴν ἰσχύν, μαθὼν τὴν τροπὴν ἣν ἐποίησαντο,
πρότερον μὲν κατὰ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ὀρμήσαντες, καὶ
τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄπαντας καταγωνισάμε-
νοι, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς ἐν Σοδόμοις συμβαλόντες, καὶ εἰς
φυγὴν αὐτοὺς τρέφαντες, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀφελόμενοι τὴν
30 ὑπαρξίν. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή πάντα

δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀπεριόριστον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Νὰ προσέχετε ὅμως μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἐντείνετε τὴν σκέψιν σας. Καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ κερδίσωμεν πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ μάθωμεν, ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Λῶτ, νὰ μὴ ἀποροῦμεν, ἐὰν κάποτε ἤθελον ὑποπέσει εἰς τοὺς πειρασμοὺς οἱ δίκαιοι, ἐνῶ οἱ φαῦλοι καὶ οἱ πονηροὶ ἤθελον διαφύγει, οὔτε νὰ ἐπιζητοῦμεν μὲ κάθε τρόπον τὰ πρωτεῖα, οὔτε νὰ θεωρῶμεν τίποτε καλύτερον ἀπὸ τὴν μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφὴν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειάζεται νὰ εἴμεθα μὲν δοῦλοι, ἀλλὰ νὰ συζῶμεν μὲ ἐναρέτους ἀνθρώπους, νὰ θεωρῶμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι πῶς ὠφέλιμον ἀπὸ τὸ νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ μάθωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικὴν στοργὴν του, τὸ μέγεθος τῆς ἀνδρείας του, τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τῆς βοηθείας ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός.

«Ὅταν ἤκουσεν ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὅτι ὁ ἀνεπιός του ὁ Λῶτ, ἠχμαλωτίσθη, ὤπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ ἀπὸ τοὺς δούλους του, ποὺ εἶχον γεννηθῆ εἰς τὸν οἶκον του, καὶ κατεδίωξε τοὺς αἰχμαλωτίσαντας τὸν Λῶτ μέχρι τὴν Δὰν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τὴν Χωβάλ, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς Δαμασκοῦ. Καὶ ἐπανάφερον ὀλόκληρον τὸ ἵππικὸν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τὸν Λῶτ τὸν ἀνεπιόν του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, τὸν λαὸν καὶ τὰς γυναῖκας»¹⁵. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐφοβήθη τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν ἔμαθε τὰς ἐπιτυχίας ποὺ εἶχον, ὅταν εἶχον ἐπιτεθῆ προηγουμένως ἐναντίον ὄλων τῶν λαῶν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους καὶ ἔπειτα εἰσέβαλον εἰς τὰ Σόδομα καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ ἤρπασαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ ἀγία Γραφὴ μᾶς διη-

ταῦτα διηγῆσαι, καὶ ὅσα διὰ τῆς αὐτῶν ἀνδρείας καιώρθωσαν, ἵνα μάθῃς ὡς οὐ σωματικῇ ἰσχύϊ ὁ πατριάρχης τούτους κατηγωνίσαιτο, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ τειχιζόμενος πάντα ταῦτα καιώρθωσεν, οὐχ ὅπλα κινήσας καὶ θέλη καὶ δόρατα καὶ τόξα τείνας καὶ ἀσπίδας προβαλλόμενος, ἀλλὰ μετὰ τῶν οἰκογενῶν.

Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶν, ἠρίθμησε τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς; Ἴνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἅπλως ἄπαντας ἔλαβεν, ἀλλὰ τοὺς οἰκογενεῖς, τοὺς συνανασιραφέντας τῷ
 10 Λῶτι, ἵνα μετὰ πολλῆς εὐνοίας τὴν ἐκδίκησιν ποιήσωνται, ὡς ὑπὲρ οἰκείου δεσπότου λοιπὸν ἀγωνιζόμενοι. Καὶ θέα μοι τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, μεθ' ὅσης ταχύτητος τὰ τῆς νίκης γεγένηται. «Ἐπέπεσε γὰρ αὐτοῖς», φησί, «τὴν νύκτια αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ ἐπέταξεν αὐτοὺς καὶ
 15 ἐδώκεν αὐτούς». Ἡ γὰρ ἄνωθεν χεὶρ ἦν συναρπαστομένη καὶ συστρατηγοῦσα τοῖς γινομένοις. Δι' ὃ οὐδὲ ὅπλων αὐτοῖς ἐδέησεν, οὐδὲ μηχανημάτων, ἀλλὰ μόνον φανεῖς μετὰ τῶν οἰκειῶν, τοὺς μὲν ἐπέταξε, τοὺς δὲ εἰς φυγὴν ὀρμηθεῖν παρεσκεύασε καὶ ἑκάτερον ἐποίησε μετὰ ἀδείας ἀπάσης, οὐ-
 20 δένος ὄντιος τοῦ ἐνοχλοῦντιος, τὴν τε ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπέστρεψε, καὶ τὸν Λῶτι τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Ὅραξ διὰ τί συνεχωρήθη τῶν ἄλλων πεφευγόντων ὁ Λῶτι μόνος αἰχμάλωτος γενέσθαι; Ἴνα καὶ τοῦ πατριάρχου
 25 κατὰδηλος γένηται ἡ ἀρετὴ, καὶ δι' αὐτὸν καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῆς σωτηρίας ἐπιτύχωσι. Καὶ ἐπαρῆει λοιπὸν μέγα καὶ λαμπρὸν τρόποιον ἐπαγόμενος, μετὰ τοῦ Λῶτι καὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐπιφερόμενος, καὶ πᾶσι λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κηρύτιων καὶ σάλπιγγος μεγαλοφω-
 30 ρότερον βοῶν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει, οὐδὲ ἰσχύϊ σωματίων τὴν τροπὴν εἰργάσατο καὶ τὴν νίκην ἤρατο, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χειρὸς πάντα ἐργαζομένης.

γήθη ἐκ τῶν προτέρων αὐτὰ ποῦ κατώρθωσαν μὲ τὴν ἀνδρείαν των, διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν ἐνίκησεν ὁ πατριάρχης αὐτοὺς μὲ τὴν σωματικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ περιπειχιζόμενος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν κατώρθωσεν ὅλα αὐτά, χωρὶς νὰ κινήσῃ ὄπλα, βέλη καὶ δόρατα, χωρὶς νὰ τείνῃ τόξα καὶ χωρὶς νὰ προβάλῃ ἀσπίδας, παρὰ μόνον μὲ τοὺς δούλους του.

Καὶ διατί, λέγει, ὥπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτώ δούλους; Διὰ νὰ μάθης, ὅτι δὲν ἐπῆρε μαζί του ὅλους γενικῶς, παρὰ μόνον ὄσους ἀνετράφησαν μαζί μὲ τὸν Λῶτ, οὕτως ὥστε νὰ ἐκδικηθοῦν μὲ ὄλην των τὴν δύναμιν, πολεμοῦντες ὡσὰν διὰ τὸν κύριόν των. Καὶ πρόσεχε τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, μὲ πόσῃ ταχύτητά δηλαδὴ ἔδωσε τὴν νίκην. «Ἐπετέθη», λέγει, «ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξεν». Διότι ἡ ἄνωθεν χεὶρ ἐβοήθει καὶ καθωδήγει εἰς ὅσα συνέβαινον. Διὰ τοῦτο οὔτε ὄπλα ἐχρειάσθη, οὔτε πολιορκητικὰς μηχανάς, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐμφάνισίς του μὲ τοὺς δούλους του, ἄλλους μὲν ἐπάταξεν, ἄλλους δὲ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ὄλους τοὺς ἠλευθέρωσεν, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλῇ, καὶ ἔφερεν καὶ πάλιν ὀπίσω τὸ ἵππικὸν τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων, τὸν ἀνεψιὸν του τὸν Λῶτ καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Βλέπεις διατί, ἐνῶ ὅλοι ἔφυγον, ἐπετράπη νὰ αἰχμαλωτισθῇ μόνον ὁ Λῶτ; Καὶ διὰ νὰ γίνῃ εἰς ὄλους φανερά ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου καὶ διὰ νὰ σωθοῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Καὶ ἐπέστρεφε λοιπὸν ἔχων μεγάλον καὶ λαμπρὸν τρόπαιον, φέρων μαζί μὲ τὸν Λῶτ καὶ τὸ ἵππικὸν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ διακηρύττων μὲ φωνὴν λαμπράν καὶ πῶς δυνατὴν ἀπὸ σάλπιγγα, ὅτι δὲν ἐπέτυχε τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, οὔτε μὲ τὴν δύναμιν τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν βοήθεια ἦτο ἐκεῖνη ποῦ κατώρθωνε τὰ πάντα.

Είδες διὰ πάντων τὸν δίκαιον περιφανέστερον γινόμενον καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πᾶσι δεικνύντα τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν; Ὅρα αὐτὸν λοιπὸν καὶ διδάσκαλον θεοσεβείας γενέσθαι σπουδάζοντα τοῖς ἐν Σοδόμοις. «Ἐξῆλθε»
 5 γάρ, φησί, «ὁ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστρέφαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολογομόρ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ». Σκόπει πόσον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν. Ὁ βασιλεὺς τῷ ξένῳ, τῷ πρεσβύτῃ εἰς συνάντησιν ἔξεισι καὶ
 10 πᾶσαν ἀπονέμει τιμὴν. Ἐμάνθανε γάρ ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῆς βασιλείας ὄφελος τῆς ἀνωθεν συμμαχίας ἠρημωμένῳ, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο δυνατώτερον τοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς βοηθουμένου. «Καὶ Μελχισεδέκ», φησί, «βασιλεὺς Σαλήμ, ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ
 15 ἑνός».

5. Τί βούλεται ἡμῖν αὕτη ἢ παρατήρησις, «Βασιλεὺς Σαλήμ», καὶ «Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἑνός»; Βασιλεὺς μὲν ἦν, φησί, τῆς Σαλήμ. Τοῦτον γάρ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότας ἐπιστέλλων εἰς μέ-
 20 σον παράγων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιστρέφων καὶ πόλιν, ὁμοῦ ἐρμηνεύει τοῦ ὀνόματος τὴν σημασίαν καὶ ἐτυμολογίαν τινὶ κέχρηται λέγων, «Μελχισεδέκ, βασιλεὺς δικαιοσύνης». Καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶτταν τὸ μὲν Ἑβραϊκὸν βασιλείαν σημαίνει, τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν, δικαιοσύνην. Εἶτα καὶ εἰς
 25 τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐλθὼν φησι, «Βασιλεὺς εἰρήνης». τὸ γὰρ Σαλήμ εἰρήνην ἐμφαίνει. Ἱερεὺς δὲ ἦν ἴσως αὐτοχειροτόνητος· οὕτω γὰρ ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἦτοι οὖν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας προβῆναι οἱ προσήκοντες αὐτῷ ἀπονεμῆκασι τὴν τιμὴν ἢ καὶ αὐτὸς ἱερατεύειν ἐπειθήδευσε, καθάπερ ὁ Νῶε,
 30 καθάπερ ὁ Ἄβελ, καθάπερ ὁ Ἀβραάμ, ἠνίκα τὰς θυσίας προσῆγον. Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἔμελλεν εἶναι τοῦ Χρι-

Εἶδες, ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ δίκαιος γίνεται πῶς ἑνδοξος καὶ ὅτι συνεχῶς ἀποδεικνύει πρὸς ὅλους τὴν περὶ αὐτὸν φροντίδα τοῦ Θεοῦ; Πρόσεχε εἰς τὴν συνέχειαν, ὅτι φροντίζει νὰ γίνῃ καὶ διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων. Διότι λέγει· «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τὴν καταστροφῆν τοῦ Χοδολογομὸρ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βασιλέων»¹⁶. Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ κανεὶς τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ξένον, τὸν γέροντα, καὶ τοῦ ἀπονέμει ὄλας τὰς τιμὰς. Καθ' ὅσον ἐπληροφορεῖτο, ὅτι ἡ βασιλεία δὲν προσφέρει καμμίαν ὑφέλειαν, ἐὰν δὲν ἔχῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, καὶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ δυνατώτερον ἀπὸ αὐτὸν πού βοηθεῖται ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ὁ Μελχισεδέκ», λέγει, «ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, προσέφερον εἰς αὐτὸν ἄρτους καὶ οἶνον. Αὐτὸς ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»¹⁷.

5. Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ αὐτὴ ἡ παρατήρησις «βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»; Αὐτός, λέγει, ἦτο βασιλεὺς τῆς Σαλήμ. Καθ' ὅσον αὐτὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μνημονεῦει, γράφων πρὸς τοὺς πιστεύσαντας ἐκ τῶν ἑβραίων, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἐρμηνεύει συγχρόνως καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος καὶ χρησιμοποιοῖ κάποιαν ἔτυμολογίαν καὶ λέγει· «Μελχισεδέκ σημαίνει βασιλεὺς δικαιοσύνης». Πράγματι εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ μὲν Ἑλχί σημαίνει βασιλείαν, τὸ δὲ Ἑδέκ, δικαιοσύνην. Ἐπειτα, ἐρχόμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, λέγει, «Βασιλεὺς τῆς εἰρήνης», διότι τὸ Ἑλχί σημαίνει εἰρήνην. Ἴσως δὲ νὰ ἦτο ἱερεὺς αὐτοχειροτονηθεὶς, διότι ἔτσι ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἢ λοιπὸν οἱ συγγενεῖς τοῦ εἶχον ἀπονείμει τὴν τιμὴν λόγῳ τῆς γεροντικῆς τοῦ ἡλικίας, ἢ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱερωσύνην, ὅπως ὁ Νῶε, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὅταν προσέφερον τὴν θυσίαν. Ἐξ ἄλλου ἐπρόκειτο νὰ εἶναι καὶ τύπος τοῦ

οιού. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὕτως αὐτὸν ἐκλαμβάνει λέγων «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἔχων ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές».

5 Καὶ πῶς, φησί, οἶόν τε ἄνθρωπον ὄντα ἀπάτορα εἶναι καὶ ἀμήτορα, καὶ μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχειν, μήτε ζωῆς τέλος; Ἦκουσας δι' ἄποστολὴν ἡμῶν μή τοῖνον ξενίζου, μηδὲ πάντα ἀπαίτει ἐν τῷ τύπῳ. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη τύπος, εἰ μέλλοι πάντα ἔχειν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαινόντα. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρη-
10 μένον; Ὡσπερ οὗτος, φησί, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι τοῦ γεγενηκότος αὐτόν, ἀπάτωρ λέγεται καὶ ἀμήτωρ καὶ διὰ τὸ μὴ γενεαλογηθῆναι ἀγενεαλόγητος, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι μήτε ἐν οὐρανοῖς μητέρα, μήτε ἐπὶ τῆς γῆς πατέρα, ἀγενεαλόγητος λέγεται καὶ ἐστὶ. Καὶ ὅρα διὰ
15 τῆς εἰς τὸν πατριάρχην τιμῆς, ὅπως μυστήριον τι ἡμῖν δι' αὐτῆς αἰνίττεται. Ἐξήνεγκε γὰρ ἄριστος καὶ οἶνον». Ὁρῶν τὸν τύπον, νόει μοι τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τῆς θείας Γραφῆς τὴν δύναμιν, πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προεμήνε.

20 «Καὶ εὐλόγησεν», φησί, τὸν Ἄβραμ, καὶ εἶπεν· εὐλογητός Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ εὐλογητός ὁ Θεὸς ὁ ὑψίστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου. Οὐ μόνον αὐτὸν εὐλόγησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασεν. Εἰπὼν γάρ, «Εὐλογητός Ἄ-
25 βραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἡμῖν ἀνέφηρεν. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστι Θεός, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παραγαγών, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεραπευόμενοι οὐκ ἂν εἶεν θεοί. «Θεοὶ γάρ», φησί, «οἱ τὸν οὐρανὸν
30 καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν». «Εὐλογητός», φη-

Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔτοι τὸ ἐκλαμβάνει, λέγων· «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς, ἀλλὰ, ὅμοιος μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, μένει ἰερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα».

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ καὶ νὰ μὴ ἔχη οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς; Ἦκουσες ὅτι ἦτο τύπος. Μὴ παραξενεύεσαι λοιπόν, οὔτε νὰ ἀπαιῆς τὰ πάντα ἀπὸ τὸν τύπον. Διότι δὲν θὰ ἦτο τύπος ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἔχη αὐτά, ποῦ συμβαίνουν εἰς τὴν πραγματικότητα. Τί σημαίνει λοιπόν τὸ λεχθέν; Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός, λέγει, ἐπειδὴ δὲν ἐμνημονεύθησαν οἱ γονεῖς του, ὀνομάζεται «ἀπάτωρ» καὶ «ἀμήτωρ» καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀνεφέρθη ἡ γενεά του «ἀγενεαλόγητος», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε μητέρα εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε πατέρα εἰς τὴν γῆν, ὀνομάζεται καὶ εἶναι ἀγενεαλόγητος. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ τὴν τιμὴν πρὸς τὸν πατριάρχην μᾶς ὑποδηλώνει καὶ κάποιο μυστήριον. Διότι «Προσέφερον ἄρτους καὶ οἶνον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ». Βλέπων τὸν τύπον, σκέψου τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τὴν δύναμιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἄνωθεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προανήγγελεν αὐτὰ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν.

«Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν· ἃς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὑψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ ἃς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ὁ Ὑψιστος, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν εἰς ἐσέ-να αἰχμαλώτους τοὺς ἐχθρούς σου»¹⁸. Ὁχι μόνον εὐλόγησε τὸν Ἄβραμ, ἀλλὰ καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὑψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἐφάνερω-σεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκ τῶν δημιουργημάτων δύναμίν του. Διότι ἐὰν αὐτὸς εἶναι Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τότε οἱ θεοὶ ποῦ λατρεύονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώ-που δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι θεοί. διότι λέγει, «θεοί, ποῦ δὲν ἐδημιούργησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἃς ἐξαφανι-

σίν, «ὁ Θεός, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου». Θεά μοι πῶς οὐ μόνον τὸν δίκαιον ἀνακηρύττει, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν συμμαχίαν ἐπιγινώσκει. Οὐδὲ γὰρ ἄνευ τῆς ἐκεῖθεν ροπῆς ἠδυνήθη τῶν ισοαύτην δυναστείαν περι-
 5 βεβλημένων περιγενέσθαι. «Ὅς παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου»· αὐτός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς ἰσχυροὺς ἀσθενεῖς κατασιήσας, αὐτός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἀόπλων τοὺς ὀπλιισμένους κατενεγκών· ἐκεῖθεν ἐστιν ἡ ροπὴ ἢ ισοαύτην σοι τὴν δύναμιν παρασχομένη. «Ὅς
 10 παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποχειρίους σου». Ὁρᾷ πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν περὶ τὸν Δῶι καὶ πῶς ἐμφαίνει, ὅτι καὶ ὁ Ἀβραάμ οἰκείους αὐτοὺς ἐχθροὺς ἠγεῖτο διὰ τὰ εἰς τὸν ἀδελφιδοῦν γεγενημένα;

15 «Καὶ ἔδωκεν αὐτῶ», φησί, «δεκάτην ἀπὸ πάντων». Τοῦτο καὶ Παῦλός φησι «Θεωρεῖτε δέ, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων, ὁ πατριάρχης»· δηλονότι ἐκ τῶν λαφύρων, ὧν ἐπήγειο, ἠμείψατο τὸν Μελχισεδέκ καὶ δεκάτην αὐτῶ ἀφώρισεν ἀπὸ πάντων ὧν ἐπε-
 20 φέρετο· ἐντεῦθεν ἤδη διδάσκαλος ἅπασι γενόμενος, πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς ἀπαρχὰς προσάγειν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθέντων. Εἶτα ἐκπλαγεὶς τοῦ πατριάρχου τὴν μεγαλοφυχίαν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων φησὶ πρὸς αὐτόν «Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυ-
 25 τῶ». Καλὴ τοῦ βασιλέως ἡ εὐγνωμοσύνη, ἀλλ' ὄρα τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. «Εἶπε δὲ Ἀβραμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· ἔκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαριίου

19. Ἰερ. 10, 11.

20. Γεν. 14, 20.

21. Ἐβρ. 7, 4.

22. Γεν. 14, 21.

σθοῦν»¹⁹. «Ἄς εἶναι δοξασμένος», λέγει, «ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος παρέδωσεν αἰχμαλώτους εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀπονέμει τιμὴν μόνον εἰς τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἀναγνώριζει τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι χωρὶς τὴν βοήθειαν ἐκείνου δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσῃ αὐτοὺς ποὺ περιεβάλλοντο ἀπὸ τόσον μεγάλην δύναμιν· «ὁ ὁποῖος», λέγει, «παρέδωσεν εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τοὺς ἰσχυροὺς ἀδυνάτους, αὐτὸς εἶναι ποὺ μὲ τοὺς ἀόπλους κατενίκησε τοὺς ὤπλισμένους καὶ ἀπὸ αὐτὸν προῆλθεν ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία κατέστησεν ἐσένα πολὺ ἰσχυρόν· «ὁ ὁποῖος παρέδωσε», λέγει, «εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Βλέπεις πῶς δεικνύει τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Ἀὐτὸ καὶ πῶς παρουσιάζει, ὅτι ὁ Ἄβρααμ ἐθεώρει αὐτοὺς καὶ ἰδικούς του ἐχθροὺς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν Ἀὐτὸ ἀπὸ αὐτούς;

«Καὶ ἔδωσεν ὁ Ἄβραμ», λέγει, «εἰς αὐτὸν τὸ δέκατον ἀπὸ ὄλα τὰ λάφυρα»²⁰. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει «Παρατηρήσατε, πόσον μέγας ἦτο αὐτός, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ πατριάρχης τὸ δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα»²¹. Ἀπὸ τὰ λάφυρα δηλαδὴ ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ἄβραμ, ἔδωσεν ὡς ἀμοιβὴν εἰς τὸν Μελχισεδέκ, καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ δέκατον ἀπὸ ὄλα ὅσα κατέκτησε, διδάσκων μὲ αὐτὸ ὄλους νὰ εἶναι πολὺ εὐγνώμονες καὶ νὰ προσφέρουν τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσφέρει ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἐπειτα, ἐκπλαγεὶς διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ πατριάρχου ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, λέγει πρὸς αὐτόν· «Δῶσε εἰς ἐμένα τοὺς ἄνδρας ποὺ ἐλευθέρωσες, τὸ δὲ ἵππικόν κράτησέ το δι' ἐσένα»²². Μεγάλῃ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων· Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν Ὑψιστον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὅτι δὲν θὰ

ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήρωμαι ἀπὸ πάντων τῶν
 σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς, ὅτι ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἄβραμ. Πολ-
 λὴ τοῦ παιριάρχου ἢ περὶ τὰ χρήματα ὑπεροφία. Καὶ τίνας
 ἔνεκεν μεθ' ὄρκου τὴν ἀπαγόρευσιν ποιεῖται, καὶ φησιν,
 5 «Ἐκισε τὴν χειρᾶ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς
 ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Ἀμφότερα βούλεται παιδεῦσαι τὸν τῶν Σοδόμων
 βασιλέα, καὶ ὅτι κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων,
 καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοσοφίαν, καὶ θεοσεβείας αὐ-
 10 τῷ διδάσκαλος γενέσθαι σπουδάζει, μονονουχὶ διδάσκων αὐ-
 τόν, ὅτι ἐκείνόν σοι παρέχω μάρτυρα, ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ
 σοῦ λήρωμαι, τὸν ἀπάντων δημιουργόν, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς
 τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν καὶ μὴ νομίσῃς εἶναι θεοὺς τὰ ὑπὸ
 χειρῶν ἀνθρώπων κατασκευαζόμενα. Οὗτος γὰρ ὁ οὐρανοῦ
 15 καὶ γῆς ποιητής, αὐτὸς καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐτροπώσατο
 καὶ τῆς νίκης αἴτιος κατέστη. Μὴ τοίνυν προσδοκῆσθαι ἐμὲ
 ἀνέξεσθαι τι λαβεῖν τῶν παρὰ σοῦ δεδομένων. Οὐδὲ γὰρ
 ἐπὶ μισθῷ τὴν ἐκδικίαν ἐποιήσαμην, ἀλλὰ πρότερον μὲν διὰ
 τὴν περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν φιλοσοργίαν, ἔπειτα δὲ καὶ δι' αὐ-
 20 τὴν τοῦ δικαίου τὴν φύσιν, ὥστε τοὺς ἀδίκως ἀπηγμένους
 ἔξαρπάσαι τῶν βαρβαρικῶν χειρῶν. «Ἐὶ ἀπὸ σπαργίου», φη-
 σίν, «ἕως σφαιρωτῆρος λήρωμαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν»·
 τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲ τὸ τυχόν, οὐδὲ τὸ εὐτελές, οὐδὲ τὸ εὐκατα-
 φρόνητον νομιζόμενον. Καὶ γὰρ σφαιρωτῆρα εἰώθασι λέγειν
 25 τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος τὸ εἰς ὄξυ λῆγον· τοιοῦτοις γὰρ
 ἔθος ἔχουσι κεχρηῆσθαι οἱ βάρβαροι.

Ἐἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραιτήσεώς φησιν, «Ἴνα μὴ
 εἴπῃς, ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἄβραμ». Ἐχω τὸν χορηγὸν
 τῶν μυριῶν ἀγαθῶν, πολλῆς ἀπολαύω τῆς ἄνωθεν ροπῆς,
 30 οὐ δέομαι τοῦ παρὰ σοῦ πλούτου, οὐ χρήζω ἀνθρωπίνης
 εὐπορίας, ἀρκοῦμαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐμὲ φιλοτιμίᾳ,
 οἶδα αὐτοῦ τὸ δαφυλὲς τῶν δωρεῶν. Τῶν μικρῶν καὶ εὐ-

λάβω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστήν μέχρι καὶ ἱμάντα ὑποδήματος, διὰ νὰ μὴ εἰπῆς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἄβραμ»²². Μεγάλη ἡ περιφρόνησις τοῦ πατριάρχου πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθά. Καὶ διατί ἀρνεῖται νὰ λάβῃ μὲ ὄρκον καὶ λέγει, «Ὁρκίζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Ὑψιστον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Θέλει νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τὰ δύο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ὅσα τοῦ δίδει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του καὶ προσπαθεῖ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὸν διδάσκαλος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ, σοῦ βάζω μάρτυρα ἐκεῖνον, ὅτι δὲν θὰ πάρω τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ γνωρίσης τὸν Θεὸν τῶν πάντων καὶ νὰ μὴ θεωρῆς ὡς θεοὺς τὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν. Διότι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, αὐτὸς ἐθριάμβευσεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς νίκης. Μὴ περιμένῃς λοιπὸν νὰ δεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ αὐτά πού μοῦ δίδεις. Διότι δὲν ἔκανα τὴν ἐκδίκησιν διὰ νὰ πληρωθῶ, ἀλλὰ πρῶτον ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν ἀνεψιόν μου στοργῆς καὶ ἔπειτα δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ δίκαιον, διὰ νὰ ἐλευθερώσω δηλαδὴ αὐτοὺς πού ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἀδίκως. «Ὅτι δὲν θὰ λάβω», λέγει, «ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστήν μέχρι ἱμάντος», δηλαδὴ οὔτε αὐτὸ πού θεωρεῖται ὡς τυχόν, ὡς κάτι χωρὶς ἀξίαν καὶ εὐκαταφρόνητον. Καθ' ὅσον ὀσφαιρωτῆρα' συνηθίζουν νὰ λέγουν τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος, πού καταλήγει εἰς αἰχμήν, διότι τέτοια συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ βάρβαροι.

Ἐπειτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνήσεως, «Διὰ νὰ μὴ εἰπῆς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἄβραμ». Ἐγὼ ἔχω αὐτὸν πού χορηγεῖ τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθά του, μὲ βοηθῶ ἢ ἐκ τῶν ἄνω δύνამις, δὲν χρειάζομαι τὸν ἰδικὸν σου πλοῦτον, δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀνθρωπίνης περιουσίας, ἀρκοῦμαι εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, γνωρίζω τὸν πλοῦτον τῶν δωρεῶν του. Ὅταν παρεχώρησα τὰ ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα εἰς τὸν Λὼτ

- ιελῶν παραχωρήσας τῷ Δώι, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων ἡ-
 ξιώδην ὑποσχέσεων· καὶ νῦν μείζονα πλοῦτιον ἐαντιῶ πρα-
 γματευόμενος καὶ πλείονα παρ' αὐτοῦ εὐνοίαν ἐπισπώμενος
 τὸν παρὰ σοῦ πλοῦτιον σὺ προσίεμαι. Αἰὰ τοῦτο δέ, ὡς οἶμαι,
 5 καὶ τὸν ὄρκον προσέθηκε, καὶ εἶπεν, «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά
 μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἔψισιον», ἵνα μὴ νομίση ἀπλῶς αὐ-
 τὸν σχηματίζεσθαι, οἷα συμβαίνειν εἰκός, ἀλλ' ἵνα μάθη
 οὖι τοῦτο αὐτῷ δέδοικαι, τὸ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐκεῖθεν νοσφι-
 σασθαι. Καὶ ἐπλήρου τὸ παράγγελμα ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ
 10 Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον· «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρε-
 ἀν δότε». Μὴ γὰρ ἐγὼ τι πλεῖον, φησί, εἰσήνεγκα εἰς τὴν
 τοῦ πολέμου ὑπόθεσιν, ἢ μόνον τὴν γνώμην καὶ τὴν προθυ-
 μίαν; Τὴν δὲ νίκην καὶ τὸ τροπαιον καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 αὐτὸς εἰργάσατο τῇ ἀοράτῳ δυνάμει.
- 15 Εἶτα ἵνα μὴ νομίση ὁ βασιλεύς, οὗ δι' ὑπεροφίαν καὶ
 καταφρόνησιν σὺ προσίεται τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, δεικνὺς
 αὐτοῦ καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἡμέρον καὶ τῆς γνώμης τὸ φιλόσο-
 φον, φησί· σὺ λήφομαι, «Πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι,
 καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐ-
 20 μοῦ, Ἐσχῶλ, Ἀθναῖν, Μαμβροῦ· οὗτοι λήφονται μερίδα. Τού-
 τοις, φησί, συγχωρήσω λαβεῖν τινα μερίδα, ἐπειδὴ πολλῆς
 φιλίας τεκμήρια ἐπεδείξαντο. «Οὗτοι γάρ», φησί, «συνω-
 μόται τῷ Ἄβραμ, τοῦτ' ἔστιν, εἰς φιλίαν συνημμένοι καὶ
 τοῦτο δείκνυσι τὸ ἐλέσθαι αὐτοὺς κοινωνῆσαι αὐτῷ τῶν κιν-
 25 δύνων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀμειβόμενος αὐτοὺς παρασκευά-
 ζει μερίδα τινὰ λαβεῖν, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸν ἀποστολικὸν
 νόμον πληρῶν τὸν λέγοντα, «Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς
 αὐτοῦ ἔστιν». Οὐδὲ γὰρ τι πλεον τῆς χρείας αὐτοὺς λαβεῖν
 ἀφίησι. «Πλὴν» γάρ, φησί, «ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ
 30 τῆς μερίδος τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχῶλ, Ἀθναῖν,
 Μαμβροῦ· οὗτοι λήφονται μερίδα». Ἴδετε τῆς ἀρετῆς τοῦ

24. Ματθ. 10, 8.

25. Γεν. 14, 24.

26. Ματθ. 10, 10.

ἔγινα ἄξιος μεγάλων καὶ ἀπεριορίστων ὑποσχέσεων. Καὶ τῶρα ἔχων μεγαλύτερον πλοῦτον καὶ προσελκύων περισσό-
τερον τὴν ἐξ αὐτοῦ εὐνοίαν, τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον δὲν τὸν
δέχομαι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅπως νομίζω, προσέθεσε τὸν
ὄρκον καὶ εἶπεν, «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὑψιστον Θεόν», διὰ
νὰ μὴ νομίση, ὅτι προσποιεῖται, πράγμα πού εἶναι φυσικὸν
νὰ συμβαίνη, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθη, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πιστεῦον
του, τὸ νὰ μὴ κἀνη ἰδικόν του δηλαδὴ οὔτε τὸ παραμικρὸν
ἀπὸ ἐκεῖνα. Καὶ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν ἐκείνην, τὴν
λεχθεῖσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς μαθητάς του· «Δωρεὰν
ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δίδετε»²⁴. Μήπως, λέγει, ἔκανα ἐγὼ
τίποτε περισσότερον εἰς τὸν πόλεμον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διάθε-
σιν καὶ τὴν προθυμίαν μου; Τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον καὶ
ὅλα τὰ ἄλλα ἐκεῖνος τὰ ἐπέτυχε μὲ τὴν ἀόρατον δύναμίν του.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση ὁ βασιλεὺς, ὅτι δὲν δέχεται
αὐτὰ πού τοῦ ἔδιδεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν,
ἀποδεικνύων καὶ ἔδω τὴν πραότητα του καὶ τὴν εὐσεβῆ
διάθεσίν του, λέγει· Δὲν θὰ πάρω «ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού ἔφα-
γον οἱ δοῦλοι μου καὶ τὸ μερίδιον τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι
ἐπολέμησαν μαζί μου, τοῦ Ἑσχῶλ, τοῦ Αὐνᾶν καὶ τοῦ Μαμ-
βρῆ»²⁵. αὐτοὶ θὰ πάρουν μερίδιον. Αὐτούς, λέγει, θὰ τοὺς ἐ-
πιτρέψω νὰ λάβουν μερίδα, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην φι-
λίαν. «Διότι αὐτοί», λέγει, «ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἀβραμ»,
εἶχον συνάψει δηλαδὴ συνθήκην καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει
τὸ ὅτι ἐπροτίμησαν νὰ διακινδυνεύσουν μαζί του. Διὰ τοῦτο
καὶ αὐτὸς ἀμείβων αὐτούς φροντίζει νὰ πάρουν κάποιο με-
ρίδιον καὶ συγχρόνως πάλιν ἐκπληρώνει τὸν ἀποστολικὸν
νόμον, ὁ ὅποιος λέγει, «ὁ ἐργάτης εἶναι ἄξιος τῆς τροφῆς
του»²⁶. Δὲν ἀφήνει ὅμως νὰ πάρουν περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐ-
χρειάζοντο, διότι λέγει· «Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔφαγον οἱ δοῦλοι
καὶ ἀπὸ τὸ μερίδιον πού θὰ λάβουν οἱ ἄνδρες πού ἐπολέμη-
σαν μαζί μου, ὁ Ἑσχῶλ, ὁ Αὐνᾶν καὶ ὁ Μαμβρῆ· αὐτοὶ θὰ
λάβουν μερίδα». Ἴδετε τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρ-

παιριάρχου ἀκριθείαν, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδειξάτο
τὴν περὶ τὴν ὑπεροφίαν τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ταπεινοφρο-
σύνην, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ δόξαι ἀλαζονεία καὶ κατα-
φρονήσει τοῦτο πεποιηκέναι, καί, διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖν
5 ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ γεγενημένῃ;

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ
σπουδάζομεν ἀλήπιους ἑαυτοὺς φυλάττειν, καὶ μήτε προ-
φάσει τῆς ἀρετῆς ἀπονοίας ἑαυτοῖς περιουθῆναι δόξαν, μηδὲ
προφάσει ταπεινοφροσύνης τῆς ἀρετῆς καταμελεῖν, ἀλλὰ παν-
10 ταχοῦ τὸ μέτρον διασώζειν, καὶ τοῖς κατορθώμασι τοῖς ἐφ'
ἡμῶν γινομένοις, καθάπερ θεμέλιόν τινα καὶ ὑποβάθραν τὴν
ταπεινοφροσύνην ὑποιδῆναι, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἡμῖν οἰ-
κοδομησῶμεν τὰ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο γὰρ ἀρετή, διὰ τὴν ταύ-
την συνεξευγμένην. Ὁ γὰρ τοῦτον μετὰ ἀσφαλείας τὸν θε-
15 μέλιον καταβαλὼν δυνήσεται πρὸς ὅσον θούλειαι ἕψος ἐ-
γεῖραι τὴν οἰκοδομήν. Αὕτη μεγίστη ἀσφάλεια, αὕτη τεῖχος
ἀρραγές, αὕτη πύργος ἀκαταμάχητος, αὕτη πᾶσαν συσφίγ-
γει τὴν οἰκοδομήν, οὐκ ἀφιεῖσα οὔτε ὑπὸ ἀνέμων σφοδρότη-
τος, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν θυμῶν φορᾶς, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν
20 πνευμάτων βίας αὐτὴν καταπεσεῖν, ἀλλ' ἀνωτέραν καθίστησι
πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ καθάπερ ἐξ ἀδάμαντός τινος κατε-
σκευασμένην, οὕτως αὐτὴν ἀχείρωτον ἐργάζεται, καὶ με-
γάλας ἡμῖν ἀμοιβὰς παρὰ τῆς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δω-
ρεᾶς ἐφέλκεσθαι, δι' ἧς ὁ παιριάρχης ἰσοσούτων τῶν ἐπαγ-
25 γελιῶν τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος ἐδέξατο. Ἔπισθε γάρ, τοῦ
Θεοῦ ἐπιτρέποντος, καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐξῆς μελ-
λόντων ρηθήσεται, πῶς καὶ νῦν ὑπεριδῶν τῶν παρὰ τοῦ
βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ διδομένων, μεγάλων καὶ ἀφάτων
ἠξιώθη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ ταύτης οὐκ αὐτὸς μό-
30 νος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δικαίων ἕκαστος εὐδοκίμησε. Καὶ
τοῦτο, ὅσοι φιλόπονοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γρα-
φῶν εἰσε, δυνήσεσθε καταμαθεῖν πανταχοῦ γινόμενον. Ὁ
γὰρ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης, διὰ τὴν ἔδη ὑπεροφῶντας

χου καὶ τὸν τρόπον, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν του ἐπέδειξε σχετικὰ μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του, καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μὴ φανῆ, ὅτι ἔκανε αὐτὸ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν καὶ ἔξ αιτίας αὐτοῦ νὰ μεγαλοφρονῆ διὰ τὴν νίκην ποὺ ἐπέτυχεν;

7. Αὐτὸν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ φυλάσσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀσυλλήπτους καὶ οὔτε, μὲ τὴν πρόφασιν τῆς ἀρετῆς, νὰ γινώμεθα ὑπερήφανοι, ἀλλὰ καὶ οὔτε πάλιν μὲ πρόφασιν τὴν ταπεινοφροσύνην νὰ παραμελῶμεν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν πάντοτε τὸ μέτρον καὶ νὰ θέτωμεν εἰς τὰς ἐπιτυχίας μας ὡσὰν θεμέλιον καὶ βάσιν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ οἰκοδομῶμεν μὲ ἀσφάλειαν τὰ τῆς ἀρετῆς μας. Διότι ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ θέτει αὐτὸν τὸν θεμέλιον λίθον μὲ ἀσφάλειαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κτίσῃ τὴν οἰκοδομὴν πρὸς ὅσον ὕψος θέλει. Αὐτὴ εἶναι μεγίστη ἀσφάλεια, αὐτὴ εἶναι τεῖχος ἀρραγές, αὐτὴ εἶναι πύργος ἀπόρθητος, αὐτὴ κρατᾷ ὀλόκληρον τὴν οἰκοδομὴν χωρὶς νὰ τὴν ἀφήνῃ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἀνέμων, οὔτε ἀπὸ τὴν ὄρμην τῆς βροχῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, καὶ τὴν καθιστᾷ ἀκαταμάχητον, ὡσὰν νὰ ἔχῃ κατασκευασθῆ ἀπὸ ἀδάμαντα, καὶ προσελκύει πρὸς ἡμᾶς μεγάλας ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὰς τόσας πολλὰς ὑποσχέσεις. Διότι θὰ μάθετε, ἐπιτρέποντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν, πῶς καὶ τώρα μὲ τὸ νὰ περιφρονῆσῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, ἤξιώθη τῶν μεγάλων καὶ ἀρρήτων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴν δὲν προώδευσε μόνον αὐτός, εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους δικαίους. Καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν θὰ ἠμπορέσετε νὰ διαπιστώσετε, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει παντοῦ. Διότι ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας, ὅταν μᾶς ἴδῃ νὰ περιφρονῶμεν

ἡμᾶς τῶν παρόντων, μετὰ δαφιλείας καὶ ταῦτα παρέχει, καὶ τῶν μελλόντων ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ταμιεύεται. Καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος θίου, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐπικήρων πραγμάτων ἐστὶν
5 ἰδεῖν γινόμενον.

Καταφρονῶμεν τοίνυν τοῦ παρόντος πλούτου, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτιον εὗρεῖν δυνηθῶμεν· ὑπερίδωμεν τῆς κενῆς ταύτης δόξης, ἵνα τῆς ἀληθοῦς ἐκείνης καὶ θεβαίας ἀπολαύσωμεν· καταγελάσωμεν τῆς παρούσης εὐήμερίας, ἵνα τῶν
10 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· μηδὲν ἠγώμεθα τὰ παρόντα, ἵνα πρὸς τὸν τῶν μελλόντων πόθον διεγεροθῆναι δυνηθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὸν τοῖς παροῦσι προσηλωμένον ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὸν πόθον καταδέξασθαι ποτε· καθάπερ λήμης τινὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος ἐπικειμένης, οὕτω τῆς τῶν παρόντων ἐπιθυμίας σκοτούσης τὸν λογισμόν, καὶ οὐκ ἀφίεσις συνιδεῖν τι τῶν δεόντων. Οὐδ' αὖ πάλιν δυνατὸν τὸν περὶ ἐκεῖνα τὰ ἀκίνητα καὶ θέβαια ἀγαθὰ τὸν πόθον ἔχοντα, τούτων τῶν ἐπικήρων, καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων καὶ μαραινομένων ἐπιθυμίαν τινὰ λαβεῖν. Ὁ γὰρ τρωθεὶς τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν κησάμενος, ἐτέροις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ τῶν παρόντων τὴν κατὰστασιν, καὶ οἶδεν δι' οὗτο
20 καὶ ἅπασ ὁ παρὼν θίος, καὶ ἀπάτη, καὶ ὄνειράτων οὐδὲν διενήνοχε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε γράφων, «Παράγει γὰρ τὸ σῆμα τοῦ κόσμου τούτου», δεικνὺς ὅτι ἕκαστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐν σχήματι μόνον ἐστί, καὶ καθάπερ σκιά καὶ ὄναρ παραιρέχει, οὐδὲν ἀληθές, οὐδὲν θέβαιον ἔχον. Πῶς οὖν οὐκ ἂν εἶη παιδικῆς διανοίας περὶ τὰς σκιάς ἐπιτοῆσθαι, καὶ ἐπὶ ὄνειρασι μέγα φρονεῖν, καὶ τούτοις προσ-
30 τειηκέναι τοῖς μικρὸν ὕστερον παρερχομένοις; «Παράγει

τὰ παρόντα ἀγαθὰ, μᾶς παρέχει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ καὶ μᾶς προετοιμάζει καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἴδωμεν νὰ συμβαίη καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τῆς παρούσης ζωῆς καθὼς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν φθαρτῶν πραγμάτων.

Ἄς περιφρονῶμεν λοιπὸν τὸν ἐφήμερον πλοῦτον, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εὐρωμεν τὸν πραγματικὸν πλοῦτον· ἄς παραβλέψωμεν αὐτὴν τὴν ματαιοδοξίαν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν πραγματικὴν καὶ βεβαίαν δόξαν· ἄς περιγελᾶσωμεν τὴν παρούσαν εὐημερίαν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ· νὰ μὴ θεωρῶμεν τίποτε τὰ παρόντα πράγματα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρακινηθῶμεν πρὸς τὸν πόθον τῶν μελλόντων. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὸς ποὺ εἶναι προσηλωμένος εἰς τὰ παρόντα, νὰ ποθήσῃ κάποτε ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ. Ἡ ἐπιθυμία τῶν παρόντων σκοτίζει τὴν σκέψιν, ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς σκοτίζει κάποια ἀσθένεια τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, καὶ δὲν τὴν ἐπιτρέπει νὰ ἴδῃ κάτι ἀπὸ τὰ πρόποντα. Οὔτε πάλιν εἶναι δυνατόν αὐτός, ποὺ ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνα τὰ σταθερὰ καὶ βέβαια ἀγαθὰ, νὰ ἐπιθυμῇ αὐτὰ τὰ ἐφήμερα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα, πρὶν ἀκόμη φανοῦν, κάνουν φτερὰ καὶ χάνονται. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πόθον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀπέκτησε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μελλόντων, βλέπει μὲ ἄλλους ὀφθαλμοὺς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς καὶ γνωρίζει, ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι μία σκιά καὶ ἀπάτη καὶ δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν εἰς ἐπιστολὴν του, «Διότι περνᾷ ἡ μορφή τούτου τοῦ κόσμου»²⁷, δεικνύων ὅτι κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον εἶναι μία φαντασία καὶ φεύγει ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκιά καὶ τὸ ὄνειρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ βέβαιον. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο ἴδιον τῆς παιδικῆς σκέψεως νὰ προσέχωμεν εἰς τὰς σκιάς καὶ νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὰ ὄνειρα καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον χρόνον χάνονται; «Διότι», λέγει, «περνᾷ ἡ μορφή τοῦ κό-

γάρ», φησί, «τὸ σῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Ὅταν ἀκούσης δι
 5 δι «Παράγει», τί λοιπὸν πλέον ζητεῖς; ὅταν ἀκούσης δι
 σῆμα μόνον ἐστὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἀληθείας ἔρημα τυγ-
 χάνοντα, τίνος ἔνεκεν ἐκὼν τὴν ἀπάτην ὑπομένεις, καὶ οὐκ,
 5 ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον, τὸ ἀβέβαιον, ταῦτα μὲν παραιρέ-
 χεις, περὶ ἐκεῖνα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν μεταγεις τὰ διαιωνίζον-
 τα, τὰ ἀκίνητα, τὰ βέβαια, τὰ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα;

8. Ἴνα γὰρ μάθης τὴν σύνοιαν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰ-
 10 κουμένης, ἴδρα αὐτὸν ἀλλαγῶ πάλιν βουλόμενον δεῖξαι πάν-
 των τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ παιδρῶν τὸ σὺδαιμόν, οἷα λέξει
 ἐχρήσατο εἰπών· Τὰ γὰρ βλέπόμενα, κἄν τὴν τοῦ πλούτου
 περιουσίαν εἴπης, κἄν τὴν δόξαν, κἄν τὴν περιφάνειαν, καὶ
 τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν δυναστείαν, κἄν αὐτὴν τὴν βασιλείαν,
 καὶ τὸν τὸ διάδημα περικείμενον, καὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνω-
 15 τάτω, πάντα ταῦτα τὰ βλέπόμενα πρόσκαιρα, ἐν βραχεῖ χρό-
 νῳ τὴν διαμονὴν ἐπιδεικνύμενα, οὐ μέχρι πολλοῦ τὴν ἀπό-
 λανσιν ἡμῶν ἐμπαρέχοντα. Τίνα οὖν ἡμᾶς θούλει ἐπιζητεῖν,
 εἰ πάντα ταῦτα τὰ βλέπόμενα πρόσκαιρα τυγχάνει; Ἐκεῖνα,
 φησί, τὰ μὴ βλέπόμενα, μὴ ταῦτα τὰ βλέπόμενα, ἀλλ' ἐκεῖνα
 20 ἄτερ τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς οὐχ ὁρᾶται.
 Καὶ τίς ἂν, φησί, τοῦτο συμβουλεύσειεν, ὥστε τὰ ὀρώμενα
 παραιρέχειν, καὶ τὰ μὴ ὀρώμενα ἐπιζητεῖν; Αὐτὴ, φησί, δι-
 25 δασκέτω ὑμᾶς τῶν πραγμάτων ἢ φύσις, δι ταῦτα μὲν, εἰ
 καὶ ὁρᾶται, ἀλλὰ ταχέως παραρρεῖ, ἐκεῖνα δέ, εἰ καὶ μὴ νῦν
 ὁρᾶν δυνάμεθα, ἀλλ' αἰῶνια τυγχάνει καὶ διηρεκῆ τὴν δια-
 25 μονὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἐπίσταται, τέλος οὐκ ἐπιδέχεται, με-
 ταβολὴν οὐκ οἶδε, πάγια μένει καὶ ἀκίνητα;

Τάχα λοιπὸν καὶ ἐπαχθῆς εἶναι δοκῶ καθ' ἐκάστην ἡ-
 μέραν μάτην συμβουλεύων· ἀλλὰ τί πάθω; Πολλὴ τῆς κα-
 30 κίας ἢ λύπη, πολλὴ τῶν χρημάτων ἢ τυραννίς, πολλὴ ἢ
 σπάνις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο θούλωμαι κἄν τῇ συνεχείᾳ
 τῆς παραινέσεως περιγενέσθαι τῆς νόσου, καὶ πρὸς τελείαν

ομου τούτου». Ὅταν ἀκούσης, ὅτι «περνᾶ», τί ζητεῖς λοιπὸν περισσότερο; ὅταν ἀκούσης, ὅτι εἶναι μόνον μία ἀπλῆ φαντασία ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὅτι εἶναι ἔρημα ἀπὸ ἀλήθειαν, διατί ὑπομένεις μὲ τὴν θέλησίν σου τὴν ἀπάτην. Καὶ δὲν τὴν περιφρονεῖς αὐτήν, ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον καὶ τὸ ἀβέβαιον αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπιθυμήσης ἐκεῖνα τὰ αἰώνια, τὰ σταθερά, τὰ βέβαια, ποὺ δὲν ἐπιδέχονται μεταβολήν;

8. Διὰ νὰ μάθης λοιπὸν τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, πρόσεχε ποίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἄλλην πτρίπτωσιν, ὅταν ἤθελε νὰ δείξῃ πάλιν τὴν μηδαμινότητα τῶν φαιδρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, λέγων· Διότι τὰ βλεπόμενα εἴτε ἐννοεῖς τὸν πολὺν πλοῦτον, εἴτε τὴν δόξαν, εἴτε τὴν λαμπρότητα, τὴν ἐξουσίαν, τὴν δύναμιν, εἴτε καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν φέροντα τὸ διάδημα καὶ καθήμενον εἰς τὸν ὑψηλότατον θρόνον, ὅλα αὐτὰ ποὺ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα καὶ παραμένουν μόνον δι' ὀλίγον καὶ δὲν μᾶς παρέχουν ἀπόλαυσιν διὰ πολὺν χρόνον. Ποῖα λοιπὸν θέλεις νὰ ἐπιζητοῦμεν, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ὀρατὰ εἶναι πρόσκαιρα; Ἐκεῖνα, λέγει, ποὺ δὲν βλέπονται, ὄχι αὐτὰ τὰ ὀρατὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα, ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς τοὺς σωματικοὺς. Καὶ ποῖος λέγει, θὰ ἠμποροῦσεν νὰ μᾶς συνεβουλεύσῃ αὐτό, ὥστε νὰ περιφρονῶμεν τὰ ὀρατὰ καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὰ ἀόρατα; Ἄς μᾶς τὸ διδάσκη, λέγει, αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, διότι αὐτὰ μὲν, ἂν καὶ φαίνονται, ὅμως φεύγουν ταχέως, ἐκεῖνα δέ, ἂν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ ἴδωμεν, ὅμως εἶναι αἰώνια καὶ παραμένουν διαρκῶς, δὲν γνωρίζουν τέλος, δὲν τελειώνουν ποτέ, δὲν γνωρίζουν μεταβολήν, μένουν σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα.

Ἴσως βέβαια νὰ φαίνωμαι ὅτι εἶμαι φορτικὸς μὲ τὸ νὰ σᾶς συμβουλεύω καθημερινῶς ἄσκοπα· ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Εἶναι μεγάλη ἡ καταστροφὴ τῆς κακίας, μεγάλη ἡ τυραννία τῶν χρημάτων, μεγάλη ἡ ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο θέλω νὰ θεραπεύσω τὴν νόσον ἔστω καὶ μὲ συνεχεῖς συμ-

ὑγίειαν ἀγαγεῖν τοὺς ἐνταῦθα συνιόντας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
 τῶν Γραφῶν τὰς ἐξηγήσεις ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καὶ τῶν
 δικαίων τὰς ἀρειὰς εἰς τὸ μέσον παράγομεν, καὶ τὰ αὐτὰ
 ἐνηγεῖν οὐ παραιτούμεθα, ἵνα διὰ πάντων ἐναγαγεῖν ὑμᾶς
 5 δυνηθῶμεν εἰς τὸν τῶν δικαίων ζῆλον. Καὶ ὁπρὲ γοῦν ποιε
 τῆς οἰκειάς σωτηρίας πρόνοιαν ποιησώμεθα, καὶ τῷ καιρῷ
 τῷ δεδομένῳ ἡμῖν εἰς προθεσίαν ζωῆς δεόντως χρησώ-
 μεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρός, πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν
 τῶν ἐπιαισμένων ἐπειχθῶμεν, καὶ τῇ τῶν χρημάτων πε-
 10 ριουσία εἰς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποχρησώμεθα,
 καὶ τὰ περιττὰ τοῖς δεομένοις ἀναλίσκωμεν.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, συγχωρεῖς ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ
 τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσοῖον καταναλίσκεσθαι, δέον εἰς τὰς
 τῶν πενήτων γαστέρας αὐτὸ κενοῦν, ἵνα εἰς ἀσφαλὲς αὐτὸ
 15 ταμεῖον ἀποθέμενος ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε μάλιστα χρή-
 ζεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παραμυθίας, ἀπολαύσης τῆς ἐπιτεῦθεν βοη-
 θείας; καὶ οἱ ἐνταῦθα τραφέντες ὑπὸ σοῦ κατ' ἐκείνην τὴν
 ἡμέραν τὰς θύρας σοι τῆς παρηγορίας ἀνοίξωσι, καὶ δέξωνται
 σε εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς. Ἄλλὰ μηδὲ τὰ ἱμάτια
 20 ἐῶμεν σιτιόθροτα γενέσθαι, καὶ εἰκῆ ἐν τοῖς κιβωτίοις κα-
 τασήπεσθαι, ἰσοσῦτων ὄντων τῶν δεομένων καὶ γυμνῶν πε-
 ριούτων· ἀλλὰ προτιμῶμεν τῶν σιτιῶν γυμνητέοντα τὸν
 Χριστόν, καὶ ἐνδύομεν τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν
 ἡμετέραν γυμνὸν περιούντα, ἵνα ἡμεῖς καταξιωθέντες αὐ-
 25 τὸν ἐνδύσῃ, ἀκούσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς
 ἦμην, καὶ περιεβάλετέ με». Μὴ γὰρ φορτικὰ ἔστι τὰ ἐπι-
 τάγματα, μὴ γὰρ ὑπέρογκα; Τὰ ἀπολλύμενα, φησί, τὰ ση-
 πόμενα, τὰ εἰκῆ καὶ μάτην δαπανώμενα, ταῦτα χρησίμως
 διανεμηθῆναι σπουδάσον, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς ζημίας βλάβην
 30 διαφύγῃς, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος μέγιστον ἐαυτῷ προ-
 ξενήσῃς. Πολλῆς γὰρ καὶ ὑπερβαλλούσης ἀπανθρωπίας μετὰ

βουλὰς καὶ νὰ κάνω τελείως ὑγιεῖς αὐτοὺς ποὺ συγκεντρῶν-
ονται ἐδῶ. Διὰ τοῦτο καὶ φροντίζομεν νὰ ἐρμηνεύωμεν τὰς
Γραφὰς καὶ νὰ συζητῶμεν τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων καὶ συνε-
χίζομεν νὰ λέγωμεν πάντοτε τὰ ἴδια, οὕτως ὥστε νὰ ἡμπορέ-
σωμεν μὲ ὄλα αὐτὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν ζῆλον τῶν
δικαίων. Ἄν καὶ εἶναι ἀργὰ ἄς φροντίσωμεν διὰ τὴν σωτη-
ρίαν μας καὶ τὸν καιρὸν, ποὺ μᾶς ἀπομένει νὰ ζήσωμεν, ἄς
τὸν χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη
καιρὸς νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν διόρθωσιν
τῶν ἁμαρτημάτων μας. Καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων μας
νὰ τὴν χρησιμοποιήσωμεν πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν μας
καὶ νὰ δαπανῶμεν τὰ περιττὰ δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.

Εἶπέ μου λοιπὸν, διατί ἀφήνεις τὸν ἄργυρον καὶ τὸν
χρυσὸν νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν σκωρίαν, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε
νὰ τὰ ἀδειάζης εἰς τὴν κοιλίαν τῶν πτωχῶν, ὥστε, καταθέ-
των αὐτὰ εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον, κατὰ τὸν κατάλληλον καιρὸν,
ὅταν θὰ χρειασθῆς τὴν ἐξ αὐτῶν παρηγορίαν, νὰ ἀπολαύ-
σης τὴν βοήθειάν των; Καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τραφοῦν ἐδῶ ἀπὸ
ἐσένα, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἀνοίξουν διὰ σέ τὰς θύ-
ρας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ σέ δεχθοῦν εἰς τὰς
αἰωνίας μονὰς των. Ἄλλ' οὔτε τὰ ἐνδύματά μας νὰ ἀφήνω-
μεν νὰ καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ σαπίζουν ἄνευ
λόγου εἰς τὰ κιβώτια, ἐνῶ ὑπάρχουν τόσοι, ποὺ τὰ χρειάζον-
ται καὶ περιφέρονται γυμνοί. Νὰ προτιμῶμεν λοιπὸν τὸν γυ-
μνὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ ἐνδύωμεν αὐτὸν ποὺ
περιφέρεται γυμνὸς διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ὥστε, ἀ-
φοῦ ἀξιωθῶμεν νὰ τὸν ἐνδύσωμεν, νὰ ἀκούσωμεν κατὰ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς ἦμουν καὶ μὲ ἐνεδύσατε»²⁸. Μήπως
ἄρα γε εἶναι φορτικαὶ αἱ ἐντολαί, μήπως εἶναι ὑπεράνω τῶν
δυνάμεών μας; Αὐτὰ ποὺ καταστρέφονται, λέγει, αὐτὰ ποὺ
σῆπονται, αὐτὰ ποὺ δαπανῶνται τυχαῖα καὶ ἔσκοπα. αὐτὰ
φρόντισε νὰ διανείμης χρησίμως, ὥστε καὶ ν' ἀποφύγης τὴν
ἐκ τῆς ζημίας βλάβην καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος νὰ καταστή-
σης μέγιστον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι εἶναι πολλὴ καὶ

ισαύτην ἀπόλαυσιν κιβωτίοις καὶ τοίχοις ἐναποκλείειν τὰ περιττά, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθεῖσθαι, ἀλλ' αἰρεῖσθαι μᾶλλον ἀπὸ ἰοῦ καὶ σιτῶν διαφθεῖρεσθαι, καὶ ταῖς τῶν λησιῶν χερσὶ προκειῖσθαι, καὶ
 5 τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύναις διδόναι, ἢ δεόντως οἰκονομήσαντα τὴν ὑπὲρ τούτων ἀμοιβὴν κομίζεσθαι.

Μὴ δὴ, παρακαλῶ, οὕτως ἀμελῶς διατεθῶμεν περὶ τὴν οωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἀλλὰ τὰ περιττά κενώσαντες τοῖς δεομένοις, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποθώμεθα
 10 τὴν παρησίαν, ἵνα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὑπερβολικὴ ἀπανθρωπία νὰ κλείετε τὰ περισσεύοντα εἰς τὰ κιβώτια καὶ τοὺς τοίχους καὶ νὰ μὴ φροντίζετε νὰ θεραπεύετε τὴν πενίαν τῶν συνανθρώπων σας, ἀλλὰ νὰ προτιμᾶτε νὰ κατατρῶγωνται ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ληστῶν καὶ νὰ ὀδηγῆσθε εἰς ἀπολογίαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, παρὰ διαχειριζόμενοι αὐτὰ ὅπως πρέπει ν' ἀποκομίζετε τὴν ἀμοιβὴν δι' ὅλα αὐτά.

Ἄς μὴ δείκνωμεν, παρακαλῶ, τέτοιαν ἀμέλειαν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, ἀλλ' ἀφοῦ διαθέσωμεν αὐτὰ πού μᾶς εἶναι περιττὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς, νὰ ἀποκτήσωμεν πολλὴν παρρησίαν, ὥστε ν' ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γέν. 15, 1-6)

«Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου
 πρὸς Ἀβραμ λέγον ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· μὴ φο-
 5 βοῦ, Ἀβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· ὁ μισθός σου πο-
 λὺς ἔσται σφόδρα».

1. Θεσαυρῶ ἰνι προσέοικεν ἡ τῶν δικαίων ἀρετή, πο-
 λὴν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτιον ἔχοντι. Καθάπερ γὰρ ἐκείθεν
 κἂν θραχύ τι μέρος λαβεῖν τις δυνήθη, πολλὴν ἑαυτῷ τὴν
 10 εὐπορίαν κατασκευάζει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ
 πατριάρχου εὐρήσει τις γινόμενον. Ἴδου γὰρ σχεδὸν ἐφ' ἑ-
 κάστης ἡμέρας ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας προθέντες ὑμῖν
 τὴν διδασκαλίαν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τὴν ἐστία-
 οῖν ὑμῖν παρεχόμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν οὐδὲ θραχύ τι μέρος
 15 τῶν τούτῳ κατορθωμένων ἐξειπεῖν ἠδυνήθημεν· ἰσοαύτη
 εἰσὶν αὐτοῦ τῆς περιοουσίας ἡ ἀρετή. Καὶ καθάπερ ἀπὸ πη-
 γῆς δαφιλῆ προχεούσης τὰ νάματα, κἂν ἅπαντες ἀρύνονται,
 οὐ μόνον οὐκ ἐλαιτοῦσι τὰ ἐκείθεν προϊόντα νάματα, ἀλλ' ὄ-
 σα ἂν πλείους ὧσιν οἱ ἐξανιλοῦντες, ἰσοούτῳ μᾶλλον ἀνα-
 20 βλύζει τῶν ἑδάτων ἡ φύσις, τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμα-
 οῦ τοῦτου πατριάρχου γινόμενον ὁφόμεθα. Πόσοι γὰρ ἐξ
 οὗ γέγονε μέχρι τοῦ παρόντος ἐκ τῆς πηγῆς τῶν τούτου
 κατορθωμάτων ἀρύνονται, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐκένωσαν τὰ
 νάματα, ἀλλ' ἐπὶ πλείον ἀναβλύζει τῶν τούτου κατορθωμάτων
 25 ἡ περιοουσία; Ὡσερ γὰρ σειρὰν τινα χρυσοῦν, οὕτως ἡρμο-
 σμένην εὐρήσομεν τὴν κατ' αὐτὸν διήγησιν ἐπὶ τῆς θείας
 Γραφῆς κειμένην καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πρότερον μὲν
 αὐτὸν ἐπιδεικνύμενον τὰ τῆς οἰκείας φιλοσοφίας, ἐπομένην
 δὲ παραχοῆμα καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν. Καὶ ἵνα
 30 μάθῃτε ὅτι οὕτως ἔχει, ἀναγκαῖον ἄνωθεν ὑμῖν μετὰ ουν-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

(Γέν. 15, 1-6)

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὄραμα καὶ εἶπεν· μὴ φοβεῖσθαι, Ἄβραμ· ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστὴς σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας».

1. Ἡ ἀρετὴ τῶν δικαίων ὁμοιάζει μὲ κάποιον θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺν καὶ ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν ἡμπορέσῃ νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ κάποιος ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ θησαυροῦ, γίνεται πολὺ πλούσιος, τὸ ἴδιον θὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διότι ἰδοὺ καθημερινῶς παραθέτοντες εἰς ἑσᾶς τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτὸν καὶ προσφέροντες μὲ ἀφθονίαν τὸ πνευματικὸν συσσίτιον, ὅμως δὲν ἡμπορέσαμεν οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν διεξοδικῶς ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκ τῶν κατορθωμάτων του. Τόσον μέγας εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν πηγὴν ποὺ ρεεὶ ἄφθονον νερό, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι ἀντλοῦν, ὄχι μόνον δὲν ὀλιγοστεύουν τὸ ἀπὸ ἐκεῖ ἀναβλυζόμενον νερό, ἀλλ' ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀντλοῦν, τόσον περισσότερο ἀναβλύζουν τὰ νερά, τὸ ἴδιον λοιπὸν θὰ ἴδωμεν νὰ γίνεται καὶ μὲ τὸν θαυμαστὸν τοῦτον πατριάρχη. Διότι πόσοι ἀπὸ τότε ποὺ συνέβαινον αὐτὰ μέχρι σήμερον ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν κατορθωμάτων του καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἐξήντησαν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασιάζεται περισσότερο ὁ πλοῦτος τῶν κατορθωμάτων του; Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μία χρυσὴ ἀλυσίδα, ἔτσι θὰ εὐρωμεν νὰ εἶναι εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν καὶ ἡ διήγησις ἡ σχετικὴ μὲ αὐτὸν καὶ κάθε φορὰ νὰ προηγῆται ἡ ἰδικὴ του εὐσέβεια καὶ νὰ ἀκολουθῆ ἀμέσως ἡ ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθητε, ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ διηγηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ

ιομίας τὰ κατ' αὐτὸν διηγῆσασθαι, ἵνα εἰδῆτε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν, ἣν περὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ἐπιδείκνυται, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μετὰ δαφιλείας τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ παρεχομένου. Ἰκανὸς γὰρ ὁ
 5 δίκαιος οὐτις ἅπαντας ἡμᾶς παιδεῦσαι, πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μετὰ προθυμίας ἀποδύεσθαι θαρροῦντας ταῖς ἄνωθεν ἀμοιβαῖς καὶ εἰδότας τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν, πάντα τὰ δυσχερῆ νομιζόμενα κατὰ τὸν παρόντα βίον μετ' ἐθκολίας καταδέχεσθαι, τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων
 10 τρεφομένους.

Προσέχετε δὴ, παρακαλῶ, ὅπως ἐκ προοιμιῶν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ οἴκοθεν εἰσῆγγεν ἐκ τῆς ἐγκειμένης ἢ ἡμετέρα φύσει γνώσεως, οὐδένα ἔξωθεν ἐσχηκῶς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπίστοις γονεῦσι τρεφόμενος, τῆς θείας
 15 ἀπέλαυσεν ἐπιφανείας. Ἐπειδὴ γὰρ μηδὲν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἢ πλάνη τοῦ πατρὸς κατηκολούθησεν, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ταχέως ἐπέτυχεν ἔτι ἐπὶ τῆς Χαλδαίας ὄν. Τοῦτο γὰρ σαφέστερον ἐκίθεται ὁ μακάριος Στέφανος ὄντι λέγων
 20 «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὄφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν». Εἶδες πῶς ἢ ὄφθις αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνέστησεν; Εἰκόσ γὰρ δι μετὰ τῆς περὶ τὸ Θεῖον θεραπείας καὶ τὴν περὶ τοὺς γεγεννηκότας αἰδῶ ἐπιδεικνύμενος καὶ εἰς πολὺ φίλιτρον ἐπι-
 25 σπασάμενος τὸν πατέρα, αὐτὸς αὐτῷ αἴτιος γέγονε τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου· καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ παιδὸς ἠνέσχετο καταλιπεῖν τὴν οἰκίαν πατρίδα καὶ τὴν ἀλλοτριάν οἰκῆσαι. Ἄλλ' ὄρα μοι μετὰ ἀκριβείας, πῶς καὶ αὐτὴ ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη διὰ τὴν προλαβοῦσαν ἀρετὴν εἰς αὐτὸν ἐπίσκεψις
 30 πάλιν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν περιφανεσιέραν ἐργάζεται. Εἴλετο γὰρ τὴν χώραν τὴν πατρικὴν καταλιπεῖν καὶ τὴν ἀλλοτριάν οἰκῆσαι, ἵνα τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσιαχθὲν εἰς ἔργον ἀγάγη· καὶ ἔτοιμος ἦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἄνευ τῶν προσηκόντων

συντομίαν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν πλοῦτον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς παρεῖχεν εἰς αὐτόν τὰς ἀμοιβάς. Πράγματι αὐτὸς ὁ δίκαιος εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς μάθῃ ὅλους νὰ ἀποδύμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβὰς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου μας νὰ δεχώμεθα ἀγογγύστως κάθε τι τὸ δύσκολον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τρεφόμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως.

Προσέχετε λοιπόν, παρακαλῶ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξιώθη νὰ ἀπολαύσῃ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσέφερε αὐτοπροαιρέτως ὅλας τὰς δυνάμεις του ἀπὸ τὴν γνῶσιν ἣ ὁποία ὑπάρχει ἔμφυτος εἰς ἡμᾶς, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα διδάσκαλον καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀπίστους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠκολούθησεν ἀπὸ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν οὐδόλως τὴν πλάνην τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ ἐλάτρευε τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς θέας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν Χαλδαίαν. Τοῦτο μᾶς τὸ καθιστᾷ περισσότερο σαφὲς ὁ μακάριος Στέφανος λέγων τὰ ἑξῆς· «Ὁ Θεὸς ὁ ἔνδοξος παρουσιάσθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἀβράμ, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, προτοῦ ἀκόμη κατοικήσῃ τὴν Χαρράν»¹. Εἶδες πῶς ἡ θέα τοῦ Θεοῦ τὸν ἔκανε νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ; Διότι φυσικὸν ἦτο μαζὶ μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν νὰ ἐπιδεικνύῃ καὶ τὸν πρὸς τοὺς γονεῖς του σεβασμὸν καὶ νὰ ἀγαπηθῇ πολὺ ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ νὰ γίνῃ αἴτιος ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ αὐτοί. Καὶ ἔξ αἰτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ μὲ ἀκρίβειαν, πῶς καθιστᾷ καὶ πάλιν λαμπροτέραν τὴν ἀρετὴν του ἢ ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, πού ἔγινεν ἔξ αἰτίας τῆς προηγουμένης ἀρετῆς του. Διότι ἐπροτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦτο ἔτοιμος,

καὶ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀποδημίαν στείλασθαι ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἢ τοῦ ἀνδρός ἀρετὴ καὶ ἡ πολλὴ θεραπεία ἢ περὶ τοὺς τεκόντας συνοδοιπόρον γενέσθαι καὶ τὸν πατέρα παρεσκεύασεν.

- 5 Εἶτα ἐπειδὴ τὴν Χαροῶν κατέλαβον, ἐκεῖ τὴν ομηγὴν ἐπήξαντο. Καὶ τελευτήσαντος τοῦ Θάρρα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πατρὶ), πάλιν προσιάττεται παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν. «Ἐξελθε γάρ», φησὶν, «ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».
- 10 Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ πάσης τῆς οἰκίας εἰς τὴν Χαροῶν μετέσκησαν, διὰ τοῦτο ἐνιαυθὰ προσιάττω αὐτῷ ἐξελθεῖν προσέθηκεν, «Ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι αὐτὸν μόνον καθ' ἑαυτὸν θούλειαι τὴν ἀποδημίαν ποιήσασθαι, καὶ μήτε τὸν ἀδελφόν, τὸν Ναχώρ λέγω, μήτε ἕτερόν τινα ἐπισύρεσθαι. «Ἐκ τῆς γῆς σου» δὲ ἔλεγεν, ἐπειδὴ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐκεῖ οἰκήσαντες, ὡς ἐν ἰδίᾳ λοιπὸν πατρὶδί τὴν οἴκησιν ἐποιοῦντο ἐν αὐτῇ. Καίτοι τοῦ πένθους τῶν ἑαυτοῦ γονέων ἀκμάζοντος ἔτι καὶ πολλῆς σῶσης τότε δυσχερείας τε καὶ ἀνοδίας κατὰ τὰς ἀποδημίας, ἀλλ'
- 20 ὅμως μετὰ πάσης προθυμίας τὸ ἐπίταγμα τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου ἦνυε καὶ ταῦτα οὐκ εἰδώς, ὅπου στήσεται αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης. Δεῦρο γάρ, φησὶν, οὐκ εἰς τήνδε τὴν γῆν, ἢ τήνδε, ἀλλ' εἰς «Ἦν ἄν σοι δείξω». Καὶ ὅμως οὕτως ὄντιος ἀορίστου τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδὲν περιεργαζόμενος τὸ
- 25 προσιαχθὲν εἰς ἔργον ἤγαγε· καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν δὲ ἐπήγειο καὶ διὰ τούτου τὴν οἰκίαν ἀρετὴν δεικνύς. Ἐπειδὴ γὰρ νέον αὐτὸν προσλαβόμενος κατὰ μικρὸν μιμητὴν κατεσκεύαζε τῆς οἰκίας ἀρετῆς, οὐκ ἠνέσχετο τοῦτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ κοινωνὸν αὐτὸν ἐλάμβανε τῆς ἀποδημίας. Εἰ γὰρ ὁ
- 30 πατήρ, φησὶν, ἄπιστος ὢν, διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον τὴν οἰκίαν τὴν πατρῶαν, ἔνθα εἰτέχθημεν καὶ ηὔξήθημεν, καταλιπεῖν κατεδέξατο, καὶ ἀκολουθήσασί μοι καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτριίας

κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ μόνος του, χωρὶς τοὺς συγγενεῖς του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μετανάστευσιν, ἀλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ πολλὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔκανε τὸν πατέρα νὰ μεταναστεύσῃ μαζί του.

Ἐπειτα ὅταν κατέλαβον τὴν Χαρράν, ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν των. Καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα, (διότι τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του), πάλιν παίρνει ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι λέγει «Φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, πού θὰ σοῦ δείξω»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ μετανάστευσε μὲ ὄλην τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν Χαρράν, διὰ τοῦτο διατάσσων τώρα αὐτὸν νὰ φύγῃ προσέθεσεν, «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου», δηλώνων εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ μόνος του καὶ οὔτε τὸν ἀδελφόν του, τὸν Ναχώρ ἐννοῶ, νὰ πάρῃ μαζί του, οὔτε κανένα ἄλλον. «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲ ἔλεγε, διότι ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸν ἐκεῖ, καὶ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα των. Ἄν καὶ τὸ πένθος διὰ τοὺς γονεῖς του ἦτο ἀκόμη μεγάλο καὶ ἂν καὶ ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία τότε κατὰ τὰς μεταναστεύσεις καὶ ἔλλειψις ὁδῶν, ὅμως μὲ πᾶσαν προθυμίαν ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε, πού θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Διότι δὲν λέγει, ἔλα εἰς τὴν τάδε χώραν, ἢ εἰς τὴν τάδε, ἀλλὰ εἰς χώραν «πού θὰ σοῦ δείξω». Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο ἔτσι ἀόριστος ἡ ἐντολή, τὴν ἐπραγματοποίησε χωρὶς νὰ τὴν ἐξετάσῃ καὶ ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸν ἀνεψιόν του, δεικνύων μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετὴν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν εἶχε παραλάβει ἀπὸ μικρὸν τὸν ἔκανε ὀλίγον κατ' ὀλίγον μιμητὴν τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἀλλὰ τὸν ἔπαιρνε μαζί του κατὰ τὴν μετανάστευσιν. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας μου, λέγει, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμέ, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετρέφημεν, καὶ νὰ μὲ ἀκολου-

τὸν θίον κατέλυσε, πολλῶ δὴ μᾶλλον ἐγὼ πρὸς τὸν τοῦ ἀδελφοῦ παῖδα, τὸν νέον τὸν ἐκ προσομιῶν δεικνύντα ὡς κατὰ μικρὸν ἐπιδώσει πρὸς ἀρειήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην ἐνταῦθα ἀφεῖναι.

5 2. Ἐπεὶ οὖν διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὸ φιλόθεον καὶ ταύτην ἐποίησαιο τὴν ἀποδημίαν, ἠνίκα κατέλαβε τὴν Παλαισιτίνην καὶ τῶν ὄρων ἐπέβη τῶν Χαναταίων, ὀφθεῖς αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ νευροῦσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὴν προθυμίαν καὶ χεῖρα ὀρέξαι, φησὶ πρὸς αὐτόν «Τῷ σπέρματί σου
10 δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ὅπερ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, παίδων λέγω τὴν διαδοχήν, τοῦτο αὐτῷ εὐθέως ὑπιοχνεῖται, ἀμοιβὴν αὐτῷ τῶν τοσοῦτων πόνων διδοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπειτέρητο καὶ ἡ ἡλικία λοιπὸν ἀπαγορεύειν ἔπειθε, τῇ ὑποσχέσει διανίστησι τὸν ἀθλητὴν καὶ προθυμότερον
15 ἀπεργάζεται καὶ νεάζειν αὐτὸν κατασκευάζει πρὸς τοὺς ἐξῆς ἀγῶνας. Ὅρα τοίνυν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἐτέραν πάλιν τὴν ἄθλησιν τὸν δίκαιον τοῦτον δεχόμενον. Αἰμοῦ γὰρ καταλαθνίος καὶ πολλῆς οὔσης τῆς στενοχωρίας ἐν τῇ Χαναταίᾳ, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἔσπευδε, καὶ λιμοῦ προθυμίαν
20 εἶρεῖν βουλόμενος, μεῖζοσι περιέβαλεν ἑαυτὸν κινδύνοις. Ἡ γὰρ εὐμορφία τῆς γυναικὸς καὶ τὸ κάλλος τῆς Σάρας μονουχί τὸν θάνατον αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδείκνυ. Διὸ καὶ πλησίον γενόμενος τῆς εἰς Αἴγυπτον εἰσόδου, φησὶ πρὸς αὐτήν, «Γινώσκω ὅτι εὐπροσώπως εἶ»· οἶδα σου τοῦ κάλλους
25 τὴν ὥραν καὶ δέδοικα τῶν Αἴγυπτιῶν τὴν ἀκολασίαν. Ἐὰν οὖν ἴδωσί σε καὶ γυνῶσιν, ὅτι καθάπερ γυναικα περιάγω σε, σὲ μὲν ἴσως περιποιήσονται, ὥστε εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τῆς μανίας αὐτῶν τὸν οἶστρον, ἐμὲ δὲ ἀποκτεινοῦσιν, ἵνα μετὰ ἀδείας αὐτοῖς ἐξῆ τὴν παρανομίαν ἐργάσασθαι, οὐκ ὄντιος
30 τοῦ τὴν μοιχείαν κατὰδηλον ποιεῖν δυναμένου. «Ἐπεὶ οὖν ὅτι ἀδελφός σου εἰμι».

Ὅρα ἀδαμαντίνην ψυχὴν, ὄρα γνώμην σιδήρου σιερρο-

3. Γεν. 12, 7.

4. Γεν. 12, 11.

θήση, καὶ ἀπέθανεν εἰς ξένον τόπον, πολὺ περισσότερον ἐγὼ δὲν θὰ ἀνεχόμενον νὰ ἐγκαταλείψω ἐδῶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου, τὸν νεαρόν, ποὺ ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἐδείκνυεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν, δεικνύων μὲ τὸ κάθε τι τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, ἐπραγματοποίησε καὶ αὐτὴν τὴν μετανάστευσιν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐπέρασε τὰ σύνορα τῶν Χαναναίων, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὸ ἠθικὸν καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ, λέγει πρὸς αὐτόν. «Τὴν γῆν αὐτὴν θὰ τὴν δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»³. Αὐτὸ ποὺ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τῶν παιδιῶν, αὐτὸ τοῦ ὑπόσχεται ἀμέσως, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε στερηθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν ἰκανότητα καὶ ἡ ἡλικία τὸν ἔκανε νὰ μὴ ἐλπίζῃ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τονώνει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν καθιστᾷ προθυμότερον καὶ τὸν κάνει ὡς νέον διὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἀγῶνας. Πρόσπεχε λοιπὸν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν δέχεται ὁ δίκαιος αὐτὸς ἄλλην, τὸν ἀγῶνα δηλαδὴ. Διότι, ὅταν ἐνέσκηψεν ἡ πεῖνα καὶ ἡ κατάστασις εἰς τὴν Χαναναίαν ἦτο δύσκολη, ἔσπευδεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καί, ἐπιθυμῶν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ ἀνακούφισιν ἀπ' αὐτὴν, περιέβαλε τὸν ἑαυτὸν του μὲ μεγαλυτέρους κινδύνους. Διότι ἡ ὠραιότης καὶ τὸ κάλλος τῆς συζύγου του Σάρας τὸν ὠδήγησεν ὡσὰν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐπλησίαζε τὴν Αἴγυπτον, λέγει πρὸς αὐτὴν, «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι ὁμορφῆ»⁴ γνωρίζω τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου σου καὶ φοβᾶμαι τὴν ἀκολασίαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐὰν λοιπὸν σὲ ἴδουν καὶ μάθουν, ὅτι εἶσαι γυναῖκα μου, ἐσένα μὲν ἴσως νὰ σὲ περιποιηθοῦν, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀκαλίνωτον ἐπιθυμίαν των, ἐνῶ ἐμὲ θὰ μὲ φονεύσουν διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ κάνουν τὴν παρανομίαν μὲ εὐκολίαν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη αὐτός, ποὺ θὰ ἠμπορῇ νὰ φανερώσῃ τὴν μοικρείαν των. «Εἶπε λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδερφός σου»

Πρόσπεχε ψυχὴν ἀδαμαντίνην, πρόσπεχε σκέψιν περισσό-

ἴεραν· οὐδὲ γὰρ παρεσάλευσεν αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἢ προσ-
 δοκωμένη συμφορὰ, οὐδὲ ἐνενόησεν, οὐδέ εἶπε πρὸς ἑαυτὸν·
 διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν καταλιπὼν παιδίδα καὶ ἰσαύτην ἐπι-
 δεϊξάμενος ὑπακοὴν ἤλθον εἰς τὴν ἄλλοτριαν, ἵνα τοῦτοις
 5 περιβληθῶ τοῖς κακοῖς; Οὐ πρὸ μικροῦ ὑπέσχετό μοι, ὅτι
 ἰῶ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην; Ἴδου καὶ μοιχείας
 καὶ θανάτου φόβος κατασεῖει ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' οὐδὲν
 τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλ' ἐνὸς γίνεται
 μόνου, πῶς δυνηθῆ τὸ πονηρὸν τοῦτο δρᾶμα ὑποκρινάμενος,
 10 τῶν δύο τοῦτων κινδύνων ἐπικειμένων τὸν ἕνα γοῦν ἐκφυ-
 γεῖν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε μετὰ
 ἀνδρείας τὴν συμβουλήν ποιησάμενος καὶ ἡ γυνὴ πολλὴν τὴν
 περὶ τὸν ἄνδρα φιλοσοργίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπιδεικνυμένη
 συνέπραξε καὶ τοῖς δόξασιν ὑπηρετήσατο, καὶ ἐπειδὴ τὰ παρ'
 15 ἑαυτῶν ἀπήρτισαν καὶ ὅσον κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν
 ἀπέγνωστο καὶ εἰς ἔργον ἐκβεβήκει σχεδὸν τὰ τῆς παρα-
 νομίας, τότε πολλὴ περὶ αὐτὸν ἡ τοῦ Θεοῦ δείκνυται πρόνοια.
 Οὐ μόνον γὰρ τὴν γυναῖκα ὁ Θεὸς τῆς ὕβρεως ἐξήρπασε
 διὰ τῆς ἀγανακτήσεως, ἦν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς
 20 τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν παιριάρχην μετὰ
 πολλῆς τῆς περιφανείας ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τὴν Παλαι-
 στίνην ἐπανελθεῖν πεποίηκε.

Σκόπει πῶς μεταξὺ τῶν πειρασμῶν τὴν παρ' αὐτοῦ ρο-
 πὴν εἰσφέρων ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ἀκμάζοντα τὸν ἀ-
 25 θλητὴν πρὸς τοῦς ἐξῆς πάλιν ἀγῶνας ἀπεργάζεται, οὐκ ἀ-
 φριεὶς ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ βοηθείας, ἀλλὰ διὰ πάντων φανε-
 ρῶς οἰκονομῶν αὐτῷ δείκνυσθαι, ὅτι μικρὰ εἰσφέρων αὐτός,
 μεγάλων καὶ σφόδρα μεγάλων ἀξιοῦται καὶ νικῶντων τὴν
 ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες τοίνυν τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν;
 30 Ὅρα πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον τῆς ταπεινοφροσύνης
 αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐπιείκειαν τὴν πολλήν. Ἐπειδὴ

τερον δυνατὴν καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον. Διότι ἡ ἐπικειμένη συμφορὰ οὔτε ἐτάραξε τὴν σκέψιν του, οὔτε ἐνεθυμήθη τὰς ὑποσχέσεις, οὔτε εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτὸν του· Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐγκατέλειψα τὴν πατρίδα μου καὶ ἦλθον εἰς ξένην χώραν ἐπιδείξας τόσῃν ὑπακοήν, διὰ νὰ ὑποστῶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά; Δὲν μοῦ ὑπεσχέθη πρὶν ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»; Ἴδου τώρα συγκλονίζει τὴν ψυχὴν μας ὁ φόβος καὶ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ θανάτου. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτά, οὔτε νὰ τὰ σκεφθῆ ἔδεδέχθη, ἀλλὰ δι' ἓνα πρᾶγμα μόνον ἐνδιαφέρεται, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ, ὑποκρινόμενος τὸ πονηρὸν αὐτὸ δρᾶμα, νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο κινδύνους πού τὸν ἀπειλοῦν. Καὶ ἀφοῦ ἔκανε αὐτὸ πού ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔδωσε μὲ γενναιοῦτητα τὴν συμβολὴν εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ αὐτὴ συνεφώνησεν, ἀποδεικνύουσα τὴν πολλὴν οτοργὴν καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀφοῦ ἔκαναν ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἶχον ἀπελπισθῆ τόσον, ὅσον ἀνθρωπίνως ἦτο ἐπακόλουθον, καὶ εἶχε πραγματοποιηθῆ σχεδὸν ἡ παρανομία, τότε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται διὰ τοῦτον πολὺ μεγάλη. Διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον ἔσωσε τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὴν προσβολὴν μὲ τὴν ὀργὴν του, πού ἐπέδειξεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ ἐπανάφερε τὸν πατριάρχην ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Παλαιστίνην μὲ πολλὴν λαμπρότητα.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βοηθᾷ τὸν πατριάρχην, ὅταν αὐτὸς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν πειρασμῶν, καὶ ἔτσι τὸν κάνει ἀκμαῖον ἀθλητὴν διὰ τοὺς ἐπομένους ἀγῶνας, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνῃ ἀβοήθητον, ἀλλὰ μὲ τὸ κάθε τι φροντίζει νὰ τοῦ ἀποδείξῃ καλῶς, ὅτι ἂν καὶ προσφέρει ὀλίγα, ὅμως ἀξιῶνεται νὰ λάβῃ μεγάλα, πολὺ μεγάλα, πού ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες λοιπὸν τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου; Πρόσεχε πάλιν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του καὶ τὴν μεγάλην ἐπιείκειάν του. "Ὅταν ἐπέστρε-

- γὰρ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εὐπορίαν πολλὴν κησά-
 μενος (οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς ἠκολού-
 θει), «Οὐκ ἐχώρῃ», φηοῖν, «αὐτοὺς ἢ γῆ κατοικεῖν ἄμα,
 5 δι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ»· ὄθεν καὶ μάχη συνέδη
 γενέσθαι μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ Λῶι καὶ τοῦ Ἄβραμ.
 Ἄλλ' ὁ δίκαιος οὗτος δεικνὺς αὐτοῦ τὸ ἥμερον τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν, καλέσας τὸν Λῶι, φηοῖ
 πρὸς αὐτόν· «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ
 τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, δι ἄνθρωποι ἄ-
 10 δελφοὶ ἡμεῖς ἔσμεν»· μονοουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν· οὐδὲν
 εὐλογίης ἴσον οὐδὲν φιλονεικίας βαρύτερον. Ἰν' ὄν πᾶσαν
 μάχης ὑπόθεοι ἐκποδῶν ποιησώμεθα, ἐλοῦ ἦν ἂν βουληθῆς
 χώραν, κατάλιπε δέ μοι τὴν λειπομένην, ὑπὲρ τοῦ πάσης
 ἡμᾶς ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐκτὸς γενέσθαι.
- 15 Εἶδες ἀνδρὸς ἀρετῆν; Παρεχώρησε τῷ νέῳ τῶν προ-
 τειῶν τὴν ἐκλογὴν καὶ ἔστειξε τὴν φανλοτάτην χώραν.
 Ἄλλ' ὅρα πάλιν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, πόσης
 ἀπολαύει τῆς ἀμοιβῆς. Εὐθέως γὰρ τοῦ χωρισμοῦ γενομέ-
 νου, φηοῖ πρὸς αὐτόν ὁ Θεὸς μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν
 20 Λῶι· «Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε πᾶσαν τὴν γῆν
 ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, δι πᾶσαν, ἦν σὺ ὄρας, σοὶ δώσω
 αὐτήν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Σκόπει πόσης
 ἀξιοῦται τῆς φιλοτιμίας διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἦν ἐπε-
 25 χωρήσας, πολὺν μειζόνων ἠξιώθη, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πρωτείοις
 ἐπιπηδήσας, μετ' οὐ πολὺ εἰς κινδύνους ἐνέπιπτε· καὶ οὐ
 μόνον οὐδὲν ἀπώνατο τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ αἰχμάλωτος καὶ
 ἄοικος καὶ ἀνέστιος ἄθροον ἐγίνετο, καὶ δι' αὐτῶν τῶν προ-
 30 ρετῶν καὶ αὐτὸς ἐπαιδεύετο λοιπὸν μηδὲν τοιοῦτόν ποτε δια-
 πράττεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐν Σοδόμοις οἴκησιν ἐποιή-

ψεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἄφθονον περιουσίαν (καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεψιός του μαζί του), «Δὲν ἦτο ἀρκετή», λέγει, «εἰς αὐτοὺς ἢ χώρα διὰ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλά»⁵, διὰ τοῦτο καὶ ἐφιλονείκησαν μεταξύ των οἱ ποιμένες τοῦ Λῶτ καὶ τοῦ Ἄβραμ. Ἀλλὰ ὁ δίκαιος ἀποδεικνύων τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του εὐσέβειαν, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Λῶτ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἄς μὴ ὑπάρχη μεταξύ μας φιλονεικία καὶ μεταξύ τῶν ποιμένων μου καὶ τὸν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»· ὡσάν δηλαδὴ νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν· Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν εἰρήνην, τίποτε χειρότερον ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν. Διὰ νὰ ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν κάθε ἀφορμὴν φιλονεικίας, διάλεξε ὅποιαν χώραν θέλεις καὶ ἄφησε εἰς ἐμὲ τὴν ὑπόλοιπον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη μεταξύ μας καμμία φιλονεικία καὶ διαμάχη.

Εἶδες ἀρετὴν ἀνδρός; Ἄφησεν εἰς τὸν νεαρὸν νὰ διαλέξῃ τὴν καλυτέραν χώραν καὶ αὐτὸς ἐδέχθη τὴν πλεον ἄγονον. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν, πόσῃν ἀμοιβῇ λαμβάνει, ἐπειδὴ ἔκανε ὅ,τι ἐζηρῆται ἀπὸ αὐτόν. Μόλις δηλαδὴ ἐχωρίσθησαν, λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λῶτ. «Ἄφοῦ σηκώσης τοὺς ὀφθαλμούς σου κοίταξε ὀλόκληρον τὴν χώραν πρὸς κάθε κατεύθυνσιν, διότι ὀλόκληρον αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Πρόσεξε πόσῃς γενναιοδωρίας γίνεται ἄξιος ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινοφροσύνης, πού ἐπέδειξε πρὸς τὸν ἀνεψιόν. Καὶ ὁ ἴδιος ἂν καὶ παρεχώρησεν ὀλίγα, ὅμως ἔγινεν ἄξιος πολὺ περισσοτέρων, ἐκεῖνος δὲ ἐπειδὴ προτιμήσας τὰ πρωτεῖα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν περιέλυπτεν εἰς κινδύνους, καὶ ὄχι μόνον δὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν, ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἤχημαλτώσθη καὶ ἔμεινεν ἐντὸς ὀλίγου χωρὶς οἰκογένειαν καὶ ἄστεγος, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδιδάσκετο καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ὁ ἴδιος ἐδιδάσκετο εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε παρόμοιον νὰ μὴ διαπράττῃ. Διότι μόλις ὁ Λῶτ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ

οιαιτο ὁ Λῶι, εὐθέως πόλεμος ἀνεροιλίσθη χαλεπός, καὶ οἱ
 τῶν προσοικούντων ἐθνῶν βασιλεῖς ἐπισιάντες μετὰ πολλῆς
 τῆς δυνάμεως πᾶσαν τὴν χώραν ἄρδην ἀπόλεσαν, τοὺς γί-
 γαντας ἀνελόντες καὶ τοὺς Ἀμαληκίτας ἀπωσάμενοι καὶ
 5 τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα καὶ Γουόρρας εἰς φυγὴν τρα-
 πῆραι παρεσκεύασαν καὶ πᾶσαν κατέσχον τὴν ὄρεινὴν καὶ
 τὴν ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ
 πάσης τῆς ἀποσκευῆς, οὕτως ἐπανήεσαν.

3. Ἀλλ' ὄρα πάλιν Θεοῦ κηδεμονίαν πολλήν. Ὁμοῦ καὶ
 10 τὸν Λῶι τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερῶσαι βουλόμενος καὶ τὸν
 πατριάρχην περιφανέστερον ἐργάσασθαι, διεγείρει τὸν δί-
 καιον πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀδελφιδοῦ. Πυθόμενος γὰρ τὸ
 γεγονός, μετὰ τῶν οἰκογενῶν ὀρηήσας ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς
 ἐκείνους, αὐτούς τε μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἐπάταξε καὶ τὸν
 15 Λῶι καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἵππον πᾶσαν τοῦ βασιλέως
 ἐπανήγαγε, λαμπρὰ τὰ τροπαια ἐργασάμενος καὶ πᾶσι κα-
 τὰδηλον ποιῶν τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν καὶ δι-
 οὐκ οἰκεία δυνάμει τὴν ἰσασύτην εἰργάσατο τροπήν, ἀλλὰ
 τῇ ἄνωθεν βοήθειᾳ τειχιζόμενος. Καὶ λοιπὸν ἔσπευδε δι'
 20 αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκαλος θεοσεβείας γενέσθαι πᾶ-
 σοι τοῖς ἐν Σοδόμοις διὰ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα διαλέξεως.
 Ἐπειδὴ γὰρ συναντήσας ὁ βασιλεὺς καὶ χάριτας ὑπὲρ τῶν
 γεγενημένων ὁμολογήσας τὴν μὲν ἵππον παραχωρήσειν πᾶ-
 σαν ἔλεγε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους λήψεσθαι, ὄρα πάλιν τοῦ
 25 δικαίου τὴν μεγαλοφυχίαν, πῶς ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν φιλο-
 σιφίαν διδάσκει, ὡς κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ διδομέ-
 νων, καὶ εἰς τὴν τῆς θεοσεβείας γνῶσιν αὐτὸν ἐνάγει. Οὐδὲ
 γὰρ ἀπλῶς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἀνέξομαι λαβεῖν τι παρὰ σοῦ,
 οὐδὲ διτι οὐδενὸς δέομαι τοιοῦτου μισθοῦ, ἀλλὰ τί; «Ἐκτενῶ
 30 τὴν χειρὰ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον», μοινοουχὶ διδά-
 σκων αὐτόν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ σοῦ θεραπευόμενοι, ἀλλὰ

Ζόδομα, ἀμέσως ἤρχισε φοβερὸς πόλεμος καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν γειτονικῶν λαῶν ἐπετέθησαν μὲ πολλὴν δύναμιν καὶ ἐκυρίευσαν ὀλόκληρον τὴν χώραν, ἐφόνευσαν τοὺς γίγαντας καὶ ἐδίωξαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ κατέλαβον τὴν ὄρεινὴν χώραν ὀλόκληρον καὶ ἔφυγαν ἀφοῦ ἠχημαλώτισαν τὸν Λῶτ καὶ τὰς γυναῖκας μὲ ὄλας τὰς ἀποσκευάς.

3. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἤθελε καὶ τὸν Λῶτ νὰ ἀπολευθερώσῃ καὶ νὰ κάνῃ τὸν πατριάρχην περισσότερο ἔνδοξον, προτρέπει τὸν δίκαιον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀνεπιόν του. Διότι, ὅταν ἐπληροφορήθῃ τὸ γεγονός, ἐπετέθη μὲ τοὺς δούλους του ἐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων καὶ τοὺς κατενίκησε μὲ πολλὴν εὐκολίαν, τὸν δὲ Λῶτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὸ ἵππικὸν ὀλόκληρον τὸ ἐπανάφερεν εἰς τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἐπετέλεσε μέγαλον θρίαμβον καὶ ἐφάνέρωσεν εἰς ὄλους τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν κατήγαγε τὴν περιφανῆ αὐτὴν νίκην μὲ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ προστατευόμενος ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν. Καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν συνέχειαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ γίνῃ πρὸς ὄλους τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας μὲ τὴν συζήτησίν του μὲ τὸν βασιλέα. Διότι ὅταν τὸν συνήντησεν ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα ἔκανε δι' αὐτόν, καὶ τοῦ ἔλεγεν, ὅτι θὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὀλόκληρον τὸ ἵππικὸν καὶ θὰ πάρῃ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, πρόσεχε πάλιν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ διδάσκει καὶ τὴν ἰδικὴν του εὐσέβειαν, διότι αὐτὴ εἶναι ἀνωτέρα ἀπ' αὐτὰ πού τοῦ δίδει ἐκεῖνος καὶ ἔτσι τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς θεοσεβείας. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ ἐσένα, οὔτε ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ κανένα τέτοιον μισθόν, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὑψιστον Θεόν», διδάσκων τρόπον τινὰ αὐτόν, ὅτι δὲν εἶναι θεοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους προσκυνεῖς ἐσὺ, ἀλλ' εἶναι λίθοι καὶ ξύλα, διότι ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς τῶν

λίθοι καὶ ξύλα· εἰς γὰρ ἔστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, «Ὅς ἔ-
 κτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· «ὅτι οὐ λήψομαι παρὰ σοῦ
 ἀπὸ σπαργίου ἕως σφαιρωιτήρος», ἵνα μὴ νομίσης, διὰ τούτων
 ἔνεκεν τὴν ἐκδίκησιν ἐποιησάμην, ἵνα μὴ λέγειν ἔχῃς, ὅτι
 5 αὐτός μοι τῆς περιουσίας αἴτιος γέγονας. Ὁ γὰρ τὴν νίκην
 παρασχὼν καὶ τὸ ἱρόπαιον μετ' ἐμοῦ σιήσας, αὐτός ἐστιν ὁ
 καὶ πλούσιος τὴν χορηγίαν μοι παρασχόμενος.

Ὅρα πῶς, εἶγε ἐβούλειτο, κερδαίνειν ἐδύνατο ὁ βασι-
 λεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου λεγομένων. Ἐδιδάσκειτο γὰρ
 10 μὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει λοιπὸν θαρρεῖν, ἀλλ' εἰδέναι τὸν πάν-
 των αἴτιον καὶ καταγελαῖν τῶν χειροποιήτων θεῶν καὶ λα-
 τρεύειν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, τῷ τῶν ὄλων δημιουργῷ, τῇ
 πηγῇ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ ἐμάνθανε διὰ πάντων τοῦ πα-
 τριάρχου τὴν ἀρετὴν. Ἴνα γὰρ μὴ νομίση δι' ἀπόνοιαν αὐτὸν
 15 καὶ μεγαλοφροσύνην ὑπερωρακέναι τῶν παρ' αὐτοῦ διδο-
 μένων, διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτόν· ἐγὼ μὲν οὐδὲν λήψομαι,
 οὐδὲ γὰρ δέομαι, οὐδὲ χρήζω παρ' ἐτέρου μοι αὔξασθαι τὴν
 περιουσίαν, τοὺς δὲ τῶν κινδύνων μοι κοινωνήσαντας συγ-
 χωρήσω λαβεῖν μερίδας, ἵνα μικρὰν τινα τῶν πόνων παρα-
 20 μύθιαν ἔχειν δοκῶσι. Καὶ πρὸς μὲν τὸν τῶν Σοδόμων βα-
 σιλέα ταῦτα ὁ δίκαιος ἀποκρίνεται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μελχισεδέκ,
 ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, ἄρτους καὶ οἶνον αὐτῷ ἐξενέγκας
 προσέφερεν («Ἦν γὰρ ἱερεὺς», φησί, «τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψί-
 σιου»), παρ' ἐκείνου δέχεται τὰ προσενεχθέντα καὶ τὴν εὐ-
 25 λογίαν τὴν παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν γεγεννημένην ἀμειβόμενος
 καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίαν (εἶπε γὰρ, φησὶν, «Ἐὐλο-
 γημένος Ἰβραὴμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός,
 ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι), δεκάτην αὐ-
 τῷ δίδωσι ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεκομίζετο λαφύρων.

30 Εἶδες τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον διὰ πάντων δεικνύμενον
 καὶ πῶς παρὰ μὲν τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπὸ σπαργίου ἕως
 σφαιρωιτήρος λαβεῖν οὐκ ἠνέσχετο, τὰ δὲ τοῦ Μελχισεδέκ

πάντων, «Αὐτὸς ποὺ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». «Δὲν θὰ πάρω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀπὸ κλωστήν μέχρι λωρίδος ὑποδήματος», διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἔλαβον ἐκδίκησιν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἤμπορῆς νὰ λέγης, ὅτι σὺ εἶσαι ἡ αἰτία τοῦ πλοῦτου μου. Διότι αὐτὸς ποὺ μοῦ ἐχάρισε τὴν νίκην καὶ ἔστησε μαζί με ἐμένα τὸ τρόπαιον, αὐτὸς εἶναι ποὺ μοῦ παρέχει καὶ τὸν πλοῦτον.

Πρόσεχε πῶς, ἐὰν ἤθελεν ὁ βασιλεὺς, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀποκομίση κάποιο κέρδος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης. Διότι ἐδιδάσκετο νὰ μὴ στηρίζεται πλέον εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν τῶν πάντων καὶ νὰ περιφρονήσῃ τοὺς χειροποιήτους θεοὺς καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν τῶν πάντων, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ἐμάθαινε με ὅλα αὐτὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διὰ νὰ μὴ νομίση δέ, ὅτι περιφρονεῖ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσεν ἀπὸ ἐγωισμόν καὶ ὑπερηφάνειαν, διὰ τοῦτο τοῦ λέγει. Ἐγὼ μὲν τίποτε δὲν θὰ πάρω, διότι δὲν ἔχω ἀνάγκην, οὔτε χρειάζομαι νὰ αὐξήσω ἀπὸ κάποιον ἄλλον τὴν περιουσίαν μου, θὰ ἐπιτρέψω ὅμως νὰ πάρουν μερίδιον αὐτοὶ ποὺ ἐκινδύνευσαν μαζί μου, διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ νοιώθουν κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν διὰ τοὺς κόπους των. Καὶ πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ δίκαιος. Ὅταν ὅμως ὁ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ἐξῆλθε καὶ τοῦ προσέφερεν ἄρτους καὶ οἶνον, («Διότι», λέγει, «ἦτο ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ»), ἀπὸ ἐκεῖνον δέχεται τὰ προσφερόμενα καὶ ἀνταμείβων αὐτὸν διὰ τὴν δοθεῖσαν εὐλογίαν καὶ διὰ τὴν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν (διότι, λέγει, εἶπεν, «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ ἃς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός, ποὺ παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου εἰς ἐσὲ αἰχμαλώτους»), τοῦ δίδει τὸ ἕν δέκατον ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα ποὺ μετέφερεν.

Εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει με τὸ κάθε τι καὶ πῶς δὲν ἠνέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων οὔτε ἀπὸ κλωστήν μέ-

προσενεχθέντα ἔλαβεν, ἀντιδιδούς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ, διδάσκων ἡμᾶς πολλὴν τὴν διάκρισιν ἐπιδείκνυσθαι καὶ μὴ ἀπλῶς καὶ ἀδεῶς παρὰ πάντων δέχεσθαι; Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος περὶ μὲν τὴν δόσιν εὐγνώμων γέγονεν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις
 5 ἄπιστος ἐτύγγανε καὶ πολλῆς ἐδεῖτο διδασκαλίας, διὰ τοῦτο ἐκείνων μὲν ὑπερεΐδε, πᾶσαν δὲ σπουδὴν ἐποιήσατο, καὶ δι' ὧν λαβεῖν παρητήσατο καὶ δι' ὧν διελέχθη, πρὸς θεοσέβειαν αὐτὸν χειραγωγῆσαι. Παρὰ δὲ τοῦ Μελχισηδὲκ εἰκότως λαμβάνει διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφή τοῦ ἀν-
 10 δρὸς τὴν ἀρειτὴν λέγουσα· «Ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου». Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τὰ γινόμενα τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὰ δὲ τὰ προσενεχθέντα μωσιήριόν τι προεμήνυε· δι' ὃ καὶ προσήκατο, καὶ λαβὼν κάκεινος διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβῆς τῆς οἰκειᾶς ἀρειτῆς ἐδίδασκε τὸ μέγεθος. Δεκάτην
 15 γὰρ ἀτιῶ δέδωκε, τὸν φιλόθεον αὐτοῦ σκοπὸν κἀντιεῦθεν ἐμφαίνων.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξειάθη, ἀλλ' οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ. Ἐγνώμεν μὲν γὰρ διὰ βραχέων τὴν ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῶν σήμερον προκειμένων ἡμῖν τοῦ
 20 δικαίου τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοφυχίαν, τὴν πίσιν τὴν ὑπερβάλλουσαν, τὴν φιλόσοφον γνώμην, τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ μέγεθος, τῆς τῶν χρημάτων ὑπερσφίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐνοίας τὴν διηνεκῆ πρόνοιαν καὶ ὅπως διὰ πάντων περιφανέστερον καὶ λαμπρότερον ἐδεί-
 25 κνυ τὸν δίκαιον ἢ καθ' ἕκαστον καιρὸν εἰς αὐτὸν ἀπίληψις γινομένη. Ἄλλ' εἰ θούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμειτε, ἀφώμεθα καὶ τῶν πρόσφατον ἀνεγνωσμένων, καί, ὀλίγα προσθέντες, καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἵνα μάθητε πόσης πάλιν ἀξιούται ἀμοιβῆς διὰ τὸ ὑπεριδεῖν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων
 30 ἀτιῶ δεδομένων. Τί γὰρ φησι;

Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα ἐγενήθη ρῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ. Τίνος ἔνεκεν οὕτως ἤρξατο, «Μετὰ δὲ τὰ ρήματα

χρῖς ἰμάντος, ἐνῶ ἐδέχθη τὰ προσφερθέντα ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ, ἀνταποδώσας μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του, διδασκῶν ἡμᾶς νὰ κάνωμεν μεγάλην διάκρισιν καὶ νὰ μὴ παίρνωμεν ἀπὸ ὅλους ἀπερίσκεπτα καὶ ἐλεύθερα; Διότι ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐφάνη εὐγνώμων μὲ τὴν προσφοράν του, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἦτο ἄπιστος καὶ ἐχρειάζετο πολλὴν διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο ἐκεῖνα μὲν τὰ περιεφρόνησε καὶ ἐφρόντισε μὲ τὸ κάθε τι, καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ ἠρνήθη νὰ πάρῃ, καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπεν, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ ὅμως δέχεται πολὺ φυσιολογικὰ τὴν προσφοράν, καὶ διὰ τοῦτο βέβαια ἡ ἁγία Γραφή ἐπεσήμανε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, λέγουσα· «Ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου». Ἄλλωστε αὐτὰ ποῦ ἐγίνοντο ἦσαν τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ προσφερόμενα προεμήνυον κάποιο μυστήριον, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐδέχθη καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπῆρε μὲ τὴν ἰδικήν του τὴν ἀνταμοιβὴν ἐδίδασκε τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς. Διότι τοῦ ἔδωσε τὸ ἐν δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα, δεικνύων καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν φιλόθεον διάθεσίν του.

Ἴσως νὰ ἐπεξετάθῃ πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ὅχι ὅμως ματαιίως, οὔτε χωρὶς λόγον. Διότι ἐγνωρίσαμεν δι' ὀλίγων τὴν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη μέχρι αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν σήμερον, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν, τὴν εὐσεβῆ σκέψιν, τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης, τὴν ὑπερβολικὴν περιφρόνησιν τοῦ πλούτου, τὴν διαρκῆ εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, καὶ πῶς κάθε φορὰ ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία τοῦ προσέφερον ὁ Θεός, ἔκαμνε τὸν δίκαιον ἐνδοξότερον καὶ λαμπρότερον. Ἄλλ' ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, ἄς ἴδωμεν καὶ αὐτὰ ποῦ ἀνεγνώσαμεν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, καί, ἀφοῦ προσθέσωμεν ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον, διὰ νὰ μάθητε πόσῃς ἀμοιβῆς γίνεται πάλιν ἄξιος, διότι περιεφρόνησεν αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔδωσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων. Τί λέγει λοιπόν;

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ». Διατί ἤρχισεν ἔτσι, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐ-

ταῦτα»; ποία ρήματα, εἶπέ μοι; ἢ δῆλον δι' ἅπερ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων ἐποιήσατο; Μετὰ τὴν ὑπεροψίαν, φησὶν, ἐκείνην, μετὰ τὸ ἀποσεῖσασθαι τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν διὰ τῆς τῶν δεδομένων αὐτῷ
 5 παραιτήσεως ἐποιήσατο, πρὸς θεοσεβείαν αὐτῶν χειραγωγῶν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ τῶν ὄλων δημιουργοῦ, «Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα», μετὰ τὸ τὴν δεκάτην τῷ Μελχισεδὲκ παρασχεῖν, διε, φησὶν, ἅπαντα τὰ παρ' ἐαυτοῦ ἐπλήρωσε, τότε «Μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα ἐγενήθη ρῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ λέγον
 10 ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου ὁ μισθός σου πολλὸς ἔσται σφόδρα».

4. Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς εὐθέως παρακολουθεῖ ταῖς εὐεργεσίαις ἀμειψόμενος, καὶ τὸν ἐαυτοῦ ἀθλήτην ἀλείφων καὶ νεαρὸν ἐργαζόμενος. «Ἐγεννήθη ρῆμα Κυρίου
 15 ἐν ὄραματι τῆς νυκτός». Διὰ τί ἐν νυκτί; Ἰνα μεθ' ἡσυχίας δέξηται τὰ λεγόμενα. Καὶ φησι πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Σκόπει κηδεμονίας ὑπερβολήν. Τίνος ἔνεκεν ἔλεγε, «Μὴ φοβοῦ»; Ἐπειδὴ ἰσοσύτιον πλούτου κατεφρόνησεν, ἔλαιτον φροντίσας τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως διδομένων, φησὶ
 20 πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, μὴ φοβηθῆς, δι' ὑπερεῖδες ἰσοσύτιων δωρεῶν, μηδὲ ἀγωνιάσης ὡς ἔλαιτουμένης σοι τῆς περιουσίας. «Μὴ φοβοῦ». Εἶτα ἵνα διεγείρη μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, προστίθησι τῷ ρήματι καὶ τὴν προσηγορίαν, καὶ φησι «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Ὅδ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο τυγ-
 25 χάνει πρὸς τὸ διαναστῆναι, τὸ τὴν προσηγορίαν εἰπεῖν τοῦ καλουμένου. Εἶτα φησιν, «Ἐγὼ ὑπερασπιῶ σου». Πολλὴν ἔχει καὶ αὕτη ἡ λέξις τὴν ἔμφασιν. Ἐγὼ ὁ ἀπὸ τῶν Χαλδαίων σε ἀναστήσας, ἐγὼ ὁ ἐνιαυθὰ σε ἀγαγὼν, ἐγὼ ὁ τῶν κινδύνων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐλευθερώσας, ἐγὼ ὁ καὶ ἅπαξ καὶ
 30 δεύτερον ὑποσχόμενός σοι καὶ τῷ σπέρματί σου δώσειν τὴν

τά»; Ποῖα γεγονότα εἶπέ μου; ἢ φανερώνει, ὅτι εἶναι αὐτά, ποῦ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων; Μετὰ ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν ἐκείνην, λέγει, μετὰ ἀπὸ τὴν ἄρνησιν αὐτῶν ποῦ ἔδιδεν ἐκεῖνος, μετὰ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποῖαν ἔκανε μὲ τὴν μὴ ἀποδοχὴν αὐτῶν ποῦ τοῦ ἔδιδεν ὁδηγῶν αὐτὸν πρὸς τὴν θεοσέβειαν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων. «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά», μετὰ ἀπὸ τὴν παράδοσιν εἰς τὸν Μελχισεδὲκ τοῦ δεκάτου ἀπὸ τὰ λάφυρα, ὅταν, λέγει, ἔκανεν ὅ,τι ἐξηριτάτο ἀπὸ αὐτόν, τότε, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὄραμα καὶ εἶπεν. Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστὴς σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας»⁷.

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς παρακολουθεῖ καὶ ἀμείβει μὲ τὰς εὐεργεσίας του καὶ ἐνισχύει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν κάνει ἀκμαῖον. «Ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὄραμα τὴν νύκτα καὶ εἶπεν». Διατί τὴν νύκτα; Διὰ τὴν ἀκούσῃ αὐτὰ ποῦ ἔλεγεν μὲ ἡσυχίαν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Πρόσεχε ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον. Διατί ἔλεγε, «Μὴ φοβεῖσαι»; Ἐπειδὴ ἐπεριφρόνησε τόσον πλοῦτον, ἐπειδὴ ἐνδιεφέρθη πολὺ ὀλίγον δι' αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς, λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεός, νὰ μὴ φοβηθῆς, διότι ἐπεριφρόνησες τόσα δῶρα, οὔτε νὰ ἔχῃς ἀγωνίαν, διότι ἐλαττώνεται ἡ περιουσία σου. «Μὴ φοβεῖσαι». Ἐπειτα διὰ τὴν ἐνισχύσῃ περισσότερον τὸ θάρρος του, προσθέτει εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τὸ ὄνομα του καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Διότι δὲν εἶναι ὀλίγον καὶ τοῦτο, διὰ τὴν αὐξήσῃ τὸ θάρρος του, τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσφωνουμένου. Ἐπειτα λέγει, «Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστὴς σου». Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἔχει καὶ αὐτὴ ἡ λέξις. Ἐγὼ ποῦ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ἐγὼ ποῦ σὲ ὠδήγησα ἐδῶ, ἐγὼ ποῦ σὲ ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸν ἕκ τῶν Αἰγυπτίων κίνδυνον, ἐγὼ ποῦ σοῦ ὑπεσκέθην καὶ μίαν καὶ δύο φορές, ὅτι θὰ δώσω εἰς

γῆν ταύτην, ἐγὼ σου ὑπερασπίζω· ἐγὼ δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιφανέστερον πᾶσιν ἀποδεικνύς σε, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· τοῦτ' ἔστιν, ἐγὼ ὑπεραγωνίζομαι, ἐγὼ ὑπέρομαχος γίνομαι, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ πάντα τὰ δυσχερῆ εὐκολὰ σοι καθίστημι, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου. Ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Οὐκ ἠβουλήθης μισθὸν λαβεῖν ὑπὲρ τῶν καμάτων, ὧν ἠπέμεινας ἰσοσούτοις κινδύνοις ἑαυτὸν παραβαλὼν, ἀλλ' ὑπερεῖδες καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ σοι δεδομένων. Ἐγὼ σοι παρέξω τὸν μισθόν, οὗ ἰσοσούτιον ὄσον λαμβάνειν ἔμελλες, ἀλλὰ πολὺν καὶ σφόδρα πολύν· «Ὁ μισθός σου γάρ», φησί, «πολὺς ἔσται σφόδρα».

Εἶδες φιλοτιμίαν Δεσπότου; εἶδες ρημάτων ὄγκον; εἶδες πῶς διανέστησε τὸν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῆν; εἶδες πῶς αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐνεύρωσεν; Ὁ γὰρ τὰ ἀπόροητα τῆς διανοίας ἐπισιτάμενος ἤδει, ὅτι ἔχρηξεν ὁ δίκαιος τῆς ἀπὸ τῶν ρημάτων παρακλήσεως· ὅρα γὰρ τί φησιν, ἐπειδὴ παρηγοσίαν ἔλαβε διὰ τῶν ρημάτων. «Εἶπε δὲ Ἄβραμ· Δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος». Ἐπειδὴ μισθὸν αὐτῷ ἐπηγγείλατο καὶ πολὺν μισθὸν καὶ σφόδρα πολύν, ἐμφαίνων ἑαυτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ τῷ χρόνῳ ἐγγινομένην αὐτῷ ἀθυμίαν τῆς ἀπαιδίας ἔνεκεν, φησί· Δέσποτα, τί τοιοῦτόν μοι δώσεις; Ἴδου γὰρ λοιπὸν εἰς γῆρας ἔσχατον ἐλαύνων ἄτεκνος ἀπολύομαι. Ὅρα πῶς ἐκ προσιμίων ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει, ἀπόλυσιν καλῶν τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον. Οἱ γὰρ μετὰ ἀκριθείας τὴν ἀρετὴν μειώντες, ἐπειδὴν τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μετασιῶσιν, ἀληθῶς ὥσπερ ἀπόλυνται τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δεσμῶν ἀνίενται. Καὶ γὰρ μεταστάσις τίς ἐστί τοῖς ἐναρέτως ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ θελίω, ἀπὸ τῆς προσκαίρου ζωῆς ἐπὶ τὴν διηνεκεῖ καὶ ἀθάνατον καὶ πέρασ οὐκ ἔχουσαν. «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ἀπολύομαι ἄτεκνος». Καὶ ἵνα τὸν εὐσπλαγχρον Δεσπότην

8. Γεν. 15, 2.

9. Γεν. 15, 2.

τούς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ἐγὼ πού σε καθιστῶ καθημερινῶς καὶ περισσότερο περιφανῆ, ἐγὼ σε ὑπερασπίζω, ἐγὼ δηλαδὴ ἀγωνίζομαι δι' ἐσένα, ἐγὼ εἶμαι ὑπέρμαχος σου, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ κάνω ὅλα τὰ δύσκολα διὰ σε εὐκόλα, ἐγὼ σε ὑπερασπίζω. «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας». Δὲν ἠθέλησες νὰ πάρῃς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους σου, τοὺς ὁποίους ὑπέμεινες, ἐκθέσας τὸν ἑαυτόν σου εἰς τόσους κινδύνους, ἀλλὰ περιεφρόνησες καὶ τὸν βασιλέα καὶ αὐτά, πού σοῦ ἔδωσε. Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω μισθόν, ὅχι τόσον ὅσον ἐπρόκειτο νὰ πάρῃς, ἀλλὰ πολὺν καὶ μάλιστα πάρα πολὺν. Διότι λέγει, «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μέγας».

5. Εἶδες τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου; εἶδες τὴν ἀξίαν τῶν λόγων του; εἶδες πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν ἀγωνιστὴν τῆς εὐσεβείας; εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τὸ ἠθικόν του; Διότι αὐτὸς πού γνωρίζει καλῶς τὰ κατάβαθα τῆς σκέψεως, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐχρειάζετο τὴν διὰ τῶν λόγων παρηγορίαν· διότι πρόσεχε τί λέγει, ὅταν ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Κύριε, τί θὰ μοῦ δώσῃς; Ἐγὼ ἀποθνήσκω ἄτεκνος»⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν μισθόν, πολὺ μισθόν, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ μέγαν, φανερώων τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν συνεχῶς αὐξανομένην σὺν τῷ χρόνῳ στενοχωρίαν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας του. λέγει Κύριε, τί εἶναι αὐτὸ πού θὰ μοῦ δώσῃς; «Διότι ἰδοὺ θὰ ἀποθάνω ἄτεκνος»⁹, ἀφοῦ ἔφθασα εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Κοίταξε, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει μὲ τὸ νὰ ἀποκαλῆ τὸν θάνατον «ἀπόλυσιν». Διότι ὅσοι εἶναι ἀπολύτως ἐναρέτοι, ὅταν φύγουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, εἶναι ὡσάν νὰ ἀπολύωνται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ ἐλευθερώνωνται ἀπὸ τὰ δεσμά. Καθ' ὅσον εἶναι διὰ τοὺς ἐναρέτους ὡς κάποια μετὰβασις ἀπὸ τὰ χειρότερα εἰς τὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν πρὸς τὴν παντοτινὴν καὶ ἀθάνατον, πρὸς αὐτήν, πού δὲν ἔχει τέλος. «Ἐγὼ λέγει ἀποθνήσκω ἄτεκνος». Καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν εὐσπλαχνον Κύ-

ἐπιπάσθαι, οὐδὲ μέχρι τούτων ἔσιθι, ἀλλὰ τί φησιν; «Ὁ δὲ υἱὸς Μασέκ τῆς οἰκογενοῦς σου, ἐπειδὴ οὐκ ἔδωκάς μοι σπέρμα, οὗτος κληρονομήσει». Πολλὴν ἐπίτασιν δδύνης τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἐμφαίνει ταυτὶ τὰ ῥήματα. Μονονουχὶ γὰρ φησὶ 5 πρὸς τὸν Θεὸν οὐδὲ τῶν αὐτῷ νῆξιώθην, ὧν ὁ οἰκογενῆς, ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἄγονος καὶ ἄτεκνος ἀπελεύσομαι, αὐτὸς δὲ ὁ οἰκογενῆς μου κληρονομήσει τὰ παρὰ σοῦ μοι δωρηθέντα, καὶ ταῦτα ἅπαξ καὶ δευτέρου ὑπόσχεσιν μου δεξαμένου παρὰ σοῦ, διὰ τοῦ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».

10 Σκόπει μοι καὶ ἐπιτεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, διὰ καὶ τοὺς λογισμοὺς τούτους σιρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ οὐδέποτε ἐδυσχέρανεν, οὐδέποτε βαρὺ τι ἐφθέγγαστο· ἀλλὰ καὶ νῦν προιραπεὶς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων, παρηγοιάζεται πρὸς τὸν Δεσποτὴν καὶ τῶν ἔνδοθεν λογισμῶν τὴν ταραχὴν κατὰ 15 δηλὸν ποιεῖ καὶ δείκνυσι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ ἔλκος· δι' ὃ καὶ ταχεῖαν τὴν ἰατροειάν ἐδέξαστο. Καὶ εὐθέως, φησί, φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν. «Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν παρατήρησιν. «Εὐθέως», φησὶν. Ὁδὲ συνεχώρησεν οὐδὲ μικρὸν δυσχερᾶσαι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ταχεῖαν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν καὶ τῆς λύπης τὸ μέγεθος διασκεδάζει διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων. «Καὶ εὐθύς», φησὶ, «φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν λέγουσα· οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Τοῦτο, φησὶ, δέδοικας; Τοῦτό σου τὸν λογισμὸν ταραττεῖ; τοῦτό σου τὴν ἀθυμίαν 25 ἐπιτείνει; Μάνθανε τοίνυν διὰ «Ὁδὲ κληρονομήσει σε οὗτος· ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Μὴ πρὸς τὴν φύσιν τοίνυν ἴδης τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὸ γῆρας ἐννοεῖ τὸ σόν, μήτε τῆς Σάρκας τὴν σιείρωσιν· ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἐμοῦ τοῦ ἐπαγγελιαμένου πεπορθῶς, τῆς μὲν ἀθυμίας 30 ἐκτὸς γίνου, δέχου δὲ καὶ ἱκανὴν τὴν παράκλησιν καὶ πεῖ-

10. Γεν. 15, 2-3.

11. Γεν. 15, 4.

12. Γεν. 15, 4.

ριον, δὲν ἐσταμάτησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ τί λέγει; «Ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες εἰς ἐμὲ ἀπογόνους, αὐτὸς θὰ μὲ κληρονομήσῃ»¹⁰. Πολὺ μεγάλην θλίψιν τῆς ψυχῆς κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι. Εἶναι ὡσάν νὰ λέγη πρὸς τὸν Θεόν· Δὲν ἔγινα ἄξιος οὔτε τῶν ἰδίων πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἠξιώθη ὁ δούλος, ἀλλὰ ἐγὼ μὲν θ' ἀποθάνω χωρὶς ἀπογόνους καὶ ἄτεκνος, ἐνῶ αὐτὸς ὁ δούλος μου θὰ κληρονομήσῃ αὐτὰ πού ἐσὺ μοῦ ἐχάρισες καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἔλαβον ὑπόσχεσιν καὶ μίαν καὶ δύο φορές ἀπὸ σέ, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου».

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του αὐτὰς τὰς σκέψεις, ὅμως καθόλου δὲν ἐδυσφοροῦσεν, οὔτε εἶπε κάτι τὸ βαρὺ, ἀλλὰ καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῶν λόγων, πού εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λαμβάνει θάρρος καὶ φανερῶνει τὴν ταραχὴν τῶν σκέψεών του καὶ δεικνύει τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του· διὰ τοῦτο καὶ ἐδέχθη ταχέως καὶ τὴν θεραπείαν. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν»¹¹. Βλέπε τὴν παρατήρησιν τῆς Γραφῆς. «Ἀμέσως», λέγει. Δὲν ἄφησε τὸν δίκαιον νὰ στενοχωρηθῆ οὔτε δι' ὀλίγον, ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ ἀμέσως καὶ ἐξαφανίζει τὴν πολλὴν λύπην του μὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν λόγους του. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν λέγουσα. Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτὸς, ἀλλὰ θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτὸς, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἐοένα»¹². Αὐτὸ, λέγει, φοβεῖσαι; αὐτὸ τaráσσει τὴν σκέψιν σου; αὐτὸ αὐξάνει τὴν λύπην σου; Μάθε λοιπὸν ὅτι «Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτὸς, ἀλλ' αὐτὸς, πού θὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἐσένα, αὐτὸς θὰ σὲ κληρονομήσῃ». Νὰ μὴ βλέπης λοιπὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε νὰ σκέπτεσαι τὴν γεροντικὴν σου ἡλικίαν, οὔτε τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλά, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν ἐμοῦ, πού σοῦ ὑπόσχομαι, ἄφησε τὴν στενοχωρίαν καὶ νά, δέξου ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ νά

σον σαυτόν, ὡς ἔξεις κληρονόμον τὸν ἐκ σοῦ μέλλοντα τί-
κεισθαι.

Εἶτα ἐπειδὴ ὑπὲρ φύσιν ἦν ἡ ἐπαγγελία καὶ ἐνίκα
λογισμὸν ἀνθρώπινον (πολλὴν γὰρ ἀτιῶ ἐνεποιεῖ τὴν ζά-
5 λην τὰ τῆς φύσεως κωλύματα, τὸ γῆρας τὸ ἀτιῶ, τῆς Σά-
ρας ἢ στείρωσις, τῆς μήτρας ἢ νέκρωσις), ἐπιτείνει τῆς
ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος, ἵνα πρὸς τὴν τοῦ ἐπαγγειλαμένου
φιλοτιμίαν ἀφορῶν θαρρεῖν ὁ δίκαιος ἔχη. «Ἐξήγαγε δὲ
ἀπὸν ἔξω», φησί, «καὶ εἶπεν ἀτιῶ ἀνάβλεπον εἰς τὸν
10 οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμη-
σαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ ἐ-
πίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη ἀτιῶ εἰς δικαιο-
σύνην».

Τίνος ἕνεκα ἐπεσημῆται, ὅτι «Ἐξήγαγεν ἀπὸν ἔξω»;
15 Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς
ὄφθεις ἀτιῶ τὰ πρὸς ἀπὸν ἐποιήσατο ρήματα, βούλεται δὲ
αὐτῷ δεῖξαι τῶν ἀστέρων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἀναριθμη-
τον, φησὶν, «Ἐξήγαγεν ἀπὸν ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεπον
εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξ-
20 αιριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου».
Μέγα τὸ ἐπάγγελμα, πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως· ἀλλ'
ἐὰν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοήσωμεν, οὐδὲν ἡμῖν
φανεῖται μέγα. Ὁ γὰρ ἀπὸ γῆς σῶμα διαπλάσας καὶ ἐκ
25 παντὰ τὰ ὀρώμενα, οὕτως καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίσασθαι
δυνήσεται.

5. Εἶδες Δεσπότου φιλοτιμίαν; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἀ-
πολύομαι ἄτεκνος», καὶ ὥσανει περὶ αὐτὰς τοῦ θανάτου τὰς
θύρας τυγχάνων, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ἐνεργῆσαι δυνάμενος
30 πρὸς παιδοποιῖαν, οὕτω τὰ ρήματα ἐκεῖνα προήκατο λέγων,
ὅτι «Ὁ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενεῦς μου κληρονομήσει με».
Διὰ τοῦτο ἀνασιῆσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὸ φρόνημα καὶ ἀκμά-

πείσε τὸν ἑαυτὸν σου, ὅτι θὰ ἔχης κληρονόμον αὐτὸν ποῦ πρόκειται νὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἐσένα.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἡ ἐπαγγελία ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπερέβαινε τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, (διότι τοῦ ἐπροξένουν πολλὴν ζάλην τὰ φυσικὰ κωλύματα, ἡ γεροντικὴ του ἡλικία δηλαδὴ, ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μητρως), αὐξάνει τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως, ὥστε ὁ δίκαιος, προσβλέπων πρὸς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἤμπορῆ νὰ λαμβάνη θάρρος. «Ὡδήγησεν αὐτὸν ἔξω», λέγει, «καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἤμπορῆς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτῆ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»¹².

Διατί ἐπεσήμανεν, ὅτι «τὸν ὠδήγησεν ἔξω»; Διότι, ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως, ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν τὴν νύκτα καὶ ὠμίλησε πρὸς αὐτὸν καὶ θέλει νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν τοὺς ἀναριθμήτους ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο λέγει, «ὠδήγησεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἤμπορέσῃς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου». Μεγάλῃ εἶναι ἡ ἐπαγγελία καὶ πολὺ μέγαλο τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως. Ἐὰν ὅμως συνειδητοποιήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, τίποτε δὲν θὰ φανῆ εἰς ἡμᾶς μέγαλο. Διότι αὐτὸς ποῦ ἀπὸ τὸ χῶμα ἐδημιούργησε σῶμα καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ ἐδημιούργησεν ὅλα ὅσα βλέπομεν, αὐτὸς θὰ δυνηθῆ νὰ χαρίσῃ καὶ αὐτὰ ποῦ εἶναι ὑπερφυσικά.

Εἶδες γενναιοδωρίαν Κυρίου; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Ἀποθνήσκω ἄτεκνος», καὶ ὡσὰν νὰ εὕρισκετο εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τεκνοποιήσῃ, ἄφησε νὰ εἰπῆ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ μὲ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ». Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν του καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος καὶ τὸν

ζοντα τὸν λογισμὸν ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ δέους αὐτὸν ἀπαλάττει τοῦ ἐπικειμένου καὶ τῇ ὑποσχέσει ἀνορθοῖ αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς δωρεᾶς καὶ τῷ ὑποδείξει τῶν ἀσιτέρων τὸ πλῆθος καὶ ἐξίσης τούτων ἐπαγγεῖλαισθαι γε-
 5 νῆσεσθαι τοὺς ικτιομένους, εἰς χρησιᾶς ἤγαγεν αὐτὸν ἐλπίδας. Ὅρθῶν γὰρ τοῦ Δεσπότου τὴν ἐπαγγελίαν καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀποσεισάμενος καὶ οὔτε πρὸς ἑαυτὸν ἰδὼν, οὔτε πρὸς τὴν Σάρκα πλείονα κωλύματα ἔχουσαν, ἀλλὰ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὑπερβάς καὶ εἰδὼς ὅτι δυνατὸς ὁ Θεὸς
 10 καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν δωρήσασθαι, ἐθάρρησε τοῖς εἰρημένοις καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐδίωξεν πρὸς τὰ ρηθέντα. Τοῦτο γὰρ ἀληθῶς πίστεως, ὅταν μὴ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν γινομένης τῆς ἐπαγγελίας, ἡμεῖς θαρρῶμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει. «Πίσις γὰρ ἐστίν», κα-
 15 θὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, «ἐλπίζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων»· καὶ πάλιν «Ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;».

Ἐκεῖνο τοίνυν ἐστὶ πίστις, ὅταν ἐκείνοις πιστεύωμεν τοῖς μὴ βλεπομένοις, πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ἐπαγγεῖλαιμένου τὴν
 20 διάνοιαν τείναντες· ὃ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὐτός πεποίηκε, πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν ἐπιδειξάμενος περὶ τὰ ἐπαγγελθέντα· δι' ὃ καὶ ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς· ἐπήγαγε γὰρ εὐθέως, «Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν ἐπαγγελ-
 25 θέντων, ἐπ' αὐτῷ τῷ πιστεύσαι ἀρχοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν ἐδέξατο; Εἰς γὰρ δικαιοσύνην αὐτῷ ἐλογίσθη τὸ πιστεύσαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους περιεργάσασθαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ εἰρημένα.

Παιδευόμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ
 30 παιδιάρχου πιστεύειν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένοις καὶ

14. Ἐβρ. 11, 1.

15. Ρωμ. 8, 24.

ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν ὑπάρχοντα φόβον, καὶ τονώνει τὴν σκέψιν του μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ μὲ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς καὶ μὲ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ πλήθους τῶν ἀσιτέρων καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶναι ἴσος μὲ αὐτοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογόνων του, τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἄφου λοιπὸν ἤκουσε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔδιωξε κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν χωρὶς νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὴν Σάραν, ἣ ὁποία εἶχε περισσότερα κωλύματα, ἀλλ' ἀφου ὑπερέβη ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας δυσκολίας καί, γνωρίζων ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸς νὰ χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπερφυσικά, ἔλαβε θάρρος ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν καὶ δὲν εἶχε καμμίαν ἀμβολίαν οὔτε ἐδίστασε νὰ πιστεύσῃ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς πίστεως, νὰ παίρνωμεν δηλαδὴ θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, ἃν καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα. Καὶ ὅπως λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ἡ πίστις καθιστᾷ πραγματικὰ ἐκεῖνα πού ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα πού δὲν βλέπομεν»¹⁴. Καὶ πάλιν· «Διατί νὰ ἐλπίζῃ κανεὶς εἰς αὐτὸ πού βλέπει;»¹⁵.

Ἐκεῖνο λοιπὸν εἶναι πίστις, ὅταν πιστεύωμεν δηλαδὴ εἰς ἐκεῖνα πού δὲν βλέπομεν, σκεπτόμενοι τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἀφου ἐπέδειξε πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνακηρύσσεται ἀπὸ τὴν ἀγίαν Γραφήν, διότι προσέθεσεν ἀμέσως, «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ». Εἶδες ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑποσχέσεων, ἐδέχθη ἀρκετὴν ἀμοιβὴν καὶ μόνον ἕξ αἰτίας τῆς πίστεώς του; Διότι ἐλογίσθη δίκαιος μὲ τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐξετάσῃ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν αὐτὰ πού εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός.

Ἄς διδασκώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτὰ πού λέγει ὁ Θεὸς καὶ

- ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ θαρρεῖν, καὶ μὴ τοῖς οἰκείοις λο-
 γισμοῖς κατακοινοῦναι καὶ πολλὴν τὴν ἐδγνωμοσύνην ἐπι-
 δείκνυσθαι. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ δικαίους ἀποφῆναι δυνή-
 5 μένων ἐπιτυχεῖν. Ἀλλὰ τῷ μὲν Ἀβραάμ ἐπηγγείλατο ἐκ
 τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ὀλόκληρον πλῆθος γενήσεσθαι καὶ ὑπὲρ
 φύσιν καὶ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἦν,
 δι' ὃ καὶ ἡ πίστις ἢ περὶ αὐτὸν τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ ἐκό-
 μισεν ἡμῖν δέ, ἐὰν νήφωμεν, πολλῷ μείζονα ὑπέσχετο, καὶ
 10 πολλῷ τῷ μείζονα τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ὑπερακονί-
 σαι δυνάμεθα· μόνον ἐὰν πιστεύσωμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου
 δυνάμει, ἵνα καὶ τὴν ἐκ πίστεως δικαιοσύνην κομισώμεθα
 καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν. Τὰ γὰρ ἡμῖν
 μάλιστα ἐπαγγελθέντα, πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον νικᾷ καὶ
 15 πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνει· ἰσοοῦτο τῶν ὑποσχέσεων ἐστὶ
 τὸ μέγεθος. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τῷ παρόντι μόνον ὑπέσχετο
 καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν
 ὄρωμένων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον καὶ τὴν
 τῶν σωμάτων φθορὰν, ἐπειδὴν εἰς τέφραν καὶ κόκκιν διαλυθῆ
 20 ἡμῶν τὰ σώματα, τότε ἀναστήσειν αὐτὰ ἐπηγγείλατο, καὶ ἐν
 μείζονι δόξῃ καταστήσειν. «Δεῖ γάρ», φησὶν ὁ Μακάριος
 Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ
 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασία». Καὶ μετὰ τὴν τῶν
 σωμάτων ἀνάστασιν τῆς βασιλείας ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν δω-
 25 ρεῖσθαι ὑπέσχετο καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγὴν καὶ
 τὴν ἐν διηρεκεῖ αἰῶνι ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα
 ἀγαθὰ, «Ἄ οφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Εἶδες πόση τῶν ὑποσχέσεων
 ἢ ὑπερβολή; εἶδες δωρεῶν μέγεθος;
- 30 6. Ταῦτα ἐννοοῦντες καὶ εἰδότες τὸ ἀφρευδὲς τοῦ ἐπαγ-
 γειλαμένου μετὰ προθυμίας πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας
 ἀποδύμεθα, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι

16. Α' Κορ. 15, 53.

17. Α' Κορ. 2, 9.

νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν πολλὴν εὐγνωμοσύνην. Διότι τοῦτο θὰ ἡμπορέσῃ νὰ μᾶς καταστήσῃ δικαίους καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχωμεν ταχέως τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ. Ἄλλὰ εἰς μὲν τὸν Ἄβραμ ὑπεσχέθη, ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του θὰ γεννηθῆ πληθὸς ἀνθρώπων καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὐτῆ ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπεράνω ἀνθρωπίνων δεδομένων, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του τοῦ ἐχάρισε τὸ ὄνομα δίκαιος. Ἄλλ' εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη πολὺ μεγαλύτερα, ἐφ' ὅσον θὰ ἀγρυπνοῦμεν, καὶ ἡμποροῦμεν νὰ ὑπερβῶμεν κατὰ πολὺ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἀρκεῖ μόνον νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ὥστε καὶ νὰ ἀποκομίσωμεν τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ. Διότι αἱ δοθεῖσαι εἰς ἡμᾶς ὑποσχέσεις ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ κάθε ἀνθρωπίνην διάνοιαν· τόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων. Διότι δὲν ὑπεσχέθη μόνον τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν πού βλέπομεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος, ὅταν θὰ διαλυθοῦν τὰ σώματά μας εἰς τέφραν καὶ σκόνην, τότε ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τὰ ἀναστήσῃ καὶ ὅτι θὰ τὰ καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξα. «Διότι πρέπει», λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀθανασίαν»¹⁶. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀγίων διαβίωσιν καὶ τὴν εἰς τὸν διαρκῆ αἰῶνα ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, «Τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ ἀκοὴ δὲν ἤκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν ἐσκέφθη»¹⁷. Εἶδες πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων; εἶδες μέγεθος τῶν δωρεῶν;

6. Αὐτὰ σκεπτόμενοι καὶ γνωρίζοντες τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ἅς ἐπιδιδώμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀπο-

δυνηθῶμεν, καὶ μὴ προτιμῶμεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ τῶν ισοσούτων ἀγαθῶν τῆς ἀπολαύσεως τὰ πρόσκαιρα, μηδὲ τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς λογιζώμεθα, ἀλλὰ τὰς ἀντιδόσεις ἐννοῶμεν μηδὲ τῶν χρημάτων τὴν δαπάνην ὄραν βουλώμεθα, ἐπειδὴν δέη ταῦτα τοῖς πένησι δοῦναι, ἀλλὰ τὴν ἐν-
 5 τεῦθεν γινομένην πρόσδοτον. Διὰ γὰρ τοῦτο τῷ σπόρῳ τὴν ἐλεημοσύνην παρείκασεν ἡ θεία Γραφή, ἵνα μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς προθυμίας αὐτὴν ἐργαζώμεθα. Εἰ γὰρ οἱ τῇ γῆ τὰ σπέρματα προκαταινόμενοι καὶ τὰ συνηγμένα καὶ
 10 ἔνδον ἀποκείμενα σκορπίζοντες μετὰ χαρᾶς τοῦτο διαπραΐονται καὶ ταῖς χρῆσιαις ἐλπίσι τρεφόμενοι ἤδη τὰ δράγματα καὶ τὴν ἄλλω πεπληρωμένην τοῖς λογισμοῖς ὑπογράφουσι, πολλῶ δὴ μᾶλλον τοὺς τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικὸν σπείρειν καταξιουμένους χαίρειν καὶ γεγηθῆναι προσήκει,
 15 διὲ ἐπὶ γῆς σπείροντες, ἐν οὐρανῷ θερίζειν μέλουσι, καὶ ἀργῆρια καταβάλλοντες, ἁμαρτημάτων συγχώρησιν δέχονται καὶ παρρησίας ἀφορμὴν εὐρίσκουσι, προσξενούντες ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἐνιαῦθα διδομένων τὴν διηγεκῆ ἀνάπασιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγὴν.

20 *Kān* σωφροσύνη ἠδῶμεθα, μὴ τοῦτο σκοπῶμεν, διὲ πόνον ἔχει ἡ ἀρετὴ μηδὲ διὲ ἡ παρθενία πολὺν ἔχει τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τὴν διαδεξομένην ἡμᾶς λῆξιν ἐννοῶμεν καὶ ταύτην δεῖ λογιζόμενοι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς χαλινώσωμεν τὴν λύτιαν, περιγινώμεθα τῶν τῆς σαρκὸς σκιριτημάτων καὶ τῇ
 25 τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει τὴν δυσχέρειαν τῶν πόνων ὑποτιμῶμεθα. Ἰκανὴ γὰρ ἡ τῶν χρῆσιῶν ἐλπίς καὶ κινδύνων παρασκεῦάσαι κατατολμᾶν, μήτι γε δὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς πόνους γενναίως ἐνεγκεῖν. "Οταν γὰρ ἐννοήσης, διὲ πρὸς βραχὺν ἀγωνιοῦμενος χρόνον καὶ τῆς παρθενίας τὴν λαμπάδα φαι-
 30 δρᾶν διατηρήσας, ἐκείνης ἀξιοθήσῃ τῆς μακαρίας διαγωγῆς

λαύσωμεν καὶ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τόσων ἀγαθῶν, οὔτε νὰ σκεπτόμεθα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν. Οὔτε νὰ θέλωμεν νὰ προσέχωμεν τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων, ὅταν χρειάζεται νὰ τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ νὰ βλέπωμεν πρὸς τὴν ὑφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πράξιν μας αὐτῇν. Διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἀγία Γραφή παρωμοίασε τὴν ἐλεημοσύνην μὲ τὸν σπόρον, διὰ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ αὐτὴν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ πολλὴν προθυμίαν. Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ποὺ ἐμπιστεύονται εἰς τὴν γῆν τὸν σπόρον καὶ σκορπίζουν, ὅσα ἔχουν ἀποθηκευμένα καὶ φυλαγμένα, ἐὰν τὸ κάνουν μὲ χαρὰν καὶ τρέφονται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας καὶ βλέπουν μὲ τὴν φαντασίαν των, ὅτι τὸ ἀλώνι εἶναι γεμῆτο ἀπὸ ἐσοδείαν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται αὐτοὶ ποὺ κατέστησαν ἄξιοι νὰ σπείρουν τοῦτον τὰν πνευματικὸν σπόρον, διότι, ἐνῶ σπείρουν εἰς τὴν γῆν, πρόκειται νὰ θερίσουν εἰς τὸν οὐρανόν, καί, ἐνῶ καταβάλλουν ἀργύρια, λαμβάνουν συγχώρησιν ἁμαρτιῶν καὶ εὐρίσκουν ἀφορμὴν παρρησίας, ἀφοῦ μὲ τὰς ἐδῶ προσφορὰς προκαλοῦν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν διαρκῆ ἀνάπαυσιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀγίων συναναστροφὴν.

Καὶ ἐὰν εὐχαριστοῦμεθα μὲ τὴν σωφροσύνην, νὰ μὴ ἐξετάζωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ ἀπαιτεῖ κόπον, οὔτε ὅτι ἡ παρθενία χρειάζεται πολὺν ἀγῶνα, ἀλλὰ νὰ σκεπτόμεθα μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀναλογιζόμενοι αὐτὸ πάντοτε νὰ χαλιναγωγοῦμεν τὴν λύσσαν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, νὰ καταβάλλωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ νὰ λησμονοῦμεν τὴν δυσχέρειαν τῶν κόπων μὲ τὰς ἀμοιβὰς ποὺ θὰ λάβωμεν ὡς ἀνταπόδοσιν. Διότι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἰκανὴ καὶ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ριπτόμεθα εἰς τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ὅταν συνειδητοποιήσης, ὅτι, ἐπειδὴ ἡγωνίσθης δι' ὀλίγον χρόνον καὶ διετήρησες ἀνημμένην τὴν λαμπάδα, θὰ

καὶ τῷ νυμφίῳ συνεισελθεῖν δυνήσῃ, εἰ τὰς λαμπάδας ἔχοις ἀνημένας καὶ ἄροϋν ἐχούσας ἔλαιον, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, πῶς οὐχὶ μετὰ πάσης εὐκολίας ἅπαντα τὰ δυσχερῆ διαδραμεῖν δυνήσῃ, ἐννοῶν ἐκεῖνο
 5 τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένον «Εἰρήνην διώκειτε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον»; Εἶδες πῶς τῇ ἁγιωσύνῃ τὴν εἰρήνην συνέζευξεν; Ἴνα γὰρ μάθωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἀγγελίαν σώματος ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην, εὐκαιρῶς ἐμνημόνευσεν, ἐκατέρωθεν ἀ-
 10 σφαλίζεσθαι βουλόμενος ἕκαστον καὶ ἐν καταστάσει εἶναι τῶν λογισμῶν, ὥστε μηδεμίαν εἶναι ταραχὴν ἢ θόρυβον ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ διάγειν καὶ μετὰ πάντων εἰρηρικῶς διακεῖσθαι καὶ ἡμέρους εἶναι καὶ πρόους καὶ ἐπιεικεῖς, ὥστε πάντα τῆς ἀρετῆς τὰ χρώματα ἐπανθεῖν ἡ-
 15 μῶν τῷ προσώπῳ.

Οὕτω γὰρ λοιπὸν καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου ὑπερορᾶν δυνησόμεθα τὴν ἀληθῆ δόξαν προτιμῶντες καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελᾶν, ἵνα τῆς ἀλη-
 20 θοῦς καὶ θεβαίας εὐημερίας ἀπολαύσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν ἴδωμεν καταξιοθῶμεν. «Μακάριοι γάρ», φησὶν, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν ὀφοντιαν». Καθορίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸ συνειδὸς καὶ μετὰ ἀκριθείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ἵνα τὴν παροῦσαν ζωὴν μετὰ πάσης ἀρετῆς ὀδεύσαν-
 25 τες, τῶν ἐνταῦθα πόνων τὰς ἀμοιβὰς λαβεῖν καταξιοθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἐβρ. 12, 14.

19. Ματθ. 5, 8.

ἀξιωθῆς νὰ ζήσης ἐκείνην τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ εἰσέλθῃς μετὰ τοῦ νυμφίου, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃς ἀνημμένας τὰς λαμπάδας καὶ πλήρεις ἀπὸ ἔλαιον, δηλαδὴ νὰ εἶσαι πλήρης ἀπὸ καλὰς πράξεις, πῶς δὲν θὰ ἠμπορέσης νὰ ὑπερπηδῆσης ὄλας τὰς δυσκόλους καταστάσεις μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος», «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὄλους, καὶ τὸν ἀγιασμόν, διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»¹⁸; Εἶδες πῶς συνέδεσε τὸν ἀγιασμόν μὲ τὴν εἰρήνην; Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖ μόνον τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τὴν ἐμνημόνευσε, διὰ νὰ ἀσφαλίση τὸν καθένα μας καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ ἔχωμεν ἄγρυπνον τὴν σκέψιν μας, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διακατέχη καμμία ταραχὴ καὶ ἀνησυχία, ἀλλὰ νὰ ζῶμεν μὲ γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς ὄλους μὲ εἰρηνικὴν διάθεσιν καὶ νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἡμεροὶ καὶ ἐπεικεῖς, ὥστε νὰ ἀνθίζουν εἰς τὸ πρόσωπόν μας ὄλα τὰ χρώματα τῆς ἀρετῆς.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου νὰ περιφρονήσωμεν, μὲ τὸ νὰ προτιμῶμεν τὴν πραγματικὴν δόξαν καὶ νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὴν εὐημερίαν τοῦ παρόντος βίου, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν εὐημερίαν καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν. Διότι λέγει: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὰν τὴν καρδίαν των, διότι αὐτοὶ θὰ ἴδουὶν τὸν Θεόν»¹⁹. Ἄς καθαρίσωμεν λοιπὸν τὴν συνείδησίν μας καὶ ἃς κανονίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωὴν μας, ὥστε, ἀφοῦ περάσωμεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μας ἐναρέτως, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐδῶ κόπων, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γέν. 15, 7 - 8)

«Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἀβραμ· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῶρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησοὶ αὐτήν. Εἶπε δὲ Δέσποια Κύριε, κατὰ τί γνῶσομαι, δι κληρονομήσω αὐτήν;».

1. Μεγάλη τῆς θείας Γραφῆς ἡ δύναμις καὶ πολὺς ὁ τοῖς ρήμασιν ἐγκεκρυμμένος πλοῦτος τῶν νοημάτων. Δι' ὃ προσήκει μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς προσέχοντας πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν, ἵνα δαμιλῇ τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», ἵνα μὴ ἀπλῶς ψιλῇ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, ἀλλὰ τὸ θάθος ἀνιχνεύοντες τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν καταλαβεῖν δυνηθῶμεν. Τοιοῦτον γὰρ τῆς Γραφῆς τὸ ἔθος· ἐν βραχείᾳ ρήμασιν ἔστι πολλάκις εὑρεῖν πολὺ πλῆθος νοημάτων. Θεῖα γάρ ἐστι τὰ διδάγματα καὶ οὐκ ἀνθρώπινα καὶ διὰ τοῦτο ἀπεναντίας τῇ σοφίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ πᾶσαν αὐτὴν ἔστιν ἰδεῖν συγκειμένην. Καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἐκεῖ μὲν γάρ, ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας λέγω, πᾶσα αὐτοῖς ἢ σπουδῇ περὶ τὴν τῶν λέξεων συνθήκην ἐπιμενότηται ἐνταῦθα δὲ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐδεὶς τῇ Γραφῇ λόγος περὶ κάλλους ρημάτων ἢ συνθήκης· ἔχει γὰρ οἰκοθεν τὴν θείαν χάριν ἐπανθοῦσαν καὶ τὸ κάλλος τὰ λεγόμενα.

25 Κάκει μὲν μετὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φλυασίαν τότε τῶν νοημάτων ἔστι περιδράξασθαι, ἐνταῦθα δέ, ὡς ἴστε, καὶ βρα-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

(Γέν. 15, 7 - 8)

«Εἶπε δὲ ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν χώραν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσης. Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ καταλάβω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτὴν;».

1. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ πολὺς εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν νοημάτων, ποὺ κρύπτεται εἰς τὰ λόγια αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν ἐπισταμένως καὶ προσέχοντες πλήρως διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν μεγάλην ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»¹, διὰ νὰ μὴ προσέχωμεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἀπλῆ ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐρευνῶντες τὸ βάθος, νὰ ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς Γραφῆς. Διότι ἔτσι συνηθίζει νὰ κάνη ἡ Γραφή. Εἶναι δυνατὸν δηλαδὴ εἰς ὀλίγας λέξεις νὰ εὗρωμεν μεγάλον πλοῦτον νοημάτων. Καθ' ὅσον τὰ διδάγματα αὐτῆς εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, ὅτι εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Καὶ διατί συμβαίνει αὐτό, θὰ σοῦ εἰπῶ ἐγώ. Πράγματι ἐκεῖ μὲν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν δηλαδὴ, ὅλη ἡ προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς τὴν σύνθεσιν λέξεων, ἐδῶ ὁμοίως συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Εἰς τὴν Γραφὴν δὲν γίνεται κανεὶς λόγος διὰ ὠραίας φράσεις ἢ διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων, διότι τὰ λεγόμενα ἔχουν ἀπὸ μόνα τῶν τὴν θείαν χάριν, ἢ ὁποῖα ἀπαστράπτει, καθὼς καὶ τὸ κάλλος. Καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν

χεῖα λέξεις πολλάκις ἤρκεσεν ἡμῖν πᾶσαν ὑψᾶναι τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ χθὲς προθέντες ὑμῖν τὰ ἀνεγνωσμένα καὶ τῶν προσιμίων ἀράμενοι, ἐπειδὴ πολλὸν ἐβρουεν τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προσελθεῖν ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, καὶ λυμήνασθαι τοῖς ἤδη ρηθεῖσι. Διὸ τῆς ἀτιῆς ἀκολουθίας ἔψασθαι θούλομαι καὶ συνάφαι τοῖς χθὲς εἰρημένοις καὶ τὰ μέλλοντα ρηθήσεσθαι, ἵν' οὕτω πᾶσαν τοῦ ἀναγνώσματος ποιησάμενοι τὴν ἐξήγησιν, οὕτως ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἀποπέμψωμεν.

Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πόνος ἡμέτερος, ἀλλὰ τὸ κέρδος ὑμέτερον, μᾶλλον δὲ κοινόν. Τί δὲ λέγω ὁ πόνος ἡμέτερος; Οὐχί· ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστιν ἡ δωρεά. Μετὰ προσοχῆς τοίνυν ὑποδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρούμενα, ἵνα κερδάναντες ἡμεῖς εἰς τὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν, οὕτως ἐντεῦθεν ἀπίωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καθ' ἑκάστην τὴν πνευματικὴν ταύτην παραιτήμεν ὑμῖν ἰράπεζαν, ἵνα τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως καὶ τῇ πολλῇ τῶν θείων Γραφῶν μελέτῃ πᾶσαν ἀποτειχίσωμεν τῷ πονηρῷ δαίμονι τὴν ἐπιβουλήν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ πολλὴν ἡμᾶς περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν σπουδὴν τιθεμένων, οὐ μόνον οὐκ ἐπιθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμήσει, εἰδὼς ὅτι ἀνόνητα ἐπιχειρήσει καὶ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς τὴν τόλμαν ἐπιδείξειται.

Φέρε οὖν τῶν χθὲς εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν ἀναλαβόντες, τῶν λειπομένων τὴν ἐξήγησιν ποιησώμεθα. Τί δὲ ἦν ἡμῖν χθὲς τὸ λεγόμενον; Τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀβραμ περιεγράφομεν, ἔνθα προσέτιται· «ἀτιῶ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων ἰδεῖν». «Ἀριθμήσον γάρ», φησί, «τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνησῇ ἐξαριθμηθῆσαι αὐτοῖς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου», Εἶτα δεικνύ-

τὰ νοήματα μετὰ ἀπὸ πολλὴν καὶ ἀπερίγραφτον πολυλογία, ἐνῷ ἐδῶ, ὅπως γνωρίζετε, καὶ μία μικρὰ λέξις εἶναι ἀρκετὴ νὰ πλέξη ὀλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ χθὲς ἀφοῦ σᾶς παρουσίασα αὐτὰ πού ἀνέγνωσα καὶ ἐξητάσαμεν ὀλίγον τὴν ἀρχὴν των, ἐπειδὴ εὗρομεν πολὺν πλοῦτον νοημάτων, δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουρασθῆ ἡ μνήμη σας ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ξεχασθοῦν καὶ αὐτά, πού ἤδη ἐλέχθησαν. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσωμεν τὰ ἴδια καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτά, πού εἶπομεν χθὲς μὲ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ εἰποῦμεν, ὥστε νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐξηγήσωμεν ὀλόκληρον τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἄλλ' ἀκούετε, παρακαλῶ, μὲ προσοχὴν αὐτὰ πού λέγομεν, διότι, ἐὰν ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου, τὸ κέρδος εἶναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον κοινόν. Ἄλλὰ διατί λέγω, ὅτι ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου; Ὅχι, ἀλλ' εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θείας χάριτος. Ἄς δεχόμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς μὲ προσοχὴν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ κερδίσωμεν κάτι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς παραθέτομεν καθημερινῶς εἰς σᾶς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, διὰ νὰ ἀποκρούσωμεν δηλαδὴ κάθε ἐπιβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος μὲ τὰς συνεχεῖς συμβουλὰς καὶ μὲ τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν. Διότι, ὅταν ἰδῆ, ὅτι φροντίζομεν πολὺ διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ὅχι μόνον δὲν μᾶς ἐπιτίθεται, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ μᾶς πειράζῃ δὲν θὰ τολμήσῃ, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνώφελα πράγματα καὶ ὅτι ἡ τόλμη του θὰ στραφῆ ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς κεφαλῆς του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐνθυμηθῶμεν αὐτὰ πού εἶπομεν χθὲς καὶ ἄς ἐξηγήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Τί δὲ εἶπομεν χθὲς; Περιεγράψαμεν τὴν πρὸς τὸν Ἄβραμ ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, πού διέτασεν αὐτὸν νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἰδῆ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. «Ἀρίθμησε», λέγει, «τοὺς ἀστέρας, ἐὰν θὰ ἠμπορέσης νὰ τοὺς ἀπαριθμήσης. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός.

- ουσα ἡμῖν ἢ θεία Γραφή τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἐπαγγειλάμενον ὄρων καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοῶν, ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις, φησί· «Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ
- 5 εἰς δικαιοσύνην». Μέχρι τούτου χθές ελπόντες, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προσελθεῖν, δι' ἃ ἀναγκαῖον τὰ ἐξῆς ἐπαγαγεῖν. Τί γάρ φηοι; «Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἄβραμ ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ τῆς χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησάτω αὐτήν».
- 10 Ὅρα Θεοῦ συγκατάθεσιν, πῶς αὐτοῦ βούλεται τὴν πίστιν βεβαιῶσαι καὶ πεῖσαι πολλὴν ἔχειν τὴν πληροφορίαν περὶ τῶν ἐπηγγελμένων, μονοουχὶ λέγων μνήσθητι διὲ ἐγὼ σε οἴκοθεν ἀνέστησα. Ἴδού τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθέντα κατὰ τὸν πατριάρχην σύμφωνα δεικνύνται τοῖς παρὰ τοῦ μακα-
- 15 ρίου Στεφάνου εἰρημένοις, ὅτι καὶ οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Χαλδαίας τοῦ Δεσπότου τὸ πρῶταγμα αὐτὸν ἀναστῆναι παρεσκεύασε. Καὶ τῇ τούτου γνώμῃ ἐπόμενος ὁ πατήρ, καθάπερ καὶ φθάσαντες εἴπομεν, εἰ καὶ ἄπιστος ἦν, ἀλλ' ὄν μεγάλην ὑπόθεσιν δεσμοῦ τὸ φίλιον ἔχων τὸ περὶ αὐτόν,
- 20 ἠκολούθει καὶ ἐξῆει. Ὑπομιμνήσκει τοίνυν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅσην ἐκ προοιμίῳ ἐποίησται περὶ αὐτὸν τὴν πρόνοιαν, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ βουλευόμενος καὶ ταύτας θέλων τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, ἰσοαύτην ὁδὸν διανύσαι ἐ-
- 25 ποίησεν. «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομησάτω αὐτήν». Μὴ γὰρ ἀπλῶς σε ἐκεῖθεν ἀνέστησα; μὴ γὰρ εἰκῆ καὶ μάτην ἐπιτεῦθέν σε ἤγαγον; Διὰ τοῦτό σε καταλαβεῖν τὴν Παλαιστίην ἐβουλόμην καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῴαν οἰκίαν καὶ ἐλ-

2. Γεν. 15, 5.

3. Γεν. 15, 6.

4. Γεν. 15, 7.

Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου»². Ἐπειτα ἡ ἀγία Γραφή ἐπιθυμοῦσα νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν φιλόθεον στέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι προσβλέπων πρὸς τὸν δίδοντα τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν δύναμίν του ἐπίστευσεν εἰς ὅσα τοῦ εἶπεν, λέγει· «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἔθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»³. Μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον φθάσαντες χθὲς δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περισσότερο καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐπόμενα. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς»⁴.

Πρόσεχε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ θέλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ὥστε νὰ εἶναι πλήρως ἐνημερωμένος διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδὴ· νὰ ἐνθυμῆσαι, ὅτι ἐγὼ σὲ μετεκίνησα ἀπὸ τὴν πατρίδα σου. Ἴδου αὐτά, πού εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀποδεικνύονται σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Χαλδαίαν χώραν ἔκανε αὐτὸν ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου νὰ μεταναστεύσῃ. Καὶ ἀκολουθῶν τὴν ἀπόφασίν του ὁ πατὴρ του, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπομεν, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως, ἐπειδὴ τὴν ἠγάπα πολὺ καὶ ὑπῆρχε μεγάλος δεσμὸς μεταξύ των, διὰ τοῦτο ἐξῆλθε καὶ τὸν ἠκολούθησεν. Ὑπενθυμίζει λοιπὸν αὐτὸν πρὸς τὸ παρὸν πόσον ἐφρόντισε δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀποκαλύπτων, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλα σχέδια δι' αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ, δι' αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ διανύσῃ τόσῃν ὁδόν. «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού σὲ ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσῃς». Μήπως λοιπὸν σὲ μετεκίνησα ἀπὸ ἐκεῖ χωρὶς λόγον; Μήπως τυχαίως καὶ ματαίως σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἤθελον νὰ καταλάβῃς τὴν Παλαι-

θεῖν εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἵνα κληρονομήσῃς αὐτήν. Λογιζόμενος τοίνυν ὄσης ἀπήλυσας παρ' ἐμοῦ προνοίας, ἐξ οὗτου τὴν Χαλδαίαν κατέλιπες μέχρι τοῦ παρόντος καὶ ὅπως περιφανῆς γέγονας καθ' ἐκάστην λαμπρότερος δεικνύμενος ἐκ
 5 τῆς ἐμῆς συμμαχίας καὶ τῆς περὶ σὲ κηδεμονίας, θάρσῃσον καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; εἶδες συγκαιαβάσεως μέγεθος; πῶς αὐτοῦ σιτηρίζαι βούλειαι τὴν ψυχὴν καὶ θεβαιότεραν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐργάσασθαι, ἵνα μὴ ἔχη λοιπὸν ὄραν πρὸς τὰ τῆς φύσεως κω-
 10 λύματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐννοῶν τοῦ επαγγελιαμένου, ὡς ἤδη τῶν ὑποσχέσεων εἰς ἔργον ἐκβεθηκνιωῖν, οὕτω θαυροεῖν ἔχη;

2. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τὸν παιριάρχη, ἐπειδὴ παρησιῶν ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων, πῶς πλείονα πληροφορίαν ἐπι-
 15 ζητεῖ. Φησὶ γάρ, Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γινώσσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;». Εἰ καὶ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσε τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσι, δι' ὃ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Χαλ-
 20 δαίας, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομήσαι αὐτήν, φησὶ τοῖς μὲν παρὰ σοῦ λεγομένοις σὺχ οἶόν τέ με διαπιστοῆσαι, ἀλλ' ὅμως ἐβουλόμην καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, πῶς αὐτήν μέλλω κληρονομεῖν. Ὅρω γάρ καὶ ἐμμαντὸν λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐληλακότα καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ὡς ἀλή-
 25 τὴν ἐνταῖθα περιόντια καὶ οὐ δύναμαι ἀνθρωπίνῳ λογισμοῦ καταλαβεῖν τὸ ἐσόμενον, εἰ καὶ ὅτι προλαβὼν, φησὶν, ἐπίστευσα τοῖς εἰρημένοις, ἅτε δὴ ὡς παρὰ σοῦ λεχθεῖσι τοῦ δυναμένου καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν καὶ πάντα ποιῶντος καὶ μετασκευάζοντος. Οὐ τοίνυν ἀπιστιῶν
 30 τοῦτο ἐρωτῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν τῆς κληρονομίας ὑπέμνησας, ἤθελον καὶ παχύτερόν τι σημεῖον καὶ ἐναργὲς δέξασθαι, τὸ

στίνην καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, διὰ νὰ κληρονομήσῃς αὐτήν. Σκεπτόμενος λοιπὸν πόσον ἐφρόντισα διὰ σὲ ἀπὸ τότε ποῦ ἐγκατέλειψες τὴν Χαλδαίαν μέχρις σήμερον καὶ πόσον ἔνδοξος ἔγινες μὲ τὸ νὰ ἀποδεικνύεσαι καθημερινῶς καὶ περισσότερο περιφανῆς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου συμπάραστασιν καὶ ἀπὸ τὴν διὰ σὲ φροντίδα μου, λάβε θάρρος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ σοῦ λέγω. Εἶδες μέγεθος φιλανθρωπίας; εἶδες ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν; πῶς θέλει νὰ στηρίξῃ τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πίστιν του περισσότερο σταθεράν, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀπασχολοῦν τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλ' ἀφοῦ συνειδητοποίησῃ τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἔχη θάρρος, ὡσὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθῇ ἤδη αἱ ὑποσχέσεις;

2. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν τὸν πατριάρχην, ἐπειδὴ ἔλαβε θάρρος ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, πῶς ζητεῖ περισσότερο πληροφῶριαν. Διότι λέγει, «Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίζω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτήν;». Ἄν καὶ ἡ Γραφὴ ἐφάνερωσεν ἐκ τῶν προτέρων δι' αὐτόν, ὅτι ἐπίστευσεν εἰς αὐτά, ποῦ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ, ὅμως ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι, «Διὰ τοῦτο σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς», λέγει. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ πιστεύσω, εἰς ὅσα μοῦ λέγεις, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ μάθω καὶ τὸν τρόπον, πῶς δηλαδὴ πρόκειται νὰ τὴν κληρονομήσω. Διότι βλέπω, ὅτι ἔχω φθάσει εἰς προχωρημένον γῆρας καὶ ἔφθασα μέχρις ἐδῶ περιφερόμενος ὡς ἀλήτης καὶ δὲν ἠμπορῶ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν νὰ καταλάβω αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ, ἂν καί, λέγει, ἐκ τῶν προτέρων ἐπίστευσα εἰς ὅσα μοῦ εἶπες, ἐπειδὴ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐσένα, ποῦ ἠμπορεῖς νὰ δημιουργήσῃς ζωὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ δημιουργεῖς καὶ μεταπλάττεις τὰ πάντα. Δὲν ἐρωτῶ λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν πιστεύω, ἀλλὰ ἐπειδὴ μοῦ ὑπενθύμισες πάλιν τὴν κληρονομίαν, ἤθελον νὰ ἔχω κά-

δυνάμενόν μου τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐπιρροῶσαι. Τί οὖν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης; Συγκαταβαίνων τῷ οἰκίῳ θεράποντι καὶ βουλόμενος αὐτοῦ νευρῶσαι τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ εἶδεν ὁμολογοῦντα τὴν οἰκειάν ἀσθένειαν καὶ πιστεύοντα
 5 μὲν τῇ ὑποσχέσει, βουλόμενον δὲ πληροφορίαν ἵνα δέξασθαι, φησί πρὸς αὐτόν· «Λάβε μοι δάμαλιν τριειίζουσαν καὶ αἶγα τριειίζουσαν καὶ κριὸν καὶ τρυγῶνα καὶ περισιεράν».

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ποιεῖται πρὸς αὐτόν τὰς συνθήκας. Κατάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν ὑπόθεσιν
 10 οὐκ ὁμῶς, βουλόμενοι πείσαι τὸν τὴν ὑπόθεσιν δεχόμενον, ὥστε μὴ ἀμφισβᾶλλειν περὶ τῶν ἐπαγγελθέντων, σημείον τι παρέχουσαν καὶ ἐνέχυρον, ἵνα πρὸς ἐκεῖνο ὁρῶν εἰδέναι ἔχη, ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκθῆσεται τὰ ἐπηγγελμένα, οὕτως καὶ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ εἶπε, «Κατὰ τί γνώσομαι»; φησί· ἰδοὺ καὶ τοῦτό σοι παρέχω· «Λάβε μοι δάμαλιν
 15 τριειίζουσαν, καὶ αἶγα τριειίζουσαν, καὶ κριὸν, καὶ τρυγῶνα, καὶ περισιεράν». Θέα μοι εἰς πόσῃ παχύτητι κατελθεῖν καταδέχεται ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης διὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ πατριάρχου. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν οὕτως ἦν αὐτοῖς ἔθος
 20 συνθήκας ποιεῖσθαι καὶ διὰ τοῦτων αὐτὰς δεβαιοῦν, ταύτην καὶ αὐτὸς ἔρχεται τὴν ὁδόν. Καὶ ἔλαβε, φησί, καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα. Παρατηρητέον πῶς οὐ μάλιστα οὐδὲ εἰκῆ καὶ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο. Τριειίζοντα γὰρ λαβεῖν προσέταξε, τοῦτο ἔστι, τέλεια, ἀπηριτωμένα. Καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα καὶ ἔθη-
 25 κεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις· τὰ δὲ ὄνεια οὐ διεῖλε. Καὶ καθεζόμενος ἐπειθήρει, ὥστε μὴ λυμήνασθαι τοῖς διχοτομήμασι τὰ ἐπιπλάμενα ὄνεια, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τοῦτο ποιῶν διετέλει.

«Κατέβη δὲ ἕτερα ὄνεια ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα
 30 καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἄβραμ. Περὶ δὲ ἡλίου δυσμᾶς

5. Γεν. 15, 9.

6. Γεν. 15, 10.

7. Γεν. 15, 10.

ποιο σημεῖον περισσότερον πειστικὸν καὶ ἀποδεικτικὸν ποῦ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν μου. Τί εἶπε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς Κύριος; Συμπεριφέρεται συγκαταβατικῶς πρὸς τὸν δοῦλον του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρόνημά του, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ὁμιλοεῖ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θέλει νὰ ἔχῃ κάποιαν πληροφορίαν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγὸνα καὶ περιστερὰν»⁵.

Πρόσεχε πῶς συνθηκολογεῖ μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅπως δηλαδὴ συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὑποσώμεθα εἰς κάποιον καὶ θέλωμεν νὰ τὸν πείσωμεν νὰ δεχθῇ τὴν ὑπόσχεσιν, διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλῃ δι' αὐτὰ ποῦ ὑπεσχέθημεν, τοῦ δίδομεν κάποιαν ἀπόδειξιν καὶ ἐνέχυρον, ὥστε ἔχων ἐκεῖνο νὰ ἤμπορῇ νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ἐπειδὴ εἶπε, «Πῶς θὰ τὸ γνωρίζω;», λέγει ἰδοὺ σοῦ δίδω καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν καὶ αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγὸνα καὶ περιστερὰν». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον παχυλὰ πράγματα καταδέχεται νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἀγαθὸς Κύριος, διὰ νὰ δώσῃ ἀποδείξεις εἰς τὸν πατριάρχην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθιζον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀκόμη χρόνους νὰ συνάπτουν ἔτσι τὰς συμφωνίας καὶ μὲ αὐτὰ νὰ τὰς δίδουν ἐπίσημον χαρακτῆρα, χρησιμοποιεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον τρόπον. «Καὶ ἔλαβεν ὁ Ἄβραμ αὐτά», λέγει, «καὶ τὰ ἔκοψε τὸ κάθε ἓνα εἰς δύο μέρη»⁶. Πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὅτι δὲν ἐπεσήμανε τυχαίως οὔτε ματαίως τὴν ἡλικίαν τῶν ζώων. Διότι διέταξε νὰ πάρῃ ζῶα τριῶν ἐτῶν, δηλαδὴ ζῶα τέλεια καὶ ἀνεπτυγμένα. «Καὶ ἔκοψεν αὐτὰ τὸ καθένα εἰς δύο τεμάχια καὶ ἔθεσεν αὐτὰ ἀντιμέτωπα μεταξὺ των. Τὰ πτηνὰ δὲν τὰ ἔκοψεν εἰς δύο»⁷. Καὶ ἐκάθισε καὶ τὰ ἐφύλασσε, διὰ νὰ μὴ τὰ κατασπαράξουν τὰ πετῶντα ὄρνεα τὰ τεμάχια, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ἔκαμεν.

«Εἰς τὰ τεμάχια τῶν ζώων αὐτῶν ἐπετέθησαν ἀρπακτι-

ἔκστασις ἐπέπεσε ἐν τῷ Ἀβραμ καὶ ἰδοὺ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ». Τίνος ἔνεκεν περὶ ἡλίου δυομάς, ὅτι λοιπὸν πρὸς ἑσπέραν ἢ ἡμέρα; Διὰ πάντων προσηκτικώ-
 5 καὶ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ, ἵνα διὰ τῶν γινομένων εἰς αἰσθησὶν ἔλθῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀπισθοστάσεως· οὕτω γὰρ ἐκάστοτε ἐν τῷ Θεῷ ποιεῖν ἔθος. Καὶ γὰρ ἠγίκα μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Μωϋσῆ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει ἔμελλε διδόναι τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς, «Σκότιος», φησί, «καὶ θύελλα ἦν, καὶ
 10 τὸ ὄρος καπνίζον». Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή φησὶν, «Ὁ ἀπίστος τῶν ῥεῶν καὶ καπνίζονται». Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀσωμάτων τι ἰδεῖν οὐκ οἶόν τε διὰ τῶν αἰσθητῶν τοῦτων ὀφθαλμῶν, τὴν οἰκείαν ἡμῖν ἐνέργειαν σημαίνει βούλεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν κατεπλάγη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καὶ κατέ-
 15 σεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ φόβος καὶ ἡ γεγενημένη ἔκστασις, ἐρρέθη, φησί, πρὸς αὐτὸν εἶπες, φησί, κατὰ τί γνώσομαι; καὶ σημείον ἐβουλήθη λαβεῖν, πῶς μέλλεις κληρονομεῖν τὴν γῆν. Ἰδοὺ δίδωμί σοι σημείον· πολλῆς γὰρ δεῖ σε τῆς πίστεως, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δύναμαι
 20 τὰ πράγματα εἰς χρησιὰς ἐλπίδας ἀγαγεῖν. «Καὶ ἐρρέθη πρὸς Ἀβραμ γινώσκων γνώση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ κακώκουσι καὶ ταπεινώσουσιν ἕτη τριεκάσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύωσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ἔθνη
 25 μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς». Μεγάλα τὰ εἰρημένα καὶ ψυχῆς νεανικῆς δεόμενα καὶ ὑπεραναβαινούσης καὶ ἀφεισῆς κἀτω πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Εἰ μὴ γὰρ γενναίαν τινὰ καὶ ἀνδρείαν καὶ φιλόσοφον εἶχε ψυχὴν ὁ πατριάρχης, ταῦτα καὶ θορυ-

8. Γεν. 15, 11-12.

9. Ἐξ. 19, 18.

10. Ψαλμ. 103, 32.

11. Γεν. 15, 13-16.

κὰ πτηνά. Ὁ Ἄβραμ ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν, πρὸς φύλαξιν. Κατὰ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου ὁ Ἄβραμ ἔπεσεν εἰς ἔκστασιν, μέγας δὲ καὶ σκοτεινὸς φόβος τὸν κατέλαβε*. Διατί κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅταν πλεον ἔρχεται ἡ νύκτα; Μὲ τὸ κάθε τι θέλει νὰ τὸν κἀνη προσεκτικώτερον καὶ δι' αὐτὸ πίπτει εἰς ἔκστασιν καὶ τὸν κυριεῦει μέγας καὶ σκοτεινὸς φόβος, ὥστε μὲ αὐτὰ πού συνέβαινον νὰ καταλάβῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ, διότι κάθε φοράν ἔτσι συνηθίζει νὰ κἀνη ὁ Θεός. Καθ' ὅσον καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ εἰς τὸν Μωυσῆν τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, «Σκότος», λέγει, «ἐπεκράτει καὶ καταιγίδα καὶ τὸ ὄρος ἐκάπνιζεν»⁹. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή λέγει, «Αὐτὸς πού ἐγγίζει τὰ ὄρη καὶ καπνίζουν»¹⁰. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ αὔλα μὲ τοὺς αἰσθητοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμοὺς, θέλει νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὴν θείαν τοῦ δύναμιν μὲ αὐτά.

Ὅταν δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἐξεπλάγη καὶ ἐτάραξε τὸν λογισμὸν τοῦ ὀ φόβος καὶ ἡ ἔκστασις πού συνέβη, τότε, λέγει, ἐλέχθη πρὸς αὐτόν· Εἶπες, λέγει, ἀπὸ ποῦ θὰ τὸ καταλάβω; καὶ ἐζήτησες νὰ λάβῃς ἀπόδειξιν, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ πρόκειται νὰ κληρονομήσῃς αὐτὴν τὴν χώραν. Ἴδου σοῦ δίδω ἀπόδειξιν, διότι σοῦ χρειάζεται μεγάλη πίστις, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἤμπορῶ νὰ ὀδηγήσω τὰ πράγματα εἰς αἴσιον πέρας καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. «Καὶ ἐλέχθη πρὸς τὸν Ἄβραμ. Πρέπει νὰ μάθῃς καλῶς, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὀποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ, ἀλλὰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλοῦτη»¹¹. Πολὺ δυσάρεστα ἦσαν αὐτὰ πού τοῦ εἶπε καὶ ἐχρειάζοντο νεανικὴν ψυχὴν, ἡ ὀποία ὑπερίπταται καὶ ἐγκαταλείπει κάτω ὄλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Διότι ἐὰν ὁ πατριάρχης δὲν εἶχε γενναίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐσεβῆ ψυ-

βῆσαι αὐτὸν ἱκανὰ ἦν. «Γινώσκων γάρ», φησί, «γνώση, δι-
 πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώ-
 σουσι καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς ἕτη τριτα-
 κόσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ
 5 δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς».

3. Μὴ θανατώσης, φησί, πρὸς ἐναντὶν ὁρῶν καὶ τὸ γῆρας
 τὸ σὸν καὶ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν καὶ τὴν τῆς μητρὸς
 νέκρωσιν καὶ νομίσης με μέγα τι εἰρηκέναι, διὲ εἶπον· «Τῷ
 σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Οὐδὲ μόνον γὰρ τοῦτο
 10 σοι προλέγω, ἀλλ' διὲ καὶ αὐτὸ τὸ σπέρμα σου εἰς ἀλλοτριάν
 γῆν ἀπενεχθήσεται. Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς Αἴγυπτον, οὐδὲ ὠ-
 νόμασε τῆς γῆς τὴν προσηγορίαν, ἀλλὰ φησιν, «Ἐν γῆ οὐκ
 ἰδίᾳ» καὶ δουλείαν ὑπομενοῦσι καὶ ταλαιπωρίαν καὶ ὀδυ-
 νήσονται οὐ πρὸς βραχὺν χρόνον, οὐδὲ πρὸς ὀλίγων ἐτῶν
 15 ἀριθμὸν, ἀλλὰ μέχρι τριτακοσίων ἐτῶν. Τὴν μέντοι ἐκδικίαν
 αὐτῶν ἐγὼ ποιήσομαι καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ καταδουλω-
 σόμενον ἐγὼ κρινῶ καὶ οὕτως αὐτοὺς μετὰ πολλῆς ἀποσκευῆς
 ἐπαρελθεῖν ἐνταῦθα ποιήσω ὁμοῦ καὶ προλέγων αὐτῷ τὰ
 μετὰ ταῦτα ἐσόμενα μετὰ ἀκριβείας καὶ τὴν δουλείαν δηλῶν
 20 καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον καὶ τὴν ἀγανάκησιν, ἣν δι'
 αὐτοὺς μέλλουσι πειραῖσθαι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν μετὰ περι-
 φανείας αὐτῶν ἐπάνοδον. Καὶ δείκνυσιν αὐτῷ, διὲ οὐκ ἐπ'
 αὐτῷ μόνον τὰ ὑπὲρ φθεῖν ἔσται καὶ μετὰ τοσαῦτα κολύματα
 τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα εἰς πέρας ἀχθήσεται, ἀλλὰ
 25 καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τοῦτο συμβήσεται.

Ταῦτα δέ, φησίν, ἤδη σοι εἶπον, ἵνα πρὶν ἢ τὸν βίον
 καταλύσης, εἰδέναί ἔχης τὰ καὶ τοὺς σὸς ἐκγόρους διαδε-
 ξόμενα. «Σὺ δέ», φησίν, «ἀπελεσθήσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου
 τραπεῖς ἐγγήρα καλῶ». Οὐκ εἶπεν, ἀποθανῆ, ἀλλ', «Ἀ-

χὴν, θὰ ἦσαν ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν θορυβήσουν. Διότι, λέγει, «πρέπει νὰ μάθης, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικούντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλοῦτη».

3. Μὴ ἀπορεῖς, λέγει, βλέπων τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν γεροντικὴν σου ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας καθὼς καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μητράς καὶ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι εἶπα κάτι τὸ μεγάλο, ἐπειδὴ εἶπον, «Θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αὐτὴν τὴν χώραν». Δὲν σοῦ λέγω ἐκ τῶν προτέρων μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ὀδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς ξένην χώραν. Καὶ δὲν εἶπεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οὔτε ὠνόμασε τὴν χώραν, ἀλλὰ λέγει, «Εἰς χώραν ξένην». Καὶ θὰ ὑπομείνουν τὴν δουλείαν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸν πόνον ὄχι δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, οὔτε δι' ὀλίγον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ τετρακόσια ἔτη. Τούτους ὅμως θὰ τοὺς ἐκδικηθῶ ἐγὼ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, πού θὰ ὑποδουλώσῃ αὐτούς, θὰ τὸ κρίνω ἐγὼ καὶ ἔτσι θὰ κάνω αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ μὲ πολλὰ πλοῦτη. Προέλεγε συγχρόνως εἰς αὐτὸν μὲ ἀκρίβειαν ὅσα θὰ συνέβαινον, φανερώων καὶ τὴν ὑποδουλώσιν καὶ τὴν κάθοδον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ δοκιμάσουν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπάνοδον αὐτῶν. Καὶ ἀποδεικνύει εἰς αὐτόν, ὅτι τὰ ὑπερφυσικὰ αὐτὰ γεγονότα δὲν θὰ συμβοῦν μόνον εἰς αὐτόν καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα κωλύματα θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμβοῦν αὐτὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

Αὐτὰ, λέγει, σοῦ τὰ εἶπον διὰ νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζης αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου πρὶν ἀκόμη ἀποθάνης. «Σὺ ὅμως», λέγει, «θὰ ἀπέλθης καὶ θὰ μεταβῆς πρὸς τοὺς προπάτοράς σου, ἀφοῦ φθάσης εἰς εὐσεβῆ γεροντικὴν ἡλικίαν»¹². Δὲν εἶπεν, 'θὰ ἀποθάνης', ἀλλὰ «θὰ ἀπέλ-

- πελεῦση», ὡς ἀποδημεῖν αὐτοῦ μέλλοντιος καὶ μεθίστασθαι ἀπὸ πατρίδος εἰς πατρίδα. «Ἀπελεύση», φησί, «πρὸς τοὺς πατέρας σου», οὐ τοὺς κατὰ σάρκα λέγων. Πῶς γάρ, ἐπεὶ ἄπιστος ἦν αὐτοῦ ὁ πατήρ καὶ οὐχ οἶόν τε ἦν τὸν πιστὸν 5 πατριάρχην εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνω χῶρον ἀπελθεῖν; «Χάομα γὰρ μέγα ἐστί», φησί, «μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν». Τίνος οὖν ἔνεκεν εἴρηκε, «Πρὸς τοὺς πατέρας σου»; Τοὺς δικαίους αἰνιτιζόμενος, τοὺς περὶ τὸν Ἄβελ, τοὺς περὶ τὸν Νῶε, τοὺς περὶ τὸν Ἐνώχ.
- 10 «Τραφεῖς ἐν γῆρει καλῶ». Ἴσως ἂν εἴποι τις· καὶ ποῖον ἂν εἴη τούτου καλὸν γῆρας, τὸ τοσοῦτων θλίψεων ἄπαντα τὸν βίον παρελθεῖν; Ἄλλὰ μὴ τοῦτο ἴδης, ἄνθρωπε ἀλλὰ ἀναλογίζου καὶ τὴν καθ' ἕκαστον καιρὸν περιφάνειαν καὶ ὄπως ἐπίδοξος γέγονεν ὁ ξένος, ὁ ἄπολις, ὁ ἀνέστιος 15 καὶ ὄσης διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἀπῆλυνσε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Μὴ τοίνυν κατὰ τὴν νῦν ἐπόληψιν κρῖνε τὰ πράγματα, μηδὲ νόμιζε ἐκεῖνο εἶναι γῆρας καλόν, τὸ ἐν τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ διάγειν καὶ πλοῦτιον κεκτηῖσθαι καὶ οἰκειῶν πληθος καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας. Ταῦτα γὰρ οὐκ 20 ἂν ἐνέγκοι τῷ μηδὲ ἐν γῆρα σωφρονιζομένῳ, μηδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς τι τῶν δεόντων βουλευομένῳ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γαστριζομένῳ καὶ συμπόσια καὶ μέθας μεταδιώκοντι καὶ μετ' οὐ πολὺν τούτων ἀπάντων εὐθύνας ἀπαιτεῖσθαι μέλλοντι. Ὁ μέντοι μετὰ τοσαύτης ἀρε- 25 τῆς ὁδεύσας τὸν βίον, οὗτος ἀληθῶς τραφεῖς ἐν γῆρα καλῶ καταλύει τὴν ζωὴν, καὶ τῶν ἐνταῦθα πόνων εὐρίσκει λοιπὸν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις. Διὰ τοῦτο φησι τοὺς μὲν ἐκγόνους ταῦτα διαδέξεται, οὐ δὲ ἀπελεύση τραφεῖς ἐν γῆρα καλῶ.

θης», ὡσὸν νὰ πρόκειται νὰ μεταναστεύσῃ καὶ νὰ μετακινηθῆ ἀπὸ πατρίδα εἰς πατρίδα. «Θὰ ἀπέλθῃς», λέγει, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου», χωρὶς νὰ ἐννοῆ βεβαίως τοὺς κατὰ σάρκα. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν ἀφοῦ ὁ πατήρ του ἦτο ἄπιστος καὶ δὲν ἤμποροῦσεν ὁ πιστὸς πατριάρχης νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον μὲ ἐκεῖνον; Διότι λέγει «Υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ μας»¹². Διατί λοιπὸν εἶπε, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου»; Ὑπαινισσόμενος τοὺς δικαίους τὸν Ἰαβελ, τὸν Νῶε, τὸν Ἐνῶχ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους μαζὶ μὲ αὐτοὺς.

«Ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν». Ἰσως ὅμως νὰ ἔλεγε κάποιος. Καὶ πῶς ἡ γεροντικὴ ἡλικία αὐτοῦ θὰ ἦτο καλὴ, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μὲ τόσας θλίψεις; Ἄλλ' ὅμως νὰ μὴ βλέπῃς τοῦτο, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὴν κατὰ καιροὺς λαμπρότητα του καὶ πῶς ἔγινεν ἔνδοξος αὐτὸς ὁ ξένος, ὁ ἄνευ πατρίδος, ὁ ἀνέστιος, καὶ πόσῃν φροντίδῃ ἐδείκνυε δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του. Νὰ μὴ κρίνῃς λοιπὸν τὰ πράγματα συμφώνως πρὸς τὰ σημερινὰ δεδομένα καὶ οὔτε νὰ θεωρῆς ἐκεῖνην τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καλὴν, τὸ νὰ ζῆς δηλαδὴ εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυφαγίαν καὶ τὸ νὰ ἀποκτήσῃς πλούτη καὶ πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἀγέλας ἀπὸ δούλους. Διότι αὐτὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ κάνουν εὐτυχισμένα γεράματα, ἀλλὰ ἀπεναντίας προσάπτουν μεγάλην κατηγορίαν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν συνετίζεται, ἂν καὶ εἶναι γέρων, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ πρέπον, ἐνῶ εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καθημερινῶς γίνεται κοιλιόδουλος καὶ ἐπιδιώκει τὰ συμπόσια καὶ τὰς μέθας, ἂν καὶ πρόκειται μετ' ὀλίγον νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύναι δι' ὅλα αὐτά. Αὐτὸς ὅμως πού περάσεν τὴν ζωὴν του μὲ τόσῃν ἀρετῇ, αὐτὸς, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν, ἀποθνήσκει καὶ λαμβάνει ἀμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν διὰ τοὺς κόπους, πού ὑπέμεινεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. Δι' αὐτὸ λέγει αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἐνῶ σὺ θὰ ἀποθάνῃς, ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν.

Σκόπει πάλιν ἐνιαῦθα, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ δικαίου ἦν ἡ ἀνδρεία καὶ τῆς φιλοσοφίας ἢ ὑπερβολή, πῶς καὶ ἀπὸ ταῦτα ἱκανὰ ἦν αὐτοῦ διαταράξαι τὸν λογισμόν. Εἶπε γὰρ ἄν, εἰ τῶν πολλῶν τις ἦν τίνος ἔνεκεν ἐπαγγέλλῃ μοι ἰσοσύτον ἐξ
 5 ἔμοῦ σπέρμα ποιήσῃν ἐκταθῆναι, εἰ μέλλοιεν ἰσοσύτοις περιβάλλεσθαι κακοῖς καὶ ἐπὶ ἰσοσύτων ἐτῶν ἀριθμὸν δουλείαν ὑπομένειν; τί μοι τὸ ὄφελος; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος ἐλογίσαστο, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκίτης τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα ἔσπεργε καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα τῶν ἐ-
 10 αὐτοῦ λογισμῶν προσεΐμα. Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν αὐτῷ μηνύει τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας. Εἰπὼν γὰρ τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν, φησὶν, ἔτη τετρακόσια «Τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε». Ἄλλ' ἐνιαῦθα ἄν τις διαπορήσειε, πῶς τετρακόσια ἔτη ἔφη δουλεύειν αὐτοῦς, καίτοι οὐδὲ τὰ ἡ-
 15 μίση τούτων πεποιηκότων αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ποιήσουσιν ἔτη τετρακόσια, ἀλλ', «Ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ», ὥστε δυνηθῆναι τοῖς ἔτεσι, οἷς κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐποίησαν, συναριθμεῖσθαι καὶ τὸν χρόνον τοῦ παιριάρχου, καθ' ὃν ἐκ τῆς Χαροῦν ἐξελεθεῖν
 20 προσειάχθη.

Ἐξ ἐκείνου γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν αὐτοῦ κατὰδῆλον ἐποίησεν ἡ Γραφή εἰποῦσα, ὅτι ἑβδομηκονταπέντε ἐτῶν ἦν, ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ Χαροῦν. Ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς ἐξ Αἰγύπτου, εἰ βουλευθεῖη τις ἀριθμη-
 25 σαι, εὐρήσει σωζόμενον τὸν ἀριθμὸν. Καὶ ἕτερον δὲ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι φιλόανθρωπος ὢν ὁ Δεσπότης καὶ συμμετρῶν αἰετῆ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τὰς τιμωρίας, ἐπειδὴ εἶδεν αὐτοὺς πεπονηκότας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ὀμότητα ἐπιδεικνυμένους, πρὸ τοῦ ὠρισμένου καιροῦ τὴν ἐκδικίαν ἐποίησαστο καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς ἐπανήγαγεν. Ἔθος γὰρ αὐτῷ τοιοῦτον, ἐπειδὴ διὰ πάντων

Πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια θὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ ταραξοῦν τὸν λογισμὸν του, ἐὰν δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη ἡ ἀνδρεία τοῦ δικαίου καὶ ὑπερβολικὴ ἡ εὐσέβειά του. Διότι, ἐὰν ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, θὰ ἔλεγε· Διατί μοῦ ὑπεσχέθης, ὅτι θὰ πολλαπλασιάσῃς τοὺς ἀπογόνους μου τόσον πολὺ, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ὑποστοῦν τόσους κινδύνους καὶ νὰ ὑπομείνουν μακροχρόνιον δουλείαν; Ποῖον εἶναι τὸ ὄφελός μου; Ἄλλὰ τίποτε τέτοιο δὲν ἐσκέφθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων ὑπηρέτης ὑπέμενεν ὅσα τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεὸς καὶ προετίμα ὅσα ἐφαίνοντο καλὰ εἰς αὐτὸν καὶ ὄχι τὰς ἰδικὰς του σκέψεις. Ἔπειτα τοῦ ἀναγγέλλει καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι ὅταν ἀνέφερε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, λέγει, τετρακόσια χρόνια «Θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν»¹⁴. Ἄλλὰ ἴσως νὰ ἀπορήσῃ κανεὶς ἐδῶ καὶ νὰ εἰπῇ· Διατί εἶπεν, ὅτι θὰ εἶναι αἰχμάλωτοι ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ἔμεινον εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε τὰ μισά. Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ περάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον τετρακόσια ἔτη, ἀλλὰ «εἰς ξένην χώραν», διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ προσθέσουν εἰς τὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔμειναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὴν ἐντολήν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Χαρράν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ Γραφὴ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦτο ἐβδομήκοντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρράν. Ἐὰν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἀπὸ τότε μέχρι τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, θὰ εὔρη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν εἶναι σωστός. Καὶ κάτι ἄλλο ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύριος μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλόανθρωπος καὶ συσχετίζων τὰς τιμωρίας μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχον καταπονηθῆ πολὺ καὶ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἐπιδείξει πολλὴν ὀμότητα, ἐξεδικήθη αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν καθωρισμένον χρόνον καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ἔτσι συνηθίζει, ἐπειδὴ μὲ τὸ κάθε τι ἐπιδιώκει τὴν

τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύεται, κἄν ἀπειλήσῃ τιμω-
 ρεῖσθαι, βουλευθῶμεν δὲ ἡμεῖς πολλὴν ἐπιδείξασθαι τῆν ἐ-
 πιστοροφῆν, ἀνακαλεῖσθαι αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις. Καὶ τοῦναν-
 5 δὲ μὴ τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οὐδὲ αὐτὸς εἰς πέρας
 ἄγει τὰ ἐπαγγελθέντα, ὥστε μὴ χεῖρους ἡμᾶς καὶ ταύτη γε-
 νέσθαι. Καὶ πάντα ἅπαντα, ὅσοι φιλότιχοι περὶ τῆν ἀνά-
 γνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἔσπετε, εἰρηεῖν δυνήσεσθε.

«Τετάρτη δέ», φησί, «γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε οὐπω
 10 γὰρ ἀναπεπλήρωται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ
 νῦν». Τότε, φησί, καιρὸς ἔσται τοῦ καὶ ἐκείνους πρὸς τὴν
 ἐλευθερίαν ἐπαναχθῆναι καὶ τούτους δίκην δοῦναι ὑπὲρ τοῦ
 πλήθους τῶν ἡμαρτημένων καὶ τῆς γῆς ἐξεωσθῆναι. Ἀμφό-
 15 τερα τοίνυν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν γενήσεται, κακείνων
 ἢ ἀποκαταστάσις καὶ τούτων ἢ ἐκβολή. «Οὐπω γὰρ αὐτῶν»,
 φησὶν, «ἀναπεπλήρωται αἱ ἁμαρτίαι»: ὡς ἂν εἴποι τις· οὐ-
 δέπω τοσοῦτον εἰργάσαντο πλήθος πλημμελημάτων, ὡς τοι-
 αύτην ὑποσχεῖν δίκην. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν οὐ μόνον τῶν
 ἐπαισιωμένων μείζους οὐκ ἐπάγει τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ
 20 σφόδρα ἐλάτιους. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τούτους πολλὴν ἐπι-
 δείκνυται τὴν μακροθυμίαν, ἵνα καθ' ἐαυτῶν ἐπισπασάμενοι
 τὴν τιμωρίαν, μηδεμίαν ἔχωσι λοιπὸν ἀπολογία.

4. Εἶδετε πῶς ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἐγνώρισε τῷ
 παιριόρχῃ, ἵνα πανταχόθεν αὐτοῦ νευρώσῃ τὴν πίστιν καὶ
 25 ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰρημένων ἔχη θαρσεῖν, ὅτι καὶ τὰ εἰς
 τοὺς ἐκγόρους πάντως ἐκβήσεται· καὶ ἐκ τῶν προειρημένων
 πάλιν βεβαίαν κτήσεται τὴν πίστιν, ὥστε καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 ἤδη εἰς ἔργον ἐλθεῖν ἀνάγκη. Εἴτα, ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν
 πρόβλεψιν καὶ ἐδέξατο σημεῖον ἱκανὸν τῶν πρὸς αὐτὸν γε-
 30 γενημένων, «Ἐπειδὴ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμάς», φησί,
 «φλόξ ἐγένετο καὶ ἰδὸν κλίθωνος καπνίζόμενος καὶ λαμπάδες

σωτηρίαν μας, καὶ ἂν μᾶς ἀπειλήσῃ, ὅτι θὰ μᾶς τιμωρήσῃ, ἐὰν ἡμεῖς μετανοήσωμεν, ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του. Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν, ἐὰν δηλαδή ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ κάτι καλὸν καὶ ἡμεῖς δὲν προσπαθῶμεν νὰ κάνωμεν ὅ,τι ἠμποροῦμεν, οὔτε καὶ αὐτὸς θὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του, ὥστε νὰ μὴ γίνωμεν ἔτσι χειρότεροι. Καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμπορέσετε νὰ τὰ εὔρητε, ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν.

«Κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν», λέγει, «θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ, διότι δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων»¹⁵. Τότε, λέγει, θὰ εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀπελευθερωθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν των. Καὶ τὰ δύο λοιπὸν θὰ γίνουν τότε πού πρέπει, καὶ ἡ ἀποκατάστασις δηλαδή ἐκείνων, καὶ ἡ ἔξωσις αὐτῶν. Διότι λέγει «Δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι των». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν ἔχουν κάνει ἀκόμη τόσας ἁμαρτίας, ὥστε νὰ ὑποστοῦν τόσον μεγάλην τιμωρίαν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλόανθρωπος ὁ Κύριος, ὄχι μόνον δὲν ἐπιφέρει μεγαλύτερας τιμωρίας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μικροτέρας ἀπὸ αὐτάς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν δεικνύει πολλὴν μακροθυμίαν, οὕτως ὥστε μόνοι των νὰ προκαλέσουν τὴν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ ἔχουν πλεόν καμμίαν ἀπολογία.

4. Εἶδατε πῶς ἐγνώρισε τὰ πάντα εἰς τὸν πατριάρχην μὲ κάθε λεπτομέρειαν, διὰ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν του μὲ κάθε τρόπον καὶ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ πάρῃ θάρρος, ἀπ' ὅσα τοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅπως ὅποτε. Νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίσης τὴν σταθερὰν πίστιν ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν, ὥστε κατ' ἀνάγκην νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν. Ἔπειτα, ὅταν ὠλοκλήρωσε τὴν πρόρρησιν καὶ ὁ πατριάρχης ἔλαβεν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν δι' αὐτά, πού εἶχον γίνεαι δι' αὐτόν, «Ὅταν ἔδυεν ὁ ἥλιος», λέγει, «ἦναψε μία φλόγα καὶ ἰδοὺ κάμινος, πού ἐκάπνιζε καὶ φλόγες πυρός,

πυρός, αἱ διῆλθον ἀνὰ μέσον τῶν διχοτομημάτων». Καὶ ἡ
 φλόξ καὶ ὁ κλίβανος καὶ αἱ λαμπάδες ἐγίνοντο πρὸς τὸ
 γνωρίζαι τῷ δικαίῳ τῶν συνθηκῶν τὸ θέβαιον καὶ τῆς τοῦ
 Θεοῦ ἐνεργείας τὴν παρουσίαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐπληρώθη ἅ-
 5 παντα καὶ ἀπηριόσθη, τοῦ πυρός ἀναλώσαντος τὰ προκεί-
 μενα, «Διέθειο», φησί, «Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῷ Ἰ-
 θραμ διαθήκη» λέγων τῷ σπέρματι σου δώσω τὴν γῆν ταύ-
 την ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου
 Ἐθφράτου, τοὺς Κιναίους καὶ τοὺς Κενεζαίους, καὶ τοὺς
 10 Κεδμωναίους καὶ τοὺς Χετταίους καὶ τοὺς Φερεζαίους καὶ
 τοὺς Ραφαεῖμ καὶ τοὺς Ἀμορραίους καὶ τοὺς Χαναταίους
 καὶ τοὺς Εὐαίους καὶ τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβου-
 σαίους.

Ὅρα πῶς πάλιν τῇ συνεχείᾳ θεβαιοῖ τὴν εἰς αὐτὸν ἐ-
 15 παγγελίαν. «Διέθειο γάρ», φησί, «διαθήκη» λέγων τῷ σπέρ-
 ματι σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Εἶτα ἵνα ἐκ τοῦ πλάτους
 τῆς γῆς καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ὄριων εἰδέναι ἔχη ὁ δί-
 καιος, ὅσον ἐκταθήσεται αὐτοῦ τὸ σπέρμα, φησί. «Ἀπὸ τοῦ
 ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ Ἐθφράτου» ἰσοοῦτον ἔ-
 20 σται, φησί, τὸ σπέρμα σου. Σκόπει πῶς διὰ πάντων τοῦ πλή-
 θους αὐτῷ τὴν ὑπερβολὴν ἐμφᾶναι βούλεται. Ἀνωτέρω γὰρ
 εἰπὼν, κατὰ τὸ τῶν ἄστρον πλήθος οὕτως ἀναρίθμητον αὐτὸ
 ποιήσῃ, ἐνταῦθα καὶ τὸ μῆκος τῶν ὄριων δῆλον ἐποίησεν,
 ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μάθῃ τοῦ μέλλοντος ἕσεσθαι πλήθους τὴν ἐκ-
 25 τασιν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος τῶν ἐθνῶν
 μνημονεύει, ὧν ἔμελλε τὴν κατὰσχεσιν παρέξειν αὐτοῦ τῷ
 σπέρματι, ἵνα πολλὴν διὰ πάντων πληροφορίαν παράσχη τῷ
 δικαίῳ. Καὶ ἰσοοῦτων ἐπαγγελιῶν γεγεννημένων, ἔτι ἔμενεν
 ἄγονος ἡ Σάρα καὶ τὸ γῆρας αὐτοῖς ἐπειτύνετο, ἵνα τῆς
 30 πίστεως αὐτῶν μέγιστον τεκμήριον ἐξεπέγκαντες, τότε καὶ

16. Γεν. 15. 17.

17. Γεν. 15, 18-20. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Θεὸς καθορίζει εἰς τὸν Ἰθραὴμ τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν ἀπογόνων του καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς ποὺ θὰ ὑπεδουλώνοντο εἰς αὐτοῦς.

αἱ ὁποῖαι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν τεμαχισθέντων ζώων»¹⁶. Ἐφάνησαν καὶ ἡ φλόγα καὶ ἡ κάμινος καὶ αἱ λαμπάδες, διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ὅτι αἱ συνθῆκαι ἦσαν ἀληθιναὶ καὶ ὅτι ἦτο παροῦσα ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ὠλοκληρώθησαν, ἀφοῦ τὸ πῦρ κατέκαυσε τὰ τεμαχισθέντα ζῶα, «Ἔδωσεν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ ἐκείνην τὴν ἡμέραν λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν μέγαν ποταμὸν Εὐφράτην, θὰ δώσω τοὺς Κιναίους, τοὺς Κενεζαίους, τοὺς Κεδμωναίους, τοὺς Χετταίους, τοὺς Φερεζαίους, τοὺς Ραφαεῖμ, τοὺς Ἀμμορραῖους, τοὺς Χανααναίους, τοὺς Εὐαίους, τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους»¹⁷.

Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ἐν συνεχείᾳ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόσχεσιν, πού τοῦ ἔδωσεν. «Ἔδωσε», λέγει, «ὁ Κύριος ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Ἄβραμ λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Ἐπειτα διὰ νὰ ἡμπορέσῃ ὁ δίκαιος νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὸ μῆκος τῶν συνόρων του πόσον θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του, λέγει· «Ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν ποταμὸν Εὐφράτην», τόσην ἔκτασιν, λέγει, θὰ καταλάβουν οἱ ἀπόγονοί σου. Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ δώσῃ ἔμφασιν μὲ τὸ κάθε τι εἰς τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Διότι προηγουμένως εἶπε θὰ τοὺς κάνῃ ἀναριθμήτους, ὅπως τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἐδῶ δὲ φανερώνει καὶ τὸ μῆκος τῶν συνόρων, διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ἀπὸ ἐδῶ πόσον θὰ ἐποπλασιάζοντο οἱ ἀπόγονοί του. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθνη ἀναφέρει, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ καταστήσῃ ὑπόδουλα εἰς αὐτούς, διὰ νὰ πληροφορήσῃ τὸν δίκαιον καλῶς μὲ τὸ κάθε τι. Καὶ μολονότι εἶχον δοθῆ τόσον πολλαὶ ὑποσχέσεις, ἡ Σάρα ὅμως παρέμενεν ἀκόμη στεῖρα καὶ τὸ γῆρας τῆς ἐπροχώρει, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀποδείξουν τὴν μεγάλην των πίστιν, τότε νὰ ἴδουν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀν-

τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδωσι τὴν ἀσθένειαν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος.

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν εἰς πολὺ μῆκος τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνωμεν, μέχρι τούτου τὰ τῆς ὑποθέσεως σιήσαντες κατα-
 5 παύσωμεν τὸν λόγον, παρακαλέσαντες ὑμᾶς ζηλωτὰς γενέσθαι τοῦ παιριάρχου. Ἐννόησον γάρ, ἀγαπητέ, διὰ τὰ ρήματα ἐκεῖνα, ἃ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων ἐποίησατο, μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν, ἣν διὰ πάσης ἐπεδείκνυτο τῆς ζωῆς, πόσης ἠξιώθη τῆς ἀμοιβῆς καὶ πό-
 10 σην περὶ αὐτὸν τὴν συγκατάβασιν ὁ Δεσπότης ἐπεδείξατο, δεικνὺς διὰ τῶν εἰς τὸν παιριάρχην γεγενημένων ἁπασιν ἡμῖν τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι, κἄν θραχὺ τι προλαβόντες ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲ τὸ πικρὸν ὑπερθέμενος, μεγάλας ἡμᾶς ἀμείβεται ταῖς δωρεαῖς, μόνον
 15 ἂν εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἐπιδειξώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος οὗτος καὶ μηδέποτε σαλευώμεθα τὸν λογισμὸν, ἀλλ' ἐρηραιομένην ἔχωμεν τὴν γνώμην. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ οὗτος εὐδοκίμησεν. Ἄκουε γάρ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀνακηρύττονος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπεδείξα-
 20 το φηοὶ γάρ, «Πίστει καλούμενος Ἄβραμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν καὶ ἐξῆλθε μὴ ἐπισιάμενος ποῦ ἔρχεται», ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνιτιόμενος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».

25 Εἶδες πίστιν βεβαίαν; εἶδες γνώμην εἰλικρινῆ; Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ ἐξέλθωμεν τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προθυμίᾳ ἐκ τῶν τοῦ παρόντος θείου πραγμάτων καὶ ὀδεύσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν. Δυνατὸν γάρ, ἂν ἐθέλωμεν καὶ ἐνταῦθα διάγοντες τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ ἔχουσθαι, ὅταν ἄξια τῶν οὐρανῶν
 30 διαπρατιώμεθα, ὅταν μὴ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ὤμεν ἐπισημένοιοι, ὅταν μὴ τὴν δόξαν τὴν κενὴν τοῦ θείου τούτου ἐπιζητήσωμεν, ἀλλὰ ταύτης ὑπεροσῶντες, ἐκεῖνης ἐφίεσθαι οπουδᾶζω-

θρωπίνης φύσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν καὶ πάλιν πάρα πολὺ τὴν διδασκαλίαν μας, ἀφοῦ ἐφθάσαμεν ἐδῶ, θὰ σταματήσωμεν τὴν ὁμιλίαν μας, ἀφοῦ οἶα παρακαλέσω νὰ μιμηθῆτε τὸν πατριάρχην. Σκέψου, ἀγαπητέ, μὲ ἐκείνους τοὺς λόγους ποὺ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀρετὴν του, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του, πόσης ἀμοιβῆς ἠξιώθη καὶ πόσῃν συγκατάβασιν ἐπέδειξεν ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅλους μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν πατριάρχην τὴν ὑπερβολικὴν του φιλοτιμίαν, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡμεῖς προφθάσωμεν καὶ δείξωμεν ἔστω καὶ κάτι τὸ ἀσήμαντον, χωρὶς νὰ παραβλέπη οὔτε τὸ ἐλάχιστον, μᾶς ἀμείβει μὲ μεγάλας δωρεάς, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιδείξωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, καὶ νὰ μὴ ταράσσεται ποτὲ ἢ σκέψις μας, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν πίστιν. Διότι καὶ ὁ πατριάρχης ἔτσι ἐδικαιώθη. Ἄκουσε καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος διανηρῦσαι τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Λέγει δηλαδὴ, «ὁ Ἄβραμ ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του ὑπήκουσεν, ὅταν ἐκλήθη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσῃ. Καὶ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ πηγαίνει»¹⁸, ὑπαινισσόμενος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεός· «Φύγε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Εἶδες σταθερὰν πίστιν; εἶδες εἰλικρινῆ ψυχὴν; Ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς αὐτόν καὶ ἅς ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου μὲ διάθεσιν καὶ προθυμίαν καὶ ἅς βαδίσωμεν πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ἐὰν θέλωμεν, ἐνῶ ζῶμεν ἐδῶ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδόν, ὅταν πράττωμεν ἔργα ἄξια διὰ τοὺς οὐρανοὺς, ὅταν δὲν εἴμεθα προσκεκολλημένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅταν δὲν ἐπιζητοῦμεν τὴν κενοδοξίαν τοῦ παρόντος βίου, ἀλλ', ἀφοῦ περιφρονήσωμεν αὐτήν, νὰ φροντίζωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἐ-

μεν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὅταν μὴ περὶ τὴν τῆς
 ἐσθῆτος πολυτέλειαν ἀπασχολώμεθα, μηδὲ τὸ σῶμα καλλω-
 πίζειν σπουδάζωμεν, ἀλλὰ πάντα τοῦτον τὸν ἔξωθεν κόσμον
 μετὰγωμεν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν καὶ μὴ ἀνεχώμε-
 5 θὰ γυμνῆν αὐτὴν καὶ ἔρημον ταύτης τῆς ἀρετῆς τῶν ἐνδυσμά-
 των περιορᾶν, Ὅταν καταγελῶμεν τροφῆς, ὅταν γαστριμαρ-
 γίαν φεύγωμεν, ὅταν μὴ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα μεταδιώ-
 κωμεν, ἀλλὰ τῆς εὐδιαρκείας ἐχώμεθα, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν
 παραίνεσιν τὴν λέγουσαν «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπά-
 10 σματα τοῦτοις ἀρκεσθησόμεθα». Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι,
 τῶν περιτιῶν καὶ τοῦ τὴν γαστέρα διαρρηγνυσθαι ὑπὸ τῆς
 πολλῆς ἀδηφαγίας, ἢ τοῦ λογιμοῦ τὸ κριτήριον ἡμῖν δια-
 φθεῖρεσθαι ἀπὸ τῆς ἀμείρου οἰνοποσίας; ἢ οὐχὶ ἐντεῦθεν
 καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ πάντα ἴκτεται τὰ κακά; Πόθεν
 15 γὰρ αἱ νόσοι αἱ πατιοδαπαὶ καὶ τῶν μελῶν αἱ διατροφαί;
 Οὐχὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ τὴν χρεῖαν θυᾶς ὑπερβαίνοντις βαρὺ
 φορτίον ἐπιτιθέναι τῇ γαστρί; Πόθεν δὲ αἱ μοιχεῖαι, αἱ
 πορνεῖαι, αἱ ἀρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ ληστειῖαι
 καὶ πᾶσα τῆς ψυχῆς ἢ διαφθορά; Οὐ διὰ τὸ τοῦ πλείονος
 20 ἐγίεσθαι τῆς συμμετρίας; Ὡσπερ γὰρ ρίζαν τῶν κακῶν
 ἀπάντων τὴν φιλαργυρίαν ὁ Παῦλος ἐκάλει, οὕτως οὐκ ἄν
 τις ἀμάρτιοι πηγὴν τῶν κακῶν ἀπάντων προσκαλῶν τὴν ἀ-
 μετρίαν, καὶ τὸ τὴν χρεῖαν ἐγ' ἐκάστου θούλεσθαι ἡμᾶς ὑ-
 περβαίνειν. Εἰ γὰρ ἐβουλόμεθα καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τοῖς
 25 ἐνδύμασι καὶ ἐν τοῖς οἰκήμασι καὶ ἐν ταῖς χρεῖαις ταῖς ἄλ-
 λαις ταῖς σωματικαῖς μὴ αὐτῶν ἐγίεσθαι, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα
 μόνον ἐπιζητεῖν, πολλῆς ἂν λύμης ἀπήλλακτο τὸ τῶν ἀν-
 θρώπων γένος.

5. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἕκαστος ἡμῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ
 30 δύναμιν τὸ τῆς πλεονεξίας νόσημα δεξάμενος, φιλονεικεῖ μη-
 δέποτε εἶσω τῶν τῆς χρεῖας ὄρων γίνεσθαι, ἀλλ' ἀπεναντίας
 τῇ ἀποστολικῇ παραινέσει τῇ λεγούσῃ, «Ἐχοντες διατροφὰς

κείνην τὴν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν, ὅταν δὲν ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων μας, οὔτε ἀσχολούμεθα μὲ τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ εἶναι γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς, ὅταν περιφρονῶμεν τὴν τρυφήν, ὅταν ἀποφεύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ὅταν δὲν ἐπιδιώκωμεν τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα, ἀλλὰ κατεχώμεθα ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἣ ὁποία λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά»¹⁹. Διότι εἶπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῶν περιπτῶν, ὅταν διαρρήγνυται ἡ κοιλία μας ἐκ τῆς πολυφαγίας ἢ καταστρέφεται τὸ κριτήριο τῆς σκέψεώς μας ἀπὸ τὴν ἄμετρον οἰνοποσίαν; ἢ δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ ὅλα τὰ κακὰ καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς; Διότι ἀπὸ ποῦ γεννῶνται αἱ παντοειδεῖς ἀσθένειαι καὶ αἱ διαστροφαι τῶν μελῶν μας; Δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ φορτώνομεν εἰς τὴν κοιλίαν μας φορτίον περισσότερον τοῦ δέοντος; Ἐκ ποῦ προέρχονται αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, οἱ βιασμοί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ ληστεῖαι καὶ ἡ κάθε εἶδους διαφθορὰ τῆς ψυχῆς; Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦμεν τὸ μέτρον; Διότι, ὅπως ὁ Παῦλος ἀπεκάλεσε τὴν φιλαργυρίαν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν θὰ ἔσφαλλε κάποιος, ἐὰν ἀπεκάλει πηγὴν ὅλων τῶν κακῶν τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ μᾶς χρειάζονται. Διότι ἐὰν ἠθέλομεν καὶ εἰς τὴν τροφήν καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὰς οἰκοδομάς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς σωματικὰς ἀνάγκας νὰ μὴ παρασυρόμεθα ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦμεν μόνον τὰ ἀναγκαῖα, τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ μεγάλον πληγμα.

5. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω, διατί ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἐπιδιώκει αὐτὰ ποῦ πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν, προσβληθεὶς ἀπὸ τὴν νόσον τῆς πλεονεξίας, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἣ ὁποία λέγει «ὅταν ἔχωμεν τροφὰς

καὶ σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκεσθησόμεθα», οὕτως ἡμεῖς ἅπαν-
 τα πράττομεν, οὐκ εἰδότες ὡς πάντων τῶν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν
 τὴν ἀναγκαίαν εὐθύνας καὶ λόγον ὑφ' ἑξομεν, ὡς οὐ δεόντως
 5 κεχρημένοι τοῖς παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῖν παρασχεθεῖσιν. Οὐ
 γὰρ, ἵνα εἰς ἀπόλαυσιν ἡμετέραν μόνον ἀποχρησώμεθα, ταῦ-
 τα ἡμῖν παρέσχετο, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν
 παραμνησώμεθα. Ποίους ἂν οὖν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ
 καὶ ἐν ἐσθήμασι πολλὴν τὴν βλακείαν ἐπιδεικνύμενοι καὶ τὰ
 τῶν σκολῆκων ρήματα περιβάλλεσθαι σπουδάζοντες, τὸ δὲ
 10 χαλεπώτατον καὶ ἐπὶ τοῦτοις μέγα φρονοῦντες, δέον ἐγκαλύ-
 πτεσθαι καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ὅτι αὐτὸς μὲν εἰς οὐ-
 δὲν δέον οὐδὲ χρεῖας ἔνεκεν, ἀλλὰ βλακείας καὶ κενοδοξίας
 χάριν, καὶ ὥστε ὑπὸ τῶν ἀγοραίων θανατοῦσθαι, τοιαῦτα
 περικεῖσαι, ὁ δὲ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως τυγχάνων γυμνὸς
 15 περικεῖσαι, οὐδὲ ἀδρόν ἱμάτιον περιβαλέσθαι ἔχων· καὶ οὔτε
 ἢ φύσις αὐτὴ εἰς συμπάθειάν σε ἔλκει, οὐδὲ τὸ συνειδὸς διε-
 γείρει πρὸς τὴν ἀντίληπριν τοῦ ὁμογενοῦς, οὔτε ἢ ἔννοια τῆς
 φοβεραῆς ἡμέρας ἐκείνης, οὔτε τῆς γεέννης ὁ φόβος, οὔτε
 τῶν ἐπαγγελιῶν τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ αὐτὸν τὸν κοινὸν ἡμῶν
 20 Δεσπότην ἀπάντων οἰκιοῦσθαι τὰ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς γινό-
 μενα, ἀλλὰ καθάπερ λιθίνην καρδίαν ἔχοντες, καὶ ἔξω τῆς
 φύσεως ὄντες, οὔτω νομίζουσι λοιπὸν διὰ τὴν τῶν ἱματίων
 περιβολὴν καὶ ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι, οὐκ
 ἐννοοῦντες ὅσων ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστοῦσι, κακῶς οἰ-
 25 κονομοῦντες τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου αὐτοῖς ἐμπιστευθέντα καὶ
 οὐ βουλόμενοι τοῖς συνδούλοις διδόναι τι μέρος, ἀλλ' ἠδέως
 ἀφέντες ὑπὸ τῶν σιγιῶν αὐτὰ καταναλίσκεσθαι, δαυριλέστε-
 ρον αὐτοῖς τὸ τῆς γεέννης πῦρ ἤδη προσεντροπέζουσιν; Εἰ
 γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔνδον ἀποκείμενα διένειμον τοῖς δεομένοις
 30 οἱ πλουτιοῦντες καὶ οὕτως εὐκ ἂν τὴν κόλασιν διέφυγον ὑπὲρ
 ὧν τρυφῶντες καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι καὶ ἐν ταῖς ἐστιάσει
 διετέλουν.

καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς αὐτά». Ἡμεῖς ὅμως κάνομεν τὸ κάθε τι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ μὴ γνωρίζωμεν, ὅτι ἔχομεν εὐθύνας καὶ θὰ λογοδοτήσωμεν δι' ὅλην τὴν μὴ ἀναγκαίαν περιουσίαν, διότι δὲν διεχειρίσθημεν καλῶς αὐτὰ πού μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος. Διότι δὲν μᾶς τὰ ἐχάρισε, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσωμεν μόνον διὰ τὴν ἀπόλαυσίν μας, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς συνανθρώπους μας εἰς τὰς ἀνάγκας των. Ποίαν συγγνώμην λοιπὸν θὰ ἤξιζον αὐτοί, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των δεικνύουν πολλὴν ἀνοησίαν καὶ φροντίζουν νὰ ἐνδύωνται μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ τὸ χειρότερον, ὑπερῆφανεύονται δι' αὐτά, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ κρύπτωνται καὶ νὰ φοβῶνται καὶ νὰ τρέμουν, διότι δὲν τὰ ἔχουν διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅπως πρέπει, ἀλλὰ χάριν βλακείας καὶ ματαιοδοξίας, διὰ νὰ θαυμάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς. Ὁ συνάνθρωπός σου ὅμως περιφέρεται γυμνὸς χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ φορέσῃ οὔτε ἓνα πτωχικὸν ἐνδυμα. Καὶ δὲν σὲ συγκινεῖ οὔτε ἡ ἴδια μὲ αὐτὸν φύσις, οὔτε καὶ ἡ συνείδησίς σου σὲ παρωθεῖ διὰ νὰ βοηθήσῃς τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ἡ σκέψις τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, οὔτε ὁ φόβος τῆς κολάσεως, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Κύριός μας ἐκλαμβάνει ὅλα αὐτά, τὰ ὅποια κάνομεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας, ὡς ἰδικὰς του εὐεργεσίας. Ἡμεῖς ὅμως ὡσὰν νὰ ἔχωμεν λιθίνην καρδίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἴμεθα ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν μας, νομίζομεν, ὅτι μὲ τὰ ἐνδύματά μας γινόμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φύσιν μας, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν πόσῃν εὐθύνην ἐπιρρίπτομεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὲ τὸ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ πού μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ παραχωρήσωμεν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ εἰς τοὺς συνανθρώπους μας, ἀλλὰ τὰ ἀφήνομεν μὲ εὐχαρίστησιν νὰ κατατρῶγωνται ἀπὸ τοὺς σκώληκας καὶ ἔτσι ἀνάπτομεν ἀκόμη περισσότερο τὸ πῦρ τῆς κολάσεως; Διότι· καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδον οἱ πλούσιοι ὅλα, ὅσα φυλάσσουν εἰς τὰς ἀποθήκας των, εἰς τοὺς πτωχοὺς, οὔτε ἔτσι θὰ διέφευγον τὴν τιμωρίαν, διότι ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὰς πλουσίας ἐνδυμασίας καὶ τὰς πολυεξόδους συνεσιώσεις.

Πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι οἱ πάντα τρόπον
 σπουδάζοντες τὰ μὲν σωματικὰ περιβεβληθῆναι πολλάκις ἱμάτια
 καὶ σοθεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὰ μὲν χρυσοῖω καθυφασμένα
 περικεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως πως πεποικίλλθαι, τὸν δὲ
 5 Χριστὸν περιορᾶν γυμνὸν καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορεῖν
 τροφῆς; Μάλιστα γάρ μοι πρὸς τὰς γυναῖκας οὗτος ἂν ὁ
 λόγος ἀρμόσειε. Πλείονα γὰρ παρ' αὐταῖς εἰσιν εὖρεῖν τὴν
 φιλοκοσμίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ μετὰ τῶν διαχρῦστων
 ἱματίων καὶ τὰ χρυσοῖα ἀδιά περικεῖσθαι ἐπὶ τε τῆς κεφα-
 10 λῆς, ἐπὶ τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ μέγα
 φρονεῖν ἐπὶ τούτοις. Πόσων, εἶπέ μοι, πενήτων γαστέρας ἠ-
 δύνατο παραμυθῆσασθαι καὶ πόσα σώματα γυμνητευόντων
 οκεπάσαι τὰ ἐπὶ τῶν ὠτιῶν μόνον ἐκκρεμάμενα μάτην καὶ εἰ-
 κῆ καὶ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπὶ θλάβῃ καὶ λύμῃ
 15 ψυχῆς; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος εἰπὼν,
 «Ἐχοντες διατροφᾶς καὶ οκεπάσματα», μετήγαγε πάλιν ἐ-
 πὶ τὰς γυναῖκας τὸν λόγον, καὶ φησι, «Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ
 χρυσοῖ, ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμοῖς πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτάς».

Ὅρα πῶς οὐ βούλεται τούτοις κοσμεῖσθαι, οὐδὲ χρυ-
 20 σοῖα περικεῖσθαι. οὐδὲ μαργαρίτας καὶ ἱμάτια πολυτελεῖ, ἀλ-
 λά τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐπὶ τὴν ψυχὴν μετάργειν, καὶ διὰ τῆς
 τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς φαιδρῶ-
 νειν καὶ μὴ περὶ ταῦτα ἐπισημῆναι περιορᾶν ἐκείνην ρυ-
 πῶσαν, ράκια περιβεβλημένην, λιμῶν τηκομένην, ὑπὸ τοῦ
 25 κρουμοῦ πηγνυμένην. Ἡ γὰρ σπουδὴ αὕτη καὶ ὁ περὶ τὸ σῶ-
 μα καλλωπισμὸς, ἐκείνης δείκνυσι τὴν ἀμορφίαν καὶ ἢ τού-
 του τροφὴ ἐκείνης τὸν λιμὸν φανερόν καθίστησι καὶ ἢ περὶ
 τὴν ἐσθῆτα πολυτέλεια ἐκείνης τὴν γυμνότητα ἐκφαίνει. Οὐ-
 δὲ γὰρ οἶόν τέ τινα ψυχῆς ἐπιμελούμενον καὶ τὴν εὐμορφίαν
 30 ἐκείνης καὶ τὸ κάλλος περὶ πολλοῦ ποιούμενον, πρὸς τὸν

Πράγματι πόσης τιμωρίας δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι αὐτοὶ ποῦ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐνδύωνται μὲ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ περιβάλλωνται τὰ χρσοῦφानτα καὶ στολισμένα μὲ κάθε τρόπον ὑφάσματα καὶ νὰ ἀφήνουν τὸν Χριστὸν γυμνὸν καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; Βέβαια αὐτὰ τὰ λόγια θὰ ἤρμποζον περισσότερο εἰς τὰς γυναῖκας. Διότι εἰς αὐτὰς εἶναι δυνατὸν νὰ εὗρη κανεὶς εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν ἀγάπην διὰ τὰ στολίσματα καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ νὰ περιβάλλωνται μὲ τὰ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα καὶ τὰ χρυσᾶ αὐτὰ στολίδια εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τὸν λαιμὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται δι' αὐτά. Εἶπέ μου, πόσων πτωχῶν τὰς κοιλίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χορτάσουν καὶ πόσα σώματα γυμνὰ νὰ ἐνδύσουν αὐτὰ μόνον τὰ κοσμήματα ποῦ κρέμονται ἀπὸ τὰ αὐτὰ μάταια καὶ ἄσκοπα καὶ χωρὶς κανένα κέρδος, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ βλάπτουν καὶ νὰ ζημιώνουν τὴν ψυχὴν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἴκουμένης, ὁ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπεν «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα», μετέφερε πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰς γυναῖκας καὶ προσέθεσεν· «Αἱ γυναῖκες νὰ μὴ στολίζωνται μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα καὶ πολυτελεῖ ἐνδύματα»²⁰.

Πρόσεχε πῶς δὲν θέλει νὰ στολίζωνται μὲ αὐτά, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσᾶ, οὔτε μαργαρίτας, οὔτε πολυτελεῖ ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ βάζουν τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν καλλωπίζουν μὲ τὰς καλὰς πράξεις, χωρὶς νὰ ἀνέχωνται νὰ τὴν βλέπουν νὰ στερεῖται αὐτά, ρυπαράν, διψῶσαν, περιβεβλημένην ράκη νὰ λυώνη ἀπὸ τὴν πείναν καὶ νὰ παγώνη ἀπὸ τὸ ψῦχος. Διότι αὐτὴ ἡ φροντίς καὶ ὁ καλλωπισμὸς τοῦ σώματος ἀποδεικνύει τὴν ἀσχημίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἡ τρυφή αὐτοῦ φανερώνει τὴν πείναν ἐκείνης καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων ἀποδεικνύει τὴν γυμνότητα ἐκείνης. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φροντίζῃ κάποιος διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ κἀνῃ τὸ πᾶν διὰ τὸν στολισμὸν καὶ

- ἔξω κόσμον ἐπισηοθαί ὡσερ πάλιν ἀδύνατόν τινα πρὸς
 τὴν φαντασίαν τὴν ἔξωθεν ἐσχολακότια καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸν
 καλλωπισμόν καὶ τὸν ἀπὸ τῶν χρυσίων κόσμον, ἐκείνης ἡνι-
 ναοῦν ποιεῖσθαι φρονίδα. Πότε γὰρ ἀνέξεται ἡ τοιαύτη
 5 ψυχὴ τῶν δεόντων τι συνιδεῖν, ἢ εἰς ἔννοιαν πνευματικῶν
 πραγμάτων εἰσελθεῖν, ἅπαξ περὶ τὰ γήινα ἑαυτὴν ἐκδεδω-
 κυῖα καὶ χυμαί, ὡς εἶπεῖν, συρομένη καὶ οὐδέποτε ἀναπνεῦ-
 σαι δυναμένη, ἀλλὰ συγκεκυφῖα καὶ μυρίοις φορτίοις ἀμαρ-
 τημάτων ἑαυτὴν βαρύνουσα;
- 10 "Ὅσαι γὰρ ἐντεῦθεν αἱ ἀηδίαί τικτοῖται, οὐ δυνατὸν
 νῦν παρασιῆσαι τῷ λόγῳ, ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ συνειδῶτι κατα-
 λιπεῖν τῶν περὶ ταῦτα ἐσχολακῶτων, ὅσας καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν ἐντεῦθεν δέχονται τὰς ἀθυμίας. Ἡ γὰρ διέπεσέ τι
 τῶν χρυσίων καὶ πολὺς ὁ χειμὼν καὶ ὁ θόρυβος κατέλαβεν
 15 ἅπασαν τὴν οἰκίαν, ἢ οἰκίτης ὑφέλλετο καὶ πᾶσι μά-
 στιγες καὶ πληγαὶ καὶ δεσμοτήρια, ἢ θάσκανοί τινες
 ἐπεβούλευσαν καὶ ἐξαίφνης ἐγύμνωσαν τῶν ὄντων καὶ πολλὴν
 καὶ ἀφόρητος ἡ ἀθυμία, ἢ πραγμάτων περιστάσις ἐμπεσοῦσα
 εἰς ἐσχάτην πενίαν κατήνεγκε καὶ βαρυτέραν θανάτου τὴν
 20 ζῶην αὐτοῖς κατέστησεν, ἢ ἕτερόν τι πάλιν παρεμπεσὸν πολ-
 λὴν τὴν ἀηδίαν προεξένησε. Καὶ ἀπλῶς οὐκ ἔστι ποτὲ ταρα-
 χῆς ἐκτὸς εὐρεῖν τὴν ἐν τούτοις ἐσχολακυῖαν ψυχὴν, ἀλλ'
 ὡσερ τὰ τῆς θαλάττης κύματα οὐχ οἷόν τε ἐπιλιπεῖν, οὐδὲ
 ἀριθμῶ ὑποβληθῆναι διὰ τὴν πολλὴν συνέχειαν, τὸν αὐτὸν
 25 δὴ τρόπον καὶ τὰς ἐντεῦθεν τικτομένας ταραχὰς οὐχ οἷόν τε
 πάσας ἐξαριθμῆσασθαι.

Διό, παρακαλῶ, φεῦγωμεν ἐν ἅπασι τοῖς πράγμασι τὴν
 πλεονεξίαν καὶ τὸ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνειν. Ὁ γὰρ ἀληθὴς
 πλοῦτος, ἢ ἀνάλωτος περιουσία αὐτὴ τυγχάνει, τὸ τῆς χρεῖας

τὴν ὁμορφίαν ἐκείνης καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται συγχρόνως διὰ τὰ ἐξωτερικὰ στολίσματα. Ὅπως καὶ πάλιν εἶναι ἀδύνατον αὐτὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν παρουσίαν καὶ μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὸν στολισμὸν μὲ τὰ χρυσᾶ, νὰ καταβάλλῃ καὶ δι' ἐκείνην ὅποιανδήποτε φροντίδα. Διότι πότε θὰ ἤμπορέσῃ αὐτὴ ἡ ψυχὴ νὰ γνωρίσῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει ἢ νὰ κατανοήσῃ τὰ πνευματικὰ πράγματα, ἅπαξ καὶ παρεδόθη εἰς τὰ γήϊνα καὶ σύρεται, τρόπος τοῦ λέγειν, εἰς τὸ κῶμα καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ σηκωθῆ, ἀλλὰ παραμένει συνεχῶς σκυφτὴ, βαρύνουσα τὸν ἑαυτὸν της μὲ ἄπειρα φορτία ἁμαρτημάτων;

Ὅλα λοιπὸν τὰ δυσάρεστα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ ἐδῶ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ παρουσιάσω τώρα μὲ λόγια, ἀλλ' ἀρκεῖ ν' ἀφήσωμεν τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, νὰ σκεφθῆ πόσας θλίψεις δοκιμάζουν καθημερινῶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι ἐχάθη κάτι ἀπὸ τὰ χρυσᾶ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν συνέβη ταραχὴ καὶ διαξιφισμοί, ἢ κάποιος δοῦλος ἔκλεψεν αὐτὰ καὶ ὑπεβλήθησαν ὄλοι εἰς μαστίγωσιν καὶ εἰς τιμωρίας καὶ φυλακίσεις, ἢ κάποιοι ζηλόφθονοι τὰ ἤρπασαν καὶ τοὺς ἀπεγύμνωσαν αἰφνιδίως ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἐπροκάλεσαν πολλὴν καὶ ἀφόρητον θλίψιν, ἢ κάποια ἀνάγκη τοὺς ἔκανε νὰ πέσουν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν καὶ νὰ κἀνῃ τὴν ζωὴν των βαρυτέραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἢ κάποιο ἄλλο συμβᾶν τοὺς ἐπροκάλεσε μεγάλην θλίψιν. Γενικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ συναντήσῃ κανεὶς ἡρεμον τὴν ψυχὴν ἐκείνην ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὔτε νὰ ἀπαριθμηθοῦν λόγῳ τῆς μεγάλης συνεχείας των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τὰς προερχομένας ἀπὸ ἐδῶ ταραχὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὅλας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πλεονεξίαν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ τὸ νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα. Διότι ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἀδα-

ἐφίεσθαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν δεόντως διατιθέναι. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὔτε πενίαν δεῖσάι ποτε δυνήσεται, οὔτε ἐπιήρειαν ὑπομενεῖ, οὔτε ταραχῆς πειραθήσεται, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς ἐκτὸς ἔσται καὶ τῶν ἐπιβουλεπόντων ἐλευθερωθήσεται, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν διηνεκεῖ ἔσται γαλήνη, ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνης ἀπολαύων. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον ἀπάντων καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὃ τοιοῦτος καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἔξει καὶ πολλῆς ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἅτε δὴ οἰκονόμος πιστὸς τῶν τοῦ Δεσπότου χρημάτων. «Μακάριος γάρ», φησὶν, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθῶν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὔτω ποιοῦντα, οὔτω διανεμόντα τοῖς συνδούλοις καὶ μὴ θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντα καὶ τοῖς σκώληξι τροφὴν συγχωροῦντα γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν πενήτων τὴν ἔνδειαν παραμυθούμενον καὶ καλὸν καὶ πιστὸν οἰκονόμον γινόμενον τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου χορηγηθέντων, ἵνα καὶ τῆς καλῆς ταύτης διανομῆς μέγαν τὸν μισθὸν κομίσηται καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῆ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πάνητος περιουσία εἶναι τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν αὐτὰ πού μᾶς χρειάζονται καὶ τὸ νὰ διαθέτωμεν ὅπως πρέπει νὰ περισσεύοντα. Διότι ὁ ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε τὴν πτωχείαν θὰ φοβηθῆ ποτέ, οὔτε θὰ ὑπομείνῃ κάποιαν δοκιμασίαν, οὔτε θὰ δοκιμάσῃ ταραχήν, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε συκοφαντίαν καὶ θὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπιβουλεύοντας, καὶ γενικῶς, θὰ διάγῃ ἐν πλήρει γαλήνῃ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν μακαριότητα. Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ ἡ κορυφὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἐπειδὴ ἔδαπάνησεν ὅπως ἔπρεπε τὰ χρήματα τοῦ Κυρίου, Διότι λέγει «Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος, θὰ τὸν εὔρῃ νὰ φέρεται καὶ νὰ ἐνεργῆ φρονίμως καὶ πιστῶς», νὰ μοιράζῃ δηλαδὴ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς συνανθρώπους καὶ νὰ μὴ τὰ κλείῃ μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ νὰ τὰ ἀφήνῃ νὰ γίνωνται τροφὴ εἰς τοὺς σκώληκας, ἀλλὰ νὰ βοηθῆ τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀποδεικνύεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς καλὸς διαχειριστὴς αὐτῶν πού ἐχορήγησεν ὁ Κύριος, ὥστε μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν διανομὴν καὶ νὰ λάβῃ μεγάλην ἀμοιβὴν καὶ νὰ ἀξιωθῆ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γέν. 16, 1 - 16)

Σάρα δέ, ἡ γυνή Ἐβραμ, οὐκ ἔικτιεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἴγυπτία, ἧ ὄνομα Ἄγαρ».

- 5 1. Πάλιν τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ τὸν πατριάρχην τὴν ἡμετέραν καλεῖ γλώτιαν· Καὶ μὴ θανατώσῃτε, εἰ ἐπὶ ἰσοσῦναις ἡμέραις τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν εἰς μέσον παραγαγόντες, οὐδέπω καὶ τήμερον αὐτὴν ἀπαρτίσαι δεδυνήμεθα. Πολλῇ γὰρ ἡ περιουσία τῆς τοῦ δι-
- 10 καίου ἀρετῆς καὶ τῶν τούτου κατορθωμάτων τὸ μέγεθος ἄπασαν ἀνθρωπίνην νικᾷ γλώτιαν. Ὅν γὰρ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐστεφάνωσε καὶ ἀνεκέρυξε, τίς ἀνθρώπων κατ' ἀξίαν ἐπαινεῖσαι δυνήσεται; Ἄλλ' ὅμως, εἰ καὶ τῆς ἀξίας πολλῶν τῶν μέτρῳ ἀπολειπόμεθα, ἀλλ' οὖν γε εἰς δύναμιν ἡμετέραν τὰ
- 15 κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προθέντες εἰς ζῆλον ὑμᾶς καὶ μίμησιν τῆς τούτου ἀρετῆς ἐναγαγεῖν βουλόμεθα. Ἰκανὴ γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ἢ φιλοσοφία πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων παιδεῦσαι τὴν φύσιν καὶ τοὺς προσέχειν βουλομένους πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐφελκύσασθαι. Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τοῖς λεγο-
- 20 μένοις, ἵνα καὶ ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων καταμάθωμεν τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. Ἰκανὸν γὰρ τοῦτο τὸ χωρίον παιδεῦσαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε πολλὴν περὶ ἀλλήλους ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὁμόνοιαν καὶ τῆς συζυγίας τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διαφυλάττειν καὶ μήτε τὸν ἄνδρα τῆς
- 25 γυναικὸς κατεξανίστασθαι, ἀλλ' ὡς ἀσθενεστέρῳ οκεῦει πολλὴν ἀπονέμειν τὴν συγγνώμην, μήτε τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

(Γέν. 16, 1 - 16)

«Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον· εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἴγυπτίαν δούλην, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ».

1. Καὶ πάλιν αὐτὰ πού ἀνεγνώσαμεν σήμερον παρακινούνη τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ γεγονότα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πατριάρχην. Καὶ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἀσχολούμεθα ἐπὶ τόσας ἡμέρας μὲ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτόν, χωρὶς νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν τελειώσωμεν ἀκόμη οὔτε καὶ σήμερα. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ μέγαλο τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων του καμμία ἀνθρωπίνη γλῶσσα δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ τὸ παρουσιάσῃ. Διότι αὐτὸν πού ὁ Θεὸς τὸν ἐστεφάνωσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἐδικαίωσε, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἐπαινέσῃ ἐπαξίως; Ἄλλ' ἂν καὶ ὑστεροῦμεν κατὰ πολὺ τῆς ἀξίας του, ὅμως κατὰ δύναμιν ἐξιστοροῦντες τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν ἐπιθυμοῦμεν νὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸ νὰ θαυμάσετε καὶ νὰ μιμηθῆτε τὴν ἀρετὴν του. Διότι ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἰκανὴ νὰ σωφρονίσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς πού ἐπιθυμοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Παρακαλῶ ὅμως νὰ προσέχετε εἰς αὐτὰ πού λέγονται, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν προσφάτως νὰ μάθωμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ χωρίον εἶναι ἰκανὸν νὰ διδάξῃ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε νὰ ἔχουν μεταξὺ των ὁμόνοιαν καὶ νὰ διαφυλάσσουν ἀδιάσπαστον τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης καὶ οὔτε νὰ ἐξανίσταται ὁ ἄνδρας κατὰ τῆς γυναικὸς του, ἀλλὰ νὰ τὴν συγχωρῆ ὡσὰν ἀσθενεστέρην πού εἶναι, οὔτε πάλιν ἡ γυναῖκα νὰ συνερίζεται τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ ὑπάρ-

ἄνδρα διχοσπαιεῖν, ἀλλ' ἀλλήλων τὰ θάρα βασιάζειν ἑκατέρους διαμιλλᾶσθαι καὶ τὴν οἰκείαν εἰρήνην πάντων ἡγεῖσθαι προτιμότεραν. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ρημάτων, ἵνα σαφεσιέρα ὑμῖν γένηται ἡ διδασκαλία.

- 5 «Σάρα δέ», φησὶν, «ἡ γυνὴ Ἰαβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἴγυπτία, ἣ ὄνομα Ἰαγάρ». Σκόπει μοι ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν περὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐπεδείκνυτο τὰς εἰς αὐτὸν γεγε-
- 10 νημένας. Τοσαυτάκις γὰρ ὑποσχομένου τοῦ Θεοῦ, ὅτι τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσει τὴν γῆν καὶ ὅτι εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐκισθῆσεται, ὡς τῷ τῶν ἄστρων πλῆθει περιοσθῆναι, ὁρῶν οὐδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλ' ἔτι μέχρι λόγων τὰ τῶν ὑποσχέσεων τυγχάνοντα, οὐκ ἐταράττειτο τὸν
- 15 λογισμόν, οὐκ ἐσαλεύετο τὴν γνώμην, ἀλλ' ἔμενε ἀκλινῆς, πιστεύων τῇ δυνάμει τοῦ ἐπαγγελιαμένου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ νῦν ἐπεσημῆναι ἡ θεία Γραφή λέγουσα· «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ Ἰαβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ»· μονοουχὶ τοῦτο ἡμῖν ἐμφαίνουσα, ὅτι μετὰ ταῦτα ἅπαντα, μετὰ τὰς συνθήκας τὰς
- 20 πρὸς αὐτὸν γεγενημένας, μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι ἀναρίθμητον ἐξ αὐτοῦ γενήσεσθαι πλῆθος, οὐκ ἥσχαλλεν, οὐκ ἐνεδοίαζεν, ὁρῶν οὐδὲν τῶν εἰρημένων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐναντία. Διὰ τοῦτό φησι μετ' ἐκεῖνα ἅπαντα, «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ», ἵνα μάθης, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ
- 25 πλέον γέγονε μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις, καίτοι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ τῆς μητρὸς ἡ νέκρωσις πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἐμποιῆσαι ἦν ἱκανὴ τῷ δικαίῳ.

Ἄλλ' ὁ πατριάρχης οὐ πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως κωλύματα ἑώρα λοιπόν, ἀλλ' εἰδὼς τὸ εὐμήχανον τοῦ Δεσπότου,

30 καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως καὶ ἐξ ἀπόρων πόρους

χη μεταξύ των ἀμιλλα, διὰ νὰ σηκώνουν τὰ βάρη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου καὶ νὰ θεωροῦν προτιμοτέραν ἀπὸ ὅλα τὴν μεταξύ των ὁμόνοϊαν. Εἶναι ἀνάγκη ὁμοῦ νὰ ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, διὰ νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία μας περισσότερο σαφής.

«Ἡ Σάρα», λέγει, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν δούλην Αἰγυπτίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ¹. Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἄρρητον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Διότι τόσας φορὰς ὁ Θεὸς τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὴν χώραν καὶ ὅτι θὰ πολλαπλασιασθοῦν αὐτοί, ὥστε νὰ ὁμοιάζουσιν μετὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἐπραγματοποιεῖτο καμμία ὑπόσχεσις, ἀλλὰ παρέμενον μόνον λόγοι, δὲν ἀπεγοητεύετο οὔτε ἐκλονίζετο ἢ σκέψις του, ἀλλὰ παρέμενε σταθερός, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποῦ ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ τώρα ἡ ἀγία Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε λέγουσα· «Ἡ Σάρα δὲ, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν» μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, μετὰ ἀπὸ τὰς συμφωνίας, μετὰ ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις, ὅτι θὰ κἀνῇ ἀναρίθμητον τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων του, δὲν ἐδυσφόρει καὶ δὲν ἐφοβεῖτο, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι τὰ πάντα ἔμενον ἀπραγματοποίητα καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγει, «Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον», ὥστε νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶχε γίνεαι τίποτε πλεον δι' αὐτὸν μετὰ ἀπὸ τόσας ὑποσχέσεις, μολονότι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας ἦσαν ἀρκετὰ νὰ δημιουργήσουσιν εἰς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀπορίαν.

Ὁ πατριάρχης ὁμοῦ δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ γνωρίζων τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι μετὰ τὸ νὰ εἶναι δημιουργὸς τῆς φύσεως, δύναται νὰ

εὐρεῖν δύναται, καθάπερ ἐδγνώμων οἰκίτης, οὐ περιειργάζετο τὸν ἰσόπον τῶν γινομένων, ἀλλὰ παραχωρεῖ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτό φησι, «Σάρα δέ», μετὰ τὰς ἰσοαύτας ὑποσχέσεις, «οὐκ
 5 ἔτικτεν αὐτῷ. Ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἴγυπτία, ἣ ὄνομα Ἰαγάρ». Οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν οὐδὲ ἐνιαῦθα τῆς παιδίσκης τὴν μνήμην ἐποιήσατο ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν πόθεν αὐτὴν ἔσχε. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν, ὅτι Αἴγυπτία, ἵνα ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἀναδραμάωμεν ἐκείνην καὶ ὅτι ἐκ τῶν παρὰ
 10 τοῦ Φαραὼ παρασχεθέντων αὐτῇ ἦν, ἡνίκα ἰσοαύτης ἀπήλαυσεν ἐκδικίας παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ, καὶ ταύτην λαβοῦσα ἐπανῆλθεν, ἐπίτηδες ἡμῖν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔθνος ἐγνώρισεν ἡ θεία Γραφή.

Ἄλλ' ὄρα λοιπὸν ἐνιαῦθα τῆς Σάρας τὴν φιλόσοφον γνώ-
 15 μὴν καὶ τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τοῦ παιριάρχου τὴν ἄφατον πειρῶ καὶ τὴν ὑπακοήν. «Εἶπε δὲ Σάρα», φησί, «πρὸς Ἰαβραμ ἐν γῆ Χαναάν· ἰδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν· εἴσελθε οὖν πρὸς τὴν παιδίσκη μου, ἵνα τεκνοποιήσης ἐξ αὐτῆς». Σκόπει τὴν ἐδγνωμοσύνην γυναικός.
 20 Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπε, ὅλον μετὰ ταῦτα ἡ Ραχήλ φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, ἀποθνήσκω ἐγώ». Ἄλλὰ τί φησιν; «Ἴδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Ἐπειδή, φησίν, ἄγονόν με κατέστησεν ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς καὶ ἀπεσιόρησε τῆς τῶν παίδων γονῆς, ἵνα μὴ οὖν
 25 διὰ τὴν ἐμὴν στείρωσιν αὐτὸς εἰς βαθὺν γῆρας ἐλάσας λοιπὸν ἅπαις διαμείνης, «Εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκη μου, ἵνα τεκνοποιήσης ἐξ αὐτῆς». Πολλὴ καὶ ἄφατος ἡ φιλοσοφία τῆς γυναικός. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο πώποτε γυνὴ τοῦτο ποιῆσαι, ἢ συμβουλευθεῖσαι τῷ ἀνδρὶ τοῦτο, ἢ τῇ παιδίσκη τῆς ἐθνῆς
 30 παραχωρηῆσαι;

2. Εἶδες πῶς παντὸς πάθους ἐκίδς ἦσαν; Καὶ εἰς ἣν

2. Γεν. 16, 2.

3. Γεν. 30, 1.

εὔρη διέξοδον κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμάς, ὡς εὐγνώμων δοῦλος δὲν ἐπρόσεχε, πῶς θὰ γίνουν αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἄφησεν εἰς τὴν ἀκατάλληπτον αὐτοῦ φροντίδα καὶ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα εἶχον λεχθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας ὑποσχέσεις «Ἡ Σάρα δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἰγυπτίαν δούλην, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ». Δὲν μᾶς ἀναφέρει ἡ Γραφὴ ἐδῶ χωρὶς λόγον τὴν δούλην, ἀλλὰ τὴν ἀναφέρει, διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ τὴν εἶχεν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προσέθεσεν, ὅτι ἦτο Αἰγυπτία, ὥστε νὰ ἐνθυμηθῶμεν ἐκείνην τὴν διήγησιν καὶ ὅτι ἦτο ἀπὸ αὐτοῦς ποῦ εἶχε παραχωρήσει ὁ Φαραὼ εἰς αὐτόν, ὅταν τὸν ἐτιμῶρησε τόσον πολὺ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε καὶ ἔφυγεν· σκοπίμως ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς ἐγνωστοποίησε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐθνικότητα.

Πρόσεχε ὅμως ἐδῶ καὶ τὴν φιλοσοφημένην σκέψιν τῆς Σάρας καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῆς σύνεσιν καὶ τὴν ἄρρητον πίσιν καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ πατριάρχου. «Εἶπε δὲ ἡ Σάρρα», λέγει, «πρὸς τὸν Ἄβραμ, ὅταν ἦσαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἴδου ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν. Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσης ἀπὸ αὐτῆν»². Πρόσεχε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός. Δὲν εἶπε τίποτε τὸ ἴδιον μὲ τὴν Ραχήλ, ἣ ὁποία εἶπε πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μου τέκνα, εἰ δ' ἄλλως ἐγὼ θὰ αὐτοκτονήσω»³. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἴδου ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν». Ἐπειδὴ, λέγει μὲ ἔκανε στεῖραν ὁ δημιουργὸς τῆς κτίσεως καὶ μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν γέννησιν τέκνων, διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ μείνης χωρὶς τέκνα καὶ σὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου στειρότητος, ἀφοῦ ἤδη ἐγήρασες, «Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσης ἀπὸ αὐτῆν». Πολλὴ καὶ ἀπεριόριστος ἡ εὐσέβεια τῆς γυναικός. Διότι ποία γυναῖκα μέχρι τώρα ἐπροτίμησε νὰ κἀνη τοῦτο, ἢ νὰ συμβουλεύσῃ τοῦτο εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἢ νὰ παραχωρήσῃ τὸν κοιτῶνα τῆς εἰς τὴν δούλην τῆς;

2. Εἶδες πῶς ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε πάθος; Καὶ

αὐτοῖς μόνον σκοπός, τοῦ μὴ ἄπαιδας τελευτῆσαι, ἀλλ' ἐ-
 σκοποῦν ὅπως καὶ τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν κηρύσσονται καὶ
 τῆς εἰρήνης τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διατηρήσωσιν. Ἐννόει
 γάρ μοι τοῦ παιριάρχου ἐνταῦθα τὴν πολλὴν σωφροσύνην καὶ
 5 τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιείκειαν. Οὕτε γάρ, καθάπερ τινὲς τῶν
 ἀνοήτων, ἐδουχέρανε πρὸς τὴν γαμετὴν διὰ τὴν ἀπαιδίαν,
 οὕτε τὸν περὶ αὐτὴν πόθον ἠλάτιωσεν. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς
 τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων τοῦτο μάλιστα αἴτιον γίνεται
 τῆς κατὰ τῶν γυναικῶν ὑπεροφίας· ὥσπερ αὖ πάλιν καὶ
 10 φίλιτρον πλείονος ὑπόθεσιν τὸ ἐναντίον ποιοῦνται, σφόδρα
 κούφως καὶ ἀνοήτως ταῖς γυναιξὶ λογιζόμενοι καὶ τὴν ἀ-
 παιδίαν καὶ τὴν εὐπαιδίαν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοῦ τῆς φύσεώς
 ἐστὶ δημιουργοῦ τὸ πᾶν, καὶ οὕτε ἡ συνοουσία, οὕτε ἕτερόν τί
 ἐστὶ τὸ δυνάμενον συντελέσαι πρὸς τὴν τῶν παίδων διαδο-
 15 χήν, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης καὶ τὴν φύσιν
 διεγειροῦσης πρὸς τὸν τόκον. Ἄπερ ἀκριβῶς ὁ δίκαιος οὗ-
 τος ἐπιστάμενος, οὕτε τῇ γυναικὶ ἐλογίζετο τὴν ἀπαιδίαν,
 καὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τιμὴν διὰ πάντων ἀπένειμε. Διὰ
 τοι τοῦτο καὶ αὐτὴ φιλοτιμουμένη καὶ θουλομένη δεῖξαι δ-
 20 σπὴν ποιεῖται περὶ τὸν δίκαιον φιλοστοργίαν, οὐ τὸ ἑαυτῆς
 σκοποῦσα, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκείνῳ παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπαι-
 δίας ἐπινοήσῃ, μονονουχὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ λαβοῦσα τὴν
 παιδίον τὴν Αἰγυπτίαν ἐπὶ τὴν ἰδίαν εὐνήν ἀνήγαγεν.
 Ἄλλὰ καὶ διὰ τῶν ρημάτων δεικνύουσα τὸν σκοπόν, δι' ὃν
 25 τοῦτο ποιῆσαι κατεδέξατο, φησὶν· ἐπειδὴ ἐγὼ ἄχρηστος ὤ-
 φθη καὶ ἀνεπιτήδειος πρὸς γονήν· «Συνέκλεισε γάρ με ὁ
 Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν».

Ὅρα ψυχῆς εὐγνωμοσύνην, πῶς οὐδὲν δυσχερὲς φθέγγε-
 ται, οὐδὲ ἀποδύρεται διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ μόνον τοῦτο
 30 ἡμῖν ἐμφῆσαι θούλειαι, ὅτι τῷ δημιουργῷ τῆς φύσεως τοῦτο
 λογιζομένη πρῶτος καὶ γενναίως ἔφερε, προτιμῶσα τὸ τῷ

εἶχον μόνον ἓνα σκοπόν, τὸ νὰ μὴ ἀποθάνουν δηλαδὴ ἄτεκνοι, ἀλλ' ἐφρόντιζον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν μὲ τὴν τεκνογονίαν, καὶ νὰ διατηρήσουν ἀδιάρρηκτον τὸν μεταξὺ των δεσμόν. Ἀναλαθγίσου ἐδῶ, σὲ παρακαλῶ, τὴν πολλὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐπεικείαν τοῦ πατριάρχου. Διότι οὔτε ἐχθρεύετο τὴν σύζυγόν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας της, ὅπως κάνουν μερικοὶ ἀνόητοι, οὔτε ἐμείωσε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι αὐτὸ γίνεται κατ' ἐξοχὴν αἰτία εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ περιφρονοῦν τὰς γυναῖκας των, ὅπως καὶ πάλιν μὲ τὸ ἀντίθετον, μὲ τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τέκνων, ὑπεραγαποῦν αὐτάς, ἐπειδὴ ὅλως ἀνοήτως καὶ ἀπερισκέπτως καταλογίζουν εἰς αὐτάς καὶ τὴν ἀτεκνίαν καὶ τὴν γονιμότητα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅτι τὸ κάθε τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς κτίσεως, καὶ οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἢμπορεῖ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἐὰν δὲν ἐνεργήσῃ ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις καὶ δὲν ρυθμίσῃ τὴν φύσιν διὰ τὴν γέννησιν. Αὐτὰ ἀκριβῶς γνωρίζων αὐτὸς ὁ δίκαιος δὲν κατελόγιζε τὴν ἀτεκνίαν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' ἐξετίμα αὐτὴν, ὅπως ἔπρεπε. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὴ μὲ φιλοτιμίαν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην της πρὸς τὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ σκέπτεται διὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ μόνον πῶς νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν της, σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια της ἔλαβε τὴν Αἴγυπτίαν δούλην καὶ τὴν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἰδικὴν της κλίνην, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους της ἔδειξε, διατί κατεδέχθη νὰ τὸ κἀνῆ αὐτό, καὶ λέγει· Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπεδείχθην ἄχρηστος καὶ ἀνίκανος, διὰ νὰ γεννήσω· «Ἄφοῦ ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν».

Πρόσεχε εὐγνώμονα ψυχὴν, πῶς δὲν λέγει τίποτε τὸ κακόν, οὔτε θρηνεῖ διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὑπέφερεν αὐτὰ μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα, ἐπειδὴ τὰ ἐθεωροῦσεν ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροτίμησεν αὐτὰ πού ἔκρινεν ὁ Θεὸς

Θεῷ δοκοῦν τῆς οἰκειᾶς ἐπιθυμίας, καὶ ἐσκόπει, ὅπως τὸν ἄνδρα παραμυθῆσθαι. Ἐπειδὴ οὖν, φησὶν, «Ἐμὲ συνέκλει-
 σεν ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Πόση καὶ αὐτοῦ τοῦ ρήματος
 ἢ ἔμφασις; Πῶς δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν προνοίαν καὶ τὴν
 5 ἄφατον δύναμιν; Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς, φησὶν, ἐπὶ τῆς οἰκίας
 κλείομεν καὶ ἀνοίγομεν, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ἐπὶ τῆς φύ-
 σεως ἐργάζεται, καὶ τῷ οἰκείῳ προστάγματι καὶ τὰς κλεῖς
 ἐπάγει, καὶ πάλιν ἡνίκα ἂν βουληθῆ ἀνοίγει καὶ κελεύει
 τὴν φύσιν τὸ ἑαυτῆς ἐργάζεσθαι. «Ἐπεὶ οὖν συνέκλεισέ με»,
 10 φησὶν, «ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην
 μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς». Οἶδα, ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ αἰτία
 τῆς ἀπαιδίας. Διὰ τοῦτο οὐ βούλομαι σε ἀποστρεφῆσαι τῆς
 ἐντιεῦθεν παραμυθίας. Ἴσως δὲ καὶ ὑπώπιενεν ἡ Σάρα μὴ
 παρ' αὐτὴν μόνην εἶναι τὰ τῆς ἀπαιδίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ
 15 τὸν πατριάρχη. Διὰ τοῦτο βουλομένη δι' αὐτῶν τῶν ἔργων
 πληροφορηθῆναι, παραχωρεῖ τῇ παιδίσκῃ καὶ εἰς τὴν εὐνήν
 αὐτὴν ἄγει, ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς ἑαυτῇ
 τὸ πᾶν ὀφείλει λογίζεσθαι.

«Ἐπήκουσε δέ», φησὶν, «Ἄβραμ τῆς φωνῆς Σάρας».
 20 Πολλὴ τοῦ δικαίου ἢ φιλοσοφία. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν,
 τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι οὔτε πρότερον τοῦτο ἐβουλεύσατο, καί-
 τοι ἐν ἐσχάτῳ γήρα λοιπὸν ὦν καὶ νῦν τὴν προτροπὴν παρὰ
 τῆς Σάρας δεξάμενος ἐτοιμῶς ἐπήκουσε, δεικνὺς ὅτι οὐκ
 ἐπιθυμίας ἔνεκεν ἀπλῶς, οὐδὲ πάθει κατακολουθῶν τῆς συν-
 25 νοσίας ἠρέσχετο, ἀλλ' ὥστε σπέρματος διαδοχὴν καταλιπεῖν.
 Καὶ λαβοῦσα Σάρα ἡ γυνὴ Ἄβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν
 τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἄ-
 βραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν τῇ Χανααίᾳ, ἔδωκεν Ἄβραμ τῷ
 ἀνδρὶ αὐτῆς αὐτὴν γυναῖκα. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀ-
 30 κρίθειαν. Ἴνα γὰρ μάθωμεν ὅτι οὐδὲ μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα,
 ἄπερ ἡ Σάρα πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἐπελήδησε τῷ πράγμα-

4. Γεν. 16, 2.

5. Γεν. 16, 3.

καὶ ὄχι τὴν ἰδικήν της ἐπιθυμίαν, καὶ ἐφρόντιζε συγχρόνως πῶς νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἄνδρα της. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, «ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν». Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἔμφασις καὶ αὐτῶν τῶν λόγων; πόσον ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς, λέγει, ἀνοίγομεν καὶ κλείομεν τὴν οἰκίαν μας, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος κάνει εἰς τὴν φύσιν, καὶ μὲ τὴν ἐντολήν του τὴν ἀκίνητοποιεῖ καὶ ὅταν πάλιν θελήσῃ, τὴν ἀφήνει καὶ τὴν διατάσσει νὰ κάνῃ τὸ ἔργον της. «Ἄφου λοιπόν», λέγει, «μὲ ἐστέρησεν ὁ Θεὸς τὴν τεκνογονίαν, νὰ εἰρέλθῃς εἰς τὴν δούλην μου καὶ νὰ τεκνοποιήσῃς ἀπ' αὐτήν». Γνωρίζω, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ στερήσω ἐγὼ τὴν χαρὰν τῆς τεκνογονίας. Ἴσως ἡ Σάρα νὰ ὑπωπτεύετο, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ πατριάρχης. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστῇ σίγουρη μὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα, παρακωρεῖ τὴν δούλην καὶ τὴν ὀδηγεῖ εἰς τὴν κλίνην, διὰ νὰ μάθῃ μὲ τὰ πράγματα αὐτά, ἐὰν πρέπει νὰ καταλογίζῃ τὸ κάθε τι εἰς τὸν ἑαυτὸν της.

«Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὑπήκουσεν εἰς αὐτὰ πού εἶπεν ἡ Σάρα»⁴. Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου. Αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶπον προηγουμένως, τοῦτο θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ οὔτε προηγουμένως ἐσκέφθη τοῦτο ὁ πατριάρχης, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῆς Σάρρας, ὑπήκουσε μὲ προθυμίαν, ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν ἐδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην ἐξ αἰτίας κάποιας ἀπλῆς ἐπιθυμίας, οὔτε ὑποκύπτων εἰς κάποιο πάθος του, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ διαδόχους. «Καὶ ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, ἔλαβε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ, δέκα ἔτη μετὰ ἀπὸ τὴν ἀφιξίν των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ τὴν ἔδωκεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἄβραμ»⁵. Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδὴ, ὅτι οὔτε ὕστερα ἀπὸ τοὺς λόγους, πού εἶπεν ἡ Σάρα πρὸς αὐτόν, ἔσπευσε νὰ πραγματοποιήσῃ

τι, διὰ τοῦτό φησι· «Καὶ ἔλαβε Σάρα ἡ γυνὴ Ἰσραὴλ ἡ ἄγαθή τὴν Αἴγυπτίαν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκη»· μονονουχὶ δεικνύουσα ἡμῖν ἡ θεία Γραφή, ὅτι τὴν γαμετὴν παραμυθούμενος καὶ ὑπακούσας αὐτῇ βουλόμενος τὸ πρᾶγμα κατεδέξατο. Ἰνα γὰρ μάθῃς μετὰ ἀκριβείας τοῦ πατριάρχου τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτειαν, φησί· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἰσραὴλ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῆ Χαναάν». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ τὸν χρόνον ἐπεσημῆναι, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ἐν πόσοις ἔτεσιν ὁ δίκαιος ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως τὴν ἀπαιδίαν ἤνεγκε καὶ ἀνώτερος παντὸς πάντου τυγχάνων, πολλὴν τὴν σωφροσύνην ἐπεδείξατο· Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἕτερόν τι ἐκ τούτου μάθωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκε· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἰσραὴλ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῆ Χαναάν» οὐ γὰρ πάντα τὸν χρόνον τοῦ συνοικεσίου νῦν ἡμῖν ἐγνώρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ Χαναάν χρόνον αὐτοῖς ἀναλωθέντα.

Τίλος ἐνεκεν καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ γὰρ εὐθέως ἐπισιάντι τῇ Χανααίᾳ ἐπηγγείλατο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης λέγων· «Τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν αὐτὴν δώσω»· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα καὶ ἄπαξ καὶ δευτέρον τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ἐποίησας, ἵνα γνῶς, ἀγαπητέ, ἐν πόσοις ἔτεσι διαναβαλλομένου τοῦ Δεσπότη καὶ μηδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἄγοντος, ὁ δίκαιος οὐτος οὐκ ἐταράττειτο τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν προεΐμα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθέντα. Διὰ τοῦτό φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοῦς ἐν γῆ Χαναάν».

Εἶδες ψυχῆς ἀνδρείαν, εἶδες γυμνάσιον φιλοσοφίας, πῶς περιφανέστερον αὐτὸν ποιῆσαι βουλόμενος ὁ Δεσπότης μέλλει καὶ ἀναβάλλεται; Ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, οὐχ ἀπλῶς εἰς αὐτοῦς τὰς εὐεργεσίας βούλεται καταιτίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ περιφανεῖς αὐτοῦς δεικνύει καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἅπασιν κατὰ δὴλον ποιεῖν γίνεσθαι. Εἰ

αυτούς, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔλαβεν ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, τὴν Αἰγυπτίαν δούλην τῆς Ἄγαρ». Ἡ ἁγία Γραφή μᾶς ἀποδεικνύει σχεδόν, ὅτι ὁ πατριάρχης ἐδέχθη νὰ κάνῃ αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρηγορήσῃ τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν. Διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατριάρχου, λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε πού ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν ἐπεσήμανε χωρὶς λόγον τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, πόσα ἔτη ἔκανεν ὑπομονὴν ὁ δίκαιος καὶ ὑπέφερε μὲ γενναιότητα τὴν ἀτεκνίαν καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε πάθος, ἐπέδειξε πολλὴν σύνεσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ αὐτὸ καὶ κάτι ἄλλο. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε πού ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν μᾶς ἐγνώρισεν ὅλον τὸν χρόνον τῆς συζυγικῆς των ζωῆς, ἀλλὰ μόνον τὸν χρόνον πού ἔζησαν εἰς τὴν Χαναάν.

Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Ἐπειδὴ ἀμέσως, μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Χαναάν, ὁ φιλόφρων Κύριος τοῦ ὑπεσχέθη τὰ ἔξῃς· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ πάλιν καὶ μία καὶ δύο φορές τοῦ ἔδωσεν ὑποσχέσεις, διὰ νὰ μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι, ἂν καὶ ἀνέβαλλε τόσα ἔτη ὁ Κύριος καὶ δὲν ἐπραγματοποιεῖ τὰς ὑποσχέσεις, ὁ δίκαιος αὐτὸς ὅμως δὲν ἐκλονίζετο, ἀλλ' ἐπρόσεχε περισσότερον αὐτὰ πού εἶχεν εἰπεῖ ὁ Κύριος, παρὰ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε πού ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν».

Εἶδες ἀνδρείαν ψυχῆς, εἶδες ἄσκησιν εὐσεβείας, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ αὐτὸν περισσότερον περιφανῆ; Ἐπειδὴ δηλαδὴ φροντίζει διὰ τοὺς δούλους του, δὲν θέλει νὰ τοὺς δίδῃ μόνον τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς δοξάζῃ καὶ νὰ φανερώνη εἰς ὄλους τὴν πίστιν των. Διότι,

γὰρ εὐθέως ἐπαγγειλάμενος τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν, διήνοιξε τῆς Σάρας τὴν μήτραν καὶ τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν αὐτῷ ἔχαρίσατο, οὔτε τὸ θαῦμα οὕτως ἐδείκνυτο μέγα, οὔτε ἡ τοῦ δικαίου πίστις πᾶσι περιφανῆς καθίστατο.

5 Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ τότε δῆλη ἂν ἦν· νεκρωθὲν γὰρ τὸ ἐργασιήριον τῆς φύσεως καὶ ἄχρηστον γεγονὸς πρὸς παιδοποιίαν πάντως ἀτιδὸς τῷ οἰκειῷ προστάγματι πάλιν ἐζωογόνει· ἀλλ' οὐκ ἂν οὕτω τὸν στέφανον ἀνεδήσατο ὁ πατριάρχης, ὥσπερ νῦν ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου τῆς ἀρετῆς

10 αὐτοῦ βασανιζομένης καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπροτέρας γινομένης.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ μόνον εὐεργετεῖν βούλεται καὶ τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰς παρέχειν, ἀλλ' ἔθος αὐτῷ τοῦτο καὶ τοὺς ταύτας δεχομένους περιφανεστέρους ἐθέλειν ποιεῖν,

15 ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας τοῦτο διαπραξάμενον καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντα καὶ ὑπεριυθέμενον, ἵνα μὴ μόνον τὴν αἰτιοῖν ἐκείνην παράσχη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καιάδηλον ἐργάζηται. Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθεν ἰκκειεύουσα καὶ λέγουσα «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου

20 κακῶς δαιμονίζεται», οὔτε ἀποκρίσεως αὐτῆν ἀξιοῖ ὁ εὐσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος καὶ ἀεὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν προφθάνων. Καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ οὐκ εἰδότες τὸ μέλλον ἔσεσθαι καὶ ὅτι κηδόμενος τῆς γυναικὸς καὶ οὐ βουλόμενος αὐτῆς τὸν θησανρὸν κεκρῦφθαι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκρίνεται, ὡς δῆ-

25 θεν συμπαθέστεροι, προσελθόντες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν», μονοουχὶ δεικνύντες, ὅτι οὐκ ἔτι φέρουσιν αὐτῆς τὴν ἐπάχθειαν. «Ἀπόλυσον γὰρ αὐτήν», φασίν, οὐκ ἐπειδὴ κακώδυνός ἐστιν,

6. Ματθ. 15, 22.

7. Ματθ. 15, 23.

ἐὰν εὐθύς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ τὴν χώραν ὡς κληρονομίαν, ἤνοιγε καὶ τὴν μήτραν τῆς Σάρας καὶ τοῦ ἐχάριζε διαδόχους, οὔτε τὸ θαῦμα θὰ ἐφαίνεται τόσον μεγάλο, οὔτε ἡ πίστις τοῦ δικαίου θὰ ἐγένετο εἰς ὄλους ὀλοφάνερη. Καθ' ὅσον ἡ μὲν δύναμις τοῦ Θεοῦ θὰ ἐφανερώνετο καὶ τότε, διότι ἂν καὶ εἶχε νεκρωθῆ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ εἶχε καταστῆ ἄχρηστον πρὸς τεκνοποιήσιν, ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ θὰ τῆς ἔδιδε καὶ πάλιν ζωὴν. Τότε ὅμως ὁ πατριάρχης δὲν θὰ ἔπαιρνε τόσον ἔνδοξον στέφανον, ὅπως ἀκριβῶς τώρα, πού ἡ ἀρετὴ τοῦ ἐδοκιμάζετο ἐπὶ τόσον χρόνον καὶ ἀπεδεικνύετο καθημερινῶς καὶ περισσότερον λαμπρά.

3. Καὶ διὰ τὰ μάθησ, ὅτι δὲν θέλει μόνον τὰ εὐεργετῆ καὶ τὰ παρέχῃ τὰς δωρεάς του, ἀλλὰ καὶ συνηθίζει τὰ θέλη τὰ καθιστᾶ περισσότερον περιφανεῖς αὐτοὺς πού ἀμοίβονται μὲ τὰς δωρεάς του, βλέπε, ὅτι ἔκανε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐβράδυνε καὶ ἀνέβαλλε, διὰ τὰ μὴ ἐκπληρώσῃ δηλαδὴ μόνον τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τὴν καταστήσῃ γνωστὴν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὅταν δηλαδὴ τὸν ἐπλησίασε ἡ γυναῖκα τὸν Κύριον, ἰκετεύουσα αὐτόν καὶ λέγουσα, «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἡ θυγατέρα μου κατέχεται ἀπὸ κακὸν δαιμόνιον»⁶, δὲν καταδέχεται οὔτε τὰ τῆς ἀπαντήσῃ ὁ εὐσπλαχνος καὶ φιλόανθρωπος Κύριος, πού πάντοτε προλαμβάνει καὶ ἐκπληρώνει τὰς παρακλήσεις μας. Καὶ οἱ μὲν μαθηταί, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον, τί ἐπρόκειτο τὰ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γυναῖκα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε τὰ ἀπόκρυφθῆ ὁ θησαυρὸς της, διὰ τοῦτο δὲν ἀπαντᾶ εἰς αὐτήν, ὡσὰν τὰ ἦσαν αὐτοὶ δῆθεν περισσότερον εὐσπλαχνοὶ, ἀφοῦ ἐπλησίασαν τὸν παρεκάλουν καὶ τοῦ ἔλεγον· «Κάνε, ὅ,τι θέλει καὶ ἄφησέ τὴν τὰ φύγη, διότι μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ φωνάζει»⁷, λέγοντες σχεδόν, ὅτι δὲν ἤμποροῦν τὰ τὴν ὑποφέρουν μὲ τὸ τὰ τοὺς ἐνοχλῆ. «Κάνε ὅ,τι θέλει», λέγουν, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει βαρεῖαν ἀσθένειαν,

οὐδὲ ἐπειδὴ ἡ αἰτιοῖς αὐτῆς εὐλογος, ἀλλ' «Ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν».

Τί οὖν ὁ Δεσπότης; Βουλόμενος κάκεινης τὸν ἠσαυρὸν κατὰ μικρὸν ἐκκαλύψαι καὶ τούτους διδάξαι, ὅσον λείπονται τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἀπόκρισιν ποιεῖται ἰκανὴν οὖσαν 5 κάκεινης πηρῶσαι τὸν λογισμόν, εἰ μὴ συντεταμένην εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ ζέοντα τὸν πόθον καὶ τὴν προθυμίαν ἀκμάζουσαν, κάκείνους ἀποσιῆσαι τῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἰκετηρίας. «Οὐκ ἀπεισάλην γάρ», φησὶν, «εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Τοῦτο ἐκείνους μὲν ἀπέσιησε τοῦ παρακαλεῖν ὑπὲρ τῆς γυναικός, ἐκείνην δὲ ὀκνηροτέραν οὐκ εἰργάσαιο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιχειρεῖν παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γάρ ἡ ὀδυνωμένη ψυχὴ καὶ μετὰ θερμῆς τῆς διαθέσεως προσιοῦσα πρὸς οὐδὲν ἐπιστρέφεται τῶν λεγομένων, ἀλλ' ἐν 10 μόνον σκοπεῖ, ὅπως ἐπιτύχῃ τῶν σπουδαζομένων, ὅπερ καὶ αὕτη πεποίηκεν. Ἀκούσασα γὰρ ταῦτα, πάλιν φησὶ, «Προσεκύνησεν αὐτὸν λέγουσα· ἐλέησόν με, Κύριε». Ἦδει τοῦ Δεσπότητος τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ διὰ τοῦτο πολλῇ κέχρηται τῇ προσεδριά. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τὸν σοφὸν καὶ εὐμήχανον· οὐδὲ 20 οὕτως ἐπινεύει, ἀλλὰ καὶ σφοδροτέραν καὶ τραχυτέραν ποιεῖται ἀπόκρισιν. Ἦδει γὰρ τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικός, καὶ εὐθύλειο μὴ λανθάνουσαν αὐτὴν δέξασθαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῆς ἐκθάσεως μαθεῖν τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας 25 παιδευθῆναι, δοῦναι τῆς προσεδρίας ἢ ἰσχύς, καὶ τῆς γυναικός ἢ ἀρετῆς. Φησὶ γάρ· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαθεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων καὶ θαλεῖν τοῖς κυναρίοις».

Ἐνιαυθὰ μοι σκοπεῖ τῆς γυναικός τὸν τόνον, πῶς ἰῶ θερμοῦ τῆς προθυμίας πεπυρωμένη, καὶ τῇ πίστει τῇ εἰς 30 τὸν Θεὸν ἐπιερωμένη, καὶ τὰ σπλάγγνα αὐτά, ὡς εἶπει,

8. Ματθ. 15, 24.

9. Ματθ. 15, 25.

10. Ματθ. 15, 26.

οὔτε ἐπειδὴ ἡ αἴτησίς της εἶναι δικαία, ἀλλὰ «Διότι μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ φωνάζει».

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Κύριος; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποκαλύψῃ δι' ὀλίγον τὸν θησαυρὸν της καὶ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺτους, πόσον ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν, δίδει ἀπάντησιν, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὴ καὶ τὸν νοῦν αὐτῆς νὰ θολώσῃ, ἐὰν δὲν εἶχε ψυχὴν δυνατὴν καὶ μεγάλον πόθον καὶ ἰσχυρὰν προθυμίαν, καὶ νὰ ἀποτρέψῃ ἐκείνους ἀπὸ τὴν παράκλησίν των δι' αὐτήν. Διότι λέγει, «Δὲν ἀπεστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα μου παρὰ διὰ τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ γένους τοῦ Ἰσραὴλ»⁸. Ὁ λόγος αὐτὸς τοὺς μὲν μαθητὰς ἔκανε νὰ παύσουν τὰς παρακλήσεις διὰ τὴν γυναῖκα, αὐτὴν ὅμως δὲν τὴν ἔκανε περισσότερον διστακτικὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιμένη περισσότερον εἰς τὴν παράκλησίν της. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πλήρους ὀδύνης ψυχὴ, ἡ ὁποία προσεύχεται μὲ θέρμη. Δὲν δίδει σημασίαν εἰς αὐτά, πὺ λέγουν, ἀλλὰ ἕνα μόνον σκοπὸν ἔχει, πῶς νὰ ἐπιτύχῃ δηλαδὴ αὐτὰ πὺ ἐπιδιώκει. Τοῦτο ἔκανε καὶ αὐτὴ. Διότι, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, λέγει πάλιν, «Προσεκύνησεν αὐτὸν καὶ ἔλεγεν· ἐλέησόν με Κύριε»⁹. Ἐγνώριζε τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ἐπέμενε καὶ παρεκάλει. Πρόσεχε ὅμως πάλιν τὴν σοφίαν καὶ τὸ εὐμήχανον τοῦ Κυρίου. Δὲν τὴν βοηθεῖ οὔτε καὶ τότε, ἀλλὰ τῆς δίδει ἀπάντησιν μὲ θυμὸν καὶ τραχύτητα. Καθ' ὅσον ἐγνώριζε τὴν ἀγαθότητα τῆς γυναικὸς καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν εὐεργετήσῃ κρυφίως, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας του καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ γνωρίσουν, πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐπιμόνου προσευχῆς καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς γυναικὸς. Διότι λέγει· «Δὲν εἶναι καλὸν νὰ πάρωμεν τὸν ἄρτον ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ νὰ τὸν δώσωμεν εἰς τὰ κυνάρια»¹⁰.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἐπιμονὴν τῆς γυναικὸς, πῶς δηλαδὴ καιομένη ἀπὸ τὴν θέρμην τῆς προθυμίας καὶ ὡσὰν νὰ εἶχε πτερὰ ἕξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ νὰ εἶχον σχισθῆ, τρόπος τοῦ λέγειν,

διακοπιομένη, και πολλήν περι τὴν θυγατέρα τὴν συμπά-
 θειαν ἔχουσα, οὐδὲ ἀποστρέφεται τοῦ ρήματος τὴν ὕβριν,
 ἀλλὰ κυνάριον ἀκούσασα καταδέχεται, ὁμολογεῖ κυνάριον εἶ-
 ναι, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς τῶν κυνῶν ἀλογίας καὶ εἰς τὴν τῶν
 5 υἱῶν τάξιν ἀθρόον ἐναριθμῖος γένηται. Ἄκουσον λοιπὸν τὰ
 παρὰ τῆς γυναικὸς, ἵνα μάθῃς ὅσον τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυ-
 μίας τὸ κέρδος γέγονεν. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπέστησε τὸ
 γύναιον ἢ τῶν εἰρημένων πρὸς αὐτὴν σφοδρότης, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς πλείονα προθυμίαν διήγειρεν· ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε ταυτὶ
 10 τὰ ρήματα, φησί· «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει
 ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυ-
 ρίων αὐτῶν». Εἶδες τίνας ἔνεκεν μέχρι τοῦ παρόντος τὴν
 μακροθυμίαν ἐπεδείξατο; Ἰνα διὰ τῶν ρημάτων τῆς γυναι-
 κὸς μάθωμεν αὐτῆς τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν. Ὅρα γὰρ
 15 πῶς εὐθέως αὐτὴν ἀνεκήρυσεν ὁ Δεσπότης καὶ εἰσεφάνωσε,
 λέγων· «Ἦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Μετὰ θαυμασμοῦ
 καὶ ἐγκωμίων ἀπέπεμψε τὴν οὐδὲ ἀποκρίσεως παρ' αὐτοῦ
 ἐν προοιμίῳ ἀξιωθεῖσαν. «Μεγάλη σου», φησὶν, «ἡ πίστις».
 Καὶ γὰρ ἦν ὄντως μεγάλη, διὰ τὸ καὶ ἅπαξ κα δεύτερον
 20 καὶ πολλάκις ὀρῶσαν ἀνανεύοντα πρὸς τὴν αἴτησιν, μὴ νοσ-
 κῆσαι μηδὲ ἀποπηδῆσαι, ἀλλὰ τῷ τόνῳ τῆς προσεδρίας ἐκ-
 καλέσασθαι καὶ παρασκευάσαι εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ αἰτηθέν-
 τα. «Γενηθήτω γὰρ σοι», φησὶν, «ὡς θέλεις».

Εἶδες, ὁ πρότερον μηδὲ ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιῶν, πῶς
 25 νῦν φιλοτιμεῖται ταῖς δωρεαῖς; Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς αὐτῇ παρέ-
 σχε τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ ἀνεκήρυσεν καὶ εἰσεφάνωσε. Καὶ τῷ
 εἰπεῖν, «Ἦ γύναι», ἔδειξεν ὅπως αὐτῆς τὴν πίστιν ἐξεπλά-
 γη καὶ τῷ εἰπεῖν, «Μεγάλη σου ἡ πίστις», κατάδηλον ἡμῖν
 ἐποίησε τῆς γυναικὸς τὸν πλοῦτον. Εἰτά φησι, «Γενηθήτω
 30 σοι ὡς θέλεις». Ὅσον βούλει, ὅσον θέλεις, ἰσοσῦτον παρέχω.

11. Ματθ. 15, 27.

12. Ματθ. 15, 28.

13. Ματθ. 15, 28.

τά σπλάχνα της, διότι ἔτρεφε πολὺν ἀγάπην πρὸς τὴν θυγατέρα της, δὲν ἀποκροῦει τοὺς ὑβριστικοὺς λόγους, ἀλλὰ ὅταν ἤκουσε τὴν λέξιν κυνάριον, τὴν δέχεται καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι εἶναι κυνάριον, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν παραλογίαν τῶν κυνῶν καὶ νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰέκνων τοῦ Θεοῦ. Ἔκουσε λοιπὸν αὐτὰ πού εἶπεν ἡ γυναῖκα, διὰ νὰ μάθης πόσον κέρδος ἔλαβεν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἠμπόδισε τὴν γυναῖκα ἡ σκληρότης τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν παρακαλῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν διηγείρε περισσότερον. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσε τοὺς λόγους αὐτοῦς, λέγει· «Ναί, Κύριε· διότι καὶ τὰ κυνάρια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα πού πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων των»¹¹. Εἶδες διατί ἔδειξε μακροθυμίαν μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου; Διὰ νὰ μάθωμεν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς τὴν ὑπερβολικὴν τῆς πίστιν. Διότι βλέπε μὲ ποῖον τρόπον ὁ Κύριος ἀμέσως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε λέγων· «Γυναῖκα, ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη»¹². Μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ ἐπαίνους ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἠξιώθη οὔτε ἀπάντησιν νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτόν. «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», λέγει. Καθ' ὅσον ἦτο πράγματι μεγάλη, διότι, ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι ἔμενεν ἀδιάφορος ὁ Κύριος εἰς τὴν παράκλησίν τῆς καὶ μία καὶ δύο φορές, δὲν ἀπεγοητεύθη, οὔτε ἔπαυσε νὰ παρακαλῇ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίμονον καρτερίαν τῆς ἐπέτυχε νὰ τὸν κάνῃ νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ κάνῃ νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ παρακλήσεις τῆς. Διότι ὁ Ἰησοῦς τῆς λέγει· «Ἄς γίνῃ, ὅπως σὺ θέλεις»¹³.

Εἶδες πῶς δίδει τώρα πλουσίως τὰς δωρεάς του αὐτός, ὁ ὁποῖος προηγουμένως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ; Διότι δὲν ἐπραγματοποίησεν ἀπλῶς τὴν παράκλησίν τῆς, ἀλλὰ τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «γυναῖκα», ἔδειξε πόσον ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτῆς, καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν αὐτῆς.

Ἡ γὰρ ἰσοαύτη προσεδρία ἀξίαν σε ἀποφαίνει τῆς αἰτήσεως. Εἶδετε τῆς γυναικὸς τὴν εὐτιμίαν; Εἶδετε τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας τὴν αἰτίαν καὶ διὸ περιφανεστέραν αὐτὴν ἐργάσασθαι βουλόμενος διὰ τοῦτο ἀνεβάλλειτο;

- 5 Ἐπανέλθωμεν δέ, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν προκειμένην ἱστορίαν, ἵνα μάθωμεν, διὸ δι' οὐδὲν ἕτερον ἐν τοσοῦτοις ἔτεσι τὰς ἐπαγγελίας τὰς κατὰ τὸν παιτιάρχην γεγενημένας εἰς ἔργον οὐκ ἤγαγεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ταύτης αὐτῷ παράσχη καὶ πᾶσι τοῦ δικαίου τὴν πίστιν κατὰδηλον
10 ἐργάζηται. Διὰ τοῦτο φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν», ἵνα μάθῃς ὅσος παρήλθε χρόνος ἐξ οὗ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐδέξατο. Εὐθὺς γὰρ ἐπιστάς τῇ Χαναανά, ἤκουσεν, διὸ «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» καὶ ἐν τοσοῦτῳ μήκει χρόνου καὶ αὐτὸς ἄπαις διέμεινε
15 καὶ τῆς Σάρας ἢ στείρωσις ἐπειτείνετο. «Καὶ ἔδωκε τὴν Ἄγαρ», φησί, «Ἐθραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εἰς γυναῖκα».

4. Ὅρα πόση τὸ παλαιὸν ἐπολιτεύετο παρ' αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιούμενοι λόγον καὶ αἱ γυναῖκες ζηλοτυπίας
20 ἐκτὸς ἐτύγγανον. Ἐπίτηδες γὰρ ἡ Γραφή συνεχῶς λέγει, «Καὶ λαβοῦσα Σάρα Ἄγαρ τὴν παιδίσκη» καὶ πάλιν, «Ἐδωκεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα», ἵνα μάθῃς ὅπως ἀπαθῶς τὸ πρᾶγμα μετεχειρίζε καὶ πόση παρ' αὐτοῖς ἦν ἡ φιλοσοφία. «Καὶ εἰσηλθε», φησί, «πρὸς Ἄγαρ καὶ συνέλαβεν». Ὅρα πῶς
25 μανθάνει ἡ Σάρα, διὸ οὐ παρὰ τὸν δίκαιον ἐν ἀπαιδίᾳ ἐτύγγανεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν στείρωσιν τὴν ἑαυτῆς· εὐθέως γὰρ ἡ συνουσία τὴν σύλληψιν εἰργάσατο. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τῆς γυναικειᾶς φύσεως τὴν ἀοθένηαν, ἵνα μάθῃς καὶ ἐντεῦθεν τοῦ παιτιάρχου τὴν πολ-

Ἔπειτα λέγει «Ἄς γίνῃ ὅπως σὺ θέλεις». Ὅσα ἐπιθυμεῖς, ὅσα θέλεις, σοῦ τὰ παραχωρῶ. Καθ' ὅσον ἢ τόσον μεγάλη ἐπιμονή σου σὲ καθιστᾷ ἀξίαν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ αἰτήματός σου. Εἶδατε τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς γυναικός; εἶδατε τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι καθυστερεῖ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξον;

Ἐὰν κρίνετε καλόν, ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν ἐπραγματοποιεῖ ἐπὶ τόσα ἔτη τὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὸν πατριάρχην, εἰμὴ διὰ νὰ τὰς ἐκπληρῶσῃ ἐνδόξως καὶ νὰ φανερώσῃ εἰς ὅλους τὴν πίστιν τοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο λέγει «Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὴν γῆν Χαναάν», διὰ νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσος χρόνος ἐπέρασεν ἀπὸ τότε πού ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι ἀμέσως μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν ἤκουσεν, ὅτι «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλ' εἰς τὸ τόσον χρονικὸν διάστημα καὶ αὐτὸς ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἄτεκνος καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας νὰ συνεχίζεται. «Καὶ ἔδωσε», λέγει «ἡ Σάρα τὴν Ἄγαρ ὡς γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἄβραμ».

4. Βλέπε πόση εὐσέβεια ὑπῆρχεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ ἔκαμνον τὸ πᾶν, διὰ νὰ εἶναι σώφρονες καὶ πῶς αἱ γυναῖκες δὲν κατεῖχοντο ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν. Διότι ἡ Γραφή ἐπίτηδες λέγει συνεχῶς, «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ἡ Σάρα τὴν δούλην τῆς Ἄγαρ» καὶ πάλιν λέγει, «Ἐδωσεν αὐτὴν ὡς γυναῖκα του», διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, πῶς ἔκαμνε τοῦτο χωρὶς πάθος καὶ πόσῃν εὐσέβειαν εἶχον αὐτοί. «Καὶ εἰσῆλθεν», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Ἄγαρ καὶ αὐτὴ συνέλαβεν»¹⁴. Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον πληροφορεῖται ἡ Σάρα, ὅτι δὲν ἦτο δίκαιος ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ ἡ ἰδική της στείρωσις. Διότι ἀμέσως μὲ τὴν συνουσίαν ἔγινε καὶ ἡ σύλληψις. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῆς δούλης καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικειᾶς φύσεως, διὰ νὰ μάθῃς καὶ

λὴν ἐπιείκειαν. «Καὶ εἶδε», φησί, «ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, καὶ ἠτιμάσθη ἢ κυρία ἐναντίον αὐτῆς». Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκε-
 τῶν τὸ ἦθος· ἂν μικρᾶς εὐπραγίας ἐπιλάβωνται, οὐκ ἀνέ-
 5 χονται μένειν εἴσω τῶν οἰκείων ὄρων, ἀλλ' εὐθέως ἐπιλα-
 γονται, ὅπερ καὶ αὐτὴ ἢ παιδίσκη πέπονθεν. Ἐπειδὴ γὰρ
 εἶδε τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον, οὐκ ἐννοοῦσα οὐ τῆς δεσποίνης
 τὴν ἄφαιτον φιλοσοφίαν, οὐ τῆς οἰκείας ἀξίας τὴν εὐτέλειαν,
 ἀλλ' ἐπαρθεῖσα καὶ μέγα φρονήσασα ὑπεροχᾶ τῆς δεσποίνης
 10 τῆς ἰουδαίην περὶ αὐτὴν ἐπιδειξαμένης τὴν κηδεμονίαν, ὡς
 καὶ ἐπὶ τὴν ἐντὴν αὐτὴν ἀγαγεῖν τοῦ ἀνδρός.

Τί οὖν ἢ Σάρα; «Εἶπε», φησί, «πρὸς Ἄβραμ· ἀδικου-
 μαι ἐκ σοῦ. Ἴδου δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον
 σου· ἴδοῦσα δὲ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθη ἐναντίον αὐ-
 15 τῆς. Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐνταῦθά μοι
 σκόπει τοῦ δικαίου τὴν ἄφαιτον μακροθυμίαν, καὶ τὴν αἰδῶ
 ἦν περὶ τὴν Σάραν ἐπιδείκνυται, συγγνώμην αὐτὴν αἰτῶν
 τῆς ἀλόγου ταύτης αἰτίας. Ἡ γὰρ ταῖς χερσὶ παραδοῦσα
 τὴν παιδίσκην τῷ ἀνδρὶ, ἢ εἰποῦσα, «Ἐἴσελθε πρὸς τὴν παι-
 20 δίσκην μου», ἢ οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὴν συνουσίαν
 αὐτῶν προιτραφεμένη, αὐτὴ νῦν μεταβαλλομένη φησί, «Ἄδι-
 κοῦμαι ἐκ σοῦ». Μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμεν, ὃ γύναι, τῇ τῆς
 παιδίσκης συνουσίᾳ; Μὴ γὰρ ἐξ ἀσελγείας ὀρμηθεὶς τῷ
 πράγματι ἐπεπήδησε; Σοὶ πειθόμενος καὶ τῷ σῶ ἐπιτάγματι
 25 τοῦτο πεποίηκε. Τί οὖν ἠδίκησαι παρὰ τοῦ ἀνδρός; «Ἴδου
 δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Εἰ τοίνυν
 ὁμολογεῖς, ὅτι αὐτὴ δέδωκας καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην ἔ-
 λαβε, τίνος ἔνεκεν ἀδικίαν ἐγκαλεῖς; Ναί, φησί· εἰ γὰρ
 καὶ ἐγὼ δέδωκα, ἀλλ' ὄρων αὐτῆς τὴν προπέτειαν ὄφειλες
 30 ἐπισχεῖν αὐτῆς τὴν ἀκόλαστον γνώμην. Ἴδοῦσα γὰρ ὅτι ἐν

15. Γεν. 16, 4.

16. Γεν. 16, 5.

ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. «Καὶ εἶδε», λέγει, «ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ προσέβαλε τὴν κυρίαν της»¹⁵. Ἔτσι πράγματι συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ δοῦλοι. Ὅταν αἰσθανθοῦν, ὅτι ἔχουν κάποια δύναμιν, δὲν ἀνέχονται νὰ παραμένουν εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλὰ λησμονοῦν ἀμέσως τὴν τάξιν των καὶ γίνονται ἀγνώμονες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπαθε καὶ ἡ δούλη. Διότι ὅταν εἶδε τὸν ὄγκον τῆς κοιλίας της, χωρὶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν της οὔτε τὴν ἀπερίγραπτον εὐσέβειαν τῆς κυρίας της, οὔτε τὴν εὐτελεῆ ἀξίαν της, ὑπερηφανεύθη καὶ ἐμεγαλοφρόνησε καὶ περιφρόνησε τὴν φροντίδα, ποῦ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὴν ἡ κυρία της, ἀφοῦ τὴν ὠδήγησε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κλίνην τοῦ ἀνδρός της.

Τί ἔκανε ὅμως ἡ Σάρα; «Εἶπε», λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ. Μὲ ἀδικεῖς. Ἴδου ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου καὶ αὐτή, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν της, μὲ περιεφρόνησεν. Ἄς μᾶς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα»¹⁶. Ἐδῶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπερίγραπτον μακροθυμίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σεβασμόν, ποῦ δεικνύει πρὸς τὴν Σάραν μὲ τὸ νὰ ζητῇ ἀπὸ αὐτὴν συγγνώμην διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον κατηγορίαν. Διότι αὐτή, ἡ ὁποία παρέδωσε μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια τὴν δούλην της εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ ἡ ὁποία εἶπε, «Ἔλα εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην μου», αὐτὴ ποῦ ἐξ ἀρχῆς μόνη της τὸν προέτρεψε πρὸς αὐτὴν τὴν ἔνωσιν, αὐτὴ ἡ ἴδια τῶρα μετανοίω- νει καὶ λέγει· «Μὲ ἀδικεῖς». Μήπως αὐτὸς ὁ μόνος του, γυ- ναῖκα, ἔσπευσε διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν δούλην; μήπως τὸ ἔκανε αὐτὸ παρακινούμενος ἀπὸ ἀσέλγειαν; Τὸ ἔκανε αὐτὸ ὑπακούων εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου παρά- κλησιν. Εἰς τί λοιπὸν ἠδικήθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; «Ἴδου ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Ἀφοῦ λοιπὸν ὁμολογεῖς, ὅτι σὺ ἡ ἴδια τὴν παρέδωσες καὶ δὲν τὴν ἐπῆρε ὁ μόνος του, διατί τὸν κατηγορεῖς δι' ἀδικίαν; Ναί, λέγει, διότι ἂν καὶ σοῦ τὴν παρέδωσα ἐγὼ, ὅμως σὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσῃς ἀπὸ τὴν προκλητικὴν της συμπεριφορᾶν.

γαστρί ἔχει, ἠτιμάσθη ἔναντίον αὐτῆς. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Γυναικὸς ἀληθῶς ταῦτα τὰ ρήματα καὶ τῆς ἀσθενείας ταύτης τῆς φύσεως. Μονονουχὶ γὰρ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν.
 5 Ἐγὼ μὲν τὴν ἀπαιδίαν βουλομένη παραμυθῆσασθαι τὴν σὴν, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ τὴν ἐμὴν παιδίσκην καὶ ταῖς ἐμαυτῆς σοι χεροὶ παραδοῦναι καὶ πρὸς τὴν συνοσίαν προτιρέσασθαι. Ὅρῶν δὲ αὐτὸς ἐντεῦθεν αὐτὴν γενομένην προπειτεότεραν διὰ τὸν τῆς γαστροῦς ὄγκον
 10 καὶ φρονήματος ἐμπεληρομένην, θέον ἀνασιεῖλαι καὶ ἐκδικῆσαι σε τὰς ὕβρεις τὰς εἰς ἐμὲ γινομένας, σὸκ ἐποίησας, ἀλλ' ὥσανεὶ πάντων τῶν προτιέρον ἐπιλαθόμενος περιορᾶσθαι ἐμὲ καταδέχη, τὴν ἐν τοσοῦτοις ἔτεσι συνοικήσασαν, ὑπὸ τῆς Αἰγυπίας τῆς παιδίσκης τῆς ἐμῆς ἀτιμαζομένην. «Κρίναι ὁ
 15 Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Ὁδυνωμένης ψυχῆς τὸ ρῆμα. Καὶ εἰ μὴ φιλόσοφος τις ἦν ὁ πατριάρχης καὶ πολλὴν τὴν αἰδῶ περὶ τὴν Σάραν ἐπεδεικνυτο καὶ ἐδυσχέρασεν ἄν πρὸς τὰ ρήματα καὶ ἤλγησεν ἐπὶ τῇ βαρύτητι τῶν λεχθέντων. Ἄλλ' ὁ θαυμασιος οὗτος
 20 πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ἀφορῶν, πᾶσαν ἔδωκεν αὐτῇ συγγνώμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐννόησον, φησί, πόσον προᾶγμα κατεδεξάμην διὰ τὴν σὴν παραμυθίαν, βουλομένη σε κἂν γοῦν ἐν γήρα πατέρα κληθῆναι, καὶ τὴν παιδίσκην τὴν ἐμὴν εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαυτῆς ἀνήγαγον· σὺ δὲ ὁρῶν ἀγνωμόνως αὐτὴν ἐντεῦθεν διατεθεῖσθαι, σὸκ ἤμυνας, σὸκ ἡμείψω με τῆς γνώμης, ἦν περὶ σὲ ἐπεδειξάμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐκεῖνος, φηοῖν, ὁ τὰ ἀπόρητα ἐκάστων ἐπιστάμενος τῆς διανοίας, αὐτὸς ἔσται κριτὴς μεταξὺ ἡμῶν καὶ πῶς ἐγὼ μὲν παντὸς πά-
 30 θους ἀνωτέρα γενομένη προετίμησα ἐμαυτῆς τὴν παραμυθίαν τὴν σὴν καὶ εἰς τὴν εὐνήν τὴν ἐμὴν τὴν παιδίσκην

Διότι, όταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μὲ περιεφρόνησεν. «Ὁ Θεὸς ἄς κρίνη καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτοὶ εἶναι λόγοι γυναικὸς καὶ ἴδιον τῆς ἀδυνατοῦ γυναικείας φύσεως· εἶναι ὡσὺν νὰ λέγη πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ ἐφρόντισα τόσον πολὺ, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ παρηγορήσω τὴν ἀτεκνίαν σου, ὥστε σοῦ παρέδωσα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια τὴν δούλην μου καὶ σοῦ προέτρεψα νὰ ἔλθῃς εἰς ἔνωσιν μὲ αὐτὴν. Σὺ ὅμως ἂν καὶ ἔβλεπες, ὅτι ἐγένετο πολὺ αὐθάδης ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ ὅτι ἦτο πλήρης ὑπερηφανείας καὶ ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσης καὶ νὰ τὴν ἐκδικηθῆς διὰ τὰς πρὸς ἐμὲ προσβολὰς τῆς, ὅμως δὲν τὸ ἔκανες, ἀλλ' ὡσὺν νὰ λησμονῆς ὀλόκληρον τὴν προηγούμενην ζωὴν μας, καταδέχεσαι νὰ περιφρονουῖμαι καὶ νὰ ἀτιμάζωμαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν δούλην τὴν Αἰγυπτίαν ἐγὼ πὺ ἐζῆσα μαζί σου ἐπὶ τόσα ἔτη. «Ἄς μᾶς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Αὐτὸς εἶναι λόγος πονεμένης ψυχῆς. Καὶ ἂν ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο τόσον εὐσεβὴς καὶ δὲν ἐδείκνυε πολὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν Σάραν, καὶ θὰ ἐστενοχωρεῖτο δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ θὰ ἐλυπεῖτο πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς πίκρας αὐτῶν πὺ ἐλέχθησαν. Ὁ θαυμαστὸς ὅμως τοῦτος δίκαιος προσβλέπων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως τῆς ἔδωσε συγγνώμην δι' ὅλα αὐτά. «Ἄς μᾶς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Σκέψου, λέγει, πόσα πράγματα κατεδέχθη νὰ ὑποστῶ διὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, ἐπειδὴ ἤθελα, ἂν καὶ ἦσουν εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, νὰ ὀνομασθῆς πατέρας, καὶ ἔκανα ἰσαξίαν μὲ ἐμὲ τὴν δούλην μου. Σὺ ὅμως, όταν εἶδες, ὅτι αὐτὴ ἐφέρετο χωρὶς εὐγνωμοσύνην, δὲν μὲ ἐβοήθησες, δὲν μὲ ἤμειψες, διὰ τὴν καλὴν διάθεσιν πὺ ἔδειξα πρὸς ἐσένα· «Ἄς κρίνη ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Ἐκεῖνος, λέγει, πὺ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς κάθε σκέψεως, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κριτὴς μας καὶ θὰ φανερώσῃ, πῶς ἐγὼ, ἀφοῦ ἀπέβαλα κάθε πάθος, ἐπροτίμησα νὰ παρηγορήσω ἐσένα, παρὰ τὸν ἑαυτὸν μου, καὶ

ἀνήγαγον· αὐτὸς δὲ οὐδὲν τῶν παρ' ἐμοῦ γενομένων ἐν δια-
νοίᾳ λαβὼν συγχωρεῖς ἐκείνην κατεξανίστασθαι τῆς ἐμῆς
ἐπιεικείας καὶ οὐκ ἀνασιτέλλεις τὴν τόλμαν, οὐδὲ σωφρονί-
ξεις τὴν ἀγνώμονα.

- 5 Τί οὖν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς τοῦ Θεοῦ, ὁ παν-
ταχόθεν ἐναντιῶ πλέκων τοὺς σιτηράνους; Δεικνὺς καὶ διὰ
τοῦτο τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, ὅρα τί φησι πρὸς αὐτὴν· «Ἴδου ἡ
παιδίσκη σου ἐν ταῖς χερσὶ σου· χρῶ αὐτῇ, ὡς ἂν σοι ἀρε-
σιὸν ᾦ». Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία, πολλὴ τῆς μα-
10 κροθυμίας ἡ ὑπερβολή. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἔδυσχερανε πρὸς
τὰ παρὰ τῆς Σάρας εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς
ἐπιεικείας ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν καὶ φησιν· ὑποπιεθεὶς με-
αἴτιον γεγενῆσθαι τῶν εἰς σὲ ἕθρων καὶ νομιζεις με ἡ-
δεσθαι τοῖς παρὰ τῆς παιδίσκης γινομένοις, ἐπειδὴ ἄπει-
15 ἐκοινώνησά μοι τῆς εὐνῆς· μάνθανε ὅτι καὶ πρότερον, εἰ μὴ
σοι ἔπακοῦσαι βουλόμενος τοῦτο κατεδεξάμην, οὐκ ἂν ποτε
ἠρεσχόμην τὴν παιδίσκην εἰς τὴν εὐνὴν ἀγαγεῖν τὴν σὴν·
καὶ νῦν ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων πληροφορηθῆς, ἴδου ὑπὸ τὰς
χεῖράς σου ἐστὶ «Χρῶ αὐτῇ, ὡς ἂν σοι ἀρεσιὸν ᾦ». Μὴ γὰρ
20 ὑπειτέμειτό σου τις τὴν ἐξουσίαν; Μὴ γὰρ ἀφηρέθης αὐτῆς
τὴν δεσποτείαν; Εἰ γὰρ καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν συνοσίαν κα-
τεδεξάμην, ἀλλ' ἔχεις αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπὸ τὰς χεῖ-
ράς σου ἐστὶ κόλαζε, σωφρονίζε, ἐπιτίμα ὃ θούλει καὶ ὡς
ἀρέσκει σοι, οὕτω διαπράττει τὰ εἰς αὐτὴν μόνον μὴ δυο-
25 χέραινε, μόνον μὴ ἐμοὶ ἐπίγραφε τὰ παρ' αὐτῆς προπειῶς
γεγενημένα. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ πάθους οἰκείου κινούμενος τῆς
πρὸς αὐτὴν ἠρεσχόμην συνοσίας, ἵνα καὶ προσπαθῶς ἐντιῶ-
θεν κινούμενος ἄλογον αὐτῇ προσίαν δῶ. Οἶδα τὴν ὀφει-
λομένην σοι τιμὴν οὐκ ἀγνοῶ τῶν οἰκειῶν τὴν ἀγνωμοσύνην.
30 Οὐδεὶς μοι ταύτης λόγος, οὐδεμία φροντίς· ἔν ἐστί μοι μό-

ἔβαλον τὴν δούλην μου εἰς τὴν ἰδικήν μου κλίνην. Ἐσὺ ὅμως χωρὶς νὰ ἀντιληφθῆς τίποτε ἀπὸ ὅσα σοῦ ἔκανα, ἐπιτρέπεις ἐκείνην νὰ προσβάλλῃ τὴν συγκατάβασίν μου καὶ δὲν συγκρατεῖς τὸ θράσος της, οὔτε σωφρονίζεις αὐτὴν τὴν ἀγνώμονα δούλην.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποῦ εἰς τὴν κάθε περίπτωσιν πλέκει στεφάνους διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Δεικνύων καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετὴν του, πρόσεχε, τί λέγει πρὸς τὴν Σάραν· «Ἴδου ἡ δούλη σου εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σου. Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις»¹⁷. Μεγάλῃ εἶναι ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου καὶ πολὺ ὑπερβολικὴ ἡ μακροθυμία του. Διότι ὄχι μόνον δὲν δυσαρεστήθη ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶπεν ἡ Σάρα, ἀλλὰ καὶ ἅπαντᾶ μὲ πολὺν ὑποχωρητικότητα καὶ λέγει. Ὑποπεύεσαι, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ αἴτιος τῆς προσβολῆς σου καὶ νομίζεις, ὅτι καίρομαι μὲ αὐτὰ ποῦ κάνει ἡ δούλη, ἐπειδὴ μίαν φορὰν ἐκοιμήθη εἰς τὴν κλίνην μου. Μάθε λοιπὸν, ὅτι καὶ προηγουμένως, ἐὰν δὲν κατεδεχόμουν αὐτό, ὑπακούων εἰς ἐσένα, οὐδέποτε θὰ ἀνεχόμουν νὰ ὀδηγήσω τὴν δούλην εἰς τὴν ἰδικήν σου κλίνην. Καὶ τώρα διὰ νὰ σοῦ δεῖξω τοῦτο ἐμπράκτως, ἴδου σοῦ τὴν παραδίδω· «Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις». Μήπως σοῦ ἀφήρесе κανεὶς τὴν ἐξουσίαν; μήπως σοῦ ἀφήρесе κανεὶς τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κατεδέχθην τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν, ὅμως ἔχεις τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσίν σου. Τιμώρησέ την, σωφρόνησέ την, ἐπιτίμησέ την· ὅ,τι θέλεις καὶ ὅπως σοῦ ἀρέσει, ἔτσι μεταχειρίσου αὐτὴν· μόνον μὴ δυσανασχετῆς, μόνον μὴ καταλογίζης εἰς ἐμὲ τὴν ἰδικήν της αὐθάδειαν. Διότι δὲν ἠνέχθην τὴν μετ' ἐκείνης ἔνωσιν, ὀδηγούμενος ἀπὸ ἰδικόν μου πάθος, ὥστε, παρακινούμενος ἀπὸ αὐτό, νὰ τῆς παράσχω κάποιαν ἀδικαιολόγητον προστασίαν. Γνωρίζω τὴν τιμὴν ποῦ σοῦ ὀφείλω· δὲν ἀγνοῶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν δούλων. Δὲν ἐνδιαφέρομαι δι' αὐτὴν, δὲν φροντίζω καθόλου δι' αὐτὴν· ἔνα μόνον εἶναι αὐτό ποῦ προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω, τὸ νὰ μὴ

νον τὸ σπουδαζόμενον, τὸ σε ἄλυπον, ἀτάραχον, ἐν τιμῇ πάση καθεσιάναι παντὸς ἀπηλλαγμένην λυπηροῦ.

5. Τοῦτο ἀληθές συνοικέσιον, τοῦτο ἀνήρ, διὰ μὴ ἀκριβολογῆται πρὸς τὰ τῆς γυναικὸς ῥήματα, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πολλὴν νέμων τὴν συγγνώμην μίαν ποιεῖται σπουδῆν, ὥστε τὴν λύπην ἐκποδῶν ποιῆσαι καὶ τὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας σοφίγγειν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ μίμειθώσαν τοῦ δικαίου τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἰσοσύτην αἰδῶ καὶ τιμὴν ταῖς γυναξὶν ἀπονεμέτωσαν καὶ ὡς ἀσθενεσιόερω
10 σκεύει φειδέσθωσαν, ἵνα ὁ τῆς ὁμονοίας σύνδεσμος ἐπιείκηται. Τοῦτο γὰρ ὁ ἀληθὴς πλοῦτος, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, ὅταν ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς μὴ διχονοῆ, ἀλλὰ καθάπερ σῶμα ἐν σῶτις ὧσι συνημμένοι· «Ἔσονται γάρ», φησί, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Οἱ τοιοῦτοι κἂν ἐν πενίᾳ ὧσι, κἂν ἐν
15 εὐτελείᾳ, πάντων ἂν εἶεν μακαριστότεροι, ἀληθῆ ἡδονὴν καρπούμενοι καὶ ἐν διηνεκεῖ γαλήνῃ καθεσιῶντες· ὡς οἱ γε ταύτης μὴ ἀπολαύοντες, ἀλλὰ ζηλοτύπως διακείμενοι καὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν διαφθείροντες, κἂν πολλῶ περιρρέωνται πλούτῳ κἂν πολυτελεῖς ἔχωσι τὰς τραπέζας, κἂν ἐν περιφανείᾳ
20 τύχῳσιν ὄντες, πάντων ἐλεεινότερον ζῶσι βίον, κύματα καὶ ταραχὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες καὶ ἀλλήλους ὑποπιεύοντες καὶ οὐδεμίαν ἡδονὴν ἔχειν δυνάμενοι, τοῦ ἐνδοθεν πολέμου πάντα συγχέοντες καὶ πολλὴν ἐν αὐτοῖς τὴν ἀηδίαν ἐργαζομένου. Ἀλλ' ἐνιαῦθα σῶδεν τοιοῦτον· ἀλλὰ
25 διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικείας ὁ πατριάρχης τὸν τε θυμὸν κατεμάλαξε τῆς δεσποίνης καὶ δοῦς αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν ἄπασαν τὴν κατὰ τῆς παιδίοκης, εἰρήνης πολλῆς ἐνέπλησεν ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν.

17. Γεν. 16, 6.

18. Γεν. 2, 24.

σὲ στενοχωρήσω, τὸ νὰ παραμένῃς ἤσυχη, τὸ νὰ ἔχῃς ὅλας τὰς τιμὰς καὶ νὰ εἶσαι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε λύπην.

5. Αὕτῃ εἶναι πραγματικὴ οἰκογενειακὴ ζωὴ, αὐτὸς εἶναι πραγματικὸς ἄνδρας, ὅταν δὲν παίρῃ τοῖς μετρητοῖς τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς του, ἀλλ', ὑποχωρῶν πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γυναικείας φύσεως, ἕνα μόνον προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, τὸ νὰ διώξῃ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του τὴν ταραχὴν καὶ νὰ σφίγγῃ τὸν δεσμόν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας. Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ ἄνδρες καὶ ἄς μιμηθῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἄς ἀποδώσουν εἰς τὰς γυναῖκας τῶν πολλῶν σεβασμὸν καὶ τιμὴν καὶ ἄς τὰς μεταχειρίζονται ὡς ἀσθενέστερα σκεύη, διὰ νὰ ἐνισχύεται περισσότερο ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης τῶν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς πλοῦτος, αὕτῃ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα περιουσία, ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν εὐρίσκεται εἰς διχόνοιαν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' εἶναι προσκεκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ὡσὰν νὰ εἶναι ἕνα σῶμα, διότι λέγει «Οἱ δύο θὰ γίνουν μία σάρκα»¹⁸. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἴτε εἶναι πτωχοί, εἴτε εὐτελεῖς, εἶναι οἱ περισσότερο μακάριοι, διότι ἀπολαμβάνουν τὴν πραγματικὴν χαρὰν καὶ περνοῦν ζωὴν μὲ διαρκῆ γαλήνην. Διότι αὐτοί, ποῦ δὲν ἀπολαμβάνουν αὐτὴν τὴν χαρὰν, ἀλλὰ ζοῦν μὲ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ καταστρέφουν τὰ καλὰ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, εἴτε πλέουν εἰς τὸν ἄφθονον πλοῦτον, εἴτε χρησιμοποιοῦν πολυτελεῖς τραπέζας, εἴτε περιβάλλονται ἀπὸ πολλὴν δόξαν, περνοῦν ὅμως τὴν χειροτέραν ζωὴν ἀπὸ ὄλους, ἀφοῦ καθημερινῶς δημιουργοῦν ταραχὰς διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν καὶ ὑποπτέονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἠμποροῦν καθόλου νὰ χαροῦν, ἀφοῦ ὁ ἐσωτερικὸς πόλεμος πάντοτε τοὺς συγχύζει καὶ τοὺς δημιουργεῖ μεγάλην ἀηδίαν. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συνέβη. Ὁ πατριάρχης μὲ τὴν καλωσύνην του κατεπράυνε τὸν θυμὸν τῆς συζύγου του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὀλόκληρον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἐγένετο τὴν οἰκίαν του καὶ πάλιν μὲ πολλὴν εἰρήνην.

Καὶ ἐκάκωσεν αὐτήν», φησί, «Σάρα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου αὐτῆς». Ἐπειδὴ γὰρ ἴσως ἐκόλασεν αὐτῆς τὴν προσπέτιαν, εἰς φυγὴν εἰράπη ἢ παιδίσκη. Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκειῶν τὸ ἔθος· ἐπειδὴν μὴ ἐξῆ αὐτοῖς τῷ οἰκειῷ ἰσθμῷ 5 κεχρηθῆναι, ἀλλ' ἐγκόπιηται αὐτῶν τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, εὐθέως ἀφηνιῶσι τῶν δεσποτῶν καὶ πρὸς φυγὴν ὁρμῶσιν. Ἄλλὰ ὄρα πάλιν ἐνιαῦθα πόσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ροπῆς καὶ ἡ παιδίσκη, διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμῆν. Ἐπειδὴ γὰρ περιέφερε μεθ' ἑαυτῆς τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα, διὰ τοῦτο 10 καὶ τῆς ἀπιασίας ἀξιοῦται τῆς παρὰ τοῦ ἀγγέλου. «Ἐὔρε γὰρ αὐτήν», φησὶν, «ἄγγελος Κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ».

Σκόπει φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς οὐδένα περιορᾷ, ἀλλὰ κἄν οἰκέτης ἦ, κἄν παιδίσκη, αὐτὸς ἐν πᾶσι τὴν οἰ- 15 κείαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὁρῶν διαφορὰν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. Ἐνιαῦθα δὲ οὐ διὰ τὴν τῆς παιδίσκης ἀξίαν ὁ ἄγγελος ἐφίσταται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆν. Καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, ἐχρῆν αὐτὴν πολλῆς ἀξιωθῆναι προνοίας, διὰ τὸ 20 ἀξίαν γενέσθαι ὑποδέξασθαι τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα. «Καὶ εὔρων αὐτήν», φησὶν, «ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Ἄγαρ παιδίσκη Σάρας, πόθεν ἔρχη καὶ ποῦ πορεύη; Ὅρα πῶς καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰς ὑπόμνησιν αὐτῆν ἤγε τῆς οἰκειᾶς ἀξίας. Ἴνα γὰρ προσεκτικωτέραν αὐτὴν ποιήσῃ, εὐθέως τὴν 25 προσηγορίαν αὐτῆς εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ φησὶν, «Ἄγαρ». Εἰδώταμεν γὰρ πῶς ἐκείνοις προσέχειν μᾶλλον τοῖς ἐξ ὀνόματος ἡμᾶς καλοῦσιν. Εἰτά φησι, «Παιδίσκη Σάρας»· ὑπομιμνήσκει αὐτὴν τῆς δεσποίνης, ἵνα εἰδέναι ἔχη, ὅτι κἄν μυριάκις τῆς δεσποτικῆς εὐνῆς ἐκοινωνήσῃ, ἀλλ' ὅμως καὶ 30 δεσπότην ὀφείλει ἐπιγράφεσθαι τὴν Σάραν.

19. Γεν. 16, 6.

20. Γεν. 16, 7.

21. Γεν. 16, 8.

«Καὶ ἡ Σάρα», λέγει, «κακομετεχειρίσθη τὴν δούλην της καὶ αὐτὴ ἔφυγε ταχέως ἀπὸ αὐτοῦς»¹⁹. Ἐπειδὴ ἐνδεχομένως ἡ Σάρα ἐτιμώρησε τὴν προσβλητικὴν της συμπεριφορὰν, διὰ τοῦτο ἡ δούλη ἐτράπη εἰς φυγὴν. Αὐτὰ τὰ πράγματα συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ ὑπηρέται. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ συμπεριφερθοῦν ὅπως αὐτοὶ θέλουν, ἀλλὰ ἐμποδίζονται νὰ κάνουν αὐτὸ ποῦ θέλουν, ἀμέσως ὀργίζονται κατὰ τῶν κυρίων των καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἄλλὰ πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πόσῃν βοήθειαν λαμβάνει ἡ δούλη ἐκ τῶν ἄνω ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε μαζί της τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἀξιῶνεται νὰ ἰδῇ τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ἄγγελος Κυρίου εὔρεν αὐτὴν εἰς τὴν ἔρημον πλησίον κάποιας πηγῆς ὕδατος, εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Σούρ»²⁰.

Πρόσεχε φιλανθρωπίαν Κυρίου, πῶς δὲν περιφρονεῖ κανένα, εἴτε δούλος εἶναι αὐτός, εἴτε δούλη, καὶ φροντίζει δι' ὅλους τὸ ἴδιο, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὴν διαφορὰν τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ψυχικὴν διάθεσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἄγγελος δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν δούλην ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας τῆς δούλης, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Διότι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ τύχῃ πολλῆς φροντίδος, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ νὰ δεχθῇ τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου. «Καὶ ἀφοῦ εὔρεν αὐτὴν ὁ ἄγγελος», λέγει, «εἶπε πρὸς αὐτὴν· Ἄγαρ δούλη τῆς Σάρας, ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καὶ ποῦ πηγαίνεις;»²¹. Πρόσεχε πῶς καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἀγγέλου τῆς ὑπενθύμισαν τὴν ἀξίαν της. Διότι διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερο προσεκτικὴ, μετεχειρίσθη ἀμέσως τὸ ὄνομά της καὶ λέγει, «Ἄγαρ». Καθ' ὅσον συνηθίζομεν νὰ προσέχωμεν περισσότερο εἰς αὐτοὺς ποῦ μᾶς φωνάζουν μὲ τὸ ὄνομά μας. Ἐπειτα λέγει, «Δούλη τῆς Σάρας». Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυρίαν της, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἶχεν εἰσέλθει ἀπείρους φορὰς εἰς τὴν κλίνην τοῦ κυρίου της, ὅμως ὥφειλε νὰ θεωρῇ τὴν Σάραν ὡς κυρίαν της.

"Ορα τοίνυν τὸν ἄγγελον πυνθανόμενον, ἵνα εἰς ἀνάγκη
 αὐτὴν ἀγάγη τῆς ἀποκρίσεως. Πόθεν, φησί, νῦν εἰς τὴν
 ἔρημον ταύτην παραγέγονας καὶ ποῦ τὴν δομὴν ἔχεις; Διὰ
 τοῦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον αὐτῆς γενομένης φαίνεται ὁ
 5 ἄγγελος, ἵνα μὴ νομίῃ ἀπλῶς ἵνα τῶν παριόντων εἶναι
 τὸν πυνθόμενον· ἐρημία γὰρ ἦν, καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρῆν· ἵνα
 οὖν εἰδέναι ἔχη, ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἐστὶν ὁ τυχών, ὁ πρὸς αὐ-
 τὴν διαλεγόμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ φανεῖς πυνθάνε-
 ται αὐτῆς· Καὶ φησὶν ἐκείνη· «Ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς
 10 κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀρνεῖται
 τὴν δεσποτείαν, ἀλλ' ὁμολογεῖ μετὰ ἀληθείας ἅπαντα; Οὐκ
 ἔστι, φησί, ἄνθρωπος ὁ πυνθανόμενος, ἵνα δυνηθῶ παρα-
 κρούσασθαι. Προλαβὼν καὶ τὴν προσηγορίαν εἶπε τὴν ἐμὴν
 καὶ τῆς δεσποίνης ἐμνήσθη· προσήκει τοίνυν καμὲ μετὰ ἀ-
 15 ληθείας ἅπαντα εἰπεῖν. «Ἀπὸ προσώπου», φησί, «Σάρρας τῆς
 κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Ὅρα πῶς ἀνεπαχθῶς τὴν
 μνήμην ἐποιήσατο. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι δεινά με διέθηκεν,
 οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκάκωσέ με καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν πολλὴν
 ἐπάχθειαν εἰς φυγὴν ἐιράλην· οὐδὲν δυοχερὲς ἐφθέγγετο,
 20 ἀλλὰ μόνον ἐαυτῆς κατηγορήσεν ὡς ἀποδρασάσης.

Εἶδες αὐτῆς τὴν εὐγνωμοσύνην; Ὅρα πάλιν τὰ παρὰ
 τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα πρὸς αὐτήν. «Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος
 Κυρίου· ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου καὶ ταπεινώθητι
 ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς». Πρὸς μὲν τὸ εἰπεῖν, «Ἀπὸ προσώ-
 25 που τῆς κυρίας μου ἀποδιδράσκω», φησί, «Ἀποστράφηθι»,
 ἐπᾶνελθε, μὴ ἀγνωμόνως διάκεισο περὶ τὴν ἰσοσῦτα σε
 εὐεργετήσασαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐξ ἀλαζονείας καὶ φρονήματος
 θηρηλοῦ πρὸς ὀργὴν διήγειρε τὴν ἐαυτῆς δέσποιναν, φησί·
 «Καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», ὑποτάτιον αὐτῆς·

22. Γεν. 16, 8.

23. Γεν. 16, 9.

Πρόσεχε λοιπὸν τὸν ἄγγελον ποὺ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ ἀπαντήσῃ. Ἐκείνη λέγει, εἰς τὴν ἔρημον αὐτὴν καὶ ποῦ πηγαίνεις; Διὰ τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ὁ ἄγγελος, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἦτο κάποιος τυχαῖος περαστικὸς αὐτὸς ποὺ ἐζήτηε πληροφορίας ἀπὸ αὐτὴν, καθ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐρημία καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν παρευρίσκετο ἐκεῖ. Ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ λοιπὸν νὰ τὸ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποὺ ἦτο πλησίον της, διὰ τοῦτο, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἔρημον, ζητεῖ πληροφορίας ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ ἐκείνη λέγει· «Ἐφυγα ἀπὸ τὴν Σάραν τὴν κυρίαν μου»²². Βλέπεις ὅτι δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐξουσίαν ἐκείνης πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ὁμολογεῖ τὰ πάντα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν. Δὲν εἶναι, λέγει, ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἐρωτᾷ, διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ τοῦ εἰπῶ ψέματα. Πρῶτος μὲ ἀπεκάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου καὶ ἔκανε λόγον διὰ τὴν κυρίαν μου. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειράν μου νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβησαν. «Ἐφυγα ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὴν κυρίαν μου τὴν Σάραν», λέγει. Πρόσεχε πῶς ἀναφέρει τὴν κυρίαν της χωρὶς κακίαν. Καθ' ὅσον δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐβασάνισε, δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐκακοποίησε καὶ ἔφυγα, διότι δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὑποφέρω τὴν κακὴν συμπεριφορὰν της, δὲν εἶπε τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ κατηγόρησε μόνον τὸν ἑαυτὸν της διὰ τὴν ἀπόδρασίν της.

Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην της; Πρόσεχε τώρα τί εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἶπε λοιπὸν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου· νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν κυρίαν σου καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της»²³. Μόλις εἶπεν, «Ἐφυγα ἀπὸ τὴν κυρίαν μου», ὁ ἄγγελος λέγει, «Νὰ ἐπιστρέψῃς», νὰ γυρίσῃς πίσω, μὴ συμπεριφέρεσαι μὲ ἀγνωμοσύνην πρὸς αὐτὴν, ἢ ὅποια τόσον πολὺ σὲ εὐεργέτησεν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔκανε τὴν κυρίαν της νὰ ὀργισθῇ πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονικῆς της συμπεριφορᾶς, τῆς λέγει· «Καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της», διότι τοῦτο

τοῦτο γὰρ σοι λυσιτελεῖ. Ἐπιγίνωσκε τὴν δουλείαν, μὴ ἀγνώει τὴν δεσποτείαν, μηδὲν θυηλὸν φρόνει, μὴ τὰ ὑπὲρ σαυτὴν φανιάζου. «Ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», πολλὴν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγὴν. Ἰκανῶς αὐτῆς τὴν ψυχὴν
 5 κατεμάλαξε τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα, κατέσειλεν αὐτῆς τὸ φρόνημα, ἐχαλίνωσεν αὐτῆς τὸν θυμὸν, πολλὴν εἰργάσατο γαλήνην ἐν τοῖς λογισμοῖς.

6. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίση ἀπλῶς καὶ εἰκῆ ἰσοσύτης ἡξιῶσθαι προνοίας, ἀλλὰ μάθη, διὰ διὰ τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα
 10 ἰσοσύτης ἀπολαύει τῆς κηδεμονίας, ὅρα πῶς αὐτὴν παραμυθεῖται καὶ ἀνίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῇ χαρίζεται τὴν παράκλησιν διὰ τῶν ἐπαγομένων. «Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου καὶ οὐκ ἀριθμήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους». Καὶ τοῦτό σοι,
 15 φησί, προλέγω, διὰ ἰσοοῦτον ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς μηδὲ ἀριθμῶ ὑποβάλλεσθαι. Μὴ τοίνυν ἀθύμει, μηδὲ κατάπιτε, μηδὲ ταράττου τοῖς λογισμοῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγὴν. «Ἴδου γὰρ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσραήλ». Διὰ γὰρ τοῦτό σοι, φησί,
 20 καὶ τὸν τόκον προλέγω καὶ τὸ ὄνομα ἤδη ἐπιτίθημι τῷ παιδί τῷ ἰκτιομένῳ, ἵνα πλείονα τὴν πληροφορίαν δεξαμένη, σὺ τῷ ποιήσῃς τὴν ἐπάνοδον καὶ τὰ ἤδη ἐπαισιμένα διορθώσῃς. «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῇ ταπεινώσει σου». Ἐπιεῦθεν μανθάνωμεν ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος, ὅση
 25 τῆς συμφορᾶς ἡ ὠφέλεια. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνεχώρησε καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ἠδξήθη καὶ πολλὴν ὑπέσθη τῶν θλίψεων τὴν περίστασιν, ἐν μονώσει, ἐν ἐρημίᾳ, ἐν στενοχωρίᾳ διάγουσα, μετὰ τὴν ἰσοσύτην εὐημερίαν καὶ τὸ εἰς τὸ αὐτῇ τῇ δεσποίνῃ πρόπον ἀξίωμα ἀνενεχθῆναι, διὰ τοῦτο ταχείας ἀπῆλυσεν
 30 τῆς ἀντιλήψεως. Ταῦτα γὰρ σοι ἔσται, φησί, ἀπερ ὑπεσχό-

24. Γεν. 16, 10.

25. Γεν. 16, 11.

26. Γεν. 16, 11.

θά εἶναι πρὸς ὄφελός σου. Ἐναγνώρισε, ὅτι εἶσαι δούλη, μὴ ἀγνοῆς τὴν ἐξουσίαν της, μὴ ὑπερηφανεύεσαι καὶ μὴ θεωρῆς τὸν ἑαυτὸν σου ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. «Νὰ ταπεινωθῆς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της», δεῖξε μεγάλην ὑποταγὴν εἰς αὐτήν. Τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου κατεπράυναν εἰς μεγάλο βαθμὸν τὴν ψυχὴν της, κατέστειλαν τὴν ὑπερηφάνειάν της, ἐχαλίνωσαν τὸν θυμὸν της καὶ ἔφεραν μεγάλην γαλήνην εἰς τὴν σκέψιν της.

6. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση, ὅτι ἔτυχε τόσης φροντίδος ἀπλῶς χωρὶς σκοπὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθη, ὅτι ἀπολαμβάνει τόσην φροντίδα ἐξ αἰτίας τοῦ σπέρματος τοῦ δικαίου, βλέπε μὲ ποῖον τρόπον τὴν παρηγορεῖ καὶ δίδει εἰς αὐτὴν θάρρος καὶ τῆς δίδει ἀρκετὴν παρηγορίαν μὲ αὐτά, πὺ προσθέτει. «Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· θὰ πληθύνω πολὺ τὸ σπέρμα σου, ὥστε δὲν θὰ ἀπαριθμῆται ἀπὸ τὸ πλῆθος»²⁴. Καὶ αὐτὸ σοῦ προλέγω, λέγει, ὅτι τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου, ὥστε δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν. Μὴ στενοχωρῆσαι λοιπὸν, μὴ ἀπογοητεύεσαι, ἃς μὴ ταράσσεται ἡ σκέψις σου, ἀλλὰ δεῖξε πλήρη ὑποταγὴν. «Ἴδου ἔχεις καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν σου καὶ θὰ γεννήσης υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσης Ἰσμαήλ»²⁵. Διότι διὰ τοῦτο, λέγει, σοῦ προλέγω καὶ τὴν γέννησιν καὶ δίδω ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ὥστε, ἀφοῦ πληροφορηθῆς καλῶς, νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ διορθώσης τὰ σφάλματα πὺ ἔκανες. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἐδέχθη μὲ εὐμένειαν τὴν ταπεινώσιν σου»²⁶. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, πόσον εἶναι τὸ κέρδος πὺ προσφέρουν εἰς ἡμᾶς αἱ θλίψεις καὶ πόσην ὠφέλειαν δίδουν αἱ συμφοραί. Διότι ἐπειδὴ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν κυρίαν της καὶ ἡ θλίψις της ἐμαγάλωσε καὶ ὑπέστη πολλὰς στενοχωρίας μὲ τὸ νὰ ζῆ μόνη της εἰς τὴν ἔρημον καὶ μὲ πολλὴν λύπην, ἔπειτα ἀπὸ τόσην εὐημερίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνοδὸν της εἰς τὸ ἴδιον ἀξίωμα μὲ τὴν κυρίαν της, διὰ τοῦτο ἔλαβε ταχέως τὴν βοήθειαν. Ὅσα σοῦ ὑπεσχέθη, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς ἐσένα καὶ θὰ γεννήσης υἱὸν καὶ οἱ

μην καὶ τέξη νίδον καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμοῦ κρεῖττον ἔ-
σται, «Ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τῆ ταπεινώσει σου».

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἀσχάλλωμεν, ἐπειδὴν ἀπὸ τινος
περιστάσεως τῶν πραγμάτων ταπεινωθῶμεν. Οὐδὲν γὰρ
5 ἡμῶν τῆ φύσει οὕτω συμβάλλεται, ὡς τὸ οὐσιέλλεσθαι καὶ
ταπεινοῦσθαι ἡμῶν τὸ φρόνημα καὶ τὸ φύσημα τῆς ψυχῆς
κατασιέλλεσθαι. Τότε γὰρ ἡμῶν μᾶλλον ὁ Δεσπότης ἐπα-
κούει, διὰ μετὰ ὀδυρωμένης ψυχῆς καὶ συντριμμένης τῆς
καρδίας αὐτὸν καλῶμεν, πολλὴν τὴν προσεδρίαν περὶ τὰς
10 ἰκετείας ποιούμενοι. «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῆ
ταπεινώσει σου». Εἶτα προλέγει τοῦ μέλλοντος τίκτεσθαι
παιδὸς τὸ ἐπιτήδευμα. «Ὁστος ἔσται», φησί, «ἄγροικος ἄν-
θρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντα καὶ αἱ χεῖρες πάντων
ἐπ' αὐτόν καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
15 κατοικήσει». Προσηγύει αὐτῆ, ὅτι ἀνδρεῖος ἔσται, ὅτι πο-
λέμιος, ὅτι πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν πολὺν τὸν πόνον
ἐπιδείξειται.

Εἶδες διὰ τῶν εἰς τὴν παιδίσκην γεγεννημένων τὴν εἰς
τὸν παιτιάρχην τιμὴν; Ἡ γὰρ περὶ ταύτην πρόνοια δεικνύσι
20 τὴν εὐνοίαν τοῦ Δεσπότη, ἣν πρὸς τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυ-
ται. Ταῦτα συμβουλεύσας ὁ ἄγγελος καὶ εὐαγγελισάμενος τῆ
Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Ἄλλ' ὄρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν
εὐγνωμοσύνην. «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
λαλοῦντος πρὸς αὐτήν· οὐ ὁ Θεός, ὁ ἐπιδῶν με· διὲ εἶπε·
25 καὶ γὰρ ἐνώπιον εἶδον ὀφθέντα μοι. Ἐνεκεν τούτου ἐκάλεσε
τὸ φρέαρ, φρέαρ οὐ ἐνώπιον εἶδον, ἀνὰ μέσον Κάδης καὶ
ἀνὰ μέσον Βαράχ». Σκόπει πῶς καὶ αὐτὴ θούλεται διηγεκῆ
τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ τόπῳ διὰ τῆς προσηγορίας.
«Ἐκάλεσε γάρ», φησί, «τὸν τόπον, Φρέαρ οὐ ἐνώπιον εἶδον».
30 Εἶδες τὴν παιδίσκην κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὴν
θλίψεως φιλοσοφωτέραν γινουμένην καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύ-

27. Γεν. 16, 12.

28. Γεν. 16, 13-14.

ἀπόγονοί σου δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, «Διότι ὁ Κύριος ἐδέχθη εὐμενῶς τὴν ταπεινώσιν σου».

Ἄς μὴ ἀγανακτοῦμεν λοιπὸν οὔτε καὶ ἡμεῖς ὅταν συμβῆ νὰ ταπεινωθῶμεν ἐξ αἰτίας κάποιας περιστάσεως τῶν πραγμάτων. Διότι τίποτε δὲν βοηθεῖ τὴν φύσιν μας ὅσον ἡ συστολὴ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ καταστολὴ τῆς ὑπερηφανείας. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος τότε μᾶς ἀκούει καλύτερον, ὅταν παρακαλῶμεν αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ συντετριμμένην καρδίαν καὶ δίκνωμεν μεγάλην ἐπιμονὴν εἰς τὰς παρακλήσεις μας. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν ταπεινώσιν σου». Ἐπειτα προλέγει τὴν ἀσχολίαν τοῦ παιδιοῦ ποῦ πρόκειται νὰ γεννηθῆ. «Αὐτός», λέγει, «θὰ εἶναι ἄνθρωπος τῶν ἀγρῶν. Θὰ εἶναι ἀντιμέτωπος ὅλων καὶ ὅλοι θὰ εἶναι ἀντιμέτωποι πρὸς αὐτόν. Καὶ θὰ ἐγκατασταθῆ πλησίον τῶν ἀδελφῶν του»²⁷. Προλέγει εἰς αὐτήν, ὅτι θὰ εἶναι γενναῖος, ὅτι θὰ εἶναι πολεμιστής, ὅτι θὰ καταβάλῃ μέγαν κόπον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Εἶδες πόση τιμὴ δίδεται εἰς τὸν πατριάρχην μὲ αὐτὰ ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν δούλην; Καθ' ὅσον ἡ πρὸς αὐτὴν φροντίς δεικνύει τὴν εὐνοίαν, ποῦ δεικνύει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον. Ἄφοῦ συνεβούλευσεν αὐτὰ ὁ ἄγγελος καὶ ἀφοῦ ἀνήγγειλεν αὐτὰ εἰς τὴν Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Πρόσσεχε ὅμως πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς δούλης. «Καὶ ἐπεκαλέσθη ἡ Ἄγαρ», λέγει, «τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ὡμίλει πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπε· Σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μὲ εὐσπλαχνίσθη· διότι εἶπε· καθ' ὅσον σὲ εἶδον ποῦ παρουσιάσθεις ἐνώπιόν μου. Διὰ τοῦτο ὠνόμασεν ἐκείνην τὴν πηγὴν, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον ἐκεῖνον, μεταξὺ τῆς Κάδης καὶ τῆς Βαράχ»²⁸. Πρόσσεχε πῶς καὶ ἡ ἰδία θέλει νὰ ἐνθυμῆται τὸν τόπον μὲ τὸ ὄνομα ποῦ ἔδωσεν εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «ὠνόμασε τὸν τόπον, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον τὸν Κύριον». Εἶδες, ὅτι ἡ δούλη γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον περισσότερο εὐσεβὴς ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως ποῦ τὴν

την περὶ τὴν γεγεννημένην εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαν ἐπιδεικνυ-
 μένην καὶ οἷς ἐνόμισεν ἀμειβομένην τὴν ἰσοαύτης αὐτὴν ἀ-
 ξιώσασαν κηδεμονίας; «Καὶ ἔτεκε», φησί, «Ἄγαρ τῷ Ἄ-
 θραμ υἷον καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Ἄ-
 5 γαρ, Ἰσμαήλ».

7. Ἐπιεῦθεν μανθάνομεν ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἐπιείκεια,
 ὅσον ἐστὶ κέρδος καὶ ἀπὸ τῶν θλίψεων καρπώσασθαι. Καὶ
 τὴν μὲν ἐπιείκειαν, ἐξ ὧν ὁ παιτριάρχης ἐπεδείξατο κατα-
 πραθῆνας τῆς Σάρρας τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς
 10 παιδίσκης αὐτῇ δεδωκώς καὶ διὰ τούτου εἰρήνης ἐμπλήρους
 τὴν οἰκίαν, τὸ δὲ κέρδος τῶν θλίψεων ἐκ τῶν κατὰ τὴν
 παιδίσκην ἐστὶν ἰδεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ κακωθεῖσα ὑπὸ τῆς δε-
 σποίνης ἀπέδρα καὶ πολλὴν ὑπέμεινε τὴν ταλαιπωρίαν καὶ
 μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς ἐκάλεσε τὸν Δεσπότην, εὐθέως τῆς
 15 ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ἠξιώθη. Ἰτα γὰρ μάθη, ὅτι διὰ τὸ τα-
 πεινωθῆναι καὶ ουσιαλῆναι τῆς ἰσοαύτης ἀξιούται κηδεμο-
 νίας, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· «Ἐν γαστρὶ ἔχεις καὶ
 τέξῃ υἷον καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐλήκουσε
 Κύριος τῇ ταπεινώσει σου».

20 Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὅτι, εἰάν τῆσθε, αἱ θλί-
 ψεις μᾶλλον ἡμᾶς οἰκειοῦσι τῷ Δεσπότη καὶ τότε δυνησό-
 μεθα τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι τὴν παρ' αὐτοῦ
 ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, ὅταν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ θεο-
 μῶν δακρύων αὐτῷ προσώμεν, μὴ ἀλγῶμεν ἐπὶ ταῖς θλί-
 25 ψεσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος λογιζόμενοι πάντα
 πράως φέρωμεν τὰ συμπύπτονα καὶ παιδευόμεθα ἐπιεικεῖς
 εἶναι καὶ ἡμεροὶ πρὸς πάντας μὲν, μάλιστα δὲ περὶ τὰς
 ἑαυτῶν γυναῖκας, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδὴν, ὥστε, κἄν

κατέχει καὶ δεικνύει εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εὐεργεσίαν ποῦ ἔγινεν εἰς αὐτὴν καὶ ἔκρινεν ὅτι ἀμείβεται ἀπὸ αὐτὸν ποῦ τὴν κατέστησεν ἀξίαν τόσης φροντίδος; «Καὶ ἐγέννησεν», λέγει, «ἢ Ἄγαρ υἷόν εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ ὠνόμασεν Ἰσμαὴλ αὐτὸν ποῦ τοῦ ἔχάρισεν ἢ Ἄγαρ»²⁹.

7. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ διδασκόμεθα πόσον καλὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐπιείκεια καὶ πόσον κέρδος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς θλίψεις ἀκόμη. Καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν τὴν μαθαίνομεν ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ πατριάρχης κατεπράϋνε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Σάρας καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἀπεκατέστησεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν του, τὸ δὲ κέρδος ἀπὸ τὰς θλίψεις εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν δούλην. Διότι ὅταν ἔφυγε κακοποιηθεῖσα ἀπὸ τὴν κυρίαν τῆς καὶ ἐταλαιπωρήθη πολὺ καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ λύπην, ἀμέσως ἠξιώθη τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπισκέψεως. Διὰ νὰ μάθη λοιπόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς συστολῆς τῆς ἀξιούται τόσης πολλῆς φροντίδος, λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἰς τὴν κοιλίαν σου ἔχεις καρπὸν καὶ θὰ γεννήσῃς υἷόν καὶ θὰ ὀνομάσῃς αὐτὸν Ἰσμαὴλ, διότι ὁ Κύριος εἶδεν εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου».

Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, αἱ θλίψεις μᾶς φέρουν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λάβωμεν τὴν βοήθειάν του, ὅταν προσερχώμεθα πρὸς αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα, ἅς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις ποῦ μᾶς ἔρχονται, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀναλογιζόμενοι τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως ὅλα τὰ δυσάρεστα γεγονότα καὶ νὰ μαθαίνωμεν νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ διαλλακτικοὶ μὲν πρὸς ὄλους, κατ' ἐξοχὴν ὅμως πρὸς τὰς ἰδικὰς μας γυναῖκας, καὶ νὰ φροντίζωμεν πολὺ, ὥστε νὰ μὴ παίρνωμεν τοῖς μετρητοῖς, ὅταν μᾶς κατηγο-

δικαίως, πᾶν ἀδίκως μέμφονται, μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, ἀλλ' ἐνὸς μόνου γίνεσθαι, τοῦ τὰ τῆς λύτης αἴτια ἐκποδῶν ποιεῖν καὶ θαυεῖαν εἰρήνην κατασκευάζειν τῇ οἰκίᾳ, ἵνα καὶ ἐκείνη ἔχη πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰς λι-
 5 μένα εἰς αὐτὴν ἔχη καταφεύγειν ἐκ τῶν ἔξωθεν ταραχῶν καὶ τῶν θορύβων καὶ πᾶσαν ἐκεῖθεν εὐρίσκειν τὴν πα-
 ραμυθίαν.

Πρὸς βοήθειαν γὰρ ἡ γυνὴ ἐδόθη, ἵνα ἀρκούμενος τῇ ταύτης παρακλήσει ἀντέχειν ὁ ἄνθρωπος δύνηται πρὸς τὰ ἐπιόντα
 10 αὐτῷ. Ἐὰν γὰρ ἡ κοσμία καὶ ἐπιεικής, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς κοινωνίας παραμυθίαν παρέξει τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπανσι πολλὴν τὴν ἑαυτῆς χρεῖαν ἐπιδείξειται, πάντα αὐτῷ κοῦφα καὶ ράδια κατασκευάζουσα, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα πείραν λαβεῖν οὔτε τῶν ἔξωθεν, οὔτε μὴν τῶν κατὰ
 15 τὴν οἰκίαν ικτιομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν δυσχερῶν, ἀλλὰ, καθάπερ κυθερονήτης ἄριστος, οὕτως αὐτῷ τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς οἰκειᾶς σοφίας εἰς γαλήνην καταστήσει, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς συνέσει πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν παραμυθίαν. Τοὺς γὰρ οὕτω συνδεδεμένους οὐδὲν λοιπὸν τῶν ἐν
 20 τῷ παρόντι βίῳ λυπῆσαι δύνησεται, οὐδὲ τὴν ἡδονὴν αὐτῶν λυμῆσασθαι. Ὅταν γὰρ ὁμόνοια ἢ καὶ εἰρήνη καὶ σύνδεσμος ἀγάπης μετὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἐκεῖ πάντα συρροεῖ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀνάλωτοι πάσης ἐπιβουλῆς γενήσονται, μεγάλῳ καὶ ἀχειρώτῳ τείχει ἰνὶ πεπραγμένοι, τοῦτ' ἔστι, τῇ
 25 κατὰ Θεὸν ὁμονοίᾳ. Τοῦτο ἀδάμαντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἀπεργάσεται, τοῦτο σιδήρου σιερροτέρους καταστήσει, τοῦτο παντὸς πλοῦτου καὶ περιουσίας αὐτοῖς συμβαλεῖται πλεόν, τοῦτο εἰς τὴν ἀνωτάτω περιφάνειαν αὐτοὺς ἀνάξει, τοῦτο καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν αὐτοῖς προξενήσει μετὰ πολ-
 30 λῆς τῆς δαφιλείας.

ροῦν εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀλλὰ δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα νὰ φροντίζωμεν, τὸ νὰ ἐξαλείψωμεν τὰ αἷτια τῆς στενοχωρίας καὶ νὰ δημιουργοῦμεν πλήρη γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὥστε καὶ ἡ γυναίκα νὰ ἤμπορῇ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὸν ἄνδρα της, καὶ ὁ ἄνδρας νὰ ἤμπορῇ νὰ καταφεύγῃ εἰς αὐτήν, ὡσὰν εἰς λιμάνι, ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους, καὶ νὰ εὕρισκῃ εἰς αὐτὴν τὴν κάθε παρηγορίαν.

Πράγματι ἡ γυναίκα ἐδόθη εἰς τὸν ἄνδρα διὰ νὰ τὸν βοηθῇ, ὥστε ἀρκούμενος εἰς τὴν συμπαράστασιν αὐτῆς νὰ ἤμπορῇ νὰ ἀντιμετωπίζῃ αὐτὰ πού θὰ τοῦ συμβαίνουν. Διότι ἐὰν εἶναι ἐνάρετη καὶ σώφρων, δὲν θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνδρα της μόνον τὴν ἐκ τῆς συγκατοικήσεως παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολλὴν χρησιμότητά της μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήνῃ νὰ δοκιμάσῃ οὔτε τὰς ἐξωτερικὰς δυσκολίας, οὔτε αὐτὰς πού δημιουργοῦνται καθημερινῶς ἐντὸς τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὡς ἄριστος κυβερνήτης μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ γαληνέψῃ μὲ τὴν σοφίαν της τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του καὶ μὲ τὴν σύνεσίν της θὰ τοῦ προσφέρῃ μεγάλην παρηγορίαν. Διότι αὐτοὺς πού εἶναι ἔτσι συνδεδεμένοι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, οὔτε νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐτυχίαν των. Καθ' ὅσον ὅταν ὑπάρχῃ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καὶ ἐνότης ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τότε συσσωρεύονται εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ παραμένουν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, ἔχοντες ὡς ὄχυρόν ἓνα μεγάλο καὶ ἀπόρθητον τεῖχος, δηλαδῆ τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιαν. Αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ περισσότερον δυνατοὺς καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα, αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ πιὸ σταθεροὺς καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον, αὐτὴ θὰ τοὺς βοηθήσῃ περισσότερον ἀπὸ κάθε πλοῦτον καὶ περιουσίαν, αὐτὴ θὰ τοὺς ἀναβιάσῃ εἰς τὴν πιὸ μεγάλην δόξαν, αὐτὴ θὰ τοὺς παραχωρήσῃ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὖνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦτον προτιμότερόν τι ἠγάμεθα, ἀλλὰ πάντα ποιῶμεν καὶ πραγματοποιώμεθα, ὥστε γαλήνην καὶ εἰρήνην εἶναι μετὰ τῆς συνοικησεως. Τότε γὰρ οἱ τι-
 5 κτόμενοι παῖδες τῆ τῶν γεγεννηκότων ἀρετῆ κατακολουθή-
 σουσι καὶ οἱ οἰκέται τοῦτοις ἔφονται καὶ πανταχόθεν τὰ τῆς
 οἰκίας πρὸς ἀρετὴν ἐπιδώσει καὶ πολλὴ τῶν πραγμάτων ἔ-
 σται ἡ εὐθυμία. Ὅταν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, τὰ
 ἄλλα πάντα κατὰ ῥοὴν ἤξει ἡμῖν καὶ οὐδενὸς αἰσθησὶν λη-
 10 ψόμεθα λυπηροῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος μετὰ δαυλιείας
 ἡμῖν ἅπαντα χορηγούσης.

Ἴνα οὖν καὶ αὐτοὶ ἀλύπως κατὰ τὸν παρόντα βίον διά-
 γωμεν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐνοίαν ἐπὶ πλεον ἐπι-
 σπασώμεθα, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, τὴν δόξοισαν καὶ τὴν
 εἰρήνην εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγειν σπουδάζωμεν τὴν ἐαυτῶν,
 15 τῆς τῶν τέκνων εὐκοσμίας ἐπιμελώμεθα, φροντίζωμεν τοῦ
 τρόπου τῶν οἰκειῶν, ἵνα, ἐπεὶ ἀπάντων δαυλιεῖς τὰς ἀμοι-
 βάς κομισάμενοι, καταξιοθῶμεν καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀ-
 γαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 20 κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

Παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε πολυτιμότερον ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νὰ κάνωμεν τὰ πάντα καὶ νὰ φροντίζωμεν, ὥστε νὰ ὑπάρχη γαλήνη καὶ εἰρήνη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διότι τότε τὰ τέκνα ποὺ θὰ γεννηθοῦν θὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γονέων των καὶ οἱ ὑπηρεταὶ θὰ ἀκολουθήσουν αὐτοὺς καὶ ἡ οἰκογένεια θὰ προσδεύσῃ πρὸς κάθε κατεῦθυνσιν καὶ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ εὐημερία αὐτῆς. Διότι ὅταν προτιμῶμεν τὰ ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ὅλα τὰ ἄλλα θὰ μᾶς ἔλθουν μετὰ τὴν σειράν των καὶ δὲν θὰ δοκιμάσωμεν καθόλου λύπην, ἀφοῦ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ μᾶς χορηγεῖ τὰ πάντα μετὰ ἀφθονίαν.

Διὰ νὰ ζῶμεν λοιπόν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἃς ἐπιδιδώμεθα εἰς τὴν ἀρετὴν, ἃς φροντίζωμεν νὰ εἰσάγωμεν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἃς ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν καλὴν συμπεριφορὰν τῶν τέκνων μας, ἃς φροντίζωμεν διὰ τοὺς καλοὺς τρόπους τῶν ὑπηρετῶν, ὥστε, ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν πλουσίας ἀμοιβὰς δι' ὅλα αὐτά, νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῶν ὑποσχεθέντων ἀγαθῶν, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γέν. 17, 1 - 14)

«*Ἦνίκα δὲ ἐγένετο ὁ Ἄβραμ ἐννενήκοντα ἐννέα ἐ-
τῶν, ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεός.*».

- 5 1. Εἶδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὐδὲν ἀργὸν τῶν παρὰ τῆς θείας
Γραφῆς κειμένων; εἶδετε χθὲς πῶς τὰ κατὰ τὴν Ἄγαρ εἰς
μέσον παραγαγόντες καὶ τὴν ταύτης ἀναχώρησιν, πολλὴν ὠ-
φέλειαν ἐκεῖθεν ἐκαρπωσάμεθα; Ἐμάθωμεν γὰρ τοῦ πατρι-
άρχου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, τῆς σωφροσύνης τὴν υπερβο-
10 λήν, τὴν αἰδῶ, ἣν ἀπένειμε τῇ Σάρα, τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμόνοι-
αν πάντων ἡγούμενος προτιμότεραν. Εἶδομεν τοῦ Θεοῦ τὴν
ἄφαιτον φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν οὐ
μόνον ἐπατήγαγε τὴν Ἄγαρ κατὰ τὴν ἔρημον πλανωμένην
καὶ διὰ τὸν τῆς δεσποίνης φόβον ἀποδράσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ
15 Ἰσμαήλ τὴν τόκον ἐχαρίσατο, πολλὴν ἐντεῦθεν τῷ δικαίῳ
τὴν παραμυθίαν ἐπινοῶν καὶ τῆς ισοσύνης ὑπομονῆς ἀποδι-
δοὺς αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ἐπειδὴ ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, θου-
λομένη διδάξαι ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τὸν χρόνον τοῦ πατριάρ-
χου καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν ἐπεσημήνατο εἰποῦσα, ὅτι
20 «*Ἦνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοηκονταεξ ἦν Ἄβραμ.*».

Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς
μάθωμεν πάλιν καὶ τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ὑπομονὴν καὶ
τοῦ Δεσπότου τὴν ἄφαιτον καὶ υπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν.
Εἰσόμεθα δὲ μετὰ ἀκριβείας, ἐὰν πάλιν τοὺς χρόνους τῆς
25 ζωῆς τοῦ δικαίου καταμαθεῖν δυνηθῶμεν καὶ ὅπως ὁ ἀγα-
θὸς Θεὸς τὰ κατ' αὐτὸν ὀκονόμει, καθ' ἕκαστον καιρὸν δο-
κιμὴν τοῦ ἰδίου θεράποντος λαμβάνων καὶ τὸ θεοφιλὲς αὐ-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

(Γέν. 17, 1 - 14)

«Όταν ὁ Ἄβραμ ἔγινεν ἑννενήκοντα ἑτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος».

1. Εἶδατε, ἀγαπητοί, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ περιττὸν ἀπ' αὐτὰ πού γράφει ἡ ἁγία Γραφή; εἶδατε χθὲς πῶς, ἀναφέροντες τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἄγαρ καὶ τὴν ἀπόδρασίν της ἀπὸ τοὺς κυρίους της, ἀποκομίσαμεν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα μεγάλην ἰσχύειαν; Διότι ἐγνωρίσαμεν τὴν μεγάλην εὐσέβειαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικὴν του σύνεσιν, τὸν σεβασμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη τὴν Σάραν, θεωρήσας τὴν ὁμόνοιαν μὲ αὐτὸν προτιμότερον ἀπὸ ὅλα. Εἶδαμεν τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς ὄχι μόνον ἐπανάφερε τὴν Ἄγαρ πού περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον καὶ εἶχεν ἀποδράσει ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου πρὸς τὴν Σάραν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐχάρισε τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαήλ, προσφέρων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὴν τόσον μεγάλην ὑπομονὴν του. Καὶ ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ ἤθελεν ἡ Γραφή νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου, μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «Όταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ὁ Ἄβραμ ἦτο ὀγδόντα ἕξ ἑτῶν»¹.

Ἄς ἴδωμεν τὰ εἰς τὴν συνέχειαν συμβάντα, διὰ νὰ μάθωμεν πάλιν καὶ ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Θὰ γνωρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ἐὰν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν τὰ ἕτη τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐρρῦθμιζε τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτὸν μὲ τὸ νὰ δοκιμάζῃ κάθε φοράν τὸν δούλον του καὶ

τοῦ τῆς γνώμης ἐκκαλύπτων. Αὐτὸς μὲν γὰρ προήδει τοῦ
 ἰδίου οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ
 κάλλος ἠπίσταιτο καὶ τὸν μαργαρίτην ἀκριβῶς ἐγίνωσκεν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβούλετο καὶ πᾶσι τοῖς τότε παροῦσι κατὰδὴλον
 5 αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς ἡ τοῦ
 δικαίου ἀρετὴ πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν ἐφέλκηται τοὺς βου-
 λουμένους, διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν ἐκκαλύπτει τὸν πλοῦτιον
 τῆς τοῦ δικαίου γνώμης, ἵνα παιδευόμεθα καὶ ἡμεῖς μηδέ-
 ποτε διαπιστεῖν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις, μηδὲ δυσχεραί-
 10 νειν πρὸς τὴν ἀναβολήν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν
 ἐν χερσὶ τοῖς μὴ βλέπομένοις θαρρεῖν, ἐπειδὴν ὁ πάντων
 Δεσπότης ὑπόσχεται καὶ εἰδέναι ὡς οὐχ οἶόν τέ ποτε δια-
 πεσεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ κἂν χρόνου
 πολλοῦ παραδραμόντιος ἐναντία τοῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσει
 15 γένηται, μηδὲ οὕτω σαλεύεσθαι τὸν λογισμόν, ἀλλ' εἰδέναι τοῦ
 ἐπαγγελαμένου τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν ἄμαχον δύναμιν, καὶ
 ὅτι ἐπειδὴν βουληθῆ ἰεῖς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δεδογμένα, πάντα
 εἴκει καὶ παραχωρεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ Κύριός ἐστι τῆς φύσεως
 καὶ δημιουργός, δυνατὸν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν δω-
 20 ρήσασθαι.

Μὴ τοίνυν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἀφορῶντες πο-
 λυπραγμονῶμεν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, μηδὲ πρὸς
 τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀποβλέποντες τὸν λογισμόν, ἀλλὰ
 καθάπερ εὐγνωμόνες οἰκέται, εἰδότες τοῦ ἡμετέρου Δεσπό-
 25 του τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, πιστεύωμεν αὐτοῦ ταῖς ὑπο-
 σχέσειν καὶ ἀνώτεροι γινόμεθα τῆς φυσικῆς ἀσθενείας, ἵνα
 καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων ἐπιτευξώμεθα καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ
 ἀπολαύσωμεν εὐνοίας καὶ κατὰ δύναμιν ἡμετέραν τιμήσω-
 μεν τὸν Θεόν. Μεγίστη γὰρ αὕτη τιμὴ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτόν,
 30 τὸ θαρρεῖν αὐτοῦ τῇ δυνάμει, κἂν ἐναντία ἦ τὰ τοῖς ὀφθαλ-

μέ τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν θεοσέβειάν του. Διότι ὁ Θεὸς ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων καλῶς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου του, εἶχε πλήρη γνῶσιν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς του καὶ ἐγνώριζε μὲ ἀκρίβειαν τὸν μαργαρίτην, ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ κάνῃ γνωστὸν αὐτὸν καὶ εἰς ὄλους τοὺς τότε ζῶντας, ὥστε ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα μιμήσεως εἰς αὐτούς, πού ἤθελον ἐκ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου, ὥστε νὰ διδασκώμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ δυσπιστοῦμεν ποτὲ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν ὅταν αὐτὸς ἀναβάλλῃ, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωμεν θάρρος περισσότερον ἀπ' αὐτὰ πού δὲν βλέπομεν, παρὰ ἀπ' αὐτὰ πού εὐρίσκονται ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ τὰ ἐγγίζομεν μὲ τὰ χέρια μας, ἀφοῦ μᾶς τὰ ὑπόσχεται ὁ Κύριος τῶν πάντων. Νὰ γνωρίζωμεν ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθοῦν ψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη περάσῃ πολὺς καιρὸς καὶ συμβοῦν πράγματα ἀντίθετα μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἔτσι νὰ ἀπογοητευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμίν του καὶ ὅτι, ἐὰν θελήσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὰ πού σκέπτεται, ὅλα ὑποχωροῦν καὶ ὑποτάσσονται. Διότι ἐπειδὴ εἶναι Κύριος τῆς φύσεως καὶ δημιουργὸς αὐτῆς, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν.

Ἄς μὴ ἀσχολούμεθα λοιπὸν πολὺ μὲ αὐτὰ πού κάνει ὁ Θεὸς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν, οὔτε νὰ δυσπιστῶμεν σκεπτόμενοι τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὡσὰν εὐγνώμονες δούλοι, γνωρίζοντες τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὰ πού μᾶς ὑπόσχεται καὶ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φυσικὴν μας ἀδυναμίαν, ὥστε καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσχέθη καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν εὐνοιάν του καὶ νὰ τιμήσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον ἡ μεγίστη τιμὴ μας πρὸς αὐτὸν εἶναι τὸ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστο-

μοῖς τῆς σαρκὸς ὀρώμενα. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ Θεοῦ
 μεγίστη ἐστὶ τιμὴ τὸ μὴ ἀμφιβάλλειν; Καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογε-
 νῶν, ἐπειδὴν ἡμῖν ὑπόσχωνται τι τῶν ἐπικήρων ἰούτων
 καὶ φθαρτῶν πραγμάτων, ἂν μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ θαρ-
 5 ρήσωμεν τῷ ὑποσχομένῳ, πᾶς τις αἰτῶν μεγίστην ταύτην
 ἡγεῖται τετιμηθῆναι τιμὴν, τὸ μὴ ἐνδοιάσαι δηλονότι ἡμᾶς, ἀλ-
 λά θαρρῆσαι αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐπ' ἀν-
 θρώπων τοῦτό ἐστι τῶν καὶ μεταβαλλομένων πολλάκις, ἢ
 δι' ἀσθένειαν μὴ δυναμένων εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δόξαντα,
 10 πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν αὐτοῦ θαρρεῖν ἢ ἐ-
 παγγελία, κἂν ἐν τῷ μέσῳ πολλὸς γένηται χρόνος.

Ταῦτα δέ μοι νῦν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν, ὅταν ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἡμῖν
 προιεθέντων, ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς βουλόμενος ἅπι-
 15 σιν ἐπίσημον ποιῆσαι τὸν πατριάρχην, ἐπὶ ἰσοούτων ἐτῶν
 ἀριθμὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται μακροθυμίαν καὶ ὁ δίκαιος
 οὐ δυσχεραίνει, οὐ γαρκᾶ πρὸς τὸ μῆκος, οὐκ ἀπαγορεύει,
 ἀλλὰ ταῖς χρησταις ἐλπίσι τρεφόμενος τὴν φιλόθεον αὐτοῦ
 γνώμην διὰ πάντων ἐπιδείκνυται. Εἰσόμεθα δὲ ἀκριβῶς ἅ-
 20 πασαν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν, εἴαν μάθωμεν πόσος με-
 ταξὺ διαγέγονε χρόνος. Πάντα γὰρ ἡμᾶς ταῦτα σαφῶς δι-
 δάξει ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου
 ἐνηχούμενος. Τί οὖν οὐτός φησιν; Ἦνίκα ἐπήκουσε τῷ
 προστάγματι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς Χαροῦν ἐπὶ
 25 τὴν Χανααίαν ὤρμησαν, ἐτῶν ἦν ἑβδομηκονταπέντε. Καὶ
 εὐθύς καταλαβόντι τὴν Χανααίαν ὑπέσχετο αὐτῷ καὶ τῷ
 σπέρματι αὐτοῦ δώσειν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ εἰς ἰσοούτιον
 πλῆθος ποιῆσαι ἐπιδώσειν, ὡς ἀναρίθμητον εἶναι, καθάπερ

σύνην εἰς τὴν δύναμίν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀντίθετα αὐτὰ πού βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἔαν εἶναι μεγίστη τιμὴ διὰ τὸν Θεὸν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πρὸς αὐτόν; Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν συνανθρώπων μας, ὅταν μᾶς ὑπόσχωνται κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ πράγματα, ἔαν δὲν ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ δίξωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν πού δίδει τὴν ὑπόσχεσιν, ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς θεωρεῖ ὡς μεγίστην δι' αὐτόν τιμὴν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐὰν λοιπὸν συμβαίῃ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορὰς καὶ ἀλλᾶσσουν ἀπόφασιν, ἢ ἔξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας των δὲν ἤμποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ὑποσχέσεις των, πολὺ περισσότερο εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν νὰ δείχνωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος μέχρι πού νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐταί.

Αὐτὰ δὲ δὲν ἐλέχθησαν τώρα ἄσκοπα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἤμποροῦμεν νὰ μάθωμεν, ὅταν ἐξετάσωμεν αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπιθυμῶν νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ὅλους τὸν πατριάρχην, ἐπὶ τόσα πολλὰ ἔτη τοῦ ἐπιδεικνύει τὴν μακροθυμίαν του, καὶ ὁ δίκαιος δὲν δυσανασχετεῖ, δὲν ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὸν πολὺν χρόνον, δὲν κουράζεται, ἀλλὰ τρεφόμενος μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἐπιδεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ του διάθεσιν. Θὰ γνωρίσωμεν δὲ μὲ ἀκρίβειαν ὀλόκληρον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ἔαν μάθωμεν πόσος χρόνος ἐμεσολάβημεν μέχρι νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις. Διότι ὅλα αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ διδάξῃ ὁ μακάριος Μωϋσῆς μὲ κάθε λεπτομέρειαν ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τί λοιπὸν λέγει αὐτός; "Ὅταν ὁ Ἄβραμ ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρρὰν, καὶ κατηθύνθη πρὸς τὴν γῆν Χαναάν, ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν. Καὶ μόλις ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Χαναάν, ὑποσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ δώσῃ

τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀσιέρας. Καὶ μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύ-
την πολλὰ ἐν τῷ μέσῳ συνέβη τῷ δικαίῳ, ἢ κἀνοδος ἢ ἐν
Αἰγύπτῳ διὰ τὸν λιμὸν, ἢ ἀρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ εὐθὺς ἢ
παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνο-
κ δον ἢ παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων περὶ τὴν Σάραν ἐ-
πήρεια καὶ παραχορῆμα ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀνίληψις. Καὶ
ταῦτα ἅπαντα δοῶν ὁ δίκαιος μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην
αὐτῷ συμβαίνοντα, οὐκ ἐσαλεύειτο τὸν λογισμὸν, οὐδὲ περι-
ειργάζετο, τίνος ἔνεκεν ὁ τοιαύτην ἐπαγγελίαν δεξάμενος
10 ισοούτοις καὶ τοιούτοις πειρασμοῖς καθ' ἑκάστην περιπίπτει
καὶ ἐν ισοούτῳ χρόνῳ ἐν ἀπαιδίᾳ διαμένει, ἀλλὰ φιλόθεος
ὢν καὶ οὐκ ἀνεχόμενος τῇ ἀσθενείᾳ τῶν οἰκείων λογισμῶν
ὑποβαλεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καὶ ἔσπευγε, καὶ μεθ'
ἡδονῆς ἐδέχετο τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα.

15 2. Καὶ μετὰ δέκατον ἐνιαυτὸν λαμβάνει τὸν Ἰσμαήλ, τὸν
ἀπὸ τῆς παιδίσκης, καὶ εἰς τοῦτον ἐνόμιζεν αὐτῷ λοιπὸν
τὰ τῆς ἐπαγγελίας πεπληρωθῆναι. «Ἦν γὰρ ὁ παιδιόρχης»,
φησὶν, «ἠνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἕξ». Ἀλ-
λὰ πάλιν ἐτέρων δεκατριῶν ἐτῶν ἀριθμὸν γυμνάσας ὁ φιλάν-
20 θρωπος Θεὸς τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, τότε τὴν οἰκείαν ὑ-
πόσχεσιν εἰς ἔργον ἄγει. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καλῶς, καθάπερ
ἐν χωνευτηρίῳ διὰ τοῦ μήκους τοῦ χρόνου τὸ χρυσίον ἐκα-
θαρθέν καὶ λαμπροτέραν καὶ φαιδροτέραν τοῦ δικαίου τὴν
ἀρετὴν ἀναφανείσαν «Ἦνίκα», φησὶν, «ἐγένετο Ἰσραὴλ ἐ-
25 τῶν ἐννενηκονταεννέα, ὥφθη αὐτῷ πάλιν ὁ Θεός». Καὶ τί-
νος ἔνεκεν ισοούτιον χρόνον ἐμακροθύμησεν; Οὐχ ἵνα τοῦ
δικαίου μόνον τὴν ὑπομονήν καὶ τὴν πολλὴν ἀρετὴν κατα-
μάθωμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν
ἴδωμεν. Ἦνίκα γὰρ ἀπηγόρευσεν ἡ φύσις καὶ πρὸς τὴν
30 παιδοποιίαν λοιπὸν ἄχρηστος ἦν, καταμαραθέντων αὐτοῦ τῶν
μελῶν καὶ κατεψυγμένων ὑπὸ τοῦ γήρωτος, τότε καὶ τοῦ δι-

εἰς τοὺς ἀπογόνους του ὀλόκληρον αὐτὴν τὴν χώραν καὶ θὰ αὐξήσῃ αὐτοὺς τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἐνδιαμέσως συνέβησαν πολλὰ εἰς τὸν δίκαιον, ἡ κάθοδος δηλαδὴ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ, ἡ ἀρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ ἡ ἄμεσος πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἡ πρὸς τὴν Σάραν προσβολὴ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων καὶ ἀμέσως ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα βοήθεια. Καὶ μολονότι ἔβλεπεν ὁ δίκαιος, νὰ συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ εἰς αὐτὸν μετὰ ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὑποσχέσεις, δὲν ἐταράσσετο, οὔτε ἐξήταζε, διατί πίπτει εἰς τόσους πειρασμοὺς καὶ παραμένει χωρὶς τέκνα ἐπὶ τόσον χρόνον αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τέτοιου εἶδους ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο θεοσεβῆς καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ ἐλέγχη αὐτὰ, ποὺ ἔκαμνεν ὁ Θεός, μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀσθενῆ κρίσιν, καὶ ἐδείκνυεν ὑπομονὴν καὶ ἐδέχετο μὲ εὐχαρίστησιν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ.

2. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀποκτᾷ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν υἱὸν τῆς δούλης του, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι μὲ αὐτὸν ἐξεπληρώνετο πλέον ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Διότι λέγει «Ὁ πατριάρχης ἦτο ὀγδόντα ἔξ ἐτῶν, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ». Καὶ πάλιν ὁμοίως, ἀφοῦ ἐδοκίμασεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἐπὶ δέκα τρία ἔτη τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, τότε πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του. Διότι ὅταν εἶδεν ὅτι ὁ χρυσοῦς εἶχε καθαρισθῆ ὡσὰν εἰς κωνευτήριον μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ εἶχεν ἀποδειχθῆ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου περισσότερο λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος, «παρουσιάσθη» λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ ὁ Θεὸς ὅταν ἔγινεν ἐνενηντὰ ἐννέα ἐτῶν»². Καὶ διατί ἐμακροθύμησεν ἐπὶ τόσον χρόνον; Ὅχι μόνον διὰ νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. Διότι ὅταν ἡ φύσις τὸν κατέστησεν ἀνίκανον καὶ ἦτο πλέον ἀχρηστος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ, ἀφοῦ τὰ μέλη τοῦ σώματος του εἶχον ἀδυνατήσῃ καὶ εἶχον νεκρωθῆ ἔξ αἰτίας τοῦ γήρατος,

καίου τὴν ἀρειτὴν ἐκκαλύπτων καὶ τὴν οἰκείαν δεικνὺς δύναμιν, τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς ἔργον ἄγει.

Ἄλλ' ἀναγκαῖον ἀκούσαι καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ρηθέντων. «Γενομένω», φησί, «αὐτῷ εἰῶν ἐν-
 5 νενηκονταεννέα ὄφθη αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ». «Ὅταν δὲ ἀκούσης, «Ῥφθῆ», μηδὲν ταπεινὸν ὑπόπτευσεν, μηδὲ νομίσας ὀφθαλμοῖς σαρκὸς ὁρᾶσθαι τὴν θείαν καὶ ἀφθαρτον δύναμιν, ἀλλ' εὐσεβῶς ἅπαντα νόει. Ῥφθῆ οὖν αὐτῷ ὁ Θεός, ἀντὶ τοῦ, τῆς παρ' αὐτοῦ δηλονότι ἐπισκέψεως αὐτὸν ἠ-
 10 ξίωσε, καὶ ἄξιον αὐτὸν ἠγησάμενος τῆς παρ' ἑαυτοῦ προνοίας, πολλῇ κεχρημένος τῇ συγκαταβάσει καὶ διαλέγεται καὶ φησιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου· εὐαρέσεται ἐναντίον μου καὶ γίνου ἄμεμπτος καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνά μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνά μέσον σου καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα. Καὶ ἔπεσεν
 15 Ἄβραμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ».

Πολλὴ τοῦ δικαίου ἡ εὐγνωμοσύνη, ὑπερβάλλουσα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἢ περὶ αὐτὸν φιλανθρωπία. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησί, «ὁ Θεὸς σου»· μονονουχὶ λέγων, ὁ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ κατὰ οὐ διαφόρως οἰκονομήσας ἐγὼ εἰμι, ὁ ἀνασιτή-
 20 σας σε οἴκοθεν καὶ ἐπαῖθθα ἀγαγὼν ἐγὼ εἰμι, ὁ καθ' ἕκαστον καιρὸν ὑπέρμαχος σοι γινόμενος καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων σε ἀνώτερον πεποιηκὸς ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ εἶπεν, «ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός», ἀλλ', «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου».

Ὅρα τὴν πολλὴν ἀγαθότητα, πῶς καὶ διὰ τῆς προσθή-
 25 κης τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Ὁ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης Θεός, ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής φησιν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου». Μέγας ὁ ὄγκος τῆς τιμῆς τῆς εἰς τὸν δίκαιον. Οὕτω καὶ τοῖς προφήταις ἔθος λαλεῖν. Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς νῦν κοινὸς ὢν ἅπαν-
 30 τῶν Λεσπότης ἀπὸ τοῦ δούλου καλεῖσθαι καταδέχεται, καὶ

τότε, καὶ ἀποκαλύπτων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀποδεικνύων τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀκούσωμεν καὶ αὐτὰ πού εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. «Ὅταν», λέγει, «ἔγινεν ὁ Ἄβραμ ἔννενηντα ἔννεα ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ εἶπεν· Ὅταν δὲ ἀκούσης, «Ἔφθη», μὴ σκεφθῆς κάτι τὸ ταπεινόν, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι ἡ θεία καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη δύναμις γίνεται ὀρατὴ μὲ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ ἐννόει ὅλα ἐκεῖνα μὲ εὐσέβειαν. Παρουσιάσθη λοιπὸν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λέγει, ἀντὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸν κατέστησεν ἄξιον τῆς ἐπισκέψεώς του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔκρινεν ἄξιον νὰ τύχῃ τῆς ἐκ μέρους του προνοίας, χρησιμοποιεῖ πολλὴν συγκατάβασιν καὶ συνομιλεῖ μαζί του καὶ τοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου· δεῖχνε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος καὶ θὰ συνάψω συμφωνίαν μαζί μὲ ἐσένα, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά. Καὶ ὁ Ἄβραμ ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν»³.

Μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ὑπερβολικὴ ἢ πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι Θεός σου» ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδὴ· ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ἐρρύθμιζα μέχρι τώρα κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰς ὑποθέσεις σου, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού σὲ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ σὲ ὠδήγησεν ἐδῶ, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού κάθε φορὰν ἦτο ὑπερασπιστὴς σου καὶ σὲ ἔκαμνεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου· καὶ δὲν εἶπεν, «ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός», ἀλλ' «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου».

Πρόσεχε τὴν μεγάλην ἀγαθότητά του, πῶς δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν δεικνύει τὴν πρὸς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀγάπην του. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὀλοκλήρου τῆς Οἰκουμένης, ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς αὐτὸς λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ πού ἐδόθη εἰς τὸν δίκαιον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συνηθίζει νὰ ὀμιλῇ καὶ πρὸς τοὺς προφήτας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς τώρα, ὁ κοινὸς Κύριος ὄλων, καταδέ-

εὐρήσομεν αὐτὸν μετὰ ταῦτα λέγοντα, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ», οὕτω καὶ οἱ προφηταὶ εἰώθασι λέγειν, «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», οὐ περικλείοντες αὐτοῦ εἰς ἑαυτοῦς τὴν δεσποτειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸν πόθον ἀκάθεκτον ἐνδεικνύμενοι. Ἄλλὰ τὸ μὲν ἀνθρώπους τοῦτο ποιεῖν οὐδὲν θαυμασιόν, διὰ δὲ αὐτὸς ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο ποιῆ, τοῦτό ἐστι τὸ καιρὸν καὶ παράδοξον. Ἄλλὰ μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλ' ἀκούωμεν τοῦ προφήτου λέγοντος, «Κρεῖσσον εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι», καὶ πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, «Περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Οὕτως ὁ μὲν προφήτης μυρίων παρανόμων τὸν ἕνα τὸν ποιῶντα τὸ θέλημα Κυρίου κρείττονα ἀπέφηεν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, μνημονεύσας τῶν δικαίων ἀπάντων τῶν ἐν θλίψεσι, τῶν ἐν οἰενοχωρίᾳ διαγόντων, φησὶν, «ὦν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος».

Πάντα τὸν κόσμον εἰπὼν, τοῦτους τοὺς ἐλαυνομένους, τοὺς θλιβομένους ἀντίστησεν, ἵνα μάθῃς, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς φησὶ πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου, εὐαρεστήσει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος». Οὐδὲ γὰρ περιόφρομαι τῆς ἰσασύτης σου ἀρετῆς τοὺς ἰδρωτίας, ἀλλὰ «Θήσομαι τὴν διαθήκην σου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα». Οὐχ ἀπλῶς εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι παρασκευάσω, ἀλλὰ καὶ «Σφόδρα», τὴν πολλὴν ἐπίτασιν δηλῶν. Καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν εἰπὼν, ὡς τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀσιέρας, τοῦτο ἐνιαῦθα διὰ τοῦ «Σφόδρα» ἐδήλωσεν. Ἄλλ' ὁ εὐγγύμων καὶ φιλόθεος οἰκείης ὁρῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ἰο-

4. Ἐξ. 3, 6.

5. Σ φ. Σειφ. 16, 3.

6. Ἐβρ. 11, 37-38.

κεται νὰ προσφωνῆται ἀπὸ τὸν δοῦλον του, καὶ θὰ εὐρωμεν αὐτὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγη, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»⁴, ἔτσι καὶ οἱ προφῆται συνηθίζουν νὰ λέγουν, «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου», χωρὶς νὰ θεωροῦν ἰδικήν των τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, ἀλλ' ἀποδεικνύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν πολὺ μεγάλον πόθον των πρὸς αὐτόν. Ἄλλὰ τὸ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παράξενον, ὅταν ὅμως αὐτὸ τὸ κάνη αὐτὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ εἶναι τὸ πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. Ἄλλ' ἄς μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ν' ἀκούωμεν τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Εἶναι ἀνώτερος ἕνας ποὺ κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ παρὰ ἀμέτρητοι ἁμαρτωλοί»⁵, καθὼς καὶ τὸν μακάριον Παῦλον ποὺ λέγει «Περιεπλανῶντο ἔχοντες ὡς ἐνδύματα δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, στερούμενοι, θλιβόμενοι καὶ κακουχούμενοι, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἄξιος νὰ συγκριθῆ ὀλόκληρος ὁ κόσμος»⁶. Ἔτσι ὁ μὲν προφήτης ἐχαρακτήρισεν, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μυρίους παρανόμους ὁ ἕνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς δικαίους, οἱ ὁποῖοι ἔζων μὲ θλίψεις καὶ στενοχωρίας, λέγει, «Πρὸς αὐτοὺς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκριθῆ ὀλόκληρος ὁ κόσμος».

Ἄφοῦ ἀνέφερεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον ὁ Παῦλος, ἀντιπαρέθεσε πρὸς αὐτοὺς αὐτοὺς τοὺς διωκομένους, τοὺς θλιβομένους, διὰ νὰ μάθης, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων λέγει πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου, δεῖξε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος». Διότι δὲν θὰ περιφρονήσω τοὺς τόσους κόπους τῆς ἀρετῆς σου, ἀλλὰ «Θὰ κάνω συμφωνίαν, μαζί σου, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, θὰ σὲ κάνω νὰ ἀποκτήσης πολλοὺς ἀπογόνους, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν «σφόδρα», δηλώνων τὸ τεράστιον πλῆθος. Καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε προηγουμένως, «Ὅπως ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες», αὐτὸ ἔφανέρωσε καὶ ἐδῶ μὲ τὸ «σφόδρα». Ἄλλ'

σαύτην συγκαιάβασιν καὶ τὴν περὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα κη-
 δεμονίαν, καταπλαγείς καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τῆς τε οἰκείας
 φύσεως, τῆς τε τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπείρου δυνά-
 μεως, («Ἐπεσε», φησὶν, «ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ»), δεικνὺς διὰ
 5 τοῦ σχήματος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ
 ἀπενόηθη, οὐδὲ μέγα ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ τῇ εἰς αὐτὸν
 γεγενημένῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλλον συνεοτάλη «Καὶ ἔπεσε»,
 φησὶν, ἐπὶ πρόσωπον.

Τοιοῦτον γὰρ ἡ εὐγνώμων ψυχὴ ἐπειδὰν πλείονος ἀ-
 10 πολαύσῃ τῆς παρορησίας, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν
 περὶ τὸν Θεὸν εὐλάβειαν. «Ἐπεσε γάρ», φησὶν, «ἐπὶ πρόσω-
 πον αὐτοῦ». Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἰσοσαύτην παρορησίαν εἰς ἐ-
 αυτὸν ὁρῶν ὁ δίκαιος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθέν-
 ρειαν, οὐδὲ ἀνανεῦσαι ἐτόλμα, ἀλλὰ κάτω κύπτων πολλὴν ἐπι-
 15 δείκνυτο τὴν εὐλάβειαν, ὅρα πάλιν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν
 ἀφατον φιλοτιμίαν. «Ἐλάλησε γὰρ αὐτῶ», φησὶν, «ὁ Θεὸς
 λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ, καὶ ἔση πα-
 τὴρ πλήθους ἐθνῶν, καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου
 Ἄβραμ, ἀλλὰ ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἄβραάμ, ὅτι πατέρα πολ-
 20 λῶν ἐθνῶν τέθεικά σε καὶ ἀξαναῶ σε καὶ θήσω σε εἰς ἔ-
 θνος καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται».

3. Σκόπησον, ἀγαπητέ, πῶς προλέγει τῶ δικαίῳ καὶ νῦν
 ἅπαντα σαφῶς, καὶ ἵνα πλείονα αὐτῶ τὴν πληροφορίαν ποι-
 ῆση καὶ τοῦ σιοιχείου τὴν προσοθήκην τῇ προσηγορίᾳ αὐτοῦ
 25 ἐναποτίθεται καὶ φησὶν· «Ἐση πατὴρ πλήθους ἐθνῶν. Οὐ
 κληθήσεται γὰρ τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλὰ Ἄβραάμ, ἐπειδὴ
 πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε». Ὡσπερ γὰρ τὸ πρότερον
 ὄνομα τὴν ἀπὸ τοῦ πέραν ἐνιαῦθα ἐπάνοδον ἐσήμανεν (Ἄ-
 βραμ γὰρ περᾶτης ἐρμηνεύεται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶσσι-

ὁ εὐγνώμων καὶ εὐσεβῆς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, βλέπων τὴν τόσον μεγάλην συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρὸς τὸν δοῦλον του φροντίδα, ἐκπλαγεὶς καὶ ἀναλογισθεὶς καὶ τὴν ἰδικὴν του φύσιν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄπειρον δύναμιν αὐτοῦ, «Ἔπεσεν», λέγει, «κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν», δεικνύων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην του. Καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν, οὔτε κατελήφθη ἀπὸ ὑπερηφανείαν διὰ τὴν εὐνοϊαν ποῦ ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον ἐταπεινώθη· διότι λέγει· «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν».

Διότι τέτοια εἶναι ἡ εὐγνώμων ψυχὴ· ὅταν ἀπολαύσῃ μεγαλυτέρας παρρησίας, τότε κατ' ἐξοχὴν ἐπιδεικνύει μεγάλη εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν». Καὶ ὅταν μετὰ τὴν τὴν παρρησίαν ὁ δίκαιος, σκεπτόμενος τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἐτόλμα οὔτε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του ἐπάνω, ἀλλὰ κύπτων κάτω ἐδείκνυε τὴν μεγάλην εὐλάβειάν του, πρόσεχε πάλιν τὴν ἀπερίγραπτον φιλοτιμίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ἦμίλησεν εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν. Ἴδου ἐγὼ καὶ ἡ συμφωνία ποῦ ἔχω μὲ ἐσένα· θὰ γίνῃς γενάρχης πλήθους λαῶν καὶ δὲν θὰ ἀποκαλῆσαι πλέον Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σου θὰ εἶναι Ἰσραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ σὲ πολλοὶ βασιλεῖς»⁷.

3. Πρόσεξε, ἀγαπητέ, πῶς καὶ τώρα προλέγει εἰς τὸν δίκαιον ὅλα μὲ σαφήνειαν, καὶ διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ καλύτερον προσθέτει καὶ τὸ νέον στοιχεῖον εἰς τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Θὰ γίνῃς γενάρχης πλήθους λαῶν. Διότι δὲν θὰ ὀνομάζῃσαι πλέον Ἰσραὴλ, ἀλλὰ Ἰσραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ προηγούμενον ὄνομα ἐσήμαινε τὴν ἐδῶ ἐπάνοδοσιν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν (καθ' ὅσον τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν

ιαν· καὶ τοῦτο ἴσασι, ὅσοι τῆς γλώττης ἐκείνης εἰσὶν ἔμπει-
 ροι), ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ πέραν εἰς τὴν Χαναταίαν
 ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς ἀτιῶ τὸ ὄνομα ἐπιτιθέασιν.
 Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν καὶ εἰ ἄπιστοι ἐτύγχανον οἱ τοῦτον
 5 γεγεννηκότες, πόθεν αὐτοῖς ἢ πρόβνωσις αὕτη, ὥστε τῇ
 προσηγορίᾳ ἐναποθέσθαι τὸ μέλλον μετὰ πολὺν ἔσεσθαι χρό-
 νον; Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμηχάνου σοφίας, τὸ καὶ
 διὰ τῶν ἀπίστων πολλάκις τοιαῦτα οἰκονομεῖν· καὶ πολλὰ
 τοιαῦτα εὐρήσομεν καὶ ἐφ' ἐτέρων γεγεννημένα. Εὐθέως γὰρ
 10 ἐπεισέρχεται ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ Νῶε προσηγορία. Οὐδὲ γὰρ ἀ-
 πλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν καὶ τοῦτω τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκαν
 οἱ γονεῖς, ἀλλὰ προμηνύοντες τὸν μετὰ πεντακόσια ἔτη μέλ-
 λόντα γενήσεσθαι κατακλυσμόν. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ τοῦτου πα-
 τὴρ οὐδὲ διὰ τὸ ἐνάρειος εἶναι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκε
 15 τῷ παιδί, ἄκουε τῆς Γραφῆς σαφῶς λεγούσης, ὅτι «Νῶε
 μόνος εὐρέθη δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Οὐκ ἂν
 παρεσιώπησεν ἡ Γραφή, οὐδὲ εἶπε, «Νῶε δίκαιος μόνος ἦν»,
 εἰ καὶ Λάμεχ ὁ τοῦτου πατὴρ ζηλωτὴς ἦν τῆς τοῦ δικαίου
 ἀρειῆς. Μέλλων τοίνυν τὴν προσηγορίαν ἐπιτιθέσθαι τῷ παι-
 20 δί, φησί· «Καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε· οὗτος δια-
 ναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν
 χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς καιτηρᾶσατο Κύριος ὁ
 Θεός».

Πόθεν, εἰπέ μοι, ἐκείνω ἢ γνώσις τῶν μελλόντων γίνε-
 25 σθαι μετὰ τοσαύτας γενεάς; «Κληθήσεται γάρ», φησί, «Νῶε·
 οὗτος γὰρ διαναπαύσει ἡμᾶς». Τὸ Νῶε τῇ Ἑβραίων διαλέ-
 κτῳ ἀνάπανοις λέγεται. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ἔμελλε τοῦ ναυαγίου
 ἐκείνου καταλαμβάνοντος τὴν οἰκουμένην μόνος διασώζεσθαι
 καὶ τῇ μετὰ ταῦτα γενεᾷ ἀρχὴν ἵνα παρασχεῖν τῆς συστάσε-
 30 ως, διὰ τοῦτό φησιν, «Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς», ἀνάπανειν

γλῶσσαν σημαίνει περάτης, καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι εἶναι γνῶσται τῆς γλώσσης ἐκείνης), ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς του ἔδωσαν εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ ἂν ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν, ὥστε εἰς τὸ ὄνομά του νὰ προσδώσουν αὐτὸ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον; Καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς ἐφευρετικῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ οἰκονομῇ δηλαδὴ πολλὰς φορὰς τέτοια πράγματα, ἀκόμη καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων. Καὶ θὰ εὐρωμεν παρόμοια νὰ ἔχουν συμβῇ καὶ ἐπὶ ἄλλων προσώπων. Διότι ἀμέσως μοῦ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσαν οἱ γονεῖς του ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ προαναγγέλλοντες τὸν κατακλυσμὸν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη. Τὸ ὅτι λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν του αὐτὸ τὸ ὄνομα, ὅχι ἐπειδὴ ἦτο ἐνάρετος, ἄκουε τὴν Γραφὴν ποῦ λέγει μὲ σαφήνειαν, ὅτι «ὁ Νῶε εὐρέθη ὅτι ἦτο ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος εἰς τὴν γενεάν του». Ἡ Γραφὴ δὲν θὰ ἀπεισιώπα οὔτε θὰ ἔλεγεν, «ὅτι ὁ Νῶε ἦτο ὁ μόνος δίκαιος», ἐὰν καὶ ὁ Λάμεχ ὁ πατέρας του ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱὸν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τὰ κακὰ μας ἔργα καὶ ἀπὸ τὴν γῆν τὴν ὁποίαν κατηράσθῃ ὁ Κύριος ὁ Θεός»⁸.

Εἶπέ μου ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν αὐτὸς τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς; Διότι λέγει· «Θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· διότι αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ». Ἡ λέξις Νῶε εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἀναπαυσις. Ἄφοῦ λοιπὸν μόνον αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπληξεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ εἶναι αὐτὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ προήρχετο ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὸν γενεά, διὰ τοῦτο λέγει, «Αὐτὸς θὰ μᾶς

τὸν κατακλυσμόν καλῶν. Καθάπερ γὰρ κεκηκυῖαν τὴν γῆν
 πᾶσαν ἐκ τῆς τῶν ἐνοικούντων πονηρίας καὶ πολλὴν τὴν λύ-
 μνην δεχομένην ἐλθῶν ὁ κατακλυσμός διὰ τῆς τῶν ἑδάτιων
 φορᾶς, καὶ στήσας τῶν μοχθηρῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὴν πονη-
 5 ρίαν, τὴν τε ἐξεκάθηρεν ἀκάθαρτον γεγενημένην διὰ τὴν τῶν
 ἐνοικοῦντων μοχθηρίαν κάκεινους διὰ τῆς τιμωρίας ἀνέ-
 παυσε. «Θάνατος γάρ», φησί, «ἀνδρὶ ἀνάπανοις».

Εἶδες ὅπως καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις τὰ μέλλοντα προ-
 μνηνεύεται παρασκευάζει; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ τα-
 10 τριάρχῃ τὸ ὄνομα οἱ γονεῖς εἰτίθεσαν, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ πωρο-
 οιμίων δηλοῦντες, ὅτι μετανάστις ἔσται καὶ περάσας τὸν
 ποταμὸν ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἦξει. Ἐπεὶ τοίνυν, φησί, τὸ μὲν
 παρὰ τῶν γονέων ἐπιτεθὲν ὄνομα ἐκεῖνῳ σοι προεμήνυε τὸ
 ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἐνταῦθα διαπεράσαι, δέχου καὶ τὴν τοῦ στοι-
 15 χείου προσθήκην, ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό σοι μνηνεύει, «ὅτι πολ-
 λῶν ἐθνῶν ἔση παιτήρ». Καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τῶν ρη-
 μάτων. Ὅσα εἶπε, πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ «Πολλῶν ἐ-
 θνῶν». Ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἔθνη καὶ ἕτερα, ἅπερ ἔμελλεν ἐκεῖ-
 θεν ἐξεῶσθαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα δέξεται τὴν κλη-
 20 ρονομίαν, διὰ τοῦτό φησι. «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά
 σε»· εἰδῶς σου τῆς ἀρειῆς τὸ μέγεθος πολλῶν ἐθνῶν δι-
 δάσκαλόν σε ἀπεργάσομαι, «Καὶ ἀῶξάνω σε καὶ πληθυνῶ
 σε σφόδρα, σφόδρα καὶ θήσω σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκ
 σοῦ ἐξελεύσονται».

25 Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα. Ἄν
 γὰρ ἐννοήσωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἡλικίαν καὶ ὅτι ἐν ἐ-
 σχάτῳ γήρᾳ ταῦτα ἤκουσε, ἐκπλαγησόμεθα τὴν τε τοῦ δι-
 καίου πίστιν καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύ-

ἀναπαύση», ὀνομάζουσα τὸν κατακλυσμὸν ἀνάπαυσιν. Διότι ὡσὺν νὰ εἶχεν ἀποκάμει ὀλόκληρος ἡ γῆ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐδέχετο πολλὴν καταστροφὴν ἐπελθὼν ὁ κατακλυσμὸς μὲ τὰ ὀρμητικὰ ὕδατά του καὶ θέσας γέρμα εἰς τὴν πονηρίαν τῶν μοχθηρῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ τὴν γῆν ἐκαθάρισε πὺ ἐῖχε γίνεαι ἀκάθαρτος ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐκείνους ἀνέπαυσε μὲ τὴν τιμωρίαν του. Διότι λέγει· «Ὁ θάνατος εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀνάπαυσις»⁹.

Εἶδες πῶς καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων πολλὰς φορὰς κάνει νὰ προλέγωνται αὐτὰ πὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἔδωσαν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην οἱ γονεῖς του τὸ ὄνομα, ἐπιθυμοῦντες νὰ δηλώσουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι θὰ μεταναστεύσῃ καὶ ἀφοῦ διαβῆ τὸν ποταμὸν, θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ξένην χώραν. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, τὸ ὄνομα πὺ ἔδωσαν εἰς ἐσένα οἱ γονεῖς σου προεμήνυε τὸν ἐρχομὸν σου ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ, δέξου καὶ τὴν προσθήκην ἐνὸς ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά σου, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι φανερώνει δι' ἐσένα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ γίνῃς γεννάρχη πολλῶν ἔθνῶν». Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων. Δὲν εἶπεν, ὄλων τῶν ἔθνῶν, ἀλλὰ «πολλῶν ἔθνῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ νὰ δεχθῆ ὁ τόπος τοὺς ἀπογόνους τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἡ Γραφὴ λέγει, «Σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν ἔθνῶν». Θὰ σὲ κάνω δηλαδὴ διδάσκαλον πολλῶν ἔθνῶν, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸ μεγάλο μέγεθος τῆς ἀρετῆς σου. «Καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά, καὶ θὰ εἶσαι ἡγέτης ἔθνῶν καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα πολλοὶ βασιλεῖς».

Ἄς μὴ παρατρέξωμεν ἀγαπητοί, ἔτσι ἀπλῶς αὐτὰ πὺ ἐλέχθησαν. Διότι ἐὰν συνειδητοποιήσωμεν τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ἤκουσεν αὐτὰ κατὰ τὴν πλεον γεροντικὴν ἡλικίαν, θὰ ἐκπλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ,

ναιμιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπου λοιπὸν νεκρωθέντος, ὡς εἶπεῖν, καὶ
 τὰ μέλη διαλελυμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν τελευ-
 τὴν φανταζομένου, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεσθαι τὸ σπέρμα ἐσή-
 5 μανεν, ὡς καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ γενήσεσθαι· καὶ οὐ τοῦτο
 Εἶδες ἐπίτασιν ἐπαγγελίας; «Αὐξανῶ σε», φησί, «σοφό-
 δρα», Οὐχ ἀπλῶς τὸν διπλασιασμὸν ἐπέθηκεν, ἀλλ' ἵνα ση-
 μάνῃ τῷ δικαίῳ τοῦ πλήθους τὴν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ γὰρ
 διὰ τῆς τοῦ στοιχείου προσθήκης, καθάπερ ἐν σιγήῃ τινί,
 10 ἀνεξάλειπτον αὐτῷ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ἐπαγγελίαν ἐπέ-
 γραψε, πάλιν φησί· «Καὶ σιγήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέ-
 σον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ εἰς τὰς
 γενεὰς αὐτῶν, εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναί σου Θεός». Οὐ
 μόνον περὶ σέ, φησί, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν,
 15 ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπέρμα τὸ σὸν, καὶ μετὰ τὴν σὴν ἔξοδον.

Ὅρα πῶς ἀνακλιᾶται τοῦ δικαίου τὴν ψυχὴν ὑπισχνού-
 μενος αὐτῷ, ὅτι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ πολλὴν παρέξει τὴν
 πρόνοιαν. Καὶ τίς ἢ δύναμις τῆς διαθήκης; «Ὅσπερ εἶναί σου
 Θεός», φησί, «καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ». Τοῦτο γάρ
 20 σοι ἔσται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν σοὶ τε καὶ τῷ σπέρματι
 σου. «Καὶ δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ τὴν γῆν,
 ἣν παροικεῖς, πᾶσαν τὴν γῆν Χαναάν, εἰς καιάσχεσιν αἰώ-
 νιον καὶ Θεός ἔσομαι αὐτῶν». Διὰ τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ οἱ
 ἔκγονοι οἱ σοὶ ἀπολαύσουσι τῆς ἐμῆς προνοίας καὶ δώσω
 25 αὐτοῖς εἰς καιάσχεσιν αἰώνιον τὴν γῆν Χαναάν, «Καὶ ἔσο-
 μαί αὐτῶν Θεός». Τί ἐστί, «Καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός»; Ἀντι-
 τοῦ, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, πολλὴν τὴν πρό-
 νοίαν, ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τὴν παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν παρέξομαι
 μόνον «Σὺ τὴν διαθήκην μου διατήρησον, σὺ καὶ τὸ σπέρμα

10. Γεν. 17, 7.

11. Γεν. 17, 8.

διότι ἀπὸ ἀνθρώπων πού εἶχε πλέον, τρόπος τοῦ λέγειν, νεκρωθῆ καὶ εἶχον ἐξασθενήσει τὰ μέλη του καὶ καθημερινῶς ἐσκέπτετο τὸν θάνατον, προεῖπεν ὅτι τόσον πολὺ θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του, ὥστε καὶ νὰ γίνουν πολλὰ ἔθνη· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ λέγει ὅτι «Ἀπὸ ἐσένα θὰ προέλθουν πολλοὶ βασιλεῖς». Εἶδες μέγεθος ὑποσχέσεως; «Θὰ σὲ αὐξήσω», λέγει, «ὑπερβολικά». Δὲν προσέθεσε τυχαῖα τὸν διπλασιασμόν, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς τὸν δίκαιον τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ γράμματος ὡσὰν νὰ ἔγραψε τὴν διαθήκην του κατὰ τρόπον ἀνεξάλειπτον, ἐπάνω εἰς κάποιαν στήλην, λέγει πάλιν· «Καὶ θὰ πραγματοποιήσω τὴν διαθήκην μου καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου καὶ ἔπειτα ἀπὸ σὲ εἰς ὅλας τὰς γενεὰς αὐτῶν. Σοῦ δίδω παντοτινὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶμαι ὁ Θεός σου»¹⁰. Δὲν θὰ δείξω μεγάλην φροντίδα, λέγει, μόνον διὰ σέ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν σου.

Πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον τονώνει τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου μὲ τὸ νὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἐνδιαφερθῆ πολὺ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ποία εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς συμφωνίας; «Ἔστω νὰ εἶμαι Θεός σου», λέγει, «καὶ Θεὸς τῶν ἀπογόνων σου ἔπειτα ἀπὸ σέ». Καθ' ὅσον αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν καὶ δι' ἐσένα καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου. «Καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατοικεῖς, καὶ ὀλόκληρον τὴν γῆν Χαναάν, διὰ νὰ τὴν κατέχουν αἰωνίως. Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν»¹¹. Ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σου ἀρετῆς θὰ ἀπολαύσουν τῆς προνοίας μου καὶ οἱ ἀπόγονοί σου καὶ θὰ δώσω εἰς αὐτούς, διὰ νὰ κατέχουν αἰωνίως τὴν γῆν Χαναάν· «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν». Τί σημαίνει «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς των»; Λέγει αὐτὸ ἀντὶ νὰ εἰπῆ θὰ ἐνδιαφερθῶ πολὺ δι' αὐτούς, θὰ τοὺς βοηθήσω εἰς κάθε περίπτωσιν. Μόνον, «Ἐσὺ νὰ διατηρήσῃς τὴν διαθήκην μου, ἐσὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου μετὰ ἀπὸ σέ

σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αἰδιῶν». Οὐδὲν ἕτερον παρ' ὑμῶν ἐπιζητῶ, ἢ τὴν ἑπακοήν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, κἀγὼν πάντα ἄπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω.

4. Εἶτα λοιπὸν βουλόμενος ἰδιοποιήσασθαι τοὺς ἐξ αὐτοῦ
 5 τικιομένους καὶ οἰκεῖον ἑαυτοῦ τὸν λαὸν ἀπεργάσασθαι καὶ ἵνα λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐκτεινόμενον μὴ συναναμιγνύηται τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ὧν τὴν γῆν ἔμελλον κληρονομεῖν, ἄλλως δὲ καὶ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἔμελλον κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόβρρησιν ὑπομένειν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν, ἵνα μὴ καὶ ἐν αὐτῇ
 10 γενόμενοι συναναμυρῶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, σημείου χάριν τὴν περιτομὴν τῷ δικαίῳ διατάσσεται καὶ φησιν· «Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αἰδιῶν. Περιμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν. Περιμηθήσε-
 15 σθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν». Εἶτα ἵνα διδάξῃ κἀκείνους καὶ πάντας ἡμᾶς, τίνος ἔνεκεν τοῦτο ἐπέταξε καὶ οὐδενὸς ἑτέρου χάριν τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ ὥστε ἐπίσημον εἶναι τὸν λαὸν τὸν αὐτῷ ἀνακείμενον, φηοί, «Καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν».
 20 Καὶ λοιπὸν καὶ τὸν καιρὸν διατάσσεται, καθ' ὃν προσήκει τοῦτο γίνεσθαι. «Παιδίον» γάρ, φηοί, «ὡκτιῶ ἡμερῶν περιμηθήσεται ὑμῖν καὶ ὁ οἰκογενῆς καὶ ὁ ἀργυρώνητος καὶ πάντες ἀπαξαιπῶς, ὡς εἰπεῖν, οἱ συνόντες ὑμῖν τὸ σημεῖον τοῦτο δέξονται. Καὶ δοῖς σὸ περιμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ
 25 διατεταγμένῃ, ἐξολοθρευθήσεται, ὅτι τὴν διαθήκην μου διασκέδασεν· ὅτι παρέβη, φηοί, τὸ προσιαχθέν.

“Ὅρα σοφίαν Δεσπότου, πῶς εἰδὼς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὸ ἀτελὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπιτιθεῖς, οὕτω τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς ἔδωκε. τὴν ὁρμὴν
 30 αἰδιῶν τὴν ἀκάθεκτον ἐκκόπτων, ὥστε μὴ τοῖς ἔθνεσι συναναμίγνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἦδει οὐτιῶν τὸ λάγνον καὶ ὅτι οὐκ

12. Γεν. 17, 9.

13. Γεν. 17, 10-11,

14. εν. 17, 10-11.

14α. Γεν. 17, 12-14.

εἰς ὅλας τὰς γενεάς»¹². Δὲν ζητῶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ σαῶς, παρὰ μόνον τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἐγὼ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σαῶς ὑπεσχέθην.

4. Ἔπειτα λοιπόν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κάνῃ ἰδικούς του αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐγεννῶντο ἀπὸ αὐτόν καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἰδικὸν τὸν λαὸν καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθῇ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων τὴν χώραν ἐπρόκειτο νὰ κατοικήσουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπομείνουν τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον αἰχμαλωσίαν, συμφώνως πρὸς τὴν προφητείαν, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη τῆς Αἰγύπτου, ὅταν θὰ παρευρίσκοντο ἐκεῖ, διατάσσει εἰς τὸν δίκαιον τὴν περιτομὴν, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη μου, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διαφυλάξῃς καὶ σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου. Κάθε ἄρρεν τέκνον σας νὰ περιτέμνεται. Νὰ περιτέμνετε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας σας»¹³. Ἔπειτα διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκείνους καὶ ὄλους ἡμᾶς, διατί διέταξε αὐτὸ καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν θέλει νὰ γίνῃ τοῦτο παρὰ διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς του, λέγει· «Καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας»¹⁴. Ἐν συνεχείᾳ ὀρίζει καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνεται αὐτό. Διότι λέγει, «τὸ παιδίον πρέπει νὰ περιτέμνεται, ὅταν θὰ γίνεται ὀκτῶ ἡμερῶν. Τὸ ἴδιον θὰ γίνεται καὶ διὰ τὸν δοῦλον, ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ εἰς αὐτόν ποὺ ἠγόρασες. Καὶ ὅλοι ἐν γένει αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν μαζί σου νὰ δεχθοῦν τὴν περιτομὴν. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ περιτηθῇ θὰ καταστραφῇ κατὰ τὴν ὠρισμένην ἐκείνην ἡμέραν, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»^{14α}, διότι, λέγει, παρέβει τὴν ἐντολήν μου.

Πρόσεχε σοφίαν Κυρίου, πῶς, γνωρίζων τὴν ἀτέλειαν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀπογόνων του, ὡσὰν νὰ ἔθετε κάποιο καλινόν, ἔτσι ὠρισεν αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, συγκρατῶν τὴν ἀκάθεκτον ὀρμὴν των, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζε τὴν πρὸς τὴν ἡδονὴν

ἀνέξονται, κἄν ὡσι μυριάκις ἐνηχοῦμενοι, ἀποσχέσθαι τῆς ἀλόγου ὁρμῆς, διὰ τοῦτο διηγεκῆ ὑπόμνησιν αὐτοῖς διδούς, καθάπερ δεσμῶ ἰνι περιέβαλε ἰῶ σημεῖω τῆς περιουμῆς, ὄρους αὐτοῖς καὶ κανόνας διδούς μὴ περιαιτέρω προβαίνειν, 5 ἀλλὰ μέχρι τοῦ αἰκείου ἔθνους ἴσταισθαι καὶ μηδεμίαν ἐπιμιξίαν ποιῆσθαι πρὸς τοῦτους, ἀλλὰ τοῦ πατριάρχου τὸ σπέρμα διασώζειν ἀμιγές, ἵν' οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς αὐτοὺς ἐκβῆναι δυναθῆ. Καὶ καθάπερ τις ἀνὴρ σώφρων καὶ ἐπεικῆς παιδίσκη ἔχων ἀκόλαστον, ὄρους αὐτῇ καὶ 10 κανόνας τίθησι, μηδέποτε ἔξω φαίνεσθαι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας, μηδὲ τοῖς παριοῦσι φαίνεσθαι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοῖς ποῦ δεσμὰ περιτίθησιν, ἵν' οὕτω περιγενέσθαι δυναθῆ τῆς πολλῆς ἀκολασίας, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, καθάπερ δεσμὰ ποσίν, οὕτω τὸ σημεῖον 15 τῆς περιουμῆς τῇ σαρκὶ ἐναπέθειτο, ἵνα οἰκοθεν ἔχοντες ὑπόμνησιν, μηκέτι μηδὲ τῆς παρ' ἐτέρων δέωνται διδασκαλίας.

Ἄλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι καὶ παρὰ καιρὸν νῦν τὴν περιουμῆν φυλάσσειν βούλονται καὶ παιδικὴν ἐπιδείκνυνται γνώμην. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, νῦν 20 περιέμενεσθαι βούλονται; Τότε μὲν γάρ, ἵνα μὴ τοῖς παρανόμοις ἐκείνοις ἔθνεσι συναναφρωῶσι, τοῦτο ἐπειτάγησαν, νυνὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πάντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ φωτὸς χειραγωγηθέντων, ποῖον τῆς περιουμῆς ὄφελος; Μὴ γὰρ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐλευθερίαν τι συμβάλλεται ἢ τῆς 25 σαρκὸς ὑπόθεσις; Οὐκ ἤκουσαν σαφῶς τοῦ Θεοῦ λέγοντος, «Καὶ ἔσται ἐν σημεῖω διαθήκης», μονορουχὶ δεικνύντος, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην τοῦ σημείου ἐδεήθησαν; Οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πολλάκις γίνεται πρα-

ροπήν των καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὴν ἀλογον ὀρμὴν των, καὶ ἂν ἀκόμη διαρκῶς τοὺς ὑπενθυμίζε-ται, διὰ τοῦτο τοὺς ἔδωσε διαρκῆ ὑπενθύμισιν καὶ ὡσὰν νὰ τοὺς ἔδεσε μὲ κάποιον δεσμόν μὲ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, τοὺς ἔθεσεν ὄρια καὶ νόμους, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν περισσότερον, ἀλλὰ νὰ περιορίζωνται ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ἰδικοῦ των ἔθνους· καὶ νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν μὲ αὐτούς, ἀλλὰ νὰ κρατοῦν ἀνώθευτον τὸ σπέρμα τοῦ πατριάρχου, ὥστε ἔτσι νὰ ἠμπορέσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ὑπόσχεσις. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος συνειτὸς καὶ συγκρατημένος ἄνθρωπος, πὺ ἔχει κάποιαν κόρη ἀκόλαστον καὶ θέτει περιορισμοὺς εἰς αὐτὴν νῆ μὴ βγαίνει ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν τῆς οἰκίας, οὔτε νὰ παρουσιάζεται εἰς τοὺς ἐπισκέπτας, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ δεσμὰ τῆς θέτει εἰς τοὺς πόδας της, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀκολασίαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ὡσὰν νὰ ἔθεσε δεσμὰ εἰς τὰ πόδια των, ἔτσι ὠρίσε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς εἰς τὸ σῶμα, ὥστε ἔχοντες ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν των αὐτὴν τὴν ὑπόμνησιν, νὰ μὴ ἔχουν πλέον ἀνάγκην οὔτε τῆς διδασκαλίας ἄλλων.

Οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι ὅμως Ἰουδαῖοι καὶ τῶρα ἀκόμη θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομὴν, ἂν καὶ δὲν χρειάζεται, καὶ ἐπιδεικνύουν παιδικὴν νοοτροπίαν. Εἶπέ μου, λοιπόν, διατί θέλουν νὰ περιτέμνωνται καὶ τῶρα; Διότι τότε διετάχθησαν νὰ κάνουν αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ ἐκεῖνα τὰ παρανομοῦντα ἔθνη, τῶρα ὅμως, πὺ ὠδηγήθησαν ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀληθινὸν φῶς, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῆς περιτομῆς; Μήπως δηλαδὴ ἡ ἀποκοπὴ τῆς σάρκας συμβάλλει κατὰ τι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς; Δὲν ἤκουσαν τὸν Θεὸν πὺ λέγει σαφῶς, «Αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας», δεικνύων κατὰ κάποιον τρόπον μὲ αὐτό, ὅτι εἶχον ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς των ἀγνωμοσύνης; Καθ' ὅσον τὸ ἴδιον συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὰς ὑποθέ-

γυάτων. Ἐπειδὴν μὴ θαρρῶμέν τισι, σημεῖον ἐνεχύρου χάριν
 λαμβάνειν παρ' αὐτῶν σπουδάζομεν· οὕτω καὶ ὁ τῶν ὄλων
 Θεὸς εἰδὼς αὐτῶν τῆς γνώμης τὴν εἰσκόλιαν τὸ σημεῖον τοῦτο
 παρ' αὐτῶν ἀπαιτῆσαι κατεδέξατο, οὐχ ἵνα διηνεκῶς μένη
 5 τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλ' ἵνα τῶν τότε τέλος λαμβανόντων καὶ
 ἢ τοῦ σημείου χρεῖα περιαιρεθῆ. Ὡσπερ γὰρ διὰν σημεῖον
 τινες ἀπαιτῶσι καὶ ἐνέχυρον βούλωνται λαμβάνειν, ἐπειδὴν
 τοῦ πράγματος ἢ ὑπόθεσις τέλος λάβῃ καὶ τὸ σημεῖον λοι-
 πὸν αἴρεται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ διὰ τὸ καταφανῆ
 10 γίνεσθαι τὸν λαὸν τοῦ πατριάρχου τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' ὑ-
 μῶν εἰσηνέχθη, ἐχορῆν, τῶν ἐθνῶν ἐκείνων δι' οὗς τὸ σημεῖ-
 ον ἐδέξασθε, τῶν μὲν ἄρδην ἀφανισθέντων, τῶν δὲ μετ'
 ἐκείνους τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδοκούντων, μηκέτι τὸν
 ἔλεγχον τῆς οἰκειᾶς ἀγνωμοσύνης περιφέρειν, ἀλλ' ἀπαλλάτ-
 15 τεσθαι, καὶ εἰς τὴν προτιέραν εὐγένειαν ἀνατρέχειν.

Ἐνησοῦν γὰρ μοι, διὸ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὁ πατριάρ-
 χης λέγω, πρὶν ἢ τῆς περιτομῆς δέξασθαι τὴν ἐντολήν (ἐν-
 νενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα εἰτῶν ἦν, ἡνίκα τοῦτο ἐπειταίτετο),
 καὶ εὐάρεστος τῷ Θεῷ γέγονε καὶ μυριάκις ἀνεκηρύχθη πα-
 20 ρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ἔργον ἔμελλεν ἐκ-
 βαίνειν τὰ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τίκτεσθαι ἔμελλεν ὁ Ἰσαὰκ
 καὶ αὐξάνεσθαι τὸ γένος καὶ ὁ πατριάρχης δὲ μεδίτιασθαι
 τῆς ζωῆς, τότε δέχεται τὴν ἐντολήν τῆς περιτομῆς καὶ ἐν
 ἡλικίᾳ τοιαύτῃ περιτέμνεται, ἵνα τοῖς ἐξῆς ἅπασιν νόμος τις
 25 καὶ κανὼν γίνηται τὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου γεγενημένα.

5. Καὶ ἵνα μάθητε ἀκριβῶς, ἀγαπητοί, διὸ οὐδὲν τοῦτο
 πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρειτὴν λυοιτελεῖ, ἐξ αὐτῶν τῶν γινου-
 μένων συνιδεῖν δυνατὸν. Τί γὰρ φησιν, «Ὅκιw ἡμερῶν παι-
 δίων περιμηθήσεται»; Τὸν δὲ χρόνον οἶμαι τοῦτον ὠρίσθαι
 30 παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δύο τοῦτων ἔνεκεν ἑνὸς μὲν,
 ἵνα ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ κουφότερον ἐνεγκεῖν τὸν πόνον δυ-

σεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δηλαδή δὲν ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κάποιους, φροντίζομεν νὰ πάρωμεν ἀπὸ αὐτοὺς κάτι ὡς ἐνέχυρον. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παντός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν εὐμετάβλητον σκέψιν των, κατεδέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ αὐτοὺς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὄχι διὰ νὰ παραμένῃ αἰώνως τοῦτο τὸ σημεῖον, ἀλλ' ὅταν θὰ ἐλάμβανον τέλος αὐτὰ πού συνέβαινον τότε, νὰ καταργηθῇ καὶ τὸ σημεῖον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν μερικοὶ ζητοῦν κάποιο ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον καὶ θέλουν νὰ πάρουν κάποιο ἐνέχυρον, ὅταν λήξῃ ἡ αἰτία πού τὸ ἐπέβαλε, καταργοῦνται καὶ τὰ ἐνέχυρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς τοῦ πατριάρχου, ἔπρεπεν, ὅταν ἄλλα μὲν ἔθνη ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον ἐξηφανίσθησαν ἀμέσως καὶ ἄλλα προσῆλθον εἰς τὸ ἀληθινὸν φῶς, νὰ μὴ περιφέρεται ὁ ἔλεγχος τῆς ἀγνωμοσύνης των, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προηγουμένην εὐγένειαν.

Διότι σκέψου, ὅτι ἐκεῖνος ὁ θαυμαστός, δηλαδή ὁ πατριάρχης, προτοῦ δεχθῆ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς (διότι ἦτο ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν, ὅταν διετάσσετο νὰ κἀνῃ τοῦτο), καὶ εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν ἦτο καὶ πολλὰς φορὰς ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅταν πλέον ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις καὶ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἰσαὰκ καὶ νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοι καὶ ὁ πατριάρχης νὰ ἀποθάνη, τότε λαμβάνει τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ περιτέμνεται εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ γίνουν νόμος καὶ κανὼν εἰς ὄλους τοὺς ἀπογόνους αὐτά, πού ἔκανεν ὁ πατριάρχης.

5. Καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ ἀκρίβειαν, ἀγαπητοί, ὅτι τοῦτο δὲν ὤφελει καθόλου τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διατί λέγει λοιπὸν, «Παιδίον ὀκτῶ ἡμερῶν νὰ περιτέμνεται»; Νομίζω, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καθῶρισεν αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα διὰ δύο λόγους. Πρῶτον διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποστῇ χωρὶς μεγάλον πόνον τὴν περιτομὴν τῆς σαρκός,

νηθῆ τῆς περιτομῆς τῆς σαρκός· δευτέρου δέ, ἵνα δι' αὐτῶν
 τῶν ἔργων παιδευθῶσιν, ὡς οὐκ εἰς ψυχὴν τι συντελεῖ τὸ
 γινόμενον, ἀλλὰ σημείου χάριν τοῦτο γίνεται. Τὸ γὰρ ἄωρον
 παιδίον, τὸ μὴ γινώσκον τὰ γινόμενα, μηδὲ αἰσθησὶν ἵνα ἔ-
 5 χον, ποίαν ὠφέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκ τούτου δέξασθαι δυ-
 νήσεται; Ἐκεῖνα γὰρ ἔστι τῆς ψυχῆς ἰδικῶς κατορθώματα,
 τὰ ἐκ προαιρέσεως γινόμενα. Ψυχῆς γὰρ ἔστι κατορθωμα
 τὸ ἀρετὴν ἐλέσθαι καὶ κακίαν φυγεῖν· ψυχῆς κατορθωμα, τὸ
 μὴ τῶν πλειόνων μόνον μὴ ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα προ-
 10 ἔσθαι τοῖς δεομένοις· ψυχῆς κατορθωμα, τὸ μὴ τοῖς παροῦσι
 προσειτηκέναι, ἀλλὰ τούτων μὲν ὑπερορᾶν, τὰ μέλλοντα δὲ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαντάζεσθαι. Τὸ δὲ σημεῖον ἐπὶ τῆς
 σαρκός δέξασθαι, ποῖον ἄν εἴη κατορθωμα;

Ἄλλ' οἱ ἀγνώμονες, ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθήμενοι καὶ τοῦ
 15 ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμπαντος καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φω-
 τὸς πανταχοῦ ἀγιέντος, ἔτι τῷ λυχνιαῷ φωτὶ προσηλωμένοι
 καὶ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς σιερεᾶς τροφῆς ἔτι τῷ γάλακτι τρε-
 φόμενοι, οὐδὲ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀκούειν ἀνέχονται βο-
 ῶντος καὶ λέγοντος περὶ τοῦ παιριάρχου· «Καὶ σημεῖον ἔ-
 20 λαβε περιτομῆν, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς
 ἐν ἀκροβυσσίᾳ». Ὅρα πῶς ἀμφοτέρω ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐδίδαξε
 καὶ δι' αὐτοῦ χάριν τὴν περιτομὴν ἐδέξατο καὶ δι' ἡνίκα
 ἀκρόβυστος ἦν, τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τῆς πίστεως ἐπεδεί-
 ξατο. Ἴνα γὰρ μὴ ἀναισχυντῆ ὁ Ἰουδαῖος καὶ λέγη, δι' οὗ
 25 ἢ περιτομὴ τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ προσέξενε; διὰ τοῦτο ὁ
 μακάριος οὗτος ὁ παρὰ τοῦ πόδας Γαμαλιὴλ μαθητευθεὶς,
 ὁ κατὰ ἀκριβείαν τὸν νόμον παιδευθεὶς φησι μὴ νομίσητε,
 ὡς ἀναισχυντοὶ Ἰουδαῖοι, δι' ἣ περιτομὴ τι εἰς δικαιοσύνην

ὅταν θὰ εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρός, καὶ δεύτερον διὰ νὰ μάθουν μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ γίνεται διὰ νὰ εἶναι ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηρηστικόν. Διότι ποίαν ψυχικὴν ὠφέλειαν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὴν περιτομὴν τὸ βρέφος αὐτό, ποὺ δὲν καταλαβαίνει τί γίνεται καὶ δὲν αἰσθάνεται τίποτε; Καθ' ὅσον κατορθώματα τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὰ ποὺ γίνονται μὲ τὴν θέλησίν μας. Κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δηλαδὴ εἶναι ἡ προτίμησις τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς κακίας· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ κανεὶς τὰ περισσότερα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ παραχωρῇ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς εἶναι ὅχι μόνον τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται κανεὶς εἰς τὰ παρόντα, ἀλλ' αὐτὰ μὲν νὰ τὰ περιφρονῇ, νὰ ἔχῃ δὲ συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν σου τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Τὸ νὰ δεχθῇ δὲ κανεὶς τὸ σημεῖον ἐπὶ τῆς σαρκός, τί κατόρθωμα θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι;

Αὐτοὶ ὅμως οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἐφάνη ἡ ἀλήθεια, κάθονται ἀκόμη εἰς τὴν σκιάν, καὶ ἐνῶ ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠπλωσε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του, παραμένουν προσηλωμένοι εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἐξακολουθοῦν νὰ τρέφονται μὲ γάλα καὶ οὔτε τὸν μακάριον Παῦλον ἀνέχονται νὰ ἀκούσουν, ὁ ὁποῖος βοᾷ καὶ λέγει διὰ τὸν πατριάρχην. «Καὶ ἔλαβε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, ὡς σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης, τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν ἀκροβυστίαν»¹⁵. Πρόσεχε πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἐδῶ καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἐδέχθη τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνῶρισμα καὶ ὅτι ἐπέδειξε τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίτμητος. Διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀναίσχυντος δηλαδὴ ὁ Ἰουδαῖος καὶ διὰ νὰ μὴ λέγῃ, μήπως δὲν τὸν ἐδικαίωσεν ἡ περιτομή; διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ μακάριος, ὁ ὁποῖος ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Γαμαλιήλ καὶ ἐσπούδασε μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, λέγει· Μὴ νομίσετε, ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι, ὅτι συνετέλεσε ἡ περιτομὴ διὰ νὰ

αὐτῷ οὐρετέλεσε· καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀκροβουσίας τὴν πίστιν ἐπιδειξάμενος, ἤκουσεν· «Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Γενόμενος οὖν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν
 5 πίστιν, τότε δέχεται σημεῖον χάριν τὴν περιτομῆν· καὶ πρῶτον καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὸ σιοιχεῖον ἐπιτίθησι καὶ μετὰ ταῦτα τὴν περιτομῆν ἐπιτάττει, ἵνα δεῖξη, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν λοιπὸν τὸν δίκαιον ὤκειώσατο καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἕσομένους. Καὶ καθάπερ τις οἰκέτην κηισάμε-
 10 νος, πολλάκις καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετατίθησι καὶ τὸ σχῆμα καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε κατὰδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα διὰ πάντων κηρύττῃ τὴν δεσποτείαν, οὕτω δὲ καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὥσπερ αὐτὸν χωρῖσαι λοιπὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων βουλόμενος, διὰ μὲν τῆς προσθήκης τοῦ σιοιχεῖου ὅτι πολλῶν
 15 ἐθνῶν πατήρ ἔσται ἐμήνυσε, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι ἐξαίρετος ἔσται αὐτοῦ λαὸς καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κηχωρισμένον ἐξ αὐτοῦ μέλλον τίκεσθαι σπέρμα. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὴν οἰκείαν πόρωσιν ἔτι τὴν περιτομῆν τῆς σαρκὸς φυλάττειν βούλονται, σὺν ἀκούοντες Παύλου λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ
 20 περιέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει» («διὰ γὰρ τοῦτο παρεγένετο ὁ Δεσπότης, ἵνα ταῦτα πάντα ἀνέλῃ καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὸν νόμον ἐπλήρωσεν, ἵνα στήσῃ λοιπὸν τοῦ νόμου τὴν παραιτήρησιν· διὰ τοῦτο ἐβόα ὁ μακάριος Παῦλος, «Οἱ τινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε»),
 25 ἀλλ' ἡμεῖς πειθώμεθα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ καὶ τὴν ἀχειροποίητον περιτομῆν καταδεχώμεθα. «Ἐν ᾧ γὰρ», φησί, «περιεμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ». Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ἀκριθέστερον τί εἰσιν ἡ τοιαύτη περιτομή,
 30 ἐπῆγαγε· «Συνταγῆντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι». Καθάπερ

16. Ρωμ. 4, 3.

17. Γαλ. 5, 2.

18. Γαλ. 5, 4.

19. Κολ. 2, 11.

δικαιωθῆ ὁ πατριάρχης. Καθ' ὅσον, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίτμητος, ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ἤκουσεν. «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοῦτο τὸν ἐδικαίωσεν»¹⁶.

Ὅταν λοιπὸν ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως τότε δέχεται τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνῶρισμα. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν προσθέτει εἰς τὸ ὄνομά του ἓνα ἀκόμη γράμμα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ διατάσσει καὶ τὴν περιτομὴν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐθεώρησε τὸν δίκαιον οἰκεῖον ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀρετῆς του καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν κάποιος ἀποκτήσῃ κάποιον δοῦλον τοῦ ἀλλάσσει πολλὰς φορὰς τὸ ὄνομά του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ τοῦ καταστήσῃ φανερὰν τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίαν του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὑπόδειγμα δι' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ μὲν τῆς προσθήκης ἑνὸς ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά του εἰδοποίησεν, ὅτι θὰ εἶναι γεννάρχης πολλῶν ἔθνων, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι θὰ εἶναι ὁ περιούσιος λαὸς του καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη. Ὅμως ἂν καὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς ἐξ αἰτίας τῆς πωρώσεώς των, χωρὶς νὰ ἀκούουν τὸν Παῦλον ποὺ λέγει «Ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καθόλου, ἐὰν περιτέμνεσθε»¹⁷, (διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἦλθεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ καταργήσῃ ὅλα αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεπλήρωσε τὸν νόμον, διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἐφώναξε καὶ ἔλεγε, «Ὅσοι ζητεῖτε νὰ δικαιώσεσθε μὲ τὸν νόμον, ἐχάσατε τὴν χάριν») ¹⁸, ἡμεῖς ὅμως ἄς ὑπακούωμεν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον καὶ ἄς ἀποδεχώμεθα τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν. Διότι λέγει, «Μὲ τὴν κοινωνία σας μὲ αὐτὸν ἐπεριτμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομὴν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ»¹⁹. Ἐπειτα διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ καλύτερον, τί εἶδους εἶναι αὐτὴ ἡ περιτομὴ προσέθεσεν «Ὅταν

- γάρ ἐκείνουσ τὸ τῆσ περιτομῆσ σημεῖον ἐχώριζε τῶν λοιπῶν
 ἔθνων καὶ ἐδείκνυ τὴν οἰκείωσιν αὐτῶν τὴν πρὸσ τὸν Θεόν,
 τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος
 περιτομὴ τὸν χωρισμὸν ἀκριθέστερον καθίστησι καὶ τὴν δι-
 5 αἵρεσιν τῶν πιστῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων. «Ἐν ᾧ γάρ», φησί,
 «περιειμῆθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν
 ἁμαρτιῶν τῆσ σαρκός». «Ὅπερ γὰρ ἐκεῖ ἐργάζεται ἡ περιτο-
 μὴ εἰσ τὴν τῆσ σαρκὸσ ἀπόθεσιν, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ βάπτισμα
 εἰσ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν.
- 10 Ἄπεκδυσάμενοι γὰρ ἅπαξ τὰσ τῆσ σαρκὸσ ἁμαρτίας καὶ
 καθαρὸν τὸ ἔνδυμα δεξάμενοι μένωμεν, ἀγαπητοί, ἐπὶ τῆσ
 καθαρότητισ καὶ τῶν παθῶν τῆσ σαρκὸσ ἀνώτεροι γενόμενοι
 τῆσ ἀρετῆσ ἐπιλαθώμεθα. Καὶ οἱ ἐν τῇ χάριτι τὸν ἐν τῷ
 νόμῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ νόμου, ζηλώσωμεν, ἵνα κατ'
 15 ἔγχροσ ἐκείνου τὴν ἑαυτῶν ζωὴν οἰκονομήσαντες, καταξιω-
 θῶμεν εἰσ τοὺσ ἐκείνου κόλπουσ κατατιῆσαι καὶ τῶν αἰώνιων
 ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι δόξα, κράτισ, τιμῇ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰσ τοὺσ αἰῶνασ
 20 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ετάφητε μαζί του εἰς τὸ βάπτισμα»²⁰. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς διέκρινεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη καὶ ἐδείκνυε τὴν ἐξοικείωσιν αὐτῶν μὲ τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ περιτομὴ διὰ τοῦ βαπτίσματος καθιστᾷ πῶς ἀκριβῆ τὴν διάκρισιν καὶ τὸν χωρισμόν, τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. «Μὲ τὴν κοινωνίαν σας μὲ αὐτόν», λέγει, «ἐπεριτμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομήν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ». Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖο κάνει ἡ περιτομὴ ἐκεῖ μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῆς σαρκὸς, τὸ ἴδιον κάνει τὸ βάπτισμα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπεβάλαμεν μίαν φορὰν τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς καὶ ἐνεδύθημεν τὸ καθαρὸν ἔνδυμα, ἃς μένωμεν, ἀγαπητοί, εἰς τὴν καθαρότητα, καὶ ἀφοῦ ἐγίναμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς, ἃς ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν. Καὶ ἡμεῖς πὺ ἐλάβομεν τὴν χάριν ἃς μιμηθῶμεν αὐτόν πὺ ἔζησεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ νόμου, ὥστε, ἀφοῦ ρυθμίσωμεν τὴν ζωὴν μας σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ν' ἀξιωθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

(Γέν. 17, 15 - 27)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνὴ σου
οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα
5 αὐτῆς».

1. Φέρε τὰ λείψανα τῆς χδεσινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθῶ-
μεν καὶ τέλος ἐπιθῶμεν σήμερον τῷ λόγῳ, μᾶλλον δὲ τῇ
εὐλογία καὶ τῇ ὑποσχέσει, ἣν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐποίησατο
πρὸς τὸν πατριάρχην. Ἀλλὰ λείψανα τραπέζης ἀκούων, μη-
10 δὲν αἰσθητὸν ὑποπιεύσης· οὔτε γὰρ οἶα τὰ τῶν ἐδεσμάτων
λείψανα, τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ πνευματικά. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ
ἔωλα γινόμενα οὐ τὴν αὐτὴν παρέχει ἡδονὴν τοῖς ἐσιωμέ-
νοις, εἰ δὲ καὶ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν καταλειφθεῖη, ἄ-
χρηστα λοιπὸν πάντη γίνεται· ταῦτα δὲ τὰ λείψανα οὐ μίαν
15 καὶ δευτέραν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ διηγεκεῖ τῷ αἰῶνι καταλεί-
πεται, τὴν ἴσην ὠφέλειαν παρέχεται καὶ τὴν ἡδονὴν οὐκ
ἀπόλλυσι· θεῖα γὰρ ἔστι καὶ πνευματικὰ καὶ οὐδεμίαν ὑπὸ
τοῦ χρόνου βλάβην ὑφίσταται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
νεαρὰν δείκνυσι τὴν χάριν καὶ πολλῆς ἐμπίπλησι τῆς εὐ-
20 φροσύνης τοὺς ἀπολαύειν τούτων βουλομένους. Ἐπεὶ οὖν
τοιαύτη τούτων τῶν λειψάνων ἡ δύναμις, φέρε, μετὰ προ-
θυμίας καὶ ὑμεῖς τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολαύσεως ἐμφορήθητε,
καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες αὐτῶν τῇ δυνάμει παραθῶμεν αὐτὰ
τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ἀλλ' ἵνα δόξη σαφέστερος ὑμῖν γίνεσθαι
25 ὁ λόγος, ἀναγκαῖον τοῦ τέλους τῶν χθὲς εἰρημένων ὑπομνη-
σθῆναι, ἵν' οὕτω τῆς ἀκολουθίας ἐπιλαβόμενοι, τῆς διδα-
σκαλίας ἀγῶμεθα.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

(Γέν. 17, 15 - 27)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναῖκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της θὰ εἶναι Σάρρα».

1. Ἐμπρὸς ἃς σᾶς προσφέρω τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὴν χθесινὴν πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἃς τελειώσωμεν σήμερον τὸν λόγον αὐτὸν ἢ μᾶλλον τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τῶν πάντων εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀκούων ὅμως ὑπόλοιπα τραπέζης μὴ ὑποπτεύεσαι τίποτε τὸ αἰσθητόν, διότι δὲν ὁμοιάζουν τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα μὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν φαγητῶν. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ὅταν περάσῃ μία νύκτα δὲν εὐχαριστοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον αὐτοῦς, πού τὰ τρώγουν, ἐὰν δὲ περάσῃ καὶ μία καὶ δύο ἡμέραι, γίνονται πλέον τελείως ἄχρηστα. Αὐτὰ ὅμως, τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα, δὲν διακοῦν μίαν καὶ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραμείνουν αἰωνίως, παρέχουν τὴν ἴδιαν ὠφέλειαν καὶ δὲν χάνουν τὴν εὐχαρίστησιν πού δίδουν. Διότι αὐτὰ εἶναι θεῖα καὶ πνευματικὰ καὶ δὲν βλάπτονται καθόλου ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καθημερινῶς ἀποδεικνύουν νεαρὰν τὴν χάριν των καὶ γεμίζουν ἀπὸ μεγάλην χαρὰν αὐτοῦς πού θέλουν νὰ ἀπολαμβάνουν αὐτά. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις αὐτῶν τῶν ὑπολοίπων ἔμπρὸς λοιπὸν καὶ σεῖς νὰ χορτάσετε μὲ προθυμίαν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν καὶ ἐγὼ λαμβάνων θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτῶν νὰ παραθέσω αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἡ ὁμιλία μας περισσότερο σαφὴς πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὸ τέλος τῆς χθесινῆς ὁμιλίας ὥστε ἔτσι, ἀφοῦ συνδέσωμεν αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα, νὰ ἀρχίσωμεν τὴν διδασκαλίαν μας.

Τὴν περὶ τῆς περιτομῆς ἐντολὴν εἰς μέσον παραγαγόν-
 τες καὶ διὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ πατριάρχη, «Περιμηθήσεται ὅ-
 μῶν πᾶν ἄρσενικὸν καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον
 ἐμοῦ καὶ ὑμῶν καὶ παιδίων ὀκτὼ ἡμερῶν περιμηθήσεται·
 5 καὶ ὅς οὐ περιμηθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκεί-
 νη, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν». ἐνταῦθα εἰς τὸν τῆς
 περιτομῆς λόγον τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν καὶ ἵνα μὴ
 τῷ πληθύνει τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοι-
 αν, περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἠνεσχόμεθα. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο
 10 μόνον ἔστιν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, τὸ πολλὰ εἰπεῖν καὶ ἀνα-
 χωρῆσαι, ἀλλὰ συμμετρεῖν βουλόμεθα τῇ δυνάμει τῇ ὑμετέρῃ
 τοῦ λόγου τὴν διδασκαλίαν, ἵνα καρπωσάμενοί τι ἐκ τῆς τῶν
 λεγομένων ὠφελείας, οὕτως οἴκαδε πάντες ἀναχωρήσητε.
 Φέρε οὖν τὰ λειπόμενα προσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἴδω-
 15 μεν μετὰ τὴν τῆς περιτομῆς ἐντολὴν, τί προσθεῖς ὁ φιλάν-
 θρωπος Θεὸς διαλέγεται τῷ πατριάρχη.

«Καὶ εἶπεν», φησί, «ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνή
 σου οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται
 τὸ ὄνομα αὐτῆς». Ὡσπερ σοι, φησί, τὸ στοιχεῖον προσθεῖς
 20 ἐμήνησα, διὶ πατὴρ ἔση πολλῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ τῇ Σάρρα
 ὁμοίως προστίθημι τὸ στοιχεῖον, ἵνα μάθῃς διὶ νῦν ὁ και-
 ρὸς ἤκει τοῦ εἰς ἔργον ἔλθεῖν τὰ πάλαι παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελ-
 θέντα. «Ἔσται γάρ», φησί, «τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρρα. Ἐύλο-
 γήσω δὲ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω
 25 αὐτὸς καὶ ἔσται εἰς ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξ-
 ελεύσονται». Διὰ τοῦτο προλαβὼν τοῦ στοιχείου τὴν προσθή-
 κην ἐποίησάμην, ἵνα μάθῃς, ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ' ἐμοῦ
 λεγόμενα. Μηδὲ πρὸς τὴν ἀοθένηιαν τῆς φύσεως ἀφορῶν

1. Γεν. 17, 10-12, 14.

2. Γεν. 17, 15.

3. Γεν. 17, 15-16.

Ὁμιλήσαμεν χθὲς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου σχετικῶς μὲ τὴν περιτομὴν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν πατριάρχην· «Θὰ περιτμηθῆ ἡ κάθε ἀρσενικὸν τέκνον καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξὺ μας συμφωνίας. Καὶ τὸ παιδίον θὰ περιτέμνεται τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησίν του καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ περιτμηθῆ θὰ καταστραφῆ, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»¹. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς συζητήσεως περὶ τῆς περιτομῆς ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν καὶ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν σκέψιν σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων. Καθ' ὅσον δὲν φροντίζομεν μόνον δι' αὐτό, τὸ νὰ σᾶς εἰποῦμεν πολλὰ καὶ νὰ φύγετε, ἀλλὰ θέλομεν νὰ σᾶς προσφέρωμεν διδασκαλίαν ἀνάλογον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ σας, ὥστε ν' ἀναχωρήσετε ὅλοι διὰ τὰς οἰκίας σας, ὠφεληθέντες κατὰ τι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς προσθέσωμεν τὰ ὑπολειπόμενα εἰς αὐτὰ ποὺ εἶπομεν καὶ ἄς ἴδωμεν μετὰ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς τί προσέθεσαν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς κατὰ τὴν συνομιλίαν του μὲ τὸν πατριάρχην.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναῖκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της θὰ εἶναι Σάρρα»². Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, εἰς ἐσένα, προσθέσας ἀκόμη ἓνα γράμμα εἰς τὸ ὄνομά σου, σοῦ προεῖπα, ὅτι θὰ γίνῃς πατριάρχης πολλῶν ἔθνων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προσθέτω καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Σάρας ἀκόμη ἓνα γράμμα, διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι τώρα ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα σοῦ ὑπεσκέθην πρὸ πολλοῦ. Διότι λέγει, «Τὸ ὄνομα αὐτῆς θὰ εἶναι Σάρρα. Θὰ εὐλογῆσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω ἀπὸ αὐτὴν τέκνον, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογῆσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἔθνων»³. Διὰ τοῦτο προσέθεσα προηγουμένως τὸ γράμμα, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅπωςδῆποτε αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγὼ λέγω. Οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι ἀναλογιζόμενος τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποβλέ-

καταπέσης, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τῆς ἐμῆς ἀποθλέπων, θάρσησον τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. «Εὐλόγησω γὰρ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλόγησω αὐτόν, καὶ ἔσται ἔθνη καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύ-
5 ονται».

Ἐπεὶ φύσιν ἀνθρωπίνην τὰ ἐπαγγελθέντα, καὶ ὅμοιον ἦν ὡς ἂν εἰ ὑπέσχετο ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους ποιῆσαι. Οὐδὲν γὰρ λίθων ἦσαν διενηνοχότιες, ὅσον πρὸς τὸ τεκεῖν καὶ ὁ παιριάρχης ὑπὸ τοῦ γήρωος λοιπὸν ἀνενέργητος ὢν καὶ πρὸς
10 παιδοποιίαν ἄχρησιος, καὶ ἡ Σάρρα μετὰ τῆς στείρωσεως ἔχουσα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γήρωος προσοθήκη. Ἄλλ' ὁ δίκαιος ταῦτα ἀκούων καὶ νομίζων τὴν πάλαι γεγεννημένην παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐκβεβηκέναι εἰς τὸν Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω
15 τὴν γῆν ταύτην», οὗ διέκρινε δὲ ὅτι περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Σάρρας τιμιομένου φησί, ἐλογίζετο καθ' ἑαυτόν, ὅτι τὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐκβέβηκε· τυτὴ δὲ ἀκούων Κυρίου τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι «Εὐλόγησω τὴν Σάρραν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλόγησω αὐτόν καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ πάλιν,
20 «Ἐξ ἐκείνου βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξελεύσονται», οὐκ ἔχων δ' οὐκ εἶπη (οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν ἠδύνατο τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις, φιλόθεος ὢν), καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὀρώων τὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν τὴν μέχρις ἐκείνης ἡλικίας γεγεννημένην, ἐν ἀμηχανία γεγονῶς καὶ κα-
25 ταπλαγεῖς τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, «Ἐπεσε», φησί, «ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγένετο».

2. Εἶδε τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑποσχέσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐπαγγεिलाμένου τὸ μέγεθος ἐννοήσας, «Ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγένετο», ἀντὶ τοῦ, περιχαρῆς ἐγένετο,
30 καὶ κατὰ τοὺς τῆς διανοίας λογισμοὺς ἐνενοεῖ, πῶς ἂν κατὰ

πων πρὸς τὴν ὑπερβολικὴν μου δύναμιν νὰ ἐνθαρρύνεσαι μὲ αὐτὰ ποῦ σοῦ λέγω. «Διότι θὰ εὐλογήσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἀπὸ αὐτῆν, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν».

“Ὅσα ὑπέσχετο ὁ Κύριος, ἦσαν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἦτο ὡσὰν νὰ ὑπέσχετο, ὅτι θὰ κάνῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς λίθους. Διότι δὲν διέφερον καθόλου ἀπὸ τοὺς λίθους, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν δυνατὴν τεκνοποιῖας, ἀφοῦ καὶ ὁ πατριάρχης ἦτο ἀνίκανος ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ ἀκατάλληλος διὰ νὰ τεκνοποιῆσῃ, καὶ ἡ Σάρρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στείρωσιν, εἶχε καταληφθῆ καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Ὁ δίκαιος ὅμως, ἀκούων αὐτὰ καὶ νομίζων, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις, ποῦ εἶχε δώσει ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν παλαιότερον, ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν Ἰσμαήλ, καθ’ ὅσον εἶπεν ὁ Θεός, «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτῆν», καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Θεὸς λέγει δι’ αὐτὸν ποῦ θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τὴν Σάρραν, ἐσυλλογίζετο μόνος του, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐπραγματοποιήθη. Τώρα ὅμως ἀκούων Κύριον τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ, «Θὰ εὐλογήσω τὴν Σάρραν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἐξ αὐτῆς, καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτὸν καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἐθνῶν», καὶ ἀκόμη, «Θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν», μὴ γνωρίζων, τί νὰ εἶπῃ, οὔτε βέβαια ἠμποροῦσε νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, διότι ἦτο θεοσεβής), καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἡλικίαν του καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρρας, ἡ ὁποία συνεχίζετο μέχρι αὐτῆς τῆς ἡλικίας, περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν καὶ καταπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, «Ἐπεσεν», λέγει, «κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν»⁴.

2. Ἀντελήφθη τὴν ὑπερβολικὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀναλογισθεὶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, «ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν», ἀντὶ νὰ εἶπῃ, ἐκάρη ὑπερβολικά, καὶ ἀνελογίζετο ὅσον τοῦ τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ του, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, κατὰ τὰ ἀνθρώπινα

ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν τοῦτο γένοιτό ποτε, καὶ εἰ τῷ ἑκα-
 τοιταῖετι παιδίον γενήσεται, καὶ εἰ ἡ σιεῖρα καὶ μέχρις ἐν-
 νενήκοντα ἐτῶν ἄγονος διαμείνασα, ἐξαίφνης δυνήσεται πρὸς
 5 γισάμενος, οὐκ ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον διὰ τῆς γλώττης προεν-
 εγκεῖν, ἀλλὰ δεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, παράκλη-
 σιν προσάγει περὶ τοῦ Ἰσμαήλ, μονονουχὶ λέγων· Ἐδέσποτα,
 ἀρκούντως με παρεμυθήσω, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδίας ἀθυμί-
 αν τῇ δόσει τοῦ Ἰσμαήλ εἰς εὐφροσύνην μετέβαλες. Οὐδὲ
 10 γὰρ, τούτου τεχνέντιος, λοιπὸν κἂν ἐν διανοίᾳ ἔλαβον ἢ ἐνε-
 νόησά ποτε, ὅτι ἐκ τῆς Σάρρας ἔσται μοι παῖς, ἀλλ' οὐδὲ
 αὐτὴ τοῦτο προσεδόκησε· διὸ καὶ τὴν Ἔρα μοι παρέδωκεν
 ἀπαγορεύουσα τὰ καθ' ἑαυτήν. Ἰκανὴν τοίνυν ἀμφοτέρω τὴν
 παραμυθίαν ἐσχίκαμεν τεχνέντιος τοῦ Ἰσμαήλ. Οὗτος οὖν
 15 ὁ παρὰ σοῦ δοθεὶς ἡμῖν ζήτιω ἐναντίον σου, καὶ ἀρκοῦσαν
 ἔξομεν τὴν παράκλησιν καὶ τὸ γῆρας τὸ ἡμέτερον ἢ τούτου
 ζωὴ παραμυθήσεται'.

Τί οὖν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης; Ἐπειδὴ ἱκανῶς καὶ
 τοῦ δικαίου τῆς γνώμης τὸ φιλόθεον διὰ τῆς τοῦ χρόνου
 20 παραιτίας ἐβασάνισε καὶ τῆς Σάρρας τὴν πίστιν καὶ
 εἶδεν ἀμφοτέρου ἀπαγορεύσαντας, καὶ τὸν μὲν διὰ τὸ γῆρας,
 τὴν δὲ μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν σιείρωσιν, φησί· νῦν
 ἐπειδὴ πάντη ὑμῖν ἀδύνατον τοῦτο εἶναι φαίνεται· διὰ γὰρ
 25 τοῦτο κἀγὼ τὴν ἰσαύτην μακροθυμίαν ἐπεδειξάμην, ἵνα δεί-
 ξω, ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔστιν ἡ δωρεὰ ἢ παρ' ἐμοῦ
 παρεχομένη, καὶ ἵνα καὶ ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι πάντες δι' αὐτῶν
 μάθωσι τῶν πραγμάτων, ὅτι καὶ τῆς φύσεώς εἰμι Δεσπότης
 καὶ πρὸς ὃ θούλομαι αὐτὴ ὑπακούει καὶ εἴκει τοῖς ἐμοῖς
 ἐπιτάγμασιν. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν παρήγαγον, πολ-
 30 λῶ μᾶλλον αὐτὴν γενομένην τὴν φύσιν καὶ χωλεύουσαν διορ-
 θῶσαι δυνήσομαι. Ἴνα τοίνυν θαρρεῖν ἔχης, ἄκουε καὶ διε-
 γέρθητι, καὶ τοὺς ἐν τῇ διανοίᾳ λογιμοὺς σου κινήσας
 παρῳάμενος, δέχου ἱκανὴν πληροφορίαν ἐκ τῶν παρ' ἐμοῦ

δεδομένα, νὰ συμβῆ κάποτε αὐτό, καὶ πῶς θὰ γεννήσῃ υἱὸν εἰς τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ἑξαφνικὰ νὰ γεννήσῃ αὐτὴ πού ἔμεινε στεῖρα μέχρι τὰ ἐννενήντα τῆς ἔτη. Καὶ σκεπτόμενος αὐτά, δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῆ μὲ τὸ στόμα του τίποτε τὸ σχετικόν, ἀλλὰ, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, προσεύχεται διὰ τὸν Ἰσμαῆλ καὶ λέγει σχεδὸν τὰ ἑξῆς· Κύριε, μοῦ ἔδωσες ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ μὲ τὴν προσφορὰν τοῦ Ἰσμαῆλ μετέτρεψες εἰς χαρὰν τὴν λύπην μου ἀπὸ τὴν ἀτεκνίαν. Διότι ἀπὸ τότε πού ἐγεννήθη αὐτός, ποτὲ δὲν ἔβαλα εἰς τὴν σκέψιν μου, οὔτε ἐσκέφθην, ὅτι θὰ γεννήσω υἱὸν ἀπὸ τὴν Σάραν, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴ ἐπερίμενεν αὐτό· διὰ τοῦτο μοῦ ἔδωσε καὶ τὴν Ἄγαρ, ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ τεκνοποιήσῃ. Ἀρκετὴν παρηγορίαν λοιπὸν ἐλάβομεν καὶ οἱ δύο, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαῆλ. Αὐτὸς λοιπὸν, τὸν ὁποῖον ἐσὺ μᾶς ἐχάρισες, ἃς ζῆ ἑνώπιόν σου, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλη παρηγορία δι' ἡμᾶς καὶ τὰ γεράματά μας θὰ τὰ παρηγορήσῃ ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος; Ἐπειδὴ ἔδοκίμασε ἀρκούντως καὶ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου μὲ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν πίστιν τῆς Σάρρας καὶ εἶδεν, ὅτι ἀπεγοητεύθησαν καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος, ἡ δὲ Σάρα ἐξ αἰτίας τῆς στειρότητος, λέγει. Τώρα θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ σᾶς φαίνεται ἐντελῶς ἀδύνατον. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξα τόσῃν μακροθυμίαν, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ δωρεὰ πού σᾶς προσφέρω εἶναι ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ σεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅτι εἶμαι ὁ Κύριος τῆς φύσεως καὶ αὐτὴ ὑπακούει εἰς αὐτὸ πού ἐγὼ θέλω καὶ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς μου. Διότι, ἐὰν ἐδημιούργησα αὐτὴν ἐκ τοῦ μηδενός, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσω νὰ διορθώσω αὐτὸ τὸ δημιούργημα, ἐὰν ὑστερῆ εἰς κάτι. Διὰ νὰ ἠμπορῆς λοιπὸν νὰ λαμβάνης θάρρος, ἄκουε καὶ σύνελθε, καὶ ἀφοῦ ἐκδιώξῃς τὰς σκέψεις πού γυρίζουν εἰς τὸν νοῦν σου, δέξου μίαν μεγάλην εἴδησιν ἀπὸ αὐτὰ πού σοῦ

λεγομένων. Ἴδοθ γάρ Σάρρα ἡ γυνή σου, ἣν νομίζεις διά
 τε τὴν στείρωσιν, διά τε τὸ γῆρας, ἀδύνατον λοιπὸν τεκεῖν,
 αἴτη τέξεται σοι υἱόν. Καὶ ἵνα μηδὲ ἀμφιβάλλειν ἔχῃς, ἰδοῦ
 σοι καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ τικτομένου προμηγύω. Τὸν γάρ
 5 τικτόμενον καλέσεις Ἰσαάκ. «Πρὸς γάρ ἐκεῖνον σιγήσω τὴν
 διαθήκην μου εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
 μετ' αὐτόν». Οὗτος γάρ ἐστιν, ὃν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσι-
 μίων σοι ὑπεσχόμην καὶ εἰς τοῦτον τὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς
 ἐμῆς πληρωθήσεται. Διὸ καὶ πάντα σοι προλέγω, οὐχ ὅτι
 10 τέξεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτὸν καλέσεις, καὶ διτι πρὸς
 αὐτὸν τὴν διαθήκην μου θήσομαι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ
 «Καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν».

Ἐἴτα ὁ φιλότιμος ἀεὶ ταῖς δωρεαῖς καὶ τὰς αἰτήσεις
 ἡμῶν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος ὑπερβαλλόμενος, ἐπειδὴ διανέ-
 15 σιησε τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα, καὶ σχεδὸν εἶπεῖν, δι' ὧν
 ὑπέσχετο νέον ἐκ γέροντος τὸν προσβύτην εἰργάσατο, καὶ τὸν
 νεκρόν, ὡς εἶπεῖν, ὅτια διὰ τῶν ρημάτων ἐξωογόνησεν,
 ἐπιδαφιλευόμενος ταῖς εὐεργεσίαις φησί· καὶ ταῦτα ἔπερ
 ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω, καὶ μετὰ τούτου καὶ τὴν περὶ
 20 τὸν Ἰσααὴλ παράκλησιν δεξάμενος. «Ἐπήκουσα γάρ σου
 τῆς δεήσεως καὶ εὐλόγηκα αὐτόν. Αὐξήσω αὐτὸν καὶ πληθύν-
 ῶ αὐτὸν σφόδρα, σφόδρα. Δώδεκα ἔθνη γεννήσει, καὶ δώσω
 αὐτὸν εἰς ἔθνος μέγα». Ἐπειδὴ γάρ, φησί, σὸν σπέρμα ἐστίν,
 οὕτως αὐτὸν αὐξήσω καὶ πληθύνῶ σφόδρα, ὡς δώδεκα ἔ-
 25 θνη ἐξ αὐτοῦ διαδοθῆναι. Τὰ μέντοι τῆς διαθήκης τῆς ἐμῆς
 σιγήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεται σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν
 τοῦτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ δευτέρῳ.

Ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ροπή
 ὁ δίκαιος παντὸς τοῦ χρόνου τὰς ἀμοιβὰς ἐκομίσατο καὶ ἐ-
 30 πληροῦτο ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρη-

5. Γεν. 17, 19.

6. Γεν. 17, 20.

7. Γεν. 17, 21.

λέγω. Ἴδου λοιπὸν ἡ γυναίκα σου ἡ Σάρρα, τὴν ὁποίαν θεωρεῖς πλέον ἀνίκανον νὰ γεννήσῃ ἐξ αἰτίας τῆς στειρωσεως καὶ τοῦ γήρατος, αὐτὴ θὰ σοῦ γεννήσῃ υἱόν. Καὶ διὰ νὰ ἤμπορῆς οὔτε κἂν ν' ἀμφιβάλλῃς, ἴδου σοῦ προαναγγέλλω καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποῦ θὰ γεννηθῆ. Διότι αὐτὸν ποῦ θὰ γεννηθῆ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσαάκ. «Διότι μὲ αὐτὸν θὰ συνάψω συμφωνίαν, ποῦ θὰ εἶναι συμφωνία αἰώνιος, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ»⁵. Διότι αὐτὸς εἶναι ποῦ σοῦ ὑπεσχέθην ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς αὐτὸν θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόσχεσίς μου. Διὰ τοῦτο σοῦ προλέγω τὰ πάντα, ὅχι μόνον ὅτι θὰ γεννήσῃς υἱόν, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν ὀνομάσῃς, καὶ ὅτι θὰ συνάψω μὲ αὐτὸν συμφωνίαν, καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ «Καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους του μετὰ ἀπὸ αὐτόν».

Ἀκολουθῶς ὁ γενναιόδωρος καὶ ἐκπληρώνων τὰς παρακλήσεις μας μὲ τὴν πλουσίαν χάριν του, ἀφοῦ ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν δίκαιον καὶ σχεδόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπῶμεν, μὲ ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη, τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται νέος, ἂν καὶ ἦτο γέρων, καὶ τὸν σχεδὸν νεκρόν, τὸν ἀνέστησε μὲ τοὺς λόγους του, παρακωρῶν πλουσίως τὰς εὐεργεσίας του, τοῦ λέγει. Καὶ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σοῦ ὑπεσχέθην, καὶ μαζὶ μὲ αὐτό, ἐπειδὴ ἐδέχθη τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὸν Ἰσμαήλ, λέγει· «Διότι ἤκουσα τὴν παράκλησίν του διὰ τὸν Ἰσμαήλ καὶ τὸν ἠύλόγησα. Θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά. Θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης μεγάλου λαοῦ»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, λέγει, εἶναι ἰδικὸς σου ἀπόγονος, θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πληθύνω τόσον, ὥστε θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη. «Καὶ τὴν συμφωνίαν μου ὅμως διὰ τὸν Ἰσαάκ θὰ τὴν πραγματοποιήσω καὶ θὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἡ Σάρρα τώρα εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος»⁷.

Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, πῶς ἀμέσως ὁ δίκαιος ἔλαβε τὰς ἀμοιβὰς ὀλοκλήρου τοῦ χρόνου καὶ ἐξεπληρώνετο ἔτσι ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι δηλαδὴ «αὐτὸς ποῦ θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα του ἢ τὴν

μένον, ὅτι ἄ'Οσοις ἂν καταλίπη παιτέρα ἢ μητέρα, ἢ οἰκίαν
 ἢ ἀδελφοὺς διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐνταῦθα ἑκατονιαπλασίονα
 λήφεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Ἐννόησον γάρ
 μοι τὸν δίκαιον τοῦτον, ἐπειδὴ ἐτοιμῶς ὑπήκουσε τῷ προσ-
 5 τάγματι τοῦ Δεσπότου καὶ καταλιπὼν τὴν οἰκείαν πατριδα
 προείμησε τὴν ἀλλοτριαν τῆς ἐνεργούσης, ὅπως κατὰ μι-
 κρὸν πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδειξάμενος καὶ εἰς ἄκραν ἀρε-
 τῆς κορυφὴν ἀνελθὼν, οὕτω περιόλεπτος γέγονε καὶ περι-
 φανῆς, ὡς τῷ πληθύνει τῶν ἄσιτων τοὺς ἐξ αὐτοῦ τεχνέντας
 10 παρισωθῆναι. Τάχα εἴ τις εὐγνωμόνως βουλευθεῖη συνιδεῖν,
 οὐ μόνον εἰσὶν ἑκατονιαπλασίονα, ἀλλὰ ὁ δίκαιος οὗτος ἐκομί-
 σαιτο ἐνταῦθα, ἀλλὰ μυριοπλασίονα. Εἰ δὲ ἐνταῦθα ἰσοσύτων
 ἠξιώθη, τίς ἂν λόγος παρασιῆσαι δυνησεται τῆς ἐκεῖ ἀπο-
 λαύσεως τὴν λῆξιν; Μᾶλλον δέ, ὡς οἶόν τε, καὶ τοῦτο ὁ
 15 λόγος δεῖξαι δυνησεται. Ὅτιαν γὰρ ἀκούσης, ὅτι πάντες οἱ
 δίκαιοι ἐξ ἐκείνου μέχρι τῶν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐ-
 τῆς, εὐχῆς ἔργον ποιοῦνται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρ-
 χου κατανηῆσαι, ποίαν ἑτέραν μείζονα ταύτης τιμὴν παρα-
 σιῆσαι δυνήσει;
 20 Εἶδες οἶόν ἐστιν ὑπομονή, ὅσον ἐστὶν ἀρετή, ὅσον ἐστὶ
 τὸ εἶναι φιλόθεον καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι
 περὶ τὰς τοῦ Δεσπότου εὐεργεσίας; Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ και-
 ρὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερεν, εὐχαρίστως πάντα δεχόμενος,
 καὶ τὰ χρησιὰ καὶ τὰ ἐναντία, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θε-
 25 ὸς τελευταῖον ἀπάντων τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅπερ
 μάλιστα ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, τοῦτο αὐτῷ ἐχαρίσαστο. Σκόπει
 γὰρ πῶς ἐν εἰκοσιτέσσαρσιν ἔτεσιν ἐβασάνιζε τοῦ δικαίου
 τὴν ἀρετήν. Ἦνίκα γὰρ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Χαροῦν ὑπακούσας
 τῷ τοῦ Δεσπότου προστάγματι, ἑβδομήκοντα πέντε ἦν εἰῶν,
 30 γησί· νυνὶ δέ, ὅτε ταῦτα ἤκουσεν, ἑκατοσιοῦ λοιπὸν ἦν ἔ-
 τους ἐπιβάς.

μητέρα του ἢ τὴν οἰκίαν του καὶ τοὺς ἀδελφούς του δι' ἐμέ, θὰ λάβῃ ἐδῶ ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Διότι σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσε χωρὶς δισταγμοὺς εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐγκατέλειπε τὴν πατρίδα του καὶ προετίμησε τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, πῶς ἐπιδείξας ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, τόσον πασίγνωστος κατέστη καὶ περιφανής, ὥστε οἱ ἀπόγονοί του νὰ παρομοιάζωνται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. Ἴσως, ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἰδεῖ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς δωρεὰς ποὺ ἔλαβεν ὁ δίκαιος, θὰ εὔρῃ, ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἑκατονταπλάσια, ἀλλὰ ἀκόμη πολὺ περισσότερα. Καὶ ἐὰν ἐδῶ ἠξιώθῃ τόσων δωρεῶν, ποῖος ἀνθρώπινος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ, ὅσα θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν; Μᾶλλον δὲ ὅσον εἶναι δυνατόν, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ αὐτὸ νὰ τὸ δείξῃ ὁ λόγος. Διότι ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ὅλοι οἱ δίκαιοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνου μέχρι σήμερον καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς κάνουν εὐχὴν νὰ καταλήξουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου, ποῖαν ἄλλη μεγαλυτέραν τιμὴν ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παρουσιάσῃ;

Εἶδες τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονή, πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή, πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς εὐσεβὴς καὶ τὸ νὰ δεικνύῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ χαρίζει ὁ Κύριος; Διότι ἐπειδὴ προσέφερον εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν, ὅτι ἠδύνατο, δεχόμενος τὰ πάντα μὲ εὐχαρίστησιν, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τελευταῖον τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ ὁποῖο ὁ δίκαιος κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει. Πρόσσεχε δηλαδή, πῶς ἐδοκίμαζε τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη. Διότι, ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Χαρρὰν, ὑπακούων εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, λέγει, ὅτι ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, τώρα δέ, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, διήνυε πλέον τὸ ἑκατοστὸν ἔτος.

3. Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαθητοί, παιδευόμεθα πολλήν ἰὴν
 ἵπομονήν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μηδέποτε ἀλθεῖν, μηδὲ ναρ-
 κᾶν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἰδρωτίας, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι φιλότι-
 μος ὢν καὶ μεγαλόδωρος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἀντὶ μι-
 5 κροῶν πόνων μεγάλας ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὐ
 μόνον ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ ταμιευόμενος, ἀλλὰ
 καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον παραμυθούμενος ἡμῶν τῆς φύ-
 σεως τὴν ἀσθένειαν, πολλὰς φιλοτιμεῖται τὰς δωρεάς. Ἐ-
 10 πεί καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ
 ὑπέμεινε τὰ λυπηρὰ, εἰ καὶ ὅτι ἐκάστοτε ἀνεμίγνυτο τοῖς
 λυπηροῖς καὶ τὰ χρησιὰ. Κηδόμενος γὰρ ἡμῶν τῆς ἀσθε-
 νείας ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὔτε ἀεὶ τοῖς λυπηροῖς ἀφήσιν
 ἡμᾶς ἐναπομένειν, ἵνα μὴ ἐλέγχῃται ἡμῶν ἡ ἀσθένεια, ἀλλὰ
 ταχεῖαν καὶ αὐτὸς παρέχει τὴν ἀντίληψιν, ρωγνὸς ἡμῶν
 15 τὴν προθυμίαν καὶ τὸν λογισμὸν διεγείρων, οὔτε ἀεὶ ἐν
 ἀνάσει εἶναι καταλιμπάνει, ἵνα μὴ ραθυμότεροι γενόμενοι
 πρὸς τὴν κακίαν ἀποτομολήσωμεν. Ἡ γὰρ φύσις ἡ ἀνθρω-
 πεία, ἐπειδὴν πολλῆς ἀνάσεως ἐπιλάβηται ἐπιλανθάνεται
 τῆς εὐγενείας καὶ οὐκ ἴσταιται ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων δι' ὃ
 20 καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος, ποτὲ μὲν ἡμᾶς ἀνίησι, ποτὲ
 δὲ σωφρονίζει, ἵν' οὕτως ἡμῶν μεθοδεύσῃ τῆς ψυχῆς τὴν
 ὑγίειαν. Ἐπεὶ καὶ ἰατρός, ἐπειδὴν ἄρρωστον θεραπεύῃ, οὐ-
 τε ἀεὶ κατατείνει τῇ ἀσιτία, οὔτε ἀεὶ ἀδεῶς ἀπολαύειν ἐπι-
 τρέπει τῆς τραπέζης, ἵνα μὴ ἡ ἀδηφαγία πωρεῖον τεκοῦσα
 25 ἐκτείνῃ τὴν ἄρρωστίαν, μηδὲ τῇ ἀσιτία ἀεὶ κατατείνων ἀσθε-
 νέστερον ἐργάσῃται ἀλλὰ καταστοχαζόμενος τῆς δυνάμεως
 καὶ ἐπιμελῶς τῇ τέχνῃ κεχρημένος, οὕτω παρ' ἑαυτοῦ πα-
 ρατάττειται τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός,
 εἰδὼς τὸ ἐκάστω ἡμῶν συμφέρον, ποτὲ μὲν ἀνάσεως ἡμᾶς
 30 ἀπολαύειν συγχωρεῖ, ποτὲ δὲ καὶ γυμνασίας ἐνεκεν πειρα-

3. Ἀκούοντες αὐτά, ἀγαθητοί, ἃς διδασκώμεθα νὰ δεικνύωμεν μεγάλην ὑπομονήν, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἐπειδὴ εἶναι φιλότιμος καὶ γενναιόδωρος ὁ Κύριός μας, μᾶς ἀμείβει διὰ τοὺς μικροὺς μας κόπους μὲ μεγάλας δωρεάς, καὶ δὲν κρατᾷ αὐτὰ τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ μόνον διὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν μᾶς παραχωρεῖ μεγάλας δωρεάς, παρηγορῶν τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς δὲν ὑπέμεινεν ὀλίγα λυπηρὰ γεγονότα κατὰ τὸν ἐνδιάμεσον χρόνον, ἂν καὶ κάθε φορὰ τὰ καλὰ τοῦ συνέβαινον ἀναμιγμένα μὲ τὰ κακὰ. Διότι μεριμνῶν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζῶμεν συνεχῶς μὲ τὰς θλίψεις, διὰ νὰ μὴ ἀποδεικνύεται ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεώς μας, ἀλλὰ μᾶς βοηθεῖ ἀμέσως, ἐνισχύων τὴν προθυμίαν μας καὶ ἐνθαρρύνων τὴν σκέψιν μας, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζοῦμεν διαρκῶς μὲ ἀνέσεις, διὰ νὰ μὴ παρασυρθῶμεν πρὸς τὴν κακίαν, γενόμενοι ραθυμότεροι. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅταν ζῆ μὲ πολλὰς ἀνέσεις, λησμονεῖ τὴν εὐγενικὴν τῆς καταγωγὴν καὶ δὲν παραμένει εἰς τὰ πλαίσια πού τῆς ἀρμόζουν. Δι' αὐτὸ ὁ Κύριος, ὡσὰν φιλόστοργος πατήρ, ἄλλοτε μὲν μᾶς χαρίζει ἄνεσιν, ἄλλοτε δὲ μᾶς σωφρονίζει, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ ρυθμίση τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας. Ἀφοῦ καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν θεραπεύη κάποιον ἄρρωστον, οὔτε τοῦ ἐπιβάλλει διαρκῆ νηστείαν, οὔτε τὸν ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνη χωρὶς ὄριον ὅλα τὰ φαγητά, ὥστε νὰ μὴ προκαλέση πυρετὸν ἢ πολυφαγία καὶ παρατείνῃ τὴν ἀσθένειαν, οὔτε νὰ τὸν ἀδυνατήσῃ περισσότερο μὲ τὴν διαρκῆ νηστείαν, ἀλλὰ κάνει τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ χρησιμοποιοῦν καλῶς τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸ συμφέρον τοῦ καθενός, ἄλλοτε μὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν μὲ ἄνεσιν καὶ ἄλλοτε, διὰ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ, μᾶς περιβάλλει

μοῖς περιβάλλει. Ἐἴτε γὰρ ἐνάρετοί τινες εἶεν, διὰ τῆς
 τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς λαμπρότεροι δεικνύμενοι, πλείονα
 τὴν ἄνωθεν εὐμένειαν ἐπισπάσσονται, εἴτε καθ' ἡμᾶς ἁμαρτω-
 5 λοὶ τυγχάνοιεν, εὐχαρίστως δεχόμενοι τῶν πειρασμῶν τὴν
 καὶ πολλῆς καὶ αὐτοὶ συγγνώμης ἀπολαύσουσι.

Δι' ὅ, παρακαλῶ, εἰδότες τὸ εὐμήχανον καὶ σοφὸν τοῦ
 ἱατροῦ τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων, μηδέποτε περιοραζώμε-
 θα αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας. Καὶ γὰρ ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα
 10 ταῦτα καταλαμβάνειν μὴ δύνηται, ταύτη μᾶλλον ἐκπλητιώ-
 μεθα τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας, καὶ δοξάζομεν αὐτὸν ὑπὲρ
 πάντων, ὅτι τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὗ μηδὲ χωρῆσαι
 δύναται ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα καὶ ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
 λογισμὸς τὰς οἰκονομίας. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν τὸ
 15 συμφέρον ἡμῖν, ὥς αὐτὸς ἐπίσταται· οὐχ οὕτως ἡμεῖς κηδύ-
 μεθα ἑαυτῶν, ὥς αὐτὸς κήδεται ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ
 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡμᾶς
 χειραγωγῆσαι καὶ ἐξαορᾶσαι τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν. Καὶ
 20 ὅταν ἴδῃ μὴ δυναμένους κερδαίνειν ἀπὸ τῆς εὐημερίας, καθά-
 περ ἱατρὸς ἄριστος, ἐπειδὴν θεᾶσθαι ἀπὸ πολλῆς λαιμαργί-
 ας εἰς πολυσαρκίαν ἐξιόντας, διὰ τῆς ἐγκρατείας πρὸς ὑγί-
 εϊαν ἐπανάγει, οὕτω δὴ καὶ ὁ θανμάσιος τῶν ἡμετέρων
 25 ψυχῶν ἱατρὸς ἀφήσει μικρὸν διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπα-
 γωγῆς εἰς ἀσθησὶν ἐλθεῖν τῆς βλάβης, ἣν ἐκ τῆς εὐημε-
 ρίας ὑπεμείναμεν, καὶ ὅταν ἴδῃ καλῶς τὰ τῆς ὑγείας κατορ-
 θωθέντα, τότε λοιπὸν διὰ τῆς οἰκείας ἀντιλήψεως καὶ τῶν
 πειρασμῶν χαρίζεται τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ
 πρόνοιαν ἐπιδείκνυται μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας.

Ἐἴτε οὖν ἐν ἀρετῇ ὄντες τινὲς πειρασμοῖς περιπέσοιεν,
 30 μὴ θορυβείσθωσαν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον ταῖς χρησιμαῖς ἐλπίοι

μέ πειρασμούς. Εἴτε λοιπὸν ὠρισμένοι εἶναι ἐνάρετοι, ἀναδεικνυόμενοι μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν λαμπρότεροι, διὰ τὸ κερδίσειν περισσοτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἴτε, κατὰ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην, εἶναι ἁμαρτωλοί, δεχόμενοι μετὰ εὐχαρίστησιν τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν, τὸ ἐκδιώξουν τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὸ τυχόν καὶ αὐτοὶ μεγάλης συγχωρήσεως.

Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, γνωρίζοντες τὴν ἐπινοητικότητά καὶ τὴν σοφίαν τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν μας, νὰ μὴ περιεργαζώμεθα ποτὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤμπορῆ νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτὰ ὁ νοῦς μας, νὰ μένωμεν ἡμεῖς περισσοῦτερον κατάπληκτοι διὰ τὰ σχέδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτὸν δι' ὅλα, διότι ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τὰ σχέδια τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ χωρέσῃ ὁ ἰδικὸς μας νοῦς καὶ ἡ σκέψις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὸ συμφέρον μας τόσον καλά, ὅσον τὸ γνωρίζει αὐτός· ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅσον ἐνδιαφέρεται αὐτὸς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ὅλα τὰ κάνει καὶ τὰ πραγματεύεται, ὥστε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅταν ἰδῆ, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κερδίσωμεν τίποτε ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος ἱατρός, ὅταν ἰδῆ νὰ παρασυρῶμεθα πρὸς τὴν παχυσαρκίαν λόγῳ τῆς πολυφαγίας, μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὑγείαν μετὰ τὴν ἐγκράτειαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ θαυμαστός ἱατρός τῶν ψυχῶν μας μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον νὰ αἰσθανθῶμεν μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν πειρασμῶν τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστημεν ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, καὶ ὅταν ἰδῆ, ὅτι ἡ ὑγεία μας καὶ πάλιν ἔχει καλῶς, τότε πλέον μετὰ τὴν ἰδικὴν του βοήθειαν καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς πειρασμούς καὶ δεικνύει μετὰ πολλὴν γενναιοδωρίαν τὴν πρόνοιάν του πρὸς ἡμᾶς.

Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν ὠρισμένοι, ζῶντες ἐνάρετον ζωὴν καταληφθῶν ἀπὸ πειρασμούς, νὰ μὴ ἀπελπίζωνται, ἀλλὰ

ιροφρέσθωσαν, δι ἡ τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴ σιεφάνων ὑ-
 πόθεσις αὐτοῖς γίνεται καὶ θραβείων· εἴτε ἐν ἀμαρτήματι
 γεγονότιες τοῖς λυπηροῖς ἐναφίενται, μηδὲ οὕτω δυσανασχε-
 τείσωσαν, εἰδότιες δι καθάρσιον τῶν ἀμαρτηθέντων ἐν παν-
 5 τὶ τῷ χρόνῳ γενήσεται ἡ ιούτων ἐπαγωγὴ, ἐπειδὴν μετ'
 εὐχαριστίας πάντα τὰ ἐπιόντια δεχόμεθα. Τοῦτο γὰρ εὐγνώ-
 μονος οἰκέτου, τὸ μὴ μόνον, ἡνίκα ἀδείας ἀπολαύη, εὐχαρι-
 στεῖν τῷ δεσπότῃ ἐπιδείκνυσθαι. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ πατριάρχ-
 χης οὗτος εὐδοκίμησε καὶ ισοαύτης παρὰ τῷ Θεῷ τυχὼν παρ-
 10 ρησίας καὶ δωρεὰς ἐδέχετο νικώσας τὴν φύσιν τὴν ἀνθρω-
 πίνην.

4. Ἀναγκαῖον δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανελθεῖν
 τοῦ λόγου καὶ ἰδεῖν τοῦ δικαίου τὴν ὑπακοήν καὶ ὅπως εἰς
 ἔργον ἤγαγε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταυόμενα, οὐ ζητῶν τὸν
 15 λόγον, οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτῶν, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοή-
 των ποιοῦσι περιεργαζόμενοι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα
 καὶ λέγοντες· Εἰς τί τοῦτο; Εἰς τί ἐκεῖνο; Καὶ τί τὸ ὀ-
 φελος ἀπὸ τοῦ τόδε γενέσθαι, ἢ τόδε; Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος
 οὕτως, ἀλλὰ καθάπερ οἰκέτης φιλοδέσποτος, οὕτως ἔπερ ἄν
 20 ἐπειτᾶγη, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔσπευδε, μὴ περιεργαζόμενος.
 Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τῶν ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ὑπόσχε-
 σιν ἐποιήσατο πρὸς αὐτὸν ὁ Δεσπότης καὶ ἐτέλεσε τὴν πρὸς
 αὐτὸν διάλεξιν, εὐθέως ὁ δίκαιος τὰ κελευσθέντα ἐπλήρου
 καὶ τὸ σημεῖον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευσθέν ἐπειτίθει τῷ
 25 Ἰουαήλ, τὴν περιτομὴν λέγων, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκογενέσι καὶ
 τοῖς ἀργυρωνήτοις, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Θεός. Περιειέ-
 μετο δὲ καὶ αὐτός. «Ἐγγενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα εἰτῶν ἦν»,

τότε κατ' ἔξοκὴν νὰ τρέφονται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ἔλευσις τῶν πειρασμῶν γίνεται δι' αὐτοὺς αἰτία στεφάνων καὶ βραβείων. Ἐἴτε πάλιν, ζῶντες εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐγκαταλείπονται εἰς τὰς δοκιμασίας, οὔτε ἔτσι νὰ δυσανασχετοῦν, γνωρίζοντες, ὅτι ἡ ἔλευσις αὐτῶν τῶν πειρασμῶν θὰ γίνῃ καθαρτήριο τῶν ἁμαρτιῶν ὅλης τῆς ζωῆς των, ἐφ' ὅσον δέχονται μετ' εὐχαριστίας ὅλα τὰ ἐπερχόμενα κακὰ. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ εὐγνώμονος δούλου, τὸ νὰ μὴ εὐχαριστῇ τὸν Κύριον, μόνον ὅταν ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἰδίαν εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὰς ἐναντίας περιπτώσεις. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν προῦδευσεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς καὶ τυχῶν τόσης παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐδέχετο καὶ δωρεάς, αἱ ὁποῖαι ὑπερέβαινον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

4. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας καὶ νὰ ἴδωμεν τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐπραγματοποιεῖ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ζητῇ τὸν λόγον, οὔτε νὰ ἀπαιτῇ εὐθύνας, ὅπως κάνουν πολλοὶ ἀνόητοι περιεργαζόμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνεργούμενα καὶ λέγοντες· Διατί συνέβη αὐτό; διατί συνέβη ἐκεῖνο; καὶ ποῖο τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ ὅτι συνέβη αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο; Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν συμπεριφέρετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὡς δούλος πρὸς ἀγαπᾶ τὸν Κύριόν του, ἔτσι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ τὰς περιεργάζεται. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτό, ἄκουε τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Κύριος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτόν, ἀμέσως ὁ δίκαιος ἐπραγματοποιεῖ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔκανε εἰς τὸν Ἰσραὴλ αὐτὸ πρὸς διέταξεν ὁ Κύριος, ἐννοῶ τὴν περικοπὴν, καὶ εἰς ὅλους τοὺς δούλους του, πρὸς ἐγεννήθησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐξαγορασθέντας δούλους, ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὁ Θεός. Περιετμήθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος. Διότι λέγει· «Ὁ Ἀβραάμ ἦτο ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν,

φησίν, «ήνίκα περιειτέμειο τὴν σάρκα ἀκροβυσιᾶς αὐτοῦ· Ἰσμαὴλ δὲ ἦν ἐτῶν δεκατριῶν».

Μὴ νομίσης ἀπλῶς ἡμῖν τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν τὴν Γραφὴν ἐπισημῆρασθαι· ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς τοῦ
 5 δικαίου τὴν πολλὴν ὑπακοήν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρα πρῶτος ἤνεγκε τὴν ὀδύνην διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπίταγμα, διὰ τοῦτο ποι-
 εῖται τὴν αὐτῶν ἀπαρίθμησιν, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ
 ὁ Ἰσμαὴλ καὶ πάντες οἱ οἰκογενεῖς. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐ-
 σιν, ἀγαπητέ, ὑγιαίνουσαν σάρκα ἀποτεμεῖν καὶ κακῶς ἔ-
 10 χουσαν. Εἰ γὰρ καὶ ἰατρῶν παῖδες μέλος ἀρρωστησαν ἀπο-
 τέμνουσιν, ἀλλ' οὐκ ἴση γίνεται τότε ἡ ὀδύνη. Νεκρωθὲν
 γὰρ, ὡς εἶπεῖν, λοιπὸν καὶ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἀποσιε-
 ρηθὲν ἐκτέμνουσιν. Ἐνταῦθα δὲ γέρον καὶ προσβύτης (ἐ-
 15 κατὸν γὰρ ἐτῶν ἐτύγγανε) πρῶτος ἤνεγκε τὴν ὀδύνην, ὁμοῦ
 καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπίταγμα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπεύδων, καὶ
 τὸν υἱὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας προθυμοτέρους ἐργα-
 ζόμενος, ὥστε μὴ ἐνδοιάσαι, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους
 τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσιαχθὲν ἐπιτελέσαι.

Εἶδες ὅσον ἐστὶν ἀνὴρ ἐνάρετος, ὅπως καὶ τοὺς ὑψηρο-
 20 τουμένους ἅπαντας ἐπαίδευσε καὶ ἴχνος αὐτοῦ θαίνειν;
 Ὅπερ γὰρ χθὲς ἔλεγον, τοῦτο πάλιν καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι διὰ
 τοῦτο λοιπὸν ἐξ ἐκείνου πρόσταγμα γέγονε παρὰ τοῦ Θεοῦ,
 ὥστε ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τοῦτο ὑπομένειν τοὺς παῖδας, ἵνα
 ἐν ἀναισθησίᾳ τὴν ἐκτομὴν τῆς σαρκὸς ὑπομένοντες μηδε-
 25 μίαν τῆς ὀδύνης πείρασαν λάθωσιν. Ἀλλὰ σκόπει μοι, ἀγαπη-
 τέ, τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀφαιτον περὶ ἡμᾶς
 εὐεργεσίαν. Ἐκεῖ καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἐκ τοῦ γινομένου
 καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῆς περιτομῆς ὄφελος ἦν, ἢ τοῦτο μό-
 νον, τὸ διὰ τοῦ σημείου τούτου γνωρίμους αὐτοὺς εἶναι καὶ

ὅταν περιέτεμνε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας του. Ὁ δὲ Ἰσμαὴλ ἦτο δεκατριῶν ἐτῶν»⁸.

Μὴ νομίσης, ὅτι ἡ Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν χωρὶς λόγον, ἀλλ' διὰ νὰ μάθης καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διότι ἂν καὶ εὕρισκετο εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, ὑπέφερεν ἀγγογύστως τὸν πόνον, χάριν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἀπαριθμεῖ αὐτούς, καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ ὅλοι οἱ δούλοι τῆς οἰκογενείας περιετιμήθησαν. Διότι, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἀποκόψη κανεὶς ὑγιῆ σάρκα καὶ ἄλλην πού εἶναι ἀσθενής. Βέβαια ἂν καὶ οἱ βοηθοὶ τῶν ἰατρῶν ἀποκόπτουν κάποιο ἄρρωστον μέλος, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἴδιος πόνος, διότι ἀποκόπτουν ἓνα μέλος πού, τρόπος τοῦ λέγειν, ἔχει νεκρωθῆ πλέον καὶ ἔχει χάσει τὴν ζωτικὴν του δύναμιν. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὅμως ὁ γέρων, (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ὑπέφερε μὲ ἡρεμίαν τὸν πόνον καὶ ἔσπευδε συγχρόνως καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν του καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας του προθυμότερους, ὥστε νὰ μὴ φοβηθοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

Εἶδες πόσον ἀξίζει ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος, μὲ ποῖον τρόπον ἔκανε ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του; Αὐτὸ δηλαδὴ πού ἔλεγον καὶ χθές, αὐτὸ θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πόνου ἐδόθη ἡ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε τὰ παιδιά νὰ ὑπομένουν τὴν περιτομὴν κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ μὴ καταλάβουν κανένα πόνον, ἀφοῦ θὰ ὑπομένουν αὐτὴν, ὅταν δὲν θὰ αἰσθάνωνται τὴν κοπὴν τῆς σαρκός. Πρόσεχε ὅμως, ἀγαπητέ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον εὐεργεσίαν του πρὸς ἡμᾶς. Εἰς ἐκείνην τὴν περιτομὴν ὑπῆρχε καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἀπὸ αὐτό, πού ἐγίνετο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανὲν ἄλλον ὄφελος, παρὰ αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐγνωρίζοντο μεταξύ των καὶ

τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρίσθαι. Ἡ δὲ ἡμετέρα περιτομή, ἡ τοῦ βαπτίσματος λέγω χάρις, ἀνώδυνον ἔχει τὴν ἰατρειάν καὶ μυρίων ἀγαθῶν πρόξενος γίνεταί ἡμῖν, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἐμπίπλοισι χάριτος, καὶ οὐδὲ ὠροισμένον
 5 ἔχει καιρὸν, καθάπερ ἐκεῖ, ἀλλ' ἔξεσι καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικία καὶ ἐν μέσῃ καὶ ἐν ἀδιῶ τῷ γήρῳ γενόμενον τινα ταῦτην δέξασθαι τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν, ἐν ἧ οὐκ ἔστι πόνον ὑπομεῖναι, ἀλλ' ἁμαρτημάτων φορτία ἀποθέσθαι, καὶ τῶν ἐν παντὶ χρόνῳ πλημμελημάτων τὴν συγχώρησιν εὐρέ-
 10 σθαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τῆς ἀσθενείας ἡμῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ διὰ ἀνίατα νοσοῦντες μεγάλης δέμεθα τῆς ἰατρείας καὶ ἀφάτου τῆς φιλανθρωπίας, οἰκονομῶν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐχαρίσατο ἡμῖν τὴν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαίνισιν, ἵνα ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν
 15 ἄνθρωπον, τοῦτ' ἔστι τὰς πράξεις τὰς πονηράς, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν βαδίζωμεν.

Ἀλλά, παρακαλῶ, μὴ τῶν ἀγνωμόνων, τῶν ἀναισθητῶν χεῖρους γενώμεθα Ἰουδαίων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ δεχόμενοι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς, εἶχον ἱκανὴν ἀσφάλειαν
 20 πρὸς τὸ μηκέτι συναμιγνυσθαι τοῖς ἔθνεσι καὶ τὸν τῆς κοινωνίας λόγον· κατὰ γὰρ τὴν ἀσέβειαν πολλάκις αὐτοὺς καὶ ὑπερηκόνησαν ἀγνώμονες γεγονότιες. Ἀλλ' ἡμεῖς ἅπαξ δεχόμενοι τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, μετὰ ἀσφαλείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομήσωμεν. Οὐ λέγω ἵνα μὴ συν-
 25 ἀμιγνύμεθα τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς μένοντες, καὶ ἐκείνοις συναμιγνύμενοι ἔλκωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πολιτείας διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γινώμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς ἀπάντων Δεσπότης συνεχώρησεν ἀνα-
 30 μείχθαι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα οἱ πονηροὶ κερδαίνωσιν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἱ ἐν ἀσέβειᾳ ἔτι κατεχόμενοι χειραγω-

διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἡ ἰδική μας ὄμως περιτομή, ἐννοῶ ἢ χάρις τοῦ βαπτίσματος, προσφέρει ἀνώδυνον θεραπείαν καὶ γίνεται εἰς ἡμᾶς πρόξενος μυρίων ἀγαθῶν, καὶ μᾶς γεμίζει μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἔχει κάποιον καθωρισμένον χρόνον, ὅπως ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῆ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν καὶ εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν καὶ εἰς τὴν ὄριμον καὶ εἰς τὴν γεροντικὴν ἀκόμῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑσφέρωμεν πόνον, ἀλλὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ φορτία τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ εὕρωμεν τὴν συγκώρεσιν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ὀλοκλήρου τῆς ζωῆς μας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὴν ὑπερβολικὴν ἀσθένειάν μας καὶ ὅτι πάσομεν ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν καὶ ἔχομεν ἀνάγκην μακροχρονίου θεραπείας καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας, εἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν μας, μᾶς ἐχάρισε τὴν ἀνακαίνισιν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ὥστε ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὰς πονηρὰς πράξεις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, νὰ βαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Ἄλλὰ, παρακαλῶ, ἃς μὴ γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας καὶ ἀναισθητοὺς Ἰουδαίους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἐδέχοντο αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, εἶχον ἀρκετὴν ἀσφάλειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη ἐξ αἰτίας τῆς ἐπικοινωνίας μὲ αὐτά, ἂν καὶ βέβαια πολλὰς φορὰς ὑπερέβαλον αὐτοὶ τὰ ἔθνη ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν, ἀποδειχθέντες ἀγνώμονες. Ἡμεῖς ὄμως, ἀφοῦ ἐδέχθημεν μίαν φορὰν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομὴν, ἃς ρυθμίσωμεν μὲ ἀσφάλειαν ὅσα μᾶς ἀφοροῦν. Δὲν λέγω νὰ μὴ ἐρχώμεθα εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ ἔθνη, ἀλλὰ, μένοντες σταθεροὶ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ συναναστροφόμενοι μὲ αὐτούς, νὰ τοὺς προσελκώωμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάσκωμεν μὲ τὰ καλὰ μας ἔργα. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριος ὄλων ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν μαζὶ οἱ κακοὶ καὶ οἱ καλοὶ, καὶ οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ ἀσεβεῖς, ὥστε νὰ ὠφελοῦνται οἱ κακοὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς, καὶ ὅσοι κατέχονται ἀκόμῃ ἀπὸ τὴν

γῶνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περι-
σποῦδασιον, ὡς σωτηρία ψυχῆς.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, μήτε ἑαυτῶν, μήτε
τῶν πλησίων· ἑαυτῶν μὲν, διὰ τοῦ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οὕτως
5 οἰκονομεῖν, ὡς δοκεῖ τῷ Θεῷ· τῶν δὲ πλησίων, ἵν' οὕτω
λάμπωμεν ἐν ἀρετῇ, ὥστε καὶ σιγῶντων ἡμῶν ἱκανὴν ἔχειν
διδασκαλίαν τοὺς εἰς ἡμᾶς ὀρῶντας. "Ὡσπερ οὖν ἐνάρετοι
ῥντες τὰ μέγιστα καὶ αὐτοὶ κερδανοῦμεν καὶ τοὺς ἀπίστους
ὠφελήσομεν, οὕτως, εἰ ραθυμήσοιμεν, καὶ αὐτοὶ πολλὴν
10 ὑποσησόμεθα τὴν κόλασιν καὶ ἐτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις
γενησόμεθα. Καθάπερ γὰρ τὴν ἀρετὴν μειῶντες διπλῆ τὸν
μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καρποῦμεθα, καὶ ὑπὲρ ὧν ἂν ταύτην
μετίωμεν, καὶ ὑπὲρ ὧν τοὺς πλησίον ἐφελκῶμεθα εἰς τὴν
τῆς ἀρετῆς κοινωνίαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς
15 κακίας, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἡμαρτήκαμεν κολαζόμεθα μόνον, ἀλλ' ὑ-
πὲρ ὧν καὶ ἐτέρους ὑποσκελίζομεν.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο τῶν ἐνιαυθῶν τινα συνιόντων τοιοῦτον
γενέσθαι, ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὀρώντων
τὸν ἑαυτῶν βίον ἰθύνειν, ἵνα δυνηθῶμεν μετὰ παρορησίας στή-
20 ναι ἐπὶ τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀπορρητῶν ἐκείνων
ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χά-
ριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος,
τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσέβειαν νὰ ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Διότι διὰ τίποτε δὲν φροντίζει τόσοσ ὁ Θεός, ὅσον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ἄς μὴ ἀμελῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, οὔτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας οὔτε διὰ τοὺς πλησίον. Καὶ διὰ τοὺς μὲν ἑαυτοὺς μας μὲ τὸ νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας, ὅπως εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, διὰ δὲ τοὺς πλησίον μὲ τὸ νὰ λάμπωμεν τόσοσ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ διδάσκωνται, ὅσοι μᾶς βλέπουν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὀμιλῶμεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν θὰ κερδίσωμεν πολὺ καὶ ἡμεῖς καὶ θὰ ὑπερήσωμεν καὶ τοὺς ἀπίστους, ἐὰν εἴμεθα ἐνάρετοι, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ τιμωρηθῶμεν αὐστηρῶς καὶ θὰ γίνωμεν αἰτία νὰ σκανδαλισθοῦν ἄλλοι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, λαμβάνομεν διπλοῦν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ διὰ τὸ ὅτι προσελκύομεν τοὺς πλησίον μας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπόν τρόπον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κακίας, δὲν τιμωροῦμεθα μόνον διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλὰ καὶ διότι παρασύρομεν καὶ ἄλλους εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

Εἶθε ὅμως νὰ μὴ συμβῆ τίποτε παρόμοιον εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ἀλλὰ ὅλοι μας νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας ἔτσι πού νὰ βοηθῆ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν συνανθρώπων μας, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σταθοῦμεν μὲ παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀξιωθοῦμεν ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

(Γέν. 18, 1 - 15)

«Ὡφθη δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ πρὸς τῆ δροῦ τῆ Μαμ-
 5 βορῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐ-
 τοῦ μεσημβρίας».

1. Ὁκνῶ καὶ ἀναδύομαι σήμερον πρὸς τὴν τῆς διδα-
 σκαλίας ἐξήγησιν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, διὸ καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν ἡμῶν ἐνηχούντων, παραινούτων, παραιθέντων ὑμῖν
 τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐστίασιν, πολλοὶ τῶν ἐνιαῦθα πα-
 10 ραγενομένων καὶ μετεχόντων τῆς πνευματικῆς ταύτης διδα-
 σκαλίας καὶ τῆς φορικτῆς καὶ φοβερᾶς τροπέζης, ἐπὶ τὰς ἰπ-
 ποδρομίας διημερεύουσι καὶ οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς
 ἡμετέρας γεγένηται σπουδῆς, ἀλλὰ καθάπερ συνηθεία τιτὶ
 δουλεύοντες, ἐπειδὴν νεύσῃ μόνον ὁ διάβολος, αὐτόματοι
 15 σπεύδουσιν ἐπὶ τὰ παράνομα ἐκεῖνα θέατρα καὶ ἐαυτοὺς ἐ-
 κόντες τοῖς δικτύοις ὑποβάλλουσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος,
 καὶ οὔτε ἡμετέρα νοθεσία, οὔτε ἡ πείρα αὐτῆ καὶ τὸ ἀνόνη-
 τον τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γέγονε·
 ποία λοιπὸν προθυμία τὰ τῆς διδασκαλίας ποιήσοιμι πρὸς ἄν-
 20 δρας οὐδὲν κερδαίνειν θουλομένους ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λε-
 γομένων; Καὶ μὴ θαυμάσης. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὴν
 ἴδῃ μετὰ πόνους πολλοὺς καὶ ταλαιπωρίας ἄγονον γινομένην
 τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν παρεχομέ-
 25 λην, καὶ οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τῆς γεωργίας
 καθάπτεται. Καὶ ἰατρὸς ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν ἄρρωστον μὴ πει-
 θόμενον αὐτοῦ τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλὰ τὴν νόσον αὔξειν καθ'
 ἑκάστην ἐπιτηδεύοντα, πολλάκις ἀφήσιν ἐναπομεῖναι τῆ νό-
 σω, ἵνα αὐτῆ ἡ πείρα διδάσκαλος αὐτῷ γένηται τῶν συμ-
 φερόντων. Καὶ οἱ τὰ μαθήματα δὲ τοὺς παῖδας ἐκπαιδεύον-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ (Γέν. 18, 1 - 15)

«Παρουσιάσθη δὲ ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

1. Διστάζω σήμερον καὶ ἀποφεύγω νὰ ἀρχίσω τὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς. Διότι, ὅταν ἀναλογισθῶ, ὅτι ἐνῶ σᾶς ὁμιλῶ καθημερινῶς καὶ σᾶς συμβουλευῶ καὶ σᾶς παραθέτω αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, πού ἔρχονται ἐδῶ καὶ μετέχουν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας καὶ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τραπέζης, περνοῦν τὰς ἡμέρας των εἰς τὰς ἵπποδρομίας χωρὶς νὰ ὠφελοῦνται καθόλου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου φροντίδα, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι δοῦλοι κάποιας συνηθείας, ὅταν τοὺς κἀνη μόνον ἓνα νεῦμα ὁ διὰβολος, τρέχουν αὐτομάτως πρὸς τὰ παράνομα ἐκεῖνα θεάματα καὶ ρίπτουν τοὺς ἑαυτοῦς των μὲ τὴν θέλησίν των εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ δὲν τοὺς διδάσκει οὔτε ἡ ἰδική μου συμβουλή, οὔτε ἡ πείρα καὶ τὸ ἀνώφελον τῆς ἐκεῖ παραμονῆς, μὲ ποῖαν πλέον προθυμίαν νὰ διδάξω ἀνθρώπους, πού δὲν θέλουν νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ τοὺς λόγους μου; Καὶ μὴ ἀπορῆς δι' αὐτό. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῆ, ὅτι ἡ γῆ παραμένει ἄγονος καὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ δὲν προσφέρει παραγωγὴν ἰσαξίαν μὲ τοὺς κόπους, γίνεται περισσότερο διστακτικὸς, διὰ νὰ σπεῖρη καὶ δὲν ἀσχολεῖται πλέον μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον μὲ τὴν γεωργίαν. Καὶ ὁ ἰατρὸς πάλιν, ὅταν ἰδῆ, ὅτι ὁ ἄρρωστος δὲν ὑπακούει εἰς τὰς ὁδηγίας του, ἀλλὰ προσπαθεῖ καθημερινῶς νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν ἀσθένειάν του, ἐγκαταλείπει αὐτὸν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν ἀσθένειάν του, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ ἡ ἰδία ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον του. Καὶ αὐτοὶ πού διδάσκουν τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιά, ὅταν ἰδοῦν, ὅτι λησμο-

τες, ἐπειδὴν ἴδωσι τὰ πρότερα ἀποπύοντας καὶ τὴν μνήμην τῶν ἤδη δοθέντων ἀποβάλλοντας, πολλάκις ἀποσιρέφονται τὴν ραθυμίαν διορθούμενοι καὶ πρὸς σπουδὴν πλείονα ἐπανήγοντες.

5 Ἄλλ' ὁ μὲν γηπόνος εἰκότως ὀκνηρότερος γίνεται πολλάκις, ἐπειδὴ οἶδεν, ὅτι τὰ τῆς ζημίας ἀντὶ ἐπιτείνεται, διὰ τὸν μὲν πόνον καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένει, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστερηθῆναι. Καὶ ὁ ἰατρός δὲ οὐκ ἀπεικότως καταλείπει
10 διὰ τοῦτο ἀγρίου, ἵνα ἡ τῆς δδύνης ἐπίτασις παρασκευάσῃ εἰς αἴσθησιν τῆς νόσου ἐλθεῖν καὶ οὕτω τὴν ἰατρειάν καταδέξασθαι. Καὶ ὁ τῶν παιδῶν διδάσκαλος διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας συμφερόντως πολλάκις τὰς πληγὰς ἐπανατείνεται τοῖς παισίν. Ἄλλ' ἡμεῖς σήμερον τούτους ἅπαντας ὑπερβαλ-
15 λόμενοι, παρασκευάζομεθα παιρικὴν φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ἐπαικότας ἐπιδειξασθαι, καὶ διδάξαι αὐτοὺς ὅτι, εἰ ἐπιμένοιεν ἐν τῇ αὐτῇ ραθυμίᾳ, τοῦτο αὐτῷ μείζονος αὐτοῖς κατακρίσεως ὑπόθεσις ἔσται. Ὁ μὲν γὰρ γηπόνος οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καταβάλλει τὰ ὀπέρματα, τὴν δαπάνην ἐν-
20 τοῦν εἰκῆ καὶ μάτην ἤδη γεγενημένην, ἡμεῖς δὲ ταύτης ἀπηλλάγμεθα τῆς ἀγωνίας. Ἐὰν γὰρ καταβαλόντες τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, διὰ τὴν ραθυμίαν τῶν ἀκουόντων τὸν καρπὸν μὴ δεχόμεθα, ἡμῖν ἀηρητισμένος ὁ μισθὸς ἔσται· τὸ γὰρ ἐμπιστευθὲν ἀργύριον καταβάλομεν καὶ τὸ ἐ-
30 πιταχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότης εἰς ἔργον ἠγάγομεν· λοιπὸν τοῖς ἀκηκοῦσιν ὁ λόγος πρὸς ἐκεῖνόν ἐστι τὸν μέλλοντα μετὰ τόκων ἀπαιτεῖν τὰ καταβληθέντα.

Ἄλλ' οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐκτός ἐσμεν τῆς ζημίας καὶ τὸ ἐαντῶν πεπληρώκαμεν, ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ
30 ὑμᾶς πολλὴν τῶν καταβληθέντων τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνῃ ὑπεύθυνοι γένησθε, ἣν ὑπέμεινεν ἐκεῖνος ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας, καὶ τὸ δεσποτικόν

νοῦν τὰ προηγούμενα καὶ διαγράφουν ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν αὐτὰ ποῦ τοὺς ἐδιδάχθησαν, πολλὰς φορὰς τὰ ἀποστρέφονται, διὰ νὰ διορθώσουν τὴν ὀκνηρίαν τῶν καὶ διὰ νὰ τὰ κάνουν νὰ ἐνδιαφέρωνται περισσότερο.

Ἄλλ' ὁ μὲν γεωργὸς πολλὰς φορὰς γίνεται δικαίως περισσότερο ὀκνηρὸς, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ἔχει μεγαλύτεραν ζημίαν, ὅταν ὑφίσταται μὲν κόπους καὶ ἔξοδα, ἀλλὰ δὲν λαμβάνη καρπούς. Καὶ ὁ ἰατρὸς πολλὰς φορὰς δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἀσθενῆ ἀδικαιολόγητα, διότι αὐτὸ ποῦ ὑποβάλλεται εἰς θεραπείαν εἶναι ὑλικὸν σῶμα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀφήνει, ὥστε ἢ αὐξῆσις τοῦ πόνου νὰ τὸν κἀνῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἔτσι νὰ δεχθῆ τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν. Καὶ αὐτὸς ποῦ διδάσκει τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς τῶν ἡλικίας πολλὰς φορὰς αὐξάνει πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τὰς τιμωρίας. Ἄλλ' ἡμεῖς σήμερον, παραβλέποντες ὄλους αὐτούς, ἐτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιδείξωμεν πατρικὴν φιλοστοργίαν πρὸς αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἔπαισαν καὶ νὰ τοὺς διδάξωμεν, ὅτι, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τῶν, τότε αὐτὸ θὰ γίνῃ δι' αὐτούς αἰτία μεγαλύτερας καταδίκης. Καθ' ὅσον ὁ μὲν γεωργὸς δὲν σπεῖρει μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ὅταν ἀντιληφθῆ, ὅτι ὑπεβλήθη εἰς μάταια καὶ ἄσκοπα ἔξοδα, ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τέτοιου εἴδους ἀγωνίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη, ρίψαντες τὸν σπόρον αὐτὸν τὸν πνευματικόν, δὲν λαμβάνωμεν ἀμοιβὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν, ὅμως θὰ εἶναι πλήρης ὁ μισθὸς μας, διότι τὸ ἀργύριον, ποῦ μᾶς ἐνεπιστεύθη, τὸ κατεβέλομεν καὶ ἐπραγματοποιήσαμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οἱ ἀκροαταὶ λοιπὸν θὰ δώσουν λόγον εἰς αὐτὸν ποῦ πρόκειται νὰ ζητήσῃ μὲ τόκους τὰ ὅσα προσέφερον.

Δὲν ἐξετάζω ὅμως αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἔκανα τὸ ἰδικόν μου χρέος, ἀλλ' ἐπιθυμῶ καὶ σεῖς ν' αὐξήσετε αὐτὰ ποῦ σᾶς κατεβλήθησαν, διὰ νὰ μὴ εἴσθε ὑπεύθυνοι ἐκείνης τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκείνος ποῦ ἔκρυσσε τὸ τάλαντον,

ἀργύριον οὐ μόνον οὐ πολυπλασιάσας, ἀλλὰ καὶ κατορούξας. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας δεχόμενοι (τάλαντον γὰρ καὶ ἀργύριον τοῦτο καλεῖ), καὶ οὐ σπουδάζοντες καρποφορῆσαι, καὶ πολλὴν τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι. Ἄλλ' ἴσως
 5 εἴποι τις ἂν τὴν παραβολὴν ταύτην τὴν τῶν τάλαντων περὶ τῶν διδασκάλων εἰρησθαι. Κάγὼ τοῦτό φημι. Ἄλλ' ἐὰν ἐπέλθωμεν αὐτὴν ἀκριβῶς, εἴσοσθε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι τῆς καταβολῆς μόνον ὑπεύθυνοι τυγχάνουσιν, ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς πραγμα-
 10 τείας. Καὶ ἵνα μάθης, ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

Οἰκοδεσπότης τις, φησὶν, ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ ἔδωκεν ᾧ μὲν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν. Μετὰ δὲ χρόνον παραγενομένου αὐτοῦ ἦλθον οἱ δοῦλοι καὶ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβῶν προσῆλθε λέγων κύριε, πέν-
 15 τε τάλαντά μοι ἔδωκας, ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. Πολλὴ τοῦ οἰκέτου ἡ εὐγνωμοσύνη, δαφιλῆς ἡ τοῦ δεσπότης φιλάνθρωπία. Τί γὰρ φησιν; «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἔτη ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατασιῆσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου». Ἐπειδὴ,
 20 φησὶ, πολλὴν ἔδειξας ἐν τοῖς ἤδη πιστευθεῖσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἄξιος εἶ καὶ πλείονα ἐγχειρισθῆναι. «Προσῆλθε δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἰληγώς, λέγων· οὐχὶ δύο τάλαντά μοι παρέδωκας; Ἰδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς». Πολλὴ καὶ τούτου ἡ περὶ τὰ δεσποικὰ χρήματα εὐνοία, διό
 25 καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τῷ προτέρῳ. Καὶ τίνος ἔνεκεν δύο προσενεγκῶν τάλαντα τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ τῷ τὰ πέντε προσαγαγόντι ἀξιοῦται τιμῆς; Εἰκότως· τὸν μὲν γὰρ πλεοναομὸν

1. Ματθ. 25, 21.

2. Ματθ. 25, 22.

καὶ ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ἐπολλαπλασίασε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔκρυψε μέσα εἰς τὴν γῆν. Τέτοιοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, (διότι αὐτὸν τὸν λόγον ὀνομάζει τάλαντον καὶ ἀργύριον), καὶ δὲν φροντίζουν νὰ παράγῃ αὐτὸς καρπὸν καὶ νὰ αὐξήσουν πάρα πολὺ τὴν ἐσοδεῖαν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν τῶν τάλαντων ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς διδασκάλους. Καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγω. Ἄλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν παραβολὴν καλῶς, θὰ γνωρίσετε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι εἶναι ὑπεύθυνοι μόνον διὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐνῶ σεῖς εὐθύνησθε ὄχι μόνον διὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διάδοσίν της. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῆς αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν.

Κάποιος κύριος, λέγει, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταβῆ εἰς ξένην χώραν, ἐκάλεσε τοὺς ὑπηρέτας του καὶ ἔδωκεν εἰς ἄλλον μὲν πέντε τάλαντα, εἰς ἄλλον δύο καὶ εἰς ἄλλον ἓνα. Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὸν χρόνον, ὅταν ἐπέστρεψεν, ἦλθον οἱ δοῦλοι καὶ τὸν πλησίασεν αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ πέντε τάλαντα καὶ εἶπεν· Κύριε, μοῦ ἔδωσες πέντε τάλαντα καὶ ἐγὼ ἐκέρδισα ἀκόμη πέντε τάλαντα ἀπὸ αὐτά. Μεγάλῃ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ὑπηρέτου καὶ πλουσία ἢ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Τί λέγει λοιπόν; «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· εἰς ὀλίγα ἤσουν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ καταστήσω διαχειριστὴν εἰς πολλὰ· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»¹. Ἐπειδὴ, λέγει, ἔδειξες τὴν εὐγνωμοσύνην σου εἰς τὰ ὀλίγα ποὺ σοῦ ἐνεπιστεύθην, εἶσαι ἄξιος νὰ διαχειρισθῆς καὶ περισσότερα χρήματα. «Ἐπλησίασε δὲ καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ δύο τάλαντα καὶ εἶπε· δὲν μοῦ ἔδωσες δύο τάλαντα; Ἴδου ἐκέρδισα ἀκόμη δύο ἐπὶ πλέον»². Μεγάλῃ ἦτο καὶ αὐτοῦ ἡ φροντίς διὰ τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του, δι' αὐτὸ καὶ λαμβάνει τὴν ἴδιαν ἀμοιβὴν μὲ τὸν προηγούμενον. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ προσέφερεν δύο τάλαντα, ἀξιοῦται τῆς ἴδιας τιμῆς μὲ ἐκεῖνον ποὺ πρᾶσέδωκε τὰ πέντε; Τοῦτο ἔγινε κατὰ φυσικὸν

καὶ τὴν ἐλάττωσιν οὐχ ἢ τούτου σπουδῆ, οὐδὲ ἢ ἐκείνου ραθυμία πεποίηκεν, ἀλλ' ἢ τῶν ἐμπιστευθέντων ποσότης. Τὰ μέντοι τῆς σπουδῆς ἴσα καὶ παρὰ τούτου καὶ παρ' ἐκείνου εἰσηγήρεται διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς αὐτῆς ἀπή-
5 λανσαν.

2. Ἄλλ' ὁ ἕτερος οὐδὲν τοιοῦτον διεπράξατο ἀλλὰ τί; Προσῆλθε λέγων· «Ἔγνων σε, ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκορπισας· καὶ φοβηθεῖς, ἀπελθὼν ἔκρουσα τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῆ.
10 Ἴδου ἔχεις τὸ σόν». Ὡς κακία οἰκέτου· ὡς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή, οὐ μόνον ὅτι οὐδὲν εἰργάσατο ἐπὶ τῷ δοθέντι αὐτῷ τάλαντι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀντὶ τάλαντου κατηγορίαν προσήνεγκε. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία· σκοτοῖ τὸν λογισμὸν καὶ κατὰ κρημῶν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἀπαξ τῆς εὐθείας ἐκτραπέν-
15 τα ὁδοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν διδασκάλων εἴρηται, ὥστε μὴ ἀποκρούπεσθαι τὰ ἐμπιστευθέντα, ἀλλὰ μετὰ πάσης σπουδῆς παραιτενεῖν τοῖς μαθητευομένοις. Ἄλλ' ἄκουε λοιπόν, ἀγαπητέ, ἐκ τῆς πρὸς ἐκείνον ἀγανακτήσεως, ὅπως καὶ οἱ μαθητευόμενοι ὑπεύθυνοι γίνονται, καὶ οὐκ ἐκεῖνα μόνον
20 ἀπαιτοῦνται τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ τόκου τὴν μέθοδον ὑπομένουσι.

Τί οὖν φησι πρὸς αὐτόν ὁ δεσπότης; «Πονηρὸς δούλε». Φοβερὰ ἢ ἀγανάκτησις, ἱκανὴ καταπλήξαι ἢ ἀπειλή. «Εἰ ἤ-
δεις», φησί, «ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅπου
25 οὐ διεσκορπισα, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας καὶ ἐγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἀπήτησα ἂν αὐτόν· ἀργύριον λέγων τὰ λόγια τὰ τίμια, τραπεζίτας δὲ ἑμᾶς καλῶν τοὺς ὑποδεχομένους. Σόν μὲν ἦν, φησί, καταβαλεῖν μόνον, ἐμὸν δὲ ἦν τὸ παρ' ἐκείνων ἀπαιτῆσαι, μὴ μόνον τὰ

3. Ματθ. 25, 24-25.

4. Ματθ. 24, 26-27.

λόγον, διότι τὰ περισσότερα ἢ τὰ ὀλιγώτερα δὲν τὰ ἔκανεν οὔτε ἡ φροντίς ἐκείνου, οὔτε ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ἡ ποσότης πού τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ κύριός των. Τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον ὅμως ἐπέδειξε καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος· διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβον τὴν ἰδίαν ἀμοιβήν.

2. Ὁ ἄλλος ὅμως ὁ δοῦλος δὲν ἔκανε τίποτε παρόμοιον μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ τί ἔκαμεν; Ἐπλησίασε καὶ εἶπεν· «Ἐμαθον, ὅτι εἶσαι σκληρὸς ἄνθρωπος καὶ πού θερίζεις ὅπου δὲν ἔσπειρες, καὶ ἀποθηκεύεις ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου δὲν ἀλώνισες, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθην ὅταν ἔφυγα ἀπὸ ἐδῶ ἐπήγα καὶ ἔκρυσσα τὸ τάλαντον μέσα εἰς τὴν γῆν. Ἴδου πάρε τὸ ἰδικόν σου»³. Ὡ κακία δούλου, ὦ μέγεθος ἀγνωμοσύνης, ὅχι μόνον διότι δὲν εἰργάσθη καθόλου, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ τάλαντον πού τοῦ ἐδόθη, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντὶ νὰ προσφέρῃ τὸ τάλαντόν του κατηγορήσῃ τὸν κύριόν του. Τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ πονηρία· σκοτίζει τὸν λογισμὸν καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν κρημνὸν αὐτόν, πού παρεκτράπη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ μὴ ἀποκρύπτουν τὸν θησαυρὸν πού τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν αὐτόν μὲ κάθε προθυμίαν εἰς τοὺς μαθητάς των. Ἄκουε ὅμως, ἀγαπητέ, ἀπὸ τὴν πρὸς ἐκείνον ἀγανάκτησιν, πῶς καὶ οἱ μαθηταὶ γίνονται ὑπεύθυνοι καὶ δὲν ἀπαιτοῦνται ἀπ' αὐτοὺς μόνον ὅσα τοὺς ἐδόθησαν, ἀλλ' ἐξοφλοῦν αὐτὰ καὶ μὲ τόκον.

Τί λοιπὸν λέγει πρὸς αὐτόν ὁ κύριος; «Πονηρὲ δοῦλε». Φοβερὴ εἶναι ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἀρκετὴ ἡ ἀπειλὴ νὰ προκαλέσῃ κατάπληξιν. «Ἐὰν ἐγνώριζες», λέγει, «ὅτι θερίζω ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔσπειρα, καὶ ἀποθηκεύω ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου δὲν ἀλώνισα, ἔπρεπε σὺ νὰ καταθέσῃς τὸ χρῆμα μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἤρχόμουν ἐγώ, θὰ ἔπαιρνα μὲ τόκον ὅτι μοῦ ἀνήκει»⁴, ὀνομάζων ὁ Χριστὸς «ἀργύριον» μὲν τοὺς καλοὺς λόγους, «τραπεζίτας» δὲ ἀποκαλῶν σᾶς πού ἀκούετε τοὺς λόγους. Ἴδικόν σου χρέος, λέγει, ἦτο νὰ προσφέρῃς, ἐνῶ εἰδικόν μου τὸ νὰ ἀπαιτήσω ἀπὸ ἐκείνους, ὅχι μόνον ὅσα

καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον.

Ὅρατε, ἀγαπητοί, πῶς πολὺς ὁ φόβος τῶν εἰρημένων.
 Τί ἂν οὖν εἴποιεν οἱ καὶ τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων
 ἀμελοῦντες, ὅταν καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον μεθοδεύωνται;
 5 Καὶ ὄρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Ἐπὶ μὲν τῶν χρημάτων
 τῶν αἰσθητῶν ἀπηγόρευσε τὸν τόκον λαμβάνειν. Τίνος ἕνεκεν,
 καὶ διὰ τί; Ὅτι ἑκάτερος αὐτῶν πολλὴν ἐντεῦθεν ὑπομένει
 τὴν βλάβην. Τοῦ μὲν γὰρ ἡ πενία ἐπιτρέθεται, ὁ δὲ μετὰ
 τοῦ πλεονασμοῦ τῶν χρημάτων καὶ ἀμαρτημάτων πλῆθος ἐ-
 10 αυτῷ ἐπισωρεύει. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων
 Ἰουδαίοις τοῖς παχύτερον διακειμένοις ταύτην τὴν ἐντολὴν
 ἐνομοθέτησε λέγων· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ
 πλησίον σου». Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ καὶ
 τῶν Ἰουδαίων ὠμότεροι γινόμενοι καὶ μετὰ τὴν χάριν καὶ
 15 τὴν ἰσοσύτην παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν τῶν ἐν τῷ
 νόμῳ ἐλάτιους εὐδοκίμοι, μᾶλλον δὲ καὶ χεῖρους; Ἐπι-
 μένιοι τῶν πνευματικῶν αὐτὸς ἀπαιτεῖν ὑποχρεῖται τοὺς τό-
 κους. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἀπ' ἐναντίας τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν
 οὐτός ἐστιν ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ μεθο-
 20 δευθεὶς εἰς ἐσχάτην πενίαν ἀθρόον καταφέρεται, ἐνταῦθα δὲ
 ὁ μεθοδευμένος, ὅταν πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξῃται, ὅσοι
 ἂν πλείονα τόκον εἰσενέγκῃ, ἰσοσύτῳ δαφιλεσιέρας ἀπολασθεῖ
 τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Ἐκαστος τοίνυν ὑμῶν, ἀγαπητοί, ἐπειδὴν καταβάλλωμεν
 25 ἡμεῖς τὰ ἐμπιστευθέντα, διπλοῦν ὀφείλει τὸν πόνον καὶ τὴν
 ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυσθαι, τὸν μὲν τῆς φυλακῆς τῶν κατα-
 βληθέντων, ὥστε πάγια ταῦτα μένειν, τὸν δὲ τῆς ἐργασίας,

ἔδωσα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόκον, ὁ ὁποῖος θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτά.

Προσέχετε, ἀγαπητοί, πόσον μέγαν φόβον περικλείουν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Τί θὰ ἤμποροῦσαν λοιπὸν νὰ εἰποῦν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀμελοῦν διὰ τὴν φύλαξιν τῶν καταβληθέντων, ἐνῶ πρέπει νὰ ἀποδώσουν καὶ τὸν τόκον ἀπὸ αὐτά; Καὶ πρόσεχε φιλανθρωπίαν Κυρίου. Διὰ μὲν τὰ ὑλικά χρήματα ἀπηγόρευσε νὰ παίρνωμεν τὸν τόκον. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διότι ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο, καὶ ὁ δανειζὼν καὶ ὁ δανειζόμενος, ὑφίστανται μέγαν ζημίαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Διότι τοῦ μὲν δανειζομένου ἡ πενία μεγαλύνει περισσότερον, ὁ δὲ δανειζὼν μαζὶ μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν χρημάτων συσσωρεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ πλῆθος ἁμαρτιῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἐνομοθέτησεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητος αὐτῶν καὶ εἶπε· «Δὲν θὰ λάβῃς τόκον ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ θὰ δώσης εἰς τὸν ἀδελφόν σου καὶ εἰς τὸν πλησίον σου»⁵. Πόσης λοιπὸν ἀπολογίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ γίνονται περισσότερον σκληροὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσῃν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότεροι; Εἰς τὰ πνευματικά ὅμως πράγματα ὑπόσχεται ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἀπαιτήσῃ τοὺς τόκους. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑλικά χρήματα αὐτὸς εἶναι ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Εἰς τὴν πρώτην δηλαδὴ περίπτωσιν ὁ δανεισθεὶς ὀδηγεῖται ἀμέσως εἰς ἐσχάτην πενίαν, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὅταν αὐτὸς ἐπιδείξῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ὅσον περισσότερον τόκον θὰ προσφέρῃ, τόσον πλουσιωτέραν ἀμοιβὴν θὰ ἀπολαύσῃ ἐκ τῶν ἄνω.

Ὁ καθένας λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, ἀγαπητοί, ὅταν θὰ σᾶς προσφέρωμεν ἡμεῖς αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ὀφείλει νὰ ἐπιδεικνύῃ διπλοῦν κόπον καὶ ἀγρυπνίαν, τὸν μὲν πρῶτον διὰ νὰ διαφυλάξῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἐδόθησαν, ὥστε νὰ μένουν αὐτὰ ἄθικτα, τὸν δὲ δεύτερον διὰ νὰ ἐργασθῇ,

ὥστε καὶ εἰτέροις μεταδιδόναι καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν τῆς ἀρε-
 τῆς ὁδὸν χειραγωγεῖν, ἵνα διπλῆ πάλιν ὑμῖν τὸ κέρδος αὐξή-
 ται, ὑπὲρ τε τῆς οἰκειᾶς σωτηρίας, ὑπὲρ τε τῆς τῶν ἄλλων
 ὀφελείας. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, καὶ ἡμᾶς μακαρίους ἀπερ-
 5 γάσοσθε, «Μακάριος» γάρ, φησὶν, «ὁ λέγων εἰς ὧτα ἀκονόν-
 των», καὶ παρασκευάσετε δαφιλεσιτέραν ὑμῖν παρατιθέναι τὴν
 πνευματικὴν ταύτην τράπεζαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελεῖτε τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων, μηδὲ
 τὰ καθ' ἑαυτοὺς μόνον σκοπεῖτε, ἀλλ' ἕκαστος σπουδαζέτω
 10 τὸν πλησίον ἐξαρπάξειν τῆς τοῦ διαβόλου φάρυγγος καὶ τῶν
 παρανόμων ἐκείνων θεαμάτων, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπανα-
 γαγεῖν, δεικνύντις αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς καὶ
 τῆς πραότητος, καὶ τῆς λύμης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἐνιαυ-
 θα ἀγαθῶν τὸ μέγεθος· καὶ μὴ μόνον ἅπαξ καὶ δεύτερον
 15 τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλὰ καὶ διηγεκῶς. Κἂν γὰρ σήμερον μὴ πεί-
 θηται τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις, τῇ ἐξῆς πειθοθήσεται· κἂν
 μὴ τῇ ἐξῆς, πάλιν ὄρθῶν σε ἐπικείμενον, ἴσως ἐντροπήσεται,
 καί, αἰδεσθεῖς σου τὴν κηδεμονίαν, ἀποστήσεται τῶν βλα-
 πτόντων. Καὶ μηδέποτε λέγε, ὅτι καὶ ἅπαξ, καὶ δεύτερον,
 20 καὶ τρίτον, καὶ πολλάκις εἶπον, καὶ οὐδὲν ἤνυσα. Μὴ πάσῃ
 λέγων ὄσῳ γὰρ ἂν ἐπιμένης, ἰσοούτῳ σου καὶ ὁ μισθὸς αὐ-
 ξεται. Οὐχ ὄρατε πόσης ἀπολαύομεν μακροθυμίας παρὰ τοῦ
 τῶν ὄλων Θεοῦ καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρακοδομεν
 αὐτοῦ τῶν προσταγμάτων καὶ οὐκ ἀφίσταται τῆς περὶ ἡμᾶς
 25 κηδεμονίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα χορηγεῖ, τὸν
 ἥλιον ἀνατέλλων, τοὺς ὑετοὺς διδούς, τὰ ἄλλα πάντα; Τὸν αὐ-
 τὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους
 πολλὴν ποιῶμεθα τὴν σπουδὴν καὶ ἀντιτατιώμεθα τῷ πονηρῷ
 δαίμονι ἐκείνῳ, ἵνα ἄκρυα αὐτοῦ ποιῶμεν τὰ μηχανήματα.
 30 Ἐὰν γὰρ ἕκαστος τῶν ἐνιαυθα συνιόντων ἕνα κερδᾶναι δυ-
 νηθῆ, ἐννόησον ὅπως ἡμῖν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῷ πλήθει

ὥστε καὶ νὰ τὰ μεταδώσῃ εἰς ἄλλους καὶ διὰ νὰ ὀδηγήσῃ πολλοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἔχετε πάλιν διπλάσιον κέρδος, καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ὑφέλειαν τῶν ἄλλων. Διότι, ἐὰν κάνετε αὐτό, θὰ κάνετε καὶ ἡμᾶς περισσότερον εὐτυχεῖς, διότι λέγει «Εἶναι εὐτυχῆς αὐτὸς ποὺ ὀμιλεῖ πρὸς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἀκούουν», καὶ θὰ μὲ κάνετε, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσω πλουσιωτέραν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τράπεζαν.

Μὴ ἀδιαφορῆτε λοιπὸν διὰ τοὺς ἀδελφούς σας, οὔτε νὰ κοιτάζετε μόνον τὸν ἑαυτὸν σας, ἀλλ' ὁ καθένας νὰ φροντίζῃ νὰ γλυτώσῃ τὸν πλησίον του ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὰ ἀνήθηκα θεάματα καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτὸν μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ πραότητα καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐδῶ ἀγαθῶν. Καὶ νὰ μὴ τὸ κάνετε αὐτὸ μόνον μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ διαρκῶς. Διότι καὶ ἐὰν δὲν πεισθῇ σήμερον εἰς ὅσα τοῦ λέγεις, θὰ πεισθῇ τὴν ἐπομένην. Καὶ ἂν δὲν πεισθῇ καὶ τὴν ἐπομένην, βλέπων ὅτι ἐπιμένεις, ἴσως νὰ ἐντραπῇ, καί, σεβόμενος τὴν φροντίδα σου δι' αὐτόν, νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλάπτουν. Καὶ μὴ λέγῃς ποτέ, ὅτι ὠμίλησα εἰς αὐτόν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές καὶ δὲν ἐπέτυχα τίποτε. Μὴ σταματήσῃς νὰ τὸν συμβουλεύῃς, διότι ὅσον περισσότερον ἐπιμένεις, τόσον περισσότερον αὐξάνει καὶ ἡ ἀμοιβή σου. Δὲν βλέπετε πόσῃν μακροθυμίαν δεικνύει πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τοῦ παντός καὶ πῶς καθημερινῶς παρακούομεν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ δὲν παύει τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐνδιαφέρον του, ἀλλὰ καὶ μᾶς χορηγεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του μὲ τὸ νὰ ἀνατέλλῃ τὸν ἥλιον, μὲ τὸ νὰ πορσφέρῃ τὰς βροχὰς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ ἀντιστρατεύωμεθα πρὸς τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα, ὥστε ν' ἀχρηστεύωμεν τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ ἡμπορέσῃ νὰ κερδίσῃ ἕνα, σκέψου, πόσῃν

τῶν οἰκείων τέκνων πολλὴν δέξειαι τὴν εὐφροσύνην καὶ ὁ
 διάβολος καταισχυνθήσεται ὄρων εἰκῆ καὶ μάτην αὐτοῦ τὰ
 δίκτυα τειταμένα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, ἀκούσεσθε καὶ ἑ-
 μεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην «Ἐὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ,
 5 ἐπ' ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταισῆσω».

3. Ἄλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ποιήσετε, σφόδρα πέπειομαι· ὁρῶ
 γὰρ ὑμῶν καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ στοχαζομαι ὅπως μεθ' ἡδονῆς
 ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν ιουθεσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω
 καὶ τὰ παρ' ὑμῶν εἰσενεχθήσονται. Διὸ τὴν μὲν περὶ τούτου
 10 παραίνεσιν ἐνιαῦθα σιήσωμεν, παραθήσομεν δὲ ὑμῖν τὴν
 πτωχὴν ἡμῶν καὶ εὐτελεῆ τράπεζαν, ἵνα τῆς συνήθους ἀπο-
 λαύσαντες διδασκαλίας οὕτως οἴκαδε ἀπανεέλθητε. Ἀναγκαῖ-
 ον γὰρ καὶ σήμερον τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ εἰς μέσον ἀγα-
 γεῖν, ἵνα μάθητε οἷας ἐδέξατο τῆς φιλοξενίας παρὰ τοῦ Θε-
 15 οῦ τὰς ἀμοιβάς. «Ῥωθὴ δὲ αὐτῷ», φησί, «ὁ Θεὸς πρὸς
 τῇ δρυὶ τῇ Μαμβροῦ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς
 σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας». Ἐκαστον τῶν ρημάτων μετὰ ἀ-
 κριθείας ἐξειτάσωμεν καὶ ἀναπιύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ
 ἅπαντα τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον καταμάθωμεν.

20 «Ῥωθὴ δὲ αὐτῷ», φησί, «ὁ Θεός». Τίνος ἔνεκεν οὕ-
 τως ἤρξατο, «Ῥωθὴ δὲ αὐτῷ ὁ Θεός»; Ὅρα Δεσπότου
 φιλανθρωπίαν καὶ σκόπει μοι οἰκέτου εὐγνωμοσύνην. Ἐπει-
 δὴ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὁρθεὶς αὐτῷ, μετὰ τῶν ἄλλων
 ἀπάντων καὶ τὴν περὶ τῆς περιουτῆς αὐτῷ ἐντολὴν διετάξα-
 25 το, ὁ δὲ θανμασιὸς οὗτος ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελεύμενα
 εἰς ἔργον σπεύδων ἄγειν, εὐθέως οὐδὲ τὸ τυχόν ἀναβαλλό-
 μενος αὐτός τε περιετέμνεται, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν
 πληρῶν, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε, καὶ τοὺς οἰκογενεῖς
 ἅπαντας καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὑπακοήν, πάλιν αὐ-
 30 τῷ ἐπιγαίνεται. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπει-

μεγάλην χαρὰν θὰ δοκιμάσῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ηὔξηθησαν τὰ τέκνα τῆς, καὶ πόσον ὁ διάβολος θὰ καταισχυθῆ, ὅταν θὰ ἰδῆ τὰ δίκτυά του ἀπλωμένα χωρὶς κανένα κέρδος. Καὶ ἂν θὰ κάνετε αὐτὸ θὰ ἀκούσετε καὶ σεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τό· «Εὔγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἡσούν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω εἰς πολλὰ».

3. Ἄλλ' εἶμαι πολὺ πεπεισμένος, ὅτι σεῖς θὰ τὸ κάνετε αὐτό· διότι βλέπω καὶ τὰ πρόσωπά σας καὶ σκέπτομαι, ὅτι ἐδέχθητε εὐχαρίστως τὴν συμβουλήν μου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλπίζω, ὅτι καὶ σεῖς θὰ κάνετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν συμβουλήν μου σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ τὴν σταματήσωμεν ἐδῶ, θὰ παραθέσω δὲ τώρα εἰς ἑσᾶς τὴν πωχὴν καὶ εὐτελεῆ τράπεζαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνήθη διδασκαλίαν, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν οἰκίαν σας. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητήσωμεν καὶ σήμερον διὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθετε ποίας ἀμοιβὰς ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοξενίας του. «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν»'. Ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν κάθε μίαν λέξιν καὶ ἄς ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ ἄς ἀποκαλύψωμεν ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον ποὺ ὑπάρχει ἐδῶ.

«Παρουσιάσθη», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Διὰ τί ἤρχισεν ἔτσι, «Παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός»; Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν προηγουμένως καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολήν διὰ τὴν περιτομήν, ὁ δὲ ἀξιθαύμαστος αὐτὸς ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἀναβάλλῃ ἀμέσως περιετμήθῃ καὶ ὁ ἴδιος, ἐκπληρώνων τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἀπέδειξε πάλιν τὴν μεγάλην του ὑπακοήν, διὰ τοῦτο παρουσιάζεται καὶ πάλιν εἰς αὐτόν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικός μας Κύριος.

δὲν τοῖς ἤδη φθάσαι εὐγνώμονας γενομένους ἴδῃ, ἐπιδα-
 ψιλεύεται καὶ οὐδέποτε ἴσταιται τῆς εὐεργεσίας, ἀμειβόμενος
 τὴν τῶν ὑπακουόντων εὐγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο οὖν, ἐπειδὴ
 ὑπήκουσε, φησί, πάλιν ὤφθη αὐτῷ. Ταύτης τοίνυν ἕνεκα
 5 τῆς αἰτίας οὕτως ἤρξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων. «Ὡ-
 φθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δροῦτῇ Μαμβρῇ, καθημένου
 αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηπῆς αὐτοῦ καθημένου».

Σκόπει μοι ἐνιαῦθα τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. «Καθημέ-
 ρου», φησί, «ἐπὶ τῆς σκηπῆς». Οὕτως ἔργων ἐποιεῖτο τὴν
 10 φιλοξενίαν, ὡς μηδὲ ἀνασχέσθαι εἰτέρω τινὶ τῶν προσηκόν-
 των ἐπιτρέψαι τὴν τούτων θήραν· ἀλλὰ τριακοσίους δέκα καὶ
 ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων, ἄνθρωπος προεσθῆς καὶ εἰς βαλὴν
 γῆρας ἐλάσας (ἐκατονιαέτης γὰρ εἰτύγχανε), παρὰ τὴν θύ-
 ραν ἐκαθέζετο. Καὶ οὗτος μὲν τοῦτο ἔργον ἐποιεῖτο, καὶ οὐ-
 15 δὲ τὸ γῆρας αὐτῷ κώλυμα ἐγένετο, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἀνα-
 παύσεως ἦν, οὐδὲ ἔσω ἐπὶ τῆς κλίνης ἦν ἀνακείμενος, ἀλλὰ
 παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο, ἕτεροι δὲ πολλάκις οὐ μόνον
 ταύτην οὐ ποιοῦνται τὴν σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον,
 καὶ ἐκκλίνειν ἐπιχειροῦσι τῶν ἐπιδημούντων τὰς συντυχίας,
 20 ὡς ἂν μὴ καὶ ἄκοιτες ἀναγκασθεῖεν ὑποδέξασθαι. Ἄλλ’
 οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ «παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηπῆς
 ἐκαθέζετο μεσημβρίας». Τοῦτο γὰρ ἢ πολλὴ τῆς φιλοξενίας
 ἐπίτασις, καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου ἢ ὑπερβολή, διὸ καὶ
 ἐν μεσημβρία τοῦτο διεπραΐτετο. Εἰκότως· ἐπειδὴ γὰρ ἦδει
 25 τοὺς ὁδοιπορεῖν ἀναγκαζομένους καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν
 μάλιστα δεομένους πολλῆς τῆς θεραπείας, διὰ τοῦτο ὡς
 ἐπιτηδεῖον καιρὸν τοῦτον ἐξελέγετο, καὶ καθημέρος ἐθήρα
 τοὺς παριόντας, οἰκείαν ἀνάπανσιν κρίνων τὴν τῶν ὀδιτῶν
 30 τὴν σκέπην εἰσάγειν ἐσπούδαζεν, οὐ περιεργαζόμενος τοὺς

“Όταν ἰδῆ νὰ γίνωνται εὐγνώμονες αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κατορθώσει κάτι, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν καὶ δὲν σταματᾷ ποτὲ νὰ εὐεργετῆ, ἀμείβων κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ποὺ ὑπακούουν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσεν ὁ Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο, λέγει, «ἐφανερώθη πάλιν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Δι’ αὐτὴν τὴν αἰτίαν λοιπόν ἤρχισεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς νὰ λέγῃ· «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ πλησίον τῆς ὄρυδος Μαρβρῆ, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

Πρόσεχε ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Όταν ἐκάθητο», λέγει, «εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του». Τόσην μεγάλην σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὴν φιλοξενίαν, ὥστε δὲν ἠνείχεται νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα ἄλλον τὴν πρόσκλησιν τῶν φιλοξενουμένων. Ἀλλὰ ἂν καὶ εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐνῶ ἦτο ἄνθρωπος γέρων, καὶ εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔκανε τοῦτο χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ ἡ γεροντικὴ ἡλικία του, χωρὶς νὰ ἀναπαύεται, χωρὶς νὰ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἀλλ’ ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν, ἄλλοι ὅμως πολλὰς φορὰς ὄχι μόνον δὲν δεικνύουν αὐτὸν τὸν ζῆλον διὰ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ κάνουν καὶ τὸ ἀντίθετον, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποφεύγουν τὰς συναντήσεις μὲ τοὺς ξένους μήπως καὶ ἀναγκασθοῦν νὰ τοὺς φιλοξενήσουν παρὰ τὴν θέλησίν των. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλ’ «ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς κατὰ τὴν μεσημβρίαν». Τόσον πολὺ φιλόξενος ἦτο ὁ δίκαιος καὶ τόσον ὑπερβολικὰ ἐνᾶρετος, ὥστε ἔκαμνεν αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν αὐτό· διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὁδοιποροῦν, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην κατ’ ἐξοχὴν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθοῦν, διὰ τοῦτο καὶ ἐδιάλεγεν ὡς κατάλληλον ὥραν αὐτὴν, καὶ καθήμενος ἐκάλει τοὺς διερχομένους, θεωρῶν ὡς ἰδικήν του τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁδοιπορούντων, καὶ ἐφρόντιζε νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν του αὐ-

παριόνιας, οὐδὲ ἐξειάζων εἰ γνώριμοι ἢ ἄγνωστοι εἶεν. Οὐ φιλοξενίας γὰρ τὸ τὰ τοιαῦτα περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ πᾶσι τοῖς παριοῦσι τῆς οἰκειάς μεταδιδόναι φιλοφροσύνης. Καὶ ἐπειδὴ ἤπλωσε τῆς φιλοξενίας τὴν σαγήνην, κατηξιώ-
 5 θη καὶ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην ὑποδέξασθαι μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενισαντες ἀγγέλους», τὸν παιριάρχην πάντως αἰνιτιόμενος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὅς ἂν δέξηται ἓνα τού-
 10 των τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται».

Ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, καὶ ξενίζειν μέλλοντες μηδέποτε περιεργαζώμεθα, τίς, καὶ πόθεν. Εἰ γὰρ τοῦτο περιεργάσαιτο ὁ παιριάρχης, ἴως ἂν διήμαρτιεν. Ἄλλ' ἔγνω, φησί, τῶν παραγενομένων τὴν ἀξίαν. Πόθεν δῆλον; Πῶς δὲ ἂν
 15 τοῦτο ποιῶν ἐθαυμάσθῃ; Οὐ γὰρ οὕτω θαυμασιὸν ἦν τὸ τῆς φιλοξενίας αὐτοῦ περιεργασαμένου, ὡς νῦν, ὅτε ἀγνωστῶν τίνες οἱ παραγενομένοι, μετὰ τοσαύτης προθυμίας καὶ τιμῆς πρόσσεισι, καθάπερ οἰκείης δεσπότηαις, μονονουχὶ δεσμὰ διὰ τῶν λόγων αὐτοῖς περιβάλλον καὶ ἰκεσίαν πρὸς αὐτοὺς
 20 ποιούμενος, ὥστε μὴ ἀναεῦσαι, μηδὲ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ περιβαλεῖν. Ἦδει γὰρ ὅπερ ἔπρατε· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πολλῆς θερμότητος τὴν ἐντεῦθεν ἐκαρποῦτο περιουσίαν.

Ἄλλ' ἀκούσομεν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τῶν ρημάτων, ἴν' εἰδῆς ἐν θαυμάτιῳ γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν, καὶ τὸν
 25 γέροντα νεάζοντα καὶ μονονουχὶ περιχαρῆ γινόμενον, καὶ νομίζοντα θησαυρὸν εὐρηκέναι τῶν παραγενομένων τὴν παρουσίαν. «Αναβλέψας δέ», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰσιτήκειον ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσ-

8. Ἐβρ. 13, 2.

9. Ματθ. 18, 5.

τούς πού υπέφερον ἀπὸ τὴν ζέστην χωρὶς νὰ ἐξετάζη, εἴαν ἦσαν γνωστοὶ ἢ ἄγνωστοι. Διότι δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς φιλοξενίας τὸ νὰ ἐξετάζη αὐτά, ἀλλὰ νὰ δεικνύη καλὴν διάθεσιν εἰς ὅλους τοὺς ἐπισκέπτας. Καὶ ἐπειδὴ ἤπλωσε τὴν σαγήνην τῆς φιλοξενίας, ἠξιώθη νὰ ὑποδεχθῆ τὸν Κύριον τοῦ παντός μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ λησμονῆτε τὴν φιλοξενίαν, διότι μὲ αὐτὴν μερικοὶ τυχαῖα ἐφιλοξένησαν ἀγγέλους»*, ἐννοῶν ὅπως ὁποῦν τὸν πατριάρχην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Ὅποιος θὰ δεχθῆ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς τιμὴν μου, ἐμὲ δέχεται»⁹.

Ἄς τὰ ἀκούωμεν αὐτά, ἀγαπητοί, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν κάποιον νὰ μὴ ἐξετάζωμεν ποτέ, ποῖος εἶναι, καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Διότι εἴαν ἐξήταζεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὁ δίκαιος, ἴσως νὰ ἠμάρτανεν. Ἄλλ' ἀντελήφθη, λέγει, τὴν ἀξίαν αὐτῶν πού ἤρχοντο. Ἀπὸ ποῦ τὸ ἀντελήφθη; Πῶς δὲ θὰ ἐθαυμάζετο εἴαν τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ τοὺς ἀντελήφθη; Διότι ἡ φιλοξενία του αὐτῆ δὲν θὰ εἶχεν ἀξίαν εἴαν εἶχεν ἀντιληφθῆ ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται, ὅσον τώρα, πού ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ πού εἶχον ἔλθει, τοὺς πλησιάζει μὲ τόσῃν προθυμίαν καὶ ἐκτίμησιν, ὅπως ἀκριβῶς πλησιάζει ὁ δοῦλος τοὺς κυρίους του, δεσμεύων σχεδὸν αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους του καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μὴ ἀρνηθῶν τὴν φιλοξενίαν του καὶ τοῦ προκαλέσουν μεγάλην στενοχωρίαν. Διότι ἐγνώριζε τί ἔκανε καὶ διὰ τοῦτο μετὰ μεγάλης θερμότητος ἐκαρποῦτο τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτῆν.

Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως, διὰ νὰ γνωρίσης τὴν νεανικὴν προθυμίαν πού εἶχεν, ἂν καὶ ἦτο εἰς βαθύτατον γῆρας, καὶ τὸν γέροντα πού συμπεριφέρεται ὡς νέος, καὶ νὰ γίνεται τρόπον τινά, περιχαρῆς καὶ νὰ νομίζη ὅτι εἶχεν εὔρει ὡς θησαυρὸν τὴν παρουσίαν τῶν διερχομένων. «Ἐσήκωσεν ὁ Ἀβραάμ», λέγει. «τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες ἴσταντο πλησίον

ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ». Τρέχει καὶ ἵππεται ὁ γέρον· εἶδε γὰρ τὴν θήραν καί, οὐδένα τῆς ἀσθενείας λόγον ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν ἄγραν ἔδραμε, καὶ οὐκ ἐκάλεισεν οἰκείας, οὐκ ἐπέταξε παιδί, 5 οὐδὲν θάνατον οὐδὲ ράθυμον ἐπεδείξατο, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἔδραμε, μονονουχὶ λέγων· μέγας θησαυρός, μεγάλη πραγματεία· δι' ἑαυτοῦ ταύτην ὀφείλω ἐμπορευσασθαι, μὴ παραδράμη με τὸ τοσοῦτο κέρδος. Καὶ ταῦτα ἐποίει ὁ δίκαιος ἀνθρώπος ἀγνώστως ὀδύτης νομίζων ὑποδέχεσθαι.

10 4. Μάθωμεν καὶ ζηλώσωμεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Ἐὰν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, εἰκὸς καὶ ἡμᾶς ποιεῖ ἐπιτυχεῖν τοιαύτης θήρας· μᾶλλον δὲ καὶ ἀεὶ ἐπιτυγχάνομεν, εἰ βουλοίμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἵνα μὴ 15 ὀκνῶμεν πρὸς τὴν τοιαύτην φιλοφροσύνην, μηδὲ περιορῶμεθα τοὺς παριόντας, φησὶν· «Ὅς ἂν δέξηται ἕνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἐν τῷ ἐμῷ ὄνοματι, ἐμὲ δέχεται». Μὴ τοίνυν πρὸς τὴν ἐδιτέλειαν τοῦ παριόντος ἔρα, μηδὲ ἐξεντελλίσης αὐτὸν ἐκ τῶν ὀρωμένων, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι τὸν Δεσπότην ὑποδέχη τὸν σὸν διὰ τούτου. «Ὅταν γὰρ διὰ τὸ αὐτοῦ 20 ὄνομα τὴν εἰς ἐκεῖνον θεραπείαν ἐπιδείξῃ, ὥσανεὶ ἐκεῖνον ὑποδεξάμενος, οὕτω λήψῃ τὸν μισθόν. Καὶ ράθυμος τοῖνον ἢ καὶ ἡμελημένος ὁ τῆς παρὰ σοῦ φιλοφροσύνης ἀπολαύων, μηδεὶς σοι λόγος τούτου ἔστω· ἀπηριτωμένος γὰρ σοι ὁ μισθὸς δοθήσεται διὰ τὴν εἰς τὸν Δεσπότην τιμὴν τοῦτο ποι- 25 οῦντι καὶ ζηλοῦντι τοῦ πατριάρχου τούτου τὴν ἀρετήν. «Καὶ ἰδὼν», φησί, «προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς».

Καλῶς καὶ τὸ «Προσέδραμε» προσκεῖται, ἵνα μάθῃς ὅτι ὡς ἀγνώστως παρήεσαν, καὶ οὐκ ἂν αὐτόματα ἦλθον ἐπὶ

του, καὶ μόλις τοὺς εἶδεν ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῆ»¹⁰. Τρέχει καὶ πετᾶ ὁ γέρων, διότι εἶδε τὸ θήραμα καί, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ἀδυναμίας, ἔτρεξε διὰ νὰ θηρεύσῃ, καὶ δὲν ἐκάλεσεν οὔτε ὑπηρέτας, οὔτε διέταξε κάποιον δοῦλον διὰ νὰ τοὺς καλέσῃ, οὔτε σκληρότητα ἔδειξεν, οὔτε ὀκνηρίαν, ἀλλὰ ἔτρεξεν ὁ ἴδιος ὡσὰν νὰ ἔλεγε· Μοῦ ἔτυχε μέγας θησαυρός, πολὺ ἐμπόρευμα· πρέπει νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῶ μόνος μου αὐτὸ τὸ ἐμπόρευμα, μὴ τυχὸν καὶ μοῦ χαθῆ τὸ τόσον μέγαλο κέρδος. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνεν ὁ δίκαιος μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ὑποδέχετο ἀνθρώπους ἀγνώστους καὶ ὁδοιπόρους.

4. Ἄς μάθωμεν καὶ ἄς γίνωμεν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς κάποτε τέτοιο θήραμα· μᾶλλον ὅμως, ἐὰν τὸ θέλωμεν, ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἐπιτυχάνωμεν συνεχῶς αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, διὰ νὰ μὴ διστάζωμεν διὰ μίαν τέτοιου εἴδους φιλοφροσύνην, οὔτε νὰ ἐξετάζωμεν τοὺς διερχομένους, λέγει· «ὅποιος θὰ ὑποδεχθῆ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς χάριν μου, εἶναι ὡσὰν νὰ δέχεται ἐμένα». Βλέπετε, λοιπὸν, τὴν εὐτέλειαν τοῦ διερχομένου, οὔτε νὰ τὸν περιφρονήσῃς λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς του ἐμφάνισως, ἀλλὰ νὰ σκεφθῆς, ὅτι δι' αὐτοῦ ὑποδέχεσαι τὸν Κύριόν σου. Διότι ὅταν θὰ προσφέρῃς τὴν φιλοξενίαν σου ἐν ὄνματι τοῦ Κυρίου εἰς ἐκεῖνον, θὰ ἀμειφθῆς, ὡσὰν νὰ ἐφιλοξένησες τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιάφορος καὶ ἐπιπόλαιος αὐτὸς πού δέχεται τὴν φιλοξενίαν σου, νὰ μὴ δίνῃς εἰς τοῦτο σημασίαν, διότι ἡ ἀμοιβὴ θὰ σοῦ δοθῆ ὀλόκληρη, ἐφ' ὅσον μὲ αὐτὸ πού κάνεις τιμᾶς τὸν Κύριον καὶ μιμεῖσαι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου. «Καὶ ὅταν τοὺς εἶδεν», λέγει, «ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῆ».

Ὅρθῶς χρησιμοποιοεῖ τὸ «Προσέδραμε», διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς αὐτὸν αὐτοὶ πού ἤρχοντο πρὸς αὐτόν,

- τὴν σκητὴν. Διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ διαφύγῃ αὐτὸν τὸ πνευματικὸν τοῦτο κέρδος, ὁ γεγηρακώς, ὁ πεπολιωμένος, ὁ ἑκατονταεῖτης προσιτρέχει καὶ διὰ τοῦ δρόμου τὴν προθυμίαν ἐπιδείκνυται. «Καὶ θεασάμενος προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὔροισιν χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Δηφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ λήψουμαι ἄροτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὐ εἴτεκεν ἐξεκλίναιτε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».
- 10 Πολλὴ τῶν τοῦ δικαίου ρημάτων ἢ ὑπερβολή. Οὐ γάρ, ὅτι ὑπεδέξατο, θαῦμα τοσοῦτον τῆς προθυμίας, ἀλλ' ὅτι μετὰ τοσαύτης οπουδῆς, καὶ οὔτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν ἀπιδόν, οὔτε πρὸς τοὺς παριόντας (ἴσως γὰρ νέοι τινὲς αὐτῷ κατεφαίνοντο), οὐδὲ νομίσας ἀρκεῖν τὴν διὰ τῶν λόγων μόνον
- 15 προτροπὴν, «Προσεκύνησε», φησί, «ἐπὶ τὴν γῆν», μονοουχὶ καθικειεύων, καὶ σφοδρὰν τὴν παρὰ κληοῖν προσάγων, ἵνα μὴ νομισθῆ ἁπλῶς ἀφοσιώσει προτιρέπεσθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή δεικνύουσα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν καὶ ἄφατον ἀρετὴν, φησί· «Προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν»,
- 20 καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ρημάτων πολλὴν τὴν θερμότητα ἐπιδεικνύμενος, πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην, μεγίστην τὴν φιλοξενίαν, ἄφατον τὴν κηδεμονίαν. Καὶ προσκυνήσας, φησί, εἶπε· «κύριε, εἰ ἄρα εὔροισιν χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου». Τί ἂν τις κατ' ἀξίαν
- 25 εἴποι τοῦ δικαίου τούτου; ἢ πῶς ἂν τις αὐτὸν μυθίοις σιόμασιν ἐγκωμιάσειε; Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, «Κύριε», τῶν ἐχωρῶντων ἐστὶ τὸ δὲ λέγειν, «Εἰ ἄρα εὔροισιν χάριν ἐναντίον

καὶ ὅτι δὲν ἦλθον μόνοι των εἰς τὴν σκηνὴν. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ χάσῃ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν κέρδος ὁ γέρων, ὁ ἔχων λευκὴν τὴν κεφαλὴν, ὁ ἑκατονταετής, σπεύδει καὶ μὲ τὴν σπουδὴν φανερώνει τὴν προθυμίαν του. Καὶ ὅταν εἶδεν αὐτοὺς «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς προσεκύνησε καὶ εἶπεν· Κύριε, ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου. Ἄς φέρω λοιπὸν νερὸ καὶ πλύνετε τὰ πόδια σας καὶ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ θὰ σὰς φέρω ἄρτον διὰ νὰ φάγετε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλον σας»¹¹.

Ἐπιβλαβὸν θαυμασμὸν προκαλοῦν οἱ λόγοι τοῦ δικαίου. Ὁχι διότι τοὺς ὑπεδέχθη μόνον, πρᾶγμα ἀξιέπαινον ἐξ αἰτίας τῆς προθυμίας του, ἀλλὰ καὶ διότι ἔκανε τοῦτο μὲ πολὺν αὐθορμητισμὸν καὶ δὲν ἔδωσε σημασίαν οὔτε εἰς τὴν μεγάλην του ἡλικίαν, οὔτε εἰς τὸ ὅτι οἱ ἐπισκέπται ἦσαν μικρότεροι ἀπὸ αὐτὸν (διότι ἴσως μερικοὶ νὰ τοῦ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν νέοι), οὔτε ἐθεώρησεν, ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνον ἡ προφορικὴ πρόσκλησις, ἀλλ' «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», λέγει, καὶ τοὺς παρεκάλει θερμῶς, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τοὺς ἔκανε μίαν ἀπλῆν καὶ τυπικὴν πρότασιν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ δεικνύουσα τὴν πολλὴν καὶ ἀπερίγραπτον ἀρετὴν τοῦ δικαίου λέγει· «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», δεικνύων καὶ μὲ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν καὶ μὲ τοὺς πολὺ θερμούς του λόγους τὴν μεγάλην ταπεινοφροσύνην, τὴν θερμὴν φιλοξενίαν καὶ τὸ ἀπερίοριστον ἐνδιαφέρον του δι' αὐτούς. «Καὶ ἀφοῦ προσεκύνησε», λέγει, «εἶπε· Κύριε, ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου». Ποίους λόγους ἰσαξίους μὲ τοῦ δικαίου θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς; ἢ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη μύρια στόματα; Διότι τὸ νὰ εἰπῇ, «Κύριε», εἶναι κάτι τὸ φυσικόν, ἀλλὰ τὸ νὰ εἰπῇ «Ἐὰν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου», αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξον. Ὅταν

σου», τοῦτό ἐστι τὸ παράδοξον. Χάριν, φησί, δίδως, οὐ λαμβάνεις. Τοιοῦτον γὰρ ἀληθῶς ἢ φιλοξενία μᾶλλον λαμβάνει, ἢ δίδωσιν ὁ μετὰ προθυμίας αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος.

Ἄλλὰ μηδεὶς τῶν ταῦτα ἀκουόντων ὑποτεινέσθω τοῦ
 5 δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ νομιζέτω, ὅτι εἰδὼς τίνες οἱ παρα-
 γωνοῖτες, ταῦτα ἐφθέγγειο. Οὐδὲ γὰρ ἄν, καθὼς καὶ πολ-
 λάκις εἴρηται, μέγα τι τοῦτο ἦν, εἰ εἰδὼς ταῦτα ἔλεγε·
 ἀλλὰ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον τοῦτό ἐστιν, ὅτι ὡς ἀν-
 θρώποις προσφερόμενος, τοιαῦτα ἐφθέγγειο ρήματα. Μὴ
 10 θαυμάσης δὲ εἰ τριῶν ὄντων τῶν ὑποδεχομένων ὡς πρὸς
 ἓνα προτεινόμενος ὁ δίκαιος λέγει, «Κύριε». Ἴσως γὰρ
 ἐπιδοξότερός τις τῶν ἐλθόντων ἐφάνη, πρὸς ὃν ποιεῖται
 καὶ τὴν παράκλησιν. Ἐἶτα προΐων κοινοποιεῖ τὸν λόγον καὶ
 φησι «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ καὶ νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν».
 15 Καὶ πάλιν, «Καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ φάγεσθε ἄρ-
 τον, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἶνεκεν ἐξεκλίνατε
 πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

Ὅρα πῶς οὐκ εἰδὼς τίνες εἰσὶ, καθάπερ ἀνθρώποις
 διαλεγόμενος παριοῦσιν, οὕτω κοινὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται
 20 τὴν προτροπὴν καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρου παῖδα ἑαυτὸν καλῶν;
 Καὶ ὅρα πῶς προλέγει τῆς τραπέζης αὐτοῦ τὴν εὐτέλειαν,
 μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ», φησί, «καὶ
 νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δέν-
 δρον». Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, κεκμήκατε καὶ πολὺν τὸν κάσσω-
 25 να ἔπεμείνατε, διὰ τοῦτο ἀξιῶ μὴ παρελθεῖν τὸν παῖδα ὑ-
 μῶν. Μὴ γὰρ μέγα τί ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ γινόμενον; Ὑδωρ
 ἔχω παρασχεῖν μόνον, ὑπὲρ τοῦ νιφαιμένου ὑπὸ τὸ δένδρον
 τὸν πολὺν ἑμᾶς κάματον ἀποθέσθαι. Ἐἶτα καὶ τῆς τραπέ-
 ζης λέγει τὴν ιδέαν. Μὴ νομίσητε πολυτελές τι παραθήσειν

φιλοξενῆσαι χρεωστᾶς εὐγνωμοσύνην, δὲν σοῦ χρεωστοῦν. Τέτοια πράγματι εἶναι ἡ φιλοξενία· ὁ φιλοξενῶν μὲ προθυμίαν μᾶλλον λαμβάνει, παρὰ προσφέρει.

Κανεῖς ὅμως ἀπὸ ὄσους ἀκούουν αὐτὰ νὰ μὴ μειώσῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται. Διότι, ὅπως ἐλέχθη πολλὰς φορές, δὲν θὰ εἶχε μεγάλην ἀξίαν, ἐὰν ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν, ἀλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον εἶναι αὐτό, τὸ ὅ,τι ἔλεγε τὰ λόγια αὐτὰ δι' ἀνθρώπους ποὺ ἤθελε νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ. Μὴ ἀπορήσῃς ὅμως, ἐὰν ὁ δίκαιος, ἐνῶ ἦσαν τρεῖς οἱ φιλοξενούμενοι, ἀπευθύνεται ὡσὰν πρὸς ἓνα καὶ λέγει, «Κύριε». Διότι ἴσως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν νὰ ἐφάνῃ εἰς αὐτὸν περισσότερο μεγαλοπρεπῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ ἀπευθύνει τὴν παράκλησιν. Ἐπειτα συνεχίζων ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους καὶ λέγει· «Ἄς φέρουν λοιπὸν νερὸ καὶ ἄς πλύνουν τὰ πόδια σας». Καὶ πάλιν· «Καὶ δροισιθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ φάγετε ἄρτον καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ συνεχίσατε τὸν δρόμον σας, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλον σας».

Βλέπεις πῶς, μὴ γνωρίζων ποῖοι εἶναι καὶ ὁμιλῶν ὡσὰν πρὸς ἀνθρώπους περαστικούς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προτρέπει αὐτοὺς καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ δοῦλον καὶ μίαν καὶ δύο φορές; Καὶ πρόσεχε πῶς προλέγει τὴν εὐτέλειαν τῆς τραπέζης του, μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ἄς φέρουν νερὸ», λέγει, «καὶ ἄς νίψουν τὰ πόδια σας καὶ δροισιθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον». Ἐπειδὴ, λέγει ἔχετε κουρασθῆ καὶ ἔχετε ὑποφέρει πολὺν ζέστην, διὰ τοῦτο ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ περιφρονήσετε τὸν δοῦλον σας. Μήπως δηλαδὴ εἶναι πολὺ σπουδαῖον αὐτὸ ποὺ κάνω; Νερὸ ἔχω νὰ σᾶς προσφέρω μόνον, ὥστε, ἀφοῦ πληθῆτε, νὰ ἀναπαυθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον. Ἐπειτα τοὺς ἀναφέρει καὶ τὸ τί θὰ φάγουν. Μὴ νομίσετε, ὅτι θὰ σᾶς προσφέρω κάποιο πλούσιον φαγητὸν ἢ ποικιλίαν καρυκευμάτων ἢ διάφορα

ὑμῖν ἢ καρικυμάτων ποικιλίαν ἢ ὄψων διαφοράν ἄριον φάγεσθε, καὶ οὕτω «Παρελεύσεσθε, οὐ εἶνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

5. Εἶδες πῶς διαφόροις κέχρηται τρόποις, βουλόμενος 5 δυσωπῆσαι τοὺς παριόντας, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ρημάτων, καὶ διὰ πάντων ἐπισπάσασθαι αὐτοὺς θέλων. Πρῶτον μὲν γάρ, προσεκύνησεν, εἶτα κυρίους καλεῖ καὶ ἑαυτὸν παῖδα· εἶτα λέγει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ γενέσθαι εἰς αὐτούς, ἐξευτελίζων καὶ δεικνὺς οὐδὲν μέγα ὄν. Ὑδωρ γάρ, 10 γησί, τὸ πᾶσιν ἀνειμένον ἔχω παρασχεῖν εἰς τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ἄριον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς δρυὸς σκέπην. Μὴ δὴ ἐξευτελιότητέ μου τὴν σκηνήν, μὴ ὑπερίδητέ μου τὸ γῆρας, μὴ ἀνανεύσητε πρὸς τὴν ἐμὴν παράκλησιν. Οἶδα ὅσῃν ὑπεμείνατε ταλαιπωρίαν, οιοχάζομαι τοῦ καύσωνος τὴν φλόγα 15 διὰ τοῦτο ἀνεθῆναι μικρὸν ὑμᾶς βούλομαι.

Ποῖος πατήρ φιλόσοργος πρὸς παῖδα ἰσοαῦτην ἂν ἐπεδείξαιτο φιλοφροσύνην, ὅσῃν οὗτος πρὸς τοὺς ἀγνωστας καὶ ξένους καὶ οὐδαμόθεν αὐτῷ τέως γνωρίμους; Ἄλλ' ἐπειδὴ μετὰ σπουδῆς προσῆλθε καὶ πολλοῦ τοῦ ἴονου, ἐπέτευχε τῆς 20 ἄγρας καὶ τὴν θῆραν εἶσω τῶν δικτύων λαβεῖν ἠδυνήθη. «Καὶ εἶπα», φησί, «οὕτω ποιήσομεν, καθὰ εἶρηκας». Ἄνεζωπύρησεν ὁ πρεσβύτερος. Ἐν χερσὶ, φησί, ἔχω τὸν θησαυρὸν, τοῦ πλοῦτου ἐπελαθόμεν, ἐπελαθόμεν λοιπὸν τοῦ γήραος. Καὶ ὅρα αὐτὸν πάνυ γαννύμενον τῷ πράγματι, καὶ μονονου- 25 χι σκιριτῶνια, καὶ καθάπερ τὰ μυρία ἀγαθὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἐπιφερόμενον, οὕτως ἠδόμενον.

Καὶ ἔσπευσεν Ἄβραάμ, φησί, «ἐπὶ τὴν σκηνήν». Ὡσπερ, ἡνίκα ἐπὶ τὴν θῆραν αὐτῶν ἐπέγειο, ἐμήνυσεν αὐτοῦ τὸν ἴονον καὶ τὴν προθυμίαν ἢ θεία Γραφή, εἰποῦσα, «Προσ- 30 ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς», οὕτω καὶ νῦν ἐπειδὴ εἶδε

12. Γεν. 18, 5.

13. Γεν. 18, 6.

πολυτελή φαγητά. Ἄρτιον μόνον θὰ φάγετε καὶ ἔτσι «Θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν δοῦλόν σας».

5. Εἶδες πῶς χρησιμοποιοεῖ διαφόρους τρόπους, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἰκετεῦσῃ τοὺς ἐπισκέπτας, καὶ μὲ τὰς κινήσεις καὶ μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὸ κάθε τι νὰ τοὺς πείσῃ. Διότι κατ' ἀρχὴν, λέγει, τοὺς προσεκύνησεν, ἔπειτα ἀποκαλεῖ αὐτοὺς κυρίους καὶ τὸν ἑαυτὸν του δοῦλον. Ἐπειτα λέγει αὐτὰ πού θὰ κάνῃ δι' αὐτούς, θεωρῶν αὐτὸ εὐτελὲς καὶ δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον. Διότι, λέγει, ἔχω νὰ προσφέρω διὰ τὰ πόδια σας νερὸ πού ἔχει δοθῆ εἰς ὄλους καὶ ἄρτιον καὶ τὴν σκιάν κάτω ἀπὸ τὴν δρυῖν. Μὴ ὑποτιμῆσετε λοιπὸν τὴν σκηνὴν μου, μὴ περιφρονήσετε τὴν γεροντικὴν μου ἡλικίαν, μὴ ἀρνηθῆτε τὴν παράκλησίν μου. Γνωρίζω πόσον ἐταλαιπωρήθητε, φανιάζομαι τὴν φοβερὰν ζέστην καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θέλω νὰ σᾶς προσφέρω κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν.

Ποῖος φιλόσοργος πατέρας θὰ ἔδειχνε πρὸς τὸν υἱὸν του τόσῃν φιλοφροσύνην, ὅσῃν ἔδειξεν ὁ πατριάρχης πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγνώστους καὶ ξένους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνώριζε καθόλου ἐκ τῶν προτέρων; Ἐπειδὴ ὅμως προσῆλθε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν ἐπέτυχε τὸ θήραμα καὶ συνέλαβεν αὐτὸ μέσα εἰς τὰ δίκτυά του. «Καὶ αὐτοί», λέγει, «εἶπον· θὰ κάνωμεν ἔτσι ὅπως εἶπες»¹². Ὁ γέρων ἐνεψυχώθη. Ἐχω, λέγει, εἰς τὰ χέρια μου τὸν θησαυρόν, κρατῶ τὸν πλοῦτον καὶ ἐλησμόνησα πλέον τὸ γῆρας μου. Καὶ πρόσεχε πόσον ἀστράπτει ἀπὸ χαρὰν διὰ τὸ γεγονός· αὐτό, καὶ σκιρτῶν, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ χαρὰν καὶ ὡσὰν νὰ κρατᾷ εἰς τὰ χέρια του ἀνυπολόγιστα ἀγαθὰ, νοιώθει τόσῃν χαρᾷν.

«Καὶ ἔτρεξεν», λέγει, «ὁ Ἀβραὰμ πρὸς τὴν σκηνὴν»¹³. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἔσπευδε διὰ νὰ τοὺς προσκαλέσῃ, μᾶς ἐφανέρωσεν ἡ Γραφή τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν προθυμίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ἐτρεξε διὰ νὰ τοὺς συναντήσῃ», κατὰ τὸν ἴδιον

τοὺς ἄνδρας καὶ καιώρθωσεν, ὅπερ ἐπεθύμει, οὐδὲ οὕτως ἴσθησι τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ θερμότερον πάλιν ἐπιδείκνυσι τὸν ἔρωτα, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐν ἀσφαλείᾳ γέγονε, λοιπὸν ραθυμότερος κατέσθη. Ὅπερ πολλάκις ἡμεῖς ὑπομένομεν καὶ παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐνίοτε πολλὴν ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδὴν, ἐπειδὴ δὲ τοῦ πράγματος ἐντὸς γενώμεθα, οὐ τὸν ἴσον πόνον εἰσφέρομεν. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ τί; Πάλιν σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γεγηρακὸς ἐπὶ τὴν οκηγὴν πρὸς Σάρρα, «Καὶ εἶπεν αὐτῇ· σπεῦσον καὶ φύρασον ἰρία μέτρα σεμιδάλεως.

Σκόπει πῶς καὶ τὴν Σάρρα κοινωνὸν λαμβάνει τῆς θήρας καὶ πῶς αὐτὴν ἐξεπαίδευσε ζηλοῦν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν. Καὶ γὰρ κάκεινῃν παρορμᾷ μὴ ραθυμῶς τῇ χρεῖα προσελθεῖν, ἀλλὰ, «Σπεῦσον», φησί. Τῆς μεγάλης ἐπιτυχόμεν 15 πραγματείας, μὴ ἀπολέσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «Σπεῦσον, καὶ φύρασον ἰρία μέτρα σεμιδάλεως». Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, ἐβούλετο κοινωνὸν τῶν μισθῶν λαμβάνειν καὶ τῶν ἀντιδόσεων καὶ τὴν τοῦ θίου γενομένην αὐτῷ κοινωνόν. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, οὐδενὶ 20 τῶν παιδιοκῶν τοῦτο ἐπέιαξεν, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ τῇ προσβηκυῖα; ἐννεγῆκοντα γὰρ εἰῶν εἰτύγχανεν οὖσα. Καὶ οὐκ ἀνανεύει ἢ Σάρρα πρὸς τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ τὴν ἴσθησι καὶ αὐτὴ προθυμίαν εἰσφέρει.

Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες· ἄνδρες μὲν οὖν, ἵνα οὕτω τὰς ἑαυτῶν συνοίκους ἐκπαιδεύωσιν, ἐπειδὴ πνευματικόν τι κέρδος παρεμπέση, μὴ διὰ τῶν οἰκειῶν τοῦτο πληροῦν, ἀλλὰ δι' ἑαυτῶν ἅπαντα διαπραΐεσθαι γυναῖκες 25 δέ, ἵνα σπεύδωσι κοινωνεῖν τοῖς ἀνδράσι τῶν τοιούτων κατορθωμάτων, καὶ μὴ ἐπαισχύνωνται τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὴν εἰς τοῦτους θεραπείαν, ἀλλὰ μιμείσθωσαν τὴν Σάρρα τὴν προσβῦτιν, τὴν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ πονεῖν καταδεχομένην,

τρόπον καὶ τώρα, ὅταν εἶδε τοὺς ἄνδρας καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἐπεθύμει, οὔτε ἔτσι δὲν ἐξαντλεῖ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ φανερώνει πάλιν μὲ μεγαλυτέραν θέρμην τὸν πόθον του, οὔτε ἀδιαφορεῖ πλέον ἐπειδὴ ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἤθελεν. Αὐτὸ ἀκριβῶς παθαίνομεν πολλὰς φορὰς καὶ ἡμεῖς καὶ ἐνίοτε μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπιδεικνύομεν πολὺ ἐνδιαφέρον, ὅταν ὅμως ἐπιτύχωμεν αὐτὸ πού θέλομεν, δὲν καταβάλλομεν τὸν ἴδιον κόπον ἐν συνεχείᾳ. Ἄλλ' ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον· ἀλλὰ τί κάνει; Βιάζεται πάλιν καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γέρον πρὸς τὴν σκηνήν, ὅπου ἦτο ἡ Σάρρα· «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὴν· βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι»¹⁴.

Πρόσεχε πῶς καὶ τὴν Σάρραν κάνει μέτοχον τῆς ἀρετῆς καὶ πῶς τὴν ἐξεπαίδευσε νὰ τὸν μιμῆται εἰς τὴν ἀρετὴν. Καθ' ὅσον παρακινεῖ καὶ ἐκείνην νὰ μὴ πλησιάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος πλήρης ἀδιαφορίας, ἀλλὰ τῆς λέγει «Σπεῦσε». Εὐρομεν μίαν μεγάλην εὐκαιρίαν, ἃς μὴ χάσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀντελήφθη τὸ μέγεθος τῆς ἐπιτυχίας, ἤθελε νὰ ἔχη μέτοχον τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν μισθῶν καὶ αὐτὴν, πού εἶχε σύντροφον εἰς τὴν ζωὴν του. Εἶπέ μου, διατί δὲν διέταξε νὰ τὸ κἀνῃ αὐτὸ κάποια ἀπὸ τὰς δούλας, ἀλλὰ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἦτο γηρασμένη; διότι αὐτὴ ἦτο τότε ἐνενήντα ἐτῶν. Καὶ ἡ Σάρρα δὲν ἀρνεῖται τὴν παραγγελίαν, ἀλλὰ δείχνει τὴν ἴδιαν προθυμίαν μὲ αὐτόν.

Ἄς τὸ ἀκούουν οἱ ἄνδρες, ἃς τὸ ἀκούουν αἱ γυναῖκες. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ ἐκπαιδεύουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰς συζύγους των ὥστε, ὅταν προκύψῃ κάποιο πνευματικὸν κέρδος, νὰ μὴ τὸ κάνουν μέσῳ τῶν δούλων, ἀλλὰ νὰ τὰ κάνουν ὅλα μόναι των. Αἱ δὲ γυναῖκες, διὰ νὰ σπεύδουν μὲ προθυμίαν νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄνδρας εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγουν τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν πού τοὺς ἐπισκέπτονται, ἀλλὰ νὰ μιμοῦνται τὴν γερόντισσαν Σάρραν, ἡ ὁποία εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν δὲν

καὶ τὰ τῶν παιδισκῶν ἔργα ἐπιτελεῖν. Ἄλλ' οἶδα δι' οὐ-
 δεις ἀνέξεται τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων. Νῦν γὰρ ἡμῖν
 ἀπ' ἐναντίας ἐκείνη πάντες θαδίζουσιν ἐπεύγονται, καὶ πολλή
 ἡ θλακεία ταῖς γυναιξί, καὶ ἡ οπουδὴ πρὸς τὸν κόσμον τῶν
 5 ἱματίων, περὶ τὰ χρυσία καὶ τὰ περιδέροια καὶ τὸν ἔξω-
 θεν καλλωπιισμόν, καὶ τῆς ψυχῆς οὐδεμία πρόνοια. Καὶ οὐ-
 δὲ Παῦλος αὐτῶν καθικνεῖται βοῶν καὶ λέγων· «Μὴ ἐν
 πλέγμασιν, ἢ χρυσοῦ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμοῦ πολυτελεῖν».
 Ὅρα τὴν οὐρανομήκη ταύτην ψυχὴν, πῶς οὐκ ἐνόμι-
 10 σεν αἰσχρὸν αὐτῷ εἶναι μέχρι τούτου τὸν λόγον ποιήσασθαι
 καὶ ἐπὶ ἐμπλεγμάτων περαινέσαι. Εἰκότως· πᾶσα γὰρ αὐτῷ
 ἡ οπουδὴ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἦν. Ἐπεὶ οὖν
 εἶδεν δι' ταῦτα μάλιστα τῆς ψυχῆς τὸν ὄλεθρον ἐργάζεται,
 διὰ τοῦτο οὐδὲν παρητήσατο τῶν προσηκόντων εἰς διδασκα-
 15 λίαν ταῖς ταῦτα νοσοῦσαις· ἀλλὰ φησιν, εἰ θούλει κοσμεῖ-
 σθαι, τὸν ἀληθῆ κοσμοῦ κόσμον, ὃν πρέπει γυναιξὶν εὐσε-
 βέει τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις κοσμοῦ. Οὗτος τῆς ψυχῆς ὁ κό-
 σμος, οὗτος οὐδεμίαν παρὰ τῶν ἔξωθεν κατάγνωσιν δέχε-
 ται, τοῦτον οὐδεὶς ἀποσπῆσαι δυνήσεται, οὗτος ἀνάλωτος
 20 μένει διηνεκῶς. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ἔξωθεν
 μυρία τίκεται κακά· καὶ οὕτω λέγω τὴν τῆς ψυχῆς λύπην,
 τὴν ἐντεῦθεν φρομένην ἀλαζονείαν, τὴν ὑπεροψίαν τὴν κα-
 τὰ τῶν πλησίον, τοῦ φρονήματος τὴν ἀπόνοιαν, τῆς ψυχῆς
 τὴν διαφθοράν, τῶν ἡδονῶν τῶν αἰόλων τὸν ἑσμὸν· ἀλλ' ὁ-
 25 τι καὶ ἀλωτὸς ὁ κόσμος οὗτος καὶ οἰκειῶν κακουργίαις, καὶ
 λησιῶν ἐφθόρῳ, καὶ ουκοφαντῶν ἐπιθουλαῖς, καὶ μυρία ἄν

ἀπέφευγε τοὺς κόπους καὶ ἐξετέλει τὰς ἐργασίας τῶν δούλων. Γνωρίζω ὅμως, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῆ κανεὶς τὰ ὅσα σὰς λέγω. Διότι τώρα ὅλοι φροντίζουν νὰ συμπεριφέρωνται κατὰ διαφορετικὸν τρόπον ἀπ' ὅ,τι αὐτῆ, καὶ πολλὴ ἀνοησία κατέχει τὰς γυναῖκας καὶ μεγάλη φροντίς προκαταβάλλεται διὰ τὰ πολυτελεῖ ἐνδύματα, διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ περιδέραια καὶ τὸν ἐξωτερικὸν καλλωπισμὸν, ἐνῶ δὲν φροντίζουν καθόλου διὰ τὴν ψυχὴν. Καὶ δὲν τὰς συγκινεῖ οὔτε ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει· «Μὴ ἀσχολεῖσθε μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, μὲ τοὺς μαργαρίτας ἢ τὰ πολυτελεῖ ἐνδύματα»¹⁵. Πρόσεχε τὴν οὐρανομήκη αὐτὴν ψυχὴν πῶς δὲν ἐθεώρησε μικροπρέπειαν τὸ νὰ συζητῆ μέχρι καὶ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ δίδῃ συμβουλὰς καὶ διὰ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης. Καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον· διότι ὅλη ἡ προσπάθειά του ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ προκαλοῦν κατ' ἐξοχὴν τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ διδαχθοῦν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἔχουν αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ λέγει· ἐὰν θέλῃς νὰ στολίζεσαι, νὰ στολίζεσαι μὲ τὰ πραγματικὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα τερνιάζουν εἰς εὐσεβεῖς γυναῖκας. Νὰ στολίζεσαι δηλαδὴ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι τὸ πραγματικὸν κόσμημα τῆς ψυχῆς, αὐτὰ δὲν ἐπιδέχονται καμμίαν κατηγορίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, αὐτὸν τὸν πλοῦτον κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν κλέψῃ, αὐτὰ μένουν διαρκῶς ἀδαπάνητα. Διότι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα γεννοῦνται ἀμέτρητα κακά. Καὶ δὲν ὁμιλῶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀλαζονείαν, ἢ ὁποῖα γεννᾶται ἀπὸ αὐτὰ, διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον περιφρόνησιν, διὰ τὴν ἀνόητον συμπεριφορὰν, διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρανόμων ἡδονῶν, ἀλλ' ὅτι τὰ κοσμήματα αὐτὰ εἶναι εὐάλωτα καὶ ἀπὸ τὰς πανουργίας τῶν δούλων καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ληστῶν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν συκοφαντῶν, καὶ ἄλλα ἀμέτρητα κακά θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ

τις εὔροι ἐντεῦθεν φυλόμενα κακὰ καὶ ἀηδίας διηγεκεῖς.

Ἄλλ' οὐχ ἡ Σάρρα τοιαύτη· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐκέκτητο· δι' ὃ καὶ ἀξία τοῦ παιδοῦρχου ἦν, καὶ καθάπερ ἐκείνος ἔοπευσε καὶ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἔδραμεν, οὕτω καὶ ἐκείνη μετὰ σπουδῆς τὸ ἐπιταχθὲν ἐπλήρου καὶ ἐφύρα τρία μέτρα σεμιδάλεως. Ἐπειδὴ γὰρ τρεῖς ἦσαν οἱ παραγεγονότες, τρία μέτρα ἐκέλευσε φυραθῆναι, ὥστε θάπτον φθάναι τοὺς ἄριους. Καὶ τοῦτο διαταξαίμενος εἰς τὰς θοῦς πάλιν αὐτὸς ἔδραμεν. Ὡ γέροντος νεότης, ὃ ψυχῆς τόπος· τρέχει ἐπὶ τὰς θοῦς καὶ οὐκ ἀφίησιν τινα τῶν οἰκειῶν ἀπελθεῖν, διὰ πάντων δεικνὺς τοῖς παραγεγονόσιν, ὅσῃς ἡδονῆς ἐπληρώθη, καὶ ὅπως μέγα τι ἡγεῖται τὴν αὐτῶν παρουσίαν, καὶ δι τῆσδε εἶναι τὸ πράγμα νομίζει. «Καὶ ἔλαθε», φησί, «μοσχάριον ἀπαλὸν καὶ καλόν». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐκλογὴν ἐποίησατο, καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ὄντων λαθὼν δίδωσι τῷ παιδί, κακεῖνον κατεπέργων μὴ μελλῆσαι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι.

6. Σκόπει πῶς πάντα μετὰ τάχους, μετὰ προθυμίας ζεούσης, μετὰ ἰλαρότητος, μετὰ χαρᾶς, μετὰ πολλῆς τῆς θυμηδίας γίνεται. «Καὶ ἐτάχυνε» ὁ παῖς τοῦτο ποιῆσαι», φησί. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἠρέμει ὁ γέρον, ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ὑπερηρέτου ἴσταιται. «Καὶ λαθὼν θούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον δ ἐποίησε, παρέθηκεν αὐτοῖς». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖ καὶ παραιτήσοι. Καὶ οὐδὲ ἀξίον ἑαυτὸν ἐνόμισε τοῦ συγκαθεσθῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκείνων ἐσθιόντων παρεισιτήκει αὐτὸς ὑπὸ τὸ δένδρον. Ὡ φιλοξενίας μέγεθος, ὃ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολή, ὃ φιλοθέου γνώμης ἐπίτασις· παρεισιτήκει ὁ ἑκατονταέτης οὗτος ἄνθρωπος ἐσθιόντων αὐτῶν. Ἐμοὶ δοκεῖ ὑπὸ τοῦ πόθου πολλοῦ καὶ τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἀσθενείας ἀνώτερον αὐτὸν τότε γεγενῆσθαι καὶ ἰσχύν τινα προσλαβεῖν.

16. Γεν. 18, 7.

17. Γεν. 18, 7.

18. Γεν. 18, 8.

κανείς καὶ διαρκεῖς στενοχωρίας.

Ἄλλ' ἢ Σάρρα δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλὰ ἐκοσμεῖτο μὲ τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα. Διὰ τοῦτο ἦτο καὶ ἀνιαξία τοῦ πατριάρχου καὶ ὅπως ἔσπευσεν ἐκεῖνος καὶ ἔτρεξε πρὸς τὴν σκηνήν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐκείνη ἐξετέλει μὲ προθυμίαν τὴν ἐντολήν του καὶ ἐζύμωνε τρία μέτρα σιμιγδάλεως. Διότι ἐπειδὴ ἦσαν τρεῖς οἱ ἐπισκέπται, διὰ τοῦτο παρήγγειλε εἰς αὐτὴν νὰ ζυμῶσῃ τρία μέτρα, ὥστε ὁ ἄρτος νὰ εἶναι ἀμέσως ἕτοιμος. Καὶ ἀφοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ὁ ἴδιος ἔτρεξε πρὸς τὰ βόδια του. Ὡ νεότης τοῦ γέροντος, ὡ ἀκμαίότης ψυχῆς. Ὁ ἴδιος τρέχει πρὸς τὰ βόδια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πάῃ κάποιος δοῦλος του, ἀποδεικνύων εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μὲ τὸ κάθε τι, πόσον ἐχάρη καὶ πόσον σπουδαῖον γεγονός θεωρεῖ τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸ τὸ συμβὰν ὡς θησαυρόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μόσχον μικρὸν καὶ τρυφερόν»¹⁶. Αὐτὸς μόνος του ἔκανε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅσα εἶχε τὸ ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, διὰ νὰ τὸ ἐτοιμάσῃ, καὶ λέγει καὶ εἰς ἐκεῖνον νὰ μὴ ἀργοπορήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλο ἐνδιαφέρον.

6. Πρόσεχε πῶς ὅλα γίνονται μὲ ταχύτητα, μὲ θερμὴν προθυμίαν, μὲ εὐχαρίστησιν, μὲ χαράν, μὲ πολλὴν εὐθυμίαν. «Καὶ ὁ ὑπηρέτης», λέγει, «ἔτρεξε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν του»¹⁷. Καὶ οὔτε ἔτσι ἠσούχαζεν ὁ γέρων, ἀλλὰ κατέχει καὶ πάλιν τὴν θέσιν τοῦ ὑπηρέτου. «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε βούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον ποῦ εἶχεν ἐτοιμάσει, τὰ προσέφερεν εἰς αὐτούς»¹⁸. Αὐτὸς μόνος του τὰ ἐτοιμάζει ὅλα καὶ μόνος του τὰ προσφέρει. Καὶ δὲν ἐθεώρησεν ἄξιον τὸν ἑαυτὸν του νὰ καθήσῃ μαζὶ μὲ αὐτούς εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἐνῶ αὐτοὶ ἔτρωγον, αὐτὸς ἴστατο ὄρθιος κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν. Ὡ μέγεθος φιλοξενίας, ὡ ὑπερβολικὴ ταπεινοφροσύνη, ὡ ἔντασις εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ὁ ἑκατονταετὴς αὐτὸς ἄνθρωπος ἴστατο ὄρθιος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔτρωγον. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπὸ τὸν πολὺν πόθον καὶ τὴν μεγάλην προθυμίαν ἔγινε περισσότερον ἀκμαῖος καὶ ἀπέκτησε μεγα-

Εἶπθε γὰρ πολλάκις ἡ τῆς ψυχῆς προθυμία, ἐπειδὴν ἐρω-
 μένη ἦ, νικᾶν τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν. Εἰσπίθκει τοίνυν ὁ
 πατριάρχης, καθάπερ οἰκέτης, μεγίστην τιμὴν ταύτην ἡγούμε-
 νος τοῦ καταξιοθῆναι ὑπηρετήσασθαι τοῖς παροῦσι καὶ τὸν ἀπὸ
 5 τῆς ὁδοιπορίας κάματον αὐτῶν παραμυθῆσασθαι.

Εἶδες ὅση τοῦ δικαίου ἡ φιλοξενία; Μὴ γὰρ διη τοῦτο
 σκόπει, ὅτι ἄριτους παρέθηκε καὶ τὸ μοσχάριον, ἀλλ' ἐκεῖνο
 λογίζου, μεθ' ὅσης τιμῆς, μεθ' ὅσης ταπεινοφροσύνης τὰ τῆς
 φιλοξενίας ἐπεδείκνυτο· οὐ καθάπερ οἱ πολλοί, κἂν ποιήσωσι
 10 ποτέ τι τοιοῦτον, μέγα φρονοῦσι κατὰ τῶν ὑποδεχθέντων καὶ
 πολλάκις καὶ ὑπερορῶσιν αὐτῶν διὰ τὴν φθάσασαν εἰς αὐτοὺς
 θεραπείαν. Τοῦτο δὲ ὁμοίον ἐστὶ τῷ τινα πλοῦτον συναγαγόν-
 τα καὶ περιφέροντα, ἐκ τῶν χειρῶν ἅπαντα ρῖψαι τὰ συλλε-
 γέντα. Ὁ γὰρ μετὰ ἀπορίας τι ἐργαζόμενος καὶ οὕτω ποιῶν
 15 ὡς παρέχων μᾶλλον ἢ λαμβάνων, οὐκ οἶδεν ὃ διαπραίττειται
 διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθόν. Ἄλλ' ὁ δὲ δίκαιος
 οὗτος εἰδὼς ὅπερ εἰργάζετο, διὰ τῶν γινομένων ἀπάντων ἐδεί-
 κνυ τῆς ψυχῆς τὴν μακροθυμίαν. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ δαφιλείας
 καὶ πολλῆς τῆς ἰλαρότητος ἔσπειρε τὴν φιλοξενίαν, παραχρῆμα
 20 δαφιλεῖ τῇ χειρὶ τὰ δράγματα ἐδέχετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα
 τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε καὶ οὐδὲν ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ τέλος
 ἔλαβε τὰ τῆς φιλοξενίας καὶ ἐδείχθη τοῦ δικαίου ἡ ἀρετή,
 τότε λοιπόν, ἵνα μάθῃ ὁ δίκαιος οἷων ἐπέτυχε καὶ ὅσων ἀτιμῶ
 τῶν ἀγαθῶν αἰτία γεγένηται ἡ τῆς φιλοξενίας ὑπόθεσις, ἐκ-
 25 καλύπτει ἑαυτὸν ὁ παραγεγονώς καὶ κατὰ μικρὸν ὑποδείκνυσι
 τῷ δικαίῳ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἰδὼν γὰρ αὐ-
 τὸν παρεσιῶτα παρὰ τὴν δρῦν καὶ διὰ τῆς σιτάσεως τὴν πολλὴν
 τιμὴν καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνύμενον, φησὶ πρὸς αὐτόν·

λυτέραν δύναμιν. Διότι συνηθίζεται πολλάς φορές ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς, ὅταν εἶναι πολὺ δυνατὴ, νὰ ὑπερνικᾷ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος. Ἰστατο λοιπὸν ὁ πατριάρχης ὡσὰν ὑπηρέτης, θεωρῶν μεγάλην τιμὴν τὸ νὰ ἀξιωθῆ νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς φιλοξενουμένους καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας.

Εἶδες πόσον μεγάλη ἦτο ἡ φιλοξενία τοῦ δικαίου; Μὴ σκέπτεσαι βέβαια αὐτό, τὸ ὅτι τοὺς προσέφερε μόνον ἄρτον καὶ μόσχον, ἀλλὰ ἀναλογίσου ἐκεῖνο, μὲ πόσῃν τιμῇν δηλαδὴ καὶ μὲ πόσῃν ταπεινοφροσύνῃν ἐπεδείκνυε τὴν φιλοξενίαν του. Δὲν συμπεριεφέρθη ὅπως οἱ περισσότεροι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κάνουν κάτι παρόμοιον, ὑπερηφανεύονται πρὸς τοὺς φιλοξενουμένους καὶ πολλάς φορές καὶ περιφρονοῦν αὐτοὺς διὰ τὴν φιλοξενίαν ποῦ τοὺς παρέσχον. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποῦ συγκεντρώνει πλοῦτον καὶ ἐνῶ τὸν μεταφέρει, πετᾷ ἀπὸ τὰ χέρια του αὐτὰ ποῦ εἶχε συγκεντρώσει. Διότι αὐτὸς ποῦ κάνει κάτι χωρὶς καλὴν διάθεσιν καὶ φιλοξενεῖ κάποιον μὲ τὴν γνώμην, ὅτι προσφέρει μᾶλλον παρὰ ὅτι λαμβάνει, δὲν γνωρίζει αὐτὸ ποῦ κάνει καὶ δι' αὐτὸ χάνει τὸν μισθὸν του ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, τί ἔκανε, μὲ ὅλα ὅσα ἔκανε ἐφανέρωνε τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἐπειδὴ ἔκανε τὴν φιλοξενίαν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ μὲ εὐχάριστον διάθεσιν, διὰ τοῦτο ἐδέχθη ἀμέσως μὲ ἀφθονίαν εἰς τὰ χέρια του τὴν καρποφορίαν. Διότι ὅταν ἔκαμεν ὅ,τι ἐξηρητᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ἐλησμόνησε τίποτε καὶ ἡ φιλοξενία ἔλαβε τέλος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔγινε φανερά, τότε ἀκριβῶς διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ποίους ἀνθρώπους εἶχεν ἐπιτύχει καὶ πόσων ἀγαθῶν αἰτία ἔγινε δι' αὐτὸν αὐτὸ τὸ γεγονός τῆς φιλοξενίας, ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του ὁ ἐπισκέπτης καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον φανερώνει εἰς τὸν δίκαιον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. Ὅταν λοιπὸν εἶδε τὸν δίκαιον νὰ ἴσταται κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὴν στάσιν του τὴν μεγάλην

- «Ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;». Ἐθθέως διὰ τῆς ἐρωτήσεως παρή-
 νιξεν αὐτῷ, δεικνὺς ὡς οὐχ ὁ τυχὼν ἐστὶν ὁ παραγεγονώς, εἴ
 γε καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν ἠπίσταιο. Ὁ δέ
 φησιν· «Ἴδου ἐν τῇ σκητῇ». Καὶ ἐπεὶ ἔμελλε λοιπόν, ὡς Θεός,
 5 ὑπισχεῖσθαι αὐτῷ τὰ ὑπὲρ ἧσιν, διὰ τοῦτο καὶ τῷ εἰπεῖν τὴν
 προσηγορίαν τῆς Σάρρας ἐσήμανεν, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρωπὸν ἐστὶν
 ὁ εἰς τὴν σκητὴν αὐτοῦ καταχθεῖς. «Ἐπανασιζέφων γάρ», φη-
 σὶν, «ἤξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτο» εἰς ὥρας καὶ ἔξει
 υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου».
- 10 Ἴδου τῆς φιλοξενίας οἰκαροί, ἰδου τῆς προθυμίας τῆς
 ἐπιειταμένης ὁ μισθός, ἰδου τῶν καμάτων τῆς Σάρρας αἰ
 ἀμοιβαί. «Ἐκείνη δέ», φησὶν, «ἤκουσε παρὰ τὴν θύραν τῆς
 σκητῆς ἐσιῶσα ὄπισθεν. Καὶ τοῦτο ἀκούσασα, ἐγέλασε καθ’
 ἑαυτήν, λέγουσα· οὐπω μὲν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δέ
 15 κύριός μου προεβύτερος». Καὶ ἵνα ἀπολογήσῃται ἡ θεία Γρα-
 φὴ ὑπὲρ τῆς Σάρρας, προλαβοῦσα ἐλεσημῆταιο, ὅτι «Ἀβρα-
 ἄμ δὲ καὶ Σάρρα προσεβηκότες ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐ-
 τῶν». Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστι, ἀλλὰ φησὶν· «Ἐξέλιπε
 δὲ Σάρρα γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα». Ἐξηραμμένη ἦν, φησὶν,
 20 ἡ πηγὴ, τετύφλωτο ὁ ὀφθαλμός, αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον ἦν
 πεπηρωμένον. Δι’ ὃ ἀφορῶσα πρὸς ταῦτα ἡ Σάρρα, καθ’
 ἑαυτήν ἐλογίζετο τὴν τε ἑαυτῆς ἡλικίαν, τὸ τε γῆρας τοῦ
 πατριάρχου.
- Ἄλλ’ ἐκείνης κατὰ τὴν σκητὴν ταῦτα λογιζομένης, ὁ
 25 τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος, δεῖξαι βουλόμενος
 καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι οὐδὲν
 αὐτὸν λανθάνει τῶν ἀπορητῶν, φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ·
 «Τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· ἄρα γε ἀληθῶς
 τέξομαι; ἐγὼ δὲ γεγήρακα». Ταῦτα γὰρ ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ

19. Γεν. 18, 10.

20. Γεν. 18, 10· 12.

21. Γεν. 18, 11.

22. Γεν. 18, 11.

23. Γεν. 18, 13.

24. Γεν. 18, 14.

του τιμὴν καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτούς, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκα σου ἡ Σάρρα;». Ἀμέσως μὲ τὴν ἐρώτησιν ἄφησε κάποιον ὑπαινιγμὸν διὰ τὸ ποῖος ἦτο, δεικνύων ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποῦ ἦτο κοντά του, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του. Αὐτὸς δὲ εἶπεν· «Νὰ εἶναι μέσα εἰς τὴν σκηνήν». Καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν, νὰ τοῦ ὑποσχεθῆ ὑπερφυσικὰ πράγματα, διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ τὸ ὄνομα τῆς Σάρρας ἐφάνερωσεν, ὅτι ἦτο ὑπεράνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν σκηνήν του. «Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω», λέγει, «καὶ θὰ ἔλθω πρὸς σὲ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἢ γυναῖκα σου ἢ Σάρρα θὰ ἔχη υἱόν»¹⁹.

Ἴδου οἱ καρποὶ τῆς φιλοξενίας, ἰδου ὁ μισθὸς τῆς μεγάλης προθυμίας, ἰδου αἱ ἀμοιβαὶ τῶν κόπων τῆς Σάρρας. «Ἐκείνη», λέγει, «ἤκουσεν αὐτὰ ἰσταμένη παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς καὶ ὄπισθεν αὐτῆς. Καὶ ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ ἐγένετο μόνη τῆς λέγουσα· Δὲν ἠμπόρεσα νὰ γεννήσω μέχρι τώρα. Ὁ δὲ σύζυγός μου εἶναι γέρων»²⁰. Καὶ διὰ νὰ δικαιολογήσῃ ἡ Γραφή τὴν Σάρραν ἐπρόφθασε καὶ ἐσημείωσεν, ὅτι «ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ Σάρρα ἦσαν γέροντες»²¹. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἡ Σάρρα εἶχε παῦσαι νὰ ἔχη τὰ γυναικεῖα ἔμμηνα»²². Ἡ πηγὴ, λέγει, ἔχει ξηραθῆ, ὁ ὀφθαλμὸς ἐτυφλώθη, τὸ ἴδιον τὸ ἐργαστήριον ἔχει καταστραφῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σάρρα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς αὐτὰ ἐσκέπτετο καὶ τὴν ἰδικὴν τῆς ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας τοῦ πατριάρχου.

Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὴ ἐσκέπτετο αὐτὰ εἰς τὴν σκηνήν, αὐτὸς ποῦ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς σκέψεώς μας, ἐπιθυμῶν νὰ φανερώσῃ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως καὶ ὅτι δὲν τὸν διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα, λέγει πρὸς τὸν Ἀβραὰμ· «Διατί ἐγένετο ἡ Σάρρα μόνη τῆς καὶ λέγει· Ἄρα γε θὰ γεννήσω εἰς τὴν πραγματικότητα; ἐγὼ πλέον ἔχω γηράσει»²³. Αὐτὰ δηλαδὴ ἐσκέπτετο ἐκείνη μόνη τῆς. «Μήπως», λέγει, «εἶναι τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν;»²⁴.

ἐλογίζετο. «Μὴ ἀδυνατεῖ», φησί, «παρὰ τῷ Θεῷ ρῆμα;». Ἰ-
 δοὺ φανερῶς ἑαυτὸν ἐξεκάλυψε. Οὐκ ἴστε, φηοί, ὅτι τῆς
 φύσεως ὧν Δεοπίτης πάντα δύναμαι, ἅπερ ἂν βουληθῶ, καὶ
 τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν ζωογονῆσαι, καὶ ἐπιτηδεῖαν κατα-
 5 σκευάσαι; Μὴ ἀδυνατεῖ, φηοί, ἀδύνατον τι τῷ Θεῷ; Οὐχὶ
 πάντα ποιῶ καὶ μετασκευάζω; οὐχὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξου-
 σίαν ἔχω; μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ρῆμα; Οὐ φθάσας
 ὑπεσχόμην δὴ τοῦτο; Μὴ ἐγχωρεῖ τὸ παρ' ἐμοῦ ρηθὲν μὴ
 εἰς ἔργον ἐλθεῖν; Ἄκουε τοίνυν, ὅτι «Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ-
 10 τος ἀνασιρένω πρὸς σὲ εἰς ὧρας καὶ ἔσται τῇ Σάρρα υἱός». Ἐ-
 πειδάν, φηοί, ἀνασιρένω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, ἵτις
 γνώσεται διὰ τῶν πραγμάτων ἢ Σάρρα, ὅτι οὔτε τὸ γῆρας
 αὐτῆς κώλυμα γενήσεται, οὔτε ἡ στείρωσις· ἀλλὰ τὸ ρῆμα
 τὸ ἐμὸν ἀπαράβατον ἔσται καὶ ὁ τόκος αὐτὴν διδάξει τῶν
 15 παρ' ἐμοῦ ρηθέντων τὴν δύναμιν.

Εἶτα ἐκείνη ἀκούσασα, ὅτι οὔτε τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς
 κινήθεντα ἔλαθε τὸν παρόντα, «Ἠρόνησατο, λέγουσα οὐκ ἐ-
 γέλασα». Ὁ γὰρ φόβος κατέσεισεν αὐτῆς τὴν διάνοιαν. Διὰ
 τοῦτο τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῆς ἡ Γραφή τὸ πᾶν λογιζομένη φη-
 20 οί, «Ἐφοβήθη γάρ». Ἄλλ' ὁ πατριάρχης φηοί πρὸς αὐτήν,
 «Οὐχί, ἀλλὰ ἐγέλασας». Μὴ νομίσης, φηοί, εἰ καὶ ἐν
 διανοίᾳ ταῦτα ἐβουλεύσω, καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς γέλωτα ἐποιή-
 σω, ὅτι τοῦ παραγενομένου τὴν δύναμιν λαθεῖν εἶχες. Μὴ
 τοίνυν ἀρνοῦ τὸ γεγονός, μηδὲ προσθήκην ἐργάζου τῷ ἀ-
 25 μαρτήματι. Μεγάλα γὰρ ἡμᾶς σήμερον διαδέξεται ἀγαθὰ,
 τῆς φιλοξενίας ἡμῖν τούτων πάντων αἰτίας γινομένης.

7. Τοῦτον ἅπαντες μιμησώμεθα καὶ πολλὴν περὶ τὴν
 φιλοξενίαν τὴν σπουδὴν ποιώμεθα, οὐχ ἵνα τῶν ἐπικήρων
 τούτων καὶ φθειρομένων λάβωμεν τὴν ἀντίδοσιν μόνον, ἀλλ'
 30 ἵνα καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἑαυτοῖς ἀπο-
 θώμεθα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῶμεν, ὑποδεξώμεθα καὶ ἡμεῖς

25. Γεν. 18, 14.

27. Γεν. 18, 15.

26. Γεν. 18, 15.

28. Γεν. 18, 15.

Νὰ ἐφάνερωσε πλήρως τὸν ἑαυτὸν του. Δὲν γνωρίζετε, λέγει, ὅτι ἀφοῦ εἶμαι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἤμπορῶ νὰ κάνω τὸ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ θελήσω, καὶ νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν καὶ νὰ τὴν ἐνεργοποιήσω; Μήπως ὑπάρχει, λέγει, τίποτε τὸ ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν; Δὲν κάνω τὰ πάντα καὶ δὲν τὰ μεταβάλλω; δὲν εἶμαι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου; Ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ λέγει ὁ Θεὸς καὶ δὲν πραγματοποιεῖται; Δὲν σοῦ ὑπεσχέθην τοῦτο ἀπὸ παλαιότερον; Μήπως εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ὅ,τι εἶπα; Ἐκούσε λοιπόν, ὅτι «Θὰ ἐπιστρέψω πρὸς ἐσένα κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ ἡ Σάρρα θὰ ἔχη υἱόν»²⁵. Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω, λέγει, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τότε θὰ μάθῃ ἡ Σάρρα, ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐμποδίσῃ οὔτε ἡ γεροντικὴ ἡλικία, οὔτε ἡ στείρωσις. Ἄλλὰ ἡ ἰδική μου ὑπόσχεσις θὰ μείνῃ ἀπαράβατος καὶ ἡ γέννησις θὰ τῆς διδάξῃ τὴν δύναμιν τῶν λόγων μου.

Ἐπειτα, ὅταν ἀντελήφθῃ ἐκείνη, ὅτι ἀκόμη καὶ αἱ σκέψεις τῆς δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, «Ἐρνήθη, λέγουσα· δὲν ἐγέλασα»²⁶. Διότι ὁ φόβος τὴν ἔκανε νὰ ταραχθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφὴ καταλογίζουσα τὸ κάθε τι εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς λέγει. «Διότι ἐφοβήθη»²⁷. Ἄλλὰ ὁ πατριάρχης λέγει πρὸς αὐτήν· «Ὁχι, ἀλλὰ ἐγέλασες»²⁸. Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι εἶχες τὴν δύναμιν νὰ διαφύγῃς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, ἂν καὶ ἐσκέφθῃς μόνη αὐτὰ καὶ ἐγέλασες κρυφά. Μὴ λοιπὸν ἀρνήσῃς τὸ γεγονός καὶ μὴ προσθέτῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἄλλην. Διότι σήμερα θὰ μᾶς δοθοῦν μεγάλα ἀγαθὰ, καὶ ἀφορμὴ ὄλων αὐτῶν ἔγινεν ἡ φιλοξενία μας αὐτῆ.

7. Αὐτὸν ἃς μιμηθῶμεν ὅλοι καὶ ἃς φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα πολὺ φιλόξενοι, ὅχι μόνον διὰ νὰ ἀμειφθῶμεν μὲ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ αὐτὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποταμιεύσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ. Διότι ἐὰν καὶ ἡμεῖς κάμνωμεν αὐτὸ θὰ ὑποδεχθῶμεν καὶ ἡμεῖς

ἐνιαῦθα τὸν Χριστὸν καὶ ὑποδέξεται ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς
 μοναῖς ἐκείναις ταῖς ἡτοιμασμέναις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν
 καὶ ἀκουσόμεθα παρ' αὐτοῦ. «Δεῦτε οἱ ἐδλογημένοι τοῦ Πα-
 τρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
 5 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Τίτος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; «Ἐπί-
 ρασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίηργσα καὶ ἐποίησατέ
 με· ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με, ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπισκέ-
 ψασθέ με». Τί τοῦτων ἀνεπαχθέστερον; Μὴ γὰρ ἐπέταξεν
 ἡμῖν περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμοεῖν τοὺς παρ' ἡμῶν
 10 θέλοντας θεραπεύεσθαι; Σὺ τὸ σαντοῦ, φησὶν, ἐπίδειξαι,
 κἂν εὐτελής ἦ, κἂν ἀπερριμμένος κατὰ τὸ φαινόμενον· τὰ
 γὰρ εἰς τοῦτους γινόμενα ἐγὼ οἴκειοῦμαι. Διὰ τοῦτο προσ-
 ἔθηκεν· «Ἐγ' ὅσον ἐποίησατε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν
 ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε».

15 Μὴ τοίνυν τοῦ ἀπὸ τῆς φιλοξενίας τοσοῦτου κέρδους ἐπι-
 γενομένου καταφρονησόμεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμ-
 πορεύεσθαι τὴν καλὴν ταύτην ἐμπορίαν σπουδάζωμεν, εἰδότες
 διὸ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος προθυμίας δαψίλειαν, οὐ βρω-
 μάτων ὄγκον ἀπαιτεῖ, οὐ τραπέζαν πολυτελεῆ, ἀλλὰ γνώμη
 20 ἰλαρὰν, οὐ θεραπείαν ἀπλῶς τὴν διὰ τῶν ρημάτων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας ἀγάπην.
 Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς ἔλεγε· «Κρεῖσσον λόγος, ἢ δόσις».
 Πολλάκις γὰρ λόγου θεραπεία πλέον τῆς δόσεως ἀνεκίησα-
 το τὸν δεόμενον.

25 Ταῦτα οὖν εἰδότες μηδέποτε δυσχεραίνωμεν πρὸς τοὺς
 προσιόντας, ἀλλ' ἂν μὲν δυνηθῶμεν παραμυθεῖσθαι αὐτῶν
 τὴν πενίαν, τοῦτο ποιῶμεν μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς εὐ-
 φροσύνης, οὐχ ὡς παρέχοντες, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα κερδαί-
 νοντες· εἰ δὲ μὴ δυνάμεθα, μὴ τραχυνώμεθα πρὸς αὐτούς,

29. Ματθ. 25, 34.

30. Ματθ. 25, 35-36.

31. Ἰω. 25, 40.

32. Σοφ. Σειφ. 18, 16.

τὸν Χριστὸν ἐδῶ, καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς ὑποδεχθῆ εἰς ἐκεῖνας τὰς μονάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐτοιμασθῆ δι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν αὐτὸν καὶ θὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ «Ἐλάτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου διὰ νὰ κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»²⁹. Ἐξ αἰτίας τίνος καὶ διατί; «Διότι ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἐδίψασα καὶ μὲ ἐποτίσατε, ἤμουν ξένος καὶ μὲ ἐφιλοξενήσατε, εἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ μὲ ἐπεσκέψητε»³⁰. Τί εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτά; Μήπως δηλαδὴ μᾶς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ περιεργαζώμεθα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν αὐτοὺς πού πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν; Σὺ, λέγει, νὰ κάνης αὐτὸ πού πρέπει ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπίσκοπτος εἶναι εὐτελής ἢ ἀσήμαντος ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, διότι, ὅσα κάνεις εἰς αὐτοὺς, τὰ θεωρῶ, ὅτι ἀπευθύνονται εἰς ἐμένα. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν· «Ἐφ' ὅσον ἐκάνατε αὐτὰ εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον πτωχοὺς ἀδελφούς μου, εἰς ἐμὲ τὰ ἐκάνατε»³¹.

Ἄς μὴ περιφρονήσωμεν λοιπὸν τὸ τόσον μεγάλο κέρδος, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ καθημερινῶς νὰ φρονιζώμεν νὰ διαπράττωμεν τὸ καλὸν τοῦτο ἐμπόριον, γνωρίζοντες, ὅτι ὁ Κύριός μας ἀπαιτεῖ μεγάλην προθυμίαν καὶ ὄχι ποικιλίαν φαγητῶν, ὄχι πολυτελῆ τράπεζαν, ἀλλὰ καλὴν διάθεσιν, ὄχι φιλοξενίαν ἀπλῶς μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ ἀγάπην πού βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὴν εἰλικρινῆ ψυχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Περισσότερον ἀξίζει ὁ εἰλικρινῆς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»³². Διότι πολλάκις παρηγορητικὸς λόγος προσέφερε περισσότερα εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην, ἀπὸ ὅ,τι ἡ προσφορά.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ δυσανασχετοῦμεν πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας μας, ἀλλά, ἐὰν ἤμποροῦμεν νὰ ἀνακουφίσωμεν τὴν πενίαν των, νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν, ὄχι ὡσὰν νὰ προσφέρωμεν, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ λαμβάνωμεν κάποιο πολὺ μεγάλο κέρδος. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς βοηθήσωμεν, ἃς μὴ τοὺς συμπερι-

ἀλλὰ κἄν τὴν διὰ τοῦ λόγου θεραπείαν παρέχωμεν καὶ μετὰ
 ἐπεικειάς αὐτοῖς ἀποκρινώμεθα. Τίνος γὰρ ἔνεκεν τραχέως
 αὐτῷ προσφέρῃ; Μῆ γὰρ ἀναγκάζει; μὴ γὰρ διάζειται; Ἄ-
 ξιοί, ἰκτενεύει, παρακαλεῖ· ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν, οὐχ ὕβρεως
 5 ἄξιος. Τί λέγω, ἀξιοί καὶ παρακαλεῖ; Μυρία ἐπεύχεται καὶ
 πάντα ταῦτα ποιεῖ ὑπὲρ ἑνὸς ὀβολοῦ καὶ οὐδὲ τοῦτον προιέ-
 μεθα. Καὶ ποίας ἂν τύχοιμεν συγγνώμης; ποίαν δὲ σχοίη-
 μεν ἀπολογίαν, αὐτοὶ μὲν οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαυλιῆ
 τράπεζαν παραιθήμενοι καὶ πολλάκις τὴν χρεῖαν ὑπερβαί-
 10 ροντες, ἐκείνοις δὲ μηδὲ τοῦ τυχόντος μεταδιδόντες, καὶ
 ταῦτα μυρία ἀγαθὰ διὰ τούτου κομιζόμενοι;

Ἄλλ' ὦ τῆς πολλῆς ραθυμίας. Οἷα γὰρ ἀπ' αὐτῆς
 ζημιούμεθα; καὶ ὅσον κέρδος ἐκ τῶν ἡμετέρων χειρῶν
 προιέμεθα; Καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν παρὰ
 15 τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθεῖσαν ἀποπεμπόμεθα, οὔτε ἐννοοῦ-
 μεν, οὔτε μὴν λογιζόμεθα οὔτε τῶν διδομένων τὸ εὐτελές,
 οὔτε τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀμοιβῶν ὑπερβολήν, ἀλλὰ πάν-
 τα τοῖς κιθωτίοις ἐναποκλείομεν καὶ τὸ μὲν χρυσίον ὑπὸ
 τοῦ ἰοῦ δαπανᾶσθαι συγχωροῦμεν, μᾶλλον δὲ ταῖς τῶν κλε-
 20 πτῶν χεροὶ προτίθεμεν, τὰ δὲ ἱμάτια τὰ ποικίλα ὑπὸ τοῦ
 σπιτὸς ἀναλίσκεσθαι ἀφίεμεν καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα τὰ ἀπλῶς
 κείμενα δεόντως οικονομεῖσθαι, ἵνα πάλιν ἡμῖν διαφυλάτ-
 τηται, καὶ διὰ τούτων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιοθῆναι
 25 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φερώμεθα με σκληρότητα, ἀλλὰ νὰ τοὺς περιποιούμεθα με τοὺς καλοὺς λόγους καὶ νὰ τοὺς ὀμιλοῦμεν με καλὴν διάθεσιν. Διατὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσαι πρὸς αὐτὸν με σκληρότητα; Μήπως δηλαδὴ σὲ ἀναγκάζει; μήπως σὲ βιάζει; Ζητεῖ ἀπὸ ἐσένα, σὲ ἱκετεύει, σὲ παρακαλεῖ. Καὶ ὅποιος κάνει αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξιος περιφρονήσεως. Καὶ διατὶ λέγω ἀπαιτεῖ καὶ παρακαλεῖ; Κάνει μυρίας εὐχὰς καὶ κάνει ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ λάβῃ ἕναν ὀβολόν, ἀλλὰ ἡμεῖς οὔτε αὐτὸν δίδομεν. Καὶ ποίαν συγχώρεσιν θὰ λάβωμεν; ποίαν ἀπολογία θὰ δώσωμεν, ὅταν καθημερινῶς ἐτοιμάζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πλουσίας τραπέζας καὶ πολλὰς φορὰς περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς χρειάζονται, ἐνῶ εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκην, δὲν δίδομεν οὔτε τὸ πλέον ἀσῆμαντον, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού λαμβάνωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν ἀμέτρητα ἀγαθὰ;

Ἄλλὰ ὦ τῆς μεγάλης ἀδιαφορίας μας. Πόσα κακὰ ὑφίστάμεθα ἀπὸ αὐτὴν; καὶ πόσον κέρδος χάνομεν μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια; Ἄκόμη ἐκδιώκομεν τὴν εὐκαιρίαν τῆς σωτηρίας μας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ ἐννοοῦμεν, οὔτε νὰ ἀναλογιζώμεθα, οὔτε τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν πού δίδομεν, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν πού θὰ λάβωμεν ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ κλείομεν εἰς τὰ κιβώτια ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀφήνομεν τὰ χρήματα νὰ τὰ κατατρώγῃ ἢ σκωρία, ἢ μᾶλλον τὰ ἀφήνομεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κλεπτῶν. Τὰ δὲ ποικίλα ἐνδύματα τὰ ἀφήνομεν νὰ τὰ κατατρώγῃ ὁ σκόρος καὶ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, ὅσα περισσεύουν, διὰ νὰ φυλάσσωνται πάλιν δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν με αὐτὰ νὰ ἀξιοθῶμεν ἐκείνων τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐχομαι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς με τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οι ἄριθμοι παραπέμπουν κατὰ σειράν διὰ μὲν τὰ χωρία εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκεται τὸ χωρίον, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου παραπέμπουν ἁπλῶς εἰς σελίδας.

1. Εὐρετήριοι χωρίων τῆς Γραφῆς.

	Γένεσις				
				3	36
				4	40.88
1	31	36.	230	5	46
2	2		230	24	108
	24		594	8	108
3	11		282	1	114
	16		254	2	114
	18		284	3	116
	19		16	4-5	116
	22-23		282	8	116
4	7		104	7	116
	12		154	8-9	118
5	29		624	9	118
	32		56	10-11	120
6	3	56.58.	86	12	122
	5		282	12	122
	7		282	13	122
	9		8	14	122
	10		12	15-17	122
	10-11		16	18-19	124
	11-12		86	21	146. 152. 186
	12		18	22	156
	13		20	9	156
	14		24	1-4	156
	14-16		24	5	160
	17		26	6	160
	18	26.	28	8-11	186
	19-20		32	12	190
	21		32	13	192
	22		32	14-15	192
7	1	34.	112	16	194
	1-5		54	17	194
	2		36	22	236
				23	238
				24	242
				25	248

	26	256		8	402
	28	256		9	408
10	6	260		10-11	414
	8-9	260		12-13	414
	11	260		14-15	428
	21	268		15-16	438
	25	268		16	436
11	2	270		17	440
	3-4	272		19	442
	5	278	14	1-3	468
	6	280		8-10	470
	6-7	284		10	470
	8	286		11-12	472
	9	286		13	474
	31-32	314		14-16	476
12	1	504		17	478
	1-3	316		18	480
	2	350		19-20	482
	4	326.328		20	484
	5	330		21	484
	6	334		22-23	486
	7	346. 350. 354		24	480
		506	15	1	516. 518
	7-8	354		2	520
	9	358		2-3	522
	10	360		4	522
	11	506		5	538
	11-13	362		5-6	524
	14-16	374		6	538
	17	376		7	538
	18	378		9	542
	18-19	380		10	542
	19	382		11-12	544
	20	384. 396		13-16	544
13	1	396		16	550.552
	2-4	396		17	554
	5-6	400		18-20	554
	6	510	16	1	570
	7	400		2	572. 576

	3	576		14	700.702
	4	586. 588		15	702
	5	588	30	1	572
	8	592. 696		Ἑξοδος	
	7	596			
	8	526. 596	3	6	620
	9	598	15	5	546
	10	600	19	18	644
	11	600	20	12	242
	12	602	21	16	242
	13-14	602	32	10	228
	15	604		32	228
	16	610	33	20	348
17	1	616		Δευτερονόμιον	
	1-3	618	23	20	674
	3-8	622	24	16	250
	7	626		Ψαλμοί	
	8	628			
	9	630	6	7	298
	10-11	630	35	9	236
	12-14	630	37	14-15	220
	15	644		16	222
	15-16	644	41	4	298
	17	646	43	5	218
	19	650	48	17-16	218
	20	650	54	23	218
	21	650	83	11	400
	24-25	660	103	32	544
18	1	678		34	292
	2	684	108	4	220
	2-5	686	111	9	274
	5	690	118	62	296
	6	690.692	1255	5-6	386
	7	696	126	1	272
	8	696	131	1	426
	10	700	139	4	270
	10-12	700		Παροιμιαί	
	11	700			
	13	700	6	34-35	366

11	25	212	9	1	228
28	14	290	10	11	484
31	6	226	18	7-8	64
	Ἄσμα Ἄσμάτων			9-10	64
8	4	366	38	30	250
	Σοφία Σειράχ			Ἰεζεκιήλ	
3	12	238	9	8	228
4	8	434	16	3	254
6	36	464	18	20	250
16	3	620		23	218. 242
18	16	434.704		Δαυιδ	
25	9	676			
29	21	234	3	37	228
	Ἰσραήλ			Ματθαῖος	
12	11	348	3	7-9	324
	Ἄμωσ		5	6	10
7	3	228		8	532
	Ἰωνᾶς			16	134
3		42		20	46
	9	42		22	212
	10	50		26	152
	Ἄρθακοῦμ			32	106
1	3	228		40	46
	14	228		44	176
	Ἰσαΐας			45	176
22	4	228	6	2	306
40	6	198		14	174
58	9	166		17-18	506
	Ἰερεμίας			33	48
			10	8	480
				10	480
				28	160.368
				42	152
8	4	218	11	29	424
			12	41	58

13	57	360	17	10	310
15	22	580			
	23	580		Ἰωάννης	
	24	582			
	25	582	3	16	140
	26	582	5	39	8. 534
	27	584		44	48
	28	428. 584	8	33	322
16	26	338		39	324
17	21	288	11	11	252
18	5	682	12	32	452
	19	170	15	22	344
	26	168	16	33	388. 390
	27	168			
	28	168		Πράξεις	
	29-30	170			
	31	170	3	12	208
	32	170		13-16	208
	33	170	5	29	206
	34	172		41	206
	35	174	7	2	502
24	26-27	672		2-4	314
25	21	670	8	26	458
	22	670		26-28	460
	23	434		30	462
	24-25	672		31	462
	26-27	344	9	15	310
	34	446. 704		39-41	276
	35	432	14	21-22	388
	35-36	704		23	288
	36	496	16	25	298
	40	704	27	22-24	30
	Λουκᾶς			Ρωμαίους	
10	13-14	64	2	4-5	66
12	43	564		29	310
14	11	416	4	3	148. 638
16	26	548		11	148. 636

8	8	18	24	448
	24	526		
	26	294	Ἐφεσίους	
9	3	228		
12	10	416	6	18
13	8	394		290
				Φιλιππησίους
	A' Κορινθίους		2	8
				452
2	9	142. 528		
5	7-8	62		Κολοσσαεῖς
8	7-8	402		
7	5	288	2	11
	12-13	106		12
	16	106		
	31	492		A' Θεσσαλονικεῖς
10	12	216		
	13	112	4	13
15	9	312		
	10	312		A' Τιμόθεον
	53	528		
	B' Κορινθίους		2	4
				8
				9
				562. 694
2	15-16	146	6	2
4	17-18	82		8
5	14	448		
	14-15	448		Ἐβραίους
9	6	434		
12	8	292	7	4
	9	292. 294	11	1
				4
				7
				8
				37-38
2	20	448. 450		
5	2	638	12	14
	4	638	13	2
				484
				526
				148
				80
				556
				620
				532
				682

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

A

- Ἄββακοῦμ 228.
 Ἄβελ 144. 148. 230. 348. 480.
 548.
 Ἄβροαμ 148. 208. 258. 322.
 324. 372. 374. 480. 484. 502.
 622. 638. 642. 666. 678.
 690. 700.
 Ἄβραμ 302. 314. 326. 328.
 330. 334. 342. 348. 350.
 352. 354. 358. 360. 362.
 376. 378. 384. 392. 396.
 398. 400. 414. 422. 430.
 472. 474. 476. 482. 486.
 488. 500. 510. 514. 516.
 518. 520. 524. 526. 528.
 534. 536. 538. 542. 544.
 554. 556. 568. 570. 576.
 578. 586. 688. 604. 610.
 616. 618. 620. 622.
 Ἄβυσσος 70. 84. 112. 142.
 ἀγαθόν 22. 416. 420. 454. 464.
 472. 492. 498. 528. 530.
 532. 666. 608. 628. 840.
 662. 664. 702.
 ἀγαθότης 20. 26. 30. 32. 40.
 64. 66. 70. 80. 98. 100.
 104. 114. 122. 136. 152.
 154. 156. 166. 180. 192.
 194. 242. 280. 312. 432.
 442. 446. 456. 608. 618.
 622.
 ἀγαλλίασις 386.
 ἀγανάκτησις 16. 20. 22. 24.
 26. 56. 58. 64. 66. 68. 102.
 156. 162. 170. 174. 178.
 194. 200. 382. 396. 500.
 546.
 ἀγάπη 12. 18. 38. 48. 54.
 56. 108. 110. 140. 144. 152.
 184. 212. 268. 312. 336.
 346. 370. 372. 386. 392.
 394. 396. 408. 426. 444.
 446. 448. 452. 606. 704.
 Ἄγορ 568. 570. 572. 576.
 578. 586. 596. 602. 604.
 610. 648.
 Ἄγγαι 356. 392. 396.
 ἄγγελος, -οι 30. 138. 206. 266.
 460. 596. 598. 600. 602.
 604. 682.
 ἀγιασμός 532.
 ἄγιος, -οι 216. 310.
 ἀγιωσύνη 532.
 ἄγκυρα 92.
 ἀγνεία 532.
 ἄγνοις 226. 230. 232. 244.
 382. 462.
 ἀγνωμοσύνη 34. 60. 170. 200.
 280. 352. 394. 402. 586.
 588. 592. 632. 634. 672.
 ἀγρυνίσις 164. 224. 264. 266.
 290. 304. 342. 674.
 ἀγωνίσις 58. 668.
 Ἄδὰμ 80. 100. 124. 154. 158.
 162. 282. 284. 308. 348.
 Ἄδομά 468. 470.

ἄδειο 102. 126. 158. 164. 186.
404. 506.

ἀδελφότης 254.

ἀδηλίο 94.

ἄδης 366.

ἀδηφαγία 56. 548. 654.

ἀδικία 8. 16. 18. 22. 86. 304.
406.

ἄδοξια 212. 404.

ἄηδίο 146. 424. 564. 594. 696.

ἀθονοσία 528.

ἀθυμία 50. 110. 122. 200. 218.
222. 226. 228. 230. 232.
406. 520. 522. 564. 648.

αἶξ 542.

Αἰγύπτιος, -οἱ 362. 364. 366.
368. 374. 380. 382. 384.
506. 546. 550.

Αἰγυπτιακός, -οἱ 370.

Αἴγυπτος 138. 204. 334. 360.
362. 364. 372. 374. 378.
382. 384. 386. 396. 398.
412. 506. 508. 518. 546.
550. 554. 616. 630.

αἰδώς 240. 254. 268.

Αἰθίοψ 458. 460. 464.

αἶμα 156. 158. 160. 162. 164.
186.

αἶρεσις 38.

οἴσθησις 84.

οἰσχύνη 234. 474.

οἰχμολωσίο 140. 386. 474. 512.

ἀκολασία 260. 506. 632.

ἀκρασία 12. 200. 234.

ἀκρίβειο 8. 90. 250.

ἀκροβυστία 630. 636. 638. 660.

ἀλαζονεῖο 490. 598. 694.

Ἄλασσάρ 456.

ἀλγηδών 212.

ἀλήθειο 244. 360. 482. 596.
632. 634.

ἀλουργίς 296. 298.

Ἄμολήκ 468.

Ἄμοληκίτης, -οἱ 470. 476. 512.

ἀμάρτημα, -τα 16. 18. 22. 24.
50. 60. 64. 106. 140. 176.
178. 194. 216. 226. 232.
238. 240. 244. 246. 250.
252. 268. 274. 276. 340.
386. 388. 418. 432. 436.
446. 530. 564. 640. 656.
658. 662. 674.

ἄμαρτία, -οἱ 16. 18. 102. 104.
166. 172. 228. 250. 252.
262. 280. 340. 344. 552.
638. 640.

ἄμαρτωλός, -οἱ 216. 242. 400.
414. 416. 444.

Ἄμορφάθ 456. 468. 470.

ἀμήτωρ 482.

ἀμηχανία 60. 84. 286. 366.

ἀμοιβή 28. 34. 92. 94. 112.
136. 150. 156. 180. 182.
184. 254. 258. 268. 308.
354. 370. 386. 408. 426.
428. 430. 440. 454. 456.
466. 490. 498. 500. 502.
506. 510. 516. 526. 532.
548. 556. 608. 610. 650.
666. 672. 674. 878. 706.

Ἄμορρσίος, -οἱ 468. 552. 554.

ἀμορφίο 86. 562.

ἀμπελουργική 232.

ἀμφιβολία 526.

Ἄμώς 228.

ἀναιρεσις 160.

ἀναισθησία 660.

ἀνακαίνησις 662.
 ἀνάμνησις 192.
 ἀνάπαυσις 422. 424. 532.
 ἀνάστασις 208. 392. 528.
 ἄνδρεις 90. 212. 244. 352. 358.
 362. 366. 386. 456. 470.
 476. 478. 508. 516. 582.
 ἀνδροφονία 160.
 ἀνεξικακίς 20. 104. 152. 476.
 ἄνεσις 96. 126.
 ἀνοδία 504.
 ἀνοχή 66.
 ἀντοπόδοσις 434.
 ἀντίδοσις 466. 502. 530. 548.
 692.
 ἀντίληψις 548.
 Ἄντιόχεις 388.
 ἀνωμαλία 252.
 ἀπαγωγή 82.
 ἀξιοπιστία 526.
 ἀσιδία 354. 520. 574. 576.
 616.
 ἀπανθρωπία 172.
 ἀπάτη 138. 198. 304. 492.
 ἀπάτωρ 482.
 ἀπειλή 26. 282.
 ἀπειρεία 246.
 ἀπέχθεια 178. 414.
 ἀπιστία 60. 80.
 ἀπάγνωσις 60. 368. 390. 440.
 ἀποδημία 314. 328. 330. 332.
 370. 396. 504. 506.
 ἀποκάλυψις 66.
 ἀπόλαυσις 38. 52. 162. 212.
 436. 440. 446. 450. 492.
 528. 530. 560. 652. 702.
 ἀπολογία 126. 260. 282. 552.
 ἀπόνουσις 168. 240. 490. 514.
 694.

ἀπορίσις 366.
 ἀπόστολος, -οὶ 288. 298. 300.
 310. 312. 386. 462.
 ἀποτυχία 92. 94.
 ἀπραγμοσύνη 398. 402. 566.
 ἀπώλεια 70. 72. 74. 88. 110.
 406.
 Ἄρσρατ 116.
 ἀργύριον 398. 432. 496.
 ἀρετή 8. 12. 14. 18. 20. 22.
 24. 28. 30. 34. 38. 44. 46.
 48. 50. 54. 58. 68. 78. 80.
 90. 92. 94. 96. 120. 126.
 126. 130. 134. 138. 142.
 144. 148. 150. 158. 176.
 184. 196. 210. 212. 240.
 244. 252. 254. 256. 262.
 266. 304. 306. 308. 310.
 312. 332. 334. 350. 360.
 370. 388. 398. 400. 404.
 412. 414. 424. 428. 438.
 448. 456. 462. 466. 468.
 470. 474. 476. 478. 480.
 488. 490. 494. 496. 500.
 502. 504. 510. 514. 516.
 520. 522. 528. 530. 532.
 548. 556. 558. 568. 580.
 582. 592. 608. 612. 614.
 616. 618. 620. 626. 628.
 634. 636. 638. 640. 652.
 654. 656. 662. 664. 676.
 680. 684.
 Ἄριώχ 456. 468. 470.
 ἀρπαγή 396. 558.
 Ἄρραν 302.
 ἀρρώστια 654.
 ἄρσεν 30. 36.
 Ἄσσονθαμάρ 468.
 ἀσέβεια 662.

ἀσέλγειο 232. 304. 588.
 ἀσθένεια 146. 294. 358. 542.
 556. 612. 614. 616. 622.
 654. 662. 696. 698. 702.
 Ἄσσοῦρ 260. 262.
 Ἄστωρῶθ 468.
 ἀσφάλειο 26. 72. 152. 184.
 216. 272. 288. 490. 662.
 ἀσχημοσύνη 234. 236. 238. 246.
 ἀσωτία 562.
 ἀτιμία 238. 258. 446.
 Αὐνῶν 474. 488.
 αὐτάρκειο 558.
 ἀφανισμός 22. 72.
 ἄφεις 60.
 ἀφθαρσία 528.
 ἀφορμή 38. 44.

B

Βαβυλῶν 286. 386.
 Βολάκ 468. 470.
 βολάνιον 274.
 βάπτισμα 142. 310. 312. 444.
 638. 640. 662.
 Βοράχ 602.
 βάρβαρος, -οι 58.
 Βαρσάκ 468.
 βάσανον 174.
 βασιλεία 48. 50. 432. 444. 446.
 704.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ 48.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 46. 388
 βδέλυγμα 148. 150.
 Βεθῆλ 356. 392. 396.
 Βηθσσιδᾶ 64.
 βλάβη 148. 304. 496. 562. 642.
 656. 674.
 βλάβος 416.

βλακεία 250. 560. 694.
 βλασφημία 134. 274.
 βοήθειο 220. 246. 476. 478.
 496. 512.
 βρωσικ 158.

Γ

Γάζα 460.
 γαλήνη 114. 174. 222. 266.
 296. 384. 532. 566. 594.
 600. 606. 608.
 Γαμολιήλ 636.
 γαστριμαργία 558.
 γέεννα 48. 174. 340. 560.
 γέλως 262. 702.
 γενεαλογία 8. 268.
 Γεράρος 616.
 Γεργεσαῖος, -οι 554.
 γεωργία 92. 230.
 γῆρας 338. 370. 372. 438.
 520. 522. 540. 546. 548.
 554. 572. 680.
 γυνῶσις 36. 144. 332. 456. 502.
 512. 624.
 Γόμορρα 64. 412. 470. 472.
 512.
 Γραφή 8. 10. 16. 18. 38. 70.
 84. 86. 116. 146. 224. 226.
 236. 242. 244. 254. 258.
 270. 278. 282. 284. 326.
 330. 334. 342. 346. 348.
 416. 426. 470. 496. 534.
 544. 550. 576. 586. 624.
 660. 702.
 ἅγια Γραφή 70. 118. 234.
 θεῖο Γραφή 6. 12. 18. 32.
 36. 40. 46. 50. 56. 88. 108.
 112. 116. 122. 144. 184. 200.
 202. 216. 218. 222. 236.

244. 248. 250. 258. 260.
 268. 272. 308. 314. 348.
 352. 358. 398. 402. 414.
 428. 430. 456. 456. 464.
 466. 468. 470. 476. 482.
 490. 500. 516. 522. 526.
 530. 534. 536. 538. 540.
 552. 570. 572. 578. 610.
 686. 690. 700.

γυμνητεῖον 496.

γυμνότης 562.

Δ

δαίμων 60. 102. 242. 298. 536.
 666. 676.

δάκρυ 228. 298.

δάμλιν 542.

Δασασκός 476.

Δάν 476.

Δανιήλ 82. 228. 348.

Δαυῖδ 236. 296. 298. 386. 400.
 426.

δαψίλειο 16. 90. 126. 274. 288.
 332. 340. 428. 432. 434.
 436. 440. 466. 492. 500.
 502. 606. 656. 698. 704.

δειλίο 74. 186.

δεινόν, -ά 40. 42. 292. 352.
 376. 384.

δεκάτη 514. 516.

δέλεαρ 304.

δέος 384.

δεσμά 298.

δεσμωτήριον 76. 82. 90. 94.
 122. 136. 170. 206. 268.
 298.

δεσποτεία 638.

Δεσπότης 10. 12. 22. 30. 32.
 40. 42. 46. 50. 56. 58. 62.
 64. 66. 68. 70. 72. 80. 82.
 84. 86. 88. 90. 96. 98. 106.
 108. 114. 116. 124. 128.
 130. 132. 134. 136. 144.
 146. 148. 150. 152. 154.
 156. 158. 162. 164. 172.
 174. 176. 178. 180. 182.
 166. 188. 208. 252. 256.
 262. 266. 268. 274. 280.
 284. 286. 288. 294. 298.
 306. 308. 310. 312. 324.
 326. 328. 330. 346. 348.
 350. 354. 360. 362. 372.
 382. 384. 388. 390. 392.
 420. 422. 428. 430. 432.
 436. 438. 440. 444. 446.
 448. 452. 456. 460. 462.
 464. 466. 490. 502. 504.
 508. 518. 520. 522. 524.
 526. 534. 538. 540. 542.
 556. 560. 566. 570. 576.
 578. 582. 596. 602. 604.
 608. 610. 612. 618. 630.
 632. 634. 638. 648. 652.
 654. 656. 658. 662. 668.
 674. 678. 682. 684. 704.

δηνάριον 172.

διάβολος 102. 138. 266. 304.
 656. 676. 678.

διάδημα 296. 298. 372. 424.
 494.

διαθήκη 26. 182. 186. 188. 190.
 192. 194. 554. 618. 620.
 622. 628. 630. 632. 644.
 650.

Παλαιά 312.

δίσαιτα 138.

διαλογισμός, -οί 300.
 διαφθορά 558. 694.
 διαφορά 16. 26. 34. 42.
 δίδαγμα 534.
 διδασκαλία 8. 10. 12. 36. 40.
 52. 54. 184. 200. 204. 216.
 232. 242. 244. 280. 326.
 336. 346. 392. 396. 416.
 424. 500. 556. 570. 632.
 642. 644. 664. 666. 670.
 694.
 δικαιοκρισία 66.
 δικαιοσύνη 10. 46. 80. 90. 146.
 222. 274. 276. 296. 480. 524.
 526. 528. 538. 540. 638.
 δικαστήριο 300.
 δίκη 26. 48. 66. 104. 160. 250.
 338.
 διόρθωσις 50. 108. 376.
 δολιότης 210.
 δόλος 220.
 δόξα 12. 16. 48. 52. 82. 94.
 96. 102. 134. 180. 184. 198.
 214. 218. 256. 260. 262.
 278. 300. 306. 308. 310.
 314. 340. 384. 390. 398.
 420. 424. 454. 490. 492.
 494. 498. 502. 528. 532.
 556. 566. 608. 640. 664. 706
 δοξολογία 130. 134.
 δορκάς 276.
 δουλεία 250. 252. 254. 256.
 260. 262. 384. 546. 550.
 600. 630.
 δοῦλος 452.
 δύναμις 24. 292. 398. 460. 470.
 482. 488. 556. 576. 560. 616.
 622. 628.
 δυναστεία 198. 494.

δυσκολία 180. 354.
 δυαχέρεια 504.
 δυσωδίο 76.
 δωρεά 48. 50. 92. 136. 142.
 176. 266. 444. 454. 486.
 490. 518. 526. 528. 536.
 556. 580. 650. 658.
 δῶρον 366. 376.

E

Ἔβερ 268. 286.
 Ἐβραῖος, -οί 622. 624.
 ἔγκλημα 344.
 ἐγκράτεια 12. 14. 258. 260.
 576.
 ἔθνος 258.
 ἔθος 66. 82. 106.
 εἰδωλον 148.
 εἰλικρινεία 178.
 εἰρήνη 266. 408. 414. 424.
 428. 430. 480. 532. 570.
 574. 594. 606. 608.
 εἰρκτή 74.
 ἐκδικία 486. 546. 550.
 ἐκεχειρία 266.
 Ἐκκλησία 184. 312.
 ἐκπτώσις 102.
 ἐλαία 120.
 Ἐλάμ 456. 468.
 Ἐλσάμ 468.
 ἐλάττωμα 52.
 ἐλεημοσύνη 150. 166. 266. 288.
 304. 306. 340. 432. 434.
 436. 530.
 ἐλευθερία 250. 252. 260. 262.
 472. 476. 550. 552. 632.
 ἔλλαμψις 10.
 Ἐλλην 106.

ἐλπὶς 24. 30. 84. 94. 102. 110.
118. 120. 194. 222. 376.
382. 440. 444. 450. 526. 530.
656.

ἐνδεῖα 434. 498. 566.

ἐνέργεια 554.

ἐννοία 142. 488.

ἐντολή 18. 28. 162. 544.

Ἐνώχ 28. 148. 548.

ἐξομολόγησις 42. 264.

ἐξουσία 60. 132. 158. 160. 186.
254. 410. 412. 426. 436.
592. 594. 604. 702.

ἐπαγγελία 192. 194. 322. 348.
350. 364. 368. 440. 444.
490. 524. 526. 536. 554.
570. 586. 612. 614. 616. 618.
628. 632. 634. 650.

ἐπαινος 306. 426.

ἐπάχθεις 580. 598.

ἐπήρεια 566.

ἐπιβουλή 102. 218. 220. 222.
368. 490. 536. 606. 694.

ἐπιείκεια 238. 266. 326. 378.
402. 404. 408. 410. 412.
414. 416. 422. 424. 426.
428. 430. 434. 440. 462.
508. 574. 588. 592. 594.
604. 610. 676. 706.

ἐπιθυμία 10. 14. 166. 200. 336.
338. 340. 346. 378. 382.
412. 448. 464. 492. 494.
530. 576.

ἐπιμέλεια 32. 60. 202. 230. 238.
532. 602. 694.

ἐπιμιξία 148.

ἐπιστροφή 50.

ἐπίταγμα 196.

ἐπίτασις 16. 194.

ἐπιτίμησις 106. 254.

ἐπιτίμιον 102. 284.

ἐπιφάνεια 502.

ἐπομβρία 92. 186.

ἐρανος 320.

ἐργασία 164.

ἐρημία 90. 356. 400. 402. 416.

ἐρυσίθη 92.

Ἐσχῶλ 472. 474. 488.

ἐτεροφωνία 284.

εὐαγγέλιον 38. 48. 58. 166.

Εὐαίσιος, -οὶ 554.

εὐαρέστησις 96. 178.

εὐνένεια 634. 654.

εὐγνώμοσάνη 40. 42. 46. 58.
60. 62. 64. 118. 124. 128.

130. 132. 136. 144. 146.

148. 152. 156. 182. 208.

216. 238. 242. 258. 310.

326. 354. 394. 396. 416.

444. 448. 450. 484. 528.

570. 572. 574. 598. 602.

612. 618. 622. 630. 648.

652. 670. 674. 678. 680.

εὐεργεσία 28. 100. 102. 130.

132. 136. 138. 140. 142.

152. 154. 162. 164. 168.

174. 178. 180. 186. 190.

194. 196. 278. 310. 356.

436. 450. 452. 454. 518.

578. 582. 604. 650. 652.

660. 680.

εὐημερία 48. 50. 198. 398. 532.

600. 608. 656.

εὐθυμία 186. 440.

εὐθύνη 20. 250. 338. 406. 548.

εὐκολία 92. 164. 184. 358.

εὐλάβεια 238. 290. 458. 462.

464. 622.

εὐλογία 124. 126. 128. 144.
 154. 156. 156. 162. 182.
 186. 188. 242. 248. 256.
 258. 260. 262. 322. 642.
 εὐμορφία 86. 126. 198. 362.
 366. 368. 370. 562.
 εὐνοια 136. 144. 152. 164.
 176. 178. 256. 304. 326.
 372. 380. 382. 388. 418.
 420. 422. 426. 432. 446.
 478. 512. 514. 516. 606.
 608.
 εὐνουῦχος 464.
 εὐπορία 54. 304. 342. 484. 394.
 416. 486. 500.
 εὐπραγία 254. 588.
 εὐσέβεια 204. 206. 316. 360.
 370. 520. 662. 664.
 εὐσπλαγχνία 168. 242. 582.
 εὐτέλεια 16. 128. 586. 594.
 εὐτονία 386.
 εὐφημία 132. 134. 274. 306.
 308.
 εὐφορία 416.
 Εὐφράτης 474. 554.
 εὐφροσύνη 344. 346. 388. 642.
 648. 678. 704.
 εὐχαριστία 40. 124. 128. 130.
 132. 136. 142. 144. 158.
 184. 196. 354. 356. 386.
 658.
 εὐχή 178. 220. 264. 288. 292.
 296. 298. 308. 462. 652.
 εὐωδία 146. 148. 150. 152.
 ἔχιδνα 324.
 ἔχθρο 452.

Z

Ζάλ 424. 524.

Ζαχαρίας 324. 348.
 Ζήλος 126. 238. 240. 366. 456.
 496. 568.
 Ζηλοτυπία 586.
 Ζηλωτής 126. 556.
 Ζημία 496. 668.
 Ζόγορα 412.
 Ζύμη 14. 30. 62. 86. 100. 124.
 138.
 Ζωή 20. 26. 70. 84. 88. 100.
 146. 164. 188. 194. 208.
 220. 234. 252. 254. 274.
 276. 282. 288. 300. 320.
 352. 362. 372. 388. 448.
 450. 482. 520. 528. 532.
 548. 556. 564. 610. 634.
 640.
 Ζωή αἰώνιος 140. 450. 652.
 Ζωή πρόσκαιρος 520.

H

ἠδονή 18. 50. 178. 200. 294.
 302. 594. 606. 616. 642.
 678. 694. 696.
 ἠθος 588.
 ἠμερότης 82. 104.
 Ἡσαίας 228. 348. 460.
 ἠσυχία 174. 222. 266. 296. 320.
 358. 398. 402. 424. 518.
 532. 566.

Θ

Θάνατος 16. 90. 94. 102. 146.
 198. 218. 220. 242. 252.
 266. 274. 276. 320. 368.
 370. 386. 446. 452. 506.
 508. 524. 564. 626. 702.
 Θαρθάκ 456. 468. 470.
 Θάρρα 302. 312. 314. 504.

θάρασος 194. 390.
 θαῦμα 60. 140. 330. 380. 392.
 580.
 θέλημα 620.
 Θεός 8. 12. 14. 16. 18. 20.
 24. 30. 32. 34. 36. 36. 42.
 44. 46. 46. 54. 56. 66. 72.
 74. 78. 80. 84. 88. 90. 92.
 96. 96. 100. 104. 106. 110.
 112. 114. 120. 122. 124.
 128. 130. 132. 134. 136.
 138. 142. 144. 146. 148.
 150. 152. 156. 160. 162.
 164. 166. 172. 176. 178.
 180. 182. 184. 186. 190.
 192. 194. 196. 198. 202.
 204. 208. 212. 216. 216.
 228. 230. 240. 242. 248.
 250. 256. 260. 262. 264.
 266. 278. 280. 282. 286.
 288. 290. 292. 294. 296.
 300. 304. 306. 310. 312.
 314. 318. 320. 322. 324.
 326. 328. 332. 334. 336.
 340. 342. 346. 350. 352.
 354. 356. 364. 368. 370.
 374. 376. 378. 382. 384.
 386. 396. 398. 400. 412.
 414. 416. 418. 426. 430.
 432. 436. 438. 440. 442.
 444. 450. 456. 460. 466.
 470. 474. 476. 478. 480.
 484. 486. 488. 490. 492.
 500. 502. 504. 506. 508.
 510. 512. 514. 516. 522.
 524. 526. 532. 534. 538.
 540. 544. 546. 548. 550.
 554. 556. 566. 566. 570.
 572. 576. 578. 580. 582.

584. 586. 588. 590. 592.
 602. 606. 608. 610. 612.
 614. 616. 618. 620. 622.
 624. 628. 632. 634. 638.
 640. 642. 644. 646. 652.
 654. 656. 658. 660. 662.
 664. 666. 676. 678. 680.
 700. 702.
 θεοσέβεια 480. 486. 512. 516.
 518.
 θεραπεία 148. 218. 334. 380.
 502. 504.
 Θεσσαλονικεύς, -εῖς 252.
 θῆλυ 30. 36.
 θηριωδία 82. 424.
 θησαυρός, -οἱ 8.
 θλίψις 82. 94. 96. 126. 184.
 388. 548. 600. 602. 604.
 620.
 θόρυθος, -οι 26. 424. 442.
 θύελλα 544.
 θυμηδία 696.
 θυμίαμα 148. 150.
 θυμός 50. 212. 340. 366. 378.
 380. 422. 594. 600.
 θυσία 40. 104. 144. 146. 148.
 150. 158. 166. 182. 230.
 450. 480.
 θυσιαστήριον 136. 144. 146. 182.
 342. 354. 356. 392. 398.
 400. 442.

I

Ἰακώβ 206. 572. 620.
 ἰατρεία 218.
 Ἰάφεθ 8. 12. 14. 72. 200. 238.
 246. 248. 256. 256. 262.
 268.

ἰδίωμα 116.
 ἰδρῶς 620.
 Ἰεθουσαῖος, -αι 554.
 Ἰεζεκιήλ 228. 348.
 Ἰερεμίας 228.
 ἱερεὺς 480.
 Ἰερουσαλήμ 460.
 ἰκεσία 170. 172.
 ἰκετρία 170. 294. 582.
 Ἰκόνιον 388.
 ἰλαρότης 696. 698.
 Ἰνδός, -οἱ 204.
 Ἰορδάνης 324. 412.
 Ἰουδαῖος, -οἱ 36. 148. 210. 258.
 314. 322. 344. 446. 632.
 636. 662. 674.
 Ἰαύδας 254.
 Ἰσαάκ 208. 620. 634. 650.
 Ἰσμαήλ 604. 610. 616. 646.
 646. 650. 658. 660. 678.
 ἰσοθεΐα 102.
 ἰαστιμία 252. 254. 422.
 Ἰσραήλ 74. 226. 582. 600.
 Ἰσραηλίτης, -αι 204.
 Ἰωάννης εὐαγ. 140.
 Ἰωάννης πρ. 324.
 Ἰωνᾶς 60.

Κ

Κάδης 466. 602.
 Κάιν 102. 146. 154.
 κακία 12. 14. 18. 22. 24. 26.
 28. 34. 42. 44. 48. 50. 56.
 58. 62. 68. 86. 98. 100.
 122. 126. 128. 130. 134.
 138. 154. 170. 186. 188.
 196. 198. 216. 232. 236.
 238. 244. 254. 256. 260.

262. 272. 280. 282. 284.
 304. 334. 414. 416. 494.
 636. 672.
 κακόν 472.
 κακουργία 694.
 κακουχία 202. 362.
 κάλλος 362. 364. 366. 370.
 506. 562. 612.
 καλλωπισμός 564.
 κάματος 182. 460.
 καρδιά 14. 48. 66. 142. 152.
 174. 282. 342. 408. 424.
 456. 526. 532. 560.
 Καρναεῖμ 468.
 καρποφορία 124.
 καρτερία 110. 112. 382. 390.
 κατακλισμός 26. 44. 54. 56.
 62. 66. 68. 70. 72. 84. 86.
 86. 98. 108. 112. 124. 154.
 156. 186. 186. 190. 192.
 232. 258. 278. 282. 624.
 626.
 κατάκρισις 58. 80. 152. 178.
 256.
 καταλλαγὴ 176.
 κατάρα 28. 102. 106. 154. 202.
 238. 248. 250. 254. 262.
 266.
 καταστροφή 44.
 καταφρόνησις 104. 486. 490.
 κατηγορία 274.
 κατόρθωμα 128. 178. 216. 262.
 304. 310. 312. 500. 636.
 καύχημα 164.
 Κεδμωνναῖος, -οἱ 554.
 Κενεζαῖος, -αι 554.
 κενοδοξία 560.
 κέρδος 8. 92. 128. 132. 154.
 174. 176. 178. 224. 226.

278. 344. 368. 386. 394.
 496. 536. 562. 604. 686.
 692. 704.
 κηδεμονία 98. 106. 130. 182.
 192. 194. 350. 352. 386.
 408. 466. 512. 518. 540.
 580. 590. 600. 604. 628.
 686.
 κηλίσ 52.
 κήρυγμα 60.
 κιβωτός 58. 62. 72. 76. 84. 88.
 90. 124. 128. 136. 144. 156.
 182. 186. 188. 258.
 Κιναῖος, -οι 554.
 κίνδυνος, -οι 76. 82. 130. 362.
 366. 368. 372. 380. 472.
 488. 506. 508. 510. 514.
 518. 520. 530.
 κλησίς 256.
 κλυδώνιον 30. 40. 72. 126. 148.
 154. 194. 366.
 κνίσσα 146. 150. 152.
 κοινωνία 106.
 κόλασις 46. 50. 100. 134. 152.
 162. 174. 196. 240. 250.
 254. 340. 560. 562. 664.
 κόπος 228.
 κοσμιότης 328.
 κρέας 158. 160. 162. 164.
 κρεωφαγία 164. 230.
 κρίμα 296.
 κρίσις 542.
 κρίσις 58. 64. 366.
 κρυμός 562.
 κτηνοτροφία 230.
 Κύριος 12. 18. 32. 34. 52. 54.
 70. 72. 78. 64. 86. 96. 122.
 134. 136. 144. 146. 146.
 152. 190. 218. 222. 228.

254. 256. 260. 262. 272.
 278. 280. 282. 284. 286.
 292. 300. 314. 326. 342.
 346. 350. 352. 356. 390.
 396. 398. 420. 422. 426.
 430. 434. 442. 454. 460.
 498. 500. 516. 516. 532.
 534. 538. 540. 554. 566.
 572. 574. 576. 580. 584.
 596. 600. 602. 604. 608. 612.
 620. 624. 640. 646. 664.
 706.
 κώλωμα 96. 126. 160. 180. 204.
 300. 318. 328. 358. 460.
 464. 526. 546.
 κωμωδία 246.

Δ

λαγνεία 12.
 Λάζαρος 252.
 λαιμαργία 656.
 Λάμεχ 474. 624.
 λατρεία 152. 462.
 λάφυρον, -α 514.
 λειμών 382.
 λήθη 76. 130. 310.
 ληστεία 558.
 ληστής 166. 496. 694.
 λιμός 32. 150. 360. 368. 378.
 384. 396. 398. 432. 506.
 562. 616.
 λογισμός 22. 26. 36. 38. 52.
 56. 72. 74. 76. 90. 92. 94.
 100. 110. 114. 174. 176.
 268. 290. 296. 410. 424.
 444. 456. 508. 522. 524.
 526. 528. 530. 540. 550.
 556. 612. 616. 646. 648.

654.
 Λουκάς 408.
 λύμη 26. 92. 148. 222. 226.
 240. 242. 244. 406. 408.
 558. 562. 626. 676. 694.
 λύπη 226. 252. 388. 412. 522.
 606.
 Λύατρα 388.
 λύττα 14. 530.
 Λύτ 302. 314. 326. 330. 384.
 386. 396. 400. 402. 412.
 414. 426. 428. 430. 436.
 466. 472. 474. 476. 476.
 484. 488. 510. 512.

M

μακαρισμός, -οί 10.
 μακροθυμία 20. 40. 62. 66. 104.
 116. 280. 294. 368. 372.
 374. 552. 570. 582. 584.
 566. 592. 614. 648.
 Μαμβρή 442. 472. 474. 488.
 666. 678. 680.
 μανία 14. 104. 200. 202. 210.
 278. 280. 282. 312. 366.
 370. 376. 378. 508.
 μαργαρίτης, -αι 296. 350. 562.
 694.
 μαρμαρυγή 198.
 μαρτυρία 8. 32. 112. 126. 310.
 Μασάκ 522. 524.
 ματαιότης 220.
 μεγαλοφροσύνη 514.
 μεγαλοψυχία 90. 476. 484. 512.
 516.
 μέθη 226. 230. 232. 234. 236.
 242. 244. 262. 548.
 Μελχι 480.

Μελχιαεδέκ 480. 484. 514. 516.
 518.
 μέριμνα 32. 218.
 Μεσοποταμία 314. 502.
 μετανάστασις 358. 370.
 μετάνοια 24. 40. 44. 50. 60.
 62. 64. 66. 68. 142. 166.
 262. 324. 446. 496.
 μετάστασις 520.
 μετουσία 444.
 μηλωτής 620.
 μήτρα 372. 524. 546.
 μήμηρις 456. 568.
 μίξις 14.
 μισθός 150. 180. 306. 390. 432.
 512. 518. 520. 566. 664.
 684. 698. 700.
 μνησικακία 170.
 μαιχεία 152. 364. 370. 372.
 506. 508.
 μολυσμός 86.
 μονογενής 140. 214. 340.
 μόνωσις 90. 110.
 μουσική 230.
 μοχθηρία 150. 154. 236. 248.
 400. 626.
 μόχθος 138. 228. 252.
 μύσος 376.
 μυστήριον 298. 414. 516.
 Μυώσης 36. 108. 202. 228. 268.
 314. 334. 426. 544. 614.
 680.

N

Ναχώρ 302. 314. 334. 504.
 Νεβρώδ 260. 262.
 νέκρωσις 524. 546. 570.
 νηστεία 42. 56. 166. 264. 266.

288. 300. 304. 306.
 νίκη 234. 264. 296. 488. 490.
 514.
 Νινευί 42. 260.
 Νινευίτης, -αι 42. 50. 58. 68.
 166.
 νομοθεσία 162.
 νόμος 46. 162. 196. 206. 242.
 644. 638. 640. 674.
 νουθεσία 140. 666. 678.
 Νῶε 8. 12. 14. 16. 20. 32.
 34. 46. 54. 56. 62. 68. 70.
 72. 78. 90. 98. 108. 110. 112.
 114. 120. 122. 124. 136.
 144. 156. 182. 184. 186.
 190. 200. 202. 216. 226.
 230. 232. 234. 242. 246.
 248. 258. 268. 348. 474.
 480. 548. 624.
 νωθεία 342.

Ο

ὄδοιπορία 322. 328. 330.
 ὀδύνη 48. 110. 226. 250. 298.
 520. 522. 600. 660.
 οἰκειότης 322.
 οἰκονομία 14. 120. 452. 656.
 οἰκτιρμός, -οἶ 300. 340. 390.
 οἶκος 364.
 οἶνοποσίο 226. 230.
 οἶνος 230. 232. 234. 242. 246.
 οἶνοφλυγία 244.
 οἶατρον 506.
 ὄκνος 94.
 ὄλεθρος 170. 212. 370.
 ὀλοκάρπωσις 136. 144. 146.
 ὄμβρος 194.
 Ὀμμαῖος, -οἶ 468.

ὀμόνοια 282. 370. 400. 402.
 408. 452. 472. 484. 594.
 606. 608. 610.
 Ὀμορος 472. 474.
 ὀμοτιμία 238. 252. 452.
 ὀμοφωνία 282.
 ὄνησις 52. 310.
 ὄπτασία 354. 544.
 ὄραμα 524.
 ὄργη 46. 66. 98. 212. 300. 324.
 378. 424. 598.
 ὄρκος 46. 466.
 ὄρμη 48. 52. 280. 282. 320.
 378. 598. 630.
 ὄσμη 146. 150. 152. 160.
 οὐσία 348.
 ὀφειλή 170. 418. 454.
 ὀφείλημα 170. 172.
 ὄφελος 182. 224. 322. 368.
 414. 424. 470. 472. 550.
 558. 632. 660.
 ὄφις 138.

Π

πάθημα 94. 446.
 πάθος 98. 174. 212. 218. 222.
 226. 244. 246. 300. 310.
 340. 366. 424. 452. 578.
 590.
 παιδοποιία 202. 524. 580. 616.
 646.
 Παλαιστίνη 138. 334. 360. 372.
 384. 386. 404. 474. 506.
 508. 538.
 παλιγγενεαία 662.
 πανήγυρις 224. 342.
 παννυχίς 266.
 πανωλεθρία 14. 22. 40. 44. 62.

70. 72. 74. 88. 126. 154.
 162. 186. 190. 200. 272.
 278.
 παράβασις 16. 102. 124. 252.
 264.
 παράδεισος 100. 102. 138. 158.
 162. 262. 284. 382. 412.
 παράδοσις 392.
 παραίνεσις 52. 176. 176. 212.
 240. 392. 436. 448. 494.
 536. 558. 678.
 παράκλησις 646.
 παρακοή 80. 102.
 παραμυθία 22. 24. 38. 74. 90.
 118. 120. 144. 154. 190.
 194. 216. 230. 246. 336.
 338. 362. 366. 368. 384.
 398. 434. 496. 514. 522.
 574. 590. 606. 610. 648.
 παρανομία 16. 20. 366. 380.
 506. 508.
 παράπτωμα 174.
 παραψυχή 76.
 παρθενία 530.
 παρθένος 140.
 παροΐνια 378. 408.
 παρουσία 140.
 παρρησία 82. 96. 130. 164. 176.
 178. 184. 206. 208. 210.
 274. 288. 312. 432. 436.
 496. 496. 530. 540. 622.
 658. 664.
 Πατήρ 52. 96. 134. 174. 176.
 180. 212. 262. 300. 306.
 340. 390. 420. 446. 452.
 454. 498. 532. 566. 608.
 640. 664. 706.
 πατραλοία 262.
 πατριάρχης 140. 148. 208. 312.

314. 316. 322. 324. 326.
 328. 332. 334. 350. 356.
 358. 372. 382. 396. 402.
 404. 412. 414. 416. 418.
 422. 426. 428. 430. 436.
 438. 442. 466. 470. 472.
 474. 476. 482. 484. 486.
 488. 490. 508. 512. 514.
 526. 538. 540. 542. 544.
 546. 552. 556. 570. 572.
 574. 576. 578. 580. 586.
 594. 602. 604. 610. 614.
 616. 620. 626. 632. 634.
 636. 642. 644. 646. 652.
 658. 684. 696. 700. 702.
 Παῦλος 16. 28. 30. 66. 76.
 82. 94. 96. 106. 112. 128.
 142. 146. 148. 216. 228.
 252. 290. 292. 294. 298.
 312. 346. 356. 488. 394.
 416. 444. 446. 450. 454.
 480. 482. 484. 492. 526.
 528. 532. 556. 558. 620.
 636. 638. 682. 694.
 πειθῶ 572.
 πείνα 10.
 πειρασμός, -οὶ 112. 184. 292.
 386. 388. 390. 476. 508.
 616. 656. 658.
 πένθος 504.
 πενία 150. 218. 432.
 περάτης 622.
 περιουσία 370. 384.
 περιστέρα 542.
 περιτομή 146. 148. 630. 632.
 634. 636. 638. 640. 644.
 660. 662. 678.
 περιτομή ἀχειροποίητος 638.
 640. 662.

περιφάνεια 8. 322. 384. 386.
396. 424. 458. 464. 494.
508. 546. 594.

Πέτρος 208. 276. 278.

πηλός 204.

Πιλάτος 208.

πίστις 78. 80. 82. 84. 90. 110.
112. 126. 128. 142. 148.
198. 204. 206. 208. 210.
336. 388. 390. 408. 428.
444. 446. 450. 454. 478.
502. 516. 526. 528. 538.
540. 544. 552. 554. 556.
578. 580. 582. 584. 586.
626. 636. 638. 648.

πλάνη 146. 330. 502. 504.

πλεονεξία 260. 304. 406. 558.
564.

πλημμέλημα 142. 168. 172. 174.
240. 250. 310. 552. 662.

πλημμύρα 74. 84. 190.

πλησμονή 234.

πλινθεία 204.

πλούτος 54. 384. 492. 514.
548.

Πνεῦμα 56. 86. 662.

ἅγιον Πνεῦμα 52. 96. 134.
180. 214. 262. 300. 340.
390. 420. 454. 458. 498.
532. 566. 608. 614. 640.
664. 706.

πόθος 10. 48. 84. 212. 298.
328. 330. 340. 346. 392.
428. 444. 450. 452. 454.
456. 460. 462. 492. 502.
582. 620. 696.

πολιτεία 130. 134. 184. 304.

πολυσαρκία 656.

πολυτέλεια 558. 562. 688.

πονηρία 14. 62. 86. 100. 150.
236. 280. 302. 414. 626.

πονηρός, -οὶ 476.

πόνος 92. 94. 184. 514. 530.
532. 536. 660. 666. 668.
674.

πορνεία 106.

προότης 266. 358. 404. 424.
426. 434. 676.

πραΰτης 408. 422. 424.

προαίρεσις 44. 126. 144. 146.
150. 236. 238. 244. 246.
260. 262. 334. 370. 636.

πρόγνωσις 268. 624.

προδοσία 424.

προεδρία 26. 160.

προθεσμία 68.

προθυμία 10. 90. 206. 208. 224.
304. 328. 336. 346. 348.
364. 392. 428. 434. 436.
444. 456. 458. 464. 488.
504. 506. 528. 530. 556.
582. 584. 654. 666. 682.
686. 690. 692. 696. 698. 704.

προκοπή 182. 344. 346.

πρόνοια 24. 98. 100. 140. 292.
332. 340. 352. 360. 362.
368. 370. 372. 374. 384.
386. 388. 396. 398. 428.
430. 456. 464. 480. 496.
516. 572. 576. 596. 600.
602. 616. 618. 628. 656.

προπέτεις 248. 596.

πρόρρησις 34.

προσδοκία 82. 92.

προσεδρία 178. 294. 428. 582.
584. 586. 602.

προσευχή 288. 294. 296. 298.
300. 304. 306.

προσηγορία 18. 58. 546.
 προσήνεια 434.
 προσκύνησις 462.
 προσοχή 10. 458. 464.
 προσπάθεια 316.
 προτέρημα 260.
 πρόφασις 344.
 προφητεία 258.
 προφήτης 60. 64. 72. 136. 140.
 148. 192. 216. 218. 220.
 228. 250. 292. 296. 348.
 360. 450. 458. 618. 620.
 πρωτεῖς 104. 412. 414. 416.
 418. 422. 426. 440. 466.
 472. 476. 510.
 πρωτόπλοστος 16. 28. 80. 144.
 152. 158. 282.
 πταῖσμα 240. 244.

P

ραθυμία 14. 18. 52. 92. 130.
 138. 146. 166. 226. 240.
 244. 290. 336. 420. 424.
 458. 668.
 Ραφαιμ 554.
 Ραχήλ 572.
 ραπή 90.
 ρύπος 22. 52. 86. 122. 340.
 Ρώμη 30.

Σ

σάκκος 42.
 Σαλήμ 480. 514.
 Σάρα 302. 314. 326. 330. 350.
 362. 370. 376. 378. 396.
 436. 506. 522. 524. 526.
 546. 554. 570. 572. 576. 578.

580. 586. 588. 590. 592.
 596. 598. 604. 610. 616.
 642. 644.
 Σάρρα 642. 644. 646. 648.
 650. 692. 696. 700.
 σάρξ 18. 20. 26. 30. 56. 86.
 88. 122. 152. 154. 186. 188.
 192. 194. 228. 366. 448.
 450. 454. 530. 548. 594.
 614. 618. 630. 632. 636.
 638. 640. 660.
 Σαυῆ 468.
 Σεβοειμ 468. 470.
 Σεδέκ 480.
 Ξεναάρ 270. 456. 468.
 Σεραφίμ 132.
 Σηώρ 468. 470.
 Σηεῖρ 468.
 Σήμ 8. 12. 14. 72. 200. 238.
 256. 262. 268.
 Σίλας 298.
 Σιναῖον ὄρος 544.
 σκληρότης 66.
 σκότος 134.
 Σκύθης 204.
 σκῶμμα 320.
 Σόδομα 64. 72. 412. 414. 416.
 456. 468. 470. 472. 474.
 476. 478. 480. 484. 486.
 490. 510. 512. 514. 516.
 518. 556.
 Σολομών 366.
 Σούρ 596.
 σοφία 10. 100. 230. 350. 390.
 398. 440. 460. 474. 534.
 606. 624.
 σπέρμα 354.
 σποδός 312.
 σπουδή 10.

σταυρός 166. 210. 392. 446.
 452.
 στείρωση 350. 370. 522. 524.
 546. 570. 574. 586. 646.
 648. 650. 702.
 στεναγμός 298.
 στενοχωρία 32. 42. 60. 66. 68.
 78. 110. 126. 200. 398. 506.
 600. 620.
 Στέφανος 502. 538.
 συγγένεια 316. 320. 324. 326.
 330. 400. 504.
 συγγνώμη 94. 170. 196. 202.
 226. 244. 246. 370. 568.
 588. 590. 594. 656. 706.
 συγκατάβασις 20. 24. 70. 72.
 106. 108. 146. 148. 182. 190.
 192. 194. 280. 284. 324.
 538. 540. 556. 618. 622.
 σύγκρισις 60.
 σύγχυσις 156.
 συγχώρις 168. 172. 174. 178.
 310. 312. 352. 530. 662.
 συκοφαντία 218. 220. 566.
 συμβουλή 240. 370. 372. 508.
 συμμαχία 92. 132. 166. 220.
 284. 296. 300. 476. 480.
 484.
 Συμοβόρ 468.
 συμπάθεια 72. 160. 172. 228.
 242. 320. 560. 584.
 συμφορὸν 200. 202. 222. 472.
 508. 600.
 συνειδὸς 178.
 συνεισφορά 320.
 σύνεσις 328. 366. 606.
 συνήθεια 36. 52. 70. 116. 160.
 180. 206. 316. 330. 368.
 448. 666.

συνθήκη 192.
 συνοικήσις 608.
 συνουσία 52. 368. 372. 574.
 586. 588. 590. 592.
 συντέλεια 156. 162. 652.
 συντριβή 72. 74.
 συντυχίον 90.
 σφαγή 208. 234.
 σφραγίς 148.
 σπηρία 22. 24. 28. 30. 46.
 50. 52. 62. 66. 68. 78. 80.
 98. 130. 136. 140. 146. 148.
 164. 196. 216. 218. 232.
 288. 290. 294. 296. 302.
 304. 308. 338. 344. 360.
 366. 370. 372. 388. 406.
 432. 434. 446. 452. 478.
 496. 498. 530. 536. 552.
 656. 662. 664. 676. 706.
 σωφρονισμός 254. 256.
 σωφροσύνη 14. 306. 370. 372.
 382. 530. 572. 574. 578.
 586. 610.

T

Ταβιθά 276.
 ταιλαιπώριον 94. 202. 320. 362.
 364. 384. 546. 604. 666.
 690.
 τάλαντον 170. 172. 670. 672.
 ταπεινότης 192.
 ταπεινώσις 600. 602. 604.
 ταπεινοφροσύνη 402. 408. 418.
 420. 422. 424. 430. 440. 466.
 490. 508. 510. 516. 532.
 686. 696. 698.
 ταραχή 296. 522. 566.
 ταυτότης 90.

τελώνης 46. 308.
 τέφρα 528.
 τιμή 28. 52. 80. 96. 112. 134.
 144. 180. 190. 238. 246.
 248. 254. 262. 266. 268.
 284. 300. 322. 334. 340.
 390. 400. 402. 416. 418.
 420. 454. 480. 482. 498.
 532. 566. 594. 596. 602.
 608. 610. 614. 618. 640.
 664. 670. 682. 698. 706.
 τιμωρία 20. 24. 26. 28. 30.
 42. 44. 50. 58. 62. 64. 66.
 68. 98. 100. 104. 108. 128.
 140. 186. 192. 194. 196.
 250. 256. 278. 282. 284.
 376. 378. 380. 550. 552.
 626. 668.
 τὸλμη 272. 378. 536.
 τραῦμα 234.
 τρόμος 158. 290. 384.
 τρόπαιον 234. 296. 488. 514.
 τροφή 10.
 τρυγῶν 542.
 τρυφή 56. 288. 304. 376. 548.
 562.
 τυραννίς 242. 244. 266. 338.
 366. 370.

Υ

ὑβρις 200. 246. 248. 370. 382.
 410. 446. 508. 584. 590.
 592. 706.
 ὑγεία 232. 346.
 ὑετός 54. 70. 190.
 Υἱός 140. 214. 340. 444. 452.
 Υἱός τοῦ Θεοῦ 450. 452. 454.
 482.

ἕμνος 132. 298.
 ὑπακοή 34. 46. 80. 164. 180.
 196. 330. 332. 336. 354.
 372. 508. 572. 630. 658.
 660.
 ὑπερβολή 12. 16. 18. 20. 22.
 56. 60. 62. 66. 68. 78.
 82. 90. 98. 104. 106. 128.
 138. 142. 170. 258. 280.
 ὑπεροψία 414. 476. 486. 488.
 490. 516. 518. 574. 694.
 ὑπεύθυνος 102.
 ὑπόληψις 548.
 ὑπόμνησις 58. 192. 256.
 ὑπομονή 90. 110. 122. 136.
 138. 150. 184. 352. 368.
 370. 382. 384. 386. 390.
 508. 610. 616. 652.
 ὑπόσχεσις 48. 192. 196. 336.
 350. 356. 524. 526. 528.
 578. 612. 614. 616. 628.
 642. 658.
 ὑποταγή 252.
 ὑποψία 364.

Φ

Φαλέκ 268. 286.
 φαντασία 218. 356.
 Φάρα 468.
 Φαραῶ 204. 372. 374. 376.
 378. 384. 396. 572.
 Φαρισσαῖος, -οἱ 46. 308.
 φαῦλος, -οἱ 476.
 Φερεζοῖος, -οἱ 400. 402. 554.
 φθόνος 244.
 φθορά 22. 86. 526.
 φιλαγαθωσύνη 174.
 φιλανθρωπία 10. 12. 16. 20.

24. 26. 30. 40. 42. 44. 50.
 56. 62. 64. 66. 68. 70. 72.
 74. 80. 94. 96. 98. 100.
 102. 104. 106. 108. 112.
 114. 120. 130. 134. 138.
 140. 142. 150. 152. 154.
 158. 162. 166. 168. 172.
 180. 184. 188. 192. 194.
 196. 212. 216. 240. 262.
 268. 278. 280. 286. 300.
 312. 340. 350. 352. 376.
 390. 420. 432. 434. 446.
 454. 474. 498. 518. 532.
 540. 566. 582. 608. 610.
 618. 640. 660. 662. 664.
 670. 674. 678. 706.

φιλαργυρία 558.

φιλία 324. 372. 488.

Φίλιππος 460. 462.

φιλονεικία 266. 404. 408. 410.
 412. 414. 426. 428. 430.
 510.

φιλοξενία 678. 680. 682. 686.
 686. 692. 696. 698. 702.
 704.

φιλοπραγμοσύνη 38.

φιλοσοφία 52. 144. 220. 222.
 352. 358. 386. 402. 404.
 408. 410. 418. 422. 456.
 466. 484. 486. 490. 500.
 510. 512. 550. 568. 572.
 576. 586. 588. 592.

φιλοστοργία 250. 326. 386. 476.
 484. 486. 508. 574. 668.

φιλοτιμία 92. 128. 136. 138.
 142. 146. 156. 164. 166.
 170. 188. 194. 196. 266.
 268. 278. 306. 312. 324.
 426. 428. 430. 432. 434.

436. 440. 486. 502. 510.
 520. 524. 556. 622.

φιλοφροσύνη 682. 684. 690.

φλεγμονή 212. 410.

φλυαρία 224. 534.

φόβος 40. 44. 48. 58. 68. 70.
 84. 90. 156. 158. 160. 196.
 202. 290. 370. 380. 384.
 386. 508. 544. 560. 610.
 674. 702.

φόνος 160. 208. 558.

φρόνημα 18. 156. 212. 318.
 358. 524. 590. 598. 600.
 602. 650. 694.

φροντίς 18. 32. 224. 264. 268.
 296. 378. 394. 458. 564.

φύσις 394.

άνθρωπινη φύσις 622. 656.
 658.

φῶς 134.

X

Χαλδοία 474. 502. 538. 540.

Χαλδαῖος, -οι 302. 314. 326.
 330. 332. 360. 362. 518.
 534. 538.

χαλκευτική 230.

Χάμ 8. 12. 14. 72. 200. 202.
 236. 240. 248. 250. 252.
 260. 262.

Χανναάν 200. 202. 236. 248.
 254. 256. 268. 330. 332.
 334. 364. 414. 578. 586.
 628.

Χανααία 314. 364. 368. 398.
 428. 506. 576. 614. 624.

Χανααῖος, -οι 302. 314. 332.
 334. 348. 400. 402. 506.

554.
 χαρά 294' 530. 696. 704.
 χάρις 12. 34. 96. 100. 122.
 134. 180. 184. 206. 208.
 212. 262. 264. 292. 300.
 302. 308. 312. 340. 346.
 356. 376. 390. 392. 418.
 420. 454. 498. 512. 532.
 536. 566. 608. 632. 640.
 662. 664. 686. 688. 706.
 θεία χάρις 248. 534.
 Χορράν 302. 314. 328. 330.
 332. 334. 364. 502. 504.
 550. 614. 652.
 Χεθρών 442.
 Χερουβιμ 132.
 Χετταῖος, -οι 554.
 χλευασία 246. 262.
 Χοδολογομάρ 456. 468. 470.
 χορηγία 22.
 Χορραῖος, -οι 468.
 χοῦς 260.
 χρηστότης 66.
 Χριστός 8. 46. 64. 106. 134.
 146. 160. 180. 184. 204.
 206. 228. 252. 288. 310.
 324. 338. 344. 360. 388.
 416. 424. 446. 448. 450.
 454. 480. 482. 488. 496.
 516. 532. 534. 608. 638.
 650. 664. 704.
 Ἰησοῦς Χριστός 52. 96. 134.
 262. 300. 390. 420. 454.
 498. 532. 566. 640. 664.
 706.

χρυσίον 398. 496.
 Χωθάλ 476.
 Χωρσζείμ 64.

Ψ

ψυχή 10. 18. 22. 30. 72. 84.
 130. 132. 136. 140. 146.
 150. 158. 160. 162. 164.
 166. 168. 174. 178. 162.
 186. 188. 190. 192. 194.
 196. 202. 212. 218. 220.
 222. 224. 240. 250. 290.
 294. 298. 310. 312. 326.
 338. 344. 346. 364. 368.
 370. 372. 374. 388. 402.
 408. 414. 422. 424. 434.
 450. 454. 456. 462. 464.
 496. 498. 506. 508. 510.
 518. 520. 522. 536. 540.
 542. 544. 558. 562. 564.
 582. 590. 600. 602. 604.
 606. 612. 628. 632. 634.
 636. 644. 654. 656. 664.
 694. 696. 698.

Ω

ώματης 550.
 ώφέλειο 8. 12. 66. 132. 146.
 174. 182. 218. 222. 224.
 226. 232. 248. 252. 292.
 342. 394. 432. 458. 496.
 534. 600. 642. 644. 676.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ὁμιλία εἰκοσὴ τετάρτη	8—53
» » πέμπτη	54—97
» » ἕκτη	98—135
» » ἑβδόμη	136—181
» » ὀγδόη	182—215
» » ἐνάτη	216—263
» τριακοστή	264—301
» » πρώτη	302—341
» » δευτέρα	342—391
» » τρίτη	392—421
» » τετάρτη	422—455
» » πέμπτη	456—499
» » ἕκτη	500—533
» » ἑβδόμη	534—567
» » ὀγδόη	568—609
» » ἐνάτη	610—641
» τεσσαρακοστή	642—665
» » πρώτη	666—707
Εὐρετήρια	709—734
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	709—714
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	715—734

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965